

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Yazan: H. Tahsin Emiroglu

**ESBÂB-I
NÜZÛL**

3

Düzenleyen: bilgindK
2018-07-13

ESBÂB-I NÜZÛL

(KUR'AN AYETLERİNİN İNİŞ SEBEBLERİ)

ve

(TEFSİRLERİ)

— ÜÇÜNCÜ CİLD —

maları
ümât
Enes hadis-

NİSÂ — SÛRESİ

e sebebi

Y A Z A N

H. TAHSİN EMİROĞLU

eski

KONYA Müftüsü

metten haali olmad.

te'min edilemeyeceği zaman-
enin lüzûmu

KONYA - 19

Baskı :

KR KUZUCULAR OFSET 18405

Türkçe anlamı

evlendirme şekilleri ve me-

III	İçindekiler
XXVI	Bir açıklama
XXVII	Faydalanılan eserler
1	Ennisâ sûresi
1	يا ايها الناس اتقوا ربكم Nazmi celili ve yüksek anlamı
1	Âyeti celilenin sebebi nüzûlü ve tefsiri
2	Âdem ve Havvânın yaratılışları ve ilk konuşmaları
2	RAHM ve ERHAM, kelimeleri hakkında mâ'lûmât
3	RAHM ve ERHAM hakkında Hazreti Âişe ve Enes hadisleri
3	ALLAH Teâlânın kulları üzerinde rakib olması
4	Yukarıda geçen tefsirin özeti
4	وَأَنذَرْنَا أَمْوَالَهُمُ Âyeti celilesi, Türkçe anlamı ve sebebi nüzûlü
5	Âyeti celilenin tefsiri
6	وَأَن حَقَّمَ الْأَتَقُطُوا.. Nazmı celili ve Türkçe anlamı
6	Âyeti celilenin sebebi nüzûlü ve tefsiri
7	YETİM ve YETÂMÂ hakkında mâ'lûmât
7	Câhiliyye devrinde birden fazla kadınla evlenmenin sınırını olmadığı, birden fazla kadınla evlenmenin meşrûiyeti ve sebepleri
8	ALLAH'ın kelâmı olan Kur'ânın hikmetten haali olmadığı ve sebepleri
8	Kadınlar arasında adâletin te'min edilemeyeceği zamanda bir kadınla iktifâ edilmenin lüzûmu
9	Netice..
9	Adâlet mefhûmunun önemi
10	وَأَنذَرْنَا أَمْوَالَهُمُ Âyeti celilesi ve Türkçe anlamı
10	Âyeti celilenin sebebi nüzûlü
10	Zamânı câhiliyyede kadınları evlendirme şekilleri ve mehirleri

- 10 Câhiliyye devrinde kadınları değışerek mehirsiz evlenme «şuğar» hakkında mâ'lûmât
- 11 Âyeti celfleden istinbât edilen hükümler
- 11 Kadınların mehirlerinden velîlerin bir şey almağa hakları olmadığı
- 12 Bu hususlara âid câhiliyye âdetlerinin islâmda yeri olmadığı
- 12 لا شغار في الاسلام Hadisi gerifi
- 13 لا تأتوا النساء أموالكم Âyeti celfesi ve Türkçe anlamı
- 13 Âyeti celflenin sebebi nüzûlü ve tefsiri
- 13 Bir erkeğin karısına ve çocuklarına mal vermekten nehyedildiği ve bunun zararları
- 14 SEFİH ve SÜFEHÂ kelimeleri hakkında mâ'lûmât
- 14 Her erkeğin malından ehlü iyâline yedirip giydirmesi (قولوا) kûlû kelimesinin tefsiri
- 15 Âyeti celfleden çıkarılan hükümler
- 16 .. واتوا بالباي.. Âyeti celfesi ve yüksek anlamı
- 16 Sebebi nüzûlü ve tefsiri
- 17 Yetimlerin mallarının kendilerine teslim edileceği zaman
- 17 Yetimlerin mallarının yenmesinin kimlere halâl olduğu ve bu husûsa dâir vârid olan hadîsi gerifler
- 18 Ömer binî el-Hattabın Beyt-üt mâl ile yetim malını nasıl kıyâs ettiği
- 18 Âyeti celflenin hükmü hakkında bilginlerin ihtilâfi
- 18 Yetimlerin mallarını kendilerine teslim ederken şahid bulundurulması ve hikmeti
- 19 (كنى) kelimesi hakkında mâ'lûmât
- 19 .. الرجال نصيب.. Âyeti celfesi ve Türkçe anlamı
- 19 Âyeti celflenin sebebi nüzûlü
- 20 .. ومبكم الله Âyeti celflenin tefsiri ve aşağıda gelecek olan nazmı celfi ile ilgisi
- 21 .. واذا حضراته.. Âyeti kerimesi ve yüksek anlamı
- 21 Sebebi nüzûlü ve tefsiri
- 21 Âyeti celflenin hükmü üzerinde ihtilâf
- 22 Meyyitin malı taksim edilirken orada hazır bulunan muhtadlara terekeden verilip verilmeyeceği
- 22 Kimlere ve nasıl verileceği
- 22 Bu hususta ikinci kavil

- 23 .. و ليخش الدين لو تركوا Nazmı celîli ve yüksek anlamı
- 23 Sebebi nüzûlü ve tefsiri
- 24 Ölmek üzere olan hastanın yanında bulunanlara düşen dîni vazîfe
- 24 Tefsîrin özeti
- 25 .. ان الدين يأكلون Âyeti celîlesi
- 25 Yüksek anlamı ve sebebi nüzûlü
- 25 Yetim mâlî yiyenlerin kıyâmet günü kabirlerinden kalkarlarken ağızlarından ve burunlarından ateşler fışkıarak kalkacakları
- 26 Mi'rac gecesi ALLAH'ın Rasûlünün zulmen yetim mâlî yiyenlere ateş yedirdiklerini görmesi
- 26 Bu âyeti celîle nâzil olduğu zaman, eshaabın yetim mallarına karşı durumlarını değiştirmeleri
- 27 Zulmen yetim mâlî yiyenlerle zekâtı men'edenlerin azablarının mukayesesı.
- 27 Verese hakları ve miras hakkında mâ'lûmât
- 27 Ferâiz ilmi hakkında umûmî bilgi
- 28 Ferâiz hakkında hadîsi şerifler
- 28 Ferâizin hükümleri
- 28 Vereseler ve neveleri
- 29 Veresenin sınıfları
- 29 İrsin sebepleri
- 29 Mîraasa mâni' sebepler ve buna dâir hadîs şerifler
- 30 ALLAH'ın kitabında farz kılınan sehmler
- 31 .. بومبكم الله في أولادكم Âyeti celîlesi ve hikmetli anlamı
- 32 Sebebi nüzûlü hakkında rivâyetler
- 32 Câhiliyyede kadınların vâris olamamaları
- 33 Ölünün bir kızı ile ictimâ eden ana babanın sehmleri
- 33 Çocuksuz ölen bir kimseye ana ve babanın vâris olmaları
- 33 Meyyitin kardeşleriyle ananın sehmi ve vasiyyet
- 34 لافز ان الله كان عليا حكما Lâfzı celîli ve anlamı
- 35 ولکم نصف مآرك أزواجکم Âyeti celîleleri
- 36 Âyeti celîlelerin anlamı ve sebebi nüzûlü
- 36 Kadınların terekelerinden kocalarının sehmleri
- 36 Kocaların terekelerinden kadınların alacakları hususlar
- 37 Kelâlenin anlamı ve bu hususta mâ'lûmât
- 37 Kelâle hakkında çeşitli tefsirler
- 37 Kelâle hakkında Hazreti Ömer hadîsi

- 38 Sayf ve gîâ ayetleri
 38 Kelâle olan vârislerin sehmeleri
 38 Feraiz hükümleri hakkında Ebû Bekrin hutbesi
 39 Vasiyyet hakkında mâ'lûmat; mü'teber olan ve olmayan vasiyyetler
 39 Vârise yapılan vasiyyetin doğru olmadığı ve bu hususta Tirmizî hadîsi
 39 غرر مضار Lâfzı cellînin tefsiri
 40 Vasiyyette kimsenin zararlandırılmaması
 40 Veresenin sınıflara ayrılması, eshaabı ferâiz
 40 Meyyitin Çocukları
 41 Ana baba bir kız kardeşlerin hissaları
 41 Baba bir kız kardeşlerin hissaları
 41 Ana bir kardeşlerin hissaları
 41 Baba ve dedenin hissaları
 41 Ümm'ün «ananın» hissası
 41 Cedde «ninenin» hissası
 41 Zevcün «kocanın» hissası
 41 Ölenin karısının «zövcenin» hissası
 41 Asabât: Asabanın nevi'leri ve derecelerine göre vâris olmaları
 42 Zev-il erham ve nevi'leri. Birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıflar ve bunların ölüye yakınlıklarına göre vâris olmaları
 42 Ferâizin ALLAH Teâlânın sınırları olduğu, bunlara riâyet edenlerin mükâfatları, isyân edenlerin cezâları
 43 Âyeti celledeki isyân kelimesinin tefsiri
 43 التوبة على الله Nazmı celliyesi ve yüksek anlamı
 43 Âyeti celliye'nin sebebi nüzûlü ve tefsiri
 44 Âyeti celledeki ALÂ kelimesinin tefsiri
 44 الذين يعملون السوء Nazmı celli hakkında çeşitli tefsirler
 45 من قريب Lâfzı şerifi hakkında tevcihler ve hadîsî şerifler ve tevbenin kabûlu zamânı
 46 Hadîsî şeriflere nazaran tevbenin kabûlu zamanı
 46 Tevbenin te'hîrinin tehlikeleri ve sebepleri
 47 ليست التوبة.. Nazmı celli
 47 Bu hususta muhakkiklerin beyânları
 47 Bu hususta vârid olan bir soru ve cevap
 48 Mî'minlerin cehennemde sonsuz olmaları

- 48 Tevbeye dâir nâzil olan âyetler hakkında İbnü ~~Abbas~~ izâhı
- 48 Kâfir olarak ölenler ve bunların azabları
- 49 يا ايها الذين آمنوا لا تجعل لكم. Âyeti celilesi ve yüksek anlamı
- 49 Âyeti celilenin sebebi nüzûlü hakkında çeşitli rivâyetler
- 50 Eb-ül Kaysin ölümü ve oğlunun analığını alması
- 50 Âyeti celilenin tefsiri ve câhiliyye devrindeki erkeklerin üstünlüğü
- 50 Mehr için kadınlara tazyik «idl»ın câiz olmadığı
- 51 فاحشة مينة Lâfzı celîlinin tefsiri
- 51 Kerih görülen bir şeyin sonunun hayırlı olabileceği
- 51 Kadınlara kerhen vâris olmanın halâl olmadığı
- 52 وان اردتم استبدال زوج. Âyeti celilesi ve anlamı
- 52 Sebebi nüzûlü ve tefsiri
- 53 Nikâhlardafazla mehir vermenin câiz olduğu
- 53 Bu hususta Hazreti Ömerin hutbesi ve buna i'tirazlar
- 53 Mehirlerin nasıl verilmesi lâzım geldiği hakkında bir izâh
- 54 وقد أفضى بعضكم. nazmı celîli hakkında iki tefsir
- 54 Bu hususta Kelbînin kavli
- 55 واخذن منكم ميثاقا.. Nazmı şerîfinin tefsiri
- 55 ولا تشكوا ما كنتم آباءكم. Âyeti celilensi
- 56 Yüksek anlamı ve sebebi nüzûlü
- 56 Âyeti celilenin tefsiri ve babaların karılarını almanın açık bir fuhuş olduğu
- 57 Bu hareketin ALLAH'ın indinde bir gazab olduğu
- 57 Nikâhı maktin bir fuhuş ve bir gazab olduğu ve bu hususta imam Bagavînin bir hadîsi
- 58 حرمت عليكم امهاتكم. Âyeti celilesi ve hikmetli anlamı
- 59 Sebebi nüzûlü ve tefsiri
- 59 Anaların, kızların, kız kardeşlerin, halaların ve tiyzelerin nikâhlarının haramlığı
- 60 Kız kardeşlerin ve oğlan kardeşlerin kızlarının nikâhlarının haramlığı
- 60 Süt anne ve süt kardeşlerin nikâhlarının haram olduğu
- 60 Neseben haramlığın süt ile de haram olduğu ve bu husûsa dâir hadîsi şerif
- 60 Rıdaanın sübûtü

- 61 Zevcelerin analarının nikâhlarının dâmediara haram olduğu
- 61 Övey kızların babalıklara haram olduğu ve şartı
- 62 Öz oğullarının karılarının kayın babalara haramlığı
- 62 Kız kardeşlerin bir erkeğin nikâhı altında cem'inin câiz olmadığı
- 62 Bu hususta üç ihtimâlin izaahı
- 63 Cârîye olan iki kız kardeşe bir erkeğin vat'ının câiz olup olmadığı
- 63 İki kız kardeşin câhiliyyedeki nikâhları
- 63 Bu husus üzerine terettüb eden fer'i meseleler
- 64 Ecnebi bir kadına şehvetle temâs etme veyâ şehvetle bakma ile suhriyyetin sâbit olup olmayacağı
- 64 Haram olan nikâhların özeti
- 65 الحَصَنَات مِنَ النَّاسِ, Âyeti celîlesi ve hikmetli anlamı
- 65 Sebebi nüzûlî ve tefsîri
- 66 Esir düşen kadınların kocalarından boş olmaları ve sebebi
- 66 Nikâhları halâl olan kadınlar
- 67 Fuhuş ve zinâya paralar sarfetmenin fenâhıkları
- 67 Nikâh kıyıldıktan sonra hiç mehr vermeden kadınlara yaklaşmanın haram olduğu
- 67 Müt'a nikâhı ve buna dâir mâ'lûmât
- 68 Müt'a nikâhının haram kılındığı hakkında Ali bini Ebî Taalibden rivâyet edilen bir hadisi şerif
- 68 Müt'a nikâhı hakkında Hazreti Ömer'in bir hûtbesi
- 69 كَيْفَ Kelimesinin tefsîri
- 69 Âyeti celîlenin yukarıya bağlılığı hakkında iki kavil
- 70 بِرَبِّهِ لَيْسَ بِكَفَرٍ Lâfzı celîli ve yüksek anlamı
- 70 Sebebi nüzûlî ve tefsîri
- 71 ALLAH Teâlânın mü'minlerin tevbelerini kabûl etmeyi murad ettiği, Şeytanın ise şehvetlere uymayı muraad ettiği
- 72 Nisâ suresinde sekiz âyetin ümmeti Muhammet için bir ni'met olduğuna dâir İbni Abbas tefsîri
- 72 Bu âyetlere dâir Fahri Raazînin Rabbımıza bir münâcâtı
- 72 ALLAH Teâlânın Ümmeti Muhammede tahfif muraad ettiğine dâir hadisi şerif
- 73 لَا تَتَوَلَّوْا مَافِضًا Kavli şerifi ve, meâlî münâfi

- 73 Sebebi nüzûlü hakkında çeşitli rivâyetler
- 74 .. ولا تفتروا.. Âyeti celîlesi ve tetemennâ kelimesi üzerinde tevcihler
- 74 المرحال نصيب Âyetinin tefsiri
- 75 Kadın ve erkek ibâdetlerinin faziletlerinde fark olmaması
- 75 Mâ'nânın özeti
- 75 .. والله من فضله.. Lâfzı celîlinin tefsiri
- 76 Düâ ve talebde bir şey'in tâ'yin edilmemesi
- 76 .. ان الله كان بكل شيء.. Âyeti celîlesi ve İbni Uyeynenin izâhı
- 76 Âyeti celîlinin fıkraları ve izâhı
- 77 .. ولكن مما لنا موالى.. Âyeti celîlesi ve Türkçe anlamı
- 77 Âyeti celîlinin tefsiri üzerinde Fahri Raazînin tevcihleri
- 77 .. والذين عقدت أيمانكم.. Lâfzı celîli ve tefsiri ve çeşitli tevcihler
- 78 ALLAH Teâlânın eşya üzerine şehâdeti
- 79 .. الرجال قراءون على النساء.. Âyeti celîlesi ve anlamı
- 79 Sebebi nüzûlü
- 80 Sebebi nüzûlü hakkında hasandan bir rivâyet
- 80 Erkeklerin kadınlar üzerinde kaaim olması ve sebepleri
- 81 Kadınları beslemenin erkekler üzerine vâcib olduğu
- 81 Mehr ve nefakaların erkekler üzerine vâcib olduğuna dâir Ebû Hüreyre hadîsi
- 82 Saalih kadınların vasıfları
- 82 Saalih kadınlar hakkında vârid olan hadisler
- 82 ALLAH ve Rasûlünün Kadınlar hakkında mü'minlere hayır tavsiyeleri ve hadîsi şerifler
- 83 Kadınların itâatsizliğinden korkulduğu zamanda yapılacak muâmele
- 83 Kocaların onlara vâ'zetmeleri, yataklarından hicret etmeleri ve dövmelemleri
- 84 İtâatsiz kadınlar hakkında bu tedbirlerin alınmasının sebepleri
- 84 Bu tedbirlerden sonra kadınlar itâat ettikleri takdirde erkeklerin kadınlar aleyhine bahâne aramamaları
- 85 Kadınların erkekler üzerinde olan haklarına dâir Ebû Dâvûd hadîsi
- 85 Kadınların fazla dövülmemelerine dâir olan hadîsi şerifler

- 85 Kadınların kocalarına itâatleri hakkında vârid olan hadîsi şerifler
- 86 Kocası kendisinden razî olarak ölen kadının cennete gideceğine dâir Ümmü Seleme hadîsi
- 86 Tefsîrin ve hadîsi şeriflerin neticesi
- 87 وان-نعم شاق بينهما Âyeti celîlesi ve anlamı
- 87 Sebebi nüzûlû ve tefsîri
- 87 فاجنوا حكما من امله Lâfza celîlinin tefsîri ve Hakem tâ'yini
- 88 Hakemleri kimlerin göndereceği
- 88 Hakemler ve vazîfeleri
- 88 Hakemlerin vekillerine danışmadan hareketlerinde serbest olup olmadıkları
- 88 Bir erkekle bir kadının Ali bini Ebî Talibe müracatları, hakem tâ'yini husûsunda erkeğin hareketi, Alinin erkeği tezkîbi.
- 88 Bu husus üzerinde çeşitli hükûmler
- 90 Netice..
- 90 الذين يخلون ويأمرؤن. Âyeti celîlesi
- 91 Âyeti celîlenin yüksek anlamı
- 91 Sebebi nüzûlû hakkındaki rivâyetler
- 91 Yahûdîlerin tezvirleri
- 91 الذين يخلون.. Nazmi celîlinin tefsîri
- 92 Buhl ve kötü ahlâk hakkında Ebû Saîdi Hudrî hadîsi
- 92 Nâsa görünmek için infâk edenler hakkında mâ'lûmât
- 93 Zerre hakkında mâ'lûmât ve İbni Abbasın tefsîri
- 93 Mü'min kulların sevablarının katlanması ve bu hususta Osman Ennahî hadîsi
- 93 Bu hususta Katâdenin beyânı
- 94 Kâfir ve mü'minlerin amellerine dâir Müslim hadîsi,
- 94 Mü'minin Sicilli hakkında Abdullah bini Amr hadîsi
- 96 Kiyâmet günü insanlar arasında nesebin olmayacağına dâir Abdullah bini Mes'ud hadîsi
- 96 Hesabda sevâbı arttırmıyan Kulun cehenneme gideceği
- 97 Kiyâmet günü hesabdan önce hakların kısas olunacağı
- 97 Bunun için her kulun sorguya çekileceği
- 97 Sevâbı olmıyan veyâ günahları ağır gelen kulların durumları
- 98 فكيف اذا اجتمعنا من كل امه. Âyeti celîlesi ve anlamı

- 98 Âyeti celîlînin sebebi nüzûlû
- 99 Kıyâmet günü her nebinin ümmetine şâhid olacağı
- 99 Hazreti Rasûlün İbni Mes'ûde Kur'an okutması, bu âyetle gelince kendisini tutamıyarak ağlaması
- 99 بوشد یود الذین کفروا.. Nazmı Celîlî
- 100 Cehennem azâbının şiddetinden kâfirlerin ölümelerini temenni edecekleri
- 100 Birkimsenin İbni Abbasa sorusu ve İbni Abbasın cevâbı
- 101 Kıyâmet gününde bir birinden farklı mevkîlâr buluncacağı ve bunlara dâir âyetler
- 101 Âyeti celîlînin tefsîrinin neticesi
- 102 یا ایها الذین آمنوا لاتقربوا.. Âyeti celîlesi ve anlamı
- 102 Âyeti celîlînin sebebi nüzûlû ve şarabın harâamiyyeti hakkında nâzil olan çeşitli âyetler
- 104 Cünüb ve gusul hakkında mâ'lûmât
- 104 Teyemmüm ve bu ümmete verilen üç meziyyet hakkında mâ'lûmât
- 104 Teyemmümün başlangıcı, sebepleri ve Hazreti Âişe hadîsi
- 105 Teyemmümün nasıl yapılacağı ve faydası
- 106 أم ترالی الذین اوتوا نصیباً.. Âyetleri ve Türkçe anlamı
- 106 Sebebi nüzûlû hakkında üç rivâyet
- 107 Yahûdîlerin islâmı verip dalâleti satın almaları
- 108 ALLAH Teâlânın mü'minlerin velîsi olduğu
- 109 من الذین حادوا.. Âyeti celîlesi ve yüksek anlamı
- 109 Sebebi nüzûlû ve tefsîri
- 110 یحرفون الکلم.. Nazmı celîlî ve tefsîri
- 110 Duyduk ve isyân ettik, demeleri
- 111 واسمع غیر مسمع Lâfzı celîlînin tefsîri
- 111 Yahûdîlerin ağızlarını eğerek ALLAH'ın Rasûlüne «râ-âeynâ» diye edepsizlikleri
- 112 Yahûdîlerin ALLAH'ın Rasûlüne karşı nasıl hareket etmeleri lâzım geldiği
- 112 یا ایها الذین اوتوا الکتاب.. Nazmı celîlî
- 113 Meâlî hakîmi ve sebebi nüzûlû
- 113 Ehli kitabın yüzlerinin silinmesi ve yüzlerinin arkaya çevrilmesi

- 113 Bu ikaabın nerede olacağı husûsunda Fahri Raazînin beyânı
- 114 Âyeti celîlenin mecâzî anlamı hakkında dört tevcih
- 114 Tams, cezâsının dünyâ veya ahrette olacağı husûsunda iki tevcih
- 115 Âyeti celîle nâzil olduğu zaman Abdullah bini selâmın nasıl îmân ettiği ve Kâ'b bini Ahbârın îmânı
- 115 Tams, cezâsının dünyâda vâki' olmadığına hikmeti
- 115 Eshaabı Sebte lâ'net cezâsı
- 116 .. ارادة لا يفر Nazmı celîli ve yüksek anlamı
- 116 Sebebi nüzûlü hakkında iki rivâyet, Vahsî ve arkadaşları
- 117 Yahûdîlerin: «Biz müşrik değiliz.» iddiaları ve müşrik oldukları
- 117 ALLAH Tâlânın şirki mağfiret etmiyeceği
- 118 ALLAH'a şirk koşmadan ölen bir kimsenin cennte gireceğine dâir hadîsi şerif
- 118 Âyeti celîlede mü'tezileyi red olduğu
- 118 Şirk ve büyük günah üzerinde Hazreti Ömer ile İbni Abbasın konuşmaları
- 118 Hazreti Aliye Kur'an âyetlerinin en mahabbetlisinin bu âyeti celîle olduğu
- 118 Âyeti celîleden ve hadîsi şeriflerden çıkarılan hükümler
- 119 ALLAH'a şirk koşanların büyük iftiraada bulundukları
- 119 .. انزال الى الله ركوع انفسهم Nazmı celîli ve Türkçe anlamı
- 119 Sebebi nüzûlü hakkındaki rivâyetler
- 120 FETL, NAKİR ve KITMİR kelimelerinin anlamları
- 121 Yahûdîlerin nefislerini tezkiyeleri ile ALLAH'a iftiraa etmeleri
- 121 Yukardaki izaahaatın Hülâsası
- 122 .. اثم رالى الله اتوا نصيبا Nazmı celîli
- 122 Türkçe anlamı ve sebebi nüzûlü
- 123 Cibî ve TAAGUT kelimelerinin anlamları
- 124 Yahudî milletin mezmûm karakteri
- 124 Yahûdîlerin, müşrikleri mü'minler üzerine tercihleri ve ALLAH'ın Yahûdîlere lâ'neti
- 124 Mekkeye giden yahud hey'etinin haklarında nâzil olan âyetleri i'tiraf etmeleri ve îmândan yüz çevirmeleri
- 125 ALLAH Teâlâ'nın Yahûdîlere lâ'neti ve ALLAH'ın Lâ'net ettiği kimseye bir yardımcı bulunmayacağı
- 125 .. ام لهم نصيب من الملك Âyeti celîlesi ve yüksek anlamı

- 125 Âyeti celilenin sebebi nüzûlü
- 125 Nasib kelimesi hakkında mâ'lûmat
- 126 Buhl, hased ve cehl hakkında bilgiler
- 126 Em, kelimesinin anlamı ve kullanılışı
- 127 MÜLK, kelimesinin çeşitli anlamları
- 127 MÜLK - kelimesinin zaahirî ve baatunî anlamları
- 128 Yahûdilerin üç âyeti celilede üç türlü zemleri
- 128 Bu günün yahûdî devleti ve hikmeti
- 129 ..ام محمدون الناس.. Âyeti celilesi
- 129 Âyeti celilenin anlamı ve sebebi nüzûlü
- 129 HASED, kelimesi hakkında bilgi ve hasedin tehlikeleri
- 129 Bu kötü vâisfların yahûdilerde bulunduğu
- 130 Yahûdilerin Hazreti peygambere hased etmeleri
- 130 MÜLKÜ AZİM, terkibinin anlamı, kadın ve câriye ile tefsiri
- 131 ..الله يامرهم.. Âyeti celilesi ve meâlî
- 131 Âyeti celilenin sebebi nüzûlü hakkında iki rivâyet
- 132 Haazin tefsirinin bir tenkidi
- 133 Üçüncü sebebi nüzûl
- 133 Âyeti celilenin sebebi nüzûlü hakkında Fahri Raazînin beyânâtı
- 133 Emânet kelimesi ve üç türlü anlamı
- 134 Üç şeyin iyiye de, kötüye de sümûlü
- 134 Emânet hakkında vârid olan hadisi şerifler
- 135 Âyeti celilenin tefsiri
- 135 Hakem ve haakimliğin önemi
- 135 ALLAH'ın haakimler üzerine üç ahdi
- 135 Haakimlerin ve hakemlerin mecbûr oldukları esaslar
- 136 İslâm dininde müsâvât ve zulm
- 136 Zulüm hakkında nâzil olan âyetler
- 137 ..بإمر الله.. Âyeti celilesi ve meâlî
- 137 Âyeti celilenin sebebi nüzûlleri
- 138 Âyeti celilenin tefsiri
- 139 ALLAH ve Rasûlüne itâatın mutlak farz olduğu
- 139 Ul-ül emr hakkında mâlûmât
- 139 Ul-ül emr hakkında vârid olan hadisi şerifler
- 140 ALLAH ve Rasûlüne itâatın mutlak farz olduğu, Ul-ül emre itâatın iki şart ile mukayyed olduğu
- 140 Ul-ül emr hakkında çeşitli tevcihler ve netice

- 141 Şeriat usûlünün dörde ayrılmasının bu âyetten istinbât edildiği
- 141 ALLAH'a ve Rasûlüne itâat etmiyen ül-ül emre itâatın farz olmadığı
- 142 ألم تر ان الذي نزع من Ayeti celifesi., Türkçe anlamı
- 142 Sebebi nüzûlleri
- 142 Medîne'de bulunan yahûdîlerin ve ensaarın durumları
- 143 Beni Nadir ve Beni Kurayza yahûdîleri arasında vukû' bulan kıtâl haadiseleri ve nizâ'ları
- 144 Üçüncü ve dördüncü sebebi nüzûlleri
- 144 Âyeti celîlenin tefsiri ve taagut kelimesi hakkında bilgi
- 145 Fahri Raazînin bu âyeti celîlelerden çıkardığı hükümler
- 145 Bir netice..
- 145 Âyeti celîlede beyân edilen tefsirlerin hülâsası
- 147 فكيف اذا اصابهم مصيبة Nazmı celîli, Türkçe anlamı
- 147 Münâfıkların Hazreti Ömeri ithamları
- 148 BELİĞ kelimesi ve kalbler üzerindeki te'siri
- 149 Bâ'zı münâfıkların taagûtun hükmüne muraacatları
- 149 وما أرسلنا من رسول.. Kavli şerifi
- 150 Yükksek anlamları ve sebebi nüzûlleri
- 150 Âyeti celîledeki «MİN» harfinin anlamı
- 151 Hayır ve şerrin ALLAH'ın iradesiyle olduğu
- 151 Âyeti celîlenin peygamberlerin günahardan berî olduklarına delâleti
- 151 Münâfıkların Hazreti Rasûlden istiğfar taleb etmelerinin faydalı olacağı
- 152 Münâfıklar istiğfar etmiş olsalardı ALLAH onları affedecekti
- 152 Âyeti celîlede tevbe edenlerin tevbelerini ALLAH Teâlâ'nın kabûl edeceğine cezm olduğu
- 153 فلا وربك لا يؤمنون. Nazmı celîli ve meâlî
- 153 Âyeti celîlenin sebebi nüzûlleri
- 154 Sâbit bini Kaysın îmânındaki salâbeti
- 154 Sâbit ve arkadaşları hakkında vârid olan bir hadîsi şerif
- 154 فلا ربك لا يؤمنون. Âyetin tefsiri
- 154 Fahri Raazînin bu husustaki izaahı
- 155 Araazî sulamada suya en yakın araazînin hakkı olduğu
- 155 Hakîkî îmânın peygamberin emrine ve sözlerine itâatle olacağı

- 156 ..ولو انا كتبنا عليهم.. Âyeti celilesi, yüksek anlamı
- 156 Âyeti celilenin sebebi nüzûlü ve bir hadisi şerif
- 157 Peygamberin emrine karşı Hazreti Ömerin dîni salâbeti
- 157 ..ولو انا كتبنا عليهم.. Nazmı celilenin tefsiri
- 158 Tâate terğib ve teşvik âyetleri
- 158 ..ومن يطع الله والرسول.. Nazmı şerifi ve meâli
- 158 Âyeti celilenin sebebi nüzûlleri
- 160 Peygamberi nefislerinden daha fazla sevmiyenlerin imân-larının kemâle ermiyeceğine dâir hadisi şerifler
- 160 ..ومن يطع الله والرسول.. Nazmı şerifinin tefsiri
- 160 ALLAH'a ve Rasûlüne itâat edenlerin nebîler, sıddıklar ve şehidlerle berâber olacakları
- 161 Bir hülâsa..
- 161 Her mü'minin âhirette sevdikleri ile berâber olacağına dâir hadisi şerifler
- 161 Bir kimsenin amelinin kedisini cennete koyamayacağına dâir hadisler
- 162 Düşmana karşı hazırlıklı bulunmanın lüzûmu
- 162 ..وان منكم من يبطلن.. Âyeti celileleri anlamaları ve sebebi nüzûl-leri
- 163 Münâfıkların savaşımlara ağır davrandıkları:
- 163 Münâfıkların mü'minlere isâbet eden musîbetlere sevin-meleri
- 164 ..لنقاتل في سبيل الله.. Âyeti celilesi, yüksek anlamı ve sebebi nü-zûlü
- 165 Savaşa çıkan kimseye ALLAH'ın kefil olduğuna dâir Bu-haarî ve müslim hadisi
- 165 ..وما لكم لا تقاتلون.. Âyeti celileleri
- 166 Meâli münifi ve sebebi nüzûlü
- 166 Zayıf olan mü'minler üzerine hicretin vâcib olmadığı
- 167 Attâb bini Üseydin on sekiz yaşında Mekke vâlisi olduğu
- X 167 Şeytanın ordusu ve silâhı
- 168 Şeytanın insanları hem dünyâ işlerinde, hem de âhiret işlerinde yoldan çıkardığı
- 168 ..ان الله ياتى الذين قبله... Âyeti celilesi
- 169 Meâli münifi ve sebebi nüzûlleri
- 170 Namaz ve zekâtın kıtaldan önce farz olduğu

- 170 Âhiret ni'metinin dünyâ ni'metlerinden çok olduğu ve Müslim hadîsi
- 171 أَرْمَاكُو بَدَكَمُ الْمَوْتِ Âyeti celîlesi ve Türkçe meâli
- 172 Âyeti celîlenin sebebi nüzûl ve tefsîri
- 172 Ölümden kurtuluş olmadığı ve her yerde ölümün insanlara erişeceği
- 172 وَأَن تَقْرَأُوا الْقُرْآنَ وَلَا تَسْمَعُوا لَهُ وَأَن تَصْغُرُوا لَهُ Âyeti celîlesinin sebebi nüzûlü
- 173 Küfür üzerinde ısrar edenlere ALLAH'ın vereceği dünyâ cezâları
- 173 Mâ'siyetin cezâsının seyyie, tâatın cezâsının hasene olduğu
- 173 İyiliğin de, kötülüğün de ALLAH tarafından olduğu
- 173 İnsana musibetin kendi nefsinden geldiği, iyiliğin de ALLAH'tan olduğu
- 174 Hazreti Muhammedin peygamber olduğuna ALLAH'ın şahid olması
- 174 مَنْ يَظْهَرِ الْوَلَدَ Nazmı celîli ve anlamı
- 175 Âyeti celîlenin sebebi nüzûlü ve tefsîri
- 175 Rasûle itâatın ALLAH'a itâat olduğu hakkında İmam Şâfiînin beyanları
- 175 Bâ'za müfessirlerin bu âyeti celîlenin kıtal âyeti ile nes-hedüldüğüne dâir rivâyetleri
- 175 وَتَقُولُونَ مَاعَلَى Nazmı celîlenin münâfıklar hakkında nâzil olduğu
- 176 Tedebbür kelimesinin anlamı ve tefsîri
- 176 Kur'ânı kerîmî tedebbürde üç vecih olduğu
- 177 Kur'ânı kerîmin ALLAH kelâmı olduğuna dâir İbnî Abbas tefsîri
- 177 Bu hususta diğer tefsîrler
- 177 Yukarıdaki tefsîrlerin özeti
- 178 وَإِذَا جَاءَهُمْ أَمْرٌ مِنَ الْخَوْفِ Nazmı celîli, Türkçe anlamı ve sebebi nüzûlü
- 179 لَا تَجْمَعُوا الْبَطْلَانَ Nazmı celîli ve şeytaane uymıyan az kim-selerin kimler olduğu
- 179 Âyeti celîlenin delâlet ettiği anlamlar
- 180 قَاتِلُوا قَاتِلِي سَبِيلِ اللَّهِ Nazmı celîli, meâli münfî ve sebebi nüzûlü
- 180 Ebû Süfyan ordusunun Bedri Suğraada korkudan geri dönmesi

- 181 Ebu Bekrin mürtedlere karşı savaşı
- 181 ALLAH Teâlânın peygamberine mü'minleri savaşa teşvik ile emri
- 182 **وَالَّذِينَ** Nazmı şerifi, Türkçe anlamı
- 182 Sebebi nüzûlü hakkındaki rivâyetler
- 183 İkinci, üçüncü ve dördüncü sebebi nüzûller
- 184 Âyeti celilenin Ureyneliler, ve Hazreti Âişeye iftiraa edenler hakkında nâzil olduğuna dâir rivâyetler
- 184 Haazin tefsirinde beyân edilen diğer rivâyetler
- 185 ALLAH'ın Rasûlünü bırakıp ta Medineden çıkıp didenlerin münâfık oldukları
- 185 Âyeti celilede zikredilen vak'anın bir benzerinin de yakın tarihte İstanbul'da vukû' bulduğu
- 186 Hicretin nevîleri
- 187 **الَّذِينَ** Âyeti celilesi, yüksek anlamı ve sebebi nüzûlü
- 188 Peygamber zamanında öldürülmekten istisnâ edilen kavimlerin kimler olduğu
- 188 Âyeti celilenin tefsiri
- 189 **سَيَجِدُونَ آخَرِينَ** Âyeti celilesi, Türkçe anlamı, sebebi nüzûlü
- 190 Diğer sebebi nüzûller
- 190 Âyeti celilenin tefsiri
- 191 Sultaanın mübînâ, terkibinin tefsiri
- 192 **وَمَا كُنَّا لِنُؤْمِنَ أَنْ يَفْعَلُ** Âyeti celilesi, hikmetli anlamı
- 192 Âyeti celilenin sebebi nüzûlü
- 193 Âyeti celilenin Urve hakkında nâzil olduğu rivâyeti
- 193 Âyeti celilenin Ebû Cehlin ana bir kardeşi Ayyaş hakkındaki nâzil olduğu rivâyeti
- 194 Âyeti celilenin tefsiri
- 194 Hateen katlin cezâsı
- 194 Düşman kavimden olan bir mü'mini hataen öldürmenin cezâsı
- 195 Arada anlaşma bulunan bir kavmin içinde bir kâfirin hataen öldürmenin cezâsı
- 195 Hataen adam öldürüp te âzâd edecek köle bulamıyan bir mü'minin birbiri ardınca iki ay oruç tutmasının vâcib olduğu
- 195 Bir hülâsa..
- 196 **وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مَتَعِدًا** Nazmı celfî, hikmetli anlamı

- 196 Sebebi nüzûlî
 197 Amden bir mü'mini öldürmenin âhiret cezası hakkında müfessirlerin beyânları
 198 Bu hususta Kadînin beyânı
 198 Kaatil mü'minin cehennemde ebedî olup olmayacağı husûsunda üç hüküm
 199 ..بإيه الدين آمنوا اذا ضربتم Nazmı celfî, yüksek anlamı
 199 Sebebi nüzûlî
 200 Muhallem bini Cîsâmenin Âmir bini Azbatîyi öldürmesi
 200 Mikdâd bini Esvedin vak'ası
 201 Beşinci sebebi nüzûl
 201 Mü'mini öldürmenin ağır olduğu hakkında Ebû Ubeyde hadîsi
 202 Âyeti celfînin tefsîri
 202 İslâm âlâmetleri olan bir kavimle mü'minlerin savaş yapmamaları
 202 Yahud ve nasaaranın «Ben müslîmim» demelerine i'timâd olunup olunmayacağı
 202 Konu ile ilgili bâ'zı olayların izâhı
 204 Mü'minler küfür ile itham edenlerin durumları
 204 İslâm diyârında doğup büyüyenlerin mü'min oldukları
 205 Küfüre rızanın küfür olduğu
 205 Mü'mini öldürmenin büyük bir cürüm olduğu
 206 Adam öldürmenin başlıca sebepleri
 206 ..لايتوى القاعدون. Âyeti celîlesi
 207 Yüksek anlamı ve sebebi nüzûlî
 207 Âyeti celfînin tefsîri
 208 Özürleri sebebiyle savaşa çıkamayanların durumlarına dâir Câbir hadîsi
 208 Savaşa gidenlerle geride kalanlar arasındaki derece farkı ve sebepleri
 209 Mü'minler arasında derece farkları
 209 Bir hü'lâsa ve netice
 209 Dereceleri beyân eden hadîsi şerifler
 210 Dereceler hakkında Ebû Hüreyre hadîsi
 211 ..از الذين نواهم المشكة. Âyeti celîlesi, yüksek anlamı ve sebebi nüzûlî
 212 Nefislerine zulmedenler hakkında İbni Abbas hadîsi

XVIII

- 212 Âyeti celîlede zikredilen meleklerin hangi melekler olduğu
 213 Hicretin fazîletine dâir olan hadîsi şerifler
 213 Hicrete kaadir olamıyan kadınlar ve çocuklar hakkında hüküm
 214 ASÂ, kelimesinin anlamı
 214 ALLAH'ın Rasûlünün hicret edemiyenler hakkında düâsı
 214 وَمِنْ يَاحِرَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ Nazmı celîli ve meâli kerîmi
 215 Âyeti celîlinin sebebi nüzûlü ve tefsîri
 215 Bir kimseyi hicretten men'edecek sebebler
 216 Hicrete sebep olan haller
 216 Âyeti celîleden çıkarılan hükümler
 217 وَإِذَا ضَرَبْتَ فِي الْأَرْضِ Âyeti celîlesi, Türkçe anlamı ve tefsîri
 218 Namazı kasr hakkında kaviller
 218 Âyeti celîle hakkında imam Şâfiînin kavli
 218 İmam Â'zâmın hükmü
 218 Netice..
 219 انْ حَفَمَ انْ بِسْمِكُمْ Nazmı celîlinin sebebi nüzûlü
 220 وَإِذَا كُنْتَ فِيهِ Âyeti celîlesi, hikmetli anlamı
 220 Sebebi nüzûlü ve tefsîri
 222 وَخَذُوا حَذْرَكُمْ nazmı celîlinin sebebi nüzûlü
 223 Bu hususta Câbir bini Abdullah hadîsi
 224 انْ تَضَعُوا أَسْلِحَتَكُمْ.. nazmı celîlinin sebebi nüzûlü
 224 Salâti havf hakkında bâ'zı bilgiler ve bu namazın nasıl kılınacağı
 225 Peygamberden sonra salâti havfin kılınıp kılınmayacağı
 225 فَإِذَا قَضَيْتَ الصَّلَاةَ.. Âyeti celîlesi ve meâli münîfi
 226 Âyeti celîlinin sebebi nüzûlü ve tefsîri
 226 Salâti havfi kıldıktan sonra mü'minlerin ALLAH'ı nasıl zikredecekleri
 226 ALLAH'ı zikrin zamanı ve mekânı olmalı
 227 Zamanımızdaki din adamlarının bâ'zılarının namaz vakitlerine değer vermedikleri.. Peygamberden başkasına salâ vermenin câiz olmayacağı
 227 Beş vakit namazın farziyyetine delâlet eden âyeti celîleler
 228 Namazın bu vakitlerde kılınmasının sebep ve hikmeti
 229 وَلَا تَهِنُوا فِي ابْنَاءِ الْقَوْمِ.. Âyeti celîlesi ve anlamı

229 Sebebi nüzûlü ve tefsiri
229 Mü'minlerin savaşırlardan yılmamaları icâbetiği
230 Âyeti celîlenin diğler anlamaları
230 .. انا انزلنا اليك الكتاب بالحق.. Âyeti celîleleri
231 Yüksek anlamı ve sebebi nüzûlü
231 Zirhı çaldıktan sonra firar eden Tû'menin âkibeti hak-
kında çeşitli rivâyetler
231 Âyeti celîlenin tefsiri
232 Haakimin biricik ödevi. .
232 Haakimlere ve dâ'vâ tâ'kib edenlere bir açıklama
233 Yapılan tefsirin özeti
233 .. ولا تجادل عن الدين.. Âyeti celîlesi, Türkçe anlamı ve tefsiri
234 nazmı celîli. Hâinleri ve günahkârları AL-
LAH'ın sevmiyeceği
234 Tû'menin hırsızlık yaptıktan sonra kaçmasıyla yüklendi-
ği çeşitli günahlar
234 Bir hırsızın annesinin Ömere yalvarması ve Ömerin cevâbı
235 .. يستخفون من الناس.. Âyeti celîlesi ve Türkçe anlamı
235 Sebebi nüzûlü ve tefsiri
236 Tû'menin kavminin geceleyin toplanarak yalanlar düz-
meleri ve ALLAH'ın Rasûlünü kandırmaya çalışmaları
237 ها اَنتم هؤلاء جادلتم Âyeti celîlesi ve yüksek anlamı
237 Âyeti celîlenin tefsiri ve Sebebi nüzûlü
238 .. ومن يعمل سواً Âyeti celîlesi ve anlamı
238 Sebebi nüzûlü ve tefsiri
238 SÜU' ve nefse zulüm kelimelerinin tefsiri
239 Âyeti celîlenin delâlet ettiği hükümler
239 KİSB ve VİZR kelimeleri hakkında mâ'lûmât
240 HATİE ve İSM kelimelerinin tefsiri
240 Bir suçu veyâ bir günahı başkalarına yüklemenin büyük
vebal ve iftiraa olduğu
240 Âyeti celîlelerde Teâlânın günâhkârları üç sûretle tevbe-
ye teşviki
241 .. ان الله لا يفر أن يعرك Nazmı celîli ve meâlî münîfi
241 Sebebi nüzûlü ve tefsiri
242 Teâlânın dilediği kulun günâhını mağfiret edeceği
243 .. ليس بمانكم.. Âyeti celîlesi ve Türkçe anlamı

- 243 Sebebi nüzûlü hakkındaki rivâyetler
- 244 Âyeti celîlenin tefsîri
- 244 .. ومن يعمل سوءاً Nazmı celîlinin tefsîri ve bu hususta vârid olan hadîsi şerifler
- 245 Mü'mine isâbet eden musibetlerle günâhının affedileceği
- 245 Âyetin nâzıl olduğu zamana âid Ebû Bekr hadîsi
- 245 Hazreti Âîşe hadîsi
- 246 Hadîsi şeriflerden çıkarılan hükümler
- 246 Kıyâmet günü ALLAH'ın mü'minlere yardımcı olacağı
- 246 Tefsîrin özeti
- 247 Âyeti celîlenin hükümleri
- 247 .. ومن يعمل من الصالحات Nazmı celîli ve anlamı
- 247 Sebebi nüzûlü ve tefsîri
- 248 ولا يظلمون شيئا Nazmı celîlinin tefsîri
- 248 .. ومن أحسن ديناً Ayeti kerîmesi ve yüksek anlamı
- 249 Sebebi nüzûlü ve tefsîri
- 249 Teâlânın Hazreti İbraahimi dost edinmesinin sebebi hakkındaki rivâyetler
- 249 Bu husûsu Hazreti Peygamberin Cebraaile sorması
- 249 İbni Abbasın rivâyeti
- 249 Azraailin Hazreti İbrahimi ziyâreti
- 250 Ebû Hüreyerenin rivâyeti
- 251 Teâlânın, Hazreti İbraahimi dost edindiğine dâir vârid olan hadîsler
- 251 Teâlânın İbraahimi dost edinmesinin sebeplerinin özeti
- 252 .. ويستفتونك في النساء Ayeti celîlesi ve yüksek anlamı
- 252 Sebebi nüzûlü hakkındaki rivâyetler
- 253 Câhiliyye arabaları, kadınları ve çocukları ölenin mâline vâris yapmadıkları
- 253 Yetim kızların malları ve nikâhları
- 254 .. وإنا امرأة خافت Ayeti celîlesi ve meâlî münîfi
- 254 Sebebi nüzûlü hakkındaki rivâyetler
- 255 Âyeti celîlenin tefsîri
- 255 Sulhün hayır olduğu
- 255 Nefislerin buhle meyyâl olduğu
- 256 Kadınların ALLAH'ın emânetleri oldukları
- 256 Bir hülasa.
- 257 .. من كان يريد Ayeti celîlesi, Türkçe anlamı

- 254 Sebebi nüzûlü ve tefsîri
 258 Ahireti dünyâya tercihin anlamı ve izaahı
 258 ALLAH Teâlânın igitici ve görücü olduğu
 259 يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا Ayeti celflesi
 259 Yüksek anlamı ve sebebi nüzûlü
 260 Şehâdetde doğruluğun önemi
 260 Doğru şehâdet hakkında bir izâh
 261 İslâm dininde hakkın ulviyyeti
 261 يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا Ayeti celflesi, hikmetli anlamı
 262 Ayeti cellenin sebebi nüzûlü ve tefsîri
 262 Fahrî Raazînin bir izaahı
 263 Ayetin îmân kısmında üç esas zikredildiği halde, bunla-
 rın küfürde beşe iblâğının sebep ve hikmeti
 263 Mü'minlerin dikkatli ve uyanık olmaları
 264 اِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا كَفَرُوا Ayeti celfeleri
 264 Türkçe anlamları ve sebebi nüzûlleri
 265 İmândan sonra küfredenleri ALLAH'ın hidâyet etmiye-
 ceğinin anlamı
 265 Bu hususta Hâzîn tefsîrinin beyânı
 265 Buna dâir Hazreti Alinin bir fetvâsı
 265 Ekser âlimlerin kavli
 266 Münâfıkların «azâbı eîlm» ile tebsîr edilmeleri
 266 İslâm dinini dünyâ emellerine âlet edenlerin hâli
 266 الَّذِينَ يَتَّخِذُونَ الْكَافِرِينَ Ayeti celfesi ve hikmetli anlamı, sebe-
 bi nüzûlü
 267 ALLAH'tan başkasından yardım talep etmenin küfür ol-
 duğu
 267 وَقد نَزَلَ عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ Nazmı celfi, Türkçe anlamı ve sebebi
 nüzûlü
 268 Ayeti cellenin tefsîri ve hitâbın kimlere olduğu
 268 ALLAH'ın âyetleriyle eğlenen kimselerin meclislerinde
 oturanların kâfir olup olmayacakları
 259 Bu hususta Mekke'deki mü'minlerle Medine'deki mü'minler
 arasındaki fark
 269 Teâlânın münâfıklarla kâfirleri cehennemde cem'edeceği
 ve sebebi
 270 الَّذِينَ يَتَّبِعُونَكُمْ Ayeti celfesi, sebebi nüzûlü

- 271 Sebebi nüzûlü ve tefsiri
- 271 Teâlânın mü'minlerin galebesine «FETH» kâfirlerin galebesine «NASİB» buyurması ve sebebi
- 272 Mü'minlerin münâfıklara kılıncı çekmelerine izin verilmesinin sebebi
- 272 Bir mü'minin Hazreti Aliye «ولن يحمل الله» lâfzının anlamından sorması
- 272 Âyeti celilenin anlamının dünyâyâ âid olduğu hakkında tevcihler
- 272 MUHAADDEA, sıfatının ALLAH'a isnâd edilmeyeceği
- 273 Kıyâmet günü münâfıkların nûru olup olmayacağı
- 273 Münâfıkların namazı istemiyerek kılmaları ve Katâdenin beyânı
- 273 İbni Abbasın beyânı
- 274 Münâfıklar hakkında İbni Ömer hadisi
- 274 ALLAH'ın Dalâlette kıldığını, kimsenin hidâyet edemeyeceği
- 275 Mü'minlerin münâfık vasıflarından nasıl korunacakları
- 275 يا ايها الذين آمنوا اتخذوا الكافرين Nazmı celili, Türkçe anlam ve sebebi nüzûlü
- 276 Nazmı celilin tefsiri
- 276 Münâfıkların derki esfelde azâb olacakları
- 276 Münâfık hasletleri ve hülâsa.
- 277 لا يحب الله المحر... Nazmı celili ve yüksek anlamı
- 278 Âyeti celilenin sebebi nüzûlü hakkında iki kavi
- 278 Âyeti celilenin tefsiri, Ebû Hüreyre hadisi ve hükümler
- 279 ان الذين يكفرون بالله Nazmı celili, Türkçe anlamı
- 280 Âyeti celilenin sebebi nüzûlü ve tefsiri
- 280 Küfrün umûmiyyetle üç şekli olduğu
- 281 يئسك أهل الكتاب Âyeti celilesi
- 281 Âyeti celilenin Türkçe anlamı ve sebebi nüzûlü
- 282 Yahûdilerin Hazreti Muhammedden, Kur'andan başkibir kitap istemeleri ve çeşitli küfürleri
- 282 Yahûdilerin Hazreti Musâdan, bundan daha büyük müze istedikleri
- 283 Yahûdilerin buzağıya tapmaları
- 284 Teâlânın Hazreti Peygamberi tesellisi

- 284 .. انا اوحينا اليك. Âyeti celilesi, yüksek anlamı ve sebebi nüzûlî
- 284 Âyeti celilenin tefsîri
- 285 Beğerin ikinci babası ve en çak yaşayan nebî Nuh Peygambere verilen suhuf
- 285 Bu âyeti celilenin yahûdîlerin iddiâlarını reddettiği
- 286 Dâvûdun nağmelerine dâir Ebû Mûsâ hadîsi
- 286 Dâvûd peygamberin cennette Kur'an okuyacağı ve mü'minlerin dinleyeceği
- 287 .. ورسالة قصصهم عليك. Nazmı celîlinin sebebi nüzûlî ve yüksek anlamı
- 288 Mûsânın Tûri Sînâda ALLAH'ın kelâmını nasıl duyduğuna dâir Kâ'b bini ahbâr hadîsi
- 288 Bir hülâsa.
- 288 Bir Peygambere verilen bir fazîletin, diğer peygamberlerde noksanlık olmayacağı
- 288 Peygamberler hakkında Ebû Zerr hadîsi
- 289 Peygamberleri isimleriyle bîlmenin imânın şartından olmadığı
- 289 Peygamberlere verilen kitâblar ve yapılan vahîler hakkında umumî bilgi
- 290 Âyeti celilenin delâlet ettiği hükümler
- 290 Peygamber gönderilmeyen kavmlerin ALLAH'ın indinde mâ'zûr olduklarına dâir Muğîre binî Şû'be hadîsi
- 291 .. لكن الله يشهد... Âyeti celilesi ve Trükçe anlamı
- 291 Sebebi nüzûlî ve tefsîri
- 292 Kur'ânın ALLAH kelâmı olduğuna, ALLAH'ın ve meleklerin şâhid olduğu
- 292 .. باهل الكتاب لانتموا... Âyeti celilesi
- 293 Hîkmetî anlamı ve sebebi nüzûlî
- 293 Nasaara mezhepleri ve hepsinin de şîrk içinde oldukları
- 293 Nasaaraanın üç âlâhe itikadları
- 294 Yahud ve nasaaraanın bir birlerine zıdd küfürleri
- 294 İsa peygamberin ALLAH'ın bir kelimesi olduğu
- 295 İsa peygamberin ALAH'tan bir ruh olduğu
- 295 Nasaaraanın «ALLAH üçtür» demeleri
- 296 Teâlânın tek ilâh olduğu
- 296 Bütün varlıkların ALLAH'ın yaratıkları oldukları

- 297 ان يتكف المسيح Äyeti celilesi, anlamı ve sebebi nüzûlü
- 298 İsânın ALLAH'a kul olmaktan âr etmiyeceği
- 298 Melâike-i Mukarrabîn hakkında mâ'lûmât
- 299 İsâ ile Mukarrabûn olan meleklerin kıyâsı
- 299 Mü'tezilenin bir istidlâli ve reddi
- 300 يستغفرك قل الله Äyeti celilesi, Türkçe anlamı
- 301 Sebebi nüzûlü ve Câbir hadîsi
- 301 Äyeti celilenin tefsiri
- 301 Kelâle olarak ölen bir kimsenin terekesinden kız kardeşlerinin alacakları hissalar
- 302 Kelâle olarak ölenin baba ve annesinin sehmeleri
- 302 Babası ve annesi olmıyan kelâlenin oğlan kardeşlerinin sehmeleri
- 302 Kelâle olarak ölenin iki kız kardeşinin sehmeleri
- 302 Kelâle olarak ölenin kız ve oğlan kardeşlerinin sehmeleri
- 303 Yanlış — doğru cedveli
- 307 Lügatler

BİR AÇIKLAMA

Kıymetli okuyucularım !

Elimizde olmıyan bâ'zı olaylar sebebiyle üçüncü cildin basılışı hayli gecikmiştir. Bununla berâber bu güçlüklerle rağmen yine de tamamlamış bulunuyoruz.

Rabbimize hesapsız minnet ve şükranlar !

İnşâallah kalan cildler böyle gecikmez. Büyük Hâlık sığınarak onların basılmalarını kısa zamanda bitirmeye çalışacağız.

Şurasını arz edelimki, gün geçtikçe basın masrafları fazlalaşıyor. Böyle olmasına rağmen okuyucularımızın şevklerini kırmamak için bu cildi de aynı fiatla piyasaya sürmüş bulunuyoruz. Ancak, peşin sipariş yapanların ayrıca bir lira posta ücreti göndermelerini ricâ ederiz. Ödemeli sipariş yapanlar on altı liradan kitabın bedelini göndersinler. Kitapların cildlileri de vardır. onların bedelleri 20 liradır. İstiyenlere gönderilir.

Bâ'zı okuyucularımızdan almış olduğum mektuplarda, tercemelere âyeti cillelerinin numaralarının yazılmasını istiyorlar. Üçüncü cildde okuyucularımızın bu arzularını maal-esef yerine getiremedik. İnşâallah diğer cildlerde bunları yapacağız.

Yine bir kısım okuyucularımız bizden Kur'ânı kerimin tam tefsirini istiyorlar. Sebebi nüzûller bittikten sonra, nüzûlleri mâ'lûm olmıyan âyetlerin tefsirini de ayrıca bir kaç cild hâlinde negretmiye karar vermiş bulunuyoruz.

TEVFİK ALLAHTANDIR.

H. T. E.

ARABCA OLANLAR

<u>KİTABIN ADI</u>	<u>CİNSİ</u>	<u>YAZARI</u>
Mefâtiḥ-ül-gayb	Tefsîr-i Kebir	Fahri Raazî
Lübâb-ütte'vîl Fî maân-ittenzil	Tefsîr	Alâeddin Alî bini Muham- med bini İbrâhim (Haazın)
İrşâd-ül aklîaselim	Tefsîr	Ebüssuud
Medârik-üttenzil ve Hakaâik-utte'vil	Tefsîr	Haafız-üddin Abdullah bini Ahmed Enneseffî
Envâr-üttenzil	Tefsîr	Kaadî Beydaavî
Esbâb-ünnüzûl	Sebebi nüzûl	Nisabûrî
K'tâbün Libâbinnükûl fî Esbâb-innüzûl	Sebebi nüzûl	Lil-Celâl-ıastiyûtî

TÜRKÇE OLANLAR

Kur'an Dili	Tefsîr	Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır
Hülâsatül Beyân fî tefsîr-il Kur'an	Tefsîr	Hadimli Mehmed Vehbî
Asrı Seâdet	Siyer-Târiḥ	Ömer Rızâ Doğrul
Tecrid-i Sarih Tercemesi	Hadis Kitabı	Kâmil Mîras

NİSÂ SÜRESİ

NİSÂ SÜRESİ - Medenîdir. Âyetleri yüz yetmiş beş, kelimeleri, üç bin kırk beş, harfleri, on altı bin otuz'dur.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ
وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَتَقَوُا
اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْجَامَ إِنْ كُنْتُمْ عَلِيمِينَ رَفِيقًا

YÜKSEK ANLAMI :

Ey nâs! Sizi bir nefisten halkeden ve ondan eşni yaratan ve onlardan «iklisinden» bir çok erkek ve kadın yayan «dağıtan», şu Rabbinizden korkunuz. Kendisi hakkında birbirinize soruşturduğunuz o ALLAH'tan ve rahimlerden korkunuz. Çünkü, Hakikaten Allah - azze ve celle üzerinize rakip olmaktadır.

SEBEBİ NÜZÜL : Âyeti celilenin sebebi nüzülü, tefsirlerde saraahaten zikredilmemiş isede, Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, insanların neden ve nasıl yaratıldıklarını beyanla kemâli kudretini ve her zaman üzerlerine rakib bulunduğunu bildirmek ve Zâti ecell ve Â'lâsından korkutmak üzere inzal buyurduğu âyetin ma'nâsından anlaşılmaktadır. Bu âyeti celile nâzil olduğunda Allah'ın Rasûlü «şu kadın şu erkekten halk olundu, onun kasdı o erkeğidir. Şu erkek şu topraktan yaratıldı, onun Kasdı o toprağıdır» buyurduğu rivâyet edilmiştir.

(يا ايها الناس) Hitabı, (يا اي آدم) lâfzında olduğu gibi, bütün insanlardır. Ma'nâ: Ey nâs (انواركم) Rabbinizden korkunuz. Ya'ni: Size emrettiği ve sizi nehyettiği şeylerde ona muhaalefetten sakınınız. Teâlâ ve tekaddes

Hazretleri. Rab kelimesini zikrettikten sonra, nefsinin kemâli kudret ve azametini vasfetmek üzere buyuruyorki (الذى خلقكم من نفس واحدة) Sizi bir nefisten halkeden şu rabbınızdan korkunuz. O büyük kudret sahibi Rab, sizi bir asıldan, begerin babası olan Âdem aleyhisselâmdan yarattı, Âdemi topraktan yarattı. (وخلق منها زوجها) Ondan da, ya'ni : Nefsi Âdemden de eşini «Havvayı» yarattı. Şöyleki: Âdemi yarattıktan sonra ona bir uyku verdi. Âdem uyku içinde iken ALLAH azze ve celle, onun sol eğeylerinden kısa bir eğeyden Havvayı yarattı. Âdem aleyhisselâm uyandığı zaman Havvayı baş ucunda oturur gördü de: «Sen kimsin?» dedi. Âdem' in bu sorusuna Havva: «Bir kadın.» cevâbını verdi. Âdem: «Kimin için halkolundun?» diye tekrar sorudu. Havva cevaben: «Senin bana sâkin olmağın için yaratılmış bir mahlûkum.» deyince, Âdem ona meyletti ve tereddütsüz onunla ülfet etti. Çünkü Havva kendisinden, kendisi için halkolunmuştu. Vücudunun bir parçası idi. Öyle yarasırdı ve öyle oldu. Nefsi gibi onu da sevdi.

Müfessirler, Havvanın ne zaman halkolunduğu üzerinde ihtilâf etmişlerdir. Kâ'b bini-el Ahbar, Veheb ve İbni İshak: «Havva, Âdem cennete girmezden önce halkolundu.» demişlerdir. İbni Mes'ud ve İbni Abbas: «Havva, Âdem cennete girdikten sonra halkolundu.» demişlerdir. (ALLAH'ü a'lem) En doğrusunu Allah bilir.

M'nâ: Ey nâs! Rabbınız, sizi bir nefisten halketti ve ondan da eşini Havvayı yarattı. (وبث من مهابر جالا كثيرا) Ve bunlardan da, ya'ni: Âdem ile Havvadanda bir çok erkekler ve kadınlar yarattı. Teâlâ, erkekleri kesretle vasfetti de kadınları böyle yapmadı. Çünkü, erkekler, yaratılıştan tam ve kemâlî oldukları için. Bir de erkeklerle zaahir olmak ve meşhur olmak lâîk olur. Kadınlara lâîk olan ise gizli kalmak ve şöhrete düşmemektir.

(واقرا اعداى نائونيه) İttika, kelimesi te'kid için tekrar olunmuştur. Ziyraa: İttikaya, lâîk ve ehl olan ancak Zâtî eccl ve âlâdır. Ondan başka korkulmağa lâîk hiç kimse yoktur. Tesâül: Bir birine sormak, soruşturmak anlamındadır.

Hakkında birbirinize sorular sorduğunuz, şu ALLAH'tan korkunuz. (والارحام) Ve rahimleri kat'etmekten de sakınınız. Rahım: Hısnılık, akrabaalık ve esirgeme anlamlarına gelir. Aslında ananın karnında bulunan çocuk yatağına denir. Sonradan doğumdan meydana gelen karabete «akrabaalığa» da «rahım» denilmiştir. Cemi «erham» gelir. Âyeti celiledeki «el-erham» kelimesi, doğum cihetinden meydana gelen yakınlık ve hısnılık, demektir. Hepsini bir rahimden meydana gelmişler anlamındadır. Ba'zıları da: «Rahim, rahmet kelimesinden müştak olup, acılamak ve esirgemek anlamındadır. Ziyrâ: karabet, yakınlık ve hısnılıkta, insan-

lar bir brilerine merhamet ederler, acırlar, esirgerler, ba'zısı ba'zısına ihsanda bulunur, demişlerdir. Her iki ma'nâda âyeti celileye uygundur.

Hakkında bir birinize sorduğunuz ve soruşturduğunuz, şu ALLAH'tan korkunuz, rahimleri kat'etmekten «Akrabâyı terketmek, ziyâret etmemek ve yardımsız bırakmaktan» sakının. Âyeti celilede, rahım hakkında ta'zim ve rahmi kat'ından nehve delâlet vardır.

Ve yine rahım hakkında vârid olan aşağıdaki hadisler de: Rahmin hakkında ta'zim ve rahmi kat'ın nehvine delâlet eder. Şöyleki:

Buhârî ve Müslim, Hazreti Âişe «r. a.» dan ittifâkan rivâyet ediyorlar. Âişe: Rasûlüllah «s.a.s.»: (Rahım, Arşa asılmış: Bir kimse beni sıla ederse, ALLAH da onu sıla yapar. Bir kimse beni kat'ederse ALLAH da onu kat'eder, diyor» buyurdu.) demiştir. (1)

Yine Buhaarî ve Müslim, Hazreti Enesten müttefikân rivâyet ediyorlar. Enes «r.a.»: (ALLAH'ın Rasûlü «s.a.s.»: (Rızkının bol olması ecelinin te'hîri bir kimseyi sevindirir, o kimse sıla-i rahım yapsın!)» buyurdu.) demiştir. (2)

Cübeyr Bini Mut'ımdan yine ittifâkan rivâyet ediyorlar. Cübeyr: (Rasûlüllah, «rahmi kat'eden cennete girmez.» buyurdu.) demişlerdir. (3)

Hasandan rivâyet: «Bir kimse, ALLAH namına isterse ver, rahım nâmına isterse yine ver!» demiştir. İbni Abbasın «r.a.»: «Rahim Arşa asılmış, vasleden geldiğinde ona açılır, onunla konuşur. Kat'eden geldiğinde ona görünmez, ondan gizlenir.» dediği rivâyet edilmiştir.

Birinci hadîsin anlamına göre: Bir kimse sılai rahım yapar, ya'ni: akrabâyı ziyâret eder, onları yoklar, ve yardımda bulunursa ALLAH ta onu yoklar, ondan yardımını esirgemez. Bir kimse de rahmi kat'eder, ya'ni: Akrabâyı ziyâret etmez ve onlara yardımda bulunmazsa, ALLAH' ta o kimseyi terkeder ve ona yardımda bulunmaz.

İkinci hadîse göre: Sıla-i rahim yapan, ya'ni: Yakın akrabâyı ziyâret eden, hal ve hatırlarını soran, onlara yardımda bulunan kimsenin rızkı bol ve ömrü uzun olur.

Üçüncü hadîse göre,, rahm-i Kat'eden, ya'ni: Yakınlarını yoklamayan onlara yardımda bulunmayan kimse. ilk girenlerle cennete" giremez, demektedir.

Ma'nâ: Hakkında, şöyledir böyledir, diye bir birinize sorular sorduğunuz, ALLAH'tan korkunuz ve rahmi kat'etmekten de sakınınız! (ان الله كان عليكم رقيباً) Ziyârâ: Hakikaten ALLAH azze ve celle, üzerinize rakibdir. Sizi gözetip durmaktadır.

(1) «ق» عن عائشة قالت قال رسول الله الرحمة معلقة بالعرش نقول من وصلني وصله الله ومن قطعني قطعه الله

(2) «ق» عن أنس از رسول الله قال من سره أن يسط عليه من رزقه وينسأ في أثره فليصل رحمه

(3) «ق» عن جبير ابن مطعم ان رسول الله قال لا يدخل الجنة قاطع

Rakib: gözcü, bekleyici, hifzedici anlamlarına gelir. ALLAH'ın sıfatlarından bir sıfattır. Yarattığı mahlûkların, fiil ve hareketlerinden aslaa, gaafil değildir. Zâtına ve sıfatına halel ârız olmaktan berfidir, anlamlarınagelir. Ba'zıları: «Öyle bir hifzediciki, halkının işlerinden hiç bir şeyy ondan gaab olmaz. Bu âyeti celîle ile bu ma'nâyı beyân etti.» demislerdir. Ziyraa: Gizliyi, açığı ve her şeyi bilen zât, korkulmaya ve korunulmaya lâıyk olan zattır, denilmiştir.

HÜLÂSA: Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri: Bütün insanlara hitab ile Rabbîlarından korkmalarını ve dolayısıyla nebîsine îmân etmelerini emrediyor. Korkulmaya lâıyk kemâlî kudret' saahibi olduğunu beyân etmek üzere de; Beşerin babası Âdem aleyhisselâmı ve ondan zevcesi Havvayı nasıl yarattığını ve bu ikisinden, yâ'ni: Karı ile kocadan bir çok erkekler ve kadınlar halkettiğini beyândan sonra, te'kid ile, nâsa ALLAH'tan korkmalarını emirle sıla-i rahmin önemine işâret etti ve en sonunda da Zâtî ecel ve Âlâsının kulları üzerine rakıp olduğunu, bütün hareket ve işlerinde onları gözetlêyip durduğunu, iyi ve kötü hiç bir şeyin kendisinden gizli kalamıyacağını ve herkesi ameline göre cezalandıracağını hiç bir ferdin bundan kurtulmaya imkân olmadığını, korkulmaya lâıyk ancak kendi zâtî ecel ve âlâsı olduğunu veciz bir ifade ile beyan buyurmıştır. Tefvîk ALLAH'tandır.

Teâlâ ve tekaddes hazretleri, beşeri, bir nefisten halkettiğini beyân ettikten sonra, insanlar arasında vukû bulan ba'zı hakları ve haksızlıkları beyân etmek üzere buyuruyorki:

﴿وَأَوَّاٰ آيَتَا مَوَالِهِمْ وَلَا تَنبَذُوا الْخَيْثَ الطَّيِّبَ وَلَا تَأْكُلُوا مَوَالَهُمْ إِلَىٰ مَوَالِكُمْ إِنَّهُ كَانَ خَوْفًا كَبِيرًا﴾

YÜKSEK ANLAMI :

Yetimlere mallarını veriniz, habîsi tayyib ile «haramı helâlile» değiştirmeyiniz ve mallarınızla berâber onların mallarını yemeyiniz. Çünkü, hakikaten bu büyük bir günah olmuştur.

SEBEBİ NÜZÜL : Âyeti celilenin, Gaftan kabilesinden bir kimse hakkında nâzil olduğu rivâyet edilmiştir. Bu zâtın yanında oğlan kardeşinin bir yetim oğlu vardı. Bu çocuğa aid bir hayli de mal vardı. Çocuk bâliğ olunca amcasından malını istedi. Amcası çocuğa malını teslim etmekten imtinâ etti. İkisi birden ALLAH'ın Rasûlüne «s.a.s» e müracaat ettiler. Bunun üzerine bu âyeti celîle nâzil oldu. ALLAH'ın Rasûlü

âyeti cailleyi bunlara okudu. Amcası, ALLAH'ın Rasûlünün mübârek lisanından âyeti duyunca: «Duyduk. ALLAH ve Resûlüne itaat ettik, büyük günahıtan ALLAH'a sığınırız.» dedi ve malı delikanlıya teslim etti. Bunun üzerine ALLAH'ın Rasûlû: «Bir kimse nefsinin buhlûnden korunur ve Rbbısına böyle itaat ederse, onun darına cennetine girer.» buyurdu. Oğlan, amcasından malı teslim alınca, ALLAH rızası için infak etti. Bunun üzerine yine cenâbı Rasûl: «Ecır sâbit, vizir bâkîdir.» buyurdu. Orada bulunan eshab: Ey ALLAH'ın Rasûlû! Ecrin sâbit olduğunu bildik, vizir nasıl bâkî kalır. Çocuk bunu ALLAH yolunda infak ediyor.» dediler. Eshabın sorularına cevâben ALLAH'ın Rasûlû: «Çocuğun ecri sâbit oldu. Vizir babasının üzerinde bâkî kaldı.» buyurdu Hadisi şeriften anlaşıldığına göre: Çocuğun babası bu malı meşru yol ile kazanmamış, Vizir altında kalmış, demek oluyor.

(وَأَتُوا الْيَتَامَىٰ أَمْوَالَهُمْ) Yetâmâ: Yetim, kelimesinin cem'idir veyâ cem'in cem'idir. El-yetm: Lügaten ayrılmak ma'nâsıdır. Çocuk ta babadan ve anadan ayrı düştüğü için «yetim» denilmiştir. Yetim, lügat anlamına göre küçüğe ve büyüğe şamil olur. Fakat, lisâni örfide yetim, erginlik çağına gelmeyen babasız çocuğa denir. Sinni rûşte erişen çocuk yetimlikten çıkar.

Ey yetimlerin velileri! Ey elinde yetim malı bulunanlar! Yetimler, sinni ruşda geldiklerinde, ya'nî: akılları başlarına geldiğinde, mallarını kendilerine veriniz. (وَلَا تَبَدَّلُوا الْحَبِثَ بِالطَّيِّبِ) Habisi tayyib ile tebdil etmeyiniz. Yetimlerin iyi mallarını kendi kötü mallarınızla değiştirmeyiniz. Kendi halâl mallarınızla haram olan yetimin malını almayınız. Kendi malınızı yeyiniz, yetimin malını muhafaza ediniz. Kendi mallarınızın muhaafazasına i'tinâ edip te yetimlerin mallarını ihmal etmeyiniz. Onların mallarını da kendi mallarınız gibi koruyunuz. Yetimlerin mallarına tecavüz etmeyiniz. Böyle yaparsanız kendi mallarınızın ziyanına sebep olursunuz. Kendi halâl mallarınızı gözetiniz ve ve yetimlerin mallarını yemeğe tenezzül etmeyiniz. (وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَهُم إِلَىٰ أَمْوَالِكُمْ) Yetimlerin

mallarını kendi malalınıza karıştırarak yemeyiniz,yâhud kendi mallarınıza zammetmeyiniz. Yetimlerin mallarını kendi mallarınızdan ayırınız. O kadarki, araya hiç şüphe girmesin, kılı kıldan ayırın, bu hususta çok dikkath ve çok titiz olunuz. Çünkü, (إِنَّكَ لَا تَجِدُ الْكَافِرِينَ يَكُونُونَ عَلَىٰ مَوَدَّةٍ) her ne sûretle olursa olsun, haksız yere yetimin malını yemek büyük günahıtır. Ne yazıkki, zamanımızda bu tehlikeli hareketten sakınanların pek az olduğu, bir çokları bunun günah olduğunu bile haatıra getirmeden güçlerinin yettiği kadar yetimlerin mallarını yemeğe ve boyunlarına geçirmeğe gayret ettikleri görülmektedir. ALLAH esirgesin!

Telââ ve Tekaddes Hazretleri, yetimlerin malarına aid hükümleri beyân ettikten sonra, yetimlere, aid diğer ba'zı hükümleri beyân etmek, ilâre buyuruyorki :

وَأَنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا فِي النِّسَاءِ فَإِنَّكُمْ لَعَلَّكُمْ أَتَىٰكُمُ الْمَوْتُ وَلَكُمْ نِسَاءٌ مِّنْ دُونِ اللَّذِينَ كُنتُمْ عَلَيْهِ تَفْسِقُونَ فَمَا عَلَىٰكُمُ فِي مَا طَابَ لَكُمْ
مِّنَ النِّسَاءِ مِثْلَ وَلَدِكُمْ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةٌ
أَوْ مَمْلُوكَةٌ يَأْمُرُكُم بِذَلِكَ اللَّهُ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦٠﴾

HİKMETLİ ANLAMI :

Ey yetim kızların velileri. Yetim kızlar hakkında adâlet yapamamaktan korkarsanız, hoşunuza giden kadınlardan ikiser, üçer, dörder, nikâh ediniz. Bunlar arasında adâlet yapamamaktan korkarsanız, bir tâ-ne ile «iktifâ ediniz.» yahud elinizde bulunan câriyelerle iktifâ ediniz. Zulüm yapmamamıza en yakın olan da budur.

SEBEBİ NÜZÜL: Hişam bini urve babasından, o da Âişe «r.a» dan rivâyet ediyor. Âişe «r.a» : «Yanımda kimsesiz, zengin bir yetime bulunan malı için bu kızcağızı başkasına vermekten imtinâ, eden, yetim kızı zararlıduran ve ona iyi muamele yapmıyan velî hakkında nâzil oldu.» demıştır.

Dahhak ve Süddiden rivâyet ediliyor. Ba'zı veliler, yetimlerin mallarını yemekten çekindiler. Fakat, başka kadınlara teveccüh ettiler, istedikleri kadar kadını evlendiler. Bu kadınlar arasında ba'zan adâlet yaptılar, ba'zan yapmadılar. Hazreti rasûl «s.a.s» den yetimlerin mallarından sordular. (فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَقْسِطُوا) âyeti celilesi nâzil oldu ALLAH azze ve celle Hazretleri, sonra da bu veliler, ya'ni: Yetimlerin mallarını yemekten ihtirâs edip te kadınların haklarına riayet etmiyen bu veliler hakkında (وَأَنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا) âyeti celilesini inzal buyurdu. Ma'nâ: Ey veliler! Yetimler hakkında adâlet yapmamaktan korktuğunuz gibi, kadınlar hakkında da adâlet yapamamaktan korkmahsınız. Ziyraa: Kadınlar da yetimler gibi, zaif ve acz içindedirler. Bütün haklara riayet etmek mü'minlerin en önemli dîni vazifelerindendir.

(فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَقْسِطُوا فِي النِّسَاءِ) Yetâmâ, kelimesi yetimin cem'i olduğu gibi, yetiminin de cem'i olur. Yetime, öksüz kız çocuğu demektir. Yetâmâ kelimesi burada yetim kız çocukları anlamındadır. Yetim kelimesinin

bir cem'i de eytâm» kelimesidir. «Yetime» kelimesinden eytam cem'i gelmez.

Urveden diğer bir rivâyette Urve: (Hâzreti Âişeden) (ثان ختم الاقطار) âyeti celilesinden sordum. Âişe radiyallahü anhâ: «Ey kardeşimin oğlu! Âyeti celfilede zikredilen «yetâmâ» şu yetim kızlar ki, velîsinin himayesi altında bulunurlar. Malı güzelliikleri, velîlerin hoşuna gider, fakat, velîler onları, mehirlerini kısarak almak isterler. Böyle velîler, mehirlerinde a-dâlet yapmadıkça yetimleri almaktan men'olundular ve başka kadınları nikâhlamakla emrolundular. Bundan sonra nas, kadınlar hakkında ALLAH'ın Rasûlü «s.a.s» den fetvâ istediler. Bunun üzerine ALLAH azze ve celle, (ويسفتونك في النساء ..) âyeti celilesini inzal buyurdu. » dedi» demiştir.

Hasandan rivayet ediliyor. «Medîne halkından bir kimsenin, himayesi altında bir çok yetimler bulunur, bunların içinde nikâhı halâl olan zengin, fakat, hor kızlar da olur. Bu velî, malı çok ve fakat, hor olan zengin kızı nikâh eder, malında kadına ortak olur, karı demez, yanına varmaz, ona kötü muâmelede bulunur, ölümünü gözetir, öldüğü saman da ona vâris olurdu. ALLAH azze ve celle, bu âyeti celfleyi inşâ ile böyle yapan velîleri ayıbladı.» demiştir.

İkrime, İbni Abbastan rivayet ediyor. «Kureyşten bir kimse on ve daha fazla kadınla evlenir, nefakadan âciz kalıp kadınları besleyemediği zamanlarda himâyesinde bulunan yetiminin malına el uzatır onunla karılarını infak ederdi. Bu âyeti celfile ile onlara: «Dörtten fazla kadınla evlenmeyiniz ki, yetimlerin malına ihtiyaodan kurtulasınız.» denildi. Onlar da dörtten fazla kadınla evlenmeyi terkettiler, demiştir.

Ma'nâ: Ey yetim kızların velîleri! Himâyeniz altında bulunan yetimler hakkında, gerek nikâhlarında, gerek mehirlerinde, gerek mallarında adâlet yapmaktan korkarsanız ki - hakikaten korkmanız icabeder — (فانكروا ما طاب لكم من النساء) Yetimlerden sarfı nazar edin de, başka kadınlardan sizin için tîp olan, hoşunuza giden kadınları (ثاني وثلاث واربعة) ikişer, üçer, dörder nikâh edin. Bu âyet nâzil oluncaya kadar, Arabistan yarım adasında evlenmenin hudûdu yoktu. Bir erkek istediği kadar kadınla evlenebilirdi. Ve bu yüzden bir çok kötülükler haasıl olurdu. Bu âyeti celfile nâzil olduktan sonra, dörtten fazla kadın ile evli olanlar, ALLAH'ın Rasûlü «s.a.s» e müracaat ettiler. Cenâbı Rasûl «s.a.s» onlara, dörtten fazlasını terketmelerini emretti. ALLAH'ın Rasûlünün emri yerine getirildi. Bunun üzerine âile hayatında bir düzen ve bir intizam başladı. Nefakalar yoluna girdi, malîyet darlığı giderildi. Gerek çirkin, gerek güzel, fakir ve zengin yetimlerin sefâletleri önlendi. Bütün bunların neticesi olarak âile hayatı yoluna girmiş oldu.

İslâm dininde, bir erkeğin dörde kadar kadınla evlenmesinin câiz olması, bir takım kimseler ve bil-hassa batılaşma havasında olanlar ara-

unda dedi kodu mevzuu olmakta ve islâm dinî tenkid edilmektedir. Bu hareketler islâm dînini bilmemekten veya islâm düşmanlığından ileri gelir. Ehl olan erkekler için birden fazla kadınla evlenmenin: Nüfusun çoğalması, fakir ve kimsesiz kadınların sefâletten kurtulmaları, şehvetleri üstün olan kadın ve erkeklerin zinâdan masun kalmaları. gibi bir çok faydaları vardır. Bu gün fuhşun artmasının sebeblerinden biri de budur. Ya'ni: Kadınların evlenecek erkek bulamamalarından ileri gelmektedir. Kocasız kadınlar gençlik icâbı ve geçim zarûretinden dolayı ister istemez fuhşun kucağına düşmektedirler. Evdeki hanımından cinsî duygularını tatmın edemiyen erkekler de aynı şekilde randüv evlerine ve akça gelinlere «peşevkeler» baş vurmaktadırlar. İslâm dünyasında bütün târih boyunca bu gün Türkiye'de olduğu kadar ahlâk bozukluğu hiç görülmemiştir. Bu çok acı ve çok feci bir durumdur. Bunun başlıca sebepleri: Avrupa hayranlığı, «batılılaşma havası», dîni duyguların za'fiyyeti, birden fazla evlenmenin men'i, halkın yüksek tabakasından olanların bir kısmının ahlâkan düşkün olmaları v.s. gibi sebeplerdir.

ALLAH'ın kelâmının her âyet ve her kelimesi hikmetler le dolu olduğu gibi, bu âyeti celilesinde de sayısız hikmetleri vardır. Kitabın hacminin artmaması için biz bu kadarla iktifâ ediyoruz. Hiç bir mü'min kur'ânı kerîmin âyetlerini tenkide cesâret edemez ve etmemelidir. Çünkü kur'an ALLAH kelâmıdır. Kur'ânı kerîmi tenkid «haaşâ» ALLAH'ı tenkid demektir buna ise mü'min olan aslaa cesâret edemez. Bunu ancak, islâm dîninin gayri de olan gayri müsîlimler veya dinsizler, yapabilirler. Biz mü'minler böyle hareketlerden ALLAH'a sığınırız. Birden fazla kadınla evlenmenin okadar kolay olduğu sanılmamalıdır. Bu bir zarûret ve ihtiyaç karşısında caizdir.

İslâm dîninde bir erkeğin birden fazla kadınla evlenmesinin meşrû olabilmesi için evvelâ: Erkeğin nikâhı altında bulunan kadın veya kadınlar, erkeğin cinsî hissini tatminden âciz olmaları, sâniyen: Erkek alacağı kadınla berâber bütün âile efradının nefakasını te'mine muktedir olması, ya'ni: Âile efradını rahah içinde geçindirecek dünyalığa mâlik olmalı, sâlisen: Hanımları arasında her türlü adâleti te'min edecek bilgiye ve aklî kudrete saahip olmalı, raabian: Hanımlar arasınada adâleti uygulayacak kadar güzel huy ve güzel tabiat saahibi olmalı, Hâmisen: Kadınları idâreden âciz olmamalı. Bu şartlara ve bunlara mümâsil fazilet ve meziyyetlere saahip olan mü'minler için, islâm dîninde birden fazla evlenmek hem câiz, hem sünnet, hem de sevabdır. evlenmek hem câiz, hem sünnet, hem de sevabdır.

Ey mü'minler! Yetîmeler arasında adâlet yapamamaktan korkarsanız, başka kadınlardan adâlet yapabileceğiniz şekilde ikiye, üçe, dörder nikâh ediniz. (وان تقموا الاموالا) Ey mü'minler! Eğer kadınlar arasında adâlet yapamamaktan korkarsanızki, bu çok önemlidir. ya'ni: gerek elbise

gerek iâşe, gerekse onlara yapılacak kocalıkta ve diğer işlerde adâletsizlikten korkarsanız, (فواحدة) bir tâne ihtiyar ediniz, bir tâne nikâhlayınız. (أَوْ مَالِكًا إِنَّا نَكْم) yahut mâlik olduğunuz cariyelerden alırsınız. Böyle yapmakla, ya'ni: bir kadınla iktifâ etmek, yahut cariyeler almakla hem zarûrî ihtiyaçlarınızı tatmîn eder, hem de adâletsizlik mes'ûliyyetinden kurtulmuş olursunuz. (ذك) Şu bir kadınla iktifa etme veya câriye alma, (ادنى الامر لولا) Adâlet yapmamanıza, zulüm ve cevr etmemenize daha yakındır. Diğer bir anlam ile: ALLAH'ın üzerinize farz kıldığı şeyi tecâvüz etmemenize daha yakındır. Başka bir anlam ile: Dalâlette kalmamanıza daha karibdir.

NETİCE: Yukardaki izaahata nazaran, islâm dîninde birden fazla kadınla evlenmek bir bakıma göre hem câiz, hem de sünnettir. bir bakıma göre ise hem memnu', hem gûnahtır. Çünkü: Fiili mahzûf olan (فواحدة) lâfzı şerifinin anlamı bunu ifâde eder. Ziyraa: Kelimenin yalnız başına îraadı kasr ifâde eder (إِنَّا نَكْم وَاحِدَةً فَاغْتَارُوا وَاحِدَةً) takdirindedir. Ma'nâ: Adâletsizlikten korkarsanız, bir tâne nikâh ediniz. Bire mülâzemet ediniz: "Bire sarılınz, öte geçmeyiniz. "Bir tâne ihtiyar ediniz. Anlamlarını ifâde ederki, hepsi de birden fazlaya geçilmemesi için emirlerdir.

Âyeti celflede zikredilen adâletsizlik mefhûmu çok önemlidir. Adâleti yapabilmek her yiğitin kârı değildir. Ma'nevî sorumluluktan kurtula bilmek için bunun yapılması lâzım ve zarûridir. Adâlet kalb işine, ya'ni sevgiye de teşmil edilecek olursa, o zaman durum daha zorlaşır ve daha ağırlaşırki, buna göre islâm dîninde birden fazla kadınla evlenmek memnu' demek olur. Öyle olunca birden fazla kadınla evlenmek, adâlet yapabilenler için bir ni'met; adâlet yapamıyanlar için bir hüsrân ve bir felâket olmuş olur. Halk arasında biz bunun herikisini de müşâhede etmiş bulunuyoruz. Az dahi olsa haalen topluluk içinde bunlar vardır. Öyle bahtiyar ve mes'udları vardirki, hem kadınlar, hem de kocaları hayatlarından çok memnunlardır. Birden fazla evlenme adâletsiz de olsa, ömürleri bar, balo, tiyatro ve sinema hayatı ve kavgalar içinde geçen genç evlilerden çok daha mes'ud ve daha bahtiyarlardır. Birden fazla kadınla evlenmeyi gerilik ve yobazlıkla itham edenlerden çokları hayatlarını fuhs içinde geçiriyorlar. Bu durumlarını idrakten âciz kalıyorlar da birden fazla evlenmeyi tenkid ediyorlar. Ne kadar tenkid edilirse edilsin, birden fazla evlilik fuhuş içine düşmekten, kıyas edilmeyecek derecede üstün ve ileridir. Elverirki. sûistimâl edilmesin!

TEÂLÂ VE Tekaddes Hazretleri, birden fazla evlenmeler hakkındaki hükümleri beyân ettikten sonra, kadınların mehirlerine aid hükümleri beyân etmek üzere buyuruyorki :

وَأُولَئِكَ

صِدْقَانِهِمْ نَجَلَةٌ فَإِنْ طِبْنَ لَكُمْ عَنْ شَيْءٍ مِنْهُ نَفْسًا فَكُلُوهُ

هَبْنَاهُمْ

TÜRKÇE ANLAMI :

Kadınlara mehirlerini vefde olarak veriniz. Onlar arzularıyla mehirden size bir şey hibe ederlerse, günahsız ve dertsiz olarak yeyiniz.

SEREBİ NÜZÜL : Âyeti celilenin sebebi nüzülü hakkında aşağıdaki rivâyetler beyân edilmiştir.

Ebû Saalihden rivâyet ediliyor: Câhiliyede bir kimse kızı ile başkasını evlendirdiği zaman mehrini tamamen kendisi alır, kızına ondan hiç bir şey vermezdi. ALLAH azze ve celle bu âyeti inzâl ile onları bundan nehyetti de, mehirlerin, sahipleri olan kadınlara verilmesini emir buyurdu.

Bâ'zıları: «Kadının velisi onu evlendirdiğinde, evlenen erkek o kavimden olur da kadın o kavmin içinde kalacak olursa, velisi kadının mehrini tamamen alır, o mehirden kadına ne az ve ne de çok hiç bir şey vermezdi. Eğer kadının zevci yabancı olur da kadın başka mahalle gidecek olursa, kabile halkı kadını bir deveye bindirir, kocasının memleketine gönderir, bu deve de onun mehri olur, kocasından alınan mehir de kadının velisinde kalır, ondan kadına hiç bir şey verilmezdi. Teâlâ ve Tekaddes, bu âyeti celileyi inzâl ile onları bu câhiliyye âdetinden nehyetti ve alınan mehirlerin asıl sahipleri olan kadınlara verilmesini emir buyurdu.

Hadramî Hazretleri: «Kadınların velileri kız kardeşini başka erkeğe verir, o erkek de kız kardeşini beriki kızın kardeşine verir, Her iki veli değişik yapar ve birbirlerinden mehir de almazlardı. Câhiliyyede buna «şîğar» derlerdi. ALLAH azze ve celle, bu âyeti celileyi inzâl ile onları bundan nehyetti ve nikâhta mehir tesmiye etmeleriyle emir buyurdu. "demistir. İbni Ömerden rivâyet ediliyor. İbni Ömer: «Sallellâhü aleyhi ve sellem mü'minleri «şîğar»dan nehyetti. Şîğar, bir kimsenin kızını veya kız kardeşini başka bir kimsenin kız veya kız kardeşi ile mehirsiz olarak alıp vermesi "değişmeleri dir, demistir.

Kelbî ve bununla beraber birtophuluk, âyeti celiledeki hitaabın kadınların velilerine aid olduğunu beyân etmişlerdir. Bâ'zıları da hitaabın zev-

celere âid olduğunu beyân etmişlerdir. Esahholan da budur. Bu kavi, ekseriyyetin kavlidir. ALLAH'ü a'lem. (وَأَتَوَاتٍ سَدَاقِينَ) Ey kadınların kocaları, ey kadın velileri! Kadınlara mehirlerini veriniz. (نَحْمَة) Konuşulmuş, tesmiye edilmiş, bir farıza, bir atıyye, bir mevhibe olarak veriniz. Mehir, bir mevhibe, bir atıyye'dir, fakat aynı zamanda bir farıza ve bir vecibedir.

Ukbe Bini Âmirden rivâyet ediliyor. Ukbe: (Rasûlullah Sallellâhü aleyhi vesellem: «Borçların ödemenize en lâıyk olanı kendisiyle fercleri "kadınları" halâl yaptığınız semendir. "buyurdu.) demiştir. Şu hadisi şerife göre erkeklerin ödemeğe mecbur olduğu ahd "pazarlık" mehir olmuş oluyor. Kadınların en yüksek meziyyet ve şerefleri nikâhları olduğu gibi, en halâlve en kıymetli sermayeleri de mehirleridir. Böyle olduğu için bir erkeğin mehrini vermeden karısına yaklaşması haramdır. Hepsî olmasa bile, mehrin bir kısmını verdikten sonra erkeğin kadına yaklaşması câiz olur. Bunun içindirki, fıkıh kitaplarında mehir, iki kısma ayrılmıştır: Biri mehri muaccel "peşin olarak verilen mehir. Diğerî mehri müteccel. "Verilmesi te'hîr edilen mehir. "dir. Mehrin acele olarak verilmesi memduh, bir kısmın verilip bir kısmının te'hîr edilmesi câizdir. Yukarda geçtiği üzere, mehrden hiç bir şey vermeden kadını yanına varmak haramdır. Mehirsiz nikâhı kıyılan kadının emsaalına nekadâr mehir veriliyorsa, o kadına da aynı mehrin verilmesi lâzım gelir. Kadınların mehirlerini veriniz. Bu üzerinize bir vecibe bir borçtur. (فَازْمِنَ لَكُمْ عَنْ شَيْءٍ مِنْهُ نَفْسًا) Kadınlar, almış oldukları veya alacakları mehirden nefislerinde sizin için birşeyi tıyb görürler de hibe ederlerseski: Sizin tazyikinizle fenâ muamelenizle kötü idârenizle değil; kendi içlerinden gelen arzularıyla hibe ederlerse (فَكُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ) Kendi arzûlarıyla kadınların hibe ettikleri mehri, halâl ve temiz olarak, günah ve haram korkusu olmayarak, kaygısızca gîvene gîvene yeyiniz. Bunu yemenizde bir mahzur ve üzerinize bir günah yoktur.

Âyeti celfle, başkoca üç hükmü ihtivâ eder. 1 - Kadın mehirlerinin kocaları tarafından bir farıza olarak ödenmesi. 2 - Kadınların mehirlerinden bir kısmını veya hepsini kocalarına hiba etmelerinin caiz olması. 3 - Hibe edilen mehirlerin kocalara halâl olması. Sebebi nüzûillerde beyân edilen câhiliyye âdetlerinin hepsinin nehyedildiği âyeti celfle ve hadisi şeriflerden anlaşılmaktadır. Şöyleki :

Vellilerin, gerek kızların, gerek kadınların mehirlerinden hepsini veya bir kısmını almağa hakları olmadığı, kocaların aldıkları kadınların mehirlerine hile yapmalarının hiç bir sûretle câiz olmadığı, kadın vellileri

nin kızlarını veya kız kardeşlerini «şigar» (1) yapmaları, yâ'ni mehirsiz olarak alıp vermelerinin haram olduğu zaahir olmuştur.

ALLAH'ın Rasûlü «s.a.s. şigar hakkında: «İslâm dininde şigar yoktur.» buyurmuştur (2)ki, bununla mehirsiz olarak kadın değişmesi men edilmıştır.

Âyeti celîle ve hadisi şeriflerle câhiliyye âdetleri ortadan kalkmış, bunların yerine islâmî esaslar ve islâmî kükümler kaa'im olmuş, bu esaslar ve hükümlerle yepyeni bir âile hayatı kurulmuş, ve bir refah devri başlamıştır. Asrı saadettebaşlıyan bu refah devri, sadrı islâmde devâm etmiş ve asırlarca sürmüştür. Zamanın uzaması ile islâmî duyguların zayıflaması cehâletin hükümünü icraya başlaması üzerine âile hayatına aid kaaideler de ihmâla uğramış, zulümler ve haksızlıklar baş göstermiş topluluk ve âile fertleri arasında huzursuzluk ve geçimsizlik başlamıştır. Cehâlet arttıkça iman zayıflamış, zulûmü ve haksızlık çoğalmış bunun neticesi olarak geçimsizlik fazlalaşmış ve bu gün durum en hâd bir safhaya girmiş bulunmaktadır. Bir kısım kadın velîleri «başlık» denilen bir meblağ «rüşvet» almadan kızı veya kadını evlendirmekten imtina ediyorlar Bâ'zı yerlerde de mehri o kadar pahalı keserlerki, bu yüzden birçok fakir âileler, çocuklarını evermeğe muktedir olamıyorlar. Bu sebeple bir çok gençler evlenemiyorlar, bir çok kızlar da kocabulamıyorlar. Hat-tâ: ölünciye kadar bekâr kalmıya mahkûm olan kızların bulunduğunu da biliyoruz. Bunlar kendini bilenler için ictimaf' dertlerin en ağıridir. Bâ'zı erkekler de vardırki, kadını mehirden vaz geçirmek için elden gelen her cefâyı yapmakta tereddüd etmezler. Bu hal bilhassa köyler de pek çoktur. Bunun tam aksine bâ'zı hırçın kadınlar da vardırki, kocalarından bir şeyler kurtarmak için hiç durmadan geçimsizlik yaparlar. Husûsiyle bu taşkınlıkların en bâriz şekli mahkemelerde ve boşanma da'va larında görülür. Öyleki, her iki taraf mal husûsunda birbirlerine en ağır ithamları yüklemekten çekinmezler. Za'fiyyetlerini bahane ederek haa-kimlerin himâyesine sığınan kadınlar, ekseriyâ kocalarını hükûm altına almakta ve zararlandırmakta mâhirlerdir. Maal-esef bu durum, tarafların halâl ve haramı seçmiyecek kadar câhil olmaları, din ve iman zaifliğinin, islâm topluluğu içinde açtığı ve telâfisi çok güç olan büyük rah-nelerdendir. ALLAH korusun!

Teâlâ ve Tekaddes Hazretlerinin müslümanların refâhı ve ahlâkî durumlarını koruma husûsunda inzâl buyurduğu şu âyeti celileyi de in-celeyelim.

(1) Şigar kızını veya kız kardeşini bana nikâhtandır, ben de kızına veya kız kardeşine sana mehirsiz vereyim, diye ıvazla alır verirlerdi. Bu câhiliyye âdeti islâmîyetten sonra kaldırıldı. Hadis buna işaretir.

(2) لا شغار في الإسلام

وَلَا تَوَدُّوا السُّفَهَاءَ مَوْلَاكُمْ
جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ قِيَامًا وَارْزُقُوهُمْ فِيهَا وَاكْسُوهُمْ وَقُولُوا لَهُمْ
قَوْلًا مَعْرُوفًا

HİKMETLİ ANLAMI:

Teâlânın sizin için maişetinize kıvam kıldığı şu mallarınızı sefihlere vermeyin. Mallarda onları rızıklandırın ve onları giydirin ve onlara güzel söz söyleyin.

SEBEBİ NÜZÛL: Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, mü'minlere emirleri altında bulunan zaif akıllı kimselere mallarını vermemeleri, ve fakat, her hususta onların bakımlarına dikkatli olmaları ve onlara mâ'ruf sözle muâmele etmeleri hakkında bu âyeti celileyi inzâl buyurduğu âyetin yüksek ma'nâsından anlaşılmaktadır. Şöyleki:

(وَلَا تَوَدُّوا السُّفَهَاءَ) Süfehâ kelimesi, sefih kelimesinin cem'idir. Sefih; Zaif akıllı, budala ve ahmak anlamlarına gelir. Müfessirler, âyeti celleden zikredilen «sefihlerin» kimler olduğu hakkında ihtilâf etmişlerdir. Bâ'zıları Âyeti celledeki «sefihler»le murad; karıları olsun kız kardeşleri olsun anneleri olsun mü'minlerin evlerinde bulunan kadınlardır.» demişlerdir. Bâ'zıları da: Süfeden murad, hassatan mü'minlerin evlâdları.» demişlerdir. Diğer bâ'zıları da: «Mü'minlerin hanımları ve akılsız oğulları.» demişlerdir.

Ma'nâ: Ey mü'minler: ALLAH'ın maişetinizin kıvamı için size verdiği mallarınızı, akılsız karılarınıza ve oğullarınıza vermeyin. Sonra o malı aleyhine kullanırlar da evinizi ifsâd ederler. «demek olurki çok büyük hikmetleri ihtivâ etmektedir. Sağlığında mallarını karılarına ve çocuklarına veren nice servet saahipleri, bakımsız kalmışlar ve hayatlarının sonuna kadar sefâlet içinde perişan olup sürünmüşlerdir.

İbni Abbâs: «ALLAH'ın sana mülk olarak ve senin maişetin için sana vermiş olduğu malını karına, oğluna verme. Sonra o malı aleyhine kullanırlar da ellerine bakar kalırsın. Malına saahip ol, onu ıslâh et, rızık ve kisvelerinde onlara infak et. «demiştir.

Kelbî: «Bir kimse, karısının ve çocuğunun sefih ve müfsid olduğunu bildiği halde, onlardan birini malının üzerine musallat kulması o mü'mine lâıyk olmaz. Çünkü onlar o malı ifsâd ederler. » demiştir.

Sâid bini Cübeyr: «Âyeti celiâdeki maldan murad. mü'minin yanında bulunan yetimin malıdır. ALLAH azze ve celle: «Baliğ oluncaya kadar yetime malını teslim etme, ona infak et ;» buyuruyor.» demıştır. Âyeti celiânin ma'nâsı mutlakdır. Tefsirlerin ve sebebi nüzûllerin hepsine şümûlu vardır. Aslında mal yetimlerin olduğu hâlde mü'min velilere izaafe edilmıştır. Ziyraa: mal üzerine kaa'im olanlar ve malları idâre edenler, evirip çevirenler, velilerdir, denilmiştir.

Sefih, in aahı hıffettir. Dünyâ ve âharet işlerinde, nefiste hıffet akıl noksanlığında kullanılmıştır. Sefih «akılsız» hıcre müstehak kimse, demektir. Yâ'ni: Veli himâyesinde, vâfi idâresinde bulunmak zarûretindedir. kendi malı dahi, kendi idâresine verilemez. Sefih, o kimsedirki, malında mülârif, dâinde müfsiddir. Veli için malını ona vermek câiz olmaz.

Bâ'ıları: «Sefihler, Zem sıfatına lâıyk kimseler değillerdir. Onlara stıfehâ denilmesi, akıllarının hıffetinden, temyiz kaabiliyetlerinin noksanlığından, mallarını hıfza kıyıamlarının noksanlığından'dır. Bu ise Allah vergisidir. İnsanın elinde değildir. Öyle olunca akıl sızları zâmmetmek doğru değildir.

MA'na: Ey mü'minler! Haklı yerlerde mallarınızı câhillere, sefihlere vermeyiniz (الزجل انه لكم فيما) O mallarki. ALLAH azze ve celle, onları bedenlerinizin, evlâd ve iyâlinizin malîyetlerinin kıvamı kıldı. Yiyecekleriniz ve rızıklarınız onunla kaa'im olur. Siz ehliniz üzerinde kaa'im olun onlara infak edin, yedirin ve giydirin. Bununla berâber, mallarınızı karırlarınıza ve çocuklarınıza vermeyin. Mallarınız onların ellerine geçtikten sonra, o mallarla aleyhinize kaa'im olurlarda eliniz boş çıkar, perişan olurumuz.

Mal, yaşamaya kıyâme sebep iken, doğrudan doğruya kıyam denilmesi, mübâlağa için mütebbibin iami sebebe itlak edilmıştır. Çünkü, asıl mütebbib ALLAH, mal ise kıyâme sebebidir. Ziyra: Hac, cihad, iyi ameller, cehennemden kurtuluş gibi.. önemli iyi ameller mal ile yapılır. Öyle olduğu için, ey mü'minler ! (واذنومنها) Onları, yâ'ni: Ehli iyâlinizi malda rızıklandırın, yedirin içirin. (واكومهم) Ve onları üzerinize vâcip olduğu şekilde giydirin, çıplak koymayın. Zaman ve duruma göre yedirin giydirin, israf da etmeyin.

Tedâil ve Tekaddes Hazretleri, mü'minlerin mallarını sefihlere vermekten nehyettikten sonra, rızık ve kisvelerinin icraasını emretti de (واذنومنها) onları malda rızıklandırınız. buyurdu. da (واذنومنها) onları maldan rızıklandırınız, demedi. Çünkü rızık, ALLAH'ın kullarına ve ke-silmeksizin ihsân eylediği bir atıyyedir. Kullardan ve mallardan gelecek olan rızık ise, muayyen, sınırlı, belli ve muvakkattır. Öyle olunca, bu rızık maldan denemez. Çünkü, sınırlıdır, tükenmeye mahkûmdur. Hakfki

rızkın ise, hudutsuz ve devamlı olması gerekir. Bu da «minha» lâfzının anlamında mevcüddür. Ehl-ü iyâlnızı yedirin, giydirin. (وقولوا لهم قولا مبرورا) Ve onlara, ma'ruf, iyi ve güzel söz söyleyin. Çünkü, güzel söz, kalbe te'sir eder ve sefhi «akılsızlığı» izâle eder.

Âyeti celfilenin son fıkrası hakkında müfessirler, çeşitli beyanlarda bulunmuşlardır. Bazıları: İyilik ve sıla-i rahım için onlara güzel hazarlıklar yapın, demektir, demişlerdir.

Bâ'zıları: (قولوا) külu kelimesinin mâ'nası düâdır. (ادعوا لهم) Onlara düâ edin anlamınadır. demişlerdir.

İbni Zeyd: Akli zaif olan, nefakası üzerinize vâcip olan kimselerden olursa, onlara: «ALLAH, bize âfiyet versin, size de mubârek kılsın.» demeli, demişlerdir.

Bâ'zıları: Onlara gönülleri hoş olacak sözler söyleyin, anlamınadır, demişler. Bu da velînin sefih«aklı zaif olan»kimseye : Malın benim yanımdadır, ben onu hifzederim, bâliğ olup da aklın başına gelince malını sana iâde ederim.»demesidir.) demişlerdir.

Zeccâc: Sefihleri rızaklandırma ve giydirme ile berâber, dinde ve a; mele teallük eden işlerde islâh edecek bilgiyi onlara öğretmek, anlamına demistir. ALLAH'ü a'lem.

Âyeti celfilenin anlamı yukardaki, tevcihlerin hepsine şâmilidir.

Anlamın özeti: Ey mü'minler: Maîşetinizin kıvaamına sebep olan mallarınızı, sefih olan âilenize ve çocuklarınıza vermeyin. Sonra o mallarla aleyhinize kıyam ederler de sefâlet içinde kahr, perişan olursunuz. Mallarda onları rızaklandırın «yedirin, içirin» ve giydirin. Onlara güzel söz söyleyin.

Yâ'ni: Onlara iyilik ve sula-i rahımden lâzımgeleni hazırlayın. düâ edin. Nefakası üzerinize vâcip olmyanlara sadaka verin ve onlara: «ALLAH bize âfiyet versin. Sana da mubârek kılsın:» deyin. Velisi bulduğunuz sefihlere: «Malın yanımda, ben onları hifzederim, rüşde bâliğ olduğunda sana teslim ederim.» deyin. Dînlerine ve amellerine tealluk eden işlerde onlara lâzım gelen bilgileri öğretin. Onların kalblerine te'sir edecek güzel sözler söyleyinki, gönülleri hoş olsun da akıl zaiflikleri zâil olsun.

Hükümler: Kim olursa olsun akli zaif olanlara malların verilmemesi, malların insan maîşetlerine sebep teşkil etmesi, sefihlerin malda rızaklandırılmaları ve giydirmeleri, onlara güzel sözler söylenmesi.. âyeti celfleden istinbat olunan hükümlerdir.

ALLAH'ü a'lem bimiradîh ve esrarı kitâbih.

Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, Mü'minleri, mallarını sefihlere vermekten nehyettikten sonra, yetimlerin malları hakkında bâ'zı hükümleri beyân etmek üzere buyuruyorki:

وَابْتَلُوا الْيَتَامَىٰ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغُوا النِّكَاحَ فَإِنْ
 أَنْتُمْ مِنْهُمْ رُشْدًا فَادْفَعُوا إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ وَلَا تَأْكُلُوهَا
 إِسْرَافًا وَبِدَارًا أَنْ يَكْبَرُوا وَمَنْ كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْعِفْ وَمَنْ
 كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِالْمَعْرُوفِ فَإِذَا دَفَعْتُمْ إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ
 فَأَشْهَدُوا عَلَيْهِمْ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ حَسِيبًا ﴿٦﴾

YÜKSEK ANLAM :

Nikâh çağına erinceye kadar yetimlerin tecrübe edin! Onlar da bir rüşd görürseniz mallarını kendilerine veriniz. Büyümelerinde acele ederek mallarını yemeyin. Bir kimse zengin olursa yetimin malından sakının. Fakir olan kimse de mâ'ruf ile yesin. Mallarını kendilerine teslim ettiğinizde üzerlerine şahidler bulundurun! Muhaasib olarak ALLAH kâfidir.

SEBEB-İ NÜZÜL: Âyeti celîle, Sâbit bini Rufâa ile amcası hakkın-da nâzil olmuştur. Rufâa vefât etti, oğlu Sâbit yetim kaldı. Sâbit küçüktü, amcası Hazreti Rasûle geldi de «Ey ALLAH'ın Rasûlü! Kardeşimin yetim oğlu, hıcrimde» himâyem altındadır. Malından bana ne halâl olur? Mahm kendisine ne zaman teslim edeyim.» dedi. bunu üzerine bu âyeti celîle nâzil oldu.

(وَابْتَلُوا الْيَتَامَى) İbtilâ: İmtihan ve tecrübe etmek anlamındadırki, hayır-da ve şerde kullanılır. Ey yetimlerin velîleri! Yetimleri: akıllarında, dinlerinde ve mallarını kullanıp kullanamayacakları hususlarda deneyiniz tecrübe ve terbiye ediniz. (حَتَّىٰ إِذَا بَلَغُوا النِّكَاحَ) ki Onlar nikâh çağına, bülûğ yaşına, akı başına gelinceye kadar (1) (فَإِنْ أَنْتُمْ مِنْهُمْ رُشْدًا) Bâliğ olduktan,

(1) Başd: Kişinin akı, idrâki yerinde olmak. Zarar gelecek yeri bilmekki. İki târîf olur. Birt, dinîal musallih olup fecâd gelecek yeri bilmek, diğeri, malını mülküm olup ziyân gelecek yeri bilmektir.

akılları başlarına geldikten sonra, onlarda bir akıl, dinlerinde bir salâh, bir iyilik, fayda ve zararını bilecek, mallarını muhafaza edebilecek bir zekâ ve şûûra saahip olduklarını görürseniz, (فادفوا اليهم اموالهم) onlara mallarını teslim ediniz.

Şu nazmı şerife nazaran: Yetimler, bâliğ oluncaya kadar terbiye ve tecrübe edilecekler, bülûğ çağına geldiklerinde akıllarında bir salâh görürlerse, malları kendilerine verilecek, akıllarında bir salâh görülmez de sefih olurlarsa, İmâmı Â'zama göre: Yirmi beş yaşına kadar beklenir, yirmi beş yaşına girdikten sonra ne olursa olsun, malı kendilerine teslim edilir. Çünkü İmâmı Â'zama göre yirmi beş yaşından sonra «hıcr» yoktur. Yâ'ni: Bir kimse yirmi beş yaşına girdikten sonra, malını idâre et-sin, diye bir vâfı veyâ bir velf ta'yin edilmez. Bununla berâber yetim ne-kadar akıllı ve nekadâr zekî olursa olsun, rüşde ermedikçe malı kendisi-ne teslim olunmaz. Bâliğ olmadıkça yetim malına tasarruf edemez.

Bülûğa erme çağı biri yaş, diğeri fiil itibariyle iki kısıma ayrılır.

Memleketimizde yaş itibariyle bülûğ, erkek olursa: meni nâzil olma-dan ve kadını haamile yapma kudretine mâlik olmadan on beş yaşına girmesi; kız olursa hayız görmeden veyâ haamile olmadan on beş yaş-na girmesiyle tehakkuk eder.

Fiilen bülûğ erkek meni nâzil olmasıyla veyâ kadını haamile kıl-masıyla, kız ise, hayız görmesiyle veyâ haamile kalmasıyla sâbit olur.

Mâ'nâ: Bülûğ çağına eren yetimlerinize mallarını veriniz. (ولانأكلوهم اسرافاً) Ey veliler alay! Her ne suretle olursa olsun, yetimlerin mallarını haksız yere isrâf ile yemeyiniz. (وبادان يكبروا) Ve bütütye-cekler diye al-el acele mallarını yemeye çalışmayınız. Onlar bütütyüp te mallarına saahip olacaklar diye, nefsi havanıza uyararak, olur olmaz yere yetimlerin mallarını isrâf etmeyin. Malların teslimini gözeterek iyi muhafa-za edin, teleften koruyun (ومن كان غنيا فليستغف) Yetimlerin vellerinden bir kimse zengin olursa hıcrinde bulunan yetimin malını yemekten sakınsın, az veyâ çok yetimin malına yanaşmasın. (ومن كان فقيرا) ve yine yetim ve-lilerinden bir kimse de fakir olursa, (نياكل بالمدروف) mâ'ruf ile yesin, ağır gitmesin, zarûret mikdarı ölmeyecek kadar, malı muhaafaza ücreti ve hiz-meti mikdarı alsın. İsti'faf ve ekli bül-mâ'ruf kelimelerinin anlamında, vâsinın yetimin malı üzerinde kıyam hakkı olduğuna delil olduğunu Ebus-suud tefsirinde beyân etmiştir. Bu maldan m'ruf ile yemesi de ona bakma ve koruma ücretidir. Çünkü: İslâm dininde mâ'ruf, şeriate uygun anlamı-nı ifâde eder.

Haksız yere yetimin malını yemenin büyük günah olup azâbı müste-hik olduğu bu, ve bundan üç ayet sonra gelecek olan ayeti celle ile sâbit olduğu gibi, bu hususta bir çok hadisi şerifler de vârid olmuştur. Şöyleki:

Bir gün Sallallahü aleyhi ve Sellem bir kimse geldi de: "Ya Rsûlallah! Ben çok fakir bir kimseyim. geçimimi te'min edecek hiç bir şeye mâlik değilim. Hicrimde bir yetim var, onun malından yiyeyim mi?" dedi. Bunun üzerine Sallallahü aleyhi ve Sellem: «Hicrimde bulunan yetimin malını ısrâf etmiyerek, döküp saçmıyarak, yetimin malı ile kendi malını çoğaltmıyarak, yetimin malından mikdârı kâfi ye!" Buyurmuşlardır.

İbni Abbas Hazretlerine bir yetim velisi geldi de: «Yanımda bir yetim var. devesinin sütünden içeyim mi?» diye sordu. İbni Abbas: «Gaaib olduğu zaman deveyi ararsan, havuzunu balıkla sıvırsan, uyuzunu tedâvî edersen, günü geldiğinde deveyi sularsan, sağımda deveyi arıklatmıyacak ve yavrusuna zarar vermiyecek şekilde deveyi sağıp sütünü içebilirsin. "cevâbını vermiştir.

Ömer Bini-el Hattab"r.a"de Halifeliği zamanında: "Ben, nefsimi ALLAH'ın malından "Beyt-ül maldan "rızkılanmayı yetimin malı derecesine indirdim. Zengin isem "muhtac değilsem Beyt-ül maldan hiç bir şey almadım. Fakir olduğum zaman ma'ruf ile yerim. Vaktımı bulduğumda onu da öderim. "demisler ki bizler için Hazreti Ömerin bu irşadında çok büyük ibret dersleri vardır. ALLAH, ondan raazî olsun!

Bilginler, âyeti celflenin hükümünde ihtilâf etmişlerdir. Bir kısım bilginler, yetimin malından muhtac olunduğu zaman öndüç olarak mikdârı kâff alınır, vakit bulunduğu zaman ödenir." demisler. Buna da Hazreti Ömerin yukardaki hadîsini delil getirmişlerdir. Diğer bir kısım bilginler ise: "İhtiyaç olduğu zaman, ücret olarak yetimin malından ma'ruf ile alınır, bunun tazmini ve ödenmesi lâzımgelmez. "demislerdir.

Birbirine muhaalif bu iki hükümden başka, ihtiyac zamanı yetimin malından ne mikdar alınacağı husûsunda da ihtilâf edilmiştir. Esahholan kavle göre: muhtac olmayımlar tamamen ihtiraz edecekler; fakir ve muhtac olanlar ise, kut miktarı, yâ'ni: Ölmıyecek, Açığı giderecek ve avret mahallini örtecek kadar faydalanacaklardır. Ücretkargılığı olduğu için bu mikdarın ödenmesi vâcip olmaz, fakat Hazreti Ömerin yukarda geçen hükmi ile amel edilse daha güzel olur. (فَاِذَا دَفَعْتُمُ الْيَتِيْمَ اَوْ الْوَلِيْمَ) Bülûğ çağına eren yetimlerin mallarını kendilerine teslim ettiğiniz zamanda (فَاَشْهَدُوا عَلَيْهِمْ) üzerlerine şahidler dıkiniz. Yâ'ni: Akli başına gelen yetimlere mallarını teslim ederken yanınımda şahidler bulundurunuz. Bu âyeti celfledeki ıshad emri, velilere vâcible emir değil, irşad ve ikazla emirdir. Çünkü bu zamanda şahid getirme işi velileri töhmetten ve kötü anlamdan kurtarır. Sonradan yetimlerle aralarında vukûu muhtemel olan husûmetten ve icâbında kendilerine teveccüh edecek yeminden beri kılacaktır. Şahidler husûrunda mallarını teslim alan yetimler de elbette veliler üzerinde bir hak iddiasında bulunamayacaklardır. Böylece velilik ve vasfılık işi kendiliğinden güselli ve neşâhetle halledilmiş olacaktır.

Nikâh çağına gelmiş olan yetimlere mallarını teslim ederken Teâlâ'nın vefilere şâhid bulundurma emri, mü'minlerin men'faatları içindir. Yoksa, (وَكَانَ بَيْنَهُمَا) muhaasib ve şâhid yönünden ALLAH size kâfi'dir. Ey vefiler topluluğu! ALLAH'ın neşâhide, ne yardımcıya ihtiyacı yoktur. Şâhidi, hesabcısı ve tecâziye edeni hep kendisidir. Öyle olunca, ey vefiler! Doğruluğa-sarılın, yalandan sakının, ma'ruf ile yeyin, israf etmeyin, ALLAH'ın asâbından korunun.

(kefâ) kelimesi müteaddidir. FÂ'N lâfzai celâdır. (BÂ) sâddir. Hem de kefâ kelimesi iki mef'ûlüne teaddî eder. Delili (نَبِيْكَمُوهٓ) lâfza şerifidir.

Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, yetim ve yetimlerin ictimâî durumları ve mallarının korunmaları hakkındaki hükümleri beyân ettikten sonra ictimâî hayatın en mühim esaslarından olan mîras hükümlerini beyân etmek üzere buyuruyor ki :

لِّلرِّجَالِ نَصِيبٌ

مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ

وَالْأَقْرَبُونَ مِمَّا قَلَّمَتْهُ أَيْمَانُكُمْ مِّمَّا مَرُّوا بِهِ

TÜRKÇE ANLAMI :

Ebeveynin «ana ve babanın» ve yakın akrabâna bıraktığı maldan erkekler için bir nasîb vardır. Ve yine, vâkıleynin ve yakın akrabâna terkettiği maldan kadınlar için de bir nasîb vardır. O "maldan" as olandan da çok olandan da farz kılınmış bir nasîb

SEBEBİ NÜZÜL : Müfessirler, âyeti celilenin Evs bini Sâbit-il Ensaari hakkında nâzil olduğunu rivâyet etmişlerdir. Sâbit vefât etti, arkada karısı Ümmü Kehha ile üç kız çocuğu bıraktı. Meyyitin amcası oğulları ve onun vasîsi olan Süveyd ve Arfece adlarında iki kimse geldiler, ölünün bütün malını aldılar, karısına ve kızlarına hiç bir şey vermediler. Çünkü, Arablar câhiliyye devrinde kadınları ve erkeklerden küçük olanları vâris kılmazlar. Ancak, büyük erkekleri vâris kılarlar da: "İn ancak, eli silâh tutan, düşmanla çarpışan, ganîmet toplayan ve cem'iyyeti

himaye eden erkeklere verilir-derlerdi. Bu haadise üzerine Evs bini Sâbitin karısı Ümmü Kehha Sallellâhü aleyhi ve Sellem geldi de: «Ey ALLAH'ın Rasûlü! Evs bini Sâbit öldü. Arkada üç kızı ile beni bıraktı. Ben onun karısıyım. Yanımda kızları infak edecek hiç bir şey yok. Babaları mühim mal bıraktı gitti. Onu da Süveyd ile Arfece aldı, Bana ve kızlara ondan hiç bir şey vermediler. Kızlar benim yanımda bulunuyorlar, onlara yedirecek hiç bir şeyim yok, yavrular açlıktan sürünüyorlar. "dedi. Sallellâhü aleyhi ve Sellem, Süveyd ile Arfeceyi çağırdı. Onlar: «Ya Rasûlallah! Kadının çocukları, ata binmezler, meşakkat yüklenmezler, düşmana saldırmazlar. "dediler. Bunun üzerine Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, bu hikmetli âyeti inzâl buyurdu da irsin yalnız erkeklere mahsus olmayıp kadınların ve küçüklerin de irste hakları olduğunu beyân buyurdu. Şöyleki :

(لرجال نصيب مما ترك الوالدان والا قرون) Vâlideynin, yâ'ni: Ana ve babanın ve yakın akrabasının bıraktığı mallardan erkekler «meyyitin evlâdları ve asabalar'dan her birerleri için birer nasib ve birer hissa vardır. Aynı zamanda (ولنساء نصيب مما ترك الوالدان والا قرون) ana ve babanın ve yakın akrabasının bıraktığı mallardan da kadınlar, yâ'ni: meyyitin evlâdlarından ve asabalarından kadınlar için de birer nasib vardır. (مما تركه او كثر) Meyyitin vârislere bıraktığı az maldan da, çok maldan da (نصيبا مفروضا) kat'î bir nasib, verilmesi ALLAH tarafından farz kılınmış bir mikdar ve bir hissa vardır. Ölünün terekesinden kadının ve erkeğin ne mikdar hakka vâris olduklarını ALLAH azze ve Celle aşağıda beyân edileceği vechile kitabında zikretmiştir.

Teâlâ ve Tekaddes, bu âyeti celfle ile kadın ve erkeğin ölünün terekesine varis olduklarını beyân etmekle beraber, her birinin ne mikdar hissa alacaklarını bildirmediği için; ALLAH'ın Rasûlü «s.a.s» Arfece ile Süveyde bir adam göndererek: «Maldan bir şey ayırmayın. Zihraa: ALLAH azze ve Celle, Evsin malından kızlar için bir nasib kıldı ve fakat, mikdarını beyan buyurmadı, bunlar hakkında bir şey nâzil oluncaya kadar bekliyeceğim. "buyurdu. Bunun üzerine Teâlâ ve Tekaddes : (يومئذ ان في اولادكم ...) âyeti celfilesini inzâl buyurdu. Bu âyet nâzil olunca ALLAH'ın Rasûlü «s.a.s» Süveyd ve Arfeceye: "Evsin terekesinden Ümmü Kehhaya sekizde bir, kızlarına üçte ikisini veriniz, kalan malı da sizindir. diye haber gönderdi. Böylece müstüman dininde ikinci olarak taksim edilen mal, Evsin malı olmuş oldu. İlk taksim edilen mal da aşağıda (يومئذ ان في اولادكم .) âyeti celfilesinde beyân edilecektir. oraya bakılsun!

Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, mirasların erkeklere has olmayıp kadınların da miraslarda hakları olduğunu icmâlen beyân ettikten sonra.

mîras taksiminde haazır olup ta vereseden olmyan akrabaya, orada bulunan yetim ve miskinlere taksim edilecek maldan atiyyede bulunmalarını ve onlara güzel sözler söylemelerini beyân etmek üzere buyuruyorki:

وَإِذَا

حَضَرَ الْقِسْمَةَ أُولُو الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينُ فَأَرْزُقُوهُمْ

مِنْهُ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَّعْرُوفًا

YÜKSEK ANLAMI :

Mîras taksiminde vâris olmyan akraba, yetim ve miskinler, haazır oldukları zaman, o maldan onları rızıklandırın ve onlara güzel söz söyleyin.

SEBEBİ NÜZÜL : Mîrasla ilgili olan bu âyeti celflenin de bundan önceki âyetle beraber nâzil olması, gaalib ihtimal olmakla beraber, tereke taksiminde hazır bulunan akraba, yetim ve fakirler hakkında nazil olması da ihtimaldan uzak değildir. Âyeti celflenin yüksek anlamı da bunu işaret eder. ALLAH'ü a'lem.

(وإذا حضر القسمة أولو القربى) Kısmet: Bölmek, ayırmak ve bahsetmek anlamlarına gelir. Burada ölüntün terekesini ayırmak, hissalarına göre vârisler arasında bölmek anlamınadır. Hitab, vâris leredir. Ülül-kurbaa: Vâris olmyan yakınlar, demektir.

M'ânâ: Ey ölüntün terekesini taksim eden vârisler! Terekenin taksiminde hazır bulunan vereseden olmyan akrabâya, (واليتامى والمساكين) orada haazır olan yetim ve miskinlere (فأرزقوهم منه) taksimden önce maldan biraz şeyler verin. Yâ'ni: Ana ve babanın ve yakın akrabaaının malları verese arasında taksim edildiği sırada orada hazır olan ve vâris olmyan akrabaya ve ecânibiden yetim ve fakirlere taksimden önce o maldan biraz şeyler veriniz!

Âyeti celflenin hükmünde âlimler ihtilâf etmişlerdir. Bir kavim: Âyeti celfle mîras âyetleriyle neshedilmiştir. Âyeti celfle, mîras âyetlerinden önce nâzil olmuş ve mîras âyetlerinin nüzülü ile neshedilmiş ve mîras, ehline verilmiştir, demişlerdir.

Bir kavim de âyeti celflenin mensuh olmayıp muhkem olduğuna kaail olmuştur.

Âyeti cellenin muhkem olduğuna göre (فآر زوم) emrinin vücüb veyâ nedb için olduğu üzerinde de ihtilâf edilmiştir. Bunun hakkında da iki kavil vardır. Biri emrin vücüb için olduğu üzerindedir. Bu kavle göre: Varisler, sinni rüşde ermişlerse, taksimde haazır olan akraba, yetim ve miskinlere, nefsinin hoş gördüğü maldan bir mikdar vermek velî üzerine vâcib olur, denilmiştir. Vârisler küçük olurlarsa velî olan zâtın «Vârisler zâiflerdir, bir şeye mâlik değilim» diye onlara özür dilemesi velî üzerine vâcib olur, denilmiştir.

İbni Abbas: "Vârisler, büyük olurlarsa taksim yerinde haazır olan akrabâya, yetimlere ve fakirlere o maldan birer parça verirler. Vârisler küçük olursa, velî, yâhut vâsî özür diler de: «Bu maldan bir şeye mâlik değilim, vereseler de küçüklüdür, bunda benim için bir şey olsa idi size verirdim, vârisler büyük olsalardı, sizin hakkınızı bilirler ve bu maldan size bir şeyler verirlerdi.» gibi hoş sözlerle özür diler, demiştir. Mâ'ruf olan kavil de budur.

Ba'zıları da: «Verese büyük veyâ küçük olsun, onların malları üzerine bu hak vâcibdir. Verese büyük olursa onlar kendi mallarından verirler küçük olurlarsa velileri verir.» demişlerdir.

Muhammed bini Sîrîn Ubeydet-İhselmâmî'den rivâyet ediyor. Ubeyde, yetimlerin mallarını taksim etti, kendi malından bir koyunun kesilip yemek hazırlanmasını emretti. de: «Bu âyeti cellâe olmamış olsaydı, malından bu hazırlanmazdı.» dedi.

Hasan ve Nehâf: "Bu i'taa emri, halkın egraf ve mu'teber kısmına hastır, emir aşağı tabakaya ve avâma rucû' ettiği zaman kavli mâ'ruf olan (وقلوالهم قولا معروفا) nazmı şerifi uygulanır." demişlerdir. Ba'zıları da: "Bu âyetin tatbikinde, içine sunu bunu koydukları şeyi, kablâ, işe yaramayan elbiseleri, taksiminden utanılacak değersiz şeyleri verirlerdi. Demişlerdir. ALLAH'ü â'lem.

İKİNCİ KAVİL: Bu emir farz ve icâb için değil, nedb ve istihbab içindir, demişler. Esahholan da budur ve amel de bu kavil ile. Bu kavle göre: bu kimseler için, muayyen bir hak olmuş olsa idi ALLAH'ü teâlâ diğer haklar gibi bunu da beyân ederdi, diye dehil getirmişler de, beyân olunmadığından bildik ki, emir vâcib değil, nedb içindir. demişlerdir.

Ba'zıları: Âyeti cellâdeki kısımet ile murad, vasiyyettir. Akrabaadan vâris olmayan kimse, yetimler ve fakirler vasiyyete haazır olduklarında ALLAH vasiye onlar için vasiyetten birer nasib ayırmasını, bununla beraber onlara güzel söz söylemesini emir buyurmuştur, demişlerdir.

Mâ'nâ: Vâris olmayan akraba, yetimler ve miskinler taksimde haazır oldukları zaman o maldan onları rızıklandırın. (وقلوالهم قولا معروفا) Onlara kavil mâ'ruf söyleyin, güzel özür beyân edin ve hoş va'dlerde bulunun, menn ve esâdan sakının.

Bâ'zıları: (kavli ma'ruf, Mal saahiblerinin öbürlerine: "Bunu alın, ALLAH size mubârek etsin "demeleri, verdiklerini az görmeleri ve başlarına kakmaları) demişlerdir.

Kitabının sırlarını kendisi bilir. Hatalarımızı affetsin! Âmin.

Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, vereseden olmıyan ve taksimde hâzir bulunan akrabâya, yetimlere ve miskinlere terekeden rızık vermelerini beyân buyurduktan sonra, ölüm haaline yaklaşan hastaların bağında bulunan kimselere düğen dinî vazîfeyi beyân etmek üzere buyuruyor ki :

وَلْيَخْشَ الَّذِينَ لَوْ تَرَكَوْا مِنْ

خَلْفِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ ذُرِّيَّةً ضِعَافًا خَافُوا عَلَيْهِمْ فَلْيَتَّقُوا اللَّهَ وَلْيَقُولُوا قَوْلًا

YÜKSEK ANLAMI :

Arkalarında zaîf zürriyyet bırakıp ta onlar üzerine fakirlikten korkan şu kimseler, hazer etsinler de ALLAH'tan korksunlar ve doğru söylesinler.

SEBEBİ NÜZÛL: Ayeti celflenin, ölecek hastanın bağında bulunan kimselerin vazifelerini beyânetmek üzere nâzil olduğu mâ'nâdan anlaşıl-maktadır. Hakikaten bu vazîfe de çok önemli ve çok güçtür. ALLAH'ın inâyetiyle bunu aşağıdaki izahtan anlamağa çalışacağız.

(وَلْيَخْشَ الَّذِينَ لَوْ تَرَكَوْا مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَّةً ضِعَافًا) Arkalarında zaif zürriyyetler, küçük evlâdlar bıraktıklarında (خَافُوا عَلَيْهِمْ) onların üzerine fakirlikten korkan şu kimseler, korksunlar da hazer etsinler.

Âyeti celfledeki hitap, ölmek üzere bulunan hastanın yanındaki kimseleredirki, onlar,o hastaya: «Nefsine bak, sana kimseden hayır yok. çocukların ve vereselerin senden bir şey kurtaramazlar, nefsinin her şeye taktim et, köle âzâd et, sadaka ver, iylik yap.» derler. ve bu sözlerine hastanın bütün mallarını elinden çıkarıncaya kadar devam ederler. ALLAH azze ve celle, bu fiilden mü'minleri nehyetti de onlara kendi çocuklarını göz önünde tutarak hastaya fazla yüklenmemelerini vasiyyette

süflüs üzerine «üçte bire» ziyade etmemelerini, zarar ve ziyan yaptırma-
malarını emreyledi.

Mâ'nâ: Ey hasta başında bulunan mü'minler: Evlâdlarınızın malsız
mülksüz, fakir, yoksul ve açlık içinde kalmalarını, nasıl kerih görüyorsanız,
ALLAH'tan korkun da başkalarının çocuklarının irsten mahrum ol-
maları ve fakir halde kalmamaları için hastaya yüklenmeyin. Haasılı ke-
lâm, nefsin için raazî olmadığı bir şeyin benzerine müslüman kardeşin için
de raazî olma!

Bâ'zıları da âyeti celfleyi şöyle tefsiretmişler de(Bu bir kimsedirki,
kendisine ölüm haazır olduğunda bir şey vasiyyet etmek ister de, yanında
bulunan kimselerden biri ona: «ALLAH'tan kork, malını evlâdlarına koy
kimseye bir şey vasiyyet etme.» diye hastayı akrabalarına vasiyetten
men'eder.) demişlerdir. Meyyit için buda iyi bir hareket değildir.

Bâ'zıları: Âyeti celflenin eceli haazır olan hasta kimseye hitab olma-
sı ve bundan maksadın da hastayı çok vasiyyetten nehyolması ihtimalı
da vardır, demişlerdirki: Ölümünden sonra hastanın veresişi fakirlik ve
zaiflik yüzünden telef olmasın! Sonra, bu âyeti celfle süflüs takdîrinden
önce nâzil olmuş ise, âyeti celfle vasiyyetin terekeyi içine almaması için
nâzil olmuştur. Süflüsten sonra nâzil olmuş ise, bundan murad, vasiyye-
tin fazla olmasından korkulduğu zaman, süflüle, yâhut süflüsten az ile
vasiyyet olunmasıdır. Bunun içindirki, sahaabenin çoğunun süflüsten az
vasiyyet ettikleri rivâyet edilmiştir. Onlar: «Vasiyyette humûs rubu'den;
rubû' süflüsten afdaldır.» derlerdi. Sahih hadiste: «Süflüs ve süflüs çok-
tur. Zengin verese terketmekliğün, onları nastan dilenecek şekilde fakir
bırakmaklığından hayırlıdır.» buyurulmuştur.

Bâ'zıları, âyeti celfledeki hitabın yetimlerin velîlerine âid olduğunu
beyân etmişlerdi. Buna göre:

Mâ'nâ: Ölümünden sonra çocuğun fakirlik ve ziyâinden korkan kim-
se, hicrinde bulunan başkasının zürriyeti olan zaif yetimin malını ziyâ'a
uğratmaktan korksun. Âyeti celfleden maksad, hicrinde yetim bulunan
bir kimse, velî veyâ vasî olsun, yetime ihsanda bulunsun, kendisinden
sonra evlâdına yapılmasını sevdiği şeyi ona işlesin. (فَلْيُؤْتِ) ALLAH
tan korksun. yukarda izaah edilen hükümler karşısında ALLAH'tan
korksunlar. (وَأَقُولُ قَوْلًا سَدِيدًا) Ve adâletli doğru söz söyleyinler. Hasta-
nın yanında bulunanların kavli sedidi, hastaya süflüsten az tesadduk et-
mesini, bâkîyi çocuklarına ve vârislerine bırakmasını, vasiyyette zulûm
yapmamasını emretmeleridir.

Yetimlerin ve velîlerin kavli sedidleri, yetimlere evlâdlarına söyle-
dikleri gibisöylemeleri, sözleriyle ve hitab: fiillleriyle onlara ezâ etme-
melidir. Allah'ü a'lem!

HÜLÂSA: Âyeti celfle de ki hitab: biri ölecek hastanın başında bu-
lunan kimselere, diğeri sekerat haalinde bulunan hastaya, öbürü yetim-

lerin velilerine âid olmak üzere üç şekilde tefsir edilmiştir. Hitaabın hasta başında bulunan kimselere olduğuna göre: Âyetin anlamı onların hastayı aşırı vasiyyet veyâ hiç vasiyyet yapmamaktan korumaları; hitabın hastaya olduğuna göre âyetin anlamı, hastanın çok vasiyyetten sakınması ve vereselerini düşünmesidir. Hitaabın hicrinde yetim bulunan veli veyâ vasiye aid olduğuna göre ma'nâ: veliler, kendi çocuklarının sefâletinden ve ziyâa uğramalarından nasıl korkarlarsa, hicirlerinde bulunan yetimlerin sefil olmalarından ve ziyâa uğramalarından da aynı derecede korkmalarını, yetimlerini ve mallarını iyi korumalarını te'min etmektir. Tefvik Allahtan'dır.

Teâlâ ve tekaddes Hazretleri, yetimlere ve mallarına âid bilgileri. mîraslarda kadınların da erkekler gibi hakları olduğunu, mîras takatminde haazır bulunanların haklarını, ölecek hastanın ve başında bulunanların vazîfelerini beyân buyurduktan sonra, zulmen yetimlerin mallarını yiyenlerin durumlarını beyân etmek üzere buyuruyor ki :

إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَىٰ ظَالِمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيرًا ﴿٦٠﴾

YÜKSEK ANLAMI

Zulmen yetimlerin mallarını yiyen şu kimseler, cidden onlar ancak, karımlarına ateş yerler ve onlar yakında çılgın bir ateşe yatacaklar.

SEBEBİ NÜZÜL: Âyeti celîlenin Gatfan kabîlesinden Zeyd oğlu Mersed adlı bir kimse hakkında nâzil olduğu Mukaatil ve İbni habbasdan rivâyet edilmiştir. Kardeşinin yetim oğlu, Mersedin hicrinde idi. Yetimin bir çok ta malı vardı. Mersed bu malın hepsini yedi bitirdi. Bunun üzerine ALLAH azze ve celle Hazretleri, bu âyeti celîleyi inzâl buyurdu.

(إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَىٰ ظَالِمًا) Zulmen kelimesi, haksız yere haram olarak anlamınadır. Mâ'nâ: Haksız yere haram olarak yetimlerin mallarını yiyen şu kimseler, (إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا) ancak, onlar yakın zamanda kıyâmet günü karımlarını ateş yemekle dolduracaklar. Süddî: «Zulmen yetimlerin mallarını yiyen kimse, kıyâmet günü ağzından, burundan, kulaklarından ve gözlerinden alevler saçarak ba'solunacaklar ve mahşer yerine böyle gelecekler. Bunun haalini gören kimseler, o adamın yetimin malını yiyen kimse olduğunu bilecekler.» demıştır.

Medârik tefsirinde: Yetimlerin malını yiyen kimse, kıyâmet günü kabrinden, ağzından ve kulaklarından dumanlar çıkarak ba.solunacak Nâs onun dünyada yetimin malını yiyen kimse olduğunu bilecek.» denilmektedirki, bu tefsirden yetimin malını yiyenlerin kıyâmet günü kabirlerinden de dumanlar fışkıracığı anlaşılmaktadır. Aynı zamanda bundan yetim malı yiyenin kabir azabı göreceğine de işaret vardır.

Ebû Sâid Hudrîden rivâyet ediliyor. Ebû Said : (Sallallah'ü aleyhi ve sellem, bize mi'rac gecesini anlattı da: «Baktım, ansızın dudakları de ve dudakları gibi bir takım insanlar gördüm. Onlara birer kimse müvekkel kılınmış, dudaklarını tutuyor, Sonra ağızlarına ateşten, büyük bir taş bırakıyor, o taş onların aşağı taraflarından olduğu gibi çıkıyor. Cebraile: «Yâ Cibrâ! Bunlar kimlerdir?» dedim. Cibril: «Bunlar, yetim mallarını yiyerek karınlarına ateş dolduran kimselerdir.» dedi, buyurdu.) demistir.

Âyeti celfledeki «ateş yerleri» ta'biri sözün iyi anlaşılması için temsil yoluyla irad buyrulmuştur. Bundan murad: Yetimin malı, zulmen yiyenleri ateşe sürükleyecek, demektir. Bir de âyeti celflede zulmen, yâ'nî :haksız yere yetimin malını yiyenler, denilmiştir. Halbuki, ateşe girmek için mutlakaa yetimin malını yemek şart değildir. Her ne sûretle olursa olsun haksız olarak yetimin malını alanlar «yesinler veya temesinler» aynı şekilde azabe dâhil olacaklardır. Âyeti celflede «yemek» tâ'bir edilmesi, malın büyük bir kısmının yemek için alındığı sebebiyledir. yoksa malı yemek şart değildir, onu almak kâfidir.

Mâ'nâ: Zulmen yetimlerin mallarını alan kimseler, karınlarına ateş doldururlar. (و-يملون-هم) Muhakkak yakında onlar, kızıştırılmış, yahınlamış, çılgın bir ateşi sulâ edecekler ve ona yaslanacaklar. Sair, kızıştırılmış, yahınlamış bir ateş veya yedi cehennemden birinin adıdırki çokiddetlidir, diğer ateşlere benzemez.

Bu âyeti celfle nâzil okduğunda azabın şiddeti nâsa çok ağır geldi. Eshab, yetimlere karışmaktan ve mallarına yaklaşımdan tamâmen sakınır oldular. Bu durum yetimlere meşekkat verdi. hemde zararlarına oldu. Bunun üzerine Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, (Bak..وان تغاطوهم فاخوانكم) âyeti celflesini inzâl buyurdu. Bakara sûresi.

Bâ'zıları, (ان الذين يأكلون أموال اليتامى) âyeti celflesinin (وان تغاطوهم فاخوانكم) nazmı şerifi ile men'süh olduğunu söylemişler.ise de bir kısım tefsirler bunun bir tevehhüm olduğunu, bâ'zı tefsirler de bir cehâlet eseri olduğunu beyân etmişlerdir. çünkü, haksız yere yetimin malını yemek günahların en büyüğü olduğu, (وان تغاطوهم فاخوانكم) nazmı şerifi ise yetimlerin mallarını ıslâh ve onlara yardım ve ihsân emrettiği, bu ise kurbun, yâ'nî allah'a yaklaşmanın büyüğü olduğunu beyân etmişlerdirki Mealleri ve gaayeleri itibâriyle başka başka olan bu iki âyetin nâsîh, men-

süh olmalarında bir münâsebet olmadığı gibi, buna lüzûm da olmadığı beyân edilmiştir.

Bir de müfessirler, haksız yere yetimlerin mallarını yiyenlerin bu âyeti celilede zikredilen azabları ile, fakirlerin hakları olan zekâtı men'edenlerin (... نَارِ جَهَنَّمَ فَنَكُودُ بِهَا) âyeti celilesindeki azâbı karşılaştırıyor, tedkik ediyorlar da diyorlarki :

Fakirin hakkı olan zekâtı men'edenler, yüzleri, yanları ve arkaları, cehennem ateşinde kızartılmış, madenî levhalarla dağlanarak azab edildikleri halde; zulmen yetimlerin mallarını yiyenlerin karınlarının ateşle dolması, ağızlarından, burunlarından, kulaklarından vegözlerinden dumanlar ve ateşler fışkırarak azab olmaları; bunların azâbının öncekilerden şiddetli olmasının sebep ve hikmeti: Fakirin hakkı olan zekâtın zengininin malının içinde olmasıve zengininin tasarrufu altında bulunması, fakirin kudreti dışında olup buna mâlik olmaması ve böylece zekâtı men'in zulmen almaktan ve gasıbdan daha kolay olması; buna mukaabil, yetim bizzat mâline saahip olup malın hükmen tasarrufu altında bulunması, malı yiyenin; bu mala ne saahip ve ne de mâlik hiç bir suretle tasarruf hakkı olmadığı halde velinin bu mâle zulmen «haksız yere» tecavüz ettiği için, yetimin malını yiyenlerin azâbları şiddetli olmuştur. Bu bilgi tefsiri Kebir den alınmıştır.

Yetimlerin mallarını yiyen velilerin azabları böyle şiddetli olursa, harîçden yetimlerin mallarına tecavüz edenlerin azâblarının elbette daha şiddetli olacağı kolayca anlaşılır.

Yukarıda zikredilen sebeplerden başka, yetimin zaif olup rızkı kazanmaktan âciz olduğu, fâkîrin ise güçlü, kudretli olup rızkı kazanmağa muktedir olduğundan, böylece yetimlerin mallarını gasbedenlerin azâbının zekâtı men'edenlerin azablarından üstün olduğu beyân edilmiştir. ALLAH'ü a'lemü bimuraadih..

Vâcib Teâlâ, ümmeti Muhammedi, haksız yere yetimlerin mallarını yemekten sakınmaları hususunda ikaz ve irşad buyurduktan sonra, ikinci derecede mühim olan verese haklarını beyân etmek üzere mîras âyetlerini inzal buyurmuştur. Ancak, mîras âyetlerinin ve hükümlerinin iyi anlaşılabilmesi için, âyeti celilelerin anlamları, sebebi nüzülleri ve tefsirlerinden önce, feraaiz ilmine, feraaiz hükümlerine, irsin sebeplerine ve feraaizdeki sehmlere dâir ba'zı bilgiler vermeyi münâsib gördük Şöyleki

I — İLM-ÜL FERÂİZ: Ferâiz, farızanın çoğuludur. Örfü şer'ide ferâiz, vârislerden her birinin hissasına düşen sehmlere denir. Mîrâsın taksîmiyle meşgul olan ilme de «ilmi ferâiz» denir.

İLMİ FERÂİZ: kıymet itibâriyle ilimlerin en büyüğü, hıfız itibârıyla ilimlerin en şereflişi, zikir ve fâzilet itibâriyle ilimlerin afdâldır.

Hakikat itibâriyle şeriat rukünlerinden bir rukün ve şeriat ferî'lerinden bir ferî'dir. Eshaabı kiram sadri evvelde bu ilmi tahsîl ile meşgul olurlar, buna dâir bilgiyi halka tekellüm ederler ve ibâdet yönünden bunun fazıyla iktifâ ederlerdi. Çünkü, Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, binefsihi bunun ilminedeğer vermiş ve bu ilmi peygamberine inzal buyurduğu mukaddes kitabında dercetmiştir. Bu ilmin önemine binâen ALLAH'ın Rasûlü de ümmetini ferâiz ilmini öğrenmiye teşvik etmiştir. Şöyleki :

Ebû Hüreyreden rivâyet ediliyor. Ebû Hüreyre «r.a.» : (Rasûlüllah «s.a.s.» «Ferâizi ve kur'ânı kerimi öğrenin ve nâsa da öğretin. Çünkü, muhakkakben öleceğim.» buyurdu) demiştir. (Tirmizi) İmam Ahmed bu hadîsi şerîfi ihrâc etti de şunu da ziyâde kıldı. «Muhakkak ben kabzoluna-
cağım, ilim de kaldırılacak, o zaman iki kişi «mîresta» ihtilâf edecekte ken-
dilerine bilgi verecek bir kimseyi bulamayacakları zaman sür'atle yalaş-
maktadır.» buyurduğunu ilâve etmiştir. Yine Ebû Hüreyreden rivâyet e-
diliyor. Ebû Hüreyre «r.a.» (Rasûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem: «Fe-
râizi öğrenin ve öğretin, hakikaten o ilmin yarısıdır, ilkönce unutulacak
ilim odur ve ilkönce kaldırılacak olan da odur. «buyurdu.» demiştir. «İbni
Mâceh ve Dâri Kutni.» Biz buna inandık, îmân ettik. ALLAH'ın Rasûlü-
nün bundan bin üç yüz küsür sene önce ümmetine haber verdiği bu ha-
dîsi şerîfin yüksek anlamı bu gün bir mü'cize olarak tehakkuk etmiş bu-
lunmaktadır. Ziya: Ba'zı müslüman memleketlerde hadîsi şerifte beyân
ettiği vechile ferâiz hükümleri ortadan kalkmış ve ferâiz ilmi de unu-
tulmuş durumdadır. diğer müslüman memleketlerinde de bu temâyülün
olduğu duyulmaktadır.

FERÂİZİN HÜKÜMLERİ: Bir kimse vefât ettiğinde malı varsa ilkönce ölü-
nün techiz ve tekfini yapılır. Yâ'ni: malı ile ilkönce ölü defne-
dilir. definden sonra kalan mal ile borçları ödenir. Malı borcundan artar-
sa, vasiyyeti varsa kalan mal ile vasiyyeti görülür. Bütün bunlar yapı-
ldıktan sonra kalan malı vârisler arasında taksim edilir.

VÂRİSLER: Erkeklerden vârisler ondur. 1- ölenin oğlu, 2- Ölenin oğ-
lunun oğlu ve daha aşağısı, 3- Ölünün babası, 4- Babası olmadığı zaman
ölünün dedesi, ve daha yukarısı. 5- kardeş ana baba bir, yahut baba bir,
yahut ana bir kardeş, "sıra ile bunlardan biri bulunmadığında diğeri vâ-
ris olur. 6-Ana baba bir oğlan kardeşin oğlu, yahut baba bir oğlan kar-
deşin oğlu ve daha aşağısı, 7-Ana baba bir amca, yahut baba bir amca
8-Amcaların oğulları, 9-Ölen kadının kocası, 10-Köle âzâd eden efendi
âzâd ettiği köle öldüğünde onun malına vâris olur.

Kadın vârisler yedidir. 1-Ölünün kızı, 2-Oğlunun kızları ve aşağısı
3-Ana, 4-Nine, veya yukarısı, 5-Her yönden kız kardeş, 6-Ölünün karısı, 7-
Köle âzâd eden hanım.

Mirastan mahrum olmyanlar: Şu altı kimse araya başkalarının gir-
mesiyle irsten mahrum olmazlar. 1-Ana, 2-Baba, 3-Oğlan çocukları, 4-

kız çocukları, 5-koca, 6-Karı. Her ne sûretle olursa olsun, bu altı kimse ökünün irsinden aslaa mahrum olmazlar. Taksimdeki durumlarına göre hissalarını alırlar. Aşağıdaki âyetlerde gelecek.

Veresenin sınıfları: Vârisler, üç sınıfa ayrılırlar. Bir sınıf, mücerred farz ile "hıssa" ile vâris olur. Bunlar: karı, koca, kızlar, kızkardeşler, analar, nineler, ana bir kardeşler'dir. Bir sınıf verese de asaba olarak vâris olurlar. Bunlar: Oğlan evlâdları, oğlan kardeşler, bunların oğulları amcalar, amca oğulları'dır. Bir sınıf vârisler de, bazı kerre asaba olarak ba'zı kerre de hıssa ile vâris olurlar. Bunlar: Babalar ve dedeler'dir. Baba ve dede ölünün çocuğu olmadığında asaba olarak vâris olurlar. Ölenin oğlu varsa altıda bir hıssa ile vâris olur. Ölünün oğlu olmaz da kızı bulursan baba altıda bir farz ile berâber, bâkîyi asaba olarak alır.

Asaba öyle bir isimdirki, yalnız olduğunda malın hepsini, başka vereselerle beraber bulunduğunda vârislerin hissalarından bâkî kalanı "artan" alır. Bu sırada vârislerden bir şey artmazsa asabanın eline hiç bir şey geçmez.

ESBÂBİ İRS: İrsin sebepleri üçtür. Neseb, nikâh, vülâ :

Neseb, karâbettir. Akrabâlar, yakınlık derecelerine göre birbirlerine vâris olurlar. Karı ve kocadan her biri nikâh sebebiyle diğerine vâris olur.

Vülâ: Köle âzâd eden efendi ve onun asabalarıdır. Bunlar, efendinin âzâd ettiği köle öldüğü zaman yakınlık derecelerine göre kölenin malına vâris olurlar.

MİRASA MÂNİ' SEBEBLER : Mirâsa mâni 'sebebler dörttür.

1 — Dinin ihtilâfı: Kâfir müslime vâris olmadığı gibi müslim de kâfîre vâris olamaz.

Buhaarî ve müslimin Üsâme bini Zeydden ittifâkan rivâyet ettikleri bir hadîsi gerifte, Sallellâhü aleyhi ve sellem: "Kâfir müslime ve müslim de kâfire vâris olamaz." (1) buyurmuşlardır. Kâfirler, dinlerinin ve milletlerinin ihtilâfiyle berâber birbirlerine vâris olurlar. Ziyraa: küfrün hepsi bir millettir. Bâ'zıları da: Küfrün ve milletlerin ihtilâfı irse mâni' olur. Yahûdî nasraaniye nasraani mecûsiye. . . vâris olamaz. «demislerdir.

2 — Kölelik, irse mâni'dir. Ziyraa: Köle başkasının mülküdür. Kendisi mülk olanın mülkü olamaz. Öyle olunca köle vâris olamaz ve kimse de köleye vâris olamaz.

3 — Amden olsun, hataen olsun katl, irse mâni'dir. Ebû Hüreyreden rivâyet edilen bir hadîsi gerifte Sallellâhü aleyhi ve sellem: "kaatil vâris olamaz (2) "buyurmuşlardır. Öyle olunca kaatil bir kimse, öldürdügü kimsenin malına vâris olamaz. Bâ'zıları katl, hataen olursa irse mâni' olamaz demislerse de bununla amel olunmamıştır.

(1) عن ابي ذر بن زید بن رسول الله عليه وسلم قال لا يرث المسلم الكافر ولا الكافر المسلم.

أخرجاه في الصحيحين

(2) عن أبي هريرة عن النبي صلى الله عليه وسلم قال القاتل لا يرث. أخرجه الترمذی.

4 — Ölümün gizli kalması irse mâni'dir. Şöyleki: Bir takım *Em seler* hep birden suda boğulsalar, veyâ yıkık altında kalsalar, hangisinin önce öldüğü de belli olmasa, bunlar birbirlerine vâris olamazlar. Bunların irsleri, kendilerinin ölümünden sonra hayatları yakinen bilinen vârislerine kalır.

ESHÂMI FERÂİZ : ALLAH'ın kitabında farz olarak zikredilen sehmler altıdır.

Nisuf, rubu', sümün, sülûsan, sülûs, sūdüs.

NISIF: Beş farzdır. 1-Ölünün çocuğu olmadığına kocanın sehmi 2-Ölenin bir tek öz kız çocuğunun sehmi. 3-Öz kız evlâd bulunmadığında oğlunun bir kızının sehmi. 4-Ana baba bir, bir kız kardeşin sehmi. 5-Ana baba bir kardeş bulunmadığında baba bir kız kardeşin sehmi.

Rubû' ikidir. 1- Ölenin çocuğu ile beraber kocanın hakkı. 2-Çocuksuz ölen kocanın karısının sehmi.

SÜMÜN: Ölenin çocuğu ile berâber verese olan kadının sehmi

SÜLÜSAN: Meyyitin malının üçte ikisini alan verese dörtttür. 1- İki ve daha ziyâde öz kızlar. 2-Öz kız evlad bulunmadığında iki ve daha ziyâde oğlunun kızlarının sehmleri. 3-iki ve daha ziyâde ana baba bir, kız kardeşlerin sehmi. 4-Bunlar bulunmadığında iki ve daha ziyâde baba bir kız kardeşlerin sehmleri'dir.

SÜLÜS: Malın üçte birine vâris olma üç farzdır. 1-Ölenin çocuğu ve kardeşleri olmadığına iki mes'ele müstesnâ annenin sehmi. İkiden biri koca ve ebeveyn «ana, baba». Diğeri Karı ve ebeveyn, dir. Bu iki mes'elede ölenin kocası veyâ karısı sehmini aldıktan sonra anne kalan malın sülûsünü alır. 2-iki ve daha ziyâde ana bir kardeşlerin sehmi. Bunların erkek ve kadınları mîrasta müsâvîdirler. 3-Mes'elede farz sahipleri olmadığı zamanda kardeşlerle beraber dedenin sehmi.

SÜDÜS: Altıda bir yedi farzdır. 1-Ölenin çocuğu olduğu zaman babanın sehmi. 2-Ölenin çocuğu veya oğlunun çocuğu, yahut kız veya oğlan kardeşlerden ikisi bulunduğu zamanda ananın sehmi. 3-Ölenin çocuğu ve kardeşleriyle berâber dedenin sehmi. 4-Nine ve ninelerin sehmleri. 5-Kadın olsun ,erkek olsun, ana bir kardeşten birinin sehmi. 6-Bir tek öz kıza berâber, üçte ikiyi tamamlamak için oğlunun kızlarının sehmi. 7-Ana baba bir, (tek) kız kardeşle berâber, üçte ikiyi tamamlamak için baba bir kız kardeşlerin sehmi.

Yukarda yapılan şu izahlardan sonra âyeti cellilenin tercüme ve tefsirine geçiyoruz.

يُوصِيكُمُ

اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ لِلَّذِي تِلْكَ كَرِثَةً لِلَّذِينَ تَرَكَتُمْ إِنْ كُنْتُمْ
 نِسَاءً فَمَا تَرَكْتُمْ فَلَهُنَّ ثُلُثُ مَا تَرَكَتُمْ وَإِنْ كَانَتْ وَاحِدَةً
 فَلَهَا النِّصْفُ وَلَا بَوَىٰ لَكُمْ لِأَحَدٍ مِنْهُمَا السُّدُسُ مِمَّا
 تَرَكَتُمْ إِنْ كَانَتْ لَهُ وَلَدٌ فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ وَلَدٌ وَوَرِثَهُ أَبُوهُ
 فَلِلْمُتَّةِ الثُّلُثُ فَإِنْ كَانَتْ لَهُ إِخْوَةٌ فَلِلْمُتَّةِ السُّدُسُ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةِ
 يُوصِي بِهَا أَوْ دَيْنٍ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ لَا تَدْرُونَ أَيُّهُمَا أَقْرَبُ
 لَكُمْ نَفْعًا فَرِيشَةٌ مِنَ اللَّهِ إِنْ لَمْ يَكُنْ عَلَيْكُمْ جَمِيعًا

HIKMETLİ ANLAMI:

ALLAH azze ve celle Hazretleri, evlâdlarınız hakkında size bir erkeğe iki kadının nasibinin mislini emrediyor. Kadımlar "ölenin kızları", ikinin üstünde «birden fazla» olursa meyyitin terkettiği maktan üçte ikisi onlarındır. Kız bir olursa onun için nısıf vardır. ebeveyn «ana baba» onlardan her biri için, çocuğu olan ölünün terkettiği maktan altıda bir vardır. Eğer ölenin çocuğu yoksa, baba ana ona vâris olurlar, bu takdirde maktın üçte biri ananınıdır. Ölünün kardeşleri olursa, yaptığı vasiyyetten yahut borçtan sonra, ana için altıda bir hissa vardır. Babalarınız ve oğullarınız fayda yönünden hangisinin size daha yakın olduğunu bilmezsiniz. Bu miraslar, «ehli için» ALLAH tarafından takdir edilmiş birer farı-

za ve vecibedir. Hakikaten ALLAH azze ve celle, alim ve hakim bulun-
maktadır.

SEBEBİ NÜZÜL: Âyeti celilenin sebebi nüzülü hakkında bir kaç
rivâyet vardır.

1 — Câbirden rivâyet ediliyor. "Ben hastalanmıştım, Hazreti Rasûl
"s. a. s" ile Ebû Bekir "r. a." yaya olarak beni ziyârete gelmişlerdi. Beni
yatağında bayılmış buldular. ALLAH'ın Rasûlü abdest almış ve suyunu
yüzüme serpmişti, hemen ayıktım, baktımki, Rasûlüllah yanımda otu-
ruyorlardı. Ben: "Ey ALLAH'ın Rasûlü! Malımda nasıl hareket edeyim
kime vereyim?" dedim. Diğer bir rivayette: «Ey ALLAH'ın Rasûlü! Ba-
na kelâle vâris olacak, mîraası nasıl olur?» dedim. ALLAH'ın Rasûlü
(يستونك ..) âyeti nâzil oluncuya kadar cevap vermedi. Bunun üzerine
ALLAH azze ve celle Hazretleri âyeti celileyi inzâl buyurdu.

2 — Yine Câbir bini Abdullah'tan rivâyet ediliyor. Sâbit bini Kaysin
ve yahut Sâ'id bini Kaysin karısı iki kızı ile ALLAH'ın Rasûlüne geldi
de: «Yâ Rasûl-ellah! Bunlar Sâ'din kızlarıdır. Uhud günü babaları yanın-
da şehid oldu. Amcaları mallarının hepsini aldı, bunlara bir şey bırakma-
dı. Mal olmadıkça bunlar yetişmezler.» dedi. Bu kadına cevâben ALLAH
ın Rasûlü «s.a.s» ALLAH, bu hususta yakında hükmünü verecek, şim-
di git. "buyurdu. Kadın gittikten sonra mîras âyetleri nâzil oldu. Bunun
üzerine ALLAH'ın Rasûlü salîllâhü aleyhi ve sellem, kızların amcaları-
na adam gönderdi de: "Malın üçte ikisini Sâ'idin kızlarına sekizde birini
annelerine ver. Bâkî kalanı da senindir." buyurdu. Amca da ALLAH'ın
Rasûlünün emrini yerine getirdi ve böylece islâmiyyette ilk taksim edi-
len mal da Sâ'din malı olmuş oldu.

(يوصيكم الله في أولادكم فذكر مثل حظ الأنثيين) ALLAH azze ve celle, evlâd-
larınız arasında erkek için, kadın hissasının iki misli hissa vermenizi em-
rediyor. Evlâdlar la berâber eshaabı ferâizden ve meselâ ana baba veyâ
bunlardan biri bulunursa onların altıda bir hissaları ayrılır. Bâkî kalan
mal evlâdlar arasında ikili birli, Ya'ni: oğlanlara iki, kızlara birer sehm
olarak taksim edilir. (فان كن نساء فوق اثنتين) Eğer ölenin oğlu olmaz da
iki ve daha ziyâde kızı olursa. (قلهن ثلثا مارك) Ölünün terkettiği maldar
üçte ikisi kızlarındır.

Süddiden rivâyet ediliyor. Câhiliyye halkı, ölünün malına kız çocuk-
larını ve küçük oğlan çocuklarını vâris kılmazlar; ancak, eli silâh tutan
ve savaşa gücü yetenleri vâris kılarıldı. (لارجال نصيب) Âyeti cellesin-
de geçtiği üzere şâir Hassanın kardeşi Abdurrahman vefât etti, arkada-
beş kızı ile Ümmü Kehhayı bıraktı. Verese malın hepsini aldı. Ümmü
Kehha ve kızlarına hiç bir şey bırakmadılar. Ümmü Kehha bunu ALLAH
ın Rasûlü «s.a.s» ne şikâyet etti. Bunun üzerine (فان كن نساء ...) âyeti
cellesi nâzil oldu. Bu âyet mücebince iki ve daha ziyâde kız çocukları,
diğer vârislerle berâber ölünün malının üçte ikisine vâris olmuş oldular.

İki ve daha ziyâde kızlar meyyitin malının üçte ikisine varis olurlar (و ان كانت واحدة) Ölünün kızı bir olur ve onunla beraber oğlu bulunmazsa (فلها النصف) terekenin yarısı kızıdır.

Ölünün arkada çocuğu varsa terkettiği maldan ebeveyn için, yâ'ni: Ana babadan her birerleri için altıda bir vardır. Yâ'ni:sağ çocuğu olan ölünün malından ana ve babadan her biri altıda bir hissa alırlar. (فان لم يكن له ولد) Ölenin kızı veya erkek çocuğu yoksa, (وورثه أبواه) ana ile baba meyyitin bütün malına vâris olurlar. (فلامه الثلث) Fakat, ana malın üçte birini alır. İkisi de babanın olur. Ölenin babası sağ olursa, ölünün kardeşleri saakıt olurlar. Baba sağ olmaz da (فان كان له أخوة) ölünün kardeşleri varsa, hangi taraftan olursa olsun oğlan veya kız, ikiden fazla kardeşi olursa (فلامه السدس) meyyitin anası için terekeden altıda bir hissa vardır.

Yukardan beri beyân edilmekte olan irs hakları (من يدري يومئذ ما أودى) ölünün şer'an câiz ve nâfiz olarak yapmış olduğu vasiyyetten ve borçtan sonradır. Yukarda beyân edildiği vechile ölünün terekesinden her şeyden önce techiz ve tekfini yapılır, sonra borçları verilir, sonra malının sülüsünden vasiyyeti icraa olunur, daha sonra kalan malı vârisler arasında taksim edilir. Lâfızda vasiyyet deyn üzerine takdîm edilmiştir. Bu takdim hükümde değildir. ziyraa, ev kelimesi tertibi icâb etmez. Ali «r.a.»: (Siz vasiyyeti deynden önce okuyorsunuz. Allah'ın Rasûlü vasiyyetten önce deynden «borcdan başladır» demiştir Borcun vasiyyet üzerine takdîminde icmâ vardır. irs, ikisinden de sonradır. ziyra: Borç ölü üzerinde bir haktır, vasiyyet te ölünün hakkıdır. öyle olunca bu iki hak verese hakkı üzerine tekaddüm ederler.

Âyeti celfilede zikredilen taksim hükümleri, ALLAH'ın takdir edip farz kıldığı hükümlerdir. Bu hükümlerle câhiliyye âdetleri olan hükümler ortadan kalkmıştır. Bunlar, niçin böyle oldu? diyemeyiz. Çünkü, (آهائكم و ابنائكم لا تدرؤن أبهم أقرب لكم نفعا) babalarınız ve oğularınız, menfaatçe bunlardan hangisinin size daha yakın olduğunu bilemezsiniz. (فريضة من الله) Bütün bunlar, ALLAH tarafından takdir edilmiş birer farızadır. «Farızaten» kelimesi te'kid için masdar olarak nasbe dılmış tir. (فرض ذلك فرضا) takdîrindedir. Yâ'ni: ALLAH, bunlarısize takdir ile farz kıldı, demektir.

Bu kelimeler, (ووصيكم) fiiline raptedilmiş olduğundan buraya kadar olan bütün hükümlere şâmilidir. Ve onların kayıdır.

(ان الله كار عليها حكما) Muhakkaki, bu farzları takdîr eden ALLAH azze ve celle, her şeye âlim bulunmaktadır. Yaptığı ve yapmakta olduğu bütün işleri de hikmetiyle yapar. Binâenaleyh: ALLAH'ın bütün hükûmlerinin ve bu meyânda takdîr buyurduğu taksim işlerinin de ilim ve hikmetiyle olduğunu kabûl ediniz. Aklınızın ermediği ve ilminizin kavrayamadığı hükûmlerine ve farzlarına karşı «kadınlar terekeden hiç almasalardı», yahut: «erkeklerle müsâvî alsalardı, şöyle olsaydı, böyle olsaydı.» gibi fikirler yürütmeye, mütaalâalar serdetmeye kalkışmayınız. Çünkü, babalarınız ve oğullarınızdan, menfaat cihetinden hangisinin size daha yakın olduğunu bilmezsiniz. Onları ancak Allah bilir.

Bu âyeti celfilede mîrasta erkek ve kadın haklarını ve sehmelerini, tereke üzerinde ana ve babaların çeşitli haklarını, kardeşlerin sehmelerini, ana ve baba sehmeleri üzerine etkisini, tereke taksiminin borç ve vasiyyetten sonra olacağı, baba ve oğuldan insanlara hangisinin daha faydalı olduğunun aklıla bilinemiyeceği, ALLAH'ın her işte âlim ve hakîm olduğunu öğrenmiş bulunuyoruz.

Aşağıdaki âyeti celfilelerde, karı ve kocaların terekeden alacakları çeşitli hakları, kelâlenin hükmünü ve ana bir kardeşlerin terekeden hisselerini, hükûmlerin ALLAH'ın sınırları olduğunu, sınırlara riâyet ederek ALLAH'a ve Rasûlüne itaat eden kimsenin mükâfâtını ALLAH'a ve Rasûlüne isyân ile sınırları tecavüz eden kimsenin âhiretteki cezasını öğrenmiye çalışalım. Şöyleki:

وَلَكُمْ نَصِيبٌ مِمَّا نَرَكَ إِزْوَاجَكُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَكُمْ وَلَدٌ
فَإِنْ كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَكُمْ الرَّبْعُ مِمَّا نَرَكَ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّتِهِ
يُوصِينَ بِهَا أَوْ دِينَ وَلَهُنَّ الرَّبْعُ مِمَّا نَرَكَ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَكُمْ وَلَدٌ
فَإِنْ كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ الثَّمَنُ مِمَّا نَرَكَ ثُمَّ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّتِهِ
تُوصُونَ بِهَا أَوْ دِينَ وَإِنْ كَانَ رَجُلٌ يُورَثُ كَلَاكَةً أَوْ امْرَأَةً
وَلَهُ أَخٌ أَوْ أُخْتٌ فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا السُّدُسُ فَإِنْ كَانُوا
أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ فَهُمْ شُرَكَاءُ فِي الثُّلُثِ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّتِهِ يُوصِي
بِهَا أَوْ دِينَ غَيْرَ مُضَارٍّ وَصِيَّتُهُ مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٦٨﴾
بَلْكَ جَدُّدُ اللَّهِ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي
مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٦٩﴾
وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَتَعَدَّ جَدُّدَهُ يُدْخِلْهُ نَارًا خَالِدًا
فِيهَا وَلَهُ عَذَابٌ مُهِينٌ ﴿٧٠﴾

Çocukları yoksa hanımlarınızın terkettiği malın yarısı sizindir. Çocukları varsa yaptıkları vasiyetten ve borçtan sonra bıraktıkları maldan dörtte biri sizindir. Çocuğunuz yoksa, terkettiğiniz maldan dörtte biri hanımlarınızındır. Çocuğunuz varsa, yaptığınız vasiyetten ve borçtan sonra bıraktığınız maldan sekizde biri onlarındır. Bir erkek veyâhut bir kadın; kelâle vâris olursa ve onun «ana bir» oğlan veya bir kız kardeş'i olursa, bunlardan her biri için altıda bir hissa vardır. «ana bir» kardeşler birden fazla olurlarsa, yapılan vasiyetten veyâ borçtan sonra, zarar vermiyerek bunlar sülûste ortaklardır. ALLAH azzeve celle alimdir, halimdir. Şu yukarıda geçen hükümler ALLAH'ın sınırlarıdır. Bir kimse ALLAH'a ve Rasûlüne itâat ederse, içinde sonsuz oldukları halde, ALLAH onu altından ırmaklar akan cennetlere idhal eder. İşte bu, büyük bir kurtuluştur. Bir kimse de ALLAH'a ve Rasûlüne isyân eder ve ALLAH'ın sınırlarını tecâvüz ederse, içinde ebedî olduğu halde ALLAH onu ateşe sokar, onun için hakaaret edici bir azâb vardır.

SEBEBİ NÜZUL: Âyeti celfileler, bundan önceki âyeti celile ile be-râber nâzil olmuştur. Âyeti celfileler arasında lâfız, ma'nâ ve hüküm itibâriyle çok sıkı bağlıklıklar vardır. o kadarki, sebebi nüzûlde beyân edilen Sâ'din çocuklarının hissaları birinci âyette, gösterildiği halde karısının terkeden sekizde bir hissası da ikinci âyette beyân edilmiş ve ALLAH'ın Rasûlî «s.a.s.» de taksimi buna göre yapmıştır. Şöyleki :

(ولکم نصف مائرک ازواجکم) Ölen karılarınızın terkettiği mallardan sizin için nisf hissa vardır.

(ان لم یکن لهن ولد) Onların sizden veyâ başkalarından çocukları yoksa. (فإنکم الیربع مائرک) Eğere onların çocukları varsa. Terk ettikleri maldansizin için dörtte bir hissa vardır.

(من بعد وصية یوصین بها أودیر) Her iki halde yaptıkları vasiyetten. Yâ'hut borçtan sonra (ولهن الیربع عما ترککم ان لم یکن لکم ولد) Çocuğunuz yoksa terk ettiğiniz maldan karılarınız için dörtte bir hak vardır. (فإن کان لکم ولد فلهن الثلث مما ترککم) Eğere çocuğunuz varsa bıraktığınız maldan onlar için sekizde bir hissa vardır. (من بعد وصية یوصون بها أودن) Yapmış olduğunuz vasiyetten, yâhut borçtan sonra. Kadınlar için bu dörtte bir veyâ sekizde bir hissa mutlakıdır. Bir erkeğin karısı bir olsun veyâ birden fazla olsun hepsinin alacağı dörtte bir veyâ sekizde birdir. Kadınlar bu bir sehmî kendi aralarında müsavî olarak taksim ederler.

Bu âyeti celfilede zikredilen erkek haklarının: kadınların iki misli olması yukarıki ayette geçen (فإن کان لکم ولد فلهن الثلث مما ترککم) nazmi şerfi

esâsına istinat eder. Birde bu âyeti celilede «veted» tâbiri erkek ve kadına ıtlak edilmiştir. Ölenin öz çocuğu olması ve oğlunun çocuğu olmasında fark olmadığı gibi, çocuğun aynı karı veyâ başka karıdan; aynı koca veyâ başka kocadan olmasında da fark yoktur.

(وان كان رجل يورث كالة أو امرأة) Âyeti celilede takdîm ve te'hîr vardır. Takdîri (وان كان رجل أو امرأة يورث كالة) demektir. «kelâle» kelimesinin aslı «kelâl» anlamına masdar olup yorgunluktan kuvvetin gitmesi anlamınadır. Bilginler, âyeti celiledeki anlamı üzerinde ihtilâf etmişlerdir. Sahaabenin çoğu, çocuğu ve babası olmıyan kimse olduğuna zâhib olmuşlardır. Bâ'zıları da çocuğu olmıyan kimse olduğuna kaail olmuşlardır. Bundan başka bir de kelâleisminin kime âid olduğu üzerinde ihtilâf edilmiştir. Bâ'zıları, babasız, çocuksuz veyâ çocuksuz ölen kimse olduğunu söylemişlerdir. Bu kavil, Ali bini Ebî taalibin, İbni Mes'ûdun ve İbni Abbasın kavlidir. Bâ'zıları da, babasız ve çocuksuz olarak ölen kimseye vâris olan kimsenin adıdır; demişlerdir. Bu kavil de Ebû Bekrin kavlidir. Cumhûru ulemâ da bu kavil üzerindedir. Bunlar: Ölen kimsenin babası veyâ çocuğu olmıyan vârislerdir» demişlerdir. Buna da sebebi nüzûlde beyân edilen Câbir bini Abdullah'ın hadîsini delil getirmişleridir. Bilindiği gibi Câbir: Yâ Rasûlallah! bana kelâle vâris olacak» demişti. Yâ'ni «Bana, cocuğum ve babam olmıyan kimseler vâris olacak» demişti.

Yukarıdaki izaahın özetini: Kelâle ile murad, malı taksim edilen ölü ise; murad, ona çocuğunun ve babasının başkası vâris oluyor, demektir. Ve eğer kelâleden mured, vârisler ise, bunlar baba ve çocuğun gayri, vârisler demek oluyor.

İbni Zeyd: «Kelâle, Babası ve çocuğu olmayan şu kimselerdirki, ölüye de diriye de itlâk olunur. Şu kelâleye vâris olundu, şu adama kelâle ile vâris olunacak, anlamlarını ifâde eder.» demiştir.

Eb-ül Hayr: (Bir kimse Ukbeye kelâleden sordu da Ukbe: « Bana kelâleden soran şu kimseye Teacüb mü ediyorsunuz? Eshaabı Nebîye kelâlenin müşkil olduğu kadar hiç bir şey müşkil olmadı.» dedi.) demiştir.

Buhaari ve Müslim, Mi'dan bini Talhadan ittifâkan rivâyet ediyorlar. Mi'dan: (Ömer bini el Hattab, hutbe yaptığında: «Ben size, indim de kelâleden daha önemli bir şey bırakmıyorum. ALLAH'ın Rasûlüne «s.a.s.» e kelâlede müracaat ettiğim kadar, hiç bir şeyde müracaat etmedim. Bana kelâlenin ağır geldiği kadar hiç bir şey ağır gelmedi. O kadarki, ALLAH'ın Rasûlü parmağıyla göksüme bastı da: «Yâ Ömer! Nisâ sûresinin ahirinde olan şu, sayf âyeti sana kifâyet etmez mi Ben sağ olduğum müddetçe Nisâ sûresinin ahirindeki kazıyye ile hükmederim. Kur'anı kerimi okuyan kimse de, okumıyan kimse de onunla kaza eder. «buyurmuştur.» dedi.) demiştir.

ALLAH'ın Rasûlü: Sayf âyeti sana kifayet etmez mi» buyurmasıyla şunu murad ediyordu. ALLAH azze ve celle Hazretleri, kelâle hakkında Biri yaz, diğeri kış mevsiminde olmak üzere iki âyet inzal buyurdu. Yaz mevsiminde nâzil olan âyete «sayf âyeti» denildiki: Mevzûumuz olan (وان كان رجل يورث) âyeti celflesidir. Kış mevsiminde nâzil olan âyete de «şitâ âyeti» denilirki: Sürenin sonunda bulunan (ويوسف: واثق) âyeti celflesidir. Sayif âyetinde bulunan beyân, şitâ âyetinde olmadı. Bundan dolayı bu beyânı onun üzerine havale eyledi.

Âyeti celflenin ma'nâsının iyi anlaşılabilmesi için i'raabını inceleme-yi lüzumlu gördük. Şöyleki:

«Racûl» kelimesi, «kâne» fiilinin ismi olup «yûrastî» kelimesi de racûlün sıfatıdır. Buna göre «kelâle» kelimesi de «kâne» fiilinin haberi olmuş olur. Buna göre âyetin anlamı: Kendisinden irs kalan kimse kelâle olursa, demek olur.

İkinci i'raabe gelince: «Yûrastî» kelimesi, «kâne» fiilinin haberi olup «kelâle»de «yûrastî» kelimesinin tahtindeki zamirden haal olur. Buna göre âyetin anlamı: Eğer bir kimse kelâle olarak mevrus olursa, demek olur.

Mâ'nâ: Kendisinden başkasına irs kalan bir erkek ve bir kadın kelâle olursa, diğeri bir anlam ile: Bir erkek yahut bir kadına kelâle vâris olursa (وله اخ أو اخت) ve onun ana bir oğlan ve ana 'bir kız kardeşi bulunursa (فكل واحد منهما اليتيم) bunlardan her birerleri için altıda bir sehm vardır. Âyeti celfledeki oğlan ve kız kardeşle murad, ulemânın ittifâkiyle ana bir kardeşlerdir. Bunun içindirki, Sâ'd Bini Ebî Vakkas (وله اخ أو اخت من ام) diye kırâat etmiştir.

Ana bir kardeşler, bir tâne olursa babasız ve çocuksuz ölen kardeşlerinden altıda bir alırlar.

(فان كانوا اكثر من ذلك) Ana bir kardeşler, birden ziyâde olurlarsa (فهم شركاء في الثلث) bunlar, ölüntün terekesinin üçte birine ortak olurlar. Ana karabetiyle alacakları sehm budur. bundan fazlasına vâris olamazlar. Bundan dolayı erkek kardeş, kadın üzerine tafdîl olunmaz, bunda ulemanın icmâi vardır. Ebû Bekre âid olan şu bilgiyi de dercedelim.

Ebû Bekr hutbesinde: « Dikkat edin! ALLAH azze ve celle; feraaiz hükûmlerini beyân etmek murad etti de Nisâ sûresinin evvelinde çocuk, baba ve ana haklarında (يومئذ قال في أولادكم . .) âyeti celflesini inzâl buyurdu. İkinci olarak karı, koca ve ana baba bir kardeşler hakkında (ولكم نصف ماله . .) âyeti celflesini, üçüncü olarak da ana baba bir kardeşler ve kız kardeşler hakkında Nisâ sûresinin son âyeti olan (يستوفونك) namam şerifini inzâl buyurdu. Ul-ül Erham hakkında da Hafal sûresinin son âyeti olan (واولوالارحام بعضهم اولي ببعض) âyetini inzâl buyurdu » demıştır.

Mâ'nâ: Ana bir kardeşler, tek olursa altıda bir hissa alırlar. Birden fazla olurlarsa terekenin üçte birine ortak olurlar. Ve erkek kadın sehm-de müsâvî alırlar. Şu şartlâki: (من بعد وصية يوصي بها أو دين) Şer'an câiz ve nâfiz olan vasiyyetten, yahut borçtan sonra. Önce borcu, sonra vasiyyeti yapılmadıkça ölünün malı verese arasında taksim edilemez.

Şu iki âyeti celfilede, buraya kadar vasiyyet ve borç kelimeleri dört def'a zikredilmiştir. Her birinde vasiyyet yapanların değişmesiyle, vasiyyette tekerrür etmiştir. Şöyleki: Birincide mûsî oğullar ve evlâdlar. ikincide karı, üçüncüde, koca, dördüncüde kelâledir.

Vassiyetin şekli ve durumu, câiz olanı ve olmıyanı hakkında vârid olan şu hadîsi şerifleri de inceliyelim. Raafi' İbni Ömerden rivâyet ediyor. İbni Ömer (ALLAH'ın Rasûlü «s.a.s.» «Vasiyet edeceği bir şey hakkında, yanında yazılmış bir yazı bulunmadıkça bir müslim için iki gece geceleme hak olmadı?» buyurdu. ALLAH'ın Rasûlünden bu hadîsi duyduğum zamandan beri, yanında yazılı vasiyyetnâmem olmadıkça bir gece gecelemedim. «demıştır. (ittifakan)

Âyeti celfilenin zaahiri ile bu hadîsi şerif, vassiyetin ıtlâkına delâlet eder. Lâkin yukarıda zikri geçen Sâ'd bini Ebî Vakkas hadîsi vasiyyeti kayıdlar ve sınırlandırır. Şöyleki: ALLAH'ın Rasûlü «s.a.s.», Sâ'd bini Ebî Vakkasa hitaben: «Sülüs yeter, sülüs çoktur. Hakikaten, senin arkada zengin verese bırakmaklığın, nâstan dilenecek durumda, fakir vârisler bırakmandan hayırlıdır.» buyurmuştu. Bu hadîsi şerif, vasiyyette üçte birinden fazlasının câiz olmadığına ve üçte birinden azının câiz olduğuna delâlet eder.

Amr binî Haarriceden rivâyet edilen şu hadîsi şerif te Vârise vasiyyetin câiz olmadığına delil gösterilmiştir. Amr: (ALLAH'ın Rasûlü«s.a.s.» in: ALLAH azze ve celle, her hak saabine hakkını verdi, vârise vasiyyet yoktur, çocuk kadının yatağına yatanındır, zânî için hıcr «mahrûmiyet» vardır dediğini duydum.) demıştır. (أخرجه الترمذی) Ebû Umâmenin şu hadîsi de aynı mâ'nâyı ifâde eder. Ebû Umâne: (Rasûlüllahın: «Allah azze ve celle, her hak saahibine hakkını verdi, vârise vasiyyet yoktur.» dediğini duydum.) demıştır. Vasiyyet hakkında vârid olan bu hadîsi şeriflerle berâber âyetin tefsirine devâm edelim.

Ma'nâ: Ana bir kardeşler, birden fazla olurlarsa malın üçte birine eşit olarak ortaklardır. Şer'an Câiz ve nâfiz olan vasiyyetten ve borçtan sonra. (غير مضار) Vasiyyet yapan ölü vasiyyetinde kimseye zarar vermiyecek. Yâ'ni: Vassiyyetinde malının üçte birini geçirmeyecek, borcu olmadığı halde fülâna borcum var demiyecek vereseye zarar vermemek suretiyle yapılan vasiyyetten ve borcundan sonra, ana bir kardeşler malın üçte birinde ortak olurlar ve müsâvî olarak taksim ederler.

Vasiyyetlerinde zulûm yapanlar hakkında vârid olan şu hadîsi şeriflerin tercümelerini de alalım, Ebû Dâvud ve Tirmizî ihrac ediyorlar. Ebû

Hüreyre «r.a.» (Sallâllâhü aleyhi ve sellem: «Erkek ve kadın ALLAH'a altmış sene ibâdet ederler, ölüm kendilerine yaklaştığında «verese»ye zarar verecek vasiyyet yaparlar da ateş onlara vâcib olur.» dediğini rivâyet etmiş, sonra da bu âyeti (وَذَٰكَ الْمَوْرُءُ الْمَضْمُ) e kadar okumuştur.

Katâ'le: ALLAH azze ve celle, hayatta ve ölüm anında zararı kerih gördü de ondan nehyetti, bu ayette de zarardan sakınmayı vasiyyet üzerine takdim etti, demiştir.

Bâ'nları da: «Vasiyyette verese»yi zararlandırmak büyük günahlardandır. Ziyârâ: Bu ALLAH'ın emrine muhâlifdir. ALLAH, vasiyyette, vasiyyet edeni zarar yapmaktan nehyetmiştir. Bu nehî vasiyyette ızraarın kebâirden olduğuna delâlet eder.» demişlerdir.

Şu hâle göre: Vasiyyette verese»yi zararlandırmak çok kötü ve tehlikeli bir harekettir. Öyle olunca, ne zaman olursa olsun, vasiyyet yapacak bir kimse her şeyden önce malına ve arkada bırakacağı verese»ye dikkat nazarla bakmalı ve onları iyice incelemeli, malı azda verese»si çoksa hiç bir şey vasiyyet etmemeli ve yukarıda geçen Sâ'd bini Ebî Vakkas hadîsini göz önünde bulundurmalıdır. Vasiyyet yapacak kimsenin malı çoksa, malını ve veresinin durumunu, kendisinden sonra veresinin muhtaç olacağı az veyâ çoğa göre vasiyyetini yapmalıdır. Vasiyyetler bu esaslar dâiresinde yapılırsa, hem ölü ve hem de diriler için faydalı olur. Yoksa vasiyyet, ölen kimse için ahirette, diriler içinde dünyada zararlıdır.

Miras hakkında şu iki âyeti celilede beyân edilen hükümler, (وَصِيَّةٌ مِنْهُ) ALLAH'tan size bir hak, bir vasiyyet, bir farîza ve bir ahddir. (وَهُوَ عَلِيمٌ) ALLAH, âlîmdir, Vasiyyetinde zulmedeni ve adâlet yapanı bilir. (حَلِيمٌ) Cevir yapan üzerine âlîmdir, onu azabda acele etmez.

Ebû Süleyman-el Hattâbî: «Halîm, günâhtan geçen, kendisini gazab sarmayıp teennî eden, kendisini câhilin cehli altemeyen; Halîm : Kudretiyle berâber azâbda acele etmeyip teennî ile muâmele eden ve azabdan ırâz eden zattır.» demiştir ALLAH'ü A'lem.

Diğer âyetlerin tefsirine geçmezden önce burada eshaabı feraaizin asabının ve zev-il erhamın durumlarını kısaca beyân edelim Şöyleki:

VERESE-bir takım sınıflara ayrılmıştır. Ölenin malında bunların takdir edilmiş sehmeleri vardır. Ölenin vereseleri kızları ise ve bu da bir tâne olursa, meyyitin malından nısıf alır. Kızlar birden fazla olursa malın üçte ikisi onlarındır. Ölenin başka çocuğu olmadığında oğlunun kızları da böyledir. Her ne kadar aşağı inseler dahi.. Bunlar, yâ'ni: meyyitin oğlunun kızları, bir tek öz kızla birleşirse altıda bir hissa alırlar, oğlu veyâ iki kız ile saakıt olurlar. Berâberlerinde veyâ kendilerinden aşağıda oğlan bulunursa meyyitin kızlarıyla asaba olurlar ve aldıkları malı aralarında ikili birli taksim ederler.

ANA BABA BİR KIZ KARDEŞLER; Ölenin oğlu veyâ oğlunun oğlu bulunmadığı zaman, bunlar, meyyitin kızları gibidirler.

BABA BİR KIZ KARDEŞLER: Ana baba bir kız kardeşler bulunmadığı zaman onların yerine kasim olurlar. terekeden onların aldıkları hissayı alırlar. Ana baba bir kız kardeşler, bunlar bulunmadığı zaman baba bir kız kardeşler, meyyitin kızlarıyla berâber asaba olurlar. Bunlar, ölenin oğlu, oğlunun oğlu ve daha aşağısı ile; baba ile; Ebû Hanîfe'ye göre dede ile saakit olurlar.

ANA BİR KARDEŞLER: Kız olsun, oğlan olsun, bunlar tek olursa ölenin malının altıda birini, birden fazla olurlarsa, üçte birini alırlar. Bunların kadın ve erkekleri sehmdede eşitlerdir. Meyyitin oğlu, oğlunun oğlu ve daha aşağısı, baba ve dede ile saakit olurlar.

BABA: Ölenin oğlu, oğlunun oğlu ve daha aşağısı; ile beraber, altıda bir ahr. Kızı, oğlunun kızı ve daha aşağısı ile berâber altıda bir ve baakiyi alır.

DEDE «CEDD»: Babanın babası, baba bulunmadığında baba gibidir. Baba ile saakit olur. Dede, ana ile birleştiğinde sülüs mâyeбкаayı ana alır.

ÜMM«ANA»: Ölenin oğlu, oğlunun oğlu ve daha aşağısı ile, yahut hangi cihetten olursa olsun, kardeşlerden veyâ kız kardeşlerden iki veyâ daha fazlası ile altıda bir alır. Bunların yokluğunda terekenin üçte birini alır. Ana ölenin kocası ve babasıyla birleşirse koca farz olan hakkını aldıktan sonra üçte birini alır. Yine ana ölenin karısı ve babasıyla birleşirse karı farz olan hissasını aldıktan sonra ana üçte birini alır. Meyyitin babasının yerinde dedesi olursa, imameyn indinde bütün malın sülüsünü, imam Ebû Yûsûf indinde sülüs mâ yeбкаayı alır.

CEDDE "NINE" : Cedde için altıda bir vardır. Anadan olsun, babadan olsun; bir olsun, çok olsun, derecede hezâları sâbit olduğu zamanda Ana ile hepsi saakit olur. Ebeviyyat dababa ile saakit olur.

ZEVC «ÖLENİN KOCASI» : Çocuğu oğlunun çocuğu ve daha aşağısı ile berâber dörtte bir bunların yokluğunda nısıf alır.

ZEVCE "ÖLENİN KARISI" : Ölenin çocuğu, oğlunun çocuğu ve daha aşağısı ile berâber sekizde bir, bunların yokluğunda dörtte bir alır.

ASABAAT : Bunlar, farz olan sehmler alındıktan sonra, terekenin bâki kalanına vâris olurlar. Bunların, başta geleni meyyitin oğlu, oğlunun oğlu ve daha aşağısı. Sonra baba, sonra ced «babanın babası» ve daha yukarısı. Sonra ana baba bir, oğlan kardeş, sonra baba bir oğlan kardeş, sonra ana baba bir oğlan kardeşin oğlu, sonra baba bir oğlan kardeşin oğlu. Sonra amcalar, sonra babanın amcaları, sonra dedenin amcaları. Sonra köle âzâd eden efendi, sonra onun asabaları. Asabalar, beyân edilen tertip üzere asaba olurlar. Bunlardan öncekiler var iken sonrakiler asaba olamazlar. Meyyitin oğlu veya oğlunun oğlu, kız kardeşleriyle ikili

birli taksim ederler. Meyyitin oğlan kardeşleri kız kardeşleriyle ikili birli taksim ederler. Bu ikiden maadâ kadınlar asaba olamazlar. Ancak erkekler asaba olurlar.

ZEVİL -ERHAM : Bunlar, eshaabi feraiz ve asabadan olmıyan akrabâlardır. Tertibi de asabanın tertibi gibidir. Bunlar dört sınıftır.

BİRİNCİ SINIF: Meyyite intisâb eden «nesebi, ölüye dayanan» akrabâlardır. Bunlar, ölüün kızlarının çocukları ve oğlunun kızlarının çocuklarıdır.

İKİNCİ SINIF: Meyyit onlara intisâb eder. Ya'ni, onlar meyyitin nesebidirler. Bunlar, meyyitin irsten saakit olan dedeleri ve nineleridir.

ÜÇÜNCÜ SINIF: Meyyitin ana ve babasına intisâb eder. Bunlar, kızkardeşlerin çocukları, oğlan kardeşin kızları ve ana bir kardeşlerin oğulları'dır.

DÖRDÜNCÜ SINIF: Meyyitin dedelerine, yahut ninelerine intisâb eder. Bunlar, halalar, ana bir amcalar ve teyzelerdir.

Bunlar ve bunlara uzananlar zevil-erhamdandırılar.

Bu dört sınıftan her biri, ölüye sıra ile vâris olurlar. Bunlardan öncekiler var iken sonrakiler saakit olurlar. Yine her sınıfta meyyite yakınlık ve uzaklık dereceleri nazar itibâre alınır. Yakın var iken uzaktaki saakit olur. Sehm ve hissalar da bu hesaba göre yapılır. Kadın ve erkek sehmeleri ayrı ayrı nazara alınır.

(ت لك) İşte şu yukarda geçen: Nikâhlara, yetim mallarına, vasiyyetlere ve mîraslara âid hükûmler (حدود الله) şeriat baabında ALLAH'ın hadleridir, çizilmiş sınırlarıdır. ALLAH azze ve celle, şeriat hükûmlerine «hudûd sınır» tesmiye etmiştir. Çünkü, şeriat hükûmleri, mükellefler için çizilmiş sınırlar gibidir. Mükellefler için bunları geçmek câiz olmaz ibni Abbas: «ALLAH bu hudûd kelimesi ile farzlardan çizdiği hadleri murad ediyor. "demıştır. (ومن بطاعة و رسوله) Bir kimse, bu hadlerde, mîraslar emrinde, ALLAH'a ve Rasûlüne itâat eder, ve ALLAH'ın çizdiği sınırlar dısına çık- mazsa;

(يدخله جنات تجري من تحتها الأنهار) ALLAH onu içinde ebedî olduğu halde, altından ırmaklar akar cennetlere idhal eder. (ذلك الفوز العظيم) Ve işte büyük kurtuluş budur. İşte ALLAH ve Rasûlüne itâat edenin âkibeti böyle fevzi azımdır. Buna mukabil, (ومن يعص الله و رسوله) Bir kimse de mîraslar hakkında ALLAH'a ve Rasûlüne isyân eder, ALLAH ve Rasûlünün emrine raazî olmaz da (ويتعد حدوده) ALLAH'ın emir ve nehillerinde hadleri tecâvüz ederse (يدخله نارا خالدا فيها) içinde ebedî olarak kaldığı halde ALLAH onu ceteşe sokar. (وله عذاب مهين) Ve onun için cehennemde hakaret edici, zelil kılıcı bir azâb vardır.

Bu âyeti celfilede âsî mü'minlerin cehennemde ebedî kalacaklarına mu 'tezile için bir delil yoktur. Çünkü, âyeti celile kâfirler hakkındadır. Ziyraa: Kâfir ALLAH'ın bütün hadlerini tecâvüz ederek küfre kadar varmıştır. Amma âsî mü'min, ba'zı hadleri tecâvüz ederse de İmanda muti ' olduğu için tevhid haddini aslaa tecâvüz etmez. İmanında muti' olduğu için cehenneme girse dahi sonsuz olarak ateşte kalmaz.

Dahhak, bu âyeti celfiledeki isyânı şirk ile tefsir etmiştir.

Kelbî: Mîrasların taksiminde ALLAH'a ve Rasûlüne küfrile isyân eden ve haram olan mîras haklarını halâl itikad ederek ALLAH'ın hududunu tevâvüz eden kimsedir. "demıştır ki, bu da kâfir demektir. Evet, ALLAH'ın halâl kıldığını haram, haram kıldığını helâl itikad eden kimse kâfir olur. İşte mü'minler için nazar itibâra alınacak en mühim nokta budur. Âyeti celfilenin bu kısmı, bizim için büyük bir dersi ibrettir. Bunun içindirki, mü'minler, ALLAH'ın hükümlerini halâl ittihaz etmekten son derece sakınmalıdır. Bir kimse ALLAH'ın hükmünü reddeder ve kısmetine raazî olmazsa, bunu küfretmiş olur. Küfrün hükmü ise saahibinin ebedî ateşte kalmasıdır. Böyle olan kimse ölümünden önce tövbe etmez de küfründe ısrar ederse, diğer kâfirlerle berâber ebedî olarak ateşte kalır.

إِنَّمَا التَّوْبَةُ عَلَى اللَّهِ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السُّوءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ يَتُوبُونَ
مِنْ قَرِيبٍ فَأُولَئِكَ يَتُوبُ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١٠٠﴾
وَلَيْسَ التَّوْبَةُ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ حَتَّى إِذَا حَضَرَ أَحَدَهُمُ
المَوْتُ قَالَ إِنِّي تُبْتُ الْآنَ وَلِلَّذِينَ يَمُوتُونَ وَهُمْ كُفَرَاءُ وَلَئِكَ
عَنْدَنَا لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٠١﴾

YÜKSEK ANLAMI :

Cehâletle kötülük işleyip sonra, yakın zaman içinde tevbe eden kimseler için tevbe ancak ALLAH'ın üzerinedir. "Tevbeyi kabul etmek an-

cak ALAH'a lâyıktır. ALLH azze ve celle, alim ve hakim oldu. Onların birine ölüm hazır olup ta şimdi/tevbe ettim, diyesiye kadar kötü amel işliyen kimseler için tevbe "olmadı. Ve kâfirler olarak ölen şu kimseler için de olmadı. İşte biz onlar; onlar için elem verici bir azâb hazırladık.

SEBEBİ NÜZUL: Bu iki âyeti celileden birinci âyet, mü'minler, ikinci âyet, kâfir ve münâfıklar hakkında nâzil olmuştur. Bu cihet aşâğda ikinci âyetin tefsirinde izah, edilecektir. Şöyleki :

(انا التوبة على الله) Tevbe, kula nisbet edildiğinde: Günahtan dönmek ve pişman olmak anlamınadır. ALLAH'a nisbet edildiğine göre: ALLAH kulunun tevbesini kabul etti; ve eder, anlamına gelir. Bundan dolayı mu-baalâğa sığasıyla «tevvab» kelimesi, çok tevbe kabul edici anlamınadır.

Âyeti celiledeki "alâ" kelimesi, esas anlamı olan üzere mâ'nâsına geldiği gibi, inde veminn manâlarıyla da tefsir edilmiştir. Mâ'na: Tevbe-nin kabûlü ancak, Allah'ın üzerinedir. Alâ kelimesinin bu mâ'nâsı vücüb ifâde etmez Ziyraa : ALLAH üzerine bir şey vâcib olmaz. ALLAH kulunun tevbesini kabûl etmiye mecbur değildir. Ancak, bu mâ'nâ, vâ'di te'kid eder. Yâ'ni :

ALLAHtevbeyi, terkedilmeyen bir şekilde vâcib gibi şübhesiz kabûl eder. Tevbe: Hakikaten ALLAH'ın indinde kabul edilir. Diğer bir mâ'nâ ile, tevbe ALLAH'tan kabul edilir; demek olur.

Ehli maânî, şöyle izah etmişlerdir. ALLAH azze ve celle, mü'min-lerden tevbenin kabûlunu (كَتَبَ رَبُّكُمْ عَلَى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ . .) kavli şerîfi ile vâ'-detmiştir. Teâlâ ve Tekaddes, bir şeyi vâ'dettiği zaman, vâ'dinde saadık olur ve vâ'dini infaz eder. Öyle olunca "عَلَى اللَّهِ" kavli, bir kimsenin tevbe-sini icabız olarak nefsine lâıyk kıldı, demek olur. Murad vücub değil, bir lûtuftür. Ziyraa: Teâlâ ve Tekaddes, murâd ettiği şeyi işler. (اَزَالَهُ يَفْعَلُ مَا يَرِيدُ).

Tevbenin kabûlü ALLAH'ın üzerine lâıyktır. (الَّذِينَ يَمْلِكُونَ السُّوءَ بِجَهَالَةٍ) Cehâletle girkin ve kötü amel yapan kimseler için. Günâha ve mâ'siyete «sû» denilmesi, tevbe edilmediği zamanda, sonu kötü olduğu için. «bi-cehâletin» kelimesi, câhil ve akılsız olarak kötülük işlediler anlamına, hal mevkiinde vaki' olmuştur.

Katâde: «Eshaabi Rasûl, amden olsun, hataen olsun, kendisiyle ALLAH'a isyân edilen her şeyin cehâlet olduğu üzerinde icmâ' etti. "demistir.

Mücâhidden: ALLAH'a isyan eden kimse işte o câhildir. Cehâletin-den çıkıncıya kadar. Yâ'ni : İsyâm bıraktığı zaman cehâletten çıkmış, demek, anlamınadır, demistir.

İbni Abbas: "Bir kimse kötü amel işlerse, işte o câhildir, cehâletin-den dolayı kötü amel işledi. "demistir.

ALLAH'a isyân eden kimseye «câhil», filine de "cehâlet" denildi. ALLAH'a isyân eden kimseye, sevab ve ikaabe dâir olan bilgisiyle amel

etmediği için «câhil» denildi. Bâ'zıları: Cehâletin anlamı, insan günâh olan bir şe'yin günâh olduğunu bilerek onu işlemesi, sonunda o günâhın başına getireceği ıkaabı ve azâbı idrâk etmemesidir. "diye tâ'rif etmişlerdir. Bize göre bu mâ'nâ; daha uygundur. Ziyraa : Herkes işlemiş olduğu amelin çirkin ve günâh olduğunu az çok bilir. Fakat, o kötülüğün sonunda başına getireceği felâketi idrâk edemez. İşte o günâhı bu cehlinden dolayı işlemiş oluyor. Bundan dolayı "bicehâletin" kaydı bu mâ'nâ ya daha uygun geliyor. ALLAH'ü â'lem . . Günâhın âkıbetine ilmi yakını olanlar, derecelerine göre günâh işlemekten beri olurlar. (Bak-
(ان الانسان كان ظلوما جهولا ..)

Bâ'zıları da: «Ebedî lezzet olan âhiret hayatı üzerine, geçici lezzet olan dünya hayatını tercih etmek. " demişlerdir.

Mâ'nâ: Tevbenin kabûlü, ancak ALLAH'a lâyıktır. Şu kimseler için ki: Onlar işledikleri kötü amellerin sonunu idrâk edemiyerek işler de (ثم يتوبون من قريب) sonra yakın bir zaman içinde ona tevbe ederler. Yâ'ni: Günâhı işlerler, fırsat elden çıktıktan sonra, pişmân olurlar, ısrar edenler zümresinden olmamak için, yakın bir zaman içinde o günâhtan tevbe ederler. Kurtulmağa çalışırlar.

(Min karîb= Yakın zaman) lâfzı üzerinde müfessirler ihtilâf etmiştir.

Bâ'zıları: karîb, ölüm hastalığından önce sağlam iken tevbe etmek. " demişler.

Bâ'zıları: "Ölümünden önce. " demişler.

Diğer bâ'zıları da: «Melek-ül mevt, yâ'ni: Azraail görünmeden ve ölüm alâmetleri zahir olmadan önce tevbe etmek. " demişlerdir.

Her üç tefsire göre de, bu müddete karîb denildi. Ziyraa: Her âti karîbdir. İnsan her ne kadar çok yaşarsa yaşasın, âyeti celli'de insan ömrünün az olduğuna delil vardır. Çünkü insan, her an ve her lâhzada ölüme doğru sür'atle yaklaşmaktadır. Tevbenin ne zamana kadar kabûl edileceğine dâir olan şu hadîsi şerifleri de tercihte edelim.

Tirmizînin İbni Ömerden rivâyet ettiği bir hadîsi şerifte Sallallahu aleyhi ve sellem: "ALLAH azze ve celle, kul gargaraya gelmedikçe, kulunun tevbesini kabûl eder. " buyurmuşlardır. Gargara, içilecek şeyin hastanın ağzına konup ta boğazda kalması, mi'deye ulaşmaması, hastanın da onu yutmağa kaadir olamaması haalîdirki, bu zaman rûhun hulkuma geldiği zamandır. ALLAH, bütün mü'minlere iman nasib etsin!

İmam Begavî senediyle, Ebû Saîdi Hüdrîden rivâyet ediyor. Sallallahu aleyhi ve sellem: (Şeytan Teâlâya hitâaben: "Yâ Raab! İzzetine yemin ederimki, ruhları cesedlerinde devâm ettiği müddetçe kullarını iğvâdan aslaa ayrılmam. " dedi. Bunun üzerine Rabbi izzet: "Ben de izzetime celâhıma ve mekândaki yüksekliğime yemin ederimki: istiğfar ettikleri

mlüddetçe ben de onları mağfiret etmeğe devâm edeceğim. "buyurdu.) demmiştir.

Bu iki hadisi şerif, ruhlar cesedlerden ayrılmadıkça Rabbin kullarının günâhlarını mağfiret edeceğine delâlet eder. Ayrıca: İkinci hadis, Şeytanın Allah'ın kullarını canları çıkıncaya kadar iğvâ edeceğine de delâlet eder. Bâ'zıları da: Âyetin ma'nâsında: "karib; kulun günâhının hasenâtını ihaata edip, sevâbını haptetmeden önce kulun tevbe etmesidir. "demişlerdir. Bu tefsirlerin hepsi de âyeti celîlenin anlamına uygundur.

Yukardaki izaaha nazaran: Ölüm hastalığından, ölüm gelip çatmadan, Azraaili görmeyen, ölüm korkuları belirmeden, can hulkuma gelmeden, ölüm hırılıtları başlamadan, günâhlar sevabları kapatıp örtmeden önce yapılan tevbelere, ALLAH'ın indinde makbuldur. Şu hülâsada gösterilen zamanlar gelmeden önce, hem küfrün, hem de günâhların tevbeleri makbuldur. Bu zanlar gelip çatmadan önce hem kâfirler, hem de günâh-kâr mü'minler tevbeye sür'at etmelidirler. Bu haller zaahir olduktan sonra, iman kabul değil amma, günâhlardan tevbe yine kabûldür. Yâ'ni imanı yeis kabûl değil, tevbei yeis yine kabûldür. İmansız olanlar da bu halleri gördükten sonra iman makbûl değildir, diye imandan imtina' etmemeli o anlar dahi olsa yine de iman etmekten geri kalmamalıdır. (Bak.) (هل ينظرون إلا أن تأتيهم المصيبة...)

İman saahibi olan ALLAH'ın kulları, bir an önce tevbeye sür'at etmelidirler. "Adam sen de, daha vakit erken, yavaş yavaş, sonra tevbe ederim "gibi kıymetsiz boş lakırtılarla vakit geçirmemeli, fırsat bulduğu andan itibaren hemen tevbeye sür'at etmelidir. Çünkü insan, ömrünün tevbeye vefâ edip etmiyeceğini, vefâ etse bile tevbeye vakit bulup bulamayacağını, vakit bulsa bile, tevbeye kaadir olup olamayacağını bilmez. Hastalığın ve ölümün şiddetli ızdırapları içinde tevbe yapmağa kaadir olamaz. Tevbe edeceğim, edeyim, derken ansızın ölümün pençesine düşer, hiç bir şeye eli ermeden uçar gider. Sonra pişman olur amma, o zamanda pişmanlık fayda vermez ve hüsrânlar içinde boğulur kalır. Bundan dolayıdır ki, ne olursa olsun, akıl saahipleri kat'iyen tevbeyi ihmal etmemelidir.

Mâ'nâ: Tevbenin kabûlü ancak, ALLAH'a lâyıktır. Şukimseler için ki, cehâletle günâh işler de yakın zaman içinde ALLAH'a tevbe ederler. (فاركك بسوابه عليهم) İşte ALLAH azze ve celle Hazretleri de onların tevbelerini kabûl eder Bu âyeti celîle, Tevbe eden kullarının günâhlarının affedileceğini ALLAH tarafından bir ilâmdır. (وكان الله عليا حكما) Çünkü ALLAH azze ve celle, Kulları üzerine alim ve hâkim oldu. Âyeti celîlenin tefsirinde İbni Abbas: «ALLAH'ü Teâlâ, Mü'min kullarının kalblerinde buhunan tasdik ve yakîni bildi de ölümden önce tevbe ile hükmeyletti velevki bu tevbe, devenin göksünden süt çıkacak kadar kısa zaman içinde olsun. «Şehvet ve cehâletin; kulu istiyâ edeceğine ve kulunun mâ'siyetle

geleceğini bildi de, tevbe edib kendisine inâbe ile gelen kuluna tevbe ile hükmetti.» demişlerdir. «Tevbe üzerinde kullarının azimlerini bildi de tevbenin nedâmet olmasıyla hükmetti»de denilmiştir. Âyeti celfenin yüksek anlamı bu tevcihlerin hepsine şâmilidir ve hepsini muhittir.

(وليست التوبة للذين يعملون انبيات) Günâhlar işliyen şu kimseler için tevbe olmadı. İbni Abbas: "ALLAH azze ve celle, bu âyeti celfle ile girki murad ediyor." demiştirki, buna göre buradaki, tevbeleri kabûl olmayan kimseler, kâfirler olmuş oluyor. Ebül-Âliye ve Saîd binî Cübeyr: "Tevbeleri kabûl edilmeyen bu kimseler, münâfıklardır." demişler. Süfyan Sevrî: «Bunlar müslümanlardır, görmez misiniz? Teâlâ ve Tekaddes, bu âyetin altında (ولذين يموتون وهم كفار) buyurdu da kâfirleri ayırdı." demiştir. Bir kaç satır sonra bunlar izah edilecektir.

(حتى اذا حضر احدهم الموت) Onlardan birine ölüm hazır olduğu zaman. Bu hal, hastanın haaleti nez'e geldiği ölüm meleklerinin muâyene ettiği, rûhun cesetten çıkması için sevkolunduğu vakittaki haldirki: Her iş bitmiş, dünyâya dönme ümidi kalmamış, hakikat zaahir olmuş, tevbe kapıları kapanmış, fırsat elden gitmiş, bütün ümitler kesilmiş, yeis haali

Günâhlar işliyen şu kimseler için tevbe olmadı, taaki, onlardan birine ölüm haazır olurda (قال اني ثبت الاّن) ben şimdi iman ettim, 'diyesiye kadar imânetmez.

Muhakkıklar, "Ölümün yaklaşması, tevbenin kabûlüne mâni' değil ancak, insanın dünyâya dönmenin mümkün olmadığı halleri görmesi mâni' olur. Nitekim, Fir'avn askeriyle berâber Beni İsrâailin arkasından geldiği, Şab denizi yarılp içeri girdiği, suların harekete gelip boğulma tehlikesi görüldüğü, kurtulma ümidinin kalmadığını gördüğü zaman: "kendisinden başka ilâh olmayan Beni İsrâailin iman ettiği ilâha iman ettim." dedi de ALLAH onun imanını kabûl etmedi: ,buna da «Bundan önce isyan ettin ve müfsidlerden oldunda şimdi mi iman ediyorsun?» buyurdu (آلاّن وقد عصيت قبل ..) Âyeti celfesi Ve (فلم يك يتعهم ايمانهم ..) nazmı şerifini delil getirmişlerdir.

Tefsiri haazinde beyân edilen şu soru ve cevâbı da alarak tefsire devam edelim. (Eğer sen: "Bu âyeti celflede zikredilen ALLAH'ın vâdi mü'minlere de şâmilidir. Ziyraa: Onlar hakkında «ALLAH Teâlâ, haber verdiki tevbelerini ecellerinin sonuna kadar ihmal eden âsî müminler kâfirlerle beraber azâb üzere olurlar. Zira: Teâlâ ve Tekaddes, hepsini: Mü'mini münâfiki, kâfiri birledi de (اولئك اعتدنا لهم عذابا ألما) onlar için elem verici bir azâb hazırladık, buyurdu. Ve yine Teâlâ, ölümü ve ölümün sebeplerini gördükten sonra onlar için tevbe yoktur." buyurdu." derse. Ben iş onların zannettikleri gibi değil, İbni Abbas Teâlânın (وليست التوبة ..) kavli şerifinin tefsirinde "ALLAH bununla girki mu-

râd ediyor. "dedi. Yine Said bini Cübeyr: (انا التوبة على الله) âyeti celîlesini mü'minler, (وابتست التوبة للذين يعملون ..) nazmı şerifi münâfıklar, (انا التوبة على الله) âyeti kâfirler hakkında nâzil oldu, demiştir. Gerek İbni Abbasın tefsiri ve gerekse Saidin, ikinci âyetin, münafıklar ve kâfirler hakkında nâzil olduğu beyanlarına göre âyeti celîlenin mü'minlere tevcihine mahal kalmaz.) derim demiştir. Hülâsa: Yukardaki îzaaha ve şu soru ve cevaba nazaran, mü'minlerin cehennemde ebedî kalmıyacakları tehakkuk etmiş demek, olur.

İbni Abbastan rivâyet ediliyor: ALLAH azze ve celle. Önce (انا التوبة على الله) âyeti celîlesini, sonra (انا التوبة على الله) nazmı şerifini inzal buyurdu da kâfir olarak ölen kimseler üzerine mağfiretini haram kıldı. Tek ilâha îman edenleri kendi meşîyyetine te'hîr etti de mağfiretten onların ümidini kesmedi. İbni Abbasın bu kavli üz (انا التوبة على الله) âyeti celîlesi, (انا التوبة على الله) nazmı şerifi mü'minler hakkında mensuh olmuş olur. ALLAH'ü â'lem, bi murâdih.

Mâ'nâ: Ölüm sebepleri ve ölüm melekleri görünüp te teklif haali geçinciye kadar tevbelerini te'hîr eden kimseler için tevbe yoktur. Böyle olan kimselerin tevbeleri makbûl değildir. Çünkü ihtiyar haali geçmiş, ıztırar haali başlamıştır. Ziyrâ; tevbenin kabûlu sevaptır. Bu ise iradei cüz'iyye ve ihtiyarla elde edilir. Halbuki ihtiyar haali geçmiş, zaruret haali gegelip çatmıştır. İnsan o anda ister istemez, tevbeyi kabûl edecektir. Sevaab ise bununla haasıl olmaz. Arzû ve niyyetle haasıl olur.

Seyyieler işleyip ölüm kendilerine haazır oluncıya kadar tevbe etmeyen, ölüm sebehlerini ve ölüm alâmetlerini gördüğü zaman şimdi îman ettim, diyen kimselerin îmanları makbûl olmaz. (ولا الذين يؤمنون وهم كفار) Ve kâfirler olarak ölen şu kimselerin îmanları da makbul değildir. Her iki zümrenin de haali ihtizarda yapmış oldukları tevbeleri âhirette kabûl edilmez. Ziyrâa: Âhiret teklif yeri değil tatbik yeridir.

(اوتيتك اعتدنا لهم عذابا ألياً) İşte onlar, yâ'ni: Münâfık ve kâfirler için, elem veren ve kalb'lere işliyen bir azab hazırladık. "Â'tednâ" lâfzı, Haazır anlamına gelen i'tid ve itid masdarlarının if'al babından maazî cem'i mütekellim sığası olabileceği gibi, Hazırlamak anlamına gelen İ'dâd masdarından yine maazî cem'i mütekellim sığası olup «dâl» harfi ta'ya kalbolunmuştur. Her iki halde de mâ'nâ: Kâfir ve münâfıklar için âhirette elim bir azap hazırladık; demektir.

Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, mü'min, münafık ve kâfirlerin tevbeleri hakkında gereken mâ'lûmaatı beyân ettikten sonra, âile hayâtında mü'minlerin hanımlarına karşı yapmakla mükellef oldukları bâ'zı vazifeleri beyân etmek üzere buyuruyorki:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَحِلُّ لَكُمْ أَنْ
تَرْتَوْا النِّسَاءَ كَرِهًا وَلَا تَعْضِلُوهُنَّ لِذَهُبٍ أَوْ بَعْضِ مَا آتَيْتُمُوهُنَّ
إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبَيَّنَةٍ وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ فَإِنْ
كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَيَجْعَلَ اللَّهُ فِيهِ خَيْرًا
كَثِيرًا

YÜKSEK ANLAMI :

Ey iman eden o kimseler! Kerhen kadınlara vâris olmanız, size ha-
lâl olmaz. Ve verdiğiniz mehirден bâ'zısını almanız için onları men, «ta-
zyık» etmenize de size halâl olmaz. Açık bir kötülükle gelmeleri başka. On-
lara iyilikle muâamele edin. Eğer onları kerih görürseniz, bir şey'i kerih
görmeniz ve ALLAH'ın onda bir çok hayır halketmesi karîb oldu.

SEBEBİ NÜZÜL : Âyeti celflenin sebebi nüzûlü hakkında bir kaç
rivâyet vardır.

1 — İbni Abbastan rivâyet ediliyor. Câhiliyyede arablardan bir kim-
se öldüğü zaman veflleri onun karısına herkesten ziyâde ehak olurdu.
Bâ'zı vefller, isterlerse o kadını alırlar, isterlerse başka birine nikâh
ederler; isterlerse o kadını kimseye vermezler; ölünceye kadar bekletir-
lerdi. Teâlâ ve Tekaddes, bu âyeti celfleyi inzal ile câhiliyye âdeti olan
bu âdeti ortadan kaldırdı.

2 — Câhiliyyede ve islâmın ilk zamanlarında Medîne'de bir âdet var-
dı. Bir kimse vefât ettiği zaman, ölenin başka kadından olan oğlu veya
ölünün akrabasından biri gelir, elbisesini kadının üzerine atar ve o kadi-
na herkesten ziyâde hak kazanırdı. Kadın, hiç bir kimse üzerine abayı at-
madan ehlinin yanına gide bilirse, hürriyyetine sahip olurdu. Gidemez
de üzerine aba atılırsa, abayı atanın emrinde kalırdı. O adam dilerse ölü-

nün verdiği mehirde başka mehir vermiyerek bu kadınla evlenir; dilerse başkasıyla evlendirir, mehirini alır, kadına ondan bir şey vermez; dilerse kadını tazyik eder ve ölüden aldığı malı kendisine veresiye kadar onu zararlandırır, yâhut ölüncüye kadar bekletir ve kadının malına vâris olurdu. Bu âdet Ebû Kayis ölüncüye kadar devam etti.

Ebûkayis bini-el-Esed-el Ensaarî öldü, arkada karısı Kebîşe binti Mâ'n -il ensaariyi bıraktı. Başka kadından olan oğlu Kays bini-Ebî Kays geldi, abasını analığının üzerine attı ve câhiliyye âdeti üzere kadının nikâhına vâris oldu. Sonra kadını yalnız bıraktı, yanına varmadı, nefaka vermedi. kadının elinden malını almak için zararlandırmaya devâm etti. Durumundan memnûn olmıyan Kebîşe, Sallellâhü aleyhi ve sellem geldide : «Ey ALLAH'ın Rasûlü!Ebû Kays öldü, oğlu nikâhıma vâris oldu, beni zararlandırdı, zararı uzattı, yanıma gelmedi, bir şey infâk etmedi ve beni kendi haalime koymadı.» dedi. Buna cevâben ALLAH'ın Rasûlü: «ALLAH'ın emri gelinceye kadar evinde otur. »buyurdu. Raavî devâm ederek: «Evime döndüm, sonra duyduğumki, Medîne kadınları ALLAH'ın Rasûlüne gelmişler de :«Ey ALLAH'ın Rasûlü! Bizler de Kebîşe gibiyiz. Yalnız bizi kocalarımızın oğulları değil, amcalarının oğulları nikâh etti. » demişler. Bunun üzerine ALLAH azze ve celle, bu âyeti celîleyi inzâl buyurdu. Şöyleki:

(يا ايها الذين آمنوا لا يحمل لكم ان تزوا النساء كرها) Kerh, kelimesi cebretmek ve

ikrah etmek anlamlarına gelir. Sebebi nüzüllerde beyân edildiği üzere zamânı câhiliyye arabaları türlü şekillerde kadınlara ezâ ederler ve onların mallarını ellerinden almak için her türlü tazyiki yaparlardı. ALLAH azze ve celle bu âyeti celle ile mü'minleri bu çirkin hareketten men'etti. Mâ,na: Ey îmân eden kimseler! Her ne sûretle olursa olsun, Zorla ve ikrah ile kadınlara ve mallarına vâris olmak size halâl olmadı. Hele analarınız demek olan babalarınızın karılarına, övey annelerinize karşı böyle bir hareket çok çirkin ve haramdır. Her ne sûretle olursa olsun, câhiliyye âdetlerini işlemek ve ona yaklaşmak aslaa câiz değildir. Bu gibi işler, müşrik hareketleridir. Mü'minlere kat'iyen yakışmaz.

Câhiliyye devrinde bâ'zı erkekler karılarından hoşlanmazlar. Fakat, kadının malı olduğu için onu boşamaz, kerhen tutar, iyi muâmelede bulunmaz, mahından geçmesi için ıdl yapar veyâ ölüncüye kadar bekletirdi. Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, böyle olan kimseleri bu kötü huylarından men'etmek üzere Şöyle buyuruyor.

(ولا تظلمون لذموا بعض ما آتوكم) Kadınlara vermiş olduğunuz mehir-

den ve mallarından bâ'zısını almak için onları kocalarından ve kocaya varmaktan men,etmeyin. Mallarından vaz geçirmek için habsile tazyika kalkmayın. (الا أن يأتين باحقة غيبة) Ancak, karı koca arasını ayırarak şekilde açık bir kötülük ve fuhs ile gelmeleri başka. O zaman kadınlar üzerinde erkeklerin ızarar hakları olabilir. Ziyraa: Kadın, iffet ve şerfate ay-

kırı bu çirkin fiyiliyle kocasının hakkını şüphelenmiş, kadınlık haysiyet ve gerefini korumamış, böylece koca üzerinde bulunan himâye ve muhafaza hakkını kaybetmiştir.

Müfessirler, (فاحنة مينة) terkibi üzerinde bir kaç vech beyân etmişlerdir.

Bâ'zıları: «Bifâhişetin mübeyyinetin, terkinin anlamı, zinâdır. Ziy-raa: Kadın kocasına itaatsizlik yapıp zinâ ettiğinde, kadının malından sıyrılmasını istemek koca için halâl olur» demişler.

Diğer bâ'zıları da: «Kadın açık bir fuhs işlediği zaman, kocası kadına ne vermiş ise onu geri alır, demişlerdir.

Bâ'zıları, bu âyeti celfilenin celde âyeti ile neshedildiğine kaail olmuşlardır. Bir kısım müfessirler de :Âyeti celfilenin muhkem olduğunu, zinâ ettiğinde kadını habsetmek kocanın hakkı olduğunu beyân etmişlerdir.

(وعاشروهن بالمعروف) Kadınlara şer'an câiz olan şeylerle muâşeretle bulunun, onlarla iyi geçinin, Yataklarında, yedirilip giydirilmelerinde insaflı olun, hoş sohbetler, tatlı sözler söyleyin ve güzel muâmelede bulunun. (فان كرهتموهن) Kötü huylarından ve fenâ sözlerinden ve hırçınlıklarından dolayı sohbet ve muâşeretlerinde onları kerih görür de onlardan ayrılmağı ihtiyar ederseniz, (فإني أن تكرموا شيئاً) sizin bir şeyi kerih görmemiş (ونعم الله فيه خبراً كثيراً) ve ALLAH azze ve celle'nin o şeyde çok hayır yaratması yakın oldu. ALLAH, sizin kerih gördüğünüz şeyle bilemediğiniz ve bilemeyeceğiniz ne hayırlar halketmiş ve edecektir. (Bak. كتبكم افعال). Kerih gördüğünüz bir kadından salâh bir çocuk doğar,

ALLAH azze ve celle, o çocukta çok hayırlar halkeder de evvelce görülen keraahetler mahabbete; nefretler râğbete kalbolar. Öyle olunca ey mü'minler! Bâ'zı hallerini kerih gördüğünüz kadınlardan, nefsimiz hoşlanmadı diye ayrılmayın. Sabrile iyi muâmelede bulunun. Çok def'a nefisçe kerih görünen şeylerde, dinde salâh ve hayri kesirler haasıl olur. Ve yine nefisçe hoş görünen şeylerin bir kısmının sonunda da dince zararlar ve fenahklar meydâna gelir. Bunun için nefsin istediği ve istemediği şeyler üzerinde mü'minlerin dikkatli ve i'tinâh olmaları icabeder. Sıkı bir hesap ve kontrolden geçirmedikçe nefsin her istediği veya istemediği şeylere «evet» veya «hayır» demekten ihtiraaz etmek her mü'minin ödevidir.

Kadınlara kerhen vâris olmanın, verilen mehirlerden bâ'zılarını almak için ıdl yapmanın halâl olmadığı, kadınlar açık fuhs yaptıklarında ıdlu câiz olduğu, kadınlara iyilikle muâmele yapılması icâbettği, kadınlarda kerih görülen bâ'zı hallerde ALLAH'ın bir çok hayırlar halkedeceği bu âyeti celfleden çıkarılan fâideler cümlesindendir.

Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, yukardaki âyeti celflede, açık fuhs ile gelen, yâ'ni : kocasına itaatsizlik yapan, yâhut zinâ fiili işleyen kadınları

ızraarın câiz olduğunu beyân ettikten sonra, itaatsizlik yapmıyan ve zinâ fili işlemiyen kadınlara ızraarın haram olduğunu, talâkını murad ederek, bir kadının yerine başka bir kadın almak istiyen kocanın evvelce karısına verdiği çok mehirden bə zısını kesmekten nehyetmek üzere buyuruyor ki :

وَاِذَا رَدُّنَا سَبْدَالَ زَوْجٍ مَّكَانَ زَوْجٍ
وَاَنْتُمْ اِحْدِيهِنَّ فَنُطَارَا فَلَا نَاْخُذُوْا مِنْهُ شَيْئًا اَنَاْخُذُوْهُ
بِهْتَا نَاْوَ اِنَّمَا مُبِيْنًا ﴿٦﴾ وَكَيْفَ تَاْخُذُوْهُ وَفَاْضِيْ بَعْضُكُمْ
اِلَى بَعْضٍ وَاَخْذَنْ مِنْكُمْ مِّثًا قَاْغَلِيْظًا ﴿٧﴾

HİKMETLİ ANLAMI :

Bir kadını, «talak ile» başka bir kadınla tebdil etmek isterseniz ve onlardan birine vermiş olduğunuz çok mehirden, ondan hiç bir şey almayınız! Raatl ve açık günah olarak onu alırmısınız? Ve onu nasıl alırsınız Halbuki, bâ'zınız bâ'zınıza vaasıl oldu. Ve «kadınlar», sizden ağır ahd aldılar.

SEBEBİ NÜZÜL : Âyeti celîlenin, Bir kadını boşayıp yerine başka bir kadın almak istiyen ve kadına vermiş olduğu çok maldan bâ'zısını almak ve kadına hepsini vermek istemiyen bâ'zı erkekler hakkında nâzil olduğu ma'nâdan anlaşılmalıdır.

Âyeti celilede zikredilen «zevc» (حوا از اردتم استبدال زوج مكان زوج) kelimesi, «zevce» anlamındadır. Hitab, Karısını boşayıp yerine başka kadın almak istiyen erkekleredir. «İstibdal» kelimesi, değiştirme, bir şey'in yerine diğerini almak istemedir.

Mâ'nâ : Ey mü'minler! karınızı boşayıp onun yerine başka birini almak istediğinizde, (وَاَنْتُمْ اِحْدَاهُنَّ فَنُطَارَا) Ve onlardan birine mehr olarak bir çok mal verdiyseniz- (فَلَا تَاْخُذُوْا مِنْهُ شَيْئًا) o çok maldan hiç bir şey almayın.

Âyeti celilenin bu fıkrasında, mehirlerde haddini aşmanın cevâzına delil vardır. Kınar, kelimesi : ağır tartıya, çok mala, binlerle dınara, bir deri dolusu altuna, denir. Burada çok mal ile tefsir edilmiştir. Rivâyet olunduğuna göre, Emîr-ul mü'minin Hazreti Ömer «r.a», minberde hutbe irad ediyordu. Bu esnada: «Dikkat edin! mehirlerde haddini tecâvüz etmeyin!» dedi. Bunun üzerine bir kadın ayağa kalkarak : «Ey Hattâbın oğlu! ALLAH bize veriyor, sen bizden men'ediyorsun. dedi ve bu âyeti celileyi okudu. Kadının bu haklı i'tiraazın karşı Ömer: «Naasin hepsi senden anlayışlıdır, ey Ömer» dedi. Diğer bir rivâyette Ömer : « Kadın isaabet etti ve emir hataa etti.» buyurdu. Ve mehirlerin çokluğunu kerih görmekten rucû etti.

Başka bir rivâyette Hazreti Ömer mimber üzerinde «Kadınların mehirlerinde haddini aşmayın!» deyince, bir kadın ayağa kalkarak: (Senin sözüne mi tâbi olalım, yoksa ALLAH'ın «وَأَن تَمِ أَحَدًا مِنْ طَهَارًا» sözüne mi? Tâbi olalım.) dedi. Bunun üzerine Ömer: «Herkes, Ömerden bilgilidir. Dilediğiniz gibi tezevvüc edin» cevâbında bulundu. Bu kadar cevâzın karşısında naas, mehirde haddini aştılar ve binlere ulaştılar.

Bâ'zıları, mehirlerin hayırlısı, en kolayı ve en sühûletlisi'dir., demişlerdir. ...

Gerek âyeti celileden, gerek Hazreti Ömer'in hutbesinden, çok mehir vermenin câiz olduğu her şahsın durumuna göre alacağı kadına dilediği kadar mehir verebileceği anlaşılmış bulunmaktadır. Fakat, halk bu gün, bu hususta o kadar ileri gitmiştir ki, âyeti celilede zikredilen cevâz da aşmış ve israf haddini bulmuştur. Birçok kimseler, mehrin ağırlığı yüzünden evlenememekte, bir çok erkekler karısız ve bir çok kadınlar kocasız kalmaktadırlar. Hattâ, bir çok kızlar, koça bulamamakta ve hayatının sonuna kadar bekâr kalmaya mahkum olmaktadır. Bir çok âileler de, çocuklarını evlendirmek için bağ, bahçe satmak zorunda kalıyor ve bir çok âileler de ağır borçlar altına girmek mecburiyetinde kalıyorlar. Bir kısımları da altın ve zîynet işlerinde başkalarından âriyet almak zorunda kalıyorlar. Ve bu yüzden mahkemelere düşüyorlar.

Bu ağır masraf ve israflar yüzünden çok geçmeden iki taraf arasında dedi kodular ve geçimsizlikler başlıyor. Anlaşamamazlıklar bir türlü önlenemiyor. Mahkemelere sürükleniyor. Her iki taraf yıllarca mahkemelerde süründükten sonra, ayrılmak zorunda kalıyorlar. Bu gün mahkemelerde görülmekte olan da'valardan mühim bir kısmı ağır masraf yüzündendir.

Bunun en iyi çaresi ve çıkar yolu: Herkes, kendi mâlî durumuna göre mehir yapmalı, kadın tarafı da durumu göz önünde tutarak, erkek tarafını fazla masraf altına sokmamağa ve müşkil mevkie düşürmemeğe çalışmalı, mümkün olanı yapmalı ve yaptırmalı, ilerde geçimsizliğe yo-

açacak her türlü tekliften sakınmalıdır. Ne yazıkki, halkın cehâleti bu durumu idraktan çok uzaktır. ALLAH korusun! Âmin..

Ma'nâ: Bir hanımın yerini başka bir hanımla değiştirmek isterseniz ve onlardan birine bir çok mal vermiş iseniz, mehir olarak vermiş olduğunuz o maldan hiç bir şeyi geri almayınız.

Bu kötü ülfet, bu geçimsizlik, koca veyâ kadın tarafından olur. Eğer geçimsizlik, kocatarfında n olur da kadının talâkını murad ederse, böyle bir kocanın kadının mehrinden bir şey alması o erkeğe hâlâl olmaz. İtaatsizlik, kadından olur ve geçimsizliği yaratan kadın olursa, bundan önceki âyette geçtiği üzere, kadının mehrinden bir şey almak erkeğe câiz olur.

Kadına vermiş olduğunuz mehirden bir şey almayınız. (تَأْخُذُوهُ بِهَا)
(تَأْخُذُوهُ بِهَا), Baatıl ve açık günah olarak haksız yere onu alır mısınız? Almayınız. Şeriatin ve aklın çirkin gördüğü benzerini yapmayın ve cömerdliğe yakışmayan böyle hareketlere aslaa tenezzül etmeyin. (كَيْفَ تَأْخُذُوهُ)
Hem de bunu nasıl alırsınız? Teaccüp olunacak şey! Nefsinizin arzûsuy-la hanımınıza bezlettiğiniz bir şeyi istirdad etmek âkil olan bir erkeğe nasıl yakışır? Diğer bir anlam ile: Halâl olmadık bir mehri geri almak çok kötü birşeydir. Buna tenezzül edene yazıklar olsun! Bunu nasıl alırsınız (وَفَدَّاضِي بَعْضُكَ إِلَى بَعْضٍ) Halbuki, bâ'zınız bâ'zınıza isaalet etti. Birbirinizin hayatına karıştınız. Böyle bir durumda evvelce vermiş olduğunuz karının hakkı olan mehri, nasıl olur da geri alırsınız? Kocalığa, erkeklığe bu nasıl yakışır?

Bu âyeti celflede zikredilen «ifzaa» kelimesinin anlamında müfessirler iki kavil beyân etmişlerdir. Bunlardan biri ifsal anlamına gelen ifzaa, cima'dan kinâyedir, denilmiştir. İbni Abbas, Mücahid, Süddî, zecac, İbni Kuteybe bu kavil üzerindedir. Şâfiî mezhebi de bu kavil üzerindedir. Şâfiî indinde, bir erkek bir kadına nikâh yapsa, sonra kadına dokunmadan önce onu boşasa, yarı mehir ile o erkeğin tekrar o kadına dönmesi câizdir. Kadınlı ikisi her ne kadar tenhada kalsa bile.. Yani: Kadınlı erkeğin tenhâ kalmasıyle mehir, tam olarak tahakkuk etmez. Cima' etmedikçe, (Bak... وانطلقتمون من نبل)

İkinci kavil: İfzaanın anlamı, erkeğin nikâh yaptığı kadınlı tenhada kalmasıdır. Kadınlı cima' etsin veya etmesin!

Kelbi: İfzaa, cima'etsin veyâ etmesin, erkeğin kadınlı berâber bir yorgan altında kalmasıdır, demıştır. Ferraanın ihtiyârı da bu kavildir. Ebû Hanîfe mezhebi de bu kavil üzerindedir. Ebû Hanîfe indinde halveti sahîha mehri kararlaştırır. Yâ'ni: Nikâh yapıldıktan sonra erkekle kadınlı tehna bir yerde kalırlarsa, cima' olsun veyâ olmasın, kadınlı erkeğin üzerindeki mehrini hak etmiş olur. Nikâhtan sonra erkekle kadınlı tehna bir yerde kalırlar ve erkekte kadınlı boşarsa, kadınlı erkekten mehrini

tamamen alır. cima' vuku' bulsun veyâbulmasın. Çünkü, Ebû Hanîfe içinde mehrin tahakkuku için cimâ' şart değil, halvet şarttır. yâ'ni: Kadınla erkeğin tenhâda kalmaları şarttır, O da vuku'bulmuştur.

Kadına vermiş olduğunuz mehri nasıl geri alırsınız? Bâ'zınız bâ'zınıza îsaal etti, cima' yaptınız veyâ tenhaada kaldınız. Hayatınız birleşti birbirinize karışıp mezc oldunuz. (وَأَخَذَ مِنْكُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا) Hem da kadınlar sizden ağır ahdaldılar.

Misâkı galiz; hakkında müfessirler bir kaç kavil beyân etmişlerdir,

Bâ'zıları: Bu misâk; nikâh yapan kimsenin nikâh anında erkeğe: «İyilikle tutmak, yahut îhsân ile salmaktan, kadınlar için erkekler aleyhine, ALLAH'ın almış olduğu ahd üzerine seni şu kadın ile evlendiriyorum.» sözüdür, demişler.

Bâ'zıları da bu and, mehr üzerine düğümlemiş nikâh kelimesidirki, bu kelime ile kadınların fercleri halâl olur, demişlerdir.

Nebî aleyhisselâmdan rivâyet edilen şu hadisi şerifi buna delil getirmişlerdir.

Sallellâhü aleyhi ve sellem: «Kadınlar hakkında ALLAH'tan korkunuz, hakikaten siz, onları ALLAH'ın emâneti olarak aldınız ve ferclerini ALLAH'ın kelimesiyle halâl yaptınız.» buyurmuştur. Diğer bir hadisi şerifte Sallellâhü aleyhi ve sellem: «Kadınlar hakkında hayrile vasiyyet edin, ziyraa: Onlar sizin elinizde esirlerdir. Onları ALLAH'ın emânetiyle aldınız, ferclerini ALLAH'ın kelimesiyle halâl ettiniz.» buyurmuştur.

Mü'minlerin bir kadını boşayıp yerine başka bir kadın almalarının ve kadınlara fazla mehr vermenin câiz olduğu, verilen mehirden hiç bir şeyi geri almanın bâtil ve açık günah olduğu, nikâhtan sonra kadınla halvetin ve cimam câiz olduğu, nikâh ile kadınların erkeklerden ağır ahd aldıkları bu âyetten istinbat edilen fâideler cümlesindendir.

(يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَرْثُوا النِّسَاءَ كَمَا) Âyeti celilesi nâzil olunca bâ'zı kimseler, «Biz kerhen kadınlara vâris olmayı terkettik ve lâkin, onları hıtbalarız, rızaaıyla onları nikâhlarız.» dediler. Bunun üzerine teâlâ ve tekaddes, babalarının karılarının oğullara haram olduğunu beyân etmek üzere bu âyeti celileyi inzâl buyurdu.

وَلَا تَنْكِحُوا

نِسَاءَ آبَائِكُم مِّنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَا فَدَسَ طَّانَةٌ كَانَ فَاحِشَةً

وَمَقَاتُوسَاءَ سَبِيلًا

Ey Ümmetü Muhammed! Kadınlardan babalarınızın nikâh ettiği kadını nikâh etmeyin. Câhiliyye devrinde geçen nikâh başka. Çünkü, bu nikâh çok çirkin ve mebguzdur. Bu biçim nikâh kötü yol oldu?

SEBEBİ NÜZÜL: Âyeti celle, babasının karısı Kefsge binti mâ'ni tezevvile eden Hasan bini Ebi Kays, babasının karısını alan Esved bini Half, babasının karısı ı Melike binti Haarice ile evlenen Mensur bini Mâzin ve bunların benzerleri hakkında nâzil olmuş olmakla beraber mü'minler, övey anneleri ile evlenmekten nehyolunmuşlardır. Anlam umûmîdir.

Rivâyet olunduğuna göre, Ensaarın ulularından olan Ebû Kays ve-fat edince oğlu Kays babasının karısını hıtbalamış, kadın oğulluğu Kay-se: «Sen kavmimin iyilerindensin, ben seni oğul itti haz ettim, ALLAH'ın Rasûlüne gider, ondan emir alırım.» demiş ve Rasûlüllâha giderek durumu anlatmış. Bunun üzerine Teâlâ ve Tekaddes, bu âyeti celfleyi inzâl buyurmuştur. Şöyleki:

(**وَلَا تَنْكِحُوا أَبْنَاءَكُم مِّنَ النِّسَاءِ**) Ey mü'minler! Babalarınızın gerek nikâhı sahih, gerek nikâhı fâsid ile nikâhladığı kadınları nikâh etmeyiniz. Ve aynı zamanda babalarınızın zinâ etmiş olduğu kadınları da nikâhlı veya nikâhsız vat'etmeyiniz. Babalarınızın karılarına ve meznîyelerine erkeklik muâmelesi yapmayınız. Mezhebimize göre, babanın nikâh ile aldığı veya zinâ ettiği kadını, oğulların almaları ve vat'etmeleri haram olduğu gibi, babanın vat'ettiği câri-yeye de oğlunun cimâ'etmesi haramdır. Bîyâtî İmâmın delîli bu âyeti celiledir. Ekser müfesssirin de bu kavîl üzerinde idirler.

Babaların karıları ve meznîyeleri böyle olduğu gibi, dedelerinin karıları ve meznîyeleri de böyledir. Buna göre ma'nâ: Ey mü'minler! Babalarınızın, dedelerinizin nikâhladıkları, vat'ettikleri kadınları nikâhlaymayın ve vat etmeyin (**الْأُمَّهَاتُ**) Haramlıklarına âyet nâzil oldudan önce, câhiliyye devrinde işlenip geçenler başka. Onlar mâ'fûvdür. ALLAH asze ve celle, câhiliyyede böyle yapan kimseleri, geçmiş suçlarına müâhaze etmez.

Teâlâ ve tekaddes hazretleri, babalarının karılarının nikâhının haram olduğunu ve câhiliyye devrinde işlenilen bu gibi fiillerin mâ'fûv olduğunu beyân ettikten sonra, bu kötü fiilin sıfatını beyân etmek üzere buyuruyorki:

(**أَن كَانَ فَاكِهَةً**) Babaların ve dedelerin kadınlarına bu şekil nikâh ve cimâ', hakikaten çok çirkin ve çok kötü bir fiildir. Çünkü, babanın karısı âna mensulindedir. Bir kimsenin, anasını nikâhlaması ne kadar çirkin, ne kadar habîs bir fiil ise, anabğum nikâhlaması da o kadar.

çirkin ve o kadar nefret verici bir fiildir. Bunu ne akıl, ne mantık, ne vicdan, ne insanlık, ne de şeriat kat'iyen kabulemez. Ne yazık ki, bu gün dahi analıklarına tasallüt eden erkeklerin bulunduğu duyulmakta ve görülmektedir.

Babanın karısını almak hakikaten çok kötü bir edebisizlik oldu.

(تـاـ) Aynı zamanda bir makt, yâ'ni: ALLAH tarafından bir gazab, mü'minler tarafından nefret edilen bir hadise oldu. O kadarki, câhiliyye hakkında mürüvvet saahibi ve aklı selimi olan kimseler dahi bu türlü nikâha raazî olmamışlarda buna «nikâhı makt ve bu nikâhtan doğan çocuğa da maktı» demişlerdir. Bunlar, câhil olanlara birer ibret dersi olmalıdır.

Haazin tefsiri, nikâhı maktten doğan çocuklar meyânın da «Eş'as bini Kays ve Ebû Mu'ayt bini Ebî Anr bini Ümeyye»yi kaydetmektedir. İnsanlık şârına yakışmayan bu çirkin fiil. ALLAH'ın maktini fras eder, makt ise şiddetli buğz ve şiddetli adâvet demektir. Bir kimseki, ALLAH, ın şiddetli gazab ve adâvetine hedef olmuştur. Bundan daha zavallı ve ve daha bedbaht bir kimse olamaz. Böyle bir kimse dünyâ ve âhirette husran ve rezaletten kurtulamaz Allah korusun!..

Nikâhı makt, hakikaten bir fahşâ ve bir edebisizlik ve ALLAH tarafından bir gazabdır. Ve çok kötü bir yol olmuştur. Yâ'ni: Babaların karılarını nikâh etmek ve vat'eylemek ne kötü bir yoldur. Bu yolu câhiliyye halkından bile beğenmiyenler olmuştur. Bu fiil o kadar çirkindir ki, ALLAH azze ve celle, bunu bundan sonraki âyette gelecek olan, on dört şekil haramdan ayırmış ta önemine binâen onlardan önce ve ayrı bir âyeti celfile ile beyân buyurmuştur.

İmam Bagavî senediyle Berrâ bini Âzibden rivâyet ediyor. Berra: (Berâbarinde bir sancak olduğu halde dayım bana uğradı. Ona: «Nereye gidiyorsun?» diye sordum. Dayım: «ALLAH'ın Rasûlü «s.a.s», beni babasının karısını tezevvüc eden bir adama gönderdi. Onun başını getireceğim.» cevâbını verdi.) demiştir. (I). Bu hadîsi şerifte mü'minler için bir ibret dersi vardır. Ziyrâ: Bu âyeti celilenin nüzûlünden sonra, câhiliyyden kalma âdet üzere babalarının karlılarıyla evlenmek isteyenler ve evlenenler âyeti celilenin hükmünü tanımamış olacaklarki, ALLAH'ın Rasûlü «s.a.s», bunların öldürülmelerine emir vermiş, demek olur. Ne yazık ki, cehâlet yüzünden gün geçtikçe imân zayıflıyor, islâmi hükümlere kıymet verilmiyor, bu yüzden her türlü kötü fiillerin işlendiği duyuluyor. Hattâ analığı ile zinâ edenler ve maal-esef bu yüzden babasını öldürenler bile bulunuyor. Bu gün bu gibi hareketleri önlemek için bir çâre bile düşünülüyor. ALLAH muhaafaza buyursun!

Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, sûrenin evvelinde nikâhı tlf ve halâl

(1) ابن البراء بن عازب قال مررت على وبعه لواء فقلت ابن تذهب بشئ النبي الى رجل تزوج امرأة أبيه آتية برأيه

olan kadınları beyan ettikten ve bundan önceki âyette de nikâhın en çir-
kini ve en kötüsü olan babaların karılarının nikâhını nehyettikten sonra
nikâhları haram olan diğer kadın sınıflarını beyân etmek üzere buyuru-
yor ki :

حَرَّمَ عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتَكُمْ وَبَنَاتَكُمْ
وَأَخَوَاتَكُمْ وَأَعْمَامَكُمْ وَآخَالَاتَكُمْ وَبَنَاتِ الْأَخِ وَبَنَاتِ
الْأَخِ وَأُمَّهَاتُكُمُ اللَّاتِي أَرْضَعْنَكُمْ وَأَخَوَاتُكُمُ مِنَ
الرِّضَاعَةِ وَأُمَّهَاتُ نِسَائِكُمْ وَزَوَّجْنَكُمْ اللَّاتِي فِي جُحُورِكُمْ
مِنْ نِسَائِكُمُ اللَّاتِي دَخَلْتُم بِهِنَّ فَإِنْ تَدْرِكُونَهُنَّ فَدَخَلْتُم
بِهِنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ وَحَلَّائِلُ أَبْنَائِكُمُ الَّذِينَ مِنْ أَصْلَابِكُمْ
وَأَنْ تَجْمَعُوا بَيْنَ الْأُخْتَيْنِ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا

بِحَيْمًا

HİKMETLİ ANLAMI :

Ey ümmet-i Muhammed! Analarınız «nikâhı» size haram kılındı. Kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz oğlan kardeşlerin kızları ve kız kardeşin kızları «nikâhları» da haram kılındı. Sizi emdiren şu analarınız ve sütten kız kardeşleriniz, karılarınızın anneleri, kendile-
rine dâhil olduğunuz şu kadınlarınızdan evlerinizde bulunan şu övey kız-
larınız, «nikâhları» da haram kılındı. Annelerime dâhil olmadığınız övey

kızlarınızı almakta üzerinize günâh yoktur. Sulbünüzden gelen oğullarınızın hanımlarını almak ta. «haram kılındı.» Ve ikî kız kardeşi bir arada cem'etmeniz de «haram kılındı.» Geçmişte olan cem'etme başka. . Çünkü ALAH, yarılgaıcı ve esirgeyici olmaktadır.

SEBEBİ NÜZÛL : Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, islâm topluluğuna-nuköttü âdetlerden korumak, topluluğun temelini sağlam esasları haavî olan şriati Ahmediyye üzerine kurmak, bunun için de topluluğun esâsı olan âileyi en kavî en dürüst esâsa bağlamak ve bunun için de âilenin başlıca iki rüknü olan karı ve koca'nın her türlü şek ve şübheden ârî, temiz bir bağ «nikâh» ile bağlanmalarını te'min hususunda bu âyeti celfile-yi inzal buyurmuştur.

(مـ عـ لـ بـ مـ) Buhaarî İbni Abbastan rivâyet ediyor. İbni Abbas: «Nesebden yedi ve sıhırdan yedi haram kılındı.» dedi. ve bu âyeti celileyi sonuna kadar okudu. Buna göre kitabın nassıyla, neseb yönünden yedi ve sıhir yönünden de yedi olmak üzere on dört sınıf kadın mü'minlere haram kılındı. ÜMMEHAT—kelimesi «ANA» anlamına gelen «ÜMM» kelimesinin cem'idir. «ANALAR» anlamındadır. Ash, «ÜMMAT» tır. Te'kid için «HÂ» ziyâde kılınmıştır. Ana-ve baba cihetlerinden bütün nineler buna mülkhaktır. Öyle olunca ananın ve ne kadar yükselirse yükselsin bütün ninelerin nikâhları haramdır.

Mâ'nâ: Ey mü'minler Analarınızın, ana ve baba taraflarından bütün ninelerinizin nikâhları size haram kılındı. (مـ عـ لـ بـ مـ) Kızlarınızın nikâhları da size haram kılındı. «BİNT» kelimesi, doğum itibâriyle nesebi erkeğe ulaşan her kadındır. Öyle olunca kişinin oğlunun kızları ve kızının kızları ve daha aşağısı da «bint» kelimesinin anlamında dâhildir.

Buna göre mâ'nâ: Ey mü'minler! Size kızlarınız, oğullarınızın ve kızlarınızın kızları ve daha aşağısı'nın nik âhları da haram kılındı.

(مـ عـ لـ بـ مـ) Ve kız kardeşleriniz de haram kılındı. «EHAVAT» kelimesi «UHT» kelimesinin cem'idir. UHT: Asılda insana ortak olan her kadındır. Öyle olunca: Ana baba bir kız kardeşler, baba bir kız kardeşler ve ana bir kız kardeşler bu kelimenin anlamında dâhildir. Bu kardeşlerin hepsinin nikâhı mü'mine haramdır.

(مـ عـ لـ بـ مـ) «AMMÂT» kelimesi, dilimizde hala anlamında olan «AMMET» kelimesinin cem'idir. Halalar, demektir. «AMMET» Asılda babaya ortak olan her kadındır. Her yönden babanın kız kardeşlerine «HALA» denildiği gibi ne kadar yükselirse yükselsin, dedelerin kız kardeşleri de bunda dâhildir. Hala, bâ'zan ana tarafından da olur. Ananın babasının kız kardeşleri gibi. Mü'mine bunların nikâhları da haramdır.

Halalarınız size haram kılındı. (مـ عـ لـ بـ مـ) Ve tiyzeleriniz de haram kılındı. «HÂLÂT» kelimesi «HAAL» kelimesinin cem'idir. Kişiye

aslında anadan ortak olan her kadındır. Anaların veninelerin kardeşleri de kelimenin anlamında âdhildir. Tiyye, babanın annesinin kız kardeşi gibi, bâ'zikerre baba cihetinden de tiyye olur. Bunların hepsinin nikâhları mü'mine haram olur. (وَنِسَاءُ الْأَخِ وَنِسَاءُ الْأَخْتِ) Oğlan kardeşin kızları ve kız kardeşin kızları da size haram kılındı. Âyeti celîlenin bu fıkrasındaki «Benat» kelimesi, doğum itibâriyle oğlan kardeşe veya kız kardeşe dayanan her kadındır. Oğlan ve kız kardeşin kızları ve torunları, her nekadâr aşağı inse dahi bu âyetin anlamında dâhildir.

Yukarda zikredilen yedi sınıf kadın, kitabın nassıyla neseb yönünden mü'mine haram olan kadınlardır. Bunların asılları mü'mine nasıl haram ise, usulleri ve furu'ları da öylece haramdır.

Âlimler: «ALLAH azze vecelle Hazretleri, kitabında haseb ve rahimle, nikâhının haram kıldığı her kadının haramlığı ebedîdir. Onların nikâhları hiç birvechile halâl olmaz.» demişlerdir.

Neseb itibâriyle nikâhları haram olan yedi sınıf kadının beyânı burada bitmiş oluyor. Şimdi sıra sebeb i'tibariyle nikâhları haram kılınan kadınlara gelmiş bulunuyoruz. Öncekiler gibi bunlarda yedi sınıftır. Şöyleki :

(وَأَهْلَانِكُمُ الْإِنِّ أَرْضَعْتُمُ وَأَخْوَانِكُمُ مِنَ الرِّضَاعِ) Kendisine süt ile intisâb olunan her kadın, emenin süt annesi ve onun kızı da emenin süt kız kardeşidir. Teâlâ ve Tekaddes, süt emmeyi neseb derecesinde kıldı da emdiren kadına, emenin «süt annesi» ve o kadını emen kıza da emen erkeğin «süt kız kardeşi» ismini verdi. Böyle olduğu için, emdiren kadının kocası emenin babası, kocanın babaları da emenin dedeleri, kocanın kız kardeşi emenin halası, çocuğun kadını emmesinden önce ve sonra, kocanın başka karıdan doğan çocukları da emenin kardeşleri ve kız kardeşleridir. Emdirenin annesi, emenin ninesi, kız kardeşi de emenin tiyyesidir. Kadının bu kocadan doğan bütün çocukları emenin ana baba bir kardeşleri veyâ kız kardeşleridir. Kadının başka kocadan doğan çocukları, emenin ana bir kardeşleri veyâ kız kardeşleridir. Bu mâ'lûmât Hazreti Rasûl «s.a.s» Nesebde haram ne ise rıza'da da odur. Ancak, rıza'da iki taraf nesebde olduğu gibi birbirlerine vâris olamazlar. Bir de yek diglerinden nefakaları lâzım gelmez. buyurmasından alınmıştır.

RIZÂ'NIN SÜBÛTU: Rıza'ın hürmetinin sâbit olabilmesi için iki şartın bulunması icâbeder. Bunlardan biri kadının süttünü emen sabînin iki yaşını geçmemesi, diğeri, ise emmenin sâbit olması. Diğeri hükümlerde olduğu gibi emdiren kadının i'tiraf etmesi, yâhut, kadının çocuğu emdirdiğine iki erkek veyâ iki kadınla bir erkek şahidin şehâdet etmesi lâzımdır. Bu şartlardan biri veyâ her ikisi bulunmadığı takdirde rıza sâbit olmaz.

[1] محرم من الرضاع محرم من النسب

Emen çocuğun iki yaş içinde olması (ولولادت برضمن أولادمن حولین) وفضاله فی عابین (وحله وفضاله ثلاثون شهرا..) âyeti celîlesini delil getirerek rızâ'nın müddetinin iki sene olduğuna kaail olmuş, cumhur, bu âyeti hamlin akallı müddeti olan altı ay ile, rızâ'nın son müddeti olan iki seneyi birleştirerek çocuğun ana rahmine düşmesiyle sütten ayrılma zamanı olarak hesap etmişlerdir. İmam Muhammed ile İmam Ebû Yusuf rızâ'nın müddetinin iki sene olduğuna kaail olmuşlardır. Fetvâ dabu kavil üzerinedir.

Cumhûru ulemâ ırzaa'nın az veyâ çoğunun haram olduğuna zâhib olmuştur. Ancak emdiren kadının sütü olması, sütün çocuğun mi'desine inmiş olması lâzımdır. Bizce bu cihet mâ'lûm olmadığı için fetvâda ihtiyatlı olmak gerekir. Ebû Hanîfe de cumhûrun kavli üzerindedir. Cumhur âyeti celîlenin mutlak olmasıyla delil getirmişlerdir. Şâfiî, ayrı zamanlarda çocuğun beş def'a emmesini şart koymuştur.

Mâ'nâ : Ey ümmeti Muhammed! Sizi emdiren süt anneleriniz ve süt kardeşleriniz size haram kılındı. (وامهات نائكم) Ve karılarınızın annelerinin nikâhları da size haram kılındı. Yâ'ni: Bir erkeğe, aldığı karının, neseben veyâ rızâ'an anneleri ile bu kadınların anne vebaba tarafından ninelerinin nikâhları da haram kılındı. Sahaabenin çoğunun, bütün tâbînin ve ülemanın mezhebi: Bir kadınla evlenen kimseye, nikâhın yapılmasıyla kadının annesinin nikâhı ona haram olur. Erkek kadına dâhil olsun veyâ olmasın.. Sahaabeden bir cemaat da kadının annesinin damâda haram olması, damâdın kadının kızına girmesiyle olur, demişlerdir. Fetvâ cumhûrun mezhebi olan önceki kavil üzerinedir. Amel de onunladır.

(وربائبكم الانى فى حجوزكم) «RABAAİB» kelimesi «RABİBE» nin cem'i'dir. Rabîbe, kadının başka kocadan olan kızıdır. Herne kadar terbiye edilmese bile, babalığının evinde terbiye edildiği için «RABİBE» denilmiştir. Sonradan mâ'nâ genişletilerek bu kelime bütün övey kızlara alem olmuştur. «HÜCRE» Ta'biri haramlığın şartından değil, övey kızların çok kerre babalıkların evinde bulunmalarındandır. Faydası övey kızların babalığa haram olmasını tâ'yindir.

Mâ'nâ: Hücrelerinizde bulunan şu övey kızlarınızın nikâhları size haram kılındı, (من نائكم الانى دخلتمهن) Nikâhtan sonra kendilerine dâhil olduğunuz şu kadınlarınızın kızları. Dühul «girme» tâ'biri, cima-dan kinâyedir. nikâh yapma değildir. Bir erkek nikâhtan sonra bir kadınla karı koca olsalar, o kadının kızları ve çocuklarının kızları ve daha aşağısı o erkeğe haram olur. Kadının kızları evinde olsun veyâ olmasın, hü-kûm aynıdır. Hattâ, erkeğe, cima'ettiği câriyesinin veyâ zinâ ettiği kadının kızlarının nikâhı da haramdır. (فانهم نكحوا دخلتمهن) Nikâhtan sonra kadınlara dâhil olmasanız, (ولا جناح عليكم) o kadınların kızları olan övey kızlarınızı almakta size günah yoktur. Yâ'ni: Nikâhını yapmış ol-

duğunuz kadınların yanlarına girmeden önce boşar, yâhut yanlarına girmeden önce onlar ölürlerse, onların kızlarını ve çocuklarının kızlarını almakta üzerinize günah yoktur. Fakat, karılarınızın anneleri böyle değildir. Bir kadına nikâh yapıldıktan sonra, yanına girin veyâ girmeyin o kadının annesinin ve ninelerinin nikâhları size haramdır.

Mâ'nâ: Analarına dâhil olduğunuz övey kızlarınız size haram kılındı. (وحلائل آبائكم الذين من أصلا بكم) Ve sulbünüzden gelen şu oğullarınızın hanımları da size haram kılındı. HALÂİL, erkeğin hanımı anlamına gelen «HALİLE» nin cem'idir. Kadının kocasınada «HALİL» denilir. Karı ve kocaya bu adların verilmesi, bunlardan her biri diğerine halâl olduğu içindir.

(من أصلا بكم) kaydı oğulluktan ihtiraz için getirilmiştir. Oğulluk edinen kimsenin oğulluğunun karısını alması haram değildir. İslâmdan önce oğulluk, oğul menzilinde idi. Bundan dolayı cahiliyyede araplar oğulluklarının karısını alamazlardı. ALLAH azze ve celle, bu câhiliyye âdetini (ادعواهم لا آبائهم) nazmı şerifi ile neshetti. ALLAH'ın Rasûlü «s.a.s», oğulluk edindiği Zeyd bini Hârisenin karısı Zeyneple evlenince müşrikler. «Muhammet oğlunun karısı ile evlendi.» diye dedi kodu yaptılar. Bunun üzerine ALLAH azze ve celle, (وما جعل ادعيا بكم آبائكم) âyeti celilesi ile (اكليلا يكون على المؤمن حرج في زواج ادعيائهم) âyetlerini inzâl buyurdu. (Bak. Ehza Sûresi)

Yukarda zikredilen kadın sınıflarının nikâhları gerek nesep ve gerek sıhr yönlerinden size haram kılındı. (وان تحبوا بنين الاختين) Ve iki kız kardeşin nikâhını bir arada cem'etmeniz de size haram kılındı. Yâ'ni : Bir kimsenin bir nikâhta iki kız kardeşi bir arada alması da haram oldu. Bu iki kız kardeş, gerek neseben ve gerekse rıza'an kardeş olsunlar. Bir erkeğin nikâhı altında birleşemezler.

İki kız kardeşin bir erkeğin nikâhı altında birleşmesi şu üç vecihten haalî olmaz.

Birinci vech: Bir erkek iki kız kardeşten birini önce, diğerini sonra nikâh etse bu şekil evlenmede ikinci nikâhın butlaaniyle hükmolunur. Birinciye talâku baayin ile boşamadıkça: diğer kız kardeşi almak câiz olmaz.

İkinci vech: Bir erkeğin câriye olarak iki kız kardeşi alması şeklidir. Bir erkek câriyeleri olan iki kız kardeşten birine cimâ' ettiğinde diğerinin cimaaı ona haram olur. Cimâ' ettiği câriyeyi başkasına satma, hibe etme, âzâd etme, kitâbete bağlama şekillerinden biriyle elden çıkarmadıkça diğer kız kardeşi câriyenin cimâı ona haram olur.

Üçüncü vech: İki kız kardeşten birini nikâh ile alma, diğerini câriye olarak alma şeklidir. Bâ'zı ulemâ, bu şekil cem'in de câiz olmadığına zâ-

hib olmuşardır. Ziyraa: Âyeti velâlenin zaahirî anlamında, iki kardeşin cem'inin haram olması mutlaklıktır. Hiç bir kayd ile mukayyed değildir. Öyle olunca her üç vechile de iki kız kardeşin bir arada cem'inin haram olması vaacibdir. Bâ'zıları son şekil cem'in câiz olduğuna zâhib olmuşlarsada esabh ve evlâ olan önceki kavildir. Bu kavlin sıhhati, şu hadîsi şerif ile isbat edilmiştir.

Kabîse bini Züeyb rivâyet ediyor. Bir kimse Hazreti Osîmâna «r.a» e geldi de: «Bir erkek carîye olan iki kız kardeşi bir arada cem'edebilir mi?» diye sordu. Bana gelince bunu yapmayı kat'iyyen istemem.» dedi. Bu adam Hazreti Osmanın yanından çıktıktan sonra eshabi Rasûlden birine mülâkî oldu da ondan sordu. Bu zât: «Amma ben, elimde bir salâhiyyet olsun, bunu yapan bir kimseyi bulursam onu ancak azâb ederim.» cevabını vermiştir.

(الإمامدسلف) İki kız kardeşin arasını cem'etmeniz size haram kılındı

Bundan önce câhiliyye devrinde geçenler müstesnâdır. Onlar mâ' füvdür. (اناللهكان غنوراً رحماً) Çünkü, hakikaten ALLAH gafur ve rahîm bulunmaktadır. Esirgeyişi ve yarılgaıcıdır. Câhiliyye devrinde geçeni affeder, onunla kullarını azâb etmez.

Muhammet bini Hâsenden rivâyet ediliyor. Câhiliyye halkı, bu âyeti celîlede haram oldukları beyân edilen muharramâtın hepsini bilirlerdi. Ancak, babanın karısının nikâhı ile iki kız kardeşin nikâhının cem'inin haram olduğuu bilmezlerdi. ALLAH azze ve celle, bunun için bu ikisi hakkında (الإمامدسلف) buyurmuş ve bunların da affedildiğini

(اناللهكان غنوراً رحماً) nazmı şerifi ile beyân etmiştir.

Âyeti celîlenin son hükmü üzerine bâ'zı fer'i mes'eleler tealluk etmektedir.

1 — Bir mü'minin karısı ile halası ve karısı ile teyzesi'ni bir nikâhta cem'etmesi câiz olmaz. Ziyraa: Buhaarî ve Müslimin ittîfâkân Ebû Hüreyreden rivâyet ettikleri bir hadîsi şerifte Sallellehi aleyhi ve sellem: «Kadınla halasının ve kadınla tiyzesinin arası cem edilmez.» buyurmuşlardır. (1). Bâ'zı bilginler: «Karaabet, yahut süt emmede, iki kadının bir nikâhta cem'inin haram olmasında esas: Bir erkek ile bir kadının nikâhının câiz olmadığı her yerde, iki kadının bir ara da cem'i de câiz olmaz.» demişlerdir. Bu son hüküm incelendiği takdirde iki kadının nerelerde cem edilip nerelerde cem edilemeyeceği kendiliğinden meydâna çıkar.

2 — Nesebde haram olan kadınlar yedi sınıftır. Bunlar, âyeti celîlede tertib üzere zikredilmiştir. Sebebde haram olan kadınlar iki sınıf-

(1) لايجمع بين المرأة وعمتها ولا بين المرأة وخالتها

tır. Bir sınıfı, süt emme ile haram olan kadınlardır ki, yukarıda geçtiği üzere bunlar, süt anneler ve süt kız kardeşlerdir. Bir sınıfta sıhriyyetle, yâ'ni: bir kişinin karısı cihetiyle haram olan kadınlardır ki, kadının anesi, kadının oğlunun karısı, övey kızlar ve iki kız kardeşin bir arada cemi olayıdır. Babanın karısı ise bundan önceki âyette tafsîl üzere geçmiştir.

3 — Kadının sıhriyyetle haram olması hususunda iki kavil vardır. Birinci kavil, Sıhriyyet sebebiyle haramlık, nikâh ile haasıl olduğu gibi, zinâ ile de haasıl olur. Bu kavil, İmran bini Husayn ve Ebû Hüreyreden rivâyet edilmistir, Cabir bini Zeyd, Hasan, Ehli Irak buna Zâhib olmuşlardır. Mezhebimizde bu kavil üzerindedir. Bunlara göre: Bir kimseye zinâ ettiği kadının kızı, anası, süt anası ve süt kızı haram olur. Zinâ eden kimse, bunlarla ebediyyen evlenemez. İkinci kavil, sıhriyyet sebebiyle haasıl olan haramlık, ancak nikâhı sahîh ile haasıl olur; kavlidir. Bu kavle göre: bir kimse bir kadına zinâ etmiş olsa, kadının anası ve kızı o erkeğe haram olmadığı gibi.. Zinâ edilen kadın, zinâ eden erkeğin babasına ve oğluna da haram olmaz. Dilerse onlarla evlenebilir. Bu kavil Hazreti Alinin ve İbni Abbasın kavlidir. Seîd bini müseyyeb, Urve bini Zülbeyr ve Zühri buna kaail olmuşlardır. Mâlikî, Şâfiî ve Hicaz fakihleri de bu kavil üzerindedirler. Yine bu kavle göre: Hürmet, nikâhı sahîh veyâ nikâhî fâsid ile tehakkuk eder. Nikâhla kadına mehr ve üzerine iddet vâcib olur.

Bir kimse ecnebi bir kadına şehvetle dokunsa, yâhut şehvetle öpse, sıhriyyetle haramlığı isbatta kadınadâhil olma gibi olurmu? Ve yine bir erkek ecnebi bir kadına şehvet ile dokunsa, övey kızın haramlığında cima' gibi olur mu? Bu hususta iki kavil vardır. Esah olan kavle göre, şehvetle dokunma ve öpme ile sıhriyyet hürmeti sâbit olur. İlim saahiblerinin çoğunun kavli budur. Diğer kavil, şehvetle bakma ile haramlık nasıl sâbit olmazsa, şehvetle dokunma veyâ öpme ile sâbit olmaz kavlidir. Bu kavil zaiftir.

Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, bu âyeti celîlede neseble haramlığı sâbit olan yedi sınıf kadını : «anaları, kızları, kız kardeşleri, halaları, tiyzeleri, oğlan kardeşin kızlarını, kız kardeşin kızlarını» beyân ettikten ve yine sıhriyyetle nikâhı haram olan yedi sınıf kadından altısını «süt anne, süt kız kardeşleri, hanımların annelerini, övey kızları, erkeğin sulbünden gelen oğlan çocuklarının hanımlarını, iki kız kardeşin bir erkeğin tasarrufunda cem'ini» beyan ettikten sonra, yedinci olarak sıhriyyetle haasıl olan haramlık, ancak nikâhı sahîh ile haasıl olur, kavlidir. Bütün bunlardan sonra haram olan diğer bir kadın sınıfını beyân etmek üzere buyuruyorki :

وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ
 كِتَابَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَأُحِلَّ لَكُمْ مَا وَرَاءَ ذَلِكَ أَنْ تَبْتَغُوا
 بِأَمْوَالِكُمْ مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَافِحِينَ فَمَا اسْتَمِعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ
 فَاتُوهُنَّ أَجُورَهُنَّ فَرِيضَةً وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا تَرَضَيْتُمْ
 مِنْ بَعْدِ الْفَرِيضَةِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا

HİKMETLİ ANLAMI:

Ey ümmeti Muhammed! «Kadınlardan kocalı olanlarda size haram kılındı. Eliniz altında bulunan câriyeler mütesnâ. ALLAH azze ve celle,» âyette geçen kadınları üzerinize haram kıldı. Bu kadınlardan başkası size hâlâl kılındı. Zinâ yapmıyarak namuslu olarak, mallarınızla «kadınları» talep etmek için. Kadınlardan nikâh ile menfaatlandığınız geyde, onların mehirlerini farz olarak veriniz, Mehir kesildikten sonra, aranızda rızalaştığınız malda üzerinize günah yoktur. Hakikaten ALLAH azze ve celle, Alim ve Hakim bulunmaktadır.

SEBEBİ NÜZUL: Ebû Saîdi Hudrîden rivâyet ediliyor. ALLAH'ın Rasûlü «s.a.s», Mekkedden Medîneye hicret ettikten sonra, bâ'zı mü'min kadınlarda arkadan hicret ettiler. Bunların kocaları Mekke'de kalmışlardı. Bâ'zı mü'minler hicret eden bu kadınlarla evlendiler. Sonra, arkadan bunların kocaları da muhacir olarak Medîneye geldiler. Bunun üzerine Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, bu âyeti celfleyî inzal ile mü'minleri bu şekil kadınlarla evlenmekten men'etti.

(والمحصنات من النساء) İHSAN - kelimesinin lügat anlamı men'etmek, demektir. Ha'nın fethi ile «HASAN» namuslu, ve iffetli kadına denir. El-muhsanat: Kocalı iffetli hür, müslüman hanımlar demektir.

Mâ'na: Ey mü'minler! Yukarıki âyetlerde nikâhları haram olduğu beyân edilen kadınlardan başka, kocalı kadınlar da size haram kılındı. (الاملاكت أيمانكم) Milki yemininizde bulunan, câriyeler başka. Onların gerek cima'ları, gerek nikâhları size hâlâldır.

Çeşitli rivâyetler. Ebû Saîdi Hüdrîden bildiriyorlar. «ALLAH'ın Rasûlü» s.a.s», Evtasa ordu gönderdi, onlar dövüştüler, öldürdüler, müşriklerin kocalı kadınlarından bir çoklarını esir aldılar, Kocaları yerlerinde kaldı. Bu kadınlar Medineye getirildikten sonra müslümanlar arasında taksim edildi. Bir kısım müslümanlar, kadınların kocalı olduklarını ve kocalarını tanıdıkları için, bu kadınlara yaklaşmayı ve onlarla cimâi kerih gördüler. Müslümanlardan biri de kadınlardan birine yaklaşmak istediği zaman kadın ona: «Benim kocam var, ALLAH'ın Rasûlüne bundan sor!» dedi. Bunun üzerine Teâlâ ve Tekaddes, bu âyeti celileyi inzâl buyurdu. Âyeti celiledeki «Eliniz altında bulunan cariyeler başka» anlamındaki istisnâ bu şekil kadınların durumlarını bildirmektedirki: Kocaları dâri harbde kalan kadınların kocalarından ayrı düşmeleri sebebiyle, esir kadınların kocalarından boş olmalarını beyân buyurmaktadır. Öyle olunca, durumları bu şekil olan kadınlar kimlerin milki yemîninde «elinde» bulunuyorlarsa, bu kadınların cimâi efendisine halâl olur. Kadınlar kocalarıyla berâber esir düşmüşler ise, aralarında bu ayrılık vâki' olmaz. Kocaları berâberlerinde bulunan kadınların başkalarına cimâi haram olur. Esir olan karı ve kocaların ayrılmalara sebep, esirlik değil, her ikisinin ayrı ayrı ülkelerde bulunmalarıdır.

Mâ'nâ: Nikâhlı olan kadınların nikâhları üzerinize haram kılındı. Esir düşüpte kocaları dâri harbde kalan kadınlar başka.. Onların nikâhları ve cima'ları size halâldır.

(كتاب الله عليكم) KİTAP, kelimesinin ALLAH «lâfzı şerffine izaafeti, te'kidli masdardır. Takdiri:» (كتب الله ذاك عليكم كتابا) demektir. Mâ'nâ: Yukarıdaki âyetlerden buraya kadar zikredilen kadınların haramlığını ALLAH üzerinize kesin olarak yazdı ve haramlığını üzerinize farz kıldı. Diğer bir anlam ile: ALLAH'ın kitabına sarılınz. Başka bir anlam ile: ALLAH üzerinize haram kıldığı şeyi haram olarak yazdı. Bu kitapda zikredilen haramlık, başkalarının sözü ve başkalarının yazısı değil, ancak ALLAH'ın emri, ALLAH'ın takdridir.

ALLAH, bunların haramlığını size farz kıldı. (واصل لكم ماوراء ذلكم) Bunların ötesinde kalanları, yâni: yukarda sınıfları izah edilen kadınlardan başka, diğer bütün kadınların nikâhları size halâl kılındığı (ان بنوا) Mallarınız ve paranızla mehirlerini vererek nikâhlarını yapmanız, veyâhut, paranızla câriyeler talep etmeniz için (محصنين) İffetli olarak, namus dâiresinde evlenerek (غير مسافحين) zinâ yaparak ve boş yere menî dökerek değil.

Zamanınızda kesretle vukû bulduğu üzere mal ve para ile bir çok kadınlar elde edilir, bir çok genç kızlar yoldan çıkarılır, her türlü fuhuş

ve rezâlet, işlenir. Hattâ paraya ve servete dayanılarak, zorla kadınlar kaçırlır. (I) İşte (محضين غير مسافحين) kaydı bu gibi çirkin ve kötü hal-leri men'etmek için irad buyrulmuştur. Çünkü mal ile kadın arayıp bulmak câizdir. Zakat bunu fuhuş yapmak, zinâ fiili işlemek gibi meşru, olmıyan işler için değil, nikâh ile evlenmek, halâlından ehlü iyal saahibi olmak için aramak lâzımdır. Mal sarf ederek evlenmekten gaaye, çocuk yapmak, zinâ ve fuhuştan korunmaktır. Para ve mal sarfederek fuhuş düşmekte iki türlü zarar vardır. Biri nâhak yere servet sarfederek israfı vefakra düşmek; diğeri de bu sarfiyyât ile halâl olmıyan zinâyâ vaki' olmaktadır. Bunun Hem din, hem dünyâ için büyük zararları vardır. Bir fiilde iki büyük zarara ducâr olmak her akıl saahibinin yapacağı iş de-ğildir. Ma-alesef, bu bakımdan bu günkü topluluğun durumu çok acı ve çok feci'dir. Bir Çok gençler, bilhassa servet saahibi olanlar: Hiç durmadan kadın peşinde koşarak zinâlık yapmak, metres tutmak, içki ve kumar oynamakla ömürlerini israf ediyor ve böylece yapmadıkları rezâlet; irtikâb etmedikleri kötülükler kalmıyor. Bir takım gençler de evindeki temiz hanımını bırakarak fuhuş ardına düşüyor; elindeki varın,ı yoğunu bu uğurda harcıyor, sonunda hem âilesi, hem de kendi sefalet içinde kalıyor ve bütün âile halkı yokluk içinde perişan oluyor. Bu gün bu şekilde ıztı-rah içinde kıvranan binlerce âile vardır. Yine bu ahlâksızlığın ve bu sefâ-letin yüzünden, cinâyetler irtikâb ederek zindanlarda sürünen, milletin ve memleketin başına derd olan bir takım sefipler de eksik değildir. Ve yine zinâ sebebiyle âileler arasına düşen geçimsizlikten ocaklar sönmüş çocuklar yetim kalmıştır. Daha bunlar gibi hesaba gelmeyen topluma zararlı bir çok olaylar vukûa gelmektedir. Bu ferdî ve toplumsal dertler- in hepsinin başı, hayvânî duygular, şehvânî his ve arzuların tatmini için yapılan taşkınlıklardır. Bunların hepsi de dînî terbiyenin noksanlığı, i- mânın zâfiyyeti veyâ yokluğudur.

Halâlından nikâh ile evlenmek için mal sarfederek kadın aramak hem câiz ve hem de sevabdır. Öyle olunca: (فاستتمت منهن) Nikâhı saahib ile kadınlardan menfeatlendiğiniz ve lezzet aldığınız seyde, (فانهم أجورهن) onların mehirlerini veriniz. Ziyraa: Kadına cimâ'ı halâl kılan mehirdir. Nikâh kıyıldıktan sonra, mehir vermeden kadına gerdeğe girmek câiz de-ğildir. Her nekadardır mehrin bir kısmını vererek kadının yanına girmek câiz ise de hepsini peşin vermek evlâdır.

Bâ'zıları, âyeti celflenin hükmünden murad, «müt'a nikâhıdır.» demişlerdir. Müt'a nikâhı, bir erkeğin kadınla anlaşarak belli bir za-man için nikâh yapmasıdır. O zaman geldiğinde kadın talâksız olarak ko-

(1) Ne garib tesâdüfki, bunu yazdığım günlerde, içlerinde biride polle olduğu halde ondan fazla sarhoş geceleyin bir kadını zorla kaçırarak ırzına geçmişlerdir. Kadın halen hastahane de yatmaktadır.

cadan , kendiliğinden boş olur. Biri öldüğünde aralarında mîras cârî olmaz. Erkek ve kadın raazî olurlarsa bunu bir müddet daha uzatabilirler.

İslâmın başlangıcında nikâhı müt'a vardı ve câizdi. Bu nikâh Mekkenin fethi zamanı bir kaç gün cârî oldu, fakat, sonradan bâ'zı âyetler ve hadîsi şerifler ile bu âyetin hükmü neshedildi. Ve müt'a nikâhı da ortadan kalktı. Haalen müt'a nikâhının İranda ve şîler arasında cârî olduğu bir vâkia isede şîler fıraki dalledir. Dört mezhebin hepsinde de haramdır.

Nikâhı müt'anın haram kılındığına dâir Müslimin, Sebre bini Mâ'bed-il Cehniden rivâyet ettiği şu hadîsi şerifi delil getirmişlerdir.» Hazreti Rasûl «s.a.s.» ile beraberdeim. ALLAH'ın Rasûlü: «Ey nâs! Kadınları müt'ade size izin vermiştim. Hakikaten ALLAH bunu kıyâmet gününe kadar haram kıldı. Bir kimsenin yanında bunlardan biri varsa yolunu tahliye etsin ve onlara verdiğiniz mehirden bir şey almayın.» buyurdu.) demiştir. Sahaabeden cumhûru ülemâ ve onlardan sonra gelenler nikâhı müt'anın haramlığına kaail olmuşlardır. (1)

Müfessirler, bu âyeti celflenin nâsihi hakkında ihtilâf etmişlerdir. Bâ'zıları biraz önce geçen Sebret-il Cehninin hadîsi ile neshedildiğini söylemişlerdir.

Buhaarî ve Müslim Ali bini Taalibden ittifâkan rivâyet ediyorlar. Ali »r.a.«: «ALLAH'ın Rasûlü «s.a.s.» Hayber günü kadınların müt'a nikâhından ve evcil eşeklerin etlerini yemekten men'etti.» demiştir. Müt'a âyetinin bu hadîsi şeriflerle neshedilmesi, Kur'anı hadîs nesheder, diyen kimsenin mezhebidir. Hadis kur'anı neshetmez, diyen Şâfiî mezhebidir. Bu kavil üzerine Şâfiî: «Müt'a âyetini Vâcib Teâlânın Sûret-ül Mül'mindeki (والذين هم لهن زوجهم حافظون الاعلى زواجهن اوما ملكت اعانهن) âyeti celflesidir. Ziyraa: Müt'ada nikâhlanan kadın, zevce değil ve milki yamin de değildir. Muvakkat bir zaman için alınan kadın, alan adamın ne karısı ve ne de câriyesi değil demiştir.

Sâlim Bini Abdullah Bini Ömer, Bini-el Hattabdan rivâyet ediyor. Hazreti Ömer bir gün minbere çıktı, ALLAH'a hamdû senâdan sonra: «Bu kavimlerin haaline ne oldu da şu müt'a nikâhını yapıyorlar. Halbuki, ALLAH'ın Rasûlü bundan nehyetti. Müt'a nikâhını yapan bir kimse bulursam, ancak onu taş ile recmedeceğim.» dedi. Ve devamla: «Müt'a nikâhı yıkıldı Bununla beraber, talâki, iddeti ve mirâsı da yıkıldı» demiştir. Bu hususta daha bir çok rivâyetler vardır. Hepsi de müt'a nikâhının mensûh olduğu hakkındadır. Şu izâha göre müt'a nikâhı ve bu âyeti celfle; gerek âyet ve gerekse sünnetle neshedilmiş bulunmaktadır.

(1) عن سبرة بن عبد الجهنى انه كان مع رسول الله فقال يا ايها الناس اني كنت اذنت لكم والاستمتاع من النساء واد الله قد حرم ذلك الى والقيامة فمن كان عنده منهن شي فليخل سبيله ولا تأخذوا مما آتيتموهن شيئا

Mes'ele buraya gelmiş iken bir de şu ciheti izâh edelim. Birerkek, nikâhtan sonra dühul bulmadan kadını boşarsa, El-Bakara sûresinde geçtiği üzere nısıf mehir lâzım gelir. Erkek kadına dâhil olursa, cima' vuku' bulsun veya bulmasın tam mehir vermek erkek üzerine vâcip olur.

Kadınların mehirlerini veriniz. (فريضة) ALLAH tarafından takdir edilmiş bîr farz olarak, lâzım ve vâcip olarak veriniz.

(ولا جناح عليكم فيما تراضون به من بدال الفريضة) Mehir takdir edilip kesildikten sonra, rızaalaştığınız şayde üzerinize günâh yoktur. İki taraf mehir üzerinde anlaştıktan, gereken meblâğı belli edip nikâhları yapıldıktan sonra kadının kocasına mehrini tamamen veya kısmen hibe etmesi veya kocanın kadına fazla mehir vermesi sûretiyle veya hangi bir şekilde olursa olsun, aranızda rızaalaştığınız şeyde, üzerinize günah yoktur.

Âyeti celilenin yukarıya bağılılığı üzerinde iki kavil vardır.

1 — Âyeti celileyi müt'a nikâhı üzerine hamleden kimse: «İki taraf belli bir zaman, belli bir ücretle akd yapıp birleştikleri ve ecel tamam olduğu zaman kadın dilerse, zamanı uzatır, erkekte ücreti fazlalastırır. Bu halde ikisinden biri raazî kalmazsa ayrılırlar. Bu nikâh islâmiyyetin ilk zamanlarında câizdi. yukarda izah edildiği vechile sonradan neshedildi.

2 — Âyeti celileyi, kadınlardan sahih nikâh ile faydalanmaya hamleden kimse de: (ولا جناح عليكم فيما تراضون به ..) âyeti celilesi ile murad: «mehirden fedâkarlık yapmak, ıvaz almak ve berât etmek.» demiştir. Nazmı şerifin iki ma'nâya da şumûlu vardır. zahir olan öncekidir.

Üzerinize farz olan mehir ve yukardaki âyetlerde zikredilen hükûmler üzerinde i'tinâlı olunuz. (اراد الله كان عليها حكما) Çünkü ALLAH azze ve celle, nikâhlarınızda ve diğer işlerinizde, iyiliğinize ve salâhınıza olan işleri bilip durmaktadır. Sizin için tedbir ettiği hükûmlerde, emir ve nehyettiği şeylerde hikmetlidir. Onun hükûm ve takdirlerine aslaa hâlel gelmez, noksan cârf olmaz. İşte ALLAH böylece ilim ve hikmet saahibidir.

يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ
سُنْنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَيَتُوبَ عَلَيْكُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ
وَاللَّهُ يُرِيدُ أَنْ يَتُوبَ عَلَيْكُمْ وَيُرِيدَ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ
الشَّهَوَاتِ أَنْ تَمْلِكُوا مِيزَانًا عَظِيمًا ۝ يُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُخَفِّفَ عَنْكُمْ
وَحُلُولَ الْأَنْسَانِ الضَّعِيفَا ۝

YÜKSEK ANLAMI:

ALLAH azze ve celle, size beyân etmek, ve sizi sizden önce geçen şu kimselerin geriatlerine irşâd etmek ve üzerinize tevbeyi tevfiğ etmek murad ediyor. **ALLAH**, bilâkür ve hikmet saahibidir. **ALLAH**, size tevbe nasb etmek murad ediyor; sehvetlerine uyan şu kimseler de, büyük bir meyl ile meylatmenizi istiyorlar. **ALLAH**, sizden tahfif etmek murad ediyor, Fakat, insan zâif olarak halkolundu.

SEBEBİ NÜZUL:

Tedâ ve Tekaddes Hazretleri, bu âyeti celfileleri, mü'minlere dinlerini ve geriatlerini beyân etmek, işlerinde, salâh olanları izah eylemek, doğru yola hidayet etmek ve tevbe yollarını göstermek üzere inzâl buyurmıştır.

(يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ) Cümlesinin aslı, (يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ) dır. (LÂM) Beyanın önemi için te'kid olarak ziyâde edilmistir. Mâ'nâ : **ALLAH** azze ve celle, size dininizi açıklamak, geriatlerinizi ve işlerinizin salâhını izah etmek, hakka yaklaştırmak, câriyelerin nikâhlarına sabretmenin faydasını bildirmek ve amellerinizin fasiletli olmasını murad ediyor. (وَرِيدِكُمْ) Sizi; sizden önce geçen, nebîlerden ve saaliğ kullardan şu kimselerin yollarına ve geriatlerine hidâyet ve irşâd etmek murad ediyor. Sizi İbrahim aleyhisselâmın milleti olan Hanefî geriatına hidâyet etmek istiyor. (وَيَتُوبَ عَلَيْكُمْ) Bundan önce işlediğiniz ve isabet ettiğiniz

kötülüklerinizden geçmek ve onları bağışlamak murad ediyor. İbâdet ve tâatta üzerinde bulunduğunuz ma'siyetlerden ve günahlardan sizi affetmek istiyor. Başka bir anlamla: Bir çok faydalar beyân etti. TÂATına ırsâd ve hidâyette bulundu. Buha rağmen sizden, bir çok kusurlar, ifrat ve tefritler vukû' buldu. Şüphesiz sizi tevbeyle ırsâd ile tevbenizi kabul etmek istiyor.

(وَاللّٰهُ عَالِمٌ) ALLAH azze ve celle, din ve dünyâ işlerinde kullarının menfaatlerini bilip durmaktadır. (حَكِيمٌ) Kullarının işlerini tedbir etmekte hikmetlidir. bütün işleri hikmetten haalî değildir.

(وَاللّٰهُ يَرْبِئُ أَنْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ) Âyeti celilenin tefsirinde İbnü Abbas: «Teâlâ ve Tekaddes, sizi istemediği her kötü şeyden kurtarmak, sevdiği ve raaş olduğu iyiliğe hidâyet etmek istiyor.» demştir.

Mâ'nâ: Ey mü'minler! Gafur ve Rahim olan ALLAH azze ve celle, sizleri, maddeten ve mânen size zarar verecek her türlü fenâlıktan korumak ve sizleri, dünyâ ve âhret seâdetine hidâyet ve ırsâd edecek amel-ler nasîb etmek istiyor.

(وَرَبِّدَالَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الشَّهَوَاتِ) Bâ'zıları âyeti celilenin Yahut ve nasârâ hakkında nâzil olduğunu, bâ'zıları ise hassaten Yahûdiler hakkında nâzil olduğunu beyân etmişlerdir. Çünkü Yahûdiler, baba bir kız kardeşin kızının nikâhının halâl olduğuna kaailerdir. Bâ'zıları da âyeti celilenin mecûsiler hakkında nâzil olduğunu rivâyet etmişlerdir. Çünkü mecûsiler, kız kardeşleri ve kız kardeşlerin kızlarını halâl addederler. ALLAH azze ve celle bunları haram kılınca, onlar mü'minlere: «Tiyzenizin ve halanızın kızlarını halâl sayarsınız. Tiyze ve halalar size haramdır. Bâri siz de oğlan ve kız kardeşlerinizin kızlarını nikâh ediniz.» dediler Bunun üzerine ALLAH azze ve celle, bu âyeti celileyâ inzâl buyurdu.

ALLAH-mü'minlere tevbe murad ediyor. (وَرَبِّدَالَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الشَّهَوَاتِ) Yahud ve nasâra ve mecûsiler gibi hayvânî hislerinin esiri olan ve şehvetlerinin peşinde koşan sapıklar da: (أَنْ تَعْلَمُوا مَبْلَا عَطْفٍ) Kendileri gibi sizin de meyli azîm ile meyletmenizi, hak yolundan sapmanızı, halâl haram tanımayarak şehvet yollarında, zinâlıklar arkasında koşup dolagmanızı istiyorlar. Sizin için yapılacak hareket: Bunlar gibi dinsiz hava perestlerin arkasında koşmamak, sözlerine uymamak, onları tamâmen terkedip hak yolunda ve ALLAH uğrunda çalışmak, bu zamana kadar işlemiş olduğunuz günâhlara tevbe edip ALLAH yolunu tutmak ve âyeti celflelerde zikredilen muradı ilâhîden istifâdeye çalışarak, ebedî seâdet yollarında yürümek gerekir. Gerek âyeti celileler. Gerek hadisi şerifler ve gerekse dünya olaylarından anlaşıldığına göre: Yer yüzünde işlenen ve işlenilmekte olan kötülükler. vâkıalar ve cinâyetlerin kısmı küllisi, kadın yüzünden ve kadın parmağından meydana gelmektedir. Ebû-ssuud tefsir

rinde beyân edildiğine göre Saîd bini-el Müseyyeb: «Şeytan, Âdem oğullarına kadınlar tarafından geldiği zaman aslaa me'yûs olmamıştır. Seksen yağna girdim, gözümün biri gitti, diğeriyle yaşıyorum, korktuğum şeylerin en korkulusu, kadınların fitneleridir.» demiştir. Hakikaten de öyledir. Bunun içindirki, bu hususta erkeklerin çok uyanık olmaları icâbeder. Ne yazıkki, bu günün erkekleri bundan kaçmak değil, bilakis pervânelerin kendilerini ateşe attıkları gibi, erkekler de bile bile kadın yüzünden kendilerini ateşe atmaktadırlar.

Halbuki: ALLAH azze ve celle Hazretleri, bu âyeti cellelerde kullarına ne büyük lûtuflerde bulunmuştur. Fahri Raazî tefsiri Kebîrinde İbni Abbastan rivâyet edilen şu tefsiri beyân ediyor. Şöyleki:

İbni Abbas: «Nisâ sûresinde sekiz âyet vardırki, şu ümmet için günün üzerine doğup battığı her şeyden hayırlıdır. Bunlar:

(یربدا لله أن يخفف عنكم ..) ، (والله یرید ان يتوب علیکم ..) ، (یربدا لله لیبین لکم ..) ،

(ما یفعل الله بعد اذ یکم ..) ، (ومن یعمل سوءاً او یظلم نفسه ..) ، (ان الله لا یظلم مثقال ذرة ..)

(ان الله لا یفران بشرک ..) ، (ان یجتوا کاکراً نهنون عنه ..)

Âyeti celleleridir.» demiştir. Buâyeti cellelerin tefsirine bakılsın.

Fahri Raazî, bu bilgiyi verdikten sonra: «Muhammed-el Raazî, şu kitabın musannfı, ALLAH onu hüsnâ ile sona erdirmiş! ALLAH'ım bizi fazlınla ve rahmetinle, bu âyeti cellelere ehil kıl, ey cömerdler cömerdi, ve ey merhametlilerin en merhametlisi!» diyor.) diye düâ ve niyazda bulunmuştur.

Fahri Raazî merhumun cân-ü gönülden yapmış olduğu bu düâyaya, bu âciz de ruhunun derinliklerinden gelen âh-ü eninle ve gözyaşlarıyla (Âmin!) der..

(یربدا لله ان یخفف عنکم) ALLAH azze ve celle, şeriat hükûmlerini size kolaylaştırmak istiyor. Bu âyeti cellenin anlamı, bütün şeriat hükûmlerine, bize müyesser kıldığı bütün lûtuflara, bize ihsan ettiği bütün faziletlere, Beni İsrâilde olduğu gibi.. üzerimize yüklediği bütün kolaylıklara şâimdir. Nitekim, bu hususta Bakara sûresinde (یربدا لله بکم) (وما جعل علیکم فی الدین من حرج) ve El-Hacc sûresinde (یربدا لله بکم) Buyurmuştur. ALLAH'ın Rasûlü «s.a.s.» de: «Ben, doğruluk, kolaylık ve âşânlıkla gönderildim.» buyurmuşlardır. (1)

ALLAH azze ve celle, sizden her şey'i tahfif etmek murad ediyor. (یربدا لله ان یخفف عنکم) Halbuki, insan zaif olarak halkolundu, onun için sabırları azdır. Bil-hassa kadınlara karşı sabırları daha azdır. Zaif oldukları için havâyâ meyilleri çoktur. Havâ ve arzularını yenmekte azimleri zayıftır. Hakîr meniden halkolundukları için asl hilkatlerinde zaiflik vardır. Bu zâ'fiyetlerinden dolayı şehvetlere ve tâatte meşakkatlere sabredemezler.

(1) ۱) روى عن النبي صلى الله عليه وسلم أنه قال: «إن من أحبب إليَّ امرأةً سهلته»

وَلَا تَمْنُوا فِتْنَةً لِّلّٰهِ بِهٖ يَعْصِيْكُمْ فَاَنتُمْ تَارِكُوْنَ
 مِمَّا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الَّذِيْنَ تَنْهٰى عَنْكُمْ فَاَتَاكُمْ مِنْهُنَّ نِسَآءٌ فَامْتَسِكُوْا
 فِيْهَا مَا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الَّذِيْنَ تَنْهٰى عَنْكُمْ فَاَتَاكُمْ مِنْهُنَّ نِسَآءٌ فَامْتَسِكُوْا
 فِيْهَا مَا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الَّذِيْنَ تَنْهٰى عَنْكُمْ فَاَتَاكُمْ مِنْهُنَّ نِسَآءٌ فَامْتَسِكُوْا

MEÂLİ ŞERİFİ:

ALLAH'ın bâ'zınızı ba'zınız üzerine tafdil ettiği şey'i temennî etmeyiniz. Kazandıkları şeyden erkekler için bir nasib vardır ve kazandıkları şeyden kadınlar için de bir nasib vardır. **ALLAH'ın fazlından isteyin.** Çünkü: **ALLAH** azze ve celle hakikaten her şey'e alim bulunmaktadır.

SEBEBİ NÜZÜL:

Âyeti celilenin sebebi nüzülü hakkında bir kaç kavil beyân edilmiştir.

I - Tirmizî ve Haakîm, Ümm-ül-mü'minin Ümmü Seleme Hazretlerinden rivâyet ediyorlar. Ümmü Seleme «r.a» : Ey **ALLAH'ın Rasûlü!** Erkekler savaş yapıyor, biz yapmıyoruz, bizim mîrasta hakkımız, erkeklerin hakkının yarısı oluyor. Biz de erkekler gibi olsaydık ne olurdu?» diye **ALLAH'ın** erkeklere verdiği fazîleti temennide bulundu. Bunun üzerine Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri bu âyeti celîle ile (ان السِّلْمَ وَالْمِلَّةَ) âyeti celîlesini inzâl buyurdu. El-Ahzab sûresine bakılın!.

2 — İbni Abbastan rivâyet ediliyor. Sallellâhü aleyhi ve Selleme bir kadın geldi de: «Ey **ALLAH'ın** Nebîsi! Mîrasta kadınlar, erkeklerin yarı hissasını alıyorlar. Ve iki kadının şehâdeti bir erkeğin şehâdetine eşit oluyor. Biz kadınlar bir amel işlediğimiz zaman, nısıf sevâb yazılır da amelde de böyle mi oluruz?» diye sordu. Bunun üzerine **ALLAH** azze ve celle, bu âyeti celîleyi inzâl buyurdu.

3 — Katâde ve Süddîden rivâyet ediliyor. (لاَ ذَكَرَ مِنْ حَظِّ الْإِنثِيْنِ ..) Kavli şerifi nâzil olunca, erkekler: «Biz mîrasta kadınlar üzerine tafdîl olduğumuz gibi, âhirette de sevâblarımızla kadınlar üzerine tafdîl olunmamızı ve ecirlerimizin de kadınların ecirlerinin iki misli olmasını cidden temennî ediyoruz.» dediler. Buna karşı kadınlar da: «Dünyada, mîras üzerinde bizim nasîbimiz, erkeklerin nasîbinin nısıfı olduğu gibi, âhirette günâhlarımızın erkeklerin günâhlarının nısıfı, vizirlerimizinde erkeklerin vizirlerinin nısıfı olmasını elbette ümid ederiz.» dediler Bunun üzerine **ALLAH** azze ve celle, bu âyeti celîleyi inzâl buyurdu Diğer bir rivâyette

Allah, erkeğe mirâsta kadının nasibinin iki mislini emredince; kadınlar: «Biz erkeklerden daha çok muhtacız. Zıyra: Bizler zaifiz, rızık talebinde onlar, bizden daha kudretlidirler.» dediler. Bu âyet nâzil oldu. Şöyleki:

(وَلَا تَغْنُوا مَافِئَالَهُ بِبَعْضِكُمْ عَلَى بَعْضٍ) «Temennî» kelimesi hakkında müfessirler, iki kavil beyân etmişlerdir.

Birincisi: Bir kimsenin başka bir kimsede bulunan varlığın ondan gitmesini ve o varlığın kendisinde bulunmasını istemesi Buna «Hased» denir: Hased dîni islâmda zemmolunmuş bir vasıftır. Bâ'zı kimseler de, o varlığa kendilerinin başkalarından daha lâıyk olduğuna inanırlarki: Bu da ALLAH'a i'tiraz ve onun takdîrine raazî olmamaktır. Önceki gibi bu damezmümdür. Burada şu ciheti de hatırlatmak yerinde olur. Ba'zı kimselerde saahip oldukları mallarını bâ'zı çocuklarına lâıyk görmezler de, onları başka çocuklarına vererek diğerlerini ondan mahrum ederlerki, bu da ALLAH'ın hükmüne itiraz ve kur'ânına raazî olmamaktır. Bir kısım varislerden mal kaçıran kimseler de aynı hal ve aynı durumdadırlar. ALLAH esirgesin, her iki hal de iman ve amel yönlerinden çok tehlikelidir. Bunun için müminler, çok uyanık olmalı ve kendileri için tehlikeli olan bu gibi hareketlerden sakınmalıdırlar.

İkincisi: Bir kimsenin; başka bir kimsede bulunan varlığın zavâlını istemeyip te, o varlığın kendisinde bulunmasını arzû etmektirki, buna şurîat ta'bîriyle «gıpta» denir. Gıpta, dinde mezmûm değil, câizdir.

Hasenden rivâyet ediliyor. «Fülanın ve fülanın malını temennî etme; Arzû ettiğin o varlık senin helâk ve husraanını mucip olabilir.» demıştır. Öyle olunca kul ALLAH azze ve celle Hazretlerinin; kullarının menfaatlerini çok bildiğini idrâk etsin de, onun kazaasına raazî olsun, âhîret amelîne emniyeti ziyâde olsun da: «ALLAH'ım! Bana, dînimde, dünyamda, âhîretimde benim için salah olanı ver.» desin!..

MA'NÂ: Ey mü'minler! ALLAH'ü Teâlânın, bâ'zınızı bâ'zınız üzerine tafdîl ederek verdiği mal, ilim, evlâd ve diğer varlıkları temennî etmeyiniz. Azlığın çokluğun, varlığın yokiğün ALLAH'ın ilmi ve takdîriyle olduğuna, bunların hepsinde ilâhî hikmetler bulunduğuna ve hepsinin de kulların hayrına olduğuna imân ve i'tikad ederek ALLAH'ın hikmet ve takdîrine raazî olun. Çünkü:

(لَرَجُلٌ نَصِيبٌ مِمَّا اكْتَسَبَ وَنِسَاءٌ نَصِيبٌ مِمَّا اكْتَسَبَ) kazandıkları şeylerden erkekler için bir nasib vardır. ve kadınlar için, kazandıkları şeylerden bir nasip vardır. Fabri raazî tefsiri kebirinde dördüncü sebebi nüzûl olarak şöyle bir rivâyet beyân ediyor. Kadınlardan bir tânesi ALLAH'ın Rasûlüne «s.a.s.» geldi de: «Erkeklerin ve kadınların Rabbi birdir. Sen bize de, onları da peygambersin. Babamız Âdem ve annemiz, Havvâ'dır. ALLAH'ın onları kur'ânında zikredip de bizi zikretmemesinde sebep nedir?» dedi, bunun üzerine bu âyet nâzil oldu. Bunun üzerine kadın: «Erkekler, cihâdda bizi geçti, bizim cihâdımız yok.» dedi. Kadının bu sözü

üzerine Sallelâhü aleyhi ve Selle Kadına: « Sıden çocuğa kalan kadın için, gündüzleri oruç tutan, geceleri ibâdet eden kimsenin ecri vardır. Çocuk doğduğu sıradaki kadının ecirini kimse bilmez. Kadın çocuğu emdir-diği zamanda her emmede kadın için bir nefsi diriltme sevâbı vardır.» buyurdu. Bundan sonra Teâlâ ve 'Tekaddes Hazretleri (الرجال لم يعبوا ما كانوا) Âyetini inzâl buyurdu.

Sebebi nüzûllere ve şu izâhına göre: Âyeti celliilenin anlamında hem dünya ahvaline tealluk eden şeylerin hem âhiret ahvâline tealluk eden şeylerin ve hem de her ikisine tealluk eden şeylerin dahil olmasının müm-kin olduğu anlaşılmış olur. Şu hâle nazaran Âyeti celliiley sâdece dünyâ veya sâdece âhiret işlerine tahsis etmek doğru olmaz. Belki kadın ve erkek-lerin birbirlerine karşı çeşitli faziletlerini nazar 'îtibâra alarak muta-alaa etmek yerinde ve doğru bir inceleme ve açıklama yapılmış olur.

Şimdi Âyeti celliilenin tefsirini tedkik edelim. İbni Abbas: «Ana ve babanın ve yakın akrabasının mirasta terk ettikleri mallardan kadınlar ve erkekler için kazandıkları var.» demiş. Bu tefsir, Âyeti celliilenin dünyâ kazancına tevcihine ve birinci sebebi nüzûle uygundur. Bâ'ımları: «Erkekler ve kadınlar için, kazandıkları amellerden âhirette ecirler vardır.» demişlerdir. Diğer sebebi nüzûllere göre, bu tevdih Âyeti celliilenin me'âlî-ne daha uygundur. (Çünkü âhiret amellerinde kadın ve erkek kazançla-rında fark yoktur. Bunda hepsi müşâvidir. Hangisi daha fazla ve daha hulûs ve huşû ile amel ederse ona göre ecir alacaktır. Âhiret sevab-larında dünya mirasları gibi ayrılık yoktur. Zira: ALLAH kuranı ke-riminde (1) (من جاء بالحسنة فله عشر أمثالها) buyurmuşturki,, kadına ve erkeğe şâmilidir.

Diğer bâ'ımları da Âyeti celliilenin anlamında: «Erkekler için cihad-dan kazandıkları, kadınlar içinde, kocalarına itaat ve ırslarını muhafaza-ndan kazandıkları ecirler vardır.» demişlerdir. Âyeti celliilenin bu tavahe de şümûlu vardır.

MÂ'NÂ: Erkekler için: Mirastan, dünya kazançlarından, âhiret âmellerinden, cihaddan ve her türlü hayırdan kazandıkları nasîbler var-dır. Kadınlar için de, Mirastan, dünya kazançlarından, âhiret amellerin-den, kocalarına itaat ve namuslarını muhafazadan ve içadıkları her tür-lü hayır şeylerden ecirleri vardır. Öyle ki: «Hence ay mî'âmler Yekâğori-nizde bulunan maddî ve mânevî hayırlara göz dikmeyin de..»

(وأسطره من الله) ALLAH'ın fazlından, lîtfu kereminden isteyin. İbni Abbas: «ALLAH'ın fazlından isteyin!» demiş. Bâ'ımları: «ALLAH tan Zâtine ibâdeti ve ibâdeti tevfiğini isteyin.» demişler. ALLAH anu ve celli, bu Âyeti celliide kullarına fazlından istemelerini emrediyor. Bundan dolayı bâ'ımları da: «ALLAH kullarına isteme ile emretmes, an-cak, istediklerini verir.» demişlerdir. Şu tefahvire göre mî'ânine lîtfu olan sebebine sarfip her şeyi Allah'tan istemektedir.

(1) Bir kimse bir sevâb ile şükres, onun için on mî'âl vardır.

Âyeti celiyle, düâ ve istekte bir şeyi tâ'yin etmemesine, lâkin AL-LAH'ın fazlından dîninin, dünyâsının ve âhîretinin salâhına sebep olacak şeyi istemesine tenbih vardır.

Bâ'zıları da: «Kadınlar, erkekler gibi olmalarını ve erkekler için olan şey'in benzerinin kendileri için de olmasını temenni edince; AL-LAH onları bu temennîden nehyetti de onlara fazlından istemelerini emretti.» demişlerdir. Ziyrâ: ALLAH kullarının menfaatlerini çok iyi bilir.

(اِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا) ALLAH kullarının istedikleri her şeye âlim bulunmaktadır. İsteyenlerin salâhına ve iyiliğine lâıyk olanı bilir. Ona göre infak ve takdîr eder. Onun için istiyen kimse, isteyeceği şeyi mücmel olarak istemeli, şunu ver, bunu ver, diye ta'yin etmemeli ve ALLAH'ın takdîrinden fazla isteyip te beyhûde yere üzülmemelidir.

İbni Uyeyne: «ALLAH ancak, vereceği bir isteği emreder.» demiştir. Medârik tefsîrine dercedilen bir hadîsi şerifte Sallellâhü aleyhi ve Sellem: «Bir kimse ALLAH'ın fazlından istemezse ALLAH ona gazab eder? buyurmuşlardır. Burada ALLAH kulundan bir çok hayrını îmsâk ederde «Benden isteyinciye kadar kuluma vermem, isteyiniz.» buyurur, deniliyor.

Âyeti celiyle, ma'nâ itibariyle dört fıkraya ayrılmıştır. Birincisi: Erkekler ve kadınlar, ALLAH'ın kazaa ve tekdîrinde, aralarında görülen fazlalıkları temennî etmemeli. İkinci: Çalıştıkları işlerde ve yapmış oldukları amellerde, erkekler için bir nasîb ve kadınlar için bir nasîb olduğu, âhîrette kadın ile erkeğin farkı olmadığı, üçüncüsü kadın ve erkek'ten her birinin, dünyâ ve âhîret hasenesini ALLAH'ın fazlından istemeleri, dördüncüsü: ALLAH azze ve celle Hazretlerinin, geçmiş ve gelecek; gizli ve açık; hâazır ve gaaib her şeyi bilmesi, her kesin durumuna göre kazaa ve takdîr buyurması'dır.

Binâen-aleyh: Kadın, erkek her mü'minin bu mâ'nâları düşünmesi, hareketini bu esaslara göre tanzîm etmesi ve olmayacak şeyleri temennîlerde bulunmaması; elinden geldiği kadar Haalîkına kulluk yapması ve ibâdetle bulunması, dileyecek bir haaceti varsa, tâyin etmiyerek kısaca ALLAH'ın fazl-ı keriminden istemesi, her şeyi ALLAH'ın ilmîne havale ederek hükûmlerine raazî olması, mü'minin îmânının, i'tikaadının ve amelînin icâbıdır.

Teâlâ ve Tekaddes, kadınların ve erkeklerin, birbirlerinde gördükleri fazlalıkları temennî etmemelerini, kazandıklarından erkekler için bir nasîb, kadınlar için bir nasîb olduğunu, ALLAH'ın fazlından istemelerini ve ALLAH'ın her şeye âlim olduğunu beyân ettikten sonra, mîraslarda kadınlar ve erkekler için ayrı ayrı nasibler olduğunu beyân etmek üzere buyuruyorki:

وَلِكُلِّ جَلِيلًا

مَوَالِي مِمَّا زَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ وَالَّذِينَ عَقَدَتْ يَمَانُكُمْ

فَاتَوْهُمْ نَصِيبُهُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدًا

TÜRKÇE ANLAMİ :

«Kadın ve erkekten» her birini, ana ve babanın, yakın akrabasının ve anlaşmanızın bağladığı şu kimselerin bıraktıkları terekelere vârisler kaldık Onlara nasiblerini veriniz. Çünkü, hakikaten ALLAH, her şey üzeri-ne sâhid olmuş bulunmaktadır.

Fahri raazî tefsiri kebirinde âyeti celileyi iki sûretle tefsir etmiştir.

Birinci tefsire göre mâ'nâ: Erkek ve kadından her birerleri için, terkettikleri şeyde vereseler kıldık. Bunlar: Ana baba, yakın akraba ve kölelerin efendileridir. Öyle olunca vârislerin nasiblerini veriniz.

İkinci tefsire göre mâ'nâ: Ana ve babanın ve yakın akrabânın ve kölelerin terkettikleri her mal ve her nesne için, vârisler kıldık. Onların his-salarını veriniz.

Birinci mâ'nâyâ göre kadın erkek mûris; ana, baba ve yakın akraba vâris oluyorlar. İkinci mâ'nâyâ göre: Ana, baba, yakın akraba, karı ve kocadan her biri mûris oluyor. Kadın veya erkekte vâris olmuş oluyor.

Bu cihet beyân edildikten sonra, âyeti celilenin ikinci fıkrası olan (وَالَّذِينَ عَقَدَتْ أَيْمَانُكُمْ) nazmı celilenin tefsiri ve bu meydana sebebi nü-zûllerini inceliyelim. Âyeti celiledeki fiilin «âkadet» okunduğuna göre lâfza şerîfin anlamı: Yeminlerinizin karşılıklı akd yaptığı ve muâhede ettiğî kimseler anlamına gelirken, bu hususta başlıca şu vecihler beyân edilmiştir.

1— İbni Abbastan rivâyet ediliyor. ALLAH'ın Rasûlü Sallâllâhu aleyhi ve sellem, Mekkedden Medîneye hicret buyurduklarında, Mekke'li muhacirlerle Ensaarı kardeşlik yapmıştı. Bu sûretle neseb ve rahm akraba-bağı geride kalıyor; bu kardeşler, birbirlerine vâris oluyorlardı Bundan sonra mîras âyetleri ile (وَأُولُو الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ) âyeti celilesi nâ-zil olunca bu, kardeşlik mîraası nesholundu.

2. — Zamamî câhiliyyede, bir kimse diğer bir kimsenin elinden tuttu. «Kanım senin kanın, yıkımın senin yıkımın, intikamım sen'in intikamı»

savaşın senin savaşın, selemim senin selemim (1) sen bana vâris olursun, ben sana vâris olurum, sen beni ararsın ben seni ararım, sen benikurtarırın ben seni kurtarıyorum.» der Dinliyen kimse, bunları kabul ederse bu sözler ikisi arasında bir akd olur. Bu akd ile bunlar yekdiğerlerinin halifi olurlar. Bunlardan biri öldüğünde diğeri ölenin malının altıda birine vâris olurdu. Bu akd ve haliflik islâmiyyetin ilk zamanlarında cârf idi, Bu âyeti celile nâzil olunca bu şekil mîraasın hükmü ortadan kalktı.

3 — Âyeti celilenin Hazreti Ebû Bekr ile oğlu Abdürrahman haklarında nâzil olduğu da rivâyet edilmiştir. Daavud bini Husayndan rivâyet ediliyor. Ben bu âyeti celileyi Ebû Bekrin hicrinde yetim olarak bulunan Ummü Sâ'id binti el-Rabî'a'ya okuyordum. Buraya geldiğimde (والدس عافت أمانكم) diye okudum. Kız bana, öyle okuma, âyeti celile (والدس عافت أمانكم)

(والدس عافت أمانكم) şeklindedir. Bu âyeti celile, Ebû Bekr ile oğlu Abdürrahman haklarında nâzil olmuştur. Ebû Bekr «r.a», Abdurrahmanı imâna dâ'vet etti. Abdürrahman imandan imtina, edince, Ebû Bekr, onu vârislikten çıkardı. Ona bir şey vermiyeceğine ahdü yemîn etti. Sonra Abdürrahman iman edince ALLAH azze ve celle, bu âyeti celile ile Ebû Bekre Abdürrahmanın nasibini vermesini emretti. Bu kıraata göre akd, bir taraftan olduğu anlamını ifade eder ve bunu da Ebû Bekr yapmış olur.

4 — Âyeti celilenin (والدس عافت أمانكم) okunduğuna göre, karışıklı akd yapanlar karı ile kocadırki: Bundan murad nikâhdır. Çünkü karı ile koca nikâh ile yekdiğerine vâris olurlar. Çünkü; âkadet, kelimesi iki kişi arasında yapılan akdi beyân eder. Ziyraa: Bu kelime müfâ'ale babından mazi mefred müennestir.

Son iki rivâyete göre, âyeti celile mensuh değil, muhkemdir. Birinci ve ikinci rivâyetlere göre. (الذكر مثل) lâfzı şerifi, (والدس عافت أمانكم) (الذكر مثل) âyeti celfleleri ile mensühtur.

Kadın ve erkekten her birinin hussalarını veriniz. (ان الله كان على كل شيء) (شهادة) Çünkü ALLAH azze ve celle Hazretleri, her şey üzerine şahid olup durmaktadır. Haazırı, gaaibi, görüneni, görünmeyeni, mevcûd, gayri mevcûd, her şeyi bilir. Âyeti celflede itaat eden kullara vâ'd, âsllere de vâid vardır. Çünkü ALLAH azze ve celle her şey üzerine şahid bulunuyor. Buna göre, her varlık üzerinde ilmi olmuş olur.

Öyle olunca itâat eden kullarını niyyet ve amellerine göre mü-kâfatlandırır, âslleri ise niyyet ve amellerine göre kurtuluş olamaz. kaadirdir. Rabbin şahâdet ve ilminden hiç bir sûretle cezâlandırır ve buna Onun için insanlar bu ciheti iyi düşünmeli, iyi takdîr etmeli ve bütün hareketlerini ona göre düzenlemelidir.

(1) Şeytan mal almak için önden para vermek sûretiyle yapılan alışveriş.

★

Karı koca arasında vukû' bulan ve bulmakta olan bâ'zı haadiselerin halli için yapılması icâbeden bâ'zı tedbirleri beyân etmek üzere buyuruyor ki:

الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا
 أَنفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ فَأَلْصَقَ الْكُلَّ قَانِتَاتٌ حَافِظَاتٌ لِلْغَيْبِ
 بِمَا حَفِظَ اللَّهُ وَاللَّاتِي تَحَاوُونَ نُشُوزُهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَأَهْجُرُوهُنَّ
 فِي الْمَضَاجِعِ وَأَضْرِبُوهُنَّ فَإِنْ أَطَعْنَكُمْ فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ
 سَبِيلًا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا كَبِيرًا ﴿٦﴾

HİKMETLİ ANLAMİ:

ALLAH'ü Teâlânın, bâ'zılarını, bâ'zıları üzerine tafdîl vasfîle ve «erkeklerin» mallarından infâk ettikleri şeyle, erkekler kadımlar üzerine kasimdirler. Saalih kadımlar; itâat edenler, ALLAH'ın hıfzını emrettiği şeyle, «kocalarının» gaybında «ferclerini» hıfzedenlerdir. «kocalarına» kafa tutmalarından korktuğunuz şu kadımlar, imdî onlara vâ'zedin, onları yataklarında yalnız barakın ve onları dövün. Bunun üzerine size itaat ederlerse, üzerlerine bahana aramayın. Çünkü, hakikaten ALLAH azze ve celle, çok yüksek ve büyük bulunmaktadır.

SEBEBİ NÜZÜL: Âyeti celîle ensaarın hayırlılarından olan, Sâ'd bini el-Rabî' ve onun karısı Habîbe binti Zeyd bini Ebî Hüreyre haklarında nâzil olmuştur. Habîbe kocasına itâatsizlik yaptı, bunun üzerine kocası da ona bir tokat vurdu. Babası kızını alarak Sallellâhü aleyhi ve selleme geldi de: Ey ALLAH'ın Rasûlü: «Kızım ona odalık mı'ki: Buna tokat vuruyor? dedi. Bunların şikâyet üzerine Allah'ın Rasûlü: «Elbette kocasına kısas yaparız.» buyurdu. Kadın kocasına kısas yaptırmak için babasıyla geri döndüğü zaman ALLAH'ın Rasûlü: Döndünüz, işte şu Cibrildir, bana geldi, ALLAH'ü Teâlâ bu âyeti celîleyi inzal buyurdu» dedi.

ve (... الرجال قوامون) âyeti celîlesini sonuna kadar okudu. Sonra ilâve etti de: Biz bir emir murad ettik, bir emirde ALLAH murad etti. Elbetteki hayır ALLAH'ın murad Ettiğindendir.» buyurdu. Ve Hâbibenin kocasının üzerinden kisası kaldırdı.

Hasenden rivâyet ediliyor. Kisas âyeti nâzil olduktan sonra müstümanlar arasında kisas yapılmağa başlandı. Bu sırada mü'minlerden biri karısına bir tokat vurdu. Kadın ALLAH'ın Rasûlüne geldi de: «Ey ALLAH'ın Rasûlü! Kocam beni dövdü, ona kisas yapmanızı taleb ediyorum.» dedi. Bunun üzerine ALLAH'ın Rasûlü: «Kisas yaparız.» buyurdu. Bu hadiseler üzerine Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri (الرجال قوامون على النساء)

Âyetini inzâl buyurdu. Bu sırada kadın ile erkek orada bulunuyordu. Cenâbı Rasûl: «Biz bir emir murad ettik, ALLAH, bunu istemedi. Ey kişi hamının elini tut.» diye emretti. Bu emir üzerine erkek karısının elinden tuttu. Her ikisi de memnûn ve meş'ûd olarak evlerine döndüler.

(الرجال قوامون على النساء) Erkekler, kadınlar üzerine kaimdirler: Kadınlara nazaaret ve onları himâye ederler, onları idâre eder ve işlerini çevirirler. onların mürebbî ve âmirleridirler. Evet; erkekler kadınların kaaimi ve naazırındırlar. Fakat, bu kıyam ve nazaarat işi, kadınları taz-yık ve baskı altında bulundurmamak değil; onların hem müdürü, hem mü-rebbisi, hem de haadimidirler. Onları hem idâre, hem terbiye, hem de himâye ederler. Bunlar ise maddî, mâ'nevî; rûhî ve bedenî bir çok fâide-leri ihtivâ ederki, bunlarla âilevî ve toplumsal bağlar takviye edilir. Âi-le ve cem'iyet hayatı sağlam esaslar üzerine kurulur. Böyle bir cem'iy-etten kuvvetli bir devlet meydana gelir. Ve böyle bir devletin fertleri devamlı bir rafaaha kavuşmuş olurlar.

Erkeklerin kadınlarüzerine kaaim olmaları, al-el âde ve gelişi güzel bir iş değil, (بما فضل الله بعضهم على بعض) ALLAH azze ve celle Hazretlerinin, bâ'zılarını bâ'zıları üzerine tafdil ettiği şeyle, maddî ve mâ'nevî; bedenî ve rûhî meziyyet ve faziletler sebebiyle'dir.

Âyeti celîledeki, (هم) zamirinin tağlip sûretiyle erkeklere gönde-rilmesi, (على بعضهن) denmeyip de (على بعض) Şeklinde zamirsiz ola-rak İraadında çeşitli hikmetler vardır. Evvelâ: Bir kadının bir erkekle her yönden kıyas edilemeyeceği, sâniyen: Bâ'zı sıfatların erkeklerde ka-dınlardan fazla ve bâ'zı sıfatların da kadınlarda erkeklerden üstün oldu-ğu, meselâ: Beden kuvveti, çeviklik; muhakeme, cesaret, başkaları üze-rine haakim ve âmir olma... gibi vasıfların umumiyetle erkeklerde ka-dınlardan üstün olduğu; yine sefkate, merhamet, incelik, sokulganlık, ba-rakana himâyesine sığınma.. gibi bâ'zı duyguların da kadınlarda faz-la olması husûsında âyeti celîlede; insan zekâsının idraak edemeyeceği ve his ve duyguların beyân vardır. Bununla berâber, bütün kud-ret ve meziyyet ve faziletler; his ve duygular, karşılaştı-rıldığında, kadınlarda erkeklere nazaran kadınlardan üstün olduğu

görüldür. Bunlardan erkeklerin kadınlar üzerine haakim, naazır, haamî ve kayyum oldukları, insan zekâsıyla anlaşılabilceği gibi, âyeti celilede saraahaten açıklanmış bulunmaktadır. Erkeklerin kadınlar üzerine kaaim olmalarının sebeplerini dilimiz döndüğü kadar anlatmağa çalıştık. Yukarıdaki izahat, erkeğin kadın üzerine kıyâmının hem sebebini, hem hak olduğnu, hem de hikmetini bildirmektedir.

Diğer sebep ve hikmetine gelince; Mâ'nâ: Erkeklerin kadınlar üzerine ne kıyıamları, ALLAH'ın tafdil ettiği meziyetler sebebiyledir. Bir de: (وَمَا أَغْنَوْنَ أَمْوَالَهُمْ) erkekler kadınların âile halkının, infak ve ihtiyaçlarını kendi mallarından te'min ederler. Yâ'ni: Kadınların yedirilip giydirilmeleri, barınak ve sığınacak yerleri, her türlü iâgeleri erkeklereâitir ve erkekler üzerine bir borçtur. Âile nefekasının erkekler üzerine vâcib olması durumu, erkeklerin mîras hakları üzerinde de görülmektedir. Bir âile en az iki kişiden, karı ile kocadan meydâna gelir. Âilenin nefekasının te'mini ise erkek üzerine vâcibdir. Erkeğin, mîrastan kadının hissasının iki mislini alması, hikmetlerinden biri budur. Diğer biri de, Şeytan Cennette Havvâyı aldatıp ta, ALLAH'ın men'ettiği meyveyi yedirdiği zaman, Havvâ o meyveden üç tanesini aldı, birini yedi, diğer birini götürüp Âdeme verdi, birini de sakladı. Sonra olanlar oldu, her üçü de Cennetten kovuldular. İşte Havvanın, aldığı üç meyveden ikisini kendi alıp birini Âdeme vermesi hırsına, cezâ olarak ALLAH azze ve celle, kadınlara erkeklerin mîrastan aldıkları hissaların yarısını almalarını emretti. Bu rivâyette güzel bir nükte ve zarîf bir tâ'rîz vardır.

Evet, erkeğin mîrastankadının hissasının iki mislini almasının hikmetlerinden biri maddî bir zarûreti karşılamaktır. Ziyraa: Bir âile en az iki kişiden meydâne gelir. Âilenin rızkını te'min etmek ise erkek üzerine borçtur. Öyle olunca: Erkekler mîraslardan iki hissa almalılarki, Bu hissa âilenin infâkına bir yardım olabilsin. Bu âilenin en az iki kişi olması keyfiyyetidir. Âile efraadı çoğaldıkça mäsrafin artması da erkek için ayrı zahmet ve meşakkatleri icâbederki, kadının bedeni ve rûhi yaratılışı, bu zahmet ve meşakkatleri yüklenmeye aslaa, müsâid değildir. Kadınların mîrastan yarı almaları onların yine lehinedir. Âilenin nefekası erkek üzerine olunca, kadın için hiç bir masraf yeri kalmaz. Öyle olunca kadının mîrastan almış olduğu nesne ne ise hepsi kendinde kalır, zaayî' olmaz. Mîrastan gelen şey, nemâli bir mal ise, gittikçe artacak belki de kadın âilenin en zengin ferdi olacaktır. Nitekim böyle olanlar eksik değildir.

Kadınların mehirlerinin ve nefekalarının kocalarının üzerine vâcib olması hasebiyle. Ebû Hüreyreden rivâyet edilen bir hadîsi şerifte ALLAH'ın Rasûlü «s.a.s»: «Ben bir kimsenin bir kimseye secde etmesiyle âmir olmuş olsaydım, kadının kocasına secde etmesini emrederim.» buyurmuştur. Ahracehû Tirmizî.

Bütün âile halkının nefekasını te'min etmek erkeğe âid olduğu için, âile içinde erkeğin çok çalışması ve çok fedekâr olması gerekir. Erkek bu vasıfları haaz olmaz da tenbellik ve atalet yüzünden âilenin ihtiyaclarını te'min edemezse, böyle erkekler âilevî vazifelerini yapmadıklarından dolayı, âile üzerindeki kıyam haklarını muhaafaza edememişler demektir. Bu durumda bulunan erkeklerin karılarından tam hürmet beklemeye hakları olamaz. Âilelerine karşı vazifelerini hakkıyla yapmış olan erkeklerin ise hanımlarından itâat, sadâkat ve hürmet beklmeleri haklarıdır. Bu şekil kadınlar vazifelerini yapmazlarsa aşağıda tercümelerini vermiş olduğumuz, hâdisi şeriflerin bildirdikleri cezâlara çarpılırlar. Vazifelerini yapan bu kadınlar hangileridir, Ve vâzifeleri nelerdir. Şimdi sıra buna gelmiş bulunuyor. şöyle ki:

(فاضلات) Saalih olan kadınlar, yâ'ni: Hayır ile amel eden hanımlar, (فاضلات) ALLAH'a karşı kulluk vazifelerini yapanlar, yâ'ni: ALLAH'ın husûrunda dîvan duran, hakkıyla ibâdetini yapan, kocalarına itâat eden ve kocalık haklarını gözetken, (حافظات للغيب بما حفظ الله) Kocalarının gıyâbında, ALLAH'ın hıfzını emrettiği husûslarda, ırzlarını, naamûs ve şereflerini, âile sırlarını, saklanması icâbeden bütün esraarı, evini, bütün mal ve eşyasını muhafaza eden mü'min hanımlardır. Müslüman hanımların dinlerini, imânlarını, ALLAH'ın emir ve nehirlerini muhafaza etmeleri de burada dâhildir. Şimdi bu husûsa dâir iki cihan Serverinden vârid olan bâ'zı hadîsi şeriflerin anlamlarını buraya dercedelim.

Neselin Ebû Hüreyreden ihrâc ettiği bir hadîsi şerifte Sallellâhü aleyhi ve sellem: «Kadınların hangisi hayırlıdır?» diye sorulduğunda, ALLAH'ın Rasûlü: «Kocasına kendine baktığında sürur veren, emrettiği zamanda ona itâat eden, nefsinde ve malında kocasının kerih gördüğü şeyde ona muhaalefet etmiyen, şu hanımdır.» buyurmuşlardır.

İmam Bagavînin, Sâ'lebî senediyle Ebû Hüreyreden rivâyet ettiği birhadîsi şerifte Sallellâhü aleyhi ve Sellem : «Kadınların hayırlısı şu kadındırki; Baktığın zaman sana meserret verir, emrettiğin zamanda sana itaad eder, ondan gaaib olduğunda malında ve nefsinde seni hıfzeder.» buyurmuşlar, sonra da, (فاضلات فاضلات للغيب) âyeti celîlesini okumuşlardır. (1).

ALLAH, kadınları kocalarına vasiyyet ettiği zaman onları hıfzetti de, kocalara kadınların mehirlerini ve nefekalarını edâ ile emretti. Allah'ın Rasûlü de kadınlar için hayrile tavsiyede bulundu. Buhaarî ve Müslimin Ebû Hüreyreden rivâyet ettikleri bir hadîsi şerifte Sallellâhü aleyhi ve Sellem: Kadınlara hayır tavsiye edin, ziyraa: Kadın eğri eğyer

[1] خير النساء امرأة اذا امرت بمعصية اذا غابت عنها - حفظك و ماها و نفسها ثم تلا الرجل قوامون على النساء...

kemiğinden halkedilmiştir. Bunda olan eğrilik katıdır. Doğrultmak istersen kırarsın, onu kendi haline bırakırsan eğri olarak devam eder. Öyle olunca kadınlara nasihat edin.» buyurmuştur. Erkek ve kadın Âyeti celîle ve hadîsi şerifleri nazar itibaara alarak, elele verip hayatlarını bu esaslara göre ayarlamak, Âile hayatını bu esaslara göre kurarak rah-fah ve seâdetlerini bunlarla te'mine çalışmalı, ömürlerini millet ve mem-leket hayrına harcamakla geçirmelidirler.

Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, erkeklerin kadınlar üzerine kıyamla-rını ve saalih kaadınların vasıflarını beyân ettikten sonra, itaatsız ka-dınları ve bunlar hakkında yapılacak muâmeleyi beyân etmek üzere bu-yuruyorki :

(والاتی تخافون شوزمى) Nüşüz, kelimesinin lügat anlamı; yüksek ol-mak, demektir. Buradaki anlamı, kadının nefsini kocasından üstün gör-mesi, ona kafa tutması, itaatsizlik yapması, zevcine buğzetmesi, nefret edip kocasından kaçması, demektir. Müfessirler bu hususta şu beyân-larda bulunmuşlardır: Kadının kocasına ısyaaı, koku sürünmemesi, nef-sinden kocasını men'etmesi, evvelki yaptığı muamelenin aksini yap-ması, kocasını sevmemesi, kocasının yaşadığı evden başka ev istemesi.. gibi hallerde bulunması.

Mâ'nâ: Ey karılarının üzerinde kıyam hakkı olan mü'minler! Ha-nımlarınızda, titizlik, dik kafalılık ve itaatsizlik gibi kötü hallerinden korkarsanız ve onlarda böyle bir hal görürseniz (فظرومن) İlkönce onlara nasihat ediniz: «ALLAH'tan kork. Eski haaline dön, bu kötülüklerden vaz geç, senin üzerinde benim için bir hak var, bana itâat et, şunu iyi bilki, bana itâat etmek senin üzerine farzdır.» şeklinde nasihatlerde bu-lunun. Yine itâatsizlik yaparsa (وهبرومن والمضاج) onları yataklarında yalnız bırakınız. Yorgan altında onlara müdâhale etmeyiniz. Bu cim'adan kinâyedir. Bundan gaaye: İtâatsız kadına kocasının arkasını dönerek yat-masıdır. Onları yataklarında yalnız bırakın anlamına değildir. Ziyrâa: ya-tacak yerler anlamına gelen «el-mezaaci'» kelimesi ayrılmak ve uzaklaş-mak anlamını ifâde eden «an» harfi ile îrad edilmemişte, zarfiyyet ma'nâ-sına gelen «fi» harfiile îrad edilmiştirirki, yatakların içinde anlamını ifâde eder. Bunun içindirki, İbni Abbas: «Yatakta kadına arkasını döner ve onunla konuşmaz.» demiştir. Bununla berâber bâ'zıları: «kadını yatağın-da yalnız bırakır, başka yatakta yatar.» demişlerdir.

Mâ'nâ: Ey mü'minler! Kadınlarınızda itâatsizlik gördüğünüzde on-lara nasihat ediniz, bundan mütenebbih olmazlarda yine eski geçimsizlik-lerine devâm ederlerse, yataklarda onlardan hicret ediniz. Yâ'ni: Yatak-larda onlara arkalarını dönerek yatar ve onlarla konuşmazsınız. diğ-er bir anlam ile, onları yataklarda yalnız bırakır, kendiniz başka yatakta

yatarsınız. İtâatsız kadınlar, yataklarda yalnız bırakılmaktan da uslanmazlarsa (واطروهن) onları biraz dövünüz, şiddetli ve ezâlı değil, terbiye için biraz vurunuz. Bâ'zıları: «Böyle kadınlar, misvâkle dövülür.» demişlerdir. Şâfiî: «Darb mubahtır, fakat terki afdaldır.» demiş. ALAH'ın Rasûlü «s.a.s», vedâ hûtbesinde ALLAH'a hamd'ü şenâdan sonra: «Dikkat edin kadınlara hayır tavsiye ederim. Onlar sizin yanınızda esirlerdir. Açık bir fuhuşla gelmedikçe Siz, onlardan hiç bir şeye mâlik değilsiniz. Eğer onlar, açık fuhş ile gelirlerse onları yatılacak yerlerde terkedin. Şiddetli değil, onları hafif darb ile dövin. Size itaat ederlerse, aleyhlerine bahana aramayın.» buyurmuşlardır. «Tirmizi». Burada nüşüz: Terbiyesizlik, edepsizlik, demektir.

Kocalarına itaatsızlık yapan ve kafa tutan kadınlara terbiye yönünden bu üç cezâ kâfidir. Onlarda akıl, fikir, firâset ve idrak varsa.. Çünkü begeriyyet icâbı insan bâ'zan sinirlenir ve huysuzluk yapabilir. Böyle olan kadına, ilk önce nasihat yapılır ve öğütler verilir. Kadın, bu nasihat karşısında hemen kendisini toplar, düşünür, yaptığı hareketin iyi olmadığını idraak eder, kötü huylarını bırakır, da kocasına itâate başlar ve evini huzûra kavuşturur. Kadın kendisine verilen öğütlerle uslanmazsa kocası onu yatağında yalnız bırakır ve yanına varmaz, bu tenbih öncekinden daha şiddetli olduğu için, kadın hemen kendine gelir; utanır, arlanır da: «Amann!. Kocamın yatağıma yatmadığını kimseler duymasın, ben nasıl oldum da bu haale düştüm, ayıp.. çok ayıp..» diye düşünür, derhal durumunu düzeltir, kocasına itaata başlar ve geçinmenin yolunu bulur.

Kadın bundan da ders almaz ve huysuzluğuna devâm ederse kocası onu döver ki; itâatsız bir kadın için son olarak baş vurulacak terbiye vasıtası budur. Bu çâre, öncekilerden daha şiddetli ve daha ağırdır. Kendisine dayak atıldığını gören akıllı bir kadın bundan utanır, arlanır da: «Ben, çok kötü bir kadınumki, kocam beni dövüyor. Kocam bana nasihat yaptı, uslanmadım, yatağıma yatmadı uslanmadım, şimdi de beni dövdü Ben bütün kadınların kötüsüyümki, bana seriat hükümleri uygulanıyor...» diye düşünür. gittiği yoldan geri döner. kötü huyları bırakır, kocasına itâata başlar, böylece evine ve âilesine hayırlı bir kadın ve hayırlı bir anne olmağa çağır.

(فان اطعنكم فلا تبغوا عليهن-بئلا) Kocaları tarafından alınan bu terbiye tedbirlerinden sonra, kadınlar size itâat ederse, onların aleyhine bahana aramayın. kusurlarını affedin, yaptıkları hataaların arkasına düşmeyin onları unutuverin! ALLAH azze vecelle Hazretleri'nin, mü'minlere kûr'ânında bildirmiş olduğu kadın terbiyesine âid, üç şekil tedbir, câhil halkın anladığı şekilde değildir. Bunun için bu hususta bir çok hadîsi şerifler vârid olmuş, bunların tatbik durumları tamamen izah edilmiş bulunmaktadır. Şöyleki :

Ebû Dâvûd Hakim bini Muâviyenin babasından rivâyet ettiği bir hadisi şerifi ihrâc ediyor. Muâviye: (Ey ALLAH'ın Rasûlü! Bizden birimizin üzerinde zevcesinin hakkı nedir?) diye sordum. ALLAH'ın Rasûlü «s.a.s.» :Yediği zamanda yedirmeklîğin, giydiği zamanda giydirmeklîğin, yüzüne vurmamaklığın, «ALLAH seni hayırdan men'etsin.. gibi.» kötü söz söylememeklîğin ve ondan ayrı durmamaklığındır. Evde olursa başka.. buyurdu.) demiştir. (1)

Buhaarî veMüslim, Abdullah bini Zem'adan ittifâkan rivâyet ediyorlar. Abdullah: Rasûlüllâh «s.a.s.»: Sizden biriniz, karısına köleye celde yaptığı gibi celde yapmasın. Umulurki, sonra onunla mücâmaa yapar. «Yâhut» günün sonunda onun yatağına yatar.» buyurdu demiştir. (2)

İyâs bini-Abdullah bini Ebî ziabdan rivâyet ediliyor. Abdullah: (Rasûlüllâh 'sallellahü aleyhi ve sellem: «Kadınları dövmeiniz.» buyurdu. Bunun üzerine Ömer, Rasûlüllâha geldi: «Ey Allah'ın Rasûlü! Kadınlar kocalarına isyâna cür'et ediyorlar, onların dövülmelerine müsâade buyur.» diye ALLAH'ın Rasûlünden ruhsat taleb etti. ALLAH'ın Rasûlünün «s.a.s.»in kadınların dövülmelerini nehyetmesi üzerine, bir çok kadınlar Peygamberin evinin etrafını çevirip kocalarından şikâyet ettiler. Bu haali gören ALLAH'ın Rasûlü «s.a.s.»: «Kasem ederimki, bir çok kadınlar, Muhammedin âilesini çevirip kocalarından şikâyet ediyorlar. Karılarını şikâyet sürükliyen kocalar, sizin hayrınız değillerdir.» buyurdu.) demiştir. Ahracehû Ebû Dâvud. Bu hadisi şerife göre, kadınları dövmeyi terketmek evlâdır. Eğer koca te'dîb için karısını dövmeye ihtiyac duyarsa, onu şiddetli darb ile dövmesin, ayrı yerlere yapsın, üst üste bir yere vurmasın. Yüzüne vurmaktan sakınsın. Dövmesi on vuruşu bulmasın, denilmiştir. Bâ'zıları Lâyık olan mendil veya el ile vurulmalı, deynek ve asa ile dövülmemeli, demişlerdir. Bu hadisi şeriflere riâyet, mü'minler için hayırlıdır. '

Birazda kadınları kocalarına itâatlarına dâir vârid bâ'zı hadisi şeriflerin tercümelerini verelim.

Buhaarî ve müslim Ebû Hüreyreden ittifâkan rivâyet ediyorlar. Ebû Hüreyre radiyallâhü anh: (Rasûlüllâh 'sallellahü aleyhi ve sellem « Bir erkek karısını yatağına çağırdığı zaman gelmekten imtina eder de kocası ona gazablı olarak gecelerse, sabaha kadar melekler'o kadına lâ'net ederler. «buyurdu.) demiştir. Tulk bini Aliden rivâyet edilen diger bir hadisi şerifte Sallellâhü aleyhi ve sellem: « Bir erkek karısını haace-

- [1] عن حكم بن معاوية عن أبيه قال قلت يا رسول الله أما حق لوجة أحدنا عليه قال إن تطعمها إذا طعمت وتكسوها إذا اكتسيت ولا تضرب الوجه ولا تقبح ولا تجبر الا في البيت. ابوداود
- [2] ق، عن عبدالله بن زمة قال قال رسول الله لا يجلد أحدكم امرأة نه جلد العبد ثم لما جحا معها أو قال يضاجها من آخر اليوم.

te çağırıldığı zaman kadın hemen gelsin, tandır üzerinde olsa dahi.» buyurmuşlardır. Tandır üzerinde tâ'biri, mühim işi olsa, tandırda ekmek dahi olsa onu bıraksın, kocasının hacetine gelsin, demek anlamınadır. ALLAH'ü a'lem.. Ahreçehü el-Tirmizî. Ümmü Selemeden rivâyet ediliyor. Ümmü Seleme «r.a» : (Rasûlullah sallellâhü aleyhi ve sellem: «Her hangi bir kadın ölür ve kocası da ondan raazî olursa o kadın cennete girer.» buyurdu.) demiştir. (3)

itâatsizliğinden korktuğunuz şu kadınlara va'zediniz sonra yataklarından hicret ediniz, sonra dövünüz. Onlar size itâat ederler de huysuzluklarını bırakırlarsa, onları cezâlandırmak için bahana aramayın. Şunu iyi bilinki: (ان الله كان عليا كبيرا) Hakikaten ALLAH azze vecelle çok yüksek ve büyük bulunmaktadır. ALLAH'ın büyüklüğü ve ululuğu karşısında size ihsân etmiş olduğu velîlik ve kayyimlik ödevini sîi isti'mâl edib de kadınlarınıza karşı zulme ve şiddete kalkışmayın. İtâat eden kadınlara haksız yere zulme teşebbüs etmeyin. İtâatsizlik yapan kadınları te'dibde de haddini aşmayın. Şeriatın müsâade ettiği sınırı geçmeyin. Sizin ALLAH'a karşı olan kusurlarınız, kadınların size karşı olan kusurlarından çok daha büyüktür. ALLAH, sizin tevbelerinizi nasıl kabûl ediyorsa siz de onların ufak tefek kabahatlarını affedin. Onlara zulûmden çekinin.

NETİCE : Erkeklerin kadınlar üzerine kaaım olmaları, ALLAH'ın erkeklerle kadınları, bâ'zı hususlarda, yekdiglerine tafdîl etmesi, umûmiyyet i'tibâriyle erkeklerin kadınlardan üstün olduğu, âilenin nefakasının te'mininin erkekler üzerine vâcib olduğu, ALLAH'a ibâdet, kocalarına itaat, kocalarının gıyaabında âilenin hıfzı icâbeden her şeyi hifzeden kadınların sâlih kadınlar olduğu, itâatsizliklerinden korkulan kadınlara kocalarının önce nasihat sonra yataklarda terketmek, sonra dövmek, kocaların hakları olduğu, itâat eden kadınlar aleyhine kocaların bahana aramaktan men'olundukları, ALLAH azze ve celle Hazretlerinin, çok yüksek ve büyük olduğu bu âyeti celileden müstefâd olan fâideler cümlesindendir.

Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, yukarıki âyeti celiylede erkeklerle kadınlar arasındaki bâ'zı hususları beyân ettikten sonra, karı ve koca arasındaki geçimsizlikleri önlemenin en son çâresi olan muhakeme usûlünü hakemlerin tâ'yini ve muhakemenin nasıl yapılacağı husûsunu beyân etmek üzere buyuruyorki :

[3] عن ام سلمة قالت قال رسول الله إنما امرأة ماتت وزوجها راض عنها دخلت الجنة.

وَأَنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ

بَيْنَهُمَا فَاِغْتَا حَكْمًا مِنْ أَهْلِهِ وَحَكْمًا مِنْ أَهْلِهَا إِنْ يَرِيدَا
إِصْلَاحًا يَفْعَلْ اللَّهُ بَيْنَهُمَا إِنْ لَمْ يَكُنْ عَلَيْهِمَا خَيْرٌ

HİKMETLİ ANLAMI :

Ve eğer koca, karı arasındaki münâferetten korkarsanız, kocanın ehlinde bir hakem ve kadının ehlinde bir hakem gönderin, İslâh murâd ederlerse, ALLAH aralarını düzeltir. Hakikâten ALLAH azze ve celle, alim ve habîr olup durmaktadır.

SEBEBİ NÜZÛL : Âyeti celîle, yukardaki âyeti celîlenin zeyli ve onun tamamlayıcısı vasfındadır. Kocasına kafa tutan, nasîhat, hicret ve dövme ile yola gelmiyen, aralarının ıslâhı zorlaşan, karı ile kocanın hakem yolu ile ıslâh edilmeleri hususunda bu âyeti celîlenin inzâl edildiği mâ'nâdan anlaşılmaktadır. Şöyleki :

(وَاِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا) Şikak, aslında muhalefet anlamına olup taraflardan her birinin, diğêrinin düşüncesinin aksini düşünmesi; yâhut, karı kocadan her birinin, duyduğu zaman diğêrine meşekkat verecek söz söylônesidir. Bu hal karı koca arasında adâvet ve muhaalefetin zaahir olduğu ve hallerinde şübhe haasıl olduğu zamanda olur. Bu zamanda koca; sulhu, barışmayı ve ayrılmayı yapmaz. Karı da hakkı ödemez, fideye vermez ve böylece her ikisi de söz ve hareketlerinde halâl olmıyanı yapmıya başlarlar. Böyle bir zamanda o âilenin hayatından korkulur.

Mâ'nâ: Karı koca arasındaki muhalefetve adâveti yakînen bilir ve ya-zannederseniz (فَاِغْتَا حَكْمًا مِنْ أَهْلِهِ وَحَكْمًا مِنْ أَهْلِهَا) Erkeğin ehlinde bir hakem ve kadının ehlinde de bir hakem gönderin. Âyeti celîledeki hakem gönderme hitaabının kimlere âid olduğu üzerinde ihtilâf edilmiştir. Bâ'zıları: «Şeriatın hükûmlerini infâza me'mur olan devlet başkanı veya onun vekiline âid olduğunu beyân etmişlerdir.

Bâ'zıları: «Hakem gönderme ile me'mur olan kimseler, bu ümmetin üyelerinden her biridir. Çünkü hitab umumadır, umûma olan hitabın bâ'za âamli doğru olmaz, öyle olunca, içlerinde imâm bulunsun veya bulunmamasın hitaabın topluluğun bütün ferdleri üzerine hamli vâcib olur.» demişlerdir.

Bâ'zıları da: «Hitab karı ile kocayadır. Aralarında muhalefet vâki' olduğunda karı ile koca kendi ehllerinden birer hakem gönderirler.» demişlerdir. Âyeti celilenin her üç nânâya da şumûlu vardır.

Ma'nâ: Karı ile koca arasında muhalefet vâki, olduğunda her biri, saahibinin yerine kaaim olmak üzere kadının ehlerinden bir ve erkeğin ehlerinden bir hakem gönderin. (ان يریدا اصلاحا) Eğer onlar ıslâh murad ederlerse, (وفقائه بينهما) ALLAH onların aralarını iyilik ve ülfetle düzeltir ve barıştırır. (ان يریدا) Fiilindeki tesniye zâmîri, hakemlere veyâhut karı ile kocaya raci'dir. Birinciye göre ma'nâ: karı ile koca ıslâh murad ederlerse, ALLAH aralarını uyusturur, ıslâh eder, demek olur. İkinciye göre ma'nâ: Hakemler ıslâhı murad ederlerse, ALLAH azze ve celle, karı ile kocanın arasını bulur barıştırır, demek olur.

Hakemler, karı veyâ kocanın vekilleridirler. Hakemlerin karı veyâ kocanın ehllerinden ve akrabalarından olmaları evlâdır. Âdil olmaları daha iyi olur. Akrabaa hakemler, karı ve kocanın hallerini daha iyi bilirler, hem de onların iyilik ve ıslâhını istemekte başkalarından daha samîmîlerdir. Bununla beraber ecnebîlerin hakem olmaları da câizdir.

Hakemlerin faydası: Hakemlerden her biri vekili olduğu karı veyâ koca ile tehnâ kalır, durumu araştırır, tedkik eder, nikâh üzerine devam veyâ ayrılmadan hangisinin uygun olduğuna vukuf ile hakîkatı meydâana çıkarırlar. Sonra hakemler birleşir, aralarında birleşme, ayrılma, kadının malından sıyrılması gibi.. hallerden hangisi «lâyık ve sevab ise ona» karar verirler. Mes'ele de böylece halledilmiş olur.

Müvekkillerinin rızaalarına lüzum görmeden hakemlerden her birinin istediği gibi hareket etmesi ve meselâ: Erkeğin hakeminin erkeğe sormadan karıyı boşaması; kadının hakeminin kadına danışmadan, malından erkeğe bir şey verebilmesi câiz mi, değil mi?

Bu mes'ele üzerinde iki kavil vardır. Biri büyük imam Ebû Hanîfe Hazretlerinin kavlidirki: Karı ve kocanın rızaaları olmadan hakemler; meselâ: Erkeğin hakeminin, kocasına danışmadan karıyı boşaması ve kadının hakeminin, kadına danışmadan kadının malından bir şeyler fedâ etmesi câiz olmaz. Bu mes'eleyi incelemeyen; Hazreti Ali zamanın da vuku' bulan bir olayın tercümesini alalım.

İmam Şâfi, Ali bini Ebî Taalibden senediyle rivâyet ediyor. Yanlarında nâstan bir çok kimseler olduğu halde bir erkekle bir kadın Ali bini Ebî Taalibe geldiler.

Ali bini Ebî Taalib «r.a.» Bunların haaline ne oldu? diye sordu. Onlar: «Aralarında muhalefet var.» cevabını verdiler. Ali bini Ebî Taalib: «Erkeğin ehlerinden bir hakem ve kadının ehlerinden bir hakem gönderin.»

buyurdu. Sonra hakemlere: «Üzerinize düşen vazîfeyi biliyor musunuz? Size düşen vazîfe; bunlar hakkında birleştirme görüyorsanız birleştireceksiniz; ayrılımlarını görüyorsanız ayıracaksınız.» dedi. Bunun üzerine kadın: «Lehimde ve aleyhimde olacak her hangi bir şeyde ALLAH'ın kitabına razıyım.» dedi. Erkek ise: «Diğer şeylere ben de raazıyım, ayrılıma gelince hayır!» diye red cevap verdi. Erkeğin ayrılmaya karşı vermiş olduğu «hayır» cevap üzerine Ali: «Vallâhi, kadının ikrar ettiğinin benzerini ikrar edesiye kadar yalan söyledin.» dedi. Fakat, durdu. «ayrılacaksınız» demedi. Alinin bu tevekkufu ile; karı ve kocanın rızaları olmadan, hakemlerin bunlar aleyhinde karar veremeyecekleri sâbit olmuş oldu. İmâmı Â'zâmin delili budur. Amma, Alinin erkeğe «Yalan söyledin» sözüne gelince, bunun anlamı: «kadının, lehimde ve aleyhimde olacak şeyde, ALLAH'ın kitabına raazıyım.» sözünü söyleyinceye kadar, dâ'vanda insaflı değilsin, hüsnü niyetin yok.» demektir, denilmiştir. Şâfiiden bir kavilde budur.

İkinci kavi; İmam Mâlik ve İshaak'ın kavidir. Bu kavle göre, karı ve kocanın rızaları olmadan hakem göndermek ve yine hakemler salâh gördükleri yerde, erkek ve kadının rızaları olmadan, erkeğin hakeminin kadını boşaması ve kadının hakeminin kadının malından bir şeyler vermesi câizdir. Haakimlerin verdikleri hükümler gibi, denilmiştir. İmam Mâlik bu kavle zâhib olmuş; Ali ile erkek arasında geçen konuşmayı da şöyle te'vil etmiştir.

Erkeğin diğer şeyleri kabul edip, de «fırkat, hayırdır.» demesine karşı Alinin: «Sen kadının sözünün benzerini ikrar edinceye kadar yalan söyledin.» sözünden gaaye: Erkeğin rızasının şart olduğu değil, belki ma'nâ Kadın ALLAH'ın kitabında olana raazî olduğu halde, «erkeğin ayrılık yoktur.» sözü, ALLAH'ın kitabında fırkat yoktur, demek olup Ali debuna cevaben: «ALLAH'ın kitabında fırkat olduğunu inkâr ettiğin için yalan söyledin. Fakat, bu, ALLAH'ın Kitabında var.» demek anlamınadır. Çünkü, (ينفق الله بغيره) lâfzı şerifi sulha da firaka da ve başkalarına da şâmilidir. Ziyraa: Tevfik, karı kocadan her birinin günah ve vizirden kurtulmasıdır. Bu da bâ'zan ayrılmakla, bâ'zan da hallerinde salâh ile birleşmelerinde olur, denilmiştir. Âyeti celileden bu mâ'na da anlaşılacakla berâber, Alinin, erkeğin ayrılığı reddetmesine karşı tevekkuf etmesi önceki kavlin esahh olduğuna delildir.

Onlar, aralarında ıslâhı, hayrı taleb eder ve muhalefetin zavalını murad ederlerse, ALLAH azze ve celle aralarını te'lif eder de. Şikaklarını uygunluğa, buğzlarını muhabbete tebdil eder. (اِنَّ اللهَ كَانَ عَلِيماً خَبِيراً) Hakikaten ALLAH azze vecelle , hakemlerin muradlarını bilip durmakta, karı ve kocadan hangisinin zaalim olduğuna haberdar bulunmaktadır. Diğer bir anlam ile: Teâlâ ve Tekaddes, muhaaliflerin arasını nasıl uyuşturacağını ve ayrılanların arasını nasıl birleştireceğini bilmekte ve onların hallerine haberdâr olmaktadır.

Âyeti cellfede, hak yolundan sapan karı, koca ve hakemler için şidetli vaft vardır.

NETİCE: Mezhebimize göre, karı ve kocanın vekilleri olan hakemler için, müvekkillerinin aralarını ayırma salâhiyyetleri yoktur. Bundan dolayı izni olmadıkça bir erkeğin karısını boşamağa hiç kimsenin hakkı yoktur. Mezhebimizce kadını boşama kocasına âiddir. Kocanın talâkı başkasının emrine havale etmesi câizdir. Bu da ya yazı ile veya iki şahidin huzurunda vekâletini vermekle olur. O zaman kocanın vekil ettiği kimse, vekili olduğu kocanın hanımını boşaya bilir. Böyle olduğu zaman kocanın bu boşanmaya i'tiraza hakkı yoktur. Erkeğin hakemi veyâ vekili, kocadan şifâhen veyâ yazı ile böyle bir vekâlet alırsa, o zaman müvekkilinin hanımına talâk verebilir veyâ ayrılmasına karar verebilir. Bunun dışında başka türlü boşanma olamaz.

الَّذِينَ يَخْلَوْنَ وَيَأْمُرُونَ

النَّاسَ بِالْخَلْوِ وَيَكْمُنُونَ مَا أَنِيتُهمَ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ

عَذَابًا مُهِينًا ﴿٦﴾ وَالَّذِينَ يَنْفِقُونَ مَوَالِهِمْ رِئَاءَ النَّاسِ وَلَا

يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَمَنْ يَكُنِ الشَّيْطَانُ لَهُ

قَرِينًا فَسَاءَ قَرِينًا ﴿٧﴾ وَمَا ذَا عَلَيْهِمْ لَوْ آمَنُوا بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ

الْآخِرِ وَأَنفَقُوا مِمَّا رَزَقَهُمُ اللَّهُ وَكَانَ اللَّهُ بِهِمْ عَلِيمًا ﴿٨﴾

إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ وَإِنْ تَكَ حَسَنَةً يَضَاعِفْهَا وَيُؤْتِ

مِنْ لَدُنْهِ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٩﴾

Şu kimselerki, buhlederler, başkalarına buhl ile emrederler ve ALLAH'ın fazlından kendilerine vermiş olduğu şey'i gizlerler ve biz kâfirler için hakaaret edici bir azab hazırladık. «Bu azabı» Mallarını naasın görmesi için infâk eden, ALLAH'a ve ahiret gününe imân etmiyen kimseler için hazırladık. Şeytan bir kimseye arkadaş olursa, ne kötü arkadaş oldu o şeytan? Ne vardı onlara ALLAH'a ve ahiret gününe imân etmiş olsalar da ALLAH'ın kendilerine vermiş olduğu rızktan infâk etselerdi. ALLAH azze ve celle, onların hallerine alim bulunmaktadır. Çünkü, hakikaten ALLAH'ü Teâlâ, zerre miktarı zulmetmez Eğer sevâb olursa, onu katlar da katlar ve kendi kıtından da ona ecri azam verir.

SEBEBİ NÜZÜL:

Âyeti celîlenin sebebi nüzûlü hakkında çeşitli kaviller beyân edilmiştir.

1 — Müfessirlerden çoğu: «Yahûdîler hakkında nâzil oldu.» demişlerdir. Çünkü, yahûdîlerin kitabı olan Tevratta âhır zaman nebîsi Muhammed mustafa sellellâhü aleyhi ve sellem Hazretlerinin vasıfları yazılı idi. Yahûdîler bunu çok iyi bilirlerdi. Çekemediklerinden dolayı bunları gizlerler ve nâsa söylemezlerdi. Teâlâ ve Tekkades Hazretleri, Yahûdîlerin hakkı ketmetmelerini, küfürlerini ve onlar için hazırladığı azâbı beyân etmek üzere bu âyeti celîleleri inzâl buyurdu.

2 — Kelbî: «Bir kimse yahûdîlere, kitaplarında bulunan Muhammed aleyhisselâmın sıfatlarını getirse, yâhûdîler bunu tasdik etmemekle buhlederlerdi.» demişlerdir. Bu âyeti celîleler yâhûdîlerin bu durumlarını bildirmek üzere inzâl buyurulmuştur.

3 — Mücâhid: «Bu âyeti celîleler (وَكَانَ اللَّهُ بِهِمُ عَلِيمًا) nazmı celîline kadar yahûdîler hakkında nâzil oldu.» demiştir.

4 — İbni Abbas: (Kâ'b Bini Eşrefin halifi (Bak.....موال))

Kerdem bini Zeyd, Hüvey bini Ahtab, Rufâa bini Zeyd bini-el Tâbût, Üsâme bini Habîb, Nâfi' bini Ebî nâfi', Yahya bini Amr, Ensardan bir takım kimselere gelirler, onların içlerine karışırlar, suhbet ve ülfet ederler de: «Sakının mallarınızı Muhammed ve arkadaşlarına infak etmeyin, mallarınızın elinizden çıkmasıyla size gelecek olan fakirlikten korkuyoruz. vermede acele etmeyin. sonunun ne olacağını bilmezsiniz.» derler, böyle yapmakla ensaari ALLAH'ın Rasûlüne yardımdan men'etmeğe çalışırlardı. Bunun üzerine Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, bu âyeti celîleleri inzâl buyurdu.) demiştir.

(الذين يغلون ويأثرون الناس بالبخل) Buhl, cimrilik ve hasislik anlamındadır.

Şu kimselerki, buhlederler ve başkalarına dabuhl ile emerderler. Hem kendileri Hazreti Muhammedin tevratta yazılı vasıflarını saklamakta buhlederler, hem de bu vasıfların başkaları tarafından söylenmesini ve hattâ kendilerine söylenmesini dahi istemezler ve onların da kendileri

gibi buhletmesini emrederler. Hem kendileri, kimseye bir şey vermezler, hem de ensaarın kimselere ve bilhassa müslümanlara yardım etmelerini men, ederler. (وَيَكْفُرُونَ مَا تَأْمُرُهُمْ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ) Hem de ALLAH azze ve celle Hazretlerinin fazl-u kereminden kendilerine vermiş olduğu ilmi gizlerler. Yâ'ni: Hazreti Muhammedin Tevratta zikredilen vasıflarını ketmederler de halkı îmândan men'e çalışırlar.

ALLAH azze ve celle Hazretleri, hakkı ketmeden ve nâsı imandan men'eden kimseler için hazırlamış olduğu cezayı bildirmek üzere buyuruyorki: (واعتدنا للكافرين عذابا مهينا) Mühîn, hakır ve zelif kılıcı anlamına-dır. Ma'nâ: Biz azîmi zî-şân, kâfirler için hakîr edici ve zelif kılıcı bir azâb hazırladık. Hakikatin yayılmasına mâni' olmak ve dîni islâmı ortadan kaldırmak için, ilimde ve infakta buhleden ve nâsa buhl ile emreden kâfirlere, dikbaşlara yakışan, îmân ve amellerine lâayk olan bir azabki burunlarını sürtecek, başlarını yere eğecek bir azâb.. Haalıklarına kafa tutan, onun nebisini kabul etmiyen zaalimlerin âğûşuna atılacakları melce' budur. Bu cezâ onların iman ve amellerine çok uygundur.

Tirmizî Ebi Sâidi hudriden rivâyet ediyor. Rasûlüllah sallellâhü aleyhi ve sellem: «Mü'minin kalbinde iki haslet birleşmez. Biri buhl, diğeri kötü ahlâk.» buyurmuşlardır.

ALLAH azze ve celle Hazretlerinin, hazırladığı şiddetli azâb, buhleden ve nâsa buhl ile emreden ve ALLAH'ın fazlından verdiği ilmi gizliyen kimselere münhasır olmayıp aynı zamanda (والذين يتفنون أموالهم رياء الناس) mallarını ALLAH rızası için değil, de nâsa görünmek, bonkör ve cömerd olduklarını halka duyurmak için infâk eden şu kimseler içindir de..

Bâ'zıları: Âyeti celfle, münâfıklar hakkında nâzil oldu. Ziyarîyâ, nifaktan bir parçadır.» demişlerdir. Bâ'zıları da: «Mallarını ALLAH'ın Rasûlüne düşmanlık uğrunda sarfeden Mekke müşrikleri hakkında nazil oldu.» demişlerdir. Âyeti celilenin anlamı her iki tevcihe de şâmilidir.

Kendileri için azâb hazırlanan şu kimselerde vardırki, mallarını nâsa görünmek için infak ederler. (وَلَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ) ALLAH'a îmân etmezler ve âhîret gününe de îmân etmezler. (وَمَنْ يَكُنِ الشَّيْطَانُ لَهُ قَرِينًا) Öyle yâ! Şeytan bir kimsenin dostu ve karini olursa (فاء قرين) Ne kötü karindir, o şeytan? Ne fenâ arkadaşır, o İblis? Şeytan öyle bir yakındırki, insani yâ'ni: Dostunu; küfre, şirke, nifâka, buhle ve riyâyâ götürür. Kıyâmet günü, şeytanın dostu olanlar, şeytanlarıyla ateşten zincirlere bağlanarak ateşe atılacaklar. (وَمَنْ بَعْثَ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمَنِ) (Bak..)

Kendileri için ateş hazırlanan yahûdiler, münâfıklar, Mekke müşrikleri ve diğer kâfirler (مَادَاعَالِم) Ne vardı onlara? Ne zarar gelecekti, bir asılan mı vardı onlara? (لَا تَتَّبِعُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ) ALLAH'a ve âhîret gününe îmân etmiş olsalardı, (وَتَتَّبِعُوا مَا رَزَاهُ اللَّهُ) ve ALLAH'ın kendi-

lerine vermiş olduğu rızıktan infak etseler de, onun rızasını arasalardı, onların şanlarına bir noksan mı gelecekti? (وَكَذَلِكَ هُوَ عَمَلُهُ) Halbu ki, ALLAH azze ve celle gösteriş yapmak ve duyurmak için infâk edenlerin yaptıkları amelleri, içlerini ve dışlarını bilip durmaktadır. Bir gün olup cezalarını verecektir.

(ان الله لا يظلم مثقال ذرة) Kelâmın nazmı şöyledir.

وماذا عليهم لو آمنوا وانتقوا فان الله لا يظلم ولا يخس ولا يفسد احدا من ثواب عمله مثقال ذرة

Yâ'ni: İmân etseler ve infak yapсалardı, onlara ne olurdu? Ziyraa: Hakikaten ALLAH azze ve celle, zulmetmez, hiç bir kimseye amelinin sevâbundan zerre kadar eksik vermez ve noksan yapmaz.

(Zerre) kelimesinin tefsirinde İbni Abbas: «Küçük kırmızı karıncanın başıdır.» diyor.

Diğer bir rivâyette İbni Abbas, elini toprağa sokup çıkardıktan sonra üflüyor da: «İşte şu ince tozlardan her biri bir zerredir.» diyor.

Bâ'zıları: «Zerre, divarda bulunan delik veyâ pencereden güneşin zıyâsı içeri girdiği zaman, bu ışık içinde görünen küçük toz parçalarından her biri bir zerredirki, vezni yoktur.» demişlerdir. Hiç mesâbesindedir, cirmi ve ağırlığı yoktur. Odada ancak güneş zıyâsı içinde görülebilir. Açıkta güneşte de görünmez.

Mâ'nâ: Az olsun, çok olsun ALLAH azze ve celle, bir kimseye hiç bir şeyde zulmetmez. Amelini saahibine tamı tamına verir. وانك حنة بضاعتها. Ve eğer ameli hasene olursa onu katlar da katlar. En azı on misli ile katlar. (Bak. (من جاء بالحسنة فله عشر امثالها .

Bâ'zıları; bu katlamanın kıyâmet günü hisab yapılırken olacağını söylemişlerdir. Hisab yapılp borçlar ödendikten sonra, bir kimsenin zerre ağırlığı sevâbı kalırsa, ALLAH azze ve celle Hazretleri, o sevâbı yedi yüz misli katlar ve böylece onu ecir azîme, yâ'ni, cennete idhal eder, demişlerdir.

Osman el - Nehdîden rivâyet ediliyor. Osman el - Nehdî, Ebû Hüreyreye: (Yâ Ebû Hüreyre Hazreti Rasûlün: «ALLAH azze ve celle, mü'min kulunun bir sevâbına bir milyon sevab verecek.» dediğini duydum, diye söylediğin söz bana erişti. dedim. Bunun üzerine Ebû. Hüreyre «Hayır! Ben öyle demedim. Bir sevâba iki milyon verecek dediğini duydum.» dedi ve bu âyeti celileyi okudu.) demiştir. Buna nâil olan bir mü'min için bundan daha büyük ni'met, daha büyük lûtf olamaz. Teâlâ ve Tekaddes cümle mü'minlere ihsan buyursun !

Bu hususta Katâde: «Hakikaten, sevâblarımın, günahlarım üzerine zerre kadar ağır olması bana Dünyadan ve dünyanın içindekilerden daha mahabbetlidir.» demiştir. Bundan daha büyük ni'met olamaz.

Zerre, hakkında bu bilgileri verdikten sonra, bu kelime hakkında vârid olan hadisi şerifleri beyân edelim.

• İmam Müslim Vâcib Teâlânın (**أَبُو عَبْدِ اللَّهِ**) kavli şerîfi hakkında Enes bini Mâlikten rivâyet ediyor. Enes bini Mâlik «r.a»: (Rasûlüllâh Sallellâhü aleyhi ve Sellem: «Hakikaten ALLAH'ü Teâlâ Hasede mü'mine eksik vermez. Dünyada «mü'mine» onunla verir, âhirette «mü'mini» onunla mükâfatlandırır. Kâfire gelice, Kâfirin yapmış olduğu hasenelerin karşılığını dünyâda ona tamamen verir, âhirete vardığında onun için mükâfatlanacak bir hasenesi kalmaz.» buyurdu.) demiştir. Bu hadisi şerif, kâfirlerin işlemiş oldukları iyi amellerin karşılıklarını dünyada tamamen alacaklarına, âhirete hiç bir şey kalmıyacağına delâlet eder.

Abdullah bini Amr bini el - Ass'tan rivâyet ediliyor. Rasûlüllâh sallellâhü aleyhi ve sellem: (ALLAH'ü Teâlâ Hazretleri, kıyâmet günü ümmetimden bir kimseyi bütün yaratıkların başları üzerine halâs edecek te, onun için doksan dokuz sicil «defter» neşrolunacak, her bir sicil gözüün alabildiği kadar uzundur. Bunun üzerine Vâcib teâlâ o kuluna: «Bu günahlardan bir şey inkâr ediyor musun? Yazan kâtiblerim sana zulmetti mi?» buyuracak. O kimse: «Hayır, YâRâbb!» diyecek. Teâlâ ve Tekaddes: «Bunlara bir özrün var mı?» buyuracak. O kimse: «Hayır, Ya Râbb!» diyecek. Bunun üzerine ALLAH azze ve Celle: «Yanımızda senin için bir sevab vardır. Bu gün sana zulüm yoktur.» buyuracak. Ve içinde (Eşhedü enlâ ilâhe illellâh ve eşhedü enne Muhammeden abdühü ve Rasûlüh) yazılı bir bitâka (1) çıkarılacak, da ona «tartım hazırla» diyecek. Bu teklif üzerine o kimse: «Yâ Râbb! Bu kadar sicille karşı bu defter ne yapar?» deyince vâcib Teâlâ «Hakikaten sana zulm olunmaz.» buyuracak ta günah defterleri terâzinin bir gözüne, bitâka da diğer bir gözüne konacak. Günahlar yenli, bitâka ağır gelecek. Ziyraa: Allah'ın ismi kaşısında hiç bir şey ağır gelmez.» buyurdu.) demiştir. Ahrecehü el-Tirmizî.

Buhaarî ve Müslim Ebû Saîdi Hüdrîden rivâyet ediyorlar. Ebû Saîd «r.a»: (Rasûlüllâh Sallellâhü aleyhi ve Sellem: «Sonra Cenennem üzerine «Cisr» inşa kılınacak. Şefâat halâl olur. Onlar: «Selâmet ver, ALLAH'ım selâmet.» derler. Rasûlüllâh: «Cisr, nedir? Ey ALLAH'ın Rasûlü!» diye sorarlar. Rasûlüllâh: Ayak kayacak bir nesnedir, onda demir çengeller, mahmuzlar, Necîd çöllerinde biten ve Sâ'dân denilen dikene benzeyen âlevler vardır. çok dikenli ve dikenleri üç köşeli korkunç âlevlerdir. Mü'minlerden bu köprüyü göz kırpmadan, şimşek gibi, rüzgâr gibi, kuş gibi, yeğin atlar gibi, sintenler gibi geçenler olacak. Müslim necâta erecek, sürtünenler, çekilen ve trazenler Cehennem ateşine yuvarlanacaklar. Bu hal mü'minler, ateşten kurtuluşına kadar devam edecek. Nefsim yedi kudretinde olan Zâti ecel ve â'lâya yemin ederim ki, kıyâmet fünü ateşten ka-

(1) Kumaşın bahasını yazıp içine koydukları küçük kâğıt parçası.

lan kardeşlerinin, ALLAH'tan hakkını aramada, hiç bir kimse sizden daha şiddetli olmadı. Bir kısım mü'minler, Cehennemden necâta erdikten sonra, ateşte kalan kardeşleri hakkında, Rabbûlarına karşı: «Ey Rabbımız! Onlar bizimle beraber oruç tuttular, namaz kıldılar ve hac yaptılar.» diyecekler. «Bildiginiz kimseleri ateşten çıkarın, onların cesedleri ateşe haram oldu.» denecek. Bunlar, inciklerinin yarısına ve dirseklerine kadar ateşin tuttuğu kimselerden, bir çok halkı çıkaracaklar. Sonra dönüp: «Ey Rabbımız! Bize, ateşten çıkarılmasını emrettiğin kimselerden hiç bir kimse kalmadı.» diyecekler. Onlara: «Dönün, kalbinde hayırdan dinar ağırlığı bulduğunuz kimseleri, onları da çıkarınız.» diyecek. Onlar, bir çok halkı cehennemden çıkaracaklar. Sonra Rabbûlarına: «Ey Rabbımız! Bize ateşten çıkarılmalarını emrettiğin kimselerden bir kimse bırakmadık.» diyecekler. Sonra onlara: «Dönün, kalbinde hayırdan yarım dinâr ağırlık bulduğunuz kimseleri ateşten çıkarın.» diyecek. Onlar, Cehennemden bir çok halkı çıkaracaklar. Sonra dönüp: «Ey Rabbımız! Çıkarılmasını emrettiğin kimselerden orada hiç birini bırakmadık.» diyecekler. Sonra onlara: «Dönün, kalbinde hayırdan zerre ağırlığı kimi bulursanız, onları çıkarın.» diyecek. Onlar bir çok halkı çıkaracaklar. Sonra dönüp: «Orada hiç bir hayır saahibi bırakmadık.» diyecekler. buyurdu.) dedi. Sonra Ebû Saîd: «Eğer bu hadîs ile beni tasdik etmedinizse, dilerseniz (ان الله لا يظلم مثقال ذرة وان لك حسنة يضاعفها...) Âyeti cellfesini okuyunuz! dedi demıştır. Bunun üzerine Teâlâ ve Tekaddes: «Melekler şefâat edecek, nebîler şefâat edecek, mü'minler de şefâat edecek. Merhamet edenlerin en merhametlisi olan, Haalîk zül — Celâlden başka kalan olmayacak. Bunun üzerine Teâlâ ve Tekaddes; kudret kabzası ile ateşten bir kabza alacak, bu kabza ile hiç hayır işlememiş, ateşte kömür olmuş bir kavim çıkaracak, onları Cennetin ağızlarında akan «Hayat nehri» denilen bir nehre atacak, onlar sel yatağında tânelerin çıktığı gibi çıkacaklar, görmez misiniz? taşın güneşe gelen yanı sarı, yahut yeşil olur da, gölgede kalan kalan tarafı, beyaz olur.» buyurmuştur. Orada hazır olanlar: «Ey ALAH'ın Rasûlü! Sanki sahraada koyun güdüyormuşsun gibi biliyorsun!» dediler. Hazreti Rasûl devamla: «Onlar, omuzlarında inciler gibi bitip çıkacaklar, dirilecekler» ALLAH azze ve celle, hiç bir hayır işlemiyen bu kimseleri, Cennete koyacak. Cennet halkı onları «şunlar, ALLAH'ın âzâdlılarıdır.» yazısından bilecekler. ALLAH onlara: Cennete girin orada ne gördünüzse hepsisizindir.» diyecek. Onlar, bu lâtfeye karşı: «Ey Rabbımız! Âlemlerden hiç bir kimseye vermediğini bize verdin.» diyecekler. Bunun üzerine Teâlâ ve Tekaddes onlara: «Nezdimde bundan daha fazlası var.» diyecek. Onlar: «Ey Rabbımız! Bundan âfдалı nedir?» diyecekler. ALLAH azze ve celle: «Benim rızam vardır. Bundan sonra ebediyyen size gazab etmiyeceğim.» buyuracak, dedi.) demıştır. Hadîsin bâ'zı lâfızları müslimindir.

Bâ'zıları; âyeti celilenin hesab günü yapılacak husûmetler hakkında nâzil olduğunu beyân etmişler ve şu hadisi şerîfi buna delil getirmişlerdir.

Abdullah bini Mes'udden rivâyet ediliyor. Kıyâmet günü ALLAH'ü Teâlâ, öncekileri ve sonrakileri toplıyacak. Sonra ALLAH tarafından bir münâdî nidâ edecek de: «Dikkat edin! Başkasında mazlime talebi «hakkı olan» kimse gelsin, hakkını alsın.» diyecek. Bunu duyan kişi; az dahi olsa anasında, babasında, çocuğunda, kocasında ve kardeşinde hakkı olan ikmse bunu almak için sevinecek. ALLAH'ın kitabında bunun delili (فَاذْفَحْ فِي الصُّورِ أَفْئَاتَابِ يَوْمَ لَا يُنْفَكُونَ) (1) âyeti celilesidir. Kul hisaba çekilir. Evvelkilerin ve sonrakilerin başları üzerinde bir münâdî «Şu fülân oğlu fülândır. Bunda kimin hakkı varsa gelsin, alsın!» diye nidâ eder. Hak saahibleri toplanır. Sonra ona: «Bunların haklarını ver.» diye emrolunur. O adam: «Ey Rabbim! Nereden vereyim. Dünyâ benden gitti.» diye ma'zeret beyân eder. ALLAH azze ve celle, mekândan münezzeh olarak meleklerle: «Bunun iyi amellerine bakın, hak saahiplerine ondan verin.» diye emreder. (Melekler hak saahiplerine sevablarını verirler.) Zerre ağırlığı sevâbı kalırsa ALLAH bildiği halde, melekler: «Ey Rabbımız! Her hak saahibine hakkını verdik, zerre ağırlığı sevâbı kaldı.» derler. Bunun üzerine ALLAH Tebâreke ve Teâlâ meleklerle: «Ey meleklerim! O kulumun sevâbını katlayın, rahmetimin fazhıyla onu cennete koyun.» buyurur. ALLAH'ın kitabında bunu delili (اِنْ لَّا يَظْلَمُ مِثْلَ ذَرَّةٍ وَاَنْ) lâfzı şerîfidir.

Kul şakî olur da sevâbı hak saahiblerine kâfi gelmezse o zaman melekler: «Ey İlâhımız! Sevabları bitti, bir çok alacaklılar kaldı.» diyecekler. Bunun üzerine Vâcib Teâlâ: «Alacaklıların günahlarından alın, borcunun günahına ilâve edin, sonra cehenneme gitmek üzere onun için bir yazı yazın.» buyuracaktır.

İmam Bagavî bu hadisi mevkuf olarak İbni Mes'uddan senedsiz ihrac etmiştir. İbni Cerîrin Taberî senediyle İbni Mes'uda isnad ettiği beyân edilmıştır.

Şu te'vile göre âyeti celilenin ma'nâsı: ALLAH azze ve celle, bir hasım için diğer hasma zerre kadar zulmetmez; fakat, onun hakkını dige-rinden alır. Onun az kalan sevabını da boşa gidermez; fazl - ı kere-minden katlar ve rahmetiyle yarılır. Bu lûtfu İlâhî de (وَاَنْتَ كَ حَسَنَةِ يَضَاعِفُهَا) nazmı gerffimin gereğidir. Mâ'nâ: Ve eğer onun ameli hasene ise Teâlâ, onu katlar da katlar, (وِيَوْمَ مَنْ لَدُنْهَ اجْرَاعُهَا) Ve ona kendi kırtından büyük ecir verir. Âyeti celledeki büyük ecirden murad cennettir. Mâ'nâ: ALLAH'ü Teâlâ, o kuluna Haseneden ıvaz olarak büyük ecir olan cenneti verir.

(1) Sûra üfürüldüğü zamanda aralarında neseb olmaz, soruşmazlar da

Ebû Hüreyre: «ALLAH azze ve celle (أَجْرًا) dediği zamanda o kadarına ondan başka kimse kaadir olamaz.» demiştir. ALLAH'ü â'lem. .

HÜLÂSA: ALLAH azze ve celle, Mü'min, kâfir; said, şakî; iyi, kötü; hiç bir kimseye zulmetmez. Hepsinin hakkını tamı tamına verir. Mümine işlemiş olduğu hasene ile dünyâda ihsân eder ve âhirette mü'mini onunla mükâfâtlandırır. Kâfirin işlemiş olduğu hayır amelin hepsinin karşılığını dünyâda verir. Âhirette onu mükâfâtlandırarak hiç hayrı kalmaz. İmânı olmadığı için onun gideceği yer azâbı mühindir. Yâ'ni: Cehennemdir.

Kıyâmet günü hisablardan önce haklar kısas olunur. Sonra hesap yapılır, sonra mizân yapılır. Bunun için de kullar birer birer hisâbe çekilir. Şöyleki :

Sıra ile her hangi bir kul hisaba çekilir. ALLAH tarafından bir mü-nâdî, mahşer halkına ismini ve künyesini söyler. Hakkı olanların gelip ondan haklarını almalarını î'lân eder. Alacaklılar gelir, onun başına toplanırlar. ALLAH'ü Teâlâ, mekândan münezzehtir olarak alacaklıların haklarını vermesini kula emreder. Kul bunları ödiyecek hiç bir şeyi bulunmadığını özür diler. Vâcib Teâlâ ve Tekaddes kulun sevâbından alıp alacaklılara vermelerini meleklere emreder. Melekler ALLAH'ın emrini yerine getirirler. Kulun sevâbı alacaklıları öder de biraz da artarsa, Teâlâ onu katlarda katlar ve kulunu azabdan kurtarır ve ecir azîm olan cennetine idhâl eder. Sevâbı alacaklılara yetmez de borçlu kalırsa, melekler alacaklıların günahlarından alırlar, borçlunun günahına ilâve ederler. Sonra O kul, cehenneme gönderilir.

Başka bir kul ile ALLAH arasında konuşma olur. Kul bu günahlardan hiç birini inkâr etmez, hepsini sükût ile karşılar ve kabul ederse, ALLAH tarafından o kula içinde şehâdet kelimeleri yazılı bir bitâka «kâğıt parçası etiket» verilir: Terâzînin sağ kefesine bu kâğıt parçası sol kefesine de günah defterleri konur ve tartılır. Şehâdet kelimeleri bulunan ufak kâğıt parçası, bütün günah defterlerinden ağır gelir. O kul da ecir azîm olan cennete gider.

Hiç sevâbı olmıyan, yahut sevâbı olup ta Mizanda günahı ağır gelen mü'minlerden bir kısmı Cehenneme gider, günâhı mikdârı azab olduktan sonra, bunlara melekler, Peygamberler, mü'minler, şefâat ederler. Zerre mikdârı hayır olan binlerce, yüz binlerce halk şefâatle azabdan çıkarılır. En sonra büyükler büyüğü, ulular ulusu, Pâdisahlar pâdisahı, merhametlilerin en merhametlisi, cezâ gününün mâliki, zâtî kibriyâ, Haaliki zül - celâl kalır. Kudret kabzasını ateşe salar, imânı olup ta hayır olmıyan, cesedleri yanmış, kömür olmuş kullardan milyonları bulan bir kavim çıkarır, Cennetin ağzılarından akan «hayat» ırmağına atar, onlar suyun içinde kudreti İlâhiyye ile yeniden hayat bulurlar, sonra onları

azlı keremi ile cennete koyar da «Cennette ne bulursanız sizin» der. Onar: Yâ Râb! Âlemlerden hiç bir kimseye vermediğini bize verdin.» der. Bunun üzerine ALLAH azze ve Celle: «İndimde bundan daha fazlası var.» buyurur. Onlar: «Bundan daha fazla ne olur? Yâ Râbb!» derler. Teâlâ ve Tekaddes: «Rızaayı îlâhiyyem var. Bundan sonra ebediyyen size gazab etmiyeceğim.» buyurur. Bütün mü'minler. Böylece azabdan Kurtulurlar, tükenmez sonsuz seâdâtlere garkolurlar. ALLAH cümlemizi nâil eylesin!..

Kâfirler ise dayanılmaz binbir çeşit azablara düçar olurlar ve telâşisine imkân olmıyan sonsuz hüsrânlarla boğulur, giderler?.. Neûzü Bilâh!.

Teâlâ ve Tekaddes hazretleri, yukarıdaki âyeti celfilede, âhirette hiç bir kimseye zulüm cârî olmıyacağını, ihsân ile amel eden kimseyi ihsân ile mükâfatlandıracağını ve aynı zamanda fazl-ü kereminden ziyade edeceğini beyân ettikten sonra, bu cezâ ve mükâfâtın kendilerine huccet verilen nebîlerin şehâdetiyle cereyân edeceğini beyân etmek üzere buyuruyorki:

مَكِينًا ذَا جَنَّاتٍ مِنْ كُلِّ امْتَةٍ
 شَهِيدٍ وَجَنَّاتٍ عَلَى هَؤُلَاءِ شَهِيدٌ ﴿٦٠﴾ يَوْمَ يُؤْذَى الَّذِينَ
 كَفَرُوا وَعَصَوُا الرَّسُولَ لَوْ تُسَوَّى بِهِمُ الْآرْضُ وَلَا يَكْتُمُونَ
 اللَّهُ حَدِيثًا

HİKMETLİ ANLAMI:

Yâ Muhammed! Her ümmetten bir şahid getirdiğimizde ve seni de sunlar üzerine şahit olarak getirdiğimizde hal nasıl olur? Böyle olduğu gün kâfireden ve bu Rasûle isyân eden şu kimseler, arızın üzerlerini kapatmasını temennî edecekler. Ve sözü ALLAH'tan gizlemeye kasâr olamayacaklar.

SEBEBİ NÜZUL: Âyeti celfileler, peygamberlerin ümmetlerine şahid olacakları, kıyâmetin kâfirler üzerine çok şiddetli olacağını ve kâfirlerin o günün şiddet ve dehşetinden ölümü temennî edeceklerini ve hiç bir şeyin gizli kalmıyacağını beyân ile ikaz ve irşad etmek üzere nüzâl olduğu anlaşılmaktadır. Şöyleki:

(بِكَيْفٍ إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ) Habibim Ahmed! Rasûlüm Yâ Muhammed! Kiyâmet günü her ümmet üzerine kendi peygamberlerini şâhid olarak getirdiğimiz zamanda, kâfir, müşrik ve münâfıkların hall ve keyfiyetleri nasıl olur?

İbni Abbas: «Şâhidle murad, her ümmetin nebisidir.» demiştir, ki: O gün her peygamber, aralarında bulunduğu müddet içinde, ümmetinin îman, i'tikad ve amellerine şehâdet ederek mü'min, kâfir ve münâfıkları ayıracaktır.

Mâ'nâ: Her ümmetin nebisini, lehlerinde veya aleyhlerinde şehâdet etmek üzere getirdiğimizde, (وَجِئْنَا بِكَ عَلَى هَؤُلَاءِ شَهِيدًا ve seni de kur'-ânı işiten, onunla îman ve amele muhaatab ve mükellef olan şu kimseler üzerine şâhid olarak getirdiğimizde hall nasıl olur? Habibim!.. yâ'ni: Seni îman eden kimsenin îmânına, küfreden kimsenin küfrüne şâhid olarak getirdiğimiz zamanda, onların hal ve keyfiyetleri nasıl olur?

Âyeti celîlede kâfirler ve münâfıklar hakkında şiddetli vâid vardır. Nebîlerin şehâdetinden sonra, kâfirlerin ölümü ve toprak olmayı temenni etmeleri, kendi uzuvlerine haakim olamayıp onların aleyhlerine şâhid olmalarını görmeleri, o günün şiddetli azab ve hüsrâanını tatmaları, nekadâr belğ, nekadâr fecî' ve nekadâr acıdır. Bundan dolayı saahibi kur'an, sallellâhü aleyhi ve sellem, bu âyeti celîle okunurken kendini tutamamış ve mübârek gözlerinden yağmur gibi yaşlar akmıştır.

Buhaarî ve müslim, İbni mes'udden ittifâkan rivayet ediyorlar. İbni mes'ud: (ALLAH'ın Rasûlü bana: «Ey İbni mes'ud! Bir kur'an oku.» buyurdu. Ben: «Ey ALLAH'ın Rasûlü! Kur'an sana nâzil olurken ben nasıl olur da sana kur'an okurum?» dedim. ALLAH'ın Rasûlü «s.a.s» bana: «Hakîkaten başkasından dinlemeyi severim.» buyurdu. Bunun üzerine ben: «Nisâ» sûresini okumaya başladım. Bu âyete geldiğim zaman: Yeter, ey İbni Mesud! Bu bize kâfidir.» buyurdular. Ben okumayı boşladım. Gözümün altındanyavaşça ona baktım. Mübârek gözlerinden yaşlar akıyordu.) demiştirki: Hakîkaten İbni mes'ûdun bu rivâyeti biz mü'minler için bir ibret dersi olmalıdır. Ziyraa: ALLAH'ın Rasûlü «s.a.s», o günün azametini, şiddet ve dehşetini ve hiç bir kimsenin o günün şiddet ve azabına dayanamayacağını; o gün ümmetinin perişan haalini görmüş ve buna müteessir olarak mübârek gözlerinden baran misâli yaşlar dökmüştür. Nâlenâ ALLAH'ü şefâatehü.. Allah bizleri şefâatına nâil eylesin!.

(يَوْمَئِذٍ) Böyle olduğu gün, yâ'ni: Kiyâmet günü (يَوْمَئِذٍ) arzû ve temenni eder, (الَّذِينَ كَفَرُوا) küfreden, ALLAH'ın birliğini inkâr eden, (وَعَصُوا أَمْرًا) ve ALLAH'ın birliğini emrettiği hususlarda şu Rasûle isyân eden kimseler; (لَوْ تَوَيْتُمْ بِهِمُ الْاَرْضَ) arzın üzerlerine örtülmesini isterler. Yâ'ni: Kâfirler, ölümelerini, toprağın altında kalıp üstlerinin yığın yığın toprakla örtülüp altında kalmalarını temenni edecekler. Durum böylece ağır ve azab bu kadar şiddetlidir. İnsanların hiç bir zaman arzû etmedik-

leri ölümü istemeleri ve bir hâlâskâr gibi onun âğûşuna atılma arzû etmeleri, o günün durumunu düşünmiye değer bir haadisidir.

Bâ'ıları: «Kâfirler o gün kabirlerinden ba'solunmamalarını; çün onlar toprağın altında idiler ve toprak ta üzerlerini kapatmıştı; onlar o halde kalmalarını ve dirilmemelerini temennî edecekler.» demişlerdi.

Kelbî: (Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, kara ve deniz hayvanlarını yabaanî hayvanlara, kuşlara ve yırtıcı, vahşî hayvanlara: «Toprak olunuz!» diye emredecek. Bütün hayvanlar ölüp toprak olacaklar, arazi, onların üzerini örtüp düzliyecek. İşte bu zamanda kâfirler ölüp toprak olmasını temennî edecekler.) demıştır. Bütün mahlûkat arasında en şerehli ve en faziletli insan olduğu ma'lûm iken, bunu sûi isti'mal yüzünden hayvan olmayı arzû edecek dereceye düşmek kadar acı ve bedbahlık olamaz. (Bak.. (وبل لكل همزة لمزة الذي جمع مالا ..) (Bak.. يقول الكاذب بالتي

(.. كنت زابا..) Âyeti celfelerine.

Böyle olduğu gün, ALLAH'ın birliğine küfreden ve bu hususta R. sûle isyân eden şu kimseler, toprak altında kalıp unutulmalarını temennî edecekler. (ولا يكتنون الله حديثا) Ve ALLAH huzûrunda sözü gizlemiyekadîr olamayacaklar. Çünkü, o gün kâfirlerin ağızları mühürlenecel dilleri tutulacak, derileri ve uzuvleri aleyhlerine şahidlik yapacaklar. (Bak.. (و يوم يحمر أعداءه الى النار ..) Fussilet sûresi.

Ata'nın rivâyetünde İbni Abbas: «Kâfirler, toprağın kendilerini örtmesini temennî edecekler, Muhammedin nebliğini ketmedemiyecekler, onu inkâr edemiyecekler. ona nifakta yapamıyacaklar; yâ'ni, hakikatı ikrar edecekler.» demıştır. Bu kavle göre: Kitmandan muradı dünyâde iken Muhammedin vasıflarını gizlemeleridirki, kıyâmet gününü gizleyemeyecekler ve onu i'tirafa mecbur olacaklardır.

Said bini Cübeyrden rivâyet ediyor. Bir kimse İbni Abbasa sordu: «Kur'anı kerim de birbirine muhaalif âyetler buluyorum.» dedi. İbni Abbas: «Sana birbirine muhaalif gelen âyetleri söyle» cevâbında bulundu. O adam: «vâcib Teâlânın (ولا يكتنون الله حديثا) kavli şerifiil (والله ربنا ما كنا مبركين) kavli şerifleri birbirlerine muhaaliftir. İkinci âyet celfe ile bunlar hakîkaten haklı katmediyorlar.» dedi. Bunun üzerine İbni Abbas «ALLAH'ü Teâlâ ve Tekaddes, ehli islâmın günahlarını mağfîret edecek ve onları cennete koyacak. Bunu gören müşrikler «Gelin, biz müşrik değiliz.» diyelim. diyecekler, de: Mağfîret olmak ümidile: «Vallahî biz müşrik değildik.» diyecekler. Bunun üzerine ağızları mühürlenecek; elleri ve ayakları işlemiş oldukları kötülükleri söyliycekler. Bu zamanda ALLAH'ın sözü ketmetmiyeceğini bilecekler. Ve (يومئذ يود الذين كفروا ...) lâfzı şerifinin anlamının da ALLAH'ın indinde olduğu zahir olacaktır,

Öyle olduğu için kur'anı kerimde muhaalit ayetler yoktur. Hepsi de ALLAH'ın indindedir, demıştır.

Hasenden rivâyet ediliyor. Kıyâmet günü bir takım mevki'ler olacak. Bir yerde hiç konuşamayacaklar. Sen orada ayak seslerinden başka bir şey duyamayacaksın. Vâcib Teâlânın (مَا كُنَّا نَعْمَلُ مِنْ شَيْءٍ) kavli şerifi bu gizli sesi bildirir. Bir mevki olacakki, konuşacaklar ve yalan söyleyecekler. Teâlânın (وَاللَّهُ رَبُّ مَا كُنَّا نَعْمَلُ) lâfzı şerifleri bunları bildirir. Bir mevki olacakki, (مَا كُنَّا نَعْمَلُ مِنْ شَيْءٍ) kavli şerifi gereğince, günâhlarını nefislerine itiraf edecekler. Bir mevki' olacakki, (وَلَا يَسْأَلُونَ) âyeti mûcibince birbirlerine bir şey soramayacaklar. Bir mevki'de (Bak.. رَبِّ اٰخِرَتَنَا قَمَلٌ صَالِحٌ - رَاٰدِي كَمَا تَوَلَّى) âyetinde beyân edildiği üzere dünyâya dönmek istiyecekler, fakat, mümkün olmayacak. En son mevki'de (وَلَا) nazmı şerifi gereğince ağızları mühürlenecek, â'zaları yapmış oldukları günahları söyleyecekler. (Bak... حَتَّىٰ إِذَا مَا جَاؤَاهَا شَهِدَ عَلَيْهِمْ - مِمَّا وَابِعَاؤُمُ)

NETİCE. Kıyâmet günü, durumunu çok şiddetli olacağı, her nebînin ümmetine şâhid olarak getirileceği, bu ümmet için de şu Rasûlün şâhid olarak geleceği, ALLAH'ın birliğine küfrile Rasûlüne âsâf olan kâfirlerin şiddetli azab karşısında ölümlerini ve toprak altında kalmalarını temennî edecekleri, Yaptıkları küfürleri ve kötülükleri gizleyemeyecekleri ve â'zalarını aleyhlerinde şâhidlik yapacakları, âyeti celflelerden çıkarılan fâil-ler cümlesindendir.

Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, kıyâmet gününe âid bâ'zı şiddetli saf-ahları beyân ettikten sonra, o gün insanları rûsvay olmaktan kurtaracak olan iman ve amele dâir bâzı hususları, bilhassa namazı ve namaza dâir bâ'zı esasları beyân etmek üzere buyuruyorki:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنتُمْ
سُكَارَىٰ حَتَّىٰ تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ وَلَا جُنُبًا إِلَّا عَابِرِي سَبِيلٍ
حَتَّىٰ تَغْتَسِلُوا وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَىٰ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُم مِّنَ
الْمَآئِطِ أَوْ لَسْتُمْ عَلَىٰ النِّسَاءِ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا
فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَفُوًّا غَفُورًا ﴿٦﴾

HIKMETLİ ANLAMI:

Ey o îmân edenler! Söylediğinizi bilinceye kadar sarhoş olarak nama-za yaklaşmayın. Yolda gitmeniz haarie, yıkanıncaaya kadar cünüp iken de. «yaklaşmayın.» ve eğer hasta olur, yâhut seferde bulunur, yâhut sizden biriniz hallâdan gelir, yâhut kadınlara dokunur da su bulamazsanız, temiz toprağa teyemmüm edin de ellerinize, yüzlerinize meshedin. Ziyraa: Hakikaten ALLAH Azze ve celle, çok affedici ve yarıgayıcı bulunmaktadır.

SEBEBİ NÜZUL:

Âyeti celflenin sebebi nüzülü hakkında başlıca iki kaviil vardır.

I — Ali bini Ebî Taalibden rivâyet ediliyor. Abdurrahman bini Avf Sahaabenin büyüklerinden bir kavim için yemek ve şarab hazırlattı. O zaman şarab henüz haram kılınmış değildi. Yedik, içtik, sarhoş olduk. Namaza hazır olundu. Beni namaza geçirdiler. Namazda: (قل يا أيها الكافرون) (لوأعبد ما تعبدون...) sûresini okudum, «lâ» ları kaldırarak okudum ve karıştırdım. Namaz fâsid oldu. Bunun üzerine Teâlâ ve Tekaddes, bu âyeti celfleyi inzal buyurdu. demiştir. Bu hadîsi şerifi Tirmizî ihrac etti. Ebû Dâvud da bâ'za lâfızları değişik olarak ihrac etti.

Bu âyeti celfle, nâzil olduktan sonra eshabdan bir kısmı şarabı boğladı. Diğer bir kısmı da sarhoş olarak namaza yaklaşmaktan çekinir oldular. Yatsı namazını kıldıktan sonra içerler. sabaha kadar sarhoşluktan aylırırlar, sabah namazını ayık olarak kılmaya başladılar. Bir kısmı da sabah namazını kıldıktan sonra içerler, öyliye kadar ayıkırırlar. Öyle na-

mazını ayık olarak kılarlardı. Namazın bu fesat haadiseleri Ömer bini el-Hattaba erişince Ömer: «ALLAH'ım! Şarab, akılları ve malları zararlandırıyor, bir emir inzâl buyur diye düâ etti. Bunun üzerine, şarabın mutlak haramiyyetine dâir olan, «El-Mâide» sûresindeki âyeti celile nâzil oldu. O âyetin nüzülü ile bu âyeti celilenin bu fıkrası «sarhoş iken namaza yaklaşmayın» nazmı nesholundu. Bu haber onlara sabahleyin erişti. Bundan sonra sahaabe içkiyi tamamen terketti.» Bak... (بأيها الذين آمنوا إنما) الخروا ليسر والانصاب..)

2 — İbni Abbastan rivâyet ediliyor. İbni Abbas: «Şarab haram kılınmazdan önce eshaabın büyüklerinden bir cemâat hakkında nâzil oldu. Onlar şarab içerler ve mescide gelirler. ALLAH'ın Rasûlü «s.a.s» ile berâber namaz kılarlardı. Vâcib Teâlâ bu âyeti celileyi inzâl ile onları bundan men'etti.» demiştir. Şöyleki:

(بأيها الذين آمنوا لا تقربوا صلوة وأنتم سكارى) Sekr, insanlara içkiden gelen bir haldirki, akli muhtell kılar da insan ne söylediğini bilmez. Sükâraa: Sıfatı müşebbehe olan «sakran» kelimesinin cemidir

Mâ'nâ: Ey îmân edenler! Sarhoş olduğunuz halde namaza yaklaşmayın. (حتى تعلموا ما تقولون) Söylediğiniz sözün mâ'nâsını bilinceye kadar. Burada «namaza yaklaşmayın» terkibinin anlamını, «mescide yaklaşmayın.» anlamına tefsir edenler olmuş ise de âyeti celile, bu mâ'nâya zâhiren değil, işâreten delâlet eder. Yâ'ni: Bu mâ'nâ, âyetin zaahirine muhaaliftir. Âyetin zaahiri: Söylediğinizi bilinceye kadar sarhoş iken namaza yaklaşmayın, demektir. Bu âyeti celile ile, sarhoş olan kimse, mescidde, evde, dışarda, nerede olursa olsun, söylediğini ve okuduğunu bilinceye kadar namaza yaklaşımdan men'olunmuştur. Sebebi nüzûlde beyân edildiği üzere sahaabenin namazları da bu yüzden, yâ'ni: söylediğini ve nasıl okuduğunu bilmediğinden dolayı fesâde gitmiştir. Âyeti celile de bunun hakkında nâzil olmuştur. Bir sebep yokken âyetin zaahirini te'vile kalkmak zahirine muhalif olur.

Âyeti celile nâzil olduktan sonra bir kısım sahaabe, yatısı namazını kılar, sonra şarab içer, sabaha kadar ayıkır, ayıktıktan sonra sabah namazını kılar oldular. Bir kısmı da sabah namazını kıldıktan sonra içmeye başlar, öyleye kadar ayıkır. Ayıktıktan sonra öyle namazını kılarlardı. Diğer âyet nâzil olunca içki tamamen boşlandı. ve âyetin bu fıkrası da neshedilmiş oldu.

Ey mü'minler! Söylediğinizi bilinceye kadar sarhoş olarak namaza yaklaşmayın. (ولا جبا الا عارى سبيل) Yolda gittiğiniz müstesnâ, cünüp olarak ta namaza yaklaşmayın. «Cünüp» kelimesi; müfredi, cem'i, müzeker ve müennesi müsâvî bir isimdirki, masdar makamına kaimdir. Âbiri kelimesi, geçmek anlamına gelen «ubur» masdarından ismi fâilin cem'idir. İzaafetle «nun» harfi saakıt olmuştur. Mâ'nâ: Yolda olmams haa-

ric, mukim olduğunuz halde cünüp iken de namaza yaklaşmayın. demek olur.

Cünüb: Meninin inmesi. Kadının hayız ve nifas halleri, hıtanların bir birine girmesi ile haasil olan bir nevi abdestsizlik, ki: Vücut tamamen yıkanmadan o hal ile namaz kılmak, kur'an okumak. mescide girmek. tavaf etmek, kur'an ellemek gibi bâ'zı şer'î ameller işlenmez. «Âbî-rî sebîl» terkibi yoldan geçenler anlamına gelir, iki türlü tefsir edilmiştir. Biri: Cünüp iken mescidlere girmeyin, mescidden geçme zarureti olursa müstesnâ demek anlamındadırki: Bâ'zı sahabe'nin kapıları mescide çıkardı, cünüp oldukları, yıkanmak için evlerinde su bulunmadığı zamanlarda su almak için mescidden geçme zarureti haasil olurdu, bu tefkib ile bu gibi durumlarda onlara müstade edilmis; anlamındadır. Bu tefsire göre mâ'nâ: Yolunuz olduğu zaman başka, cünüb iken mescidlere yaklaşmayın, demek olur.

Diğer tefsir: Yolculuk yapan kimseler, yolda cünüb olduklarında ekseriyâ su bulamazlar. Bul-salar bile suyu kullanamayacak durumda oldukları zamanda bunlarteyemmümederek namazlarını kılarlar. İmamı Â'zam mezhebinin kavli budur. Biz de âyetin tercüme ve tefsirini buna göre yapmış bulunuyoruz.

Buna göre mâ'nâ: Ey mü'minler! Yolculuk yapanlarınız müstesnâ, cünüp iken namaza yaklaşmayın, (حتى تغتسلوا) gusledib temizleninceye kadar.. Gusül: âğız ve burunun içleriyle berâber bütün vücûdun hiç bir yeri kuru kalmayıncaya kadar yıkanmak, demektir.

Âyeti celflenin buraya kadar olan anlamı: Ey mü'minler! Söylediğiniz sözü bilinceye kadar, sarhoş olarak namaza yaklaşmayın ve yolcu olduğunuz hal başka, yıkanmıncıya kadar cünüb olarak ta namaza yaklaşmayın. (وان كنتم مرضى) Ve eğer hasta olur, suyu kullanamaz veyâ suyun vücûdunuza zarar vermesinden korkarsanız, (أو على سفر) yâhut sefer üzerinde bulunur, yolcu olursanız, (أو جاء أحد منكم من الغائط) yâhut sizden biriniz kazayı haacetten «halâdan» gelirse, (أو لمستم النساء) yâhut kadınlara mübâşeret eder, cima'da bulunur da (فلم تجدوا ماء) su bulamazsanız, bu gibi hallerde (فامسحوا بغير الماء) arz cinsinden temiz bir şeye «toprağa, kuma, taşa ve sâireye» teyemmüm ediniz.

Teyemmüm ile namaz kılmak, bu ümmetin hassasındandır. Li - hikmetin geçmiş peygamberlerin ümmetine bu imtiyaz verilmemiştir. Hüzeyfeden rivâyet edilen bir hadisi şerifte, Sallallahü aleyhi ve sellem: «Biz üç şeyle nâs üzerine tafdil olunduk. Saflarımız melek safları gibi kılındı, arzın her tarafı bize mescid oldu, su bulamadığımız zamanda, arzın toprağı bize abdest suyu oldu.» buyurmuştur.

TEYEMMÜMÜN BAŞLANGICI VE SEBEBİ : Hazreti Âişe radi-

yallâhü anhadanı rivâyet ediliyor. Âişe: «ALLAH'ın Rasûlü «s.a.s» ile berâber bâ'zı sefere Benî Mustalık seferine» çıktık. Sahraada «Zât - ül Ceyş» denilen mahalle geldik. Orada gerdanlığım gayboldu. ALLAH'ın Rasûlü eshab ile berâber aramağa kalktılar. Gerdanlığı bir türlü bulamadılar. Ordu su üzerinde değildi ve berâberlerinde su da yoktu. Nâs Ebû Bekre geldiler de: «Âişenin ALLAH'ın Rasûlüne ve onunla berâber nâsa neler yaptığını görmüyor musunuz? Onlar su üzerinde değiller ve yanlarında suları da yok.» dediler. Bunun üzerine Ebû Bakr Yanıma kadar geldi ALLAH'ın Rasûlü «s.a.s», muhârek başını dizime koymuş uyuyordu. Ebû Bekr bana: «Rasûlüllâh ve nâsı burada habsettin. Su üzerinde değiller ve yanlarında su da yok, yaptığını beğeniyor musun?» dedi. Ve bana öyle gazabla hıtaab ettiki, söylyeceğini ALLAH'ın dilediği kadar söyledi. Hazreti Rasûlün başı dizimde olmasaydı, böğrümünden tutup beni sarsacaktı. ALLAH'ın Rasûlü «s.a.s», susuz yerde sabaha kadar uyudu. Bunun üzerine Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, (فتيمورا صيدا طيا) âyeti cellesini inzal buyurdu. Eshab bundan çok memnun oldular. Sa-haabenin büyüklerinden biri olan Üseyd bini Hudayr: «Nedir, bu bereketinizin çokluğu? Ey Ebû Bekr âilesi » dedi. Ordu teyemmüm ederek namazlarını kıldılar. Bunun Üzerine bindiğim deveyi kaldırıp sürdüler; gerdanlığı altında bulduk.» demiştir.

Diğer bir rivâyette: «Bu âyeti celîle nâzil olunca, müslümanlar kalktılar, ellerini yere vurdular, sonra kaldırdılar, topraktan bir şey kabzetmediler, elleriyle yüzlerini meshettiler, tekrar ellerini yere vurdular, bununla da koltuklarına kadar kollarını meshettiler. Ümmeti Muhammed böylece yeni bir genişliğe daha kavuşmuş oldu.» denilmektedir.

Ey ümmeti Muhammed! Su bulamadığınız yerde arz cinsinden temiz bir şeye teyemmüme, niyet edin de (فامسحوا بوجوهكم وابدكم) yüzlerinizi ve kollarla berâber ellerinizi meshediniz. Mesh hakkında fıkıh kitaplarında uzun izahlar yapılmıştır. Bahsi uzatmamak için biz burada kısaca ta'rif edip geçeceğiz. Şöyleki :

Bir kimse gerek yolda, gerek kırdı ve gerekse her hangi bir yerde gerek cünüb ve gerekse abdestsiz olur da su bulamazsa, veyâhut su bulur da her hangi bir sebeble kullanıma kaadir olmazsa, kollarını dirseklerine kadar sıvar, toprak veya toprak cinsinden olan çakıl, kum ve sâire üzerinde şöyle teyemmüm eder. 1 — Teyemmüme niyyet eder. 2 — Ellerin iç kısmını toprağa vurur yüzüne mesheder. 3 — Ellerin içini tekrar toprağa vurur, bununla da kollarını dirseklerine kadar mesheder. Bu teyemmüm, hem abdestsize, hem de cünüb olan kimseye kifâyet eder. Her ikisi de su buluncaya kadar bununla her ibâdeti yapabilirler.

Böylece suyun bulunmadığı yerde, toprak, su yerine kaa'im olur. Rabbimize yüz binlerce hamdü senâlar olsun!. Bunun ne faydası olur,

bununla abdest nasıl sahîh olur da denilemez. Çünkü mü'minin kalbi, rûhu ve bedeninin iç kısmı temizdir. İbâdet yapabilmesi için vücûdun dış kısmının da temiz olması lâzımdır. Su bulunmadığı zamanda ise bu temizliği yapmanın imkânı yoktur. Muvakkat bir zaman için zâahir-en olsun, abdestin şeklinin muhafazası ve mü'minin rûhunun mutmeîn olması için Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, teyemmümü emretmiştir. Çünkü, (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا كُنْتُمْ عَلَى السَّجْدَةِ أَوْ إِذَا قُمْتُمْ فَتَمَسُّوا الْأَرْضَ بِأَفْئِدَتِكُمْ كَمَا تَمَسُّونَهَا بِسُجُنُوتِكُمْ وَلَئِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ) Hakikaten ALLAH azze ve cille, kullarını çok affedici ve çok yarılgayıcıdır. Çok affedici olduğu için, zarûret haalinde cünüblüğü ve abdestsizliği affeder, Gafûr olduğu için, cünüblüğü ve abdestsizliği teyemmümle izâle eder ve böylece kullarını yarılgar. Bununla berâber, haram olan içkiyi içip te akli zâil olan kıp kızıl sarhoşun namaza yaklaşmasına, câmia ve mescide girmesine ve hatta mescidin civârından geçmesine ve bir kimsenin cünüb olarak durmasına aslaa razî olmaz!.

Teâlâ ve tekaddes Hazretleri, zarûret haalinde mü'minlere kolaylık olmak üzere teyemmümü beyân ettikten sonra, Ehli kitabın dalâlette olduklarını ve başkalarını da dalâlete sevk etmek istediklerini beyân etmek üzere buyuruyorki:

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أَوْتُوا نَصِيبًا مِّنَ الْكِتَابِ يُشْرُونَ الصَّلَاةَ

وَيُرِيدُونَ أَن يُضِلُّوا السَّبِيلَ ۖ وَاللَّهُ يَعْلَمُ بِأَعْدَائِكُمْ

وَكَفَى بِاللَّهِ وَلِيًّا وَكَفَى بِاللَّهِ نَصِيرًا

TÜRKÇE ANLAMI :

Habîbim! Kitabdan kendilerine bâ'zı nasib verilen şu kimseleri görmedin mi? dalâleti satın alıyorlar ve sizin de yoldan sapmanızı istiyorlar. ALLAH azze ve celle düşmanlarınıza çok iyi bilir. ALLAH' velî olarak kâfi oldu ve yardımcı olarak ta ALLAH, kâfi oldu.

SEBEBİ NÜZÛL: Âyeticelâledeki ehli kitab ile muradın yahûdiler olduğu beyân edilmiş; buna da bir kaç sûretle delîl irad edilmiştir.

1 — Bundan sonra gelecek olan âyeti celîlenin başında bulunan «minn» harfi ceri bu âyete müteallıktır. O âyet ise yahûdiler hakkındadır.

2 — İbni Abbastan rivâyet edildiğine göre bu âyeti celîle, yahud âlimlerinden iki alim hakkında nâzil olmuştur. Bunlar, münafıkların Re-

İsi oaln Abdullah bini Übeyy ve onun kavmine gelirler de onları islâma girmekten uzak tutarlardı. Bunun üzerine bu âyet nâzil oldu.

Başka bir rivâyette İbni Abbas: «Bu âyeti celile, yahudilerden Rüfâa bini Zeyd ve Mâlik bini Dahşem adlı iki yahûdî hakkında nâzil oldu ALLAH'ın Rasûlü «s.a.s.» tekellüm buyurduğu zaman, bu iki yahûdî dilelerini burar ve onu ayblarlardı. Bunların durumlarını bildirmek ve mü'minleri ikaz etmek üzere Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, bu âyeti celileyi inzâl buyurdu.» demiştir.

3 — Kur'ânî kerim hakkında yahûdilerin adâveti nasaraların adâvetinden çok fazla idi. Bundan dolayı âyeti celilenin mâ'nâsını yahûdlere havâle etmek, diğerlerine havale etmekten evlâdır. denilmiştir.

Bâ'zıları da âyeti celiledeki «ellezîne» lâfzından murad, yahûdun avâmıdır. Ziyraa: onlar, mallarının bâ'zılarını yahûd âlimlerine verirler de onlardan yahûdî dinine yardımda bulunmalarını isterler ve onun üzerinde taasub gösterirlerdi. Bunların bu halleri malını verib de dalâleti satın alan kimseye teşbih edildi» demişlerdir. Âyeti celilenin bütün bunlara şî-mûlû olmakla berâber, yahud âlimleri hakkında olması daha zaahirdir.

(أن تراى الذين أتوا نصيباً من الكتاب) Habîbim Ahmed, Rasûlüm yâ Muhammed! Kitabdan kendilerine bâ'zı nasîpler verilen şu kimseleri görmedin mi, onların durumlarına ilmin erişmedi mi? Elbette erişti. Yahûdlere, Tevrat ilminden bâ'zı nasîbler verildi. Çünkü yahûdiler, Tevratın Mûsâya aid bilgiyi aldılar kabul ettiler de Muhammed «s.a.s.» in nübüvvetine dâir olan bilgileri inkâr ettiler. Bunun içindirki (نصيباً من الكتاب) Lâfzı şerifindeki «min» harfi teb'îziyye olarak îrad buyrulmuştur Halbuki: Abdullah bini selâm ve arkadaşları gibi Tevratın ilmi kendilerine tam olarak verilen zevat hakkında Vâcib Teâlâ kitabında (قل كفى بقاء شهيداً بيني وبينكم ومن عنده علم) buyurmuştur. Tevratın kendilerine bâ'zı nasîb verilen yahûdiler (يشترور الخلافة) avamını yahuddan rüşvet almak ve riyâseti elde tutmak, yahûdîlikte devam etmek için bu kadar açık delillerden sonra, Muhammedin nebîliğini yalanlamayı ihtiyar etmekte, hidâyeti verdiler de sapıklığı satın aldılar. İştiraa: Satın almak anlamına gelen, «şiraa» masdarından iftial olup, bir şeyin bedeline diğer bir şeyi devamlı olarak almak anlamındadır. Yahud bilginleri de, dinlerinde devamlı olarak kalmak üzere hidâyeti verip dalâleti aldıkları için, satın almak anlamına gelen, «iştiraa» lafzı ile zem olunmuşlardır.

Yahûdiler, islâm dinini verip yahud dinini satın almak sûretiyle sapıtmakla kalmıyorlar, (ويريدون أن تضلوا السبل) ve aynı zamanda sizin de doğru yoldan sapmanızı istiyorlar. Yâ'nî: Yahûdiler, kendilerinin hakkı inkârlarıyla kalmıyorlar; mü'minleri yoldan çıkarıp dalâlete düğürmiye teşebbüs ediyorlar ve onları islâm dininden çevirmek ve uzaklaştırmak için de Muhammed «a.s.» in sıfatlarını keşmele hakkı örtmiye çalışıyorlar.

Böyle yapmakla hem dall, hem de mudill oluyorlar. Ya'nî: Hem kendileri sapıtıyor, hem de başkalarını sapıtmak sûretiyle iki türlü vizri«günahı» birden yükleniyorlar. Artık budalalığın ve bedbahtlığın bundan kötüsü olamaz. Bak.. ((وليجملن انقالبهم وانقالباً مع انقالبهم) ؛ (لكل ضعف ولكن لا تملون)

Onlar, mü'minleri şüpheyeye düşürmek, izlâl etmek ve islâmı uzaklaştırmak için ellerinden gelen her şeyi yapıyorlar, (والله اعلم باعدائكم) Eyy mü'minler topluluğu! Teâlâ ve Tekaddes, yahûdilerin kalblerinde size karşı olan, buğz ve adâvetin künhünü çok iyi bilir. Onların nasihatlerini dinlemeyin, sözlerine önem vermeyin. Çünkü, onlar sizin düşmanlarınızdır. (وكنى بالله ولىاً) Menfeatta velf yönünden ALLAH size kâfî oldu. Bir kimse-nin velisi ALLAH,ü Teâlâ olursa hiç bir kimse ona zarar veremez. (وكنى) (Yadımcı olarak ta ALLAH size kâfî oldu. Yâ'nî: düşmanlarınız üzerine ALLAH size yardım eder, onun velâyet ve yardımına iyi sarılın. Düşmanlarınıza mübâlât etmeyin. Onların mekr ve hileleri umurunuzda olmasın.

Vâcip-ül Vücud Hazretleri, Yahûdilerin hem dall hem mudill olduk-larını ve mü'minleri yoldan sapıtmak için çalıştıklarını beyân ettikten sonra, diger bâ'zı hile ve fenâlıklarını beyân etmek üzere buyuruyorki:

(1) Günâhlarını ve günâhlarıyla berâber başka günâhlar yüklenir-ler... Her biri için bir bir katvardır. Lâkin siz bilmezsiniz.

مِنَ الَّذِينَ هَادُوا
 يُخْرِفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ وَيَقُولُونَ سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا
 وَاسْمِعْ غَيْرَ مُسْمِعٍ وَرَاعِنَا لَيْتَ بَالِ الْسِّنَنِهِمْ وَطَعْنَا فِي الدِّينِ
 وَوَدَّاهُمْ قَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَاسْمِعْ وَانْظُرْنَا لَكَازَ
 خَيْرَ لَهُمْ وَاقْوَرُوا لَكِنْ لَعَنَهُمُ اللَّهُ بِكُفْرِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُونَ
 إِلَّا قَلِيلًا

YÜKSEK ANLAMI:

«Yahud kavminden» şu kimselerde vardırki, kelâmları mevzî'lerinden tahrîf ederler de dillerini bükerek ve dine ta'nederek: işittik ve isyân ettik; dinletilmez oalrak dinle; «raainâ» derler. (böyle diyeceklerine): İşittik ve itaat ettik, dinle, bize nazar buyur.» demiş olsalardı, onlar için daha hayırlı ve daha savab olurdu. Lâkin küfürleriyle ALLAH onlara lâ'net etti. Onlar, pek az imân ederler.

SEBEBİ NÜZÛL: Bu âyeti celile, çeşitli yönlerden yukarıdaki âyetlere sıkı bağılılığı dolayısıyla onlarla berâber nâzil olduğu anlaşılmakla beraber, Teâlâ ve Tekaddes, o âyeti celilelerde zikredilen yahûdîlerin mü'minleri sapıtmak için ne gibi yalanlar ve sefilliklere tenezzül ettiklerine misaller vermek üzere bu âyeti celileyi inzâl buyurmuştur.

(من الذين هادوا) Âyeti celilenin başındaki «min» harfi ceri, yukarıki âyette geçen (الذين اتوا نعييا), yahud (نصرا), lâfızalarına müteallik ve onları beyân eder. Yâhut bu cümle, söz başı olup muahhar ve mahzûlf mübtedânın (kavm, kelimesinin) mukaddem haveri olur. (من الذين هادوا قوم يحرفون) takdîrindedir. Biz de tercümeyi buna göre yapmış bulunuyoruz.

Yâ Muhammed! Yahûdilerden kendilerine kitap verilen şu kimseleri gördün ya! Yahûdilerden olan düşmanlarınızı ALLAH çok iyi bilir. Yahûdilerin düşmanlığına karşı yardımcı olarak ALLAH size yeter. Yahûdî olan kimselerden bir kavm vardırki (يَخْرُفُونَ الْكَلِمَ عَنْ وَاسِعِهِ) kelimeleri mevzî'lerinde tahrif ederler.

Müfessirler, kelimelerin tahrifi anlamı hakkında çeşitli tefsirler beyân etmişlerdir.

1 — Birkelimeyi başka bir kelime ile, bir sözü veyâ bir cümleyi, başka bir söz veyâ başka bir cümle ile değiştirmek anlamınadır, demişler. Meselâ Tevrat ve İncilde âhır zaman peygamberinin vasfı olan «orta boylu» sıfatını «uzun boylu» vasfı ile, «recm» kelimesini «had» kelimesi ile değiştirirler ve halkı bununla aldatmaya çalışırlardı. Bu şekil tahrif, ekseriyâ bir lisân, diğer lisâne tercüme edilirken yapılır. Bu şekil tahrif buna tenezzül edenler için kolaydır.

2 — Tahrif, lâfızlar tefsir edilirken yapılır. Fâsid te'villerle sözün anlamını haktan baatıla çevirirler ve cümleler içinde şübheler atmak sûretiyle tahrifler yaparlar. Nitekim, zamanımızda kur'anı kerimi kendi arzularına göre terceme edenler, fâsid te'villerle tefsire kalkanlar hiç te eksik değildirler. Böyle te'villeri az çok arabca bilenlerin yaptıkları görüldüğü gibi, hiç bir sûretle arab diline vâkıf olmıyan ve fakat halkı satıp tutmak emeliyle çeşitli tercemelerden okuyup , yapanlar dahı vardır. Bu hususlarda mü'minlerin çok uyanık olmaları icâbeder.

3 — Yahûdilerden bir kısmı da kitablarda değil de, dinledikleri sözleri tahrif ederlerdi. Yâ'ni: Duydukları sözün hakikatini kalblerinde gizlerler de dışarda o sözün aksini söyleyerek tahrif yaparlardı. İbni Abbas: «Yahûdiler, ALLAH'ın Rasûlüne gelirler, bir şeyden sorarlar, Hazreti Rasûl, sorulan şeyi onlara haber verir, Yahûdilerin haber verilen sözü aldıkları görülür. ALLAH'ın Rasûlünün yanından çıktıkları zaman, kelâmı tahrif ederler ve hilâfını söylerlerdi.» demıştır. Ne yazıkki, zamanımızda bu hal, vâ'z-u nasihat dinliyen mü'minler arasında dahı vardır. Bunlardan bir kısmı yapılan nasihatı yanlış anlarlar ve halk arasında anladıkları gibi söylerler. Bâ'zıları da doğru anladıkları halde türlü maksadlarla hakikatın hilâfını söylerlerki, garazlarının zebûnu olan bu zavalhılar yahûdilerin yaptıkları tahrifi yapmak sûretiyle canlarını tehlikeye atarlar da nefislerini husraane sürüklerler. ALLAH, bunları ıslâh etsin de hased ve garazdan kurtarsın.

yahûdilerden öyle kimseler vardırki, sözleri bozarlar, anlamlarından uzaklaştırırlar, (وَخَوَّلُونِ سَمْعًا وَعَيْنًا) Sözüünü duyduk ve emrine isyân ettik, derler. Bunu da ALLAH'ın Rasûlü onlara birşey emrettiği zaman açıktan «duyduk» derler; kalblerinden «isyan ettik.» demek sûretiyle yaparlardı. Veyâhut inadlarından ve ALLAH'ın Rasûlünü hor göstermek

için açıktan açığa «ışittik ve isyân ettik.» derlerdi. Kendileri bir şey söyleyecekleri zaman da (واسع غير صحيح) dinletilmenin gayri dinle, derlerdi. «müsmâ» kelimesi: İşıttirme anlamına gelen, İsmâ' «masdarından» ismi mef'uludur. Medha ve zemme şumûlû vardır.

medh ifâde ettiğine göre cümlelerin anlamı: Lûtfen bizi dinle! sana söz söylemek ve zorla söz dinletmek haddimiz değil; tenezzül buyurun da dinleyin. Demek anlamına gelir.

Zem ifâde ettiğine göre cümlelerin çeşitli anlamları vardır. 1 — Dinle, ey dinlemez olası! 2 — Dinle, ey söz dinlemez! 3 — Dinle ey haber duymıyası! Gibi.. hakaret anlamlarını da ifâde eder. Bir de: «Dinle, sözü dinlenmiyesi, hiç kimse tarafından dâ'veti kabul olunmıyası!» anlamına nıfakta ifâde eder.

Yahûdiler, ALLAH'ın Rasûlü «s.a.s»e, böyle cinaslı ve iki taraflı sözlerle hitab ederler ve ona ezâ yaparlarda (راءنا, raainâ da derlerdi. Yahûdiler, bu sözleriyle de ALLAH'ın sevgili ve kıymetli kulumu hamakat ve sölpüklüğe nisbet ederlerdi. Biz mü'minler, ALLAH'ın bütün nebîlerini ve bilhassa âhır zaman peygamberini böyle çirkin ve edebsizce sözlerden tenzih eder; bu sözlerden ve bu âdî sözleri söyliyenden ALLAH'a sığınırız.

Bâ'zıları bu kelimeyi «Raainâ» kelimesini (İr'inâ sem'ake) yani: Kulağını bize çevir, karşımızda sükût et, sözümüzü iyi dinle! anlamına gelir demişlerdirki; O Nebîlere böyle edebe muhaalif kaba sözlerle hitab edilmez. Onlara, hürmet, tâ'zım ve ululukla hitab edilir. O zevâtın şanına yakışan hürmet ve ta'zımdır. Ne yazıkki, kâfirler ve bilhassa yahûdiler, bunu idrak ve takvinden çok uzaktırlar. (Eak. باب الذين لا تلووا آياتنا)

Hülâsa: Yahûdiler, âhır zaman nebîsi Muhammed Mustafa sellem Hülâhü aleyhi ve sellem Hazretleri ile münâsebet ve konuşmalarında: «semi'nâ ve etâ'nâ» yerinde «semi'nâ ve asaynâ», «ismâ'» yerinde «ismâ' gayra müsmain», unzurnâ» yerinde «raainâ» dediler de (لَا يَأْتِيهِمْ) ağızlarını eğerek, sarhoşlar gibi dillerini burarak hakkı baatıl ve baatılı hak yaptılar. Yâhut, peygambere tâ'zîmi izhâr behânesiyle dillerini bükerek içlerinden şetmetmek suretiyle hakkı baatıl yaptılar (وطنا والى)

Ve dine tâ'nederek arkadaşlarına: «Biz Muhammede söveriz, o anlamaz; nebî olmuş olsaydı bunu bilirdi.» derlerdi. Teâlâ ve Tekaddes, bu âyetli celileyi inzâl ile, yâhûdilerin buğz ve adâvetlerini ve içlerinde gizledikleri habâsetleri ve çevirmekte oldukları entirikaları Habîbî ve edibî Hazreti Muhammed Mustafa «s.a.s»e beyan buyurmakla yahûdileri rezil ve rusvây cyledi. Ne yazıkki, yahûdiler bundan mütenebbih olup ta îman ederek küfür ve rezâletten kurtulmağa koşacakları yerde, tuğyan edip

asûdular ve küfürlerinde ısrar ettiler. ALLAH azze ve celle ümmeti Muhammedi serferinden korusun ..

Yahûdîler, kelimeleri tahrif etmeseler de (ولوأنهم قالوا) isittik, isyân ettik yerine (سمنا واطمنا) isittik kabul ettik; dinle a dinlemez olası yerine (واسمع) lütfen dinle; çeşitli anlamlara gelen (راعنا) kelimesi yerine (انظرنا) gözet, bize nazar buyur» demiş olsalardı (لكان خيرا لهم) bu türlü hareket onlar için daha hayırlı olurdu. (ولكن لهم الله بكفرهم) Ve lâkin ALLAH azze ve celle, Muhammed «a.s.»a küfürleriyle onlara lâ'net etti, Yâ'ni: Onları huzurundan kovdu da rahmetinden uzaklaştırdı. Ne kadar şâkîlik ve ne kadar bedbahtlık!.

Binâenaleyh: bu kadar küfür ve inâdlariyle (فلا يؤمنون الا قليلا) onlar iman etmezler; Abdullah bini Selâm ve arkadaşları gibi pek azları îmân ederler. Diğer bir anlam ile yahûdîler, pek az şeye îmân ederler, faydası olmayacak zaif bir îmân ile; bâ'zılarına îmân ederler bâ'zılarına etmezler. Başka bir anlam ile: Fâidesi olmayacak zaman, can hulkuma geldiği zamanda îmânı ye's ile îmân ederler. Bu îmânların hepsi de boştur, Böyle îmânlar, saahiplerini halâsta kılacak mâhiyyette değillerdir. ALLAH, çok iyi bilir..

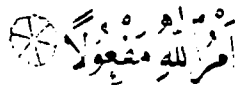

Teâlâ ve tekaddés Hazretleri, yahûdîlerin halkı imandan men'etmek ve kendileri de imandan uzak kalmak için, Tevratta çeşitli tahrifler yaptıklarını; çirkin ve kaba sözlerle âhır zaman peygamberine ezâ ettiklerini hikâye ettikten sonra; onları imâna dâ'vet etmek, iman etmedikleri takdirde dünyâ ve âhirette başlarına gelecek olan feci, âkıbetleri ve acı azabları beyân etmek üzere buyuruyorki:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آوَوْا الْكِتَابَ آمِنُوا بَمَا نُنَزِّلُ

مُصَدِّقًا لِمَا مَعَكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَطْمِسَ وُجُوهًا فَرَدِّهَا عَلَى

أَدْبَارِهَا أَوْ نَلْعَنَهُمْ كَمَا لَعَنَّا أَصْحَابَ السَّبْتِ وَكَانَ

MEÂLİ HAKİMİ:

Ey ehli kitab «ey yâhûdiler!» Yüzleri silip arkalarına çevirmemizden; yâhut, eshaabi sebte lâ'net ettiğimiz gibi lânet etmemizden önce îmân ediniz. ALLAH'ın emri işlenir, oldu.

SEBEBİ NÜZÛL:

Rasûl-üllâh sallellâhü aleyhi ve sellem, İçlerinde Abdullah bini Surya ve Kâ'b bini eşref bulunan yahud âlimlerinden bir toplulukla konuştu da onlara: «ALLAH'tan korkun ve İslâm dinine girin. Zâti Ecell ve Â'lâya yemin ederimki, siz, benim size getirdiğim kur'anı kerîmin hak olduğun-u çok iyi bilirsiniz!» diye ihtarda bulundu. Onlar: «Yâ Muhammed! Biz bunu bilmeyiz.» dediler ve küfürleri üzerinde ısrar ettiler. Bunun üzerine Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri - bu âyeti celliye inzâl buyurdu, da onlara îmân etmelerini, îmân etmedikleri takdirde, şiddetle azâb edeceğini vald buyurdu. Şöyleki:

(يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا الْكِتَابَ) Ey ehli kitab ve bil-hassa Ey yahud topluluğu! (إِنْدِرمَکَتهٗمَ) İndirmekte olduğumuz şu kur'ana îmân ediniz. Çünkü kur-an, (مَصْدَقًا مَعَهُ) berâberinizde bulunan ve her zaman okuyup durduğunuz kitabı «Tevraatı» tasdik ediyor, Kur'an gibi Tevratunda ALLAH kitabı olduğu, Musâya indirildiği ve fakat Kur'ânın inmesiyle Tevrat Hükûmlerinin nesholunduğu, buna böyle îmân etmek lâzım geldiğini bildir-mektedir.

Ey ehli kitab! Berâberinizdeki kitabı tasdik eder olduğu halde in-dirmekte olduğumuz şu kitaba «Kur'ana» inanınız, îmân ve itikad ediniz. (مَنْ قَبْلَ أَنْ نَطْمِسَ وَجْهَهَا) Yüzleri silmemizden önce.. «TAMS» Bir şeyi mah-vetmek ve eserini silmek, anlamınadırki, lâzım ve müteaddî olur. Bu âyeti celflede bu kelime hakkında biri hakîkî, diğeri mecâzî anlamına olmak üzere iki türlü tefsir vârid olmuştur. Hakîkî anlamı .Yaratıkların en şerefli ve en güzeli olan insan yüzlerinin silinip düm düz bir haale gelmesidirki: İbni Abbas: «Yüzlerin silinip devenin tabanı ve hayvan turnakları gibi katı hâle gelmesidir.» demıştır. Eğrefi mahlûk olan insa-nın en güzel ve en şerefli uzuvu olan yüzlerin silinip taban ve turnak hâline gelmesi, akıl saahibleri için nekad ar acı ve nekad ar korkunç bir manza-radır..

Bu tefsire göre âyeti celflenin ma'nâsı: Ey ehli kitab! berâberinizdeki kitabı tasdik eden, indirmekte olduğumuz şu Kur'ana îmân edin. Yüzleri silip mahvetmeden, (فَزَرمَا عَلٰى أَدْبَارِهَا) o yüzleri terslerine çevirmeden önce..

Burada, Fahri Raazî şöyle diyor.«ALLAH azze ve celle, bunu; sı-raların yayılıp faş olması, yaratılıştaki müsle ve çirkinliğe ukûbet olmak için yaptı. Ziyraa: Böyle bir haale gelmenin gammı, kederi ve hasreti daha büyük olur.. Yakında delilini ikaame edeceğimiz vechile bu âyeti

celilenin hükmü, kıyâmet gününe mahsustur. Vâcib: Teâlânın (طه ١٠٠))

(..) âyeti celilesi bunu takrîr eder. Yüzlerin kafa tarafına

çevrildiği zamanda onların kitabları arka taraflarından verilecek, çünkü kitabları idraak edecek gözler ve okuyacak ağızlar arka taraflarındadır.» Tefsiri kebirin mutaalâsı burada bitiyor. Aşağıda geleceği üzere bu cezanın yahûdilere dünyada verileceği ve fakat, içlerinde îmân edenler olduğu için âhirete te'hîr edildiği de beyân edilmiştir.

Mecâzî mâ'nâsına gelince: Bu hususta bir kaç kavil beyân edilmiştir.

1 — Tams ile muradın, kalb ve tağyir olması, vücûh ile muradın yahûdilerin reisleri ve mansıb saahibleri olması ihtimâli de vardır. Buna göre mâ'nâ: Ey ehli kitab! İnzâl ettiğimiz kur'ana îmân edin.. Başkanlarınıın hallerini bozmadan, onlardan ikbâli ve câhi selbetmeden, onlara geriliği, zillet ve sığarı giydirmeden önce.. îmân ediniz!

3 — Abdürrahman bini Zeyd: «şu vâid, hakikaten yahûdilere lâyük oldu ve geçti. Aslan şamdan gelip Medîneye yerleşen Benî Nadr yahûdileri Medîneden çıkarılıp şam topraklarına sürüldüklerinde bu tehakkuk etti; demıştır. Buna göre mâ'nâ: ALLAH azze ve celle, Yahûdilerin Medînedeki hayatlarını sildi de onların yüzlerini arkalarına çevirdi. Yâ'nî: Teâlâ ve Tekaddes, onların suratlarını takbîh etti de arab beldelerinden izlerini sildi ve oradan uzaklaştırdı; demek anlamınadır.

4 — Bâ'za müfessirler: Yüzlerinin maymun yüzleri gibi kerih ve çirkin olması ile tefsir etmişlerdir. katâde ve Dahhâk ; (فطسنا على اعينهم) nazmı şerifinin delâletiyle «gözlerin görmez» haale gelmesi ile tefsir etmişlerdir. Allâh-ü â-lem

Bir de âyeti celiledeki «Tams» cezâsının dünyâ veyâ âhirette olacağı üzerinde ihtilâf edilmiştir. Dünyâ cezâsı olması daha zaahirdir. Bununla beraber bu cezâ yahûdilere vâki' olmamıştır. Çünkü, biraz sonra aşağıda geleceği veçh üzere, yahûdilerden bir kısmının îmân etmeleri sebebiyle, dünyâ azabı öbürlerinden kaldırılmış ve bunların azabları âhirete te'hîr edilmiştir.

Mâ'nâ: Ey ma'seri yahûd! Yüzleri silmezden ve aynı zamanda (فتردما)

(على ادبارها) o kara yüzleri kafalarıyla berâber bütün hey'etiyle arkaya döndürmezden evvel hemen îmân ediniz. Bir gün gelmezden önceki, biz o gün başları ters çevireceğiz, kafalar önde, yüzler arkada olacaktır. Ey ehli kitab! Böyle olduğu gün elbette îmân edeceksiniz amma o gün de îmânın kıymeti olmayacak ve îmânınız boşa gidecektir. O hasret ve nedâmet günü gelmezden önce îmân ediniz. Kıyâmet günü bir kısım imansızlar, kafaları önde, yüzler arkada olarak mahşer yerine gelecekler. Bu ukûbet öyle çirkin ve öyle korkunç bir azabdır ki: Buna çarpılanlar, «ALLAH'

esirgesin! ALLAH'ın, meleklerin ve milyarlarca mahşer halkının gözleri önünde cirkın ve korkunç suratlarıyla teşhir edilerek rezil ve rüsvay olacaklar; bunların kitabları da arkalarından verilecektir. Çünkü yüzler arka taraftadır. Böyle olduğu için, onların kitablarının o taraftan verilmesi daha uygun olur, denilmiştir.

Bu âyeti celile nâzil olduğu zaman Abdullah bini Selâm Şamda bulunuyordu. (Bak.. . اتحدوا احازم ورحباهم). Orada bu âyeti duyunca hemen Medineye doğru yola çıktı. Medineye geldiğinde, evine uğramadan dost doğru âhır zaman peygamberi Muhammed «a.s.»e geldi, islâmı kabûl ederek şehadet getirdi de: «Ey ALLAH'ın Rasûlü! Yüzümün silinmesinden ve başımın arkaya çevrilmesinden korktum da seni görmezden önce ehlime gidemedim ve buraya geldim îmân ettim» demiştir. Yine Kâ'b bini el-Ahbardan rivâyet ediliyor. Hazreti Ömer «r.a.»in hilâfeti zamanında bu âyeti celileyi işitti ve îmân etti de: «Yâ Rabb Şu âyeti celiledeki, vâidin bana isaabetinden korktum da hemen islâm dînini kabul ettim.» diyerek Rabbısına hamdü senâda bulundu. İşte: ALLAH'ın hidâyet nasîb ettiği bahtiyar kulları, rüşde ve seâdete böyle nâil olurlar.

Âyeti celilede zikredilen bu vaid, yâ'ni: Yüzlerin silinmesi ve başların arkaya çevrilmesi vaidi, yahûdilerden hiç bir kimsenin îmân etmesiyle şart kılınmıştı. Yahûdilerden hiç bir kimse îmân etmeseydi, bu müthiş azab onlara dünyada isaabet edecekti. Fakat, Hazreti Rasûl zamanında Yahûdilerden Abdullah bini Selâm ve arkadaşları gibi bir çok kimseler îmân edince:Şart bulunmadı Şart bulunmayınca meşrut da ortadan kalktı, böylece diğer yahûdilere bu azab vaki' olmadı. Yâ'ni: İman eden zâtlerin yüzü suyu hürmetine îmân etmiyenler de bu azabdan kurtulmuş oldular. Ve onların azabları âhirete kaldı. (الله أعلم)

Ey Yahûd topluluğu! yüzlerin silinmesinden ve başların arkaya çevrilmesinden önce îmân ediniz. (أو تلهيه كما لنا أصحاب البيت) Yahût, Sebt gününe riâyet etmeyen babalarınıza lâ'net ettiğimiz gibi, onlara lânet etmezden önce îmân ediniz. Yâ'ni: Sebt gününe riâyet etmiyen dedelerine lâ'n'et edip nasıl maymun sûretlerine çevirmiş isek; sizi de lâ'netleyip yüzünüzü silmezden ve arkaya çevirmezden önce îmân ediniz (وكان أسراة) (وكان أسراة) Ve her halde ALLAH'ın emri işlenilmiş oldu. ALLAH'ın muradı ne ise o olmuştur ve olacaktır. Onu kimse bozamaz ve onu kimse önleyemez.

Teâlâ ve Tekaddes hazretleri, ehli kitaba hitab ederek onları îmâna dâ'vet ettikten sonra, hakîkatın onların dedikleri gibi olmadığını, âhır zaman peygamberine îmân etmedikçe ehli kitabın hak üzerinde olmayıp küfür üzerinde olduklarını ihtar ve beyân etmek üzere buyuruyorki:

إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا

دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ افْتَرَىٰ إِثْمًا عَظِيمًا

YÜKSEK ANLAMI:

ALLAH azze ve celle Hazretleri, Zâtine şirk koşulmayı kat'îyyen mağ-firet etmez. Şirkin dînunda olan her günahı dilediği kimse için mağfîret eder. Bir kimse **ALLAH**'a şirk koşarsa büyük günah iftira etmiş olur.

SEBEBİ NÜZÛL: Âyeti celilenin sebebi nüzûlü hakkında bir kaç rivâyet vardır.

1 — Ebû Eyyûb-El Ensaarîden rivâyet ediliyor. Ebû Eyyûb: (Sallellâhü Aleyhi ve Sellem birkimse geldi de: «Ey **ALLAH**'ın Rasû-lü! Birâderimin bir oğlu var, hiç haramdan sakınmaz.» diye şikâyet etti. Bunun üzerine **ALLAH**'ın Rasûlü «s.a.s»: «Dini nedir?» diye sordu. O adam: «**ALLAH**'ın birliğine inanır, namaz kılar.» cevabını verince, **ALLAH**'ın Rasûlü: «Ondan, dinini sana hibe etmesini iste. İmtinâ' ederse dinini ondan satın al.» buyurdu. Bu adam Hazreti Rasûlün yanından çık-tıktan sonra kardeşinin oğlunun yanına gitti. Ondan dininin kendisine verilmesini istedi,, vermedi. Sonra para ile satmasını söyledi. yine imti-nâ' etti. Sonra Hazreti Rasûle gelerek durumu haber verdi, de: «Yâ Rasûlellâh! Onu dininin üzerinde kavî buldum.» dedi. Bunun üzerine bu âyet nâzil oldu.) demiştir.

2 — Ammi Rasûl «s.a.s», Hazreti Hamzanın kaatili Vahşî hakkın-da nâzil olduğu rivâyet edilmiştir. Vahşî Hazreti Hamza «r.a.» Uhud savaşında şehid ettikten sonra, kendisi ve arkadaşları buna pişman oldu-lar. Mekkenin fethi günü bunlar, dağa kaçtılar. **ALLAH**'ın Rasûlü'nün öldürülmelerini emrettiği on iki kişiden biri de vahşî idi. Vahşî ve arka-daşları dağda sığındıkları mağaradan Hazreti Rasûle bir mektub gön-derdiler ve: «Yaptığımız günaha nedâmet ettik. Bizi islâma girmekten men'eden şey, Mekkede senden duyduğumuz: «**ALLAH**'ın kıymetli kulları **ALLAH** ile berâber başka ilâha tapmıyanlar, **ALLAH**'ın haram kıldığı nefsi haksız yere öldürmiyenler, zinâ yapmıyanlardır. Bir kimse bunları yaparsa esâme kavuşur, kıyâmet günü onun azâbı katlanır ve orada ha-kır olarak ebedî kalır.» (1) âyetleridir. Biz, **ALLAH** ile beraber başka ilâhlara taptık, **ALLAH**'ın haram kıldığı nefsi öldürdük, zinâ da yaptık.» dediler, Bunun üzerine: «Tevbe eden ve ameli saalih işliyenler başka, **ALLAH** onların günahlarını sevaba tebdil eder ve **ALLAH**, yarılgaıcı

(1) والذين لا يدعون مع الله الها آخر... فه مهانا.

ve esirgeyicidir.» (2) meâlindeki âyetler nâzil oldu. Cenâbı Rasûl «s.a.s» bu âyetleri onlara gönderdi. Onlar mektubu okudular; âyetlerin anlamını şiddetli buldular, tekrar mektub yazdılar da: «Âyetteki «ameli saalihi» işleme şartı ağırdır, biz ameli saaliş işliyememekten korkarız.» dediler. Bunun üzerine mevzûumuz olan (اِنَّ اِلٰهَ الْغٰیثِ اَنۡ يُّشْرَكَ) âyeti celilesi nâzil oldu. ALLAH'ın Rasûlü bu âyeti celileyi onlara gönderdi. Onlar tekrar mektub yazdılar da: Biz meşîyyet ehli olmaktan korkarız.» dediler. Bunun üzerine (فَلَا يَعْزَابُكَ اَلۡدِيۡنُ اَسْرَفُوۡا...) âyeti kerimesi nâzil oldu, Hazreti Rasûl bu âyeti kerimeyi onlara gönderdi. Onlar islâmı kabul gayesiyle dağdan inip peygamberin huzuruna geldiler ve şehâdet getirerek islâm dinine girdiler. Bundan sonra ALLAH'ın Rasûlü «s.a.s» Vahşiye Hamzayı nasıl öldürdüğünü sordu. Vahşi cenâbı Rasûle vak'ayı olduğu gibi anlattı. Bunun üzerine ALLAH'ın Rasûlü «s.a.s» Vahşiye: «Yazıklar olsun sana, Seni gördükçe Hamzayı hatırlarım, yüzünü bana gösterme!» buyurdu. Vahş i Rasûlüllâhın emri üzerine Şama gitti ve ALLAH'ın Rasûlü âhirete teşrif edinceye kadar Şamda kaldı.

• Yahûdilerin hak yolunda olmayıp küfr üzerinde olduklarını bildiren bu âyeti celile nâzil olduğu zaman, yâhûdiler: «Biz müşrik değiliz, ALLAH'ın havassındanız.» diye baatıl i'tikadlarını iddiâyâ kalkıştılar. Halbuki, Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, Yahûdilerin küfr üzerinde olduklarını kendi kelâmıyla nebisine bildirmiş ve bunu bütün dünyâya i'lân etmişti. Ehli kitabinküfür üzerinde oldukları dünyânın sonuna kadar ALLAH'ın kitabı olan Kur'ânı azîm ile âleme i'lân edilip duracaktır. Bundan aslaa kurtuluş yoktur. Kurtulmanın biricik çâresi, islâm dînini kabul ederek hidâyete ermektir. Yoksa kuru iddiânın, küfrü inâdının hiç bir faydası yoktur. Yahûdiler ise, maal'esef hakkı kabuldan çok uzaktırlar. İnâd ve bencillikleri sebebiyle onlara hidâyet nasîb olmadı ve olmamaktadır. Küfür ve hüsrân içinde mahvolup gidiyorlar.

(اِنَّ اِلٰهَ الْغٰیثِ اَنۡ يُّشْرَكَ بِهٖ) ALLAH azze ve celle Hazretleri, kendisine şîrk koşulmayı kat'iyyen affetmez. (وَيَعۡزِمَادُوۡنَ ذٰلِكَ) Şirkin mâdûnünü, ya'ni: Şirkten aşağı olan günahları mağfiret eder.

İbni cerîrir Taberî âyetin ma'nâsında: «Ey kendilerine kitab verilen kimseler! İndirmekte olduğumuz Kur'âna îmân edin. Çünkü, ALLAH'ü Teâlâ, kendisine şîrk koşulmayı kat'iyyen mağfiret etmez ve dilediği kimse için onlardan aşağısını mağfiret eder.» demıştır. Bunun içindirki, âyeti celfede yahûdilere, örfü şer'ide müşrik denilmesine delâlet vardır.

ALLAH'ü Teâlâ, şirki mağfiret etmez, şirkten aşağısını mağfiret eder. Her nekadâr tevbesiz büyük günah olsa dahi.. Şîrk, ancak tevbe

(2) الْاٰمَنُ تَابَ وَاٰمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا... وَكَانَ اَوَّلًا تَغْفُوْرًا رَحِيْمًا

le kabul olur. Şirkin d n nde olan mağfiretin v 'dinde tevbe şart olma-
mıştır. Y 'ni: ALLAH'  Teâlâ şirk koşan kimseyi müşrik olarak mağfi-
ret etmez; günâh işliyen kimseyi g n hk r olduğu halde mağfired eder.
Yalnız müsâvî olarak herkesi değil (المـشـاء) dilediği kimseyi mağfired
eder. Kullarından dilediği kimseye rizkını bol verdiği gibi, dilediği kulu-
nun da günâhlarını affeder. Buna kimse m n ' olamaz.

ALLAH'ın Rasûlü: «Bir kimse bir şeyi şirk koşmadan ALLAH'a kavuşursa, cennete girer günahları ona zarar vermez.» (1) buyurmuştur. Bunu herkese değil, dilediği kimseye yapar.

Âyeti celiide mü'tezile ve kadriyye mezheplerini red vardır. Ziyra: onlar; «Büyük günah saahibinin mağfiret olunması hikmette câiz olmaz.» derler, de ALLAH'ın mağfiretini akl ile ölçmek isterler. Ehli sünnet indinde ise Teâlâ dilediğini işler Kimse ona ne icbâr edebilir ve ne de ondan bir şeyi-men'edebilir. İbni Ömerden rivâyet edilen hadisi şerif buna delâlet eder. Şöyleki:

İbni Ömer «r.a.»: Biz ALLAH'ın Rasûlünün zamanında, büyük günah üzerine ölen kimselere cehennemlik! derdik. (إِنَّهُ لَا يَغْفِرُ أَرْبَعًا شَرًّا) «Ayeti cellesi nâzil olunca, bu şâhidlikte dilimizi tuttuk.» demistir.

İbni Abbastan rivâyet ediliyor. İbni Abbas, Ömer bini el-Fıâttaba: «Ya emîral-mü'minin! Bir kimse iyi ameller işliyor, hayırdan hiç bir şey terketmiyor, hepsini yapıyor. Yalnız, ALLAH'a şirk koşuyor.» dedi. Hazretü Ömer «r.a.» buna: «O kimse cehenemdedir.» cevâbını verdi. İbni Abbas: «Bir kimse şerden bir şey bırakmıyor, hepsini yapıyor, yalnız ALLAH'a şirk koşturmuyor.» dedi. Ömer buna: «ALLAH bilir.» cevâbını verince, İbni Abbas: «Şirk ile berâber iyi amelin fayda vermediği gibi, tevhid ile berâber de günahın zarar vermeyeceğini ümid ederim.» dedi. İbni Abbasın bu sözüne karşı Ömer sükût etti ve bir cevap vermedi.

Ali' bini Ebi Taalibin: «Kur'anı kerim içinde bana bu âyetten daha sevgili bir âyet yoktur.» dediği rivâyet edilmiştir. (2)

Yukarda tefsiri yapılan âyeti celfleden ve meallerini verdiğimiz hadisi şeriflerden çıkarılan hükümler: 1 - Büyük günâhlar mü'min kulu-mândan çıkarmaz. 2 — Büyük günah işliyen kimselere ehli-nârdır, de-nemez. Çünkü ALLAH dilerse şirkten aşağı olan bütün günahları affeder. 3 — İyi ameller ve hayır işler, kâfiri ebedî azabdan kurtaramaz. 4 — Bir mü'min günahları sebebiyle cehenneme girse bile, orada ebedî kalmaz günâhı mikdaarı azab olduktan sonra, cehennemden çıkar, cennete gider ve orada ebedî kalır.

(1) من اقر الله تعالى لا يشرك به شيئاً دخل الجنة ولم ينفذ خطيئته.

(2) عن علي بن ابي طالب قال ما في القرآن أحب الي من هذه الآية. (از انا لا يفر...) اخرجه

Müslim Câbirden rivâyet ediyor, Câbir: (Nebî sallellâhü aleyhi ve selleme bedevi bir bir â'rab geldi de: «Ey ALLAH'ın Rasûlü! İki mücip nedir?» diye sordu. ALLAH'ın Rasûlü: «Bir kimse ALLAH'a bir şey şirk koştan ölürse, cennete girer. Ve bir kimse ALLAH'a şirk koşarak ölürse, ateşe girer.» buyurdu.) demiştir. (2)

(ومن يشرك بالله) Ve bir kimse başkasını ALLAH'a şerik yaparsa (فما فترى أنما عظماء) ALLAH'a karşı elemli azâbı gerektiren büyük iftiraada bulunmuş olur ki; şirk üzerine ölen kimsenin günâhı mağfiret olunmaz. O elemli ve sonsuz azablar içinde kalır.

Teâlâ ve Tekaddes. şirki mağfiret etmiyeceğini, şirkin dûnunda olan günahları dilediği kimseden affedeceğini ve ehli kitabın hak üzerinde olmayıp şirk üzerinde olduklarını beyân ettikten sonra, yahûdilerin nefislerini tezkiyelerini ve ALLAH'a iftiralarını beyân etmek üzere buyuruyorki:

أَلَمْ نُرِ الْاِذِينَ يَزْكُونَ أَنْفُسَهُمْ بِاللَّهِ يُزَكِّي مِنْ
بَنَاءٍ وَلَا يَظْلُمُونَ فَنِيلاً ۖ أَنْظِرْ كَيْفَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكِبْرُ
وَكُفْرُهُ ۖ إِنَّمَا مُنِينًا

TÜRKÇE ANLAMI:

Habîbim Ahmed! Nefislerini tezkiye eden şu kimseleri görmedinmi? Hayır, dilediği kimseyi ALLAH tezkiye eder, onlar hiç zulm olunmazlar. Bak, ALLAH üzerine yalanı nasıl iftira ediyorlar? Açık günah yönünden bu «onlara» kafi oldu.

SEBEBİ NÜZÛL:

Âyeti celîlenin sebebi nüzûlü hakkında çeşitli rivâyetler beyân edilmiştir.

I — İbni Abbastan rivâyet ediliyor. Yahûdilerden bir takım kimseler, çocuklarını alarak ALLAH'ın Rasûlü «s.a.s» in huzûruna geldiler de: «Vallâhi işte biz, bu çocuklar gibiyiz. Gündüz işlediğimiz günahlar gece

(2) عن جابر قال جاء امرأان الى النبي فقال يا رسول الله ما الموجبان قال من مات لا يشرك بالله شيئا دخل الجنة ومن مات يشرك به دخل النار (م)

affedilir ve gece işlediğimiz günahlar gündüz affedilir.» dediler ve nefislerini tezkiyede çok ileri gittiler. Bunun üzerine Teâlâ ve Tekaddes, bu âyeti celileyi inzâl buyurdu, da insanın nefesini tezkiyede ibret olmadığını veibretin ancak ALLAH'ın tezkiyesinde olduğunu i'lân buyurdu.

2 — Teâlâ ve Tekaddes, (اِنَّهٗ لَا يَغْفِرُ اَنۡ يُّشْرَكَ) âyeti celilesiyle yahûdleri tehdit edince onlar, «Biz ALLAH'ın havassındanız, müşrik değiliz. dediler. Bâ'zı yahûdiler de: «Babalarımız nebileridir. Onlar bize şefâat eder.» dediler. Bunun üzerine Teâlâ ve Tekaddes bu âyeti celileyi inzâl buyurdu. (Bak.. محۡسۡنۡ اَسَآءَہٗ وَاِحۡبَآہٗ...) (وقالوا انۡ يَدْخُلِ الْجَنَّةَ الْاٰمِنۡ كَآنَ...) (مودا اَوۡنۡصَارۡی..)

Âyeti celifelerde zikredilen «tezkiye» den murad, bir kimsenin nefsini ve dînini salah ile medhetmesi ve kendisini öğmesidir ki, bu hal ancak yahûdlere yakışır ve onların sıfatıdır. Kendini bilen insanlar, böyle bir hatayı irtikâb ile yahûdun mer-tebesine inmeye cesâret etmezler. Çünkü, (وَلَا تَزۡكُوا۟ اَنۡفُسَکُمۡ هۡوَ اَعۡلَمُ بِمَآ تَقۡی..) nazmı şerifinde beyân edildiği vechile nefsi tezkiye, takvâya tealluk eder; takvâ ise insanın kalbinde gizli bir vasıftır. Bunu ise ALLAH'tan başka kimse bilmez. İnsanın nefsini salah ile medhetmesi, hayırlı amel ile vasfetmesi, taat ve ameli ile öğrenmesi. ALLAH'a yakınlığının derecesini anması hak peygamber yoluyla övünmesi.. gibi vasıfları taşıyan kimseler, bu âyeti celilenin anlamında dâhildir. Ve ALLAH esîrgesin, yahûdî vasfı ile mevsuf, demektir. Kendilerinde bu vasıflar bulunan kimseler, hemen kendilerini toplayıp akıllarını başlarına alarak, bu vasıfları terketmeli. Diğer mü'minler de yahûdî vasıfları olan bu gibi hallerden son derece sakınmalıdır.

Mâ'nâ Yahûdler, kendilerinin çocuklar gibi günahsız olduklarını, geceleri işledikleri günahların gündüz; gündüz işledikleri günahların geceleri affolunduğunu, peygamber avlâtları olduklarından dedelerinin kendilerine şefâat edeceklerini, ALLAH'ın oğulları ve dostları olduklarını beyânla nefislerini temize çıkarıyorlar ve kendilerini zuumlarınca berât ettiriyorlar. Durum onların dedikleri gibi değildir. (بَلۡ اِنَّهٗ يَزۡكٰی مَنۡ يَّشَآءُ) Fakat, dilediği kimseyi ancak, ALLAH tezkiye ve tebrie eder. ALLAH'tan başka kimse kimseyi tezkiye ve tebrie edemez. Yahûdun tezkiyesi yalandır. Ancak bir zan ve bir kuruntudan ibâretir. Zan ve kuruntu ise insanı asabdan kurtaramaz. Bununla berâber (وَلَا يَظۡلُمُوۡنَ ذِیۡلًا) nefislerini tezkiye edenler en az bir şeyle dahi zulmolanmazlar. Dûcâr olacakları azablar, kendi amelerinin cezası, ALLAH'a karşı yaptıkları iftiraların vebâhıdır.

«Fetil» kelimesi: Çekirdeğin zarı, çekirdeğin yarığı içinde bulunan ince iplik veyâhut iki parmak arasında yuvarlanarak бүktülen kir ve sâ-tre gibi, kıymetsiz ve değersiz nesnelerdir. Lâşey, mesâbesindedir. «na-

kır»: Çekirdeğin üzerinde bulunan noktadır. Kıtımır ise, çekirdeğin üzerinde bulunan ince zara denir. Bunların hepsi de darbı meselyapılan hakır ve değersiz şeylerdir.

Âyeti celilede kıyâmet günü, hiç bir kimseye en az bir şeyle dahi zulmalunmayacağına ve herkesin, i'tikad ve ameliyle cezalanacağına i-şâret vardır.

Yahûdiler, nefislerini tezkiye ediyorlar; hayır, ALLAH dilediği kimseyi tezkiye eder. Ve onlar, hiç bir sûretle zulmolummazlar.

(كيف يفترون على الله) Nefislerini tezkiye eden şu yahûdilere bek! (انظر) ALLAH'a karşı nasıl yalan uyduruyorlar? Teâlâ ve Tekaddes, onların küfr ve günahlarını çok iyi bildiği halde nefislerini tezkiye ile ALLAH'a nasıl iftiraa ediyorlar? (وكنى، إنما مبيتا) Bu zanları ve bu yalanları yahûdilere açık günah yönünden kâfi oldu. Bu yalan ve iftiralarının azâbı onlara hem kâfi hem de vâfidir. Azab yönünden onlara yeter de artar da. Yahûdilerin, kâinâtın haalkına karşı bu iftiraaları, ne büyük cür'et ve ne büyük küstâhlıktır.

Hülâsa: Nefsi tezkiye etmek islâm dininde memnûdur. Bu fiil, yahûdilerin amelleridir. Bunu yapan mü'minler, yahud amelî yapmış olacaklarından büyük günâh işlemiş olurlar. Bunun içindirki, mü'minler bu gibi fiillerden şiddetle sakınmalıdırlar. Ne yazıkki, müslümanlar arasında kendi amel ve hareketleriyle öğünenler, nefislerini temize çıkaranlar hiç te eksik değildir. Bunların bu hareketleri ya bilgisizlikten, ya bencillikten ve yahut da kibir ve gururdan ileri gelir. ALLAH azze ve celle Hazretleri bütün ümmeti muhammedi bu gibi kötü fiil ve kötü amellerden muhaafaza buyursun.!

Teâlâ ve Tekaddes, yahûdilerin nefislerini tezkiye husûsunda ALLAH'a karşı yapmış oldukları iftiraalarını ve bundan haasil olan açık günâhları beyân ettikten sonra, diğer bâ'zı büyük günah ve iftiralarını beyân etmek üzere buyuruyorki:

الْمُزْنَرِ إِلَى الَّذِينَ أَوْتُوا نَصِيبًا مِّنَ

الْكِتَابِ يُؤْمِنُونَ بِالْجِبْتِ وَالطَّاغُوتِ وَيَقُولُونَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا

هَؤُلَاءِ أَهْدَى مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا سَبِيلًا ﴿٦٠﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ

اللَّهُ وَمَنْ يَلْعَنِ اللَّهُ فَلَئِن مَّجِدَلَهُ نُصِيرُ ﴿٦١﴾

HİKMETLİ ANLAMI: Habîbim Ahmed, Rasûlüm ya Muhammed! Kitabdan kendilerine nasib verilen şu kimseleri görmedin mi? Cibî ve Taagûta îmân ediyorlar da küfreden kimselere: «Bunlar, dince îmân eden kimselerden daha doğrudur.» diyorlar. İşte onlar; ALLAH azze ve celle, onlara lâ'net etti. Ve ALLAH birkimseye lâ'net ederse, elbette ona bir yardımcı bulamazsın!..

SEBEBİ NÜZÛL: Âyeti celflenin sebebi nüzûlî hakkında birbirinden az farklı iki rivâyet vardır.

1— Âyeti celfle, Yahûdîlerden Kâ'b bini Eşref ve onunla berâber yetmiş stivâri hakkında nâzil olmuştur. Uhud savaşından sonra, 'ALLAH'ın Rasûlî aleyhine Kureyşe yardım için Kâ'b bini Eşref, berâberinde yetmiş stivâri ile berâber Medîne'den çıkıp Mekkeye geldi. Böyle yapmalarıyla ALAH'ın Rasûlî ile aralarındaki muâhedeyi bozmuş oldular. Kâ'b bini Eşref, Ebû Süfyanâ misâfir oldu. Ebû Süfyan buna çok iyi baktı. Diğer yahûdîler de Kureyş evlerine indiler. Mekke müşrikleri bunlara: «Siz ehli kitabsınız, Muhammed de kitab saahibidir. Şu gelişinizin bir hile olmadığına, sizden emin değiliz. Sizinle berâber Muhammedle savaş yapmamızı istiyorsanız şu iki puta secde ediniz!» dediler. Yahûdîler hiç bir şey söylemeden putlara karşı hemen secdeye kapandılar. (يُؤْمِنُونَ) nazmı şerifi yahûdîlerin bu secdelerine işârettir. Bundan

vnra Kâ'b bini Eşref, Mekke halkına hitaaben: «Sizden otuz kişi ve bizde otuz kişi gelsin, göğüslerimizi Kâ'beye yapıstıralım Muhammed vaş yapacağımıza, şu Beytin Rabbına söz verelim.» dedi. Her iki tabin dediğini hemen yaptılar. Bunun üzerine Ebû Süfyan Kâ'b

bini eşrefe: «Sen kitab okur ve bilgili bir kişisin. Biz ümmîyiz ve hiç bir şey bilmeyiz. Biz mi, Muhammed mi, hangimiz doğru yoldayız?» dedi. «Dinimizi bana arzediniz! dedi. Ebû Süfyan: «Biz hacılar için büyük örküçlü develer keseriz, hacıları sularız, misâfirleri doyururuz, köleleri kurtarız. Rabbimizin Beytini tâ'mir ve onu tavaf ederiz ve biz ehli haremiz.. Muhammed, babalarının dininden ayrıldı, rahmi kat'etti, Harem-den uzaklaştı. Bizim dinimiz eski, Muhammedin dini yenidir.» dedi. Bunun üzerine Kâ'b: «Sizin üzerinde bulunduğunuz din, Vallâhi, Muhammedin üzerinde bulunduğu dinden daha hayırlıdır.» dedi. Bunun üzerine Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, bu âyeti celîleleri inzâl buyurdu.

2 — Katâdenin rivâyetinde Kâ'b bini Eşrefle berâber Huyey bini ahtabın bulunduğu da beyân ediliyor. Bu rivâyette şu ilâveler zikrediliyor. Yahûdiler müşriklerin putlarına secde ettikten sonra, Ebû süfyan: «Biz mi, doğru yoldayız, yâhud Muhammed mi. ?» diye sordu. Bunun üzerine Kâ'b: «Muhammed, ne diyor?» dedi. Onlar: «Muhammed, yalnız bir AL-LAH'a ibâdeti emrediyor ve putlara ibâdeti nehyediyor. Babalarının dinini terketti, halk arasına tefrikaçılık koydu.» dediler. Kâ'b: «Sizin dininiz nedir?» diye sordu. Onlar: «Biz, Beytin velileriyiz hacıları sularız, konukları ağırız, köleleri kurtarız.» dediler ve yaptıkları işleri söylediler. Bunun üzerine Kâ'b: «sizin yolunuz, daha doğrudur.» dedi de puta tapan müşrikleri mü'minlere tercih etti. İşte Vâcib Teâlânın (وبقولن للذن

(أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِنَ الْكِتَابِ) nazmı şerifi buna işarettir. (يٰأَيُّهَا مُحَمَّدُ! كِتَابًا مِنْ رَبِّكَ) Ya Muhammed! Kitabdan kendilerine bâ'zı nasîb verilen şu kimseler, (يٰأَيُّهَا مُحَمَّدُ! كِتَابًا مِنْ رَبِّكَ) Cibt ve Taagûte inamıyorlar. Cibt ve Taagut kelimeleri hakkında müfessirler ihtilâf etmişlerdir. Şöyleki:

I — Ehli lügat: «ALLAH'ın dînünde tapılan her mâ'bud, Cibtir, Taaguttur.» demişlerdir.

2 — Keşşâf saahibi: «Cibt, putlardır ve ALLAH'tan başka ibâdet edilen her şeydir, Taagut, şeytandır.» demiştir.

3 — İbni Abbastan naklolunduğuna göre: Cibt, putlardır; Taagut, putların tercümanlarıdırki, onların yalanlarını nâsâ terceme ederler de, o yalanlarla naası yoldan çıkarırlar.

4 — Ali bini Ebî Talha, İbni Abbastan rivâyet ediyor. İbni Abbas: «Cibt, Kâhin; Taagut Sihirbazıdır.» demiştir.

5 — Kelbî: «Bu âyeti celîlede Cibt, Huyey bini Ahtab; Taagut, Kâ'b bini Eşreftir. Yahûdiler, bunlara muraacat ederler, Naası sapıtmak ve azdırmaktaki gayretlerinden dolayı onlara bu isimleri verirlerdi.

6 — Cibt ve Taagut, Kureyşe âid iki puttur. Yahûdiler Kureyş memnûn etmek için bu iki puta tapmışlardır.

Hülâsa bu iki kelime üzerine söz çoktur. Bunlar, fesâd ve gerde çok ileri giden kimse için alem «özel isim» olarak vaz'olunmuş iki kelimedir. Kelimelerin anlamları yukarıda zikredilen bütün mâ'nalara şânıdır. Bunların hepsi de Cibî ve Taaguttur.

Yahûd milletine gelince: Dünyâda yahûdler kadar karakteri karışık bir millet yoktur. Kendilerini her yönden dünyânın en üstün ve en dindar milleti olarak kabul ederler. O kadar ileri giderlerki, ALLAH'ın «haşaa» oğulları ve dostları olduklarını iddia ederler. Dinlerinin dünyânın en üstün dini olduğu zu'münde bulunurlar. Bu yüzden dinlerinde çok harislerdir. Hasedlerinden dolayı dinlerini başka milletlere öğretmekten sakınırlar. Ahlâk cihetinden fesâda gitmiş bir kavimdir. Bir yandan ahd bozmanın çok fenâ olduğundan bahsederken, diğer yandan ahd bozar. Bir yandan tevhide inanır görünür, diğer yandan puta tapmaktan çekinmez. Bir yandan ehli kitab olduğunu ve hak din üzerinde bulunduğunu iddia ederken, diğer taraftan müşrikleri mü'minler üzerine tercih eder de utanmadan puta tapanların yollarının doğru olduğunu söylerler. Böylece düşkün, bu kadar karektersizlerdir.

Ey nebîler serveri Habîbim Kendilerine kitab verilen şu kimseleri gördün ya!.. Cibte ve Taagûta imân ediyorlar da (ويقولون للذين كفروا هؤلاء)) ALLAH'a küfreden Mekke müşriklerine «Bunlar, din yönünden imân eden kimselerden daha doğrudur.» diyorlar. Bunlar, kitab okudukları ve hakikatleri bildikleri halde, sırf dünyâ menfeati için, ahd bozmaktan, yalan söylemekten, puta tapmaktan, müşrikleri mü'minlere tercih etmekten ve haatırı hayale gelmedik her türlü fenâlığı irtikâb etmekten salaa çekinmezler. İşte bu kötülüklerinden dolayı (اولئك الذين)) ALLAH azze ve celle Hazretleri, onlara lâ'net etti de rahmetinden uzaklaştırdı. Yukarıda beyân edildiği üzere bu âyeti celleleler, Benî Nadir Yahûdilerinden Kâ'b bini Eşref ve Huyey bini Ahtab haklarında nâzil olmuştur. Bunlar mevsimi hacda Kureys ile görüşüp konuştular. Müşriklere: «Biz mi hidâyetтейiz, yoksa Muhammed mi?» dedilerde bunlar müşriklere: «Siz Muhammedden daha hidâyet üzeresiniz.» cevâbında bulundular. Hased ve buğzlarından nâşi ALLAH'a iftiraa ettiler. Bunun üzerine Teâlâ ve Tekaddes, bu âyeti celleleyi inzâl ile onları yalanladı ve onlara lâ'net ettiğini bildirdi.

Yahûdler, Mekke'de müşriklerle mü'minler aleyhine yalan ve dolanla tuzaklar kurar, fitneler yaparken Muhammed «s. a. s.» ve ümmetinin bunlardan haberleri yoktu. ALLAH'ü Teâlâ onların yaptıkları kötülüğü nebisine bildirince' bütün Medîne halkı ve bu meyânda Medîne yahûdileri de durumdan haberdar oldular. Daha onlar, Mekke'den dönmeden Medinenin içi yahûdilerin hiyânetiyle çalkandı. Bu iki ya-

hud âlimi Medîneye döndüklerinde diğer yahûdiler, onlara: «Muhammed, (اولئك الذين لهم الله...) âyetinin ikiniz hakkında nâzil olduğu zü'münde bulunuyor. Ne dersiniz?» dediler, Onlar: «Evet, Muhammed doğru söyledi. Vallâhi biz bu işi ona buğz ve hasedimizden dolayı yaptık.» dediler de doğruyu i'tiraf etmekten kendilerini alamadılar. Ne yazıkki, ehli kitab zaman zaman Muhammed «a.s.»ın hak peygamber olduğunu i'tiraf ettiler de kendilerini bir türlü şirkten kurtarıp ta îman edemediler. Ve ağır günahları sebebiyle ALLAH'ın lâ'netine çarpıldılar da dünya ve âhîret husran içinde kaldılar. Halbuki, (ومن يلعن الله فلن نجده نصيرا) habîbim! ALLAH bir kimseye lâ'net ederse o mel'un için elbette bir yardımcı, onu kurtaracak bir halâskâr bulamazsın?.

Teâlâ ve Tekdades Hazretleri, Cibî ve Taagûta İmân eden ve müşriklerin yolu, Muhammedin yolundan daha doğrudur.» diyen yahûdilerin Cehl durumlarını beyân ettikten sonra, buhl ve hasedlerini beyân etmek üzere buyuruyorki:

أَفَرَأَيْتُم مِّنَ الْمُلْكِ فَإِذَا يُؤْتُونَ النَّاسَ نَقِيرًا

YÜKSEK ANLAMI :

Yahûdiler için mülkten bir nasib olmadı, Bu takdirde naasa az bir şey dahi vermezlerdi.

SEBEBİ NÜZÛL:

Ebü Bekr-el Asam: «Bunlar, yahûdilerden» bostan ve mülk saahibi kimselerdi. Halk arasında hatırlı, i'tibarlı, mülk ve kuvvete mâliktiler. sonradan buhlleri arttığından pek az bir şey dahi vermez oldular. Bunların durumlarını zemmetmek üzere Teâlâ ve Tekaddes, bu âyeti celîleyi inzâl buyurdu.

Diger bir rivâyette; yahûdiler: «Mülke ve peygamberliğe biz, başkalarından daha lâyıkHz nasıl olur da araba tâ'bi oluruz?» dediler. Bunun üzerine ALLAH'ü Teâlâ, buâyet i celîleyi inzâl ile yahûdilerin da'vaalarını yalanladı ve ibtal etti; denilmiştir.

(أَمْ لَهُمْ نَصِيبٌ مِنَ الْمُلْكِ) ALLAH azze ve celle, yukardaki âyeti celleden yahûdileri şiddetli cehl ile vafsetti. Bu âyeti celîlede buhlleri, bundan sonraki âyeti celîlede de hasedlerini vafsediyor. Yahûdilerin cehilleri, onların: «putlara tapmanın ALLAH'a ibâdetten afdal olduğu i'tikadlarıdır. Her ne maksatla olursa olsun, Puta tapmayı doğru, diyen bir kavım, elbetde cehlin en koyusu ve en şiddetli karanlığı içinde kalmış demektir.

Bu âyeti celfilede buhullerini inceliyeceğiz. Buhl, ALLAH'ın kendilerine vermiş olduğu ni'metlerden başkalarına bir şey vermemeleridir. Hased ise, ni'metlerden ALLAH'ın başkalarına bir şey vermemesini temenni etmektir. Öyle olunca buhlile hased, ni'metlerinin başkalarına ve rilmemesinde birleşmiş olurlar.

Bahl, kendi ni'metini başkasından men'eder. Hâsid ise, ALLAH'ın ni'metlerini kullarından men'etmesini temenni eder.

Yahûdilerin cehlîni bildiren yukardaki âyeti celfile, buhl ve hasedi bildirilen âyeti celfilelerden önce zikredildi. Çünkü insanın nefsinde iki kuvvet vardır. Biri ilim kuvveti, diğeri amel kuvveti. İlim kuvvetinin kemâlî bilgi, noksanı cehl; amel kuvvetinin kemâlî iyi ahlâk, noksanı kötü ahlâktır. Kötü ahlâkın en kötüsü ise buhl ve haseddir. Çünkü, ALLAH'ın kullarına gelecek olan zararların başı, buhl ve haseddir. Her şeyden önce insan için bilgi olmalıki, kendisini zararlardan koruyabilsin. Bunlar anlaşıldıktan sonra, cehlîni niçin buhl ve haseden önce zikredildiği anlaşılmış oldu. Bununla beraber cehlîni buhl ve haseden önce gelmesinde iki vech beyân edilmiştir. Birinci vech: İlim kuvveti olan kuvvei nazariyye, şeref ve rutbede amel kuvvetinden öncedir ve onun aşlıdır. Öyle olunca ilim kuvvetinin izahının amel kuvvetinin izahından önce yapılması icâbedir. İkinci vech: Buhl ve hasedin zaahir olmasının sebebi cehldir. Öyle olunca sebep olan cehlîni sebep olunan buhl ve hased üzerine takdîmî lâzım gelir. Bundan dolayı ALLAH azze ve celle, cehlî önce, buhl ve hasedi sonra zikretmiştir. Fahri Raazî bunları beyân ettikten sonra devam ediyor.

Biz: «Cehl, buhl ve hasede sebebdir.» dedik. Çünkü, malın bezli: Nefsin temizliğine ve ahiret seâditinin husûlüne sebep olur. Malın hepsi demek olan buhl ise, dünyâ malının artmasına sebep olur. Öyle olunca buhl seni dünyâyâ çağırır, âhiretten men'eder. Sehaa ise seni âhirete çağırır, dünyâdan men'eder. Şüphe yokki, dünyâyı âhirete tercih ettiren sırf, cehldir. Buhl ve hased de cehlîni çocukları mesâbesindedir.

Hasede gelince: ALLAH'lık vasfı, ni'metlerini kullarına ihsan eder ve her yerde ni'metini onlara ulaştırır. Bir kimse hasedinden nâşî ALLAH'ın kullarına ni'metini ihsân ettiğini istemezse, haşaa: Sanki, ilâhlık vasfının ALLAH'tan azlını istemiş olurki, işte bu sırf cehldir. Bu durum insanı büyük günahattan küfre kadar götürür.

Bu izâh ile de buhl ve hasedin asıl sebebinin cehâlet olduğu anlaşılmış oluyor. Bunlardan dolayı, ALLAH'ü Teâlâ, birinci âyeti celfilede cehlî, bu âyette buhlî, bundan sonraki âyeti celfilede de hasedi beyân buyurmuştur.

Şimdi de âyeti celfînin tefsirine gelelim :

«Em» Kelimesinin tefsiri üzerinde üç kavi beyân edilmiştir. I — Bu kelimedeki «mim» harfinin sülâ olmasıdır. Çünkü, önceden istifhamın

geçmediği yerlerde «em» kelimesinin «MİM» harfinin sıla olarak kullanılması Nahv kaaideleri esaslarındandır. Buna göre: Âyetin takdiri

(الهم نصيب من الملك) demek olur. 2 — «em» kelimesinin yukarıya muttasıl olması keyfiyetidir. Buna göre mâ'nen istifham geçmiş demek olur. Çünkü, Teâlâ ve Tekaddes, yukarıki âyeti celîlede: «müşrikler, mü'minlerden hidâyettedir.» diyen yahûdilere lâ'net ettiğini hikâye etti de (أم لهم نصيب من الملك) kavli şerifini em harfi ile oraya atfetti. Sanki AL-

LAH azze ve celle: Yahûdilerin, «müşrikler mü'minlerden daha hidâyet üzereidir.» sözlerine mi, yahut, «mülk bize lânyıktır.» demelerine mi, teacüb olunur, buyuruyor. 3 — Bu âyeti celîledeki «em» kelimesi ma kabline muttasıl değil, munkatî'dir. Önceki âyetin anlamı tamam oldu. Sonra (أم لهم نصيب من الملك) buyurdu. Buna göre hemze, inkâr anlamına istifhamdır. Mâ'nâ: Elbette mülkten yahûdiler için bir nasîb olmadı, anlamı nadır. Esahholan bu son vechdir.

Mülk, kelimesi hakkında üç türlü tefsir vârid olmuştur. Birincisi: Yahûdiler: «Biz, mülk ve nübüvvete her milletten daha fazla lânyıkız. Nasıl olur da biz araba tâbî oluruz? dediler. Yahûdun bu iddiaları üzerine Allah'ü Teâlâ bu âyeti celîleyi inzâl buyurdu da onların hiç bir esasa istinâd etmiyen kuru iddiâlarını reddetti. İkincisi: Yahûdiler, son zamanlarda mülk ve saltanatın kendilerine avdet edeceği zû'münde bulunurlar da «âhur zamanda içlerinden birinin türeyeceğine, mülk ve devletlerini yeniliyeceğine ve naası yahûdî dinine dâ'vet edeceğine inanırlardı. Teâlâ ve Tekaddes, bu âyeti celîle ile yahûdileri yalanladı ve iddiâlarını reddetti. Üçüncüsü: Âyeti celîledeki mülk ile murad, temliktir. Yâ'ni: Başkalarını mülk saahibi yapmaktır. Buna göre mâ'nâ: Yâ Muhammed! Yahûdilerin ellerinde bir kudret olmuş olsa idi, nübüvvet mülkünü senden men'ederler ve kimseye hiç bir şey vermezler ve çekirdeğin üzerindeki siyah beni dahi vermezlerdi anlamına gelir. ALLAH çok iyi bilir.

ALLAH'ü Teâlâ Hazretleri, yahûdilerin buhllerini zemmetti de, buhlü mülkün husûlüne mâni gibi kıldı. Bu ise buhl ile mülkün bir kimse üzerinde birleşmiyeceğine delâlet eder denilmiştir. Yani: Bahil olan bir kimseye Allah mülk ve saltanat vermez.

Mülk, üç kısıma ayrılmıştır. Biri zâhirî, biri bâtınî, diğeri ise hem zâhirî, hem de bâtınîdir. Zâhiri mülk; meliklerin, sultanların, ve hükümdarların mülkü; bâtınî mülk, âlimlerin mülkü; zâhirî ve bâtınî mülk ise, nebîlerin mülküdür. Sehâvet ve cömertlik, mülkün icablarından olduğuna göre, mülke her kesten ziyâde nebîlerin lânyık olmaları lâzımgelir. Çünkü, kerem, sehâvet, şefkat ve rahmet her kesten ziyâde nebîlerde çok üstündür. Bu sıfatlardan her biri, ahlâkın güzelliğine, fazîlet ve meziyyete sebebedir. Bu vasıflar sebebiyle halk, ahlâk sahiplerine derin bağlarla bağlanırlar, sözlerini dinler ve emirlerine itâat ederler. Bu va-

şifâr en çok nebîlerde bulunur. Tamamı ise âhır zaman nebîsi Sallellâhü aleyhi ve sellem Hazretlerinde mevcûddur.

Mâ'nâ: Yâ Muhammed! Mülk ve saltanattan yahûdîlerin elinde hiç bir şey yoktur. Onlarda böyle bir kudret olmuş olsa idi, (ما ذالايؤتون الناس) (bu takdirde yahûdîler nâsa çekirdek üzerinde bulunan siyah ben'i dahi vermezlerdi. Buhilde bu kadar şiddetli cimrilikte bu kadar hasistirler.

Yukarıda beyân edildiği vechile ehîlîlügat: «Nakır; çekirdeğin üzerinde bulunan bir çukurdur ki, hurma ağacı buradan çıkar.» diye tefsir etmişlerdir. Nakır, fetil ve kıtmir, ta'birleri, değersiz ve kıymetsiz şeylere dar- bı mesel olarak kullanılır.

Âyeti celîlenin bufıkrası, muzmar cezânın cevâbıdır. Takdîri, (وان كان) (ا لهم نصيب وحظ من الك فلا يؤتون الناس نقيرا) dir. Mâ'nâ: Yâ Muhammed! Yemîn olsun, yahûdîler için mülkten bir haz ve bir nasîb olmuş olsa idi, ondan nâsa en ufak bir şey dahi vermezlerdi.

Tekâlâ ve Tekaddes hazretleri, yahûdîleri yukarıdaki âyeti celîlede buhl ve bundan sonraki âyeti celîlede hased ile vasfetmiştir. Bunların her üçünde insanlar için mezmûm sıfatlardır. Bu kötü hasletlerin her üçünü de nefislerinde yaşıdan yahûdîler, mülk ve nübevveti liyakat id- diâ edemezler. Çünkü, islâm dîninde mezmûm olan bu kötü hasletleri ne- fislerinde taşıyan kimselerin, hiç bir sûretle ne mülk, ne saltanat ve ne de nübüvvet talep etmiye hakları yoktur. Mezmûm ve hasis vasıfların sa- hibleri insanlara zararlı mahlûklardır. Bundan dolayı yahûdîlerden nü- bûvvet ve saltanat nez'edilmiştir. Bir daha onlara verilmeyecektir.

Bu gün Filistinde kurulmuş olan İsrâîl hükûmeti, kudretli bir dev- let değil, başkasının yardımıyla yaşayan kukla bir devletten ibârettir. Yâ'ni: Kudretli ve kuvvetli bir devlet değil, Amerika hükûmetinin mes- nediyle yaşayan birbeyliktir. Hem de ALLAH azze ve celle, bu vesiyle ile yahûdîleri filistinde toplamaktadır ki: Onlar kıyâmetin kubeylin de mîlakûmanlardan müdhiş bir kılınc yeyip helâk olacaklardır. Bu olay yâ- hûdîlerin azablarının sür'atle yaklaşmakta olduğuna bir delil teşkil eder.

Vâcib-ül Vücûd Hazretleri, Yukarıki âyetlerde yâhûdîlerin cehl ve buhullerini beyân ettikten sonra, hasedlerini, beyân etmek üzere buyu- ruyorki:

أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ
عَلَى مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ فَقَدْ آتَيْنَا آلَ إِبْرَاهِيمَ الْكِتَابَ
وَالْحِكْمَةَ وَإِنَّا لَهُمْ مُلْكًا عَظِيمًا ﴿٦﴾

YÜKSEK ANLAMI:

Evet, «yahûdiler», ALLAH'ın fazlından naasa ihsân etmiş olduğu ni'metehased ediyorlar. Biz azîmi zi-şân, İbrahimin âline de kitab ve hikmet vermiş ve onlara mülkü azım de ihsân etmiştik.

SEBEBİ NÜZÛL: İbni Abbastan rivâyet ediliyor. Ehli kitab: «Muhammed! tevâzûda kendisine çok şeyler verildiği zû'münde bulunuyor. Halbuki, onun dokuz tâne karısı vardır. Hangi melik, Muhammedden daha çok kadınla evlenmiştir?» dediler. Bunun üzerine ALLAH azze ve celle Hazretleri, bu âyeti celileyi inzâl buyurmuştur. Şöyleki:

(أم يحسدون الناس على ما آتاهم الله من فضله) Hased, kelimesi: bir kimsenin müstehak olduğu ni'metin ondan zevalını istemektedir. Bu kötü haslet çok zaman, ni'metin zevalına hased eden kimsenin harekete geçmesiyle başlarken, bu hal çok büyük felâketlere sebep olur. Ni'met saahibi olan kimseye her türlü kötülük rava görülür; hattâ zavallının ölümüne kadar gidilir. Günülik olaylarda bu gibi hallere çok tesâdüf edilir. (Bak.. و شرحه إذا حسد)

Bu kötü vasıflar, en çok yahûdî milletinde bulunur. Bunun içindirki, Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, Yahûdileri bu kötü vasf ile vasfetmiştir. «Nas» kelimesi ALLAH'ın Rasûlü ile tefsir edilmiştir. Çünkü, büyük bir toplulukta dahi bulunması mümkün olmayan hayır ve bereketler, zâtinde bulunmuş olduğundan bir topluluğa ve bir ümmete bedel olarak zâtî neblisine «Nâs» ta'bir edildi; denilmiştir. Diğer bir kavle göre: Nas'tan murad ALLAH'ın Rasûlü ve onun eshaabıdır. Çünkü, nas cemi'dir. Cemi olan bir lâfzı aşî üzerine hamletmek evlâdır. denilmiştir. «Fazl» ile murad nübüvvettir. Ziyraa: Nübüvvet mansıplarının en büyüğü, derecelerin en yükseği ve mertebelerin en şerefliisidir. Bundan daha büyük bir mansab ve daha yüksek bir fazl tasavvur edilemez.

Mâ'nâ: Yahûdiler, ALLAH'ın nebisine ve onun eshaabı olan mü'minlere verdiği ni'mete, onların gündün güne kuvvetlenmelerine, ALLAH'ın ihsân ettiği yardım ve galebelerine hased ediyorlar. Sebebi nüzûlde beyân edildiği vechile yahûdiler: «Muhammedin dokuz karısı var. Eğer nebi olmuş olsaydı, kadınlara bu kadar önem vermez. peygamberlik işleriyle meşgul olurdu.» dediler. İşte yahûdilerin içlerinde tutuşan hased, yığını böyle kaynıyor ve böyle taşıyordu. Hased onların gözlerini o kadar örtmüştüki, bundan çok fazlasının kendi nebîlerinde de bulunduğunu görmeyecek duruma düşmüşlerdi.

Buna göre ma'nâ: Yahûdiler, ALLAH'ın Rasûlü «s.a.s»in zevcelerine hased ediyorlar.. demek olur.

Yahûdiler, Teâlâ ve Tekaddes Hazretlerinin, Muhammed ve eshaabına fazlından verdiği ni'metlere hased ediyorlar (قد آتينا آل ابراهيم الكتاب) (Halbuki, biz azîmi zî-şân, İbrahimini âline de kitab ve hikmet vermiştik. Kitab ile murad, Tevrat; hikmet ile murad da, peygamberlikti.

Evet, biz İbrahimin zürriyetinden olan Dâvûda, Süleymana ve Yûsufa kitab, hikmet ve nübüvvet verdik. (وآتيناهم ما كانوا يحسدونهم) ve yine onlara büyük mülk te verdik. Onlar: Hem dünyâhklarını güzel kullandılar.

hem de hikmet ve nübüvvetlerini hakkıyla ifâ ettiler. Dünyanın mülk ve saltanatı onları nübüvvet vâziflerini ifâye mâni' olmamış, onları bundan meşgul kılmamış ta, Nebimiz Muhammed «s.as»mi mi meşgul kılmıştır? Yahûdiler, Muhammed ve arkadaşlarından daha çok dünyâhğa mâlik olan Dâvûd, Süleyman, Yûsuf... gibi nebîleri görmüyorlar da Peygamberimiz Muhammed ve onun arkadaşlarını mı görüyorlar Hayır, yahûdiler Muhammed ve eshaabını çekemediler; onlara hased ediyorlar.

Âyeti celîledeki fadl, kelimesini çok kadınla tefsir eden kimse, mülkü azîmi de Dâvud ve Süleyman hakkında çok kadınla tefsir eder. Çünkü, Dâvud için yüz, Süleyman için bin kadın vardı. Bunun üç yüzü hür, yedi yüzü câriye idi. Bunlara karşılık olarak Hazreti Rasûl «s.a.s»in ise ancak, dokuz karısı vardı. O kadar kadın onlar hakkında nasıl baîd olmamış ve nebîliklerine nasıl noksan vermemiş ise, Muhammed sallellâhü aleyhi ve sellem hakkında da baîd olmaz ve nebîliğine hâlel getirmez.

Câriyeye gelince, âhır zaman peygamberi «s.a.s», hiç bir zaman câriye kullanmamış, aldığı kadınları hep nikâh ile almıştır. Mısırdan gönderilen iki câriyeden «Mâriye» annemizi âzâd etmiş ve onu nikâhla almıştır. Hakkı insâf ile düşünenler, böyle düşünürler ve hakkı teslim ederler de, ALLAH'ın sevgili kuluna ve kâinatın en büyük varlığına dil uzatmağa cür'et etmezler. Fakat, kalbleri kin ve garazla dolu olan yahud taâfesi, hakkı görmek ve takdir etmekten çok uzaktırlar. Onların hased ve fesad deposu olan çatlıyası kalbleri, hased ve fesad püskürmekten baş-

ka hiç bir hayra mâlik değillerdir. Onların çıfıt fıçısı olan ruhlarına ya-
kışan da budur. Allah azze ve celle ümmeti Muhammedi onların şerlerin-
den korusun!

'Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, yahûdilerin Mekke müşrikleri hak-
kında: «sizin yolunuz Muhammedin yolundan daha doğrudur.» demeleri
ile hakkı ketmetmelerine karşı, din ve dünyâ işlerinde hiç bir din ve mez-
hep farkı gözetmeksizin emânetlerin ehlllerine verilmeleri hususunda mü'-
minlere buyuruyorki:

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا أَلَامَانَاتِ إِلَى أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُمْ

بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ إِنَّ اللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهِ إِنَّ

اللَّهُ كَانَ سَمِيعًا بَصِيرًا

MEÂLİ MÜNİFİ: Ey mü'minler! Hakikaten ALLAH azze ve celle,
size emânetleri ehline vermenizi ve hakem olduğunuz zamanda nâs ara-
sında adl ile hükmetmenizi emrediyor. Hakikaten ALLAH, size onunla va'-
zediyor. Muhakkak ALLAH, iştirici ve görücü bulunmaktadır.

SEBEBİ NÜZÜL: Âyeti celîlenin sebebi nüzülü hakkında bir kaç
rivâyet vardır.

I — Fetih günü ALLAH'ın Rasûlü «s.a.s», Mekkeye girdiği zaman,
Kâ'benin haadîmlerinden Abdüddâr oğullarından Osman bini Talha,
Kâ'benin kapısını kilitledi, damına çıkıp durdu, Kâ'benin anahtarını AL-
LAH'ın Rasûlüne vermekten ımtına etti, de : «Ben Muhammedin AL-
LAH'ın Rasûlü olduğunu bilseydim, onu Kâ'beye girmekten men'etmez-
dim.» dedi. Bunun üzerine Ali bini Ebî Taalib Osmanın elini büküp anah-
tarı zorla elinden aldı. Kapıyı açtı. Kapı açılınca cenâbı Rasûl içeri girip
iki rek'at namaz kıldı. ALLAH'ın Rasûlü Kâ'beden çıkınca, amcası Ab-
bas «r.a» gelip anahtarın kendisine verilmesini istedi. Eskiden hacıları
sulama vazifesi de Osman da idi. Kâ'benin anahtarını da alarak sakalık-
la miftahtarlığı kendisinde cem'etmek istedi. Bunun üzerine Teâlâ ve
Tekaddes, bu âyeti celîleyi inzâl etti. Âyet nâzil olduktan sonra, Sallelâ-
hü aleyhi vesellem, Kâbenin anahtarını Osmana iâde etmesini ve özür di-
lemesini Aliye emretti. Bunun üzerine Ali Osman bini Talhaya anahtarını
verdi ve özür diledi. Buna karşı Osman Aliye: «İcbâr ettin, zorladın, şimdi
de geldin, özür diliyorsun.» diye sitem etti. Hazreti Ali Osmana: «ALLAH

û Teâlâ, senin hakkında âyet inzâl etti.» dedi. Ve bu âyeti sonuna kadar okudu. Bunun üzerine Osman: «ALLAH'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammedin ALLAH'ın Rasûlü olduğuna şehâdet ederim.» dedi ve böylece islâm dinine girdi. Bunun üzerine Cebraail geldi; anahtarın ve Kâ'be hizmetçiliğinin sonsuz olarak Osman'ın evlâdında kalacağını haber verdi. Bu rivâyet Sa'd bini el - Müseyyebin ve Ebû İshaakın kavilleridir.

2 — Ebû Ravkten rivâyet ediliyor. Mekke fetholunduğu gün, Hazreti Rasûl «s.a.s» Osmana: «Anahtarı getir.» diye emretti. Osman: «Bu ALLAH'ın emânetidir.» dedi. ALLAH'ın Rasûlü, anahtarı almak için elini uzatınca, Osman anahtarı çekti. Bunun üzerine ALLAH'ın Rasûlü: «ALLAH'a ve âhiret gününe îmân ediyorsan anahtarı ver.» buyurdu. Osman: «Bu ALLAH'ın emânetidir.» dedi. Hazreti Peygamber; anahtarı almak için elini uzatınca, Osman yine elini çekti. Rasûl-üllâh üçüncü defâ olarak anahtarı vermesini emretti. Osman üçüncü defâ: «Bu ALLAH'ın emânetidir.» dedi ve anahtarı ALLAH'ın Rasûlüne verdi. Hazreti Rasûl «s.a.s» anahtarla berâber Kâ'beyi tavâf etti, anahtarı Abbas'a vermek istedi ve sôpra: «Ey Osman! Abbasında seninle berâber hakkı olmak üzere anahtarı al.» dedi ve anahtarı Osmana verdi. Bunun üzerine ALLAH azze ve celle, bu âyeti celîleyi inzâl buyurdu. Sonra Hazreti Peygamber Osmana: «Bu sende kadîm ve sonsuzdur. Zaalimden başka bunu kimse senden alamaz.» buyurdu. Birzaman sonra Osman Medîneye hicret edeceğinde anahtarı kardeşi, şîbeye verdi. Bu gün anahtarın şîbenin torunlarında olduğu rivâyet edilir. Diğer bir rivâyette «Kâ'benin anahtarı haalen Osman ve Şîbenin evlâdlarındadır.» deniliyor. Allah bilir.

Tefsîri Haazın; birinci sebebi nüzûlün ba'zı kısımlarını zaif görüyor da şöyle izâh ediyor. Fethi Mekke günü Osman bini Talhanın islâmından anahtarı men'etmesinden ve: «Ben onun ALLAH'ın Rasûlü olduğunu bilmiş olsaydım. anahtarı ondan men'etmezdim.» sözünden İmam Bagavî'nin zikrettiği rivâyette nazar vardır. Sahîh olan Ebû Amr bini Abdil Berr İbnî Mendeb ve İbni-el Esîr'in hikâye ettikleri rivâyettir. Şöyleki: Osman bini Talha, hicretin sekizinci yılı, Hüdeybiye sulhunda Haalid bini Velîd ile berâber Medîneye hicret etti. Habeşistandan, Necâşînin yanından dönmekte olan Amr bini el-As, yolda bunlara mülâkî oldu. Bunların refâkatında ve bunlarla herâber Medîneye hicret etti. Medîneye geldiklerinde ALLAH'ın Rasûlü «s.a.s», bunları gördü de: «Mekke, ciğerinin parçalarını yâ'ni: Kıymetli evlâdlarını dışarı atıyor.» buyurdu. Bunlar, huzûra gelip islâm dinini kabul ettiler. İki sene sonra Mekke fethedildiği gün Osman bini Talha, anahtarı getirip Nebî «a.s.»a bizzat teslim etti. Bunun üzerine Peygamber «s.a.s», anahtarı Osmana reddetti de: «Ey Talha oğulları! Ebedî ve sonsuz olarak bunu alın. Bunu sizden ancak zaalim olan alır.» buyurdu. Bu rivâyette Abbasın anahtarı istediğini zikretmiyorlar. (الله أعلم)

Haazinin rivâyeti burada bitiyor.

Buhaarî ve Müslim'de sâbit olduğuna göre, İbni Ömer «r.a»: «Fethi Mekke günü Sallellâhü aleyhi ve sellem, Kusvaa adındaki nâkaları üzerinde ve arkasında Üsâme bini Zeyd olduğu halde Mekkeye girdi. Berâberinde Bilâl ve Osman da vardı. Beytin yanına kadar geldi. Devesini oraya çökertti. Sonra Osmana: «Anahtarı getir.» buyurdu. Osman anahtarı getirdi Kapıyı açtı...» dedi ve had'isi sonuna kadar zikretti.

3 — İbni Cüreycden rivâyet ediliyor. İbni Cüreyc: (Bu âyeti celîle, Osman bini Talha hakkında nâzil oldu. ALLAH'ın Rasûlü, Kâ'benin anahtarını Osmandan aldı, Beyte girdi. Beytten bu âyeti okuyarak çıktı. Osmanı çağırdı ve anahtarı ona verdi. Rasûlüllâh Kâ'beden çıkarken bu âyeti okuyordu. Ömer bunu duyunca: «Anam babam ona fedâ olsun Bundan önce bu âyeti okuduğunu ondan işitmemiştim.» dedi.) demiştir. Bu rivâyete göre, âyeti celîlenin Kâ'benin içinde nâzil olduğu anlaşılmaktadır. Âyeti celîlenin Osman bini Talha ve anahtar hadisesi hakkında nâzil olmasında ihtilaf yoktur. İhtilaf olayın cereyan şekli husûsundadır.

Âyeti celîlenin tefsirine başlamazdan önce Tefsîri Kebirden aldığımız şu ma'lûmatı da buraya dercedelim. Şöyleki :

Her nekadâr âyeti celîle Osman bini Talhanın anahtar haadisesi hakkında nâzil olmuş ise de, âyetin yüksek anlamı, emânetin bütün nevelerine şâmilidir. Emânet ise: Birî insanla Rabbısı, diğeri insanla diğeri hemcinsleri arasında, öbürü de insanla kendi nefsi arasında olmak üzere üç nevi'dir.

Birincisi: Rabbısıyla kendi arasında olan emânetlere riâyet etmesidirki: Kulun Rabbin emirlerini tutup nehiyelerini terketmesidir. Bu nevi emânet bir denizdirki, sâhili yoktur. Bu hususta İbni Mes'ud «r.a»: «Bu emânete; oruçta, namazda, zekâtta ve dine âid her hususta riâyet lâzımdır.» demiştir. İbni Ömer: (ALLAH'ü Teâlâ insanın mahrem yerini halketti de: «Şu bir emânettir, sende gizledim, sen de bunu hıfzet de ehline ver.» buyurdu.) demiştir. Öyle olunca bu nevi emânetin kapısı çok geniştir. Dilin emâneti; saahibinin onu yalanda, gıybette, koğculukta, küfürde bid'atte ve kötü yerlerde kullanmamasıdır. Kulağın emâneti; onu oyun âletlerini dinlemekte, yalan ve fuhuş dinlemekte, menhiyatta ve her türlü kötülüğü dinlemekte kullanmamasıdır. İnsânın diğeri bütün uzuvleri de böyledir.

İkinci nevi emânet; insan ile sâir insanlar arasındaki bütün emânetlere riâyettir. Vedîaları saahiblerine iâde etmek bu nevi emânete girer. Terâzi ve ölçülerdeki eksiklik ve fazlalıklar bu nev'e girer. İnsanların ayıplarını ifşâ etmemek buraya girer. Âmirlerin idâresinde bulunan, maiyyetine karşı olan adâleti de buraya girer. Âlimlerin avam ile berâ-

ber olan adâleti de buraya girer: Avamın nâsi baatıl teassublardan korumaları, dünyâ v eâhirette menfeati olacak olan i'tikad ve amellere irşâd etmeleri, halkı kötülüğe, fesâda teşvik etmemeleri, Islâm dinini şahsî menfeatlere âlet etmemeleri, mü'minler arasında tefrika yapmamaları ve her türlü zararlardan korumaları da buraya dâhil olur. Yahûdun Hazreti Rasûl «s.a.s.», hakkındaki emri ketmetmeleri ve Mekke müşrikleri için: «Sizin yolunuz Muhammedin yolundan daha doğrudur.» demeleri de ikinci kısım emânete girer. Hazreti Rasûl «s.a.s.»in Kâ'benin anahtarını Osman bini Talhaya geri vermesi de buraya dâhildir. Kadının fercini kocası için hıfz etmesi ikinci nevi emânete girer. Kadının başka kocadan olan çocuğunu, babasına ilhak etmesi; iddetinin tamamlanmasını doğru olarak söylemesi; hayız ve nifâsını doğru haber vermesi emânetleri de ikinci nevi emânetler zümresine girer.

Üçüncü nevi' emânet: İnsanın kendi nefsi ile arasında olan emânettir. İnsanın din ve dünyâsında nefsi için, en iyi ve faydasından başkasını ihtiyâr etmemesidir. Gazab ve şehvet gibi sebeplerle âhirette kendisine zarar verecek şeyleri yapmamasıdır. Bunun için sallellâhü aleyhi ve sellem, «Hepiniz çobansınız, her çoban güttüğünden sorumludur.» buyurmuştur. (1)

ALLAH'ü Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, Kur'ânî azîminin bir çok yerlerinde emânet emrinin şâhini büyütmüştür. (B a k . .

(وَتَحُونُوا أَمَانَاتِكُمْ ... ، وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ ... ، اِنْ عَرَضْنَا لَا مَانَةَ عَلِ السَّوَاتِ)

âyeti celfileri bu cümledendir.

Bu hususta ALLAH'ın Rasûlü «s.a.s.»de: «Emâneti olmıyan kimse-iñ imânı olmaz.» (2) ve yine: «Emâneti olmıyan kimsenin imânı yok ve ahdi olmıyan kimsenin dîni yok.» buyurmuşlardır. (3)

Meymun bini Mehr: «Muhakkak üç şey iyiye de, kötüye de edâ edilmelidir. Emânet, ahd, sulairahm.» demişlerdir.

Kasfî «r.a.»: Emânet lâfzı her ne kadar her emânete şâmil ise de, lâkin ALLAH'ü Teâlâ bu âyeti celfide «emânetleri ehline te'diye ediniz.» buyurmuşturki, bununla muradın mal mecrasına cârî olan emânet olması vâcib olur. Ziyra: Mallar başkasına edâsı mümkün olan şeylerdir.» demiştirki, güzel bir anlamdır.

Bütün îsahlar, emânetin önemine ve emânete riâyetsizliğin insanlar için dünyâda ve âhirette nekadar tehlikeli olduğuna delildir.

(اِنْ اَلِهَ يَأْمُرُكُمْ اَنْ تُوَفُوا اَلْاَمَانَاتِ اِلَ اَهْلِهَا) Emânet, kelimesi ismi mef'ul anlamına masdardır. Bunun için cemi'lenmiştir. Ma'nâ: Ey mü'minler!

(1) كلکم راع و کلکم مسئول عن رعيته.

(2) لا ايمان لمن لا امانة له.

[3] لا ايمان لمن لا امانة له ولا دين لمن لا عهد له.

ALLAH, size emânetleri ehline te'diye etmenizi emrediyor. Gerek AL-LAH'a. gerekse nefsinize karşı olan bütün emânetlere riâyet ediniz. AL-LAH'ın emânetleri olan emirlerini ifâ ediniz ve nehiylerinden sakınınız. Kâfir, mü'min, kadın erkek, küçük, büyük, yerli yabancı bütün insanların emânetlerini ehllere edâ ediniz. Nefsinizde bulunan emânetlere de riâyet ediniz. Yahûdun işlerinden, yaptıkları hareketlerden sakınınız.

Emânetleri ehline te'diye ettiğiniz gibi.. (واذا حكمتم بين الناس ان تحكموا بالعدل)

Ve nâs arasında hakem olduğunuz zamanda adâletle hükmetmenizi de emrediyor. Adl, eşyâ arasında olan müsâvât demektir. Onun için zulm ve tecâvüzden masûn kalan her şeye «adl» denir. Gerek resmî gerek husûsî bütün hakem işlerinde adâlet yapmak çok önemlidir. Her hangi bir topluluğun ferdleri emânetleri ehline edâ ederler ve hakemler de adâleti tam yaparlarsa, böyle olan topluluklar huzur ve refah içinde yaşarlar. Ve paayidâr olurlar. Emânate riâyet etmiyen ve adâleti te'min edemiyen topluluklar ise sefâhete düşerler, izmihlâla uğrarlar ve başka milletlerin esâretleri altına girerler. Bundan dolayı Teâlâ ve Tekaddes, mü'minlerin önce emânetleri te'diye etmelerini, sonra da nas arasında adâletle hükmetmelerini emrediyor.

Ulemâ, Haakim olan ve hüküm vermek mevkiinde bulunan bir kimsenin, adâletle hükmetmesinin üzerine vâcib olduğunda icmâ' etmiştir. Teâlâ ve Tekaddes, Kur'ânı kerîminin (واذا قلتم فاعدلوا... ، انا لله يأمر بالعدل والاحسان .

gibi birçok yerlerinde mü'minlere adâletle emr buyurmıştır. Bu hususta bir çok hadîsi şerîfler de vârid olmuştur.

Enes bini Mâlikten rivâyet ediliyor. Sallellâhü aleyhi ve sellem: «Bu ümmet, söylediğinde doğru söyler, hükmettiğinde adâlet yapar, merhamet istediğinde merhamet ederse, hayırda dâim olur.» buyurmuşlardır.

Hsandan rivâyet ediliyor. Hazreti Hasan «r.a» «ALLAH azze ce celse, hâkimler üzerine üç ahd yaptı. Hâkimlerin arzûlarına tâbi olmamaları ALLAH'tan korkup nâstan korkmamaları, ALLAH'ın âyetlerini dünyâ mâlına değışmemeleri'dir.» dedi. Sonra da: (ولا تتبعوا الهوى... ، انا اثرتنا التورية

âyeti cennetleri okudu. (ولا تتبعوا الهوى... ، ولا تشتروا بآياتي ثنًا قليلاً..)

Bâ'zı bilginler, hakemlerin ve haakimlerin hasımlar arasında beş seyde müsâvât yapmaları lâzımdır. 1 — Hasımların hâkim huzûruna girmelerinde, 2 — hâkimin karşısına oturmalarında, 3 — hâkimin tarafları kabul etmesinde, 4 — Sözlerini ve müdâfaalarını dinlemede, 5 — ve en nihâyet hükümde, hasımlar arasında hâkimlerin müsâvât yapmaları icâbeder.» demiştir.

Hakikaten adâlet de bu beş esas içerisinde toplanmış bulunmak-tadır. Mü'minlerin bu müsâvâta riâyet etmeleri vâcibdir. Adâletin temeli

bunlardır. İslâm târihinde buna dâir bir çok misâller vardır. Âyeti cellede ve hadisi şeriflerde beyân edilen adâlete riayet etmiyen; hakem, hâkim, âmir, me'mur, hükmetme mevkîinde bulunan her şahıs, hasunlar arasındaki müsâvâtı tam yapmaz veya noksan yaparsa, böyle hâkimler zalimler gürûhundadırlarlar. Âhrette bunların cezaları çok ağırdır. (ولا تركوا الى الدين ظلموا) ، (احضروا الذين ظلموا وأزوجهم) âyeti celleleri bunun delilleridir. Bu hususta bir çok hadisi şerifler de vardır. ALLAH'a ve âhret gününe imân eden kimselerin zulûmden sakınmaları, ALLAH ve Rasûlünün emirlerine sıkıca sarılmaları, nehiylerden korunmaları ve böylece dünyâ ve âhret seâdetine nâil olmağa gayret etmeleri icâbeder. Yoksa hem mü'min olmak, hem de zalimlerle berâberhaşrolup azab yollarına düşmek, hakîkî bir mü'minin şîârına yakışmaz. Ne yazıkki, bu gün kur'ânı kerimin icâbına göre hareket eden hâkim ve me'mur pek azdır. Hat-tâ enderdir. Değil hakkıyla adâlete riayet edecek mü'min, Maal-esef yaptığı zulm ve haksızlıkla öğrenenler dahi vardır. Bunların din adamları olmaları daha acıdır.

Ey mü'minler! ALLAH size emânetleri ehllerine te'diye etmenizle nas arasında hakem olduğunuz zamanda adl ile hükmetmenizle emrediyor. (اِنَّهُ نَسَا بِظَنِّكُمْ) Hakikaten ALLAH azze ve celle, bununla size ne güzel vâ'zediyor. Yâ'ni: Teâlâ ve Tekaddes adâleti ehline edâ etmeniz ve adâletle hükmetmenizi emrile size ne güzel vâ'zediyor, (اِنَّهٗ كَانَ سَمِيحًا بَصِيْرًا) Çünkü, ALLAH'ü teâlâ, söylediklerinizi işitici ve işlediklerinizi görücü bulunmaktadır. Hükmettiğiniz zamanlarda vermiş olduğunuz hükümleri duyar. Emânetleri ehllerine verdiğiniz zamanda yapmakta olduğunuz işleri görür.

Vacib-ül vücûd Hazretleri, hâkimlere, vâlilere, âmirilere, me'murlara: Maiyyetlerine ve riyyelerine adâletle muâmele etmelerini emrettikten sonra, mü'minlerin ALLAH'a, Rasûlüne ve büyüklerine itâat etmelerini bildirmek üzere buyuruyorki :

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ

وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِيَ الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي

شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَ

الْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا ﴿٦٨﴾

MEALİ MÜNİFİ : Ey îmân edenler! ALLAH'a itâat edin, Rasûlüne de itaat edin ve sizden olan emr saahiblerine de itaat edin .Bir şeyde mü-nâzaa ederseniz, onu ALLAH'a ve Rasûlüne havâle edin, ALLAH'a ve âhîret gününe îmân ediyorsanız. ALLAH'a ve Rasûlüne havale etmeniz hayırlıdır ve te'vilce daha güzeldir.

SEBEBİ NÜZÛL: Âyeti celîlenin sebebi nüzûlü hakkında iki kaviil vardır.

I — Buhaarî ve başkaları İbni Abbastan rivâyet ediyorlar. İbni Abbas. «ALLAH'ın Rasûlünün göndermiş olduğu bir seriyye kumandanı olan Abdullah bini Huzâfe bini Kays hakkında nâzil oldu.» demiştir. Dâvûdî: «Bu bir vehmdir. Yâ'ni: Bu İbni Abbasa bir iftiradır. Çünkü, Abdullah bini Huzâfe bir asker üzerine kumandan olarak gönderildi. Yolda askere gazab etti, ateş yaktırdı, maiyyetinde bulunanlara şiddetle: «Bu ateşe giriniz.» dedi. Bu emr üzerine bâ'zıları imtina etti, ba'zıları da kumandanlarının emrini yapmak istediler. Eğer bu âyeti celîle bu vak'adan önce nâzil olmuş ise başkalarının dînünde bunu Abdullah bini Huzâfeye tahsis etmek doğru olmaz Eğer âyeti celîle Abdullahın vak'asından sonra nâzil olmuş ise mü'minler başkalarına ancak ma'ruf olan şeyde itâat ederler. Yoksa ateşe girmekte «niçin itaat etmediniz?» diye mü'minler itab olunmazlar.» demiştir.

Dâvûdînin bu mutaalâsına Haafız bini Hacer şöyle cevap vermiştir: «Kissadan maksad, (فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ) nazmı şerîfinde beyân edilen niza'dır. Yâ'ni: Mü'minler, Abdullahın: «Ateşe giriniz.» emrine itâat edelim mi, etmiyelim mi? fikri üzerinde niza'laştılar. Bu nizâi ise ancak,

ALLAH ve Rasûlî'nün emirleri hallederdi. Âyeti celfle de bu ciheti bildirmiş oluyorki, münâsib olan âyetin bu olay hakkında nâzil olmasıdır. Zıyraa: Âyeti celfle, ateşe girme nizânda mü'minleri irşâd ediyorki, bu da nizâm hallini ALLAH'a Rasûlüne hâvaledir.» demıştır.

2 — ALLAH'ın Rasûlî «s.a.s», Haalid bini Velidi bir seriyyeye kumandan tâ'yin ederek arab kabilelerinden birine göndermişti. Haalidin bu Seriyyesinde Ammar bini Yâser de vardı. Haalid, seriyyesiyle berâber hedef olan kavme yaklaştı. Sabahleyin baskın yapmak üzere yakınında geceledi. Onlar Haalidin geldiğini haber alınca islâm dînine girmiş olan bir kigiden başka geceleyin hepsi firar ettiler. İmân eden bu zat, ehline yol için hazırlanmalarını emrettikten sonra yürüdü, Haalidin askerine geldi, Ammâri arayp buldu ve ona: «Yâ Ebâ Yakazan! Ben sizdenim, kavmim sizi duyunca kaçtı, müslüman olduğum için bir ben de kaldım, bu bana menfaat verir mi, yoksa kavmimin kaçtığı gibi ben de kaçayım mı?» dedi. Ammar buna: «Dur kaçma, dinin sana fayda verir.» dedi. Bu zât Ammar ile görüştüktan sonra ehline döndü ve onlara yerlerinde kalmalarını emretti. Haalid, bulunduğu yerde sabahladı ve sabah erken kavim üzerine baskın yaptı, müslüman olan bu zâtten başka kimseyi bulamadı ve onun malını aldı. Bunu duyunca Ammar geldi, Haalide: «Bu kimsenin yolunu tahliye et, çünkü bu müslimdir, ben buna eman vermiş ve yerinde kalmasını emretmiştim.» dedi. Haalid: «Ben emir iken sen nasıf eman verirsin.» dedi. Ammar: «Evet, sen emirsin, ben de eman verebilirim.» dedi. Bu hususta aralarında söz oldu. Bunlar ikisi birlikte Hazreti Rasûle gittiler, Bu adam hakkında aralarında geçen mâcераayı haber verdiler. ALLAH'ın Rasûlî «s.a.s» o kimseye eman verdi. Ve Ammârın emânına cevaz verdi. Bundan sonra da âmirin izni olmaksızın eman vermekten Ammarı nehyetti. Ammar ve Haalid Hazreti Rasûlün huzurunda atıştılar. Ammar Halide ağır söyledi. Haalid gazaba geldi de: «Ey ALLAH'ın Rasûlî! Bu köleyi bırakırmısınızki, bana şetmetsin? ALLAH'a yemân ederim, sen olmasaydın bu bana sövmezdi.» dedi. Ammar, Hâşim bini Muğîrenin âzadlı kölesi idi. Haalidin sözleri üzerine Rasûlüllâh «s.a.s»: «Yâ Haalid! Ammardan elini çek. Bir kimse Ammâra sebbederse, ALLAH ta ona sebbeder. Bir kimse Ammâra buğzederse, ALLAH ta ona buğzeder.» buyurdu. Bunun üzerine Ammar kalktı gitti. Haalid de arkasına düştü; yolda arkadan yetişti ve Ammarın elbisesinden tutarak ondan özür diledi. Ammar. Haalidin özürünü kabul etti ve ondan razı oldu. Bunun üzerine Teklâ ve Tekaddes Hazretleri, bu âyeti celfleyi inzâl buyurdu. Ve mü'minlere âmirlerine itâat etmelerini emretti.

(يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا) Ey ALLAH'a Ve Rasûlüne İmân eden şu kimseler!
(أَطِيعُوا) ALLAH'a itâat edin. Yâ'ni: ALLAH'ın emirlerine sarılmak ve boyun eğmekle ve nehiylerinden sakınmakla ALLAH'a itâat edin.
(وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ) Ve şu şanlı Rasûle de itâat edin. Rasûle itâat onun emir-

lerine sarılmak ve nehiylerinden kaçınmakla olur. Bu âyeti celfle gereğince, ALLAH'a itâat bütün halk üzerine nasıl vâcib ise, Rasûlüne itâatta öylece vâcibdir.

Ey ümmeti Muhammed! ALLAH'a ve şu Rasûle itaat edin, (اول الامر) Sizden emir saahibi olan kimselere de itaat edin. Nazmi şerifin bu fıkrası ile ALLAH'ü Teâlâ Hazretleri ül-ül emir olan kullara itaatı vâcib kıldı.

Ül-ül emrin kimler olduğu hakkında âlimler ihtilâf etmişlerdir. İbni Abbas ve Câbir : «Ül-ül emir, islâm dînine aid bilgileri, nâsa öğreten fakihler ve âlimlerdir.» demişler. Hasan, Dahhâk ve mücâhidin kavilleri de budur.

Ebü Hüreyre: «Ül-ül emr ile murad, âmirler ve vâliler.» demiştir.

Ali bini Ebî Taaîb: «ALLAH'ın inzâl buyurduğu kur'ânı kerim ile hükmetmek ve emâneti ehline vermek imam üzerine vâciptir. İmam bunları yaptığı takdirde, halkın imamı dinlemeleri ve ona itâat etmeleri üzerlerine vâcib olur.» demiştir.

Buhaarî ve müslim Ebü Hüreyreden ittifâkan rivâyet ediyorlar. Sallellâhü aleyhi ve sellem: «Bir kimse bana itâat ederse ALLAH'a itaat etmiş olur. Bir kimse bana isyân ederse ALLAH'a isyân etmiş olur. Bir kimse emîre itâat ederse bana itaat etmiş olur. Bir kimse emîre isyân ederse bana isyân etmiş olur.» buyurmuşlardır.

Buhaarî ve müslim yine İbni Ömerden ittifâkan rivâyet ediyorlar. Hazreti Rasûl «s.a.s.»: Sevdiği, yâhut sevmediği şeyde, dinleyip itaat etmek müslim kişi üzerine vâcibdir. ALLAH'a ma'siyetle emrolunmak başka. Ziyraa: Ma'siyetle emirde dinlemek ve itaat etmek yoktur.» buyurmuşlardır. (1)

Buhaarînin Enes bini Mâlikten rivâyet ettiği diğer bir hadîsi şerifte sallellâhü aleyhi ve sellem: «İçinizde ALLAH'ın kitabını ikaame ettiği müddetçe, sizi idâre eden başı simsiyah Habeşli bir köle dahi olsa dinleyin ve itaat edin.» buyurmuştur. (2)

Yaratıklar için, ALLAH'a ve Rasûlüne itaatın mutlak farz olduğu âyeti celfleden anlaşılmaktadır.

[1] عن ابن عمر ان رسول الله قال على المرء المسلم السمع والطاعة فيما احب او كره الا ان يؤمر

بمعصية الله فان امر بمعصية فلا سمع ولا طاعة

[2] عن أنس بن مالك ان رسول الله قال اسمعوا واطيعوا وان استعمل عليكم عبد حبشي كان

رأسه زبيبة ما اقام فيكم كتاب الله.

Ül-ül emre gelince: Ona itâat iki şarta bağlıdır. Bunlardan biri Ül-ül emrin mü'min olması; diğeri ül-ül emrin ALLAH'a ve Rasûlüne itâat etmesi lâzımdır. Müslüman olmiyan, müslüman olup ta ALLAH'a ve Rasûlüne itâat etmiyen ül-ül emre itâat vâcib olmaz. Bundan itâat etmeyin manası anlaşılmasın. Şu esasa göre, bir mü'min ALLAH'a ve Rasûlüne itaat eden bir emire itâat etmezse, ALLAH'a ve Rasûlüne isyân etmiş olacağından ALLAH huzurunda sorumludur. Bu şartları hâiz olmiyan emfre itâat etmediğinde huzûru ilâhiyyede sorumlu değildir. Yani: Allah kulu-na bu emire niçin itaat etmedin diye sormaz.

Çünkü, ALLAH'ın Rasûlü «s.a.s»; «Haalika ma'siyet esnâsında mah-lûka itâat yoktur.» (1) buyurmuşlardır. Yâ'ni: Kul ALLAH'a isyân eder-ken kula itâat edilmez, demişlerdir.

Rivâyet olunduğuna göre: Emavîlerden Mesleme bini Abdül Melik bini Mervan Ebû Haazime: (واول الامر منكم) âyeti celilesi ile siz bize itâ-atle emrolunmadınız mı? diyor. Bunun üzerine Ebû Haazim Meslemeye: (فان تنازعتم في شئ فردوه...) kavli şer'fi ile Hakka aykırı hareket ettiğiniz-den dolayı tâat sizden neh'olunmadı mı?» deyince Mesleme verecek cevap bulamamış ve sukût etmiye mecbur olmuştur.

Ül-ül Emrin kimler olduğu üzerinde müfessirler ihtilâf etmişlerdir.

Meymün bini Mehran: «Başka kavimler üzerine gönderilen seriyye ve müfrezelerin âmirleridir.» demiştir.

İkrime: «Ül-ül emir'den murad Ebû Bekr ve Ömerdir.» demişler.

Bâ'zıları da: «Bütün sahaabedir.» demişlerdir.

Taberi: «Ül-ül emir hakkında söylenen sözlerin en doğrusu, Ül-ül e mir, âmirler ve vâlilerdir, diyen kimsenin sözüdür.» ve bunu bir hadîsi şer'if ile te'yid etmişlerdir.

NETİCE: Âlimler: «İmam ALLAH'a ve Rasûlüne itâat ettiği müd-detçe, imama itâat halk üzerine vâcib olur. İmam kitab ve sünnetten ayrıldığı zaman ona itâat halk üzerine vâcib olmaz. İmama tâat, imamin ancak hakka uymasıyla vâcib olur.» demişlerdir.

Ey mü'minler! ALLAH'a ve Rasûlüne ve sizden ül-ül emir olanlara itaat edin. (فان تنازعتم في شئ) Dininizde bir şey üzerinde münâze'a ve mü-nâkâşa eder de, herkes hakkın kendisinde olduğunu iddiâ ederse فردوه الى الله o münezeâ ettiğiniz şeyi ALLAH'a ve Rasûlüne havale ediniz. böyle bir hal vukuunda ilkönce ALLAH'ın kitabı olan Kur'ana muracaat

ediniz O mes'elenin hallini kur'anda bulamadığınızda; ALLAH'ın Rasûlü sağ ise ona muracaat ediniz. Peygamberiniz dünyâdan gitmiş ise onun hadîsi şeriflerine baş vurunuz. Şu izaaha göre, münâze'a konusu olan bir mes'elenin önce ALLAH'ın kitabına, sonra nebiyyi zî-şanın hadîsi şeriflerine muracaat etmek vâcibdir. Mes'ele ALLAH'ın kitabında mevcut ise alınır, onunla amel edilir. Meselenin hükmü ALLAH'ın kitabında mevcut değilse, Peygamber «s.a.s»in hadislerine muracaat edilir. **Hüküm hadislerde varsa onunla amel edilir, yoksa ictihâd yoluyla halledilir.**

Fukahaa, şeriat usulunu dörde ayırmışlar ve bunun adına da «Edillei şer'iyye» demişlerdir. Bu âyeti celîle de bu dört usulün hepsine de işâret vardır. (واطيعوا الله) Nazmı celîli, ALLAH'ın kitabına; (واطيعوا الرسول) nazmı celîli, peygamberin hadislerine; (واطيعوا ما بين يديهما) Nazmı hakîmi, icmâi ümmete; (واطيعوا ما بين يديهما) nazmı hakîmi, fukahânın kıyasına işârettir.» demişlerdir.

Evet, Ey îman saahibleri! Münâkaşalı işlerinizi, ALLAH'a Ve Rasûlüne irca'ediniz. (ان كنتم تؤمنون بالله واليوم الآخر) Eeğer ALLAH'a ve âhîret gününe îman ediyorsanız.

Âlimler ALLAH'a ve Rasûlüne itâatın, sünnete uymanın ve peygamberden vârid olan hadislerle hüküm vâcib olduğuna itikad etmiyen kimsenin ALLAH'a ve âhîret gününe îmanı olmadığına âyeti celîlede delil var.» demişlerdir.

Şu hüküm bu gün için çok mühim ve korkunçtur. Çünkü bu gün, mü'minin iddiâsında bulunup ta ALLAH'ın kitabına ve Rasûlünün hadislerine mübaalât etmiyen ve hattâ onlara îman ve itikadı ve onlarla ameli hatırına bile getirmiyen, binlerce ve milyonlarca kimselerin halî ne olur, bilmem? Dünyâ hırsına kapılan, şehvet ve hayvânî duygularının esîri olan zavallılar, bu mühlik hislerin esâreti altında helâk oluyor; kıymetli canları, hüsrانبataklıkları içinde gaybolup gidiyor da bir türlü akılları başlarına gelmiyor. Bu zavallılar, telâfisine imkân bulunmıyan bir ziyan içindedirler.

(ذلك خير) Din işlerinin hükmünü ALLAH'a ve Rasûlüne havâle etmek çok hayırlıdır. Dünyâda bunun bir çok faydaları olduğu gibi, (واحسن تأويلا) bunun âkıbeti de çok güzeldir. Çünkü âhîrette büyük ecr olan cennet vardır. Hem de ebedî ve sonsuzdur.

Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, yukarıki âyeti celîlede ALLAH'a ve Rasûlüne ve mü'min olup ta ALLAH ve rasûlüne itâat eden ül-ül emre itaatın farz olduğunu beyân ettikten sonra, kalbleri hasta, ruhları bozuk, içi dışına uymıyan münâfikların riyâkâr durumlarını beyân etmek üzere buyuruyorki:

الْمُرَّ إِلَى الَّذِينَ

يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُوا بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ

يُرِيدُونَ أَنْ يُخَاجَكُمُ إِلَى الطَّاعُوتِ وَقَدْ أُمِرُوا أَنْ

يَكْفُرُوا بِهِ وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُضِلَّهُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا ﴿٦٠﴾

وَإِذْ قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا إِلَى مَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَإِلَى الرَّسُولِ رَأَيْتُ الْمُنَافِقِينَ

يَصِدُّونَ عَنْكَ صِذُودًا ﴿٦١﴾

TÜRKÇE ANLAMI: Yâ Muhammed! Sana indirilen ve senden önce indirilenlere imân ettiklerini zû'meden şu kimseleri görmedin mi Ta-agûta muhakeme olmak istiyorlar. Halbuki, onlar taagûta küfretmekle emrolunmuşlardı. Şeytan onları çok uzak bir sapıklıkla sapıtmak istiyor. Onlara: «ALLAH'ın indirdiği Kur'ana ve şu şanlı Rasûle gelin.» denildiği zamanda münâfıkların senden şiddetli bir dönuşle döndüklerini görürsün.

SEBEBİ NÜZÛL: Âyeti celilenin sebebi nüzûlü hakkında Tefafri Ke-birde bir kaç rivâyet beyân edilmştir.

1 — Bigr adında bir münâfık ile bir yahûdî arasında husûmet vardı. İkisi mîsâ' ettiler. Yahûdî: «İkimizin arasında Eb-ül Kaasım hakem olsun.» dedi. Münâfık ise: «Hayır! Muhammed olmaz; Kâ'b bin-el Eşref hakem olsun.» diye iddia etti. Çünkü, her ikisi de ALLAH'ın Rasûlü «s.a.s.»in rûşvet almayacağını, hak ile hükmedeceğini; Kâ'b bini Eşref-in ise rûşvet alarak hakkı haksız yapacağını çok iyi biliyorlardı. Halbuki, bu mes'elede yahûdî hakkı münâfık haksız idi. Bundan dolayı yahûdî ALLAH'ın Rasûlüne muhakeme olmak istiyor. Münâfık ise rûşvet vererek hakkı kazanmak için Kâ'b bini Eşrefe muhakeme olmak istiyordu. İkisi bir müddet münâkaşa yaptıktan sonra yahûdînin ısrarı üzerine. Münâfık

Hazreti Rasûlün huzûrunda muhakeme olmayı kabul etti. İkisi birden ALLAH'ın Rasûlüne «s.a.s.»e geldiler. Durumu anlattılar. Sallellâhü aleyhi ve sellem, yahûdînin lehine, münâfıkın aleyhine hüküm verdi. Dışarı çıkınca münâfık: «Ben bu hükme raazî olmam, Ebû Bekre gidelim.» dedi Bunun üzerine iki hasım Ebû Bekre gittiler, o da yahûdînin lehine hüküm verdi. Münâfık buna da raazî olmadı. «Ömere gidelim, aramızda hakem o olsun.» dedi. Bu defa' ikisi birlikte Ömere gittiler. Yahûdî Hazreti Muhammed «s.a.s.»in ve Ebû Bekrin münâfık aleyhine hüküm verdiklerini Ömere anlattı. Bunun üzerine Ömer münâfığa: «Böyle mi?» diye sordu. Münâfık «Evet» cevâbını verince Ömer: «Sabredin, evde biraz işim var, göreyim geleyim.» dedi. Eve girdi, kılıncını aldı geldi, münâfıkın boynuna vurarak kafasını kopardı. Bunu gören yahûdînin korkudan ödü koptu. Hemen kaçtı. Babalarının öldürüldüğünü duyan münâfığın ehli koşarak geldiler ve Ömeri Hazreti Rasûle şikâyet ettiler. ALLAH'ın Rasûlü, vak'ayı Ömerden sordu. Hazreti Ömer: «Ya Rasûlellâh! Hükümüne raazî olmadı ve reddetti.» cevâbını verdi. Bunun üzerine hemen Cibril geldi de: «Yâ Muhammed! Ömer fâruktur, hak ile baatıl arasını ayırdı dedi. Hazreti Rasûl Ömere hitaaben: «Sen Faruksun, Yâ Ömer!» buyurdu. Bu kavle göre âyeti celfiledeki tagutten murad, Kâb bini Eşref'tir. Ekser müfessirînin kavlileri de budur.

2 — Yahûdîlerden birtakım kimseler îmân ettiler. Bunlardan bâ'zıları münâfık idiler. Yâ'nî: Ba'zıları hakîkaten îman etmişler, diğer bazıları da, dilleriyle îman ettiklerini söylüyorlar; kalblerinden küfrediyorlardı.

Yahûdîlerin Medîne'de Benî Nadır ve Benî Kurayza adlarında iki büyük kabîleleri vardı. Câhiliyye devrinde Benî Nadır kabîlesi, Benî Kurayza kabîlesinden üstün sayılır. Bâ'zı hususlarda Benî Nadra fazla haklar tanılırdı. Meselâ: Kurayzîlerden biri, Nadîrîlerden birini öldürdüğünde, kurayzî kisasın katlonur ve yâhut kurazîden yüz vesak hurma diyyet alırdı. Halbuki, Nadîrîlerden bir kimse bir kurazîyi öldürdüğünde, Nadîrî katlonmaz, hem de altmış vesak hurma diyyet verirdi.

Medînenin yerli halkı da iki büyük kabîle halinde idiler. Bunlardan biri Evs, diğeri Hazreç kabîlesi idi. Benî Nadrın Evs ile, Benî Kurayzanın da Hazreç ile muâhedeleri vardı.

ALLAH'ın Rasûlü «s.a.s.», Medîneye hicret ettiği sıralarda, bir Nadîrî bir kurazîyi öldürmüştü. Bu iki kabîle kıtal hakkında münâkâşa yapıyorlardı. Benî Kurayza kabîlesi, Benî Nadırdan olan kaatili kısas yaptırmak istiyordu. Benî Nadır: «Eskiden aramızda bulunan anlaşmaya göre bize kısas yoktur; hem de bize altmış vesak hurma diyyet lâzımgelir diyorlardı. Buna karşı Hazreç kabîlesi: «Sizin iddiâ ettiğiniz hüküm, câhiliyye devrine aiddir. Bu gün hepimiz biriz hepimiz din kardeşiz,

aramızda fark yoktur.» diyorlardı. Benî Nadir, Benî kurayzanın iddialarını kabuldanda imtinâ' ediyorlardı. Gûyâ bunları sulhhetmek için münâfıklar araya girdiler de; bunlara: «Kâhin Ebû bürdet-el Eslemîye gidiniz.» dediler. Müslümanlar da: «ALLAH'ın Rasûlüne gidilsin.» dediler. Münâfıklar. ALLAH'ın Rasûlüne gitmeyi kabul etmediler. En sonunda her iki kabîle aralarında hakemlik yapması için kâhine gittiler. Bunun üzerine Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, bu âyeti celileyi inzâl buyurdu. AL-LAH'ın Rasûli, kâhini islâma dâvet etti. O da islâm dinini kabul etti. Bu kavil Süddînin kavlidir. Bu kavle göre taaguttan murad, kâhindir.

3 — Hasan'dan rivâyet ediliyor. Mü'minlerden bir zâtın, münâfıklardan bir kimse üzerinde hakkı vardı. Mü'min hakkını isteyince münâfık onu puta dâ'vet etti. Câhiliyye halkı, muhaakeme olmak üzere puta giderler; onun karşısında durgular, içlerinden biri kalkar, puta yaklaşır, konuşur gibi bir şeyler yapar. Sanki put söylüyormuş gibi, ondan bâ'zı yalan ve baatıl şeyler tercüme ederek hükümler verirdi. Münâfikin mü'mini puta dâ'veti üzerine ALLAH'ü Teâlâ Hazretleri bu âyeti celileyi inzâl buyurdu. Bu kavle göre Taaguttan murad, puta isnâden yalanlar uyduran kimse demektir.

4 — Onlar, putlarla muhaakeme olurlardı. Yolları da put huzurunda ok çekmekti. Yedinci ok kime çıkarsa onunla amel ederlerdi. Hak okun çıktığı kimsenin olurdu. Âyeti celîle, bunlar hakkında nâzil olmuştur. Bu kavle göre, Taaguttan murad, puttur.

Şu dhet iyi bilinmeliki, müfessirler, âyeti celîlenin bâ'zı münâfıklar hakkında nâzil olduğu üzerinde ittifak etmişlerdir.

Ebû Müslim: «Âyeti celîle, ehli kitabdan zaahirden imân edip de içinden küfrü gizleyen münâfık hakkında nâzil olduğuna delâlet eder.

Ziyras: Vâcib Teâlânın (الم تر اى الذين يزعمون انهم آمنوا بما انزل اليك وما انزل من قبلك) «âyeti celîlesi ancak bu misil münâfıklara lâayık olur.» demiştir.

(ألم تر) Habîbim Ahmed, Rasûlüm Yâ Muhammed! Görmedin mi? (الم الذين يزعمون انهم آمنوا بما انزل اليك وما انزل من قبلك) şu kimseleri: Onlar, sana indirilen kur'âna ve senden önce indirilen Tevraata imân ettiklerini zû'mediyorlar da (يريدون ان يحاكوا الى الطغوت) Taaguta muhaakeme olmalarını istiyorlar. Halbuki: (وقد امروا أن يكفروا) Onlar, Taagûta küfretmeleleriyle emrolunmuşlardı. Tagûtu ânkâr edip Allahı kabul edeceklerdi.

Taagût, kelimesinin lügat anlamı: Kâhin, put, sanem ve şeytan gibi insanları yoldan çıkaran şeylerdir. Bu âyeti celîledeki anlamı ise:

Birinci sebebi nüzûle göre, Taagût, Kâ'b bini Eşref; ikinci sebebi nüzûle göre, kâhin; üçüncü sebebi nüzûle göre, put karşısında yalan uyduran kimse; dördüncü sebebi nüzûle göre ise, putun kendisidir. Bunların

hepsi de dalâlettir, sapkınlıktır, azgınlıktır. Her an kendisine semâvî haberler gelen, hak üzerinde olduğu güneş gibi sâbit olan, ALLAH'ın Rasûlü her an yanlarında bulunduğu halde her türlü şek ve şüpheden berî olan iki cihan serverini bırakıp ta muhakeme olmak için rüşvetçi papazlara gitmeğe teşebbüs etmek, dalâlet üzerinde olan kâhinlerin hakemliğine muracaat etmek, putlardan yapılan baatıl tercemelerden hüküm talep etmek ve en nihâyet put huzûrunda kader okları çekmek için, saçma sapan câhiliyyet hürâfelerine baş vurmak küfürdür, şirktir. Bunların hepsi şeytan işidir.

(ووبريداليطان ان يضاهم ضلالا بعيدا) Çünkü, şeytan onları haktan sapıtmak ve haktan çok uzak bir dalâlete düşürmek istiyor. Yâ'ni: Ölünceye kadar haktan uzak tutmak ve küfür üzerine öldürmek murad ediyor.

Fahri Raazî Tefsiri kebirinde :

الم ترالى الذين يزعمون أنهم آمنوا بما أنزل اليك وما أنزل من قبلهم... فلا وربك لا يؤمنون حتى يحكمون فى ما شجر بينهم... ، فليحذروا الذين يخافون عن امره ..

âyeti celîlelerinde ALLAH'ın ve Rasûlünün emirlerini reddeden kimselerin islâmdan haaric olduğuna deliller vardır. O kimsenin emirleri reddi ister şübhesinden olsun, ister inadından olsun, müsâvidir.» diyor Es-haabı kiramin; zekâtı men'edenlerin irtidâdıyla öldürölmelerine, mallarının ganimet ve zürriyetlerinin esîr olmalarına hüküm vermeleri, bu hüküm sıhhatine delâlet eder.» demiştir.

NETİCE: ALLAH'ın Rasûlünün hükmünü kabûl etmemek, Taagûta muhaakeme olmak küfürdür. YÂ'ni: Taagûta îmân, ALLAH'a küfür; ALLAH'a iman Taagûta küfürdür. Âlimlerin âyeti celîleden istinbât ettikleri hüküm budur. Ve böyle olması lâzımdır.

Görmedin mi? Yâ Muhammed! Sana indirilen kur'ana ve senden önce indirilen Tevraata îmân ettiklerini zûmeden şu kimseleri! Onlar Taagûta küfrile emrolundukları halde, ona muhakeme olmak istiyorlar ve şeytan onları, uzak bir dalâletle sapıtmak istiyor.

(وإذا قيل لهم تعالى الى ما أنزل الله والى الرسول) O münâfiklara: ALLAH'ın inzâl buyurduğu şu kitâbın, Kur'ânı kerimin hükmüne ve şu şanlı Nebînin hükmüne geliniz denildiği zamanda (ايت المنافق. يصدور عنك صدودا) münâfikların senden şiddetle yüz çevirdiklerini ve sana iltifat etmediklerini görürsün.

ALLAH'ın Rasûlünün haksızlık yapmıyacağını, rüşvet almayacağını ve hak ile hükmedeceğini bildikleri için. Münâfiklar Hazreti Muhammedin hükmünden i'raz ediyorlar. Taagût demek olan Yahûdî hahamına, kâhine, puta ve puttan yalanlar uyduran sapıklara gitmek, onlara rüşvetler vererek haksız hüküm almak murad ederlerde ALLAH'ın kitabına ve Rasûlünün hükmüne raazî olmazlar.

HULÂSA: Diliyle islâmlığını izhaar eden, dâ'vet olduğu zaman AL-

LAH'ın kitabına ve Rasûlüne muhaakemeye gelmiyen, başkalarını Taagûtun hükmüne çağıran, kur'anın ve Rasûlün hükmüne raazî olmıyan kimselerin münâfık oldukları yukarıki izahtan anlaşılmiş bulunmaktadıdır. Zamanımızda ise, ALLAH'ın kitabının hükümlerine ve islâm şeriatine dâ'vet olduğu zaman icâbet etmiyen, Taagut hükmünde bulunan kimselerin hükmüne raazî olan ve başkalarını asrın taagûtlarına dâ'vet eden kimselerde kıyâsen münâfıklar hükmündedirler. Binâen-aleyh: Madde ve menfeatin vidadlara haakim olduğu şu garib devirde, kur'an hükümlerine mübâlat etmiyen, menfeat mukaabilinde bütün mukaddesâtını fedâ eden, meziyyet ve fazilet duygularını maddeye satan, islâm dînini ve dîni hükümleri menfeatlere âlet eden, hak ve hukuk mefhumlarını paçavralar gibi yerlere atan ve yine de islâm olduğu iddiâsında bulunan, kur'an hükümlerine ve din kurallarına yan gözle bakan nice zavallılar, ALLAH'ın kendilerine ihsân etmiş olduğu kıymetli vücûdlarını ve tathî canlarını hak olmıyan yerlerde heder edip gidiyorlar da haberleri bile olmıyor.

Şu garib dünyâda, şu acılı zamanda, Kur'ânı kerime, nebiyyi zî-şânın hadîslerine ve bunların neticesi olan şeriatî Ahmedîyyeye bihakkın riâyet eden mü'minler, hakka mü'minlerdir. Bunu yapamıyanlar, bil-hassa i'tikadlarında bozukluk olanlar, ALLAH esirgesin» en ufak nifak alâmetinden tut da küfür veya şirke kadar gidenler, hiç te eksik değildir ALLAH'ü Teâlâ, hepimizi islâh eylesin!

Yukarıki âyeti celfilede ALLAH'ın kitabına ve Rasûlüne dâ'vet edildiklerinde icâbet etmeyip te mü'minleri Taagûtun hükmüne çağıran, ehli kitab münâfıklarının durumlarını beyân ettikten sonra; günâhları sebebiyle başlarına bir belâ ve bir musibet isâbet ettiğindeki hallerini beyân etmek üzere buyuruyorki:

فَكَيْفَ إِذَا أَصَابَتْهُمُ مُصِيبَةٌ
 بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ ثُمَّ جَاءُوكَ يَخْلِفُونَ بِاللَّهِ إِنْ أَرَدْنَا إِلَّا أَحْسَنًا
 وَتَفِيقًا ﴿٦﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ يَعْلَمُ اللَّهُ مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَأَعْرِضْ
 عَنْهُمْ وَعِظْهُمْ وَقُلْ لَهُمْ فِي أَنْفُسِهِمْ قَوْلًا بَلِيغًا ﴿٧﴾

TÜRKÇE ANLAMI :

Evvelce işlemiş oldukları günahları sebebiyle kendilerine bir musibet isâbet edip, sonra sana gelip te ALLAH'a yemin ederek: «Biz ancak, düzeltme ve barıştırma murad ettik.» dedikleri zamanda hal «keyfiyet» nasıl olur? İşte onlar, ALLAH, kalblerinde olan şeyi bilir. Onlardan yüz çevir ve onların kalblerine te'sir edecek belîğ söz söyle.

SEBEBİ NÜZÜL: Ayeti celleler, yukardaki âyetlerin tamamlayıcısı mâhiyyetinde olmak hasebiyle onlarla berâber nâzil olduğu zaahir bulunmaktadır. Ancak yukardaki âyetler, ehli kitab münâfıklarının nifaklarının şekil ve cereyanlarını; bu âyeti celleler ise, münâfıkların nifakları sebebiyle başlarına inen musibetten sonraki hal ve durumlarını ve ALLAH'ın Rasûlüne muracaatla ne gibi hile ve özürlerle baş vurduklarını beyan eder.

(كَيْفَ إِذَا أَصَابَتْهُمُ مُصِيبَةٌ) Kendilerine men'inden ve tehammülünden âciz kaldıkları bir musibet isaabet ettiği zamanda münafıkların hal ve keyfiyetleri nasıl olur? O musibet ve o ukûbetki, (بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ) ellerinin takdim ettiği günahlar sebebiyle başlarına gelmiştir. Yâ'ni: Musibet onların başlarına Taagûtu ALLAH'ın kitabına ve Rasûlüne üstün tutmaları sebebiyle gelmiştir.

Âyeti celflede, ellerinin takdim ettiği günâhla murad, hükümde ALLAH'ın Rasûlünü töhmet altında koymak ve Rasûlden başkasına muhakeme olmaktır.

Âyeti celfide, Sallallahü aleyhi ve sellem hûkmüne raazî olma-
yıpta Taagûtun hûkmüne raazî olan münâfıklar için şiddetli bir vâid
vardır.

Bâ'ımları: münâfıkların başlarına gelen musibet, Hazreti Ömer
«a.»in münâfik Bigri öldürmesidir, demişler. Diğer bâ'ımları da: Dünyâ
ve âhirette münâfıklara isaabet eden ve edecek olan her türlü musibet-
tir, demişler. Nitekim, bu sinsi kâfirlerin başları hiç bir zaman musibet-
ten kurtulmamıştır. Kıyâmet gününde isaabet edecek olan musibet ise
akılların idrak edemeyecekleri kadar şiddetli ve dehşetli olacaktır.

MÂ'NÂ: Ya Muhammed! Senin hûkmüne raazî olmayıp ta Taa-
gûtun hûkmüne gitmeleri sebebiyle, münâfıklara bir belâ ve bir musî-
bet isaabet ettiği zamanda, onların haali nasıl olur? Böyle bir azab ve
böyle bir ukûbete mâ'rûz kalan o münâfıklar, Şaşırırlar, ne yapacak-
larını bilmezler (م جاؤك) sonra da özür dilemek için sana gelirler, (محضون باله)
ALLAH'a yemini Billâh ile yemin ederler de (ان اردنا الاحسانا) Yâ Mu-
hammed! Biz senden başkasına muhaakemeye gitmemizde başka değil,
ancak iyilik murad ettik (و رغبنا) «Senin hûkmüne raazî olmadığımız-
dan değil, iki hasım arasını düzeltmek ve barıştırmak murad ettik, derler.

Bu hususta bâ'ı müfessirler su izaahatı beyân etmişlerdir. Hazreti
Ömerin münâfik Bigri öldürmesi üzerine ölen münâfığın vefkleri geldiler,
diyyet talep ettiler de: «Biz Ömere muhakeme olmağa geldiğimizde, hü-
kümde arkadaşımıza iyilik etmesini ve hasmı ile arlarını buldurmasını
murad etmiştik, yoksa Ömerin arkadaşımızı öldüreceğini haatırımıza bile
getirmemiştik.» dediler ve Ömerin diyyet vermesini istediler. Bunun üze-
rine Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, Cebraaili gönderdi
de münâfığın kanının heder olduğunu beyân ile kanı ibtal
etti ve diyyet lâzım gelmedi. Y â ' ni : M ü n â f ı k
Bigrin kanı kırda, beyâbenda öldürülen, yırtıcı bir hayvan kanı gibi boşa
akıp gitti. Vahşî hayvan kanından daha kötü oldu. Çünkü, hayvanlar için
âhret cezası bâri yok. Münâfıkların âhiretteki halleri ise dünyâdakinden
kıyas edilmeyecek derecede fecî'dir.

(اولئك الذين يعلم الله ما في قلوبهم) ALLAH azze vecelle Hazretleri, münâ-
fıkların kalblerinde olan bütün nifâkları bilir. Onların özür dilemelerini;
hüsnü niyyet izhaar etmelerinin kıymeti yoktur. İlmî ilâhî karşısında
gayretleri bog, iddiaları batıldır. Habîbim! Münâfıkların içleri dışlarına
uymadığı için sözlerine i'tibar yoktur. Öyle olunca (فاعرض عنهم) özürle-
rini kabulden i'raz et, ukûbetlerinden sarfı nazar eyle. (وعظمهم) Ve on-
lara vâ'zu nasîhat ile, nifak, küfür, kizibden men'et ve onları âhret azâ-
bıyla korkut. (وفي لهم في انفسهم قولا بلينا) ve onların canlarına işliyecek be-
lâğath söz söyle ki: ALLAH korkusu kalblerine işlesin ve yüreklerini tit-
retsin!.

(Kavlen beliğan) terkibi üzerinde müfessirler, çeşitli tefsirler beyân etmişlerdir. Bâ'zıları: Münâfiklar nifaklarından tevbe etmedikleri takdirde, onlara katl ile vâid, demişlerdir, Bâ'zıları da: ALLAH'ın Rasûlü «s.a.s» onlara: Kalblerinizde bulunan nifâkı izhar ile mü'minleri huzursuz ederseniz, öldürüleceksiniz; demesidir. demişlerdir. Bâ'zıları da: Yâ Muhammed! Topluluk içinde onlardan i'raz et, onlara meserret verme. Ziyraa: Gizli sözler muhaatablar üzerinde daha ziyâde müessir olur; anlamınadır. Demişler. İ'raz âyetinin kıtal âyeti ile neshedildiği de söylenmiştir.

Bilginler, belâgat lâfzı üzerinde de çeşitli tefsirler beyân etmişlerdir. Şöyleki:

Lâfzın en güzeli ile mâ'nâyı fehme ulaştırmak..., Lâfzı anlamına, anlamı lafzına mutabık olan sözdür..., lâfzın duyulması ile berâber, ma'nânın kalbe vâki' olmasıdır..., lâfzın güzelliği, mâ'nânın güzelliği olmasıdır..., Kelâmın: Tergib ve terhibi; inzar ve tebşiri; sevâb ile vâ'di; ikab ile veldi müstemil olmasıdır. Böyle olan kelâmın kalblere vukû önemli ve ruhlara te'siri fazla olur..., denilmiştir. (الله اعلم بمراده)

Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, (أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ) âyeti câmi'si ile Rosûlüne itâatı emrettiği halde, bâ'zı kimselerin Rasûlün hükmüne raazî olmayıp ta Taagûtun hükmüne muraacat ettiklerini hikâye ettikten ve bu hareketin kötü bir yol ve fesad yolu olduğunu beyân ettikten sonra, tekrar Rasûlüne insanları tâata terhib ve teşvik etmek üzere buyuru-yorki:

وَمَا

أَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ إِلَّا لِيُطَاعَ بِإِذْنِ اللَّهِ وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا

أَنْفُسَهُمْ جَاءُوكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللَّهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ

لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّابًا رَحِيمًا

Biz Azîmî zî-şân! Her bir Rasûlü ALLAH'ın izniyle ancak, itâat olunsun, diye gönderdik Onlar nefislerine zulmettikleri zamanda sana gelseler de ALLAH'a istiğfâr etseler ve şu Rasûl de onlar için istiğfar etseydi onlar, ALLAH'ı tevbeleri kabul edicî ve kullarını esirgeyici bulurlardı.

SEBEBİ NÜZÛL: Âyeti relîlenin sebebi nüzûlü hakkında iki kavil vardır.

I — Âyeti celle, yukarıki âyette zikri geçen ehli kitab münâfıkları hakkında nâzil olmuştur. Onlar; ALLAH'ın Rasûlünün hükmünü kabul etmemeleri ve Taagûta muhakeme olmak istemeleri sebebiyle nefislerine zulmettikleri zamanda, ALLAH'ın Rasûlü «s.a.s.»e gelseler, işledikleri nifâka nedâmet etseler günahlarına tevbe ve istiğfar etseler ve şu şanlı Rasûlde onlara istiğfar etseydi ALLAH ta onların günahlarını mağfiret ederdi. Onlar böyle yapmadılar, mağfiretten mahrum kaldılar ve hüsrana boğuldular.

2 — Ebû Bekr-el Asamdan rivâyet ediliyor. Münâfıklardan bir kavim, ALLAH'ın Rasûlüne hiyânet yapmak kasdıyla toplandılar ve yapacakları sûi kasd üzerinde ittifak ettiler. Desise ve hileler kurdular ve garazlarını icraa etmek üzere ALLAH'ın Rasûlü «s.a.s.»e geldiler. Bunun üzerine cibril semâdan indi, münâfıkların kurdukları düzeni ve yapmak istedikleri kötülüğü haber verdi. Bunun üzerine Sallellâhü aleyhi ve sellem: «Bir kavim nâil olamayacakları bir iş için buraya gelmiş bulunuyorlar. Kalksınlar, tevbe ve istiğfar etsinler, ben de onlara istiğfar edeyim de ALLAH onları affetsin.» buyurdu. Münâfıklar kalkmadılar. ALLAH ın Rasûlü: «kalkınız.» buyurdu, onlar yine kalkmadılar. Bunun üzerine Rasûlüllah «s.a.s.» isimlerini zikrederek: «Kalk yâfûlân, kalk yâ fûlân! . . . » diye on iki kişinin ayağa kalkmasını emretti. Bu açık ihtar üzerine hepsi ayağa kalkdılar da: «Söylediğin söz üzerine biz azmetmiştik. Nefsimizin zulmünden biz ALLAH'a tevbe ve istiğfar ediyoruz. Sen de bize istiğfar ediver. Yâ Muhammed!» dediler. Bunlara cevâben Hazreti Rasûl «s.a.s.» Şimdi mi? çıkınız. İşin başında ben istiğfara çok yakın idim. O zaman ALLAH azze ve celle de icâbete çok yakın idi. Şimdîvakıt geçti. Çıkınız buradan.» buyurdu. Münafıklar için çıkmaktan başka çâre kalmamıştı. ALLAH'ın rahmetinden mahrum olduklarını anladılar. Yeis ve hüsrânlar içinde çıkıp gittiler. (Bak . . . عَذْرَ الْمُتَّقِينَ أَنْ تَتْلَى عَلَيْهِمْ) Be-râe.. sûresi.

(وما أَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ) Âyeti celledeki (min) lâfza sılai zâidedir. Nefyi te'kid ve ta'mim için irad buyrulmuştur. (وما أَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ) demek mevkîindedir.

Mâ'nâ: Biz Azîmi zî-şân, hiç bir Rasûl göndermedik, (الايطاع بادئ الله) ALLAH'ın izni ve emriyle itâat olunsun diye gönderdik. Yâ'ni: İnsanların Rasûle itâatları ancak, ALLAH'ın emriyle vâcib olmuştur. Delili de bu âyeti celfle ile yukarda geçen (الايطاعوا الله واطيعوا الرسول) âyeti celfleleridir. Diğer bir anlam ile: Rasûle itâat ALLAH'ın ilmi ve kazaasıyla olmuştur. Yâ'ni Rasûle itâat ALLAH'ın emri ve takdiriyledir. Bundan dolayı Rasûle itâat ALLAH'a itâat ve Rasûle mâ'siyet ALLAH'a mâsiyet olmuştur.

Mâ'nâ: Hiç bir Rasûl göndermedik, ancak, gönderdiğimiz kavim üzerine Rasûle itâat farz oldu. Yâ Muhammed! Sen de kavim üzerine itâat farzolan o Rasûllerden birisin.

Âyeti celfle de Rasûlün hükmünü terkedip Taagûtun hükmüne raazî olan şu münafıklara tevbih ve levn vardır.

Müfessirler, Hayır ve şerden, küfür ve imandan itâat ve isyandan her hangi biri ancak ALLAH'ın iradesiyle olur. Bu hükme bu âyeti celfledeki (الايطاع) nazmı şerifi delâlet eder. Demişlerdir. Yine âyeti celfle her hangi bir Rasûlün bir şeriatle geldiğine delâlet eder. Çünkü, o Rasûl ancak getirdiği şeriatle mutâ ve metbû olur. Gönderilen nebînin şeriatî yoksa, o nebî kendisinden önce geçen Rasûlün şeriatine tâbi olur, onu uygular. O zaman mutâ ve metbû olan Rasûl, önceki şeriatin sahibi olan zât olur.» demişlerdir.

Yine müfessirler: «Âyeti celfle, Peygamberlerin günah ve mâ'siyet-ten berî olduklarına delâlet eder. Ziyraa: Tâat, âyeti celflede mutlak olarak zikredilmiştir. Öyle olunca mutlak taat, mutlak vücûbe delâlet eder. Rasûller mâ'siyet işlemiş olsalar, ümmetler üzerine o mâ'siyette de rasûllerine uymaları vâcib olur. Öyle oluca bizler üzerine günah işlemek farz olur. Mâ'siyetin, mâ'siyet olması hasabiyle bize haram olması icâb eder. Öyle olunca, bir iş üzerinde hem haram olma, hem de işlenmesi vâcib olma gibi iki zıddın birleşmesi-icâbederki, bu da muhaldır, batıldır.

Teâlâ ve Tekaddes, Hazretleri, bir rasûlü kendisine ALLAH'ın emriyle itâat olunsun, diye gönderir. Öyle olunca her hususta rasûle itâat insanlar üzerine farz olur. Yoksa Rasûlün hükmüne raazî olmayıp ta Taagûtun hükmüne gitmek, Rasûle itâat değil isyandır. Rasûle emniyyet değil hi,yânettir.

(ولوأنهم اذ ظلموا انفسهم) Taagûta muhakeme ile, münâfıklar nefislerine zulmettikleri zamanda (جاؤك) irtikâb ettikleri mâ'siyetten ve nîfaktan kurtulmak için, yaptıklarına püşman olarak sana gelseler de (استغفروا الله) Hülûs ile ALLAH'a istiğfar etseler ve işledikleri mâ'siyetten dolayı sana özür dileseler (واستغفرنهم الرسول) ve şu Rasûl de onlar için istiğfar

ediverseydi, ALLAH'ta onların tevbelerini kabûl ederdi.

Teâlâ ve Tekaddes, Nebisini ululamak ve istiğfârını büyülemek için (واستغفرت لهم) demedi de muhaatabdan gaaibe iltifât ile (و استغفر لهم الرسول) buyurdu.

Mâ'nâ: Hâbîbim Ahmed, Rasûlüm yâ Muhammed! Münâfıklar, seni terk ile Taagûta muhaakemeye gittiklerinde ve onun hükmüne raazî olmakla nefislerine zulmettiklerinde, tevbe ve nedâmetle sana gelseler ve günahlarından istiğfâr etseler ve şu Rasûl de onlara istiğfâr ediverseydi (لوجدوا الله توابا رحيمًا) onlar, ALLAH'ı tevvaab ve rahim olarak bulurirdi.

Yâ'ni: Yâ Muhammed! Münâfıklar, günah ve ma'siyetlerine nedâmetle tevbe etmiş olsalardı, sen de onlar için ALLAH'a istiğfâr etmiş olsaydın; onlar, ALLAH'ın tevbelerini kabûl ettiğini, günahlarını bağışladığını ve rahmetiyle yarılıgadığını bilirlerdi.

İkinci sebebi nüzûlde beyân edildiği vechile, bir kısım münâfıklar, nedâmetlerini izhâr ettiler ve Rasûl aleyhsselâmdan istiğfar taleb ettiler amma; bunları tevbenin kabul zamanı geçtikten sonra yaptılar. ALLAH'ın Rasûlü «s.a.s», onların taleblerinin zamanı geçtiğini ve tevbelerini ALLAH'ın kabul etmiyeceğini beyân buyurdu. Münâfıklar, ALLAH'ın Rasûlüne sûi kasd niyetiyle geldiklerinde Cibril gelmiş onların durumlarını haber vermiş, Hazreti Rasûl de onları tevbeye da'vet etmiş, onlar, Rasûle itâatle dâ'vete icâbet etmemişlerdi. ALLAH'ın Rasûlü isimlerini sayarak «Çıkın» emrini verince pişman olmuşlar amma, Rasûle itâatsizlikleri tehakkuk etmiş, tevbenin zamânı geçmiş ve tevbeleri de tevbe-i yeis hükmüne girdiği için fırsat elden gitmiş, münâfıklar da sonsuz hüsrânlar içinde kalmışlar ve helâk olmuşlardır.

Âyeti celîlede Teâlânın, tevbe edenin tevbesini kabul edeceğine cezm ile delâlet vardır. Ziyraa: Teâlâ ve Tekaddes, onların istiğfârını zikrettikten sonra (لوجدوا الله توابا رحيمًا) buyurmuştur. (Tevvâben rahîmâ) lâfzı şerifinden murad, ALLAH'ın onların tevbelerini kabul etmesi, te-zarrûlarına merhamet eylemesi ve istiğfarlarını reddetmemesidir.

Eshaabı kiram, bir günahkârın günahına nedâmetle tevbe ve istiğfâr etmesinden sonra Allah'ın Rasûlü de istiğfâr ederse o kimsenin günahının affedileceğini kesin olarak bilirlerdi. Bunun için eshab, Hazreti Rasûlün dâ'â ve istiğfârlarını almayı çok arzû ederlerdi. Hattâ: vefâtından sonra dahi buna mûraacaat edenler olmuştur. Tefsîri Medârikte beyân olunduguna göre: Rasûl aleyhisselâm, kabrine defnedildikten sonra bir â'raabî geldi. Kendini kabri şerifin üzerine atarak kabirden topraklar alıp saçına başına saçmaya ve şöyle söylenmiye başladı: «Ey ALLAH'ın Rasûlü! Sana indireleni sen, bize söyledin. Ben onu dinledim. Ben nefsimi zulmettim. Tevbe ve nedâmet ederek sana geldim. Günahlarıma istiğ-

fâr ediver.» Ey Allah'ın Rasûlü diye tezarrû ve niyazda bulundu. Bunun üzerine kabri şeriften: «Cidden sen mağfiret olundun!» diye bir nidâ geldi. Ve o zât da memnun ve mesrûr olarak evine döndü.

فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ

يُحْكَمُوا كَيْمُوكَ فِيمَا شَرَعَنَّا لَهُم مُّسْلِمًا وَلَا يُجَدُّوا فِي أَنْفُسِهِمْ حِجْرًا

بِمَا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا

MEÂLİ HAKİMİ : İş onların zü'mettikleri gibi değil; Rabbına yemin ederimki, aralarında ihtilâf ettikleri mes'eledede seni hakem yapıp, sonra da vermiş olduğun hükümde, nefislerinde bir darık bulmıyaya ve emnine tamamen teslim olasıya kadar imân etmiş olmazlar.

SEBEBİ NÜZÛL ve TEFSİRİ : Urve bini Zübeyr, babasından rivâyet ediyor. Zübeyr bini-el Avaamın, Bedr eshaabından olan ensardan bir kimse ile aralarında su niza'ları vardı. İkisi Medinelilerin hurma suladıkları «Şerac-el Harre» deki su üzerinde münâze'a ettiler Ensaarî: «suyu bırak, gelsin.» dedi. Zübeyr bini-el Avam suyu koymaktan imtina etti. İkisi birden muhaakeme olmak üzere ALLAH'ın Rasûlüne geldiler. Zübeyrin bahçesi yukarda olduğu için önce sulamak onun hakkı idi. ALLAH'ın Rasûlü «s.a.s» Zübeyre hitaaben: «Bahçeni sula, sonra suyu komşuna salıver.» buyurdu. Bu hükme raazî olmıyan ensaarî gazaba geldi de: «Ey ALLAH'ın Rasûlü! Halanızın oğlu!» dedi. Ensaarînin bu mâ'nâlı sözü üzerine ALLAH'ın Rasûlünün rengi değişti. Sonra Zübeyre döndü de: «Bahçeni sula, divâr su ile doluncıya kadar suyu bırakma.» buyurdu. Su hakkı suya enyakın olan mülk sahiblerinin hakkıdır. Bu hak tamamen yerine getirilmedikçe su serbest bırakılmaya bilir. ALLAH'ın Rasûlünün Zübeyre: «Bahçeni sula, sonra komşuna salıver.» demesi, bir re'y işaretiyle ensaarî ve Zübeyre genişlik murad etmiş ve ayrıca ensaarîye mül-sâmehada bulunmuştu. Ensaarînin bunu kavriyamaması Aleyhisselâmi gazablandırmış; ALLAH'ın Rasûlü de Zübeyr'in hakkını sarf bir hük-mile tamamen ifâ etmiştir. Zübeyr «r.a.» bunları oğluna anlattıktan sonra: «Vallâhi ben bu âyeti cellânenin bu olaydan başka bir olay hakkında nâzil olduğunu zannetmem.» demiş ve bu âyeti sonuna kadar okumuştur.

İmam Bagaviden rivâyet ediliyor. Ensaarî ile Zübeyr bini-el Avam Hazreti Rasûlün huzûrundan çıktılar, yolda giderlerken Mikdada uğra-

dılar. Mikdad, hakkın kimin olduğunu sorunca ensarı, yanaklarını büke rek: «Halasının oğlu?» dedi. Bunun üzerine Mikdadın yanında bulunur yahûdî, ensaarının maksadını anladı da: «Muhammedin, ALLAH'ın Rasûlü olduğuna şehâdet edip de ümmeti arasında verdiği hükümde onu it-hâm eden şu kimseleri ALLAH katletsin. ALLAH'a kasem ederimki, biz mûsaanın zamanında bir kerre günah işlemiştik. Mûsâ bizi o günah-tan tevbeye dâ'vet etti de: «Nefislerinizi öldürünüz.» diye emretti. Biz bu emri yerine getirmek için kılıca sarıldık. Rabbimize itâat için birbiri-mizi o kadar öldürdükki, ölümlerimizin sayısı yetmiş bini buldu.» diye İsrâil oğulları zamanında geçen bir vâkıayı anlattı da ensarıye sitemde bu-lundu.

Bu hususta Sâbit bini Kays bini Şemmâsın da: «Uyanık olun, yemîn ederim, ALLAH benim sadâkatımı bilir. Muhammed bana nefsimi kat-letmemi emretmiş olsaydı, bunu hemen yapardım.» dediği rivâyet edil-miştir.

Rivâyet olunduğuna göre; Sallelâhü aleyhi ve sellem, Sâbit bini Kays, İbni Mes'ud ve Ammar bini Yâser haklarında: «Nefsim yedi kud-retinde olan zâtı ecell ve â'lâya kasem ederim ümmetimden öyle kimse-ler vardırki, kalblerindeki imân hareketsiz dağlardan daha kavî ve daha sâbittir.» buyurmuştur. Bu rivâyete göre âyeti celfle bu zâtlerin şanları-na işâret hakkında nâzil olmuştur. Âyeti celfledeki (Lâ) harfi de zâid olmuş olur.

Mücâhid ve Şâ'bi: «Âyeti celfle, Taagûta muhaakeme olmak istiyen münâfık Bîşr ile ALLAH'ın Rasûlüne muhaakemeye gelen yahûdî hak-larında nâzil oldu.» demişlerdir. Bunların kıssaları (أَمْ تَرَى الَّذِينَ يَرْمُونَ...) nâzımı şerifinin tefsirinde geçmiştir. (Bakılsın!)

(فلا وربك) Mücahid ve Şa'binin kavllerine göre âyeti celfle, yukarı-ki âyete bağlıdır. «Lâ» harfi zâid ve kasemi te'kid için irad edilmiştir. Felâ ve Rabbike, 'lâfzının anlamı; feve Rabbike, demektir. Bâ'zıları: Lâ, kelimesi harfi nefidir; yukarıki âyette geçen Rasûlün hükmünü kabul et-miyenleri, red için irad edilmiştir. Biz de âyetin tercümesini buna göre yapmış bulunuyoruz. Takdiri (لَا يَسْأَلُكَ رَبُّكَ عَنْهُمْ إِذْ يُرْمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُوا بِهِمْ غُلَاقًا) zû' mettikleri gibi değil. Rabbına kasem ederimki: (لَا يَوْمَنُونَ حَتَّى يَكُونُوا شُجْرًا يَبْسُجُونَ) Onlar, aralarında zuhûra gelen ağaç sulama işinde senin hükmüne raazî oluncuya kadar iman etmiş olmazlar.

Fahri Raazî tefsiri Kabirinde bu muhasamayı şöyle izâh ediyor. Ey muhaatab bilki: ALLAH'ın Rasûlünün sulama hakkındaki şu hükmü: Bir kimsenin tarlası vâdinin ağzında olur da suya yakın bulunursa, su

hakki suya en yakın olanın, hakkı olmuş olur. Aynı zamanda tarla veya bahçesini iyice suya kanunciya kadar sulamak ta onun hakkıdır. Hak ve hakikat bu iken Hazreti Rasûlün Zübeyre: «Bahçeni sula da, suyu arkadaşına salıver.» demesi bir müsâmaha idi. Zübeyrin hasmı olan ensaari, ALLAH'ın Rasûlünün kendi menfeati için müsâmehaile emrini takdir edememiş. edebe muhaalif harekette bulunmuş ve tâ'rizli sözleriyle ALLAH'ın Rasûlünü müteessir edince: Hazreti Rasûl Zübeyre: «Divarlar su ile dolunciya kadar Suyu habset.» emri ile Zübeyrin su hakkını tamamen vermiş oldu. Böyle yapmakla yukardaki tarla, suyunu tamamen almadıkça aşağıdaki tarlanın suda hakkı olmadığını da ensâriye bildirmiş oldu.

NETİCE : Şu hâle göre, su hakkı suya en yakın olan bağ, bahçe ve 'arazinin hakkıdır. Yukardaki arazi saahibleri; su haklarını tamamı tamamına kullanmadıkça aşağıdakilerin hakkı yoktur. Ve yine aşağıdaki tarla ve bahçeler, suya yakınlık derecelerine göre su hakkına saahib olurlar. Yukardaki hak saahibleri haklarını tamamen almadıkça aşağıdakilere su nevbeti gelmez.

Mâ'nâ: Yâ Muhammed! Emr, şan, onların iman ettiklerini zû'medip te hükmüne muhâlefet ettikleri gibi değil; Rabbinâ yemin ederimki, onlar; aralarında kökleşmiş, girift olmuş, dal budak salmış, halli müşkil mes'elelerde seni hakem yapıp hükmüne raazî olunciya kadar iman etmiş olmazlar.

Evet, imanlarının hakikî imân olabilmesi için seni hakem yapacaklar (لا يجدوا في أنفسهم حرجا) sonra da vermiş olduğun hükümde gerek rızasızlıktan ve gerekse şekten dolayı hiç bir güçlük duymıyaya kadar, yâ'ni: Vermiş olduğun hükme raazî olasıya kadar (واملوا نلتها) Emrine itâat edip hiç bir şeyde itiraz etmiyesiye kadar iman etmiş sayılmazlar. Diğer bir anlam ile: İçleri ve dışlarıyla şübhesiz hükmüne raazî olup hakkı teslim edinciye kadar iman etmiş olmazlar.

Her kim olursa olsun, bir yandan iman ettim, deyip diğer yandan seni hakem yapmıyan ve hükmüne raazî olmıyan ve hükmünü reddeden kimseler, hakikî iman ile iman etmiş olmazlar.

Böyle olan kimseler varsa hemen akıllarını başlarına almalı, iman ve i'tikaadını tashih etmeli, kur'anın hükümlerine, peygamberin hadislerine bi-hakkın sarılmak, geçmiş günahlarına tevbe ve istiğfar etmeli hele i'tikadlarında aslaa zâiflik taşımamalı, dırlar. Yoksa: ALLAH'ın Rasûlünün hükmüne raazî olmamak ve kur'an hükümlerini tanımamak, mü'min sıfatı değil; böyle bir imanla yola çıkılmaz; böyle bir iman insanı azabdan kurtarıp seâdete ulaştırmaz.

Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, yukardaki âyeti cillilelerde münâfık-

ların ba'zı vasıflarını beyân ettikten sonra, nifaklarını terke dâ'vet ve ihlâsa teşvik ve terğib etmek üzere buyuruyorki :

وَلَوْ أَنَا كَتَبْنَا عَلَيْهِمْ

أَن يَقْتُلُوا أَنْفُسَهُمْ أَوْ آخِرُ جُورٍ مِّنْ دِيَارِكُمْ مَا فَعَلُوا إِلَّا قَلِيلٌ
مِّنْهُمْ وَلَوْ أَنَّهُمْ فَعَلُوا مَا يُوعَظُونَ لَكَانَ خَيْرٌ لَهُمْ وَأَشَدَّ
تَثْبِيثًا ۖ وَإِذْ آتَيْنَاهُم مِّنْ ذُنَاآجِرٍ عَظِيمًا ۖ وَ

هَدَيْنَاهُمْ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا ﴿٦٧﴾

YÜKSEK ANLAMI :

Biz Azimi zi-şân, onlara nefislerinizi öldürünüz, yahut yurdlarınızdan çıkmız, diye yazmış olsaydık; bunu onlardan pek azları yaparlardı. Vâ' zolundukları şey'i yapmış olsalardı, bu onlar için çok hayırlı olurdu ve dinlerini tesbit yönünden daha kavî olurdu. Bu takdirde kıtımızdan onlara büyük ecr verirdik ve onları doğru yola hidâyet ederdik.

SEBEBİ NÜZÛL: Tefsirlerde beyân edildiğine göre: Sâbit bini Kays bini Şemmâs, bir yahûdî ile münâzara etti de Yahûdî Sâbite: «Val-lâhi, ALLAH bize nefislerimizi katletmemizi ve yurdlarımızdan çıkmamızı emretmiş olsaydı, biz hemen bunu işlerdik.» dedi. Yahûdînin bu tâ'rîzi üzerine Sâbit bini Kays: «Yâ sen, öyle mi sanıyorsun. Muhammed, bana nefsimi katl ile emretmiş olsaydı, muhakkak ben onu işlerdim.» cevâbını verdi. Bu münâkaşa üzerine Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, bu âyeti celfleyi inzâl buyurdu.

Âyeti celîle nâzıl olduğunda sallellâhü aleyhi ve sellem: «Nefsim yedi kudretinde olan zâtî eccl ve â'lâyâ yemin ederim, ümmetimden öyle kimseler vardırki, iman onların kalblerine dağlar gibi yerleşmiştir.» buyurduğu rivâyet edilmiştir.

Ömer bini-el Hattabdan rivâyet edilmiştir. Ömer «r.a»: «Rabbımız bize nefislerimizi öldürmemizi emretmiş olsaydı, elbette bunu yapardık. Bize bununla emretmiyen ALLAH'a hamd-ü senâlar olsun.» demıştır.

Diger bir rivâyette âyeti celîle nâzil olduğu zaman, Hazreti Ömer, Ammar bini Yâser, İbni Mes'ud ve ALLAH'ın kur'ânında az diye zikrettiği bâ'zı sahaabe, bir arada bulunuyorlardı. Bu zevât âyeti cellenin nâzil olduğunu duyunca: «ALLAH azze ve celle Hazretleri, bize nefislerimizi öldürmemizi emretmiş olsaydı; elbette biz bunu yapardık. Bizi bundan affeden ALLAH'ü Teâlâya, hamd-ü senâlar olsun!» dediler. Böyle demekle hem imandaki sadâkatlarını, bildirmiş, hem de bununla emretmiyen Teâlâya minnet ve şükranlarını arzemiş oldular. Bu zevâtın konuştukları sözler, ALLAH'ın Rasûlüne bâliğ olunca Sallellâhü aleyhi ve Sellem: «Ümmetimden öyle kimseler vardırki onların kalblerindeki imân ulu dağlardan daha sağlam ve daha kavîdir.» buyurmıştır: Ne mutlu onlara; ne mutlu onlar derecesinde imanları kuvvetli olanlara!

(وَلَوْ أَنَّا كُنَّا عَلَيْهِمْ) Âyeti celîledeki, «aleyhim» zamîrinin ^{مُؤْمِنِينَ} münâfıklara, digeri mü'minlere raaci olduğu hakkında iki türlü tefsir vârid olmuştur.

Münâfıklara raaci olduğuna göre mâ'nâ: Biz münâfıklar üzerine farz kılmış olsaydık. Şöyleki: (أَنْ أَتَوْا انْتَقَسَ أَوَاجِرُهَا مِنْ دِيَارِهِمْ) Nefislerinizi öldürünüz, yahut diyârinızdan çıkınız, demiş olsaydık; (مَا فَعَلُوا إِلَّا خِلَافَ مَا بِهِمْ) bunu onlardan pek azları yapardı. Yâ'ni: Bundan evvel beni İsrâaile farz kıldığımız gibi bunlara da nefislerini öldürmelerini veyâhut yurdlarından çıkmalarını farz kılmış olsaydık, bunu pek azları işlerdi. (وَلَوْ أَنَّهُمْ فَعَلُوا مَا يُوعَظُونَ) Halbuki onlar, teklif olundukları emrile ALLAH'ın Rasûlüne itâat etmiş ve onun hükmüne raazî olmuş olsalardı; (لَكَانَ خَيْرًا لَكُمْ) bu hal! «Rasûle itâat ve hükmüne raazî olma haali dünyâ ve âhîret onlar için daha hayırlı olurdu. (وَإِذَا لَا يَنَالُكُمْ مِنْ دُونِهَا إِجْرًا عَظِيمًا) Hem de bu durum, onların imanlarının ve tasdiklerinin kavî ve sağlam olmasına daha yakın olurdu. (وَإِذَا لَا يَنَالُكُمْ مِنْ دُونِهَا إِجْرًا عَظِيمًا) Bu takdirde: İmanlarının kuvvetinden haasıl olan hayırda, biz onlara kıtımızdan «yanımızdan» bol sevablar, bitmez tükenmez ecirler verirdik. (وَلَوْ أَنَّهُمْ فَعَلُوا مَا يُوعَظُونَ) Ve hem de aynı hayırdan dolayı onları, doğru yola doğru bir din olan islâm dînine irşâd ederdik. Ve böylece onları Cennete ulaştıracak iyi ve güzel amellere hidâyet eder ve necatta kılardık.

Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, bu âyeti cellilelerde önce ecir azîmi, sonra sıraâtı müstekîmi zikretmiştir. Çünkü; mü'mini ecir azîme hidâyet edecek ve oraya iletecek yol sıraâtı müstekîm olan islâm dînidir.

Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, yukarda **وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ** (يا أيها الذين آمنوا) **âyeti** **hâkimesi** ile **ALLAH'a** ve **Rasûlüne** tâatle emir buyurdu. **Sonra** **نَازِمًا** ile **ALLAH'ın** kitabını ve **Rasûlünü** bırakıpta **Taagûta** muhaakeme olmak istiyen münâfikları tezyif ile **dindeki** sahteliklerini meydâne çıkardı. **Sonra** ikinci defa olarak **tekrar** **وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ** (وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ إِلَّا يَدْعُو إِلَى تَقْوَى اللَّهِ وَالْإِطَاعَةِ لَهُ) **âyeti** **celilesi** ile **Rasûle** itâatı emir buyurdu. **Ve sonra da** **وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ** (لَئِنْ خِيفْتُمْ مِنْكُمْ وَإِنْ يُخِيفُكُمْ تُبْغِضُوا) **âyetleri** ile itâata tergib ve teşvik ettikten sonra, hayır ve seâdetin esâsı olan, **ALLAH** ve **Rasûlüne** tâatı te'kidten beyân etmek üzere buyuruyorki :

وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ
فَأُولَئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالضَّدِّيقِينَ
وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَئِكَ رَفِيقًا ﴿٦٠﴾ ذَلِكَ
الْفَضْلُ مِنَ اللَّهِ وَكَفَى بِاللَّهِ عِلْمًا ﴿٦١﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا
خُذُوا حِذْرَكُمْ فَانْفِرُوا تَبَآتٍ وَانْفِرُوا جَمِيعًا ﴿٦٢﴾

MEÂLİ MÜNİFİ: Ve bir kimse **ALLAH'a** ve **Şu Rasûle** itaat ederse işte onlar, nebîler, sıddıklar, şehidler ve saalih kimselerden **ALLAH'ın** kendilerine in'am ve ihsân ettiği şu kimselerle berâberdir. Onlar, arakadaş cihetinden güzel oldular. Şu fazl **ALLAH'dandır** ve bilici yönünden **ALLAH kâfi** oldu. Ey imân eden, şu kimseler! Hazırlığınızı yapınız, ufak cem'iyetler olarak toplanınız, yâhut hep birden toplanınız.

SEBEBİ NÜZÛL: Âyeti celilenin sebebi nüzûlü hakkında müfessirler, çeşitli rivâyetler beyân etmişlerdir.

1 — Âyeti celileler, **ALLAH'ın** **Rasûlünün** âzadlı kölesi **Sevbân** hakkında nâzil olmuştur. **Sevbân** Hazretlerinin **ALLAH'ın** **Rasûlüne** Mahabbeti çok fazla idi. **ALLAH'ın** **Rasûlü** «s.a.s» den ayrı durmaya sahrı ve tehammülü yoktu. Bir gün camından daha çok sevdiği **ALLAH'ın**

LAH'ın Rasûlünü görmek için huzûra geldi. Rengi kaçmış, vücûdu zaiflamış, Çehresinde hüzin ve keder belirtileri vardı. Rasûlüllâh Sallelâhü aleyhi ve Sellem, onu bu halde görünce: «Hasta mısın? Nen var, yâ Sevbân?!» buyurdu. Sevbân buna cevâben: «Ne hastalığım, ne ağrım var, hiç bir şeyim yok, Ey ALLAH'ın Rasûlü! Ancak, seni görmediğim zamanlar aşkım artıyor, sana kavuşuncaya kadar kederden bunalıyorum. Sonra âhireti hatırlıyorum ve orada seni görmemeklikten korkuyorum. Çünkü sen, Cennette diğer peygamberlerle berâber yüksek makamlarda bulunacaksın. Ben Cennete girsem bile, senin derecenden aşağı derecede bulunacağım için seni orada görememeklikten korkuyorum. Bundan dolayı ben seni göremiyeceğim cennete girmem, Ya Rasûlellâh!» dedi. Bunun üzerine bu âyeti celleler nâzil oldu.

2 — Ensardan bir takım kimseler:«Ey ALLAH'ın Rasûlü! Biz dünyâda aslaa senden ayrılmayız. Âhiret günü geldiği zaman sen yüksek derecelere çıkacaksın. Çünkü sen, Cenneti âlâda bulunacaksın. Bizler ise aşağıda kalacağız ve seni çok arzûlayacağız. Ozaman bizim haalimiz nasıl olur? Ey ALLAH'ın Rasûlü!» dediler. Bunun üzerine Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri bu âyeti celfleyi inzâl buyurdu.

3 — Mukaatilden rivâyet ediliyor. Ensardan bir Racül, ALLAH'ın Rasûlüne: «Ey ALLAH'ın Rasûlü! Senin yanından çıkıp ta ehlimizin yanına gittiğimizde sana şevkimiz artıyor ve seni çok göreceğimiz geliyor. Sana dönesiye kadar, bize hiç bir şey fayda vermiyor. Sonra senin cennetteki derecenı hatırlıyorum, biz cennete girsek bile, seni görememekteki haalimiz nasıl olur?» dedi Bunun üzerine ALLAH azze ve celle, bu âyeti celfleyi inzâl buyurdu.

Bir zaman sonra ALLAH'ın Rasûlü «s.a.s» vefât etti. Bu zât bahçesinde bulunuyordu. Oğlu gelip ALLAH'ın Rasûlünün ölümünü ona haber verince ensârî çok müteessir oldu da: «ALLAH'ım, Beni kör et, bundan sonra ona kavuşuncıya kadar hiç bir şeyi görmiyeyim.» diye dâa etti, yerinden kalkmadan hemen orada gözleri kör oldu. Bunun üzerine ölünceye kadar ALLAH'ın Rasûlünü şiddetli sevgi ile sevdi. ALLAH da onu Cennette peygamberle beraber kıldı.

4 — Hasandan rivâyet ediliyor. Mü'minler peygamberlerine «Ey ALLAH'ın Rasûlü! Bizler seni ancak, dünyâda görebileceğiz. Âhirete vardığımızda sen en yüce mevki'lere yükseleceksin, bizler ise aşağılarda kalacağız.» diye dert yandılar. ALLAH'ın Rasûlü, buna üzüldü, onlar da üzüldüler. Bunun üzerine bu âyeti celfle nâzil oldu.

Fahri Raazî rahmet-üllah, sebebi nüzülleri beyân ettikten sonra şöyle devam ediyor. Muhakkıklar bu rivâyetlerin sıhhatini inkâr etmediler. Lâkin âeyti celflenin nüzûlünün bundan daha büyük bir şey olması vacib olur. O da kıyâmet günü tâat üzere ba'solmak ve tâata teşviktir.

Çünkü, sen bilirsinki, sebebin has olması lâfzın umûma şâmil olmasına mani' değildir. Bu âyeti celilenin anlamı bütün mükelleflere şâmidir. Bu da her hangi bir kimse ALLAH'a ve Rasûlüne itâat ederse, ALLAH'ın indinde yüksek derecelere, şerefli mertebelere erişmiş olacaktır.

Bu âyeti kerîme nâzil olduğunda Sellohü aleyhi ve Sellem: «Nefsım yedi kudretinde olan zâtı ecel ve â'lâya yemin ederimki: Ben bir kula, nefsimden, anasından, babasından ehinden, çocuğundan ve bütün insanlardan, daha sevimli olmadıkça; o kul hakikî îman ile îman etmiş olamaz.» buyurmuşlardır. (1) Bu hadis sahaabeden bir cemâat tarafından rivâyet olunmuştur. ALLAH, onlardan raazî olsun.

Enes bini Mâlikten rivâyet ediliyor. Enes« r.a.» Yâ Rasûlallah! Şu Racûl, bir kavme mahabbet ediyor. Halbuki, onlara ulaşmadı.» dedi. Bunun üzerine ALLAH'ın Rasûlü: «Kişi sevdiği ile berâberdir.» buyurmuşlardır. (2)

(ومن يطع الله والرسول) Bir kimse, emirlerini tutmak, nehiylerinden sakınmak sûretiyle ALLAH'a âdet ettiği sünnetleri ile şu Rasûle itâat ederse, (فاولئك) işte ALLAH'a ve Rasûlüne itaat eden şu kimseler; (مع الذين) ALLAH azze ve celle Hazretlerinin, fazlû kereminden dünyâda tevfiğ ve hidayet ettiği; âhirette ise in'am ve ihsân-ı ile Cennetine idhâl ettiği şu kimselerle beraberdir. ALLAH'ü Teâlânın kendilerine in'am ettiği o kimseler, (من النبيين) nebilerdendir. Ya'ni: ALLAH'a ve Rasûlüne itâat eden kimseler, Cennette peygamberlerle berâber olacaklardır. Amma, bu derecede berâberlik değildir. Fakat, dereceleri neolursa olsun, bunlar, ya'ni: ALLAH'a ve Rasûlüne itâat edenler, istedikleri zaman nebîlerle görüşebilecekler ve onların suhbetlerine nâil olabileceklerdir. Dünyâda olduğu gibi insanlar arasında âhirette de derece farkları vardır ve olacaktır.

ALLAH'a ve Rasûlüne itâat edenler, nebîlerle berâber oldukları gibi, (والمدّين) siddiklerle da beraberlerdir. Yâ'ni: Sözleriyle, işleriyle, emir ve nehlîleri çok tasdik edenler, siddik-ı ihlâsta yarışı kazananlarki, bunlar, peygamberlerin fazl saahibi sahaabeleridir. Ebû Bekr ve emsâli gibi.. ALLAH'a ve Rasûlüne itâat eden kimseler, Nebîlerle berâber oldukları gibi.. Onların kıymetli eshaabi ile de beraberdirler. Onların da

(1) فقال عليه السلام والذي نفس محمد بيده لا يؤمن عبد حتى أكون أحب إليه من نفسه وأبيه

وأهله والناس أجمعين وحكي ذلك عن جماعة من الصحابة

(2) وروى أن أنساً قال يا رسول الله الرجل يحب قوماً ولا يلحق بهم هل عليه السلام أثره مع من

أحب

meclislerinde bulunurlar ve suhbetlerine nâil olurlar. (والشهداء) Onlar, şehidlerle de beraberdirler. Yâ'ni: ALLAH ve Rasûlüne itâat eden kimseler; ALLAH'a tâat ve ALLAH'ın kelimesini yükseltmek uğrunda, harb meydanlarına atılan, ALLAH yolunda kanlarını akıtan, savaş meydanlarında seve seve canlarını veren şehidlerle de berâberdir. Onların suhbetlerine de nâil olacaklardır. (والصالحين) Saalih kullarla da berâberdirler. O Saalih kullarki, bütün ömürlerini gizli, açık ALLAH'a tâatta geçirirler ve mallarını allah rızası uğrunda sarfederler.

HÜLÂSA: Kim olursa olsun, ALLAH ve Rasûlüne itâat eden kimseler; Cennette Nebîler, siddıklar, şehidler ve saalih kullarla berâberlerdir. Bu berâberlik derece beraberliği değil; arzû ettikleri zaman görüşme, konuşma, berâber bulunma, suhbet etme anlamınadır. Yoksa âhirette de mü'minler arasında derece farkları vardır.

(وحسن اولئك رفيقا) Nebîler, siddıklar, şehidler ve saalih kullar, arkadaş cihetinden çok güzel oldular. Yumuşak huyları, tatlı sözleriyle, onlarla muâşeret ne güzel, suhbetleri ne tatlıdır. Teâlâ ve Tekaddes, cümlemize müyesser kılsın! Âmîn..

Enes bini Mâlik «r.a.»den rivâyet ediliyor. Bir kimse ALLAH'ın Rasûlüne geldi de: «Kıyâmet, ne zaman kopacak Ey ALLAH'ın Rasûlü» dedi Cenâbı Rasûl, onu hesâb etmedim.» buyurdu. «Bir şey değil, ancak ALLAH'ı ve Rasûlünü sevdiğim için sordum.» dedi. Bunun üzerine cenâbı Rasûl: Sen sevdiğin kimse ile berabersin.» buyurdu. Hazreti Enes: (ALLAH'ın Rasûlünün: «Sen sevdiğin kimse ile berâbersin.» demesine sevindiğimiz kadar hiç bir şey'e sevinmedik.) demiştir. Enes devamla: «Ben, Nebî Sallellâhü aleyhi ve sellemi, Ebû Bekîri ve Ömeri çok severim. Her ne kadar onların amelleri ile amel edememiş isem de mahabbetimin sebebiyle onlarla berâber olmaklığımı ümid ederim.» demiştir. Zikredilen itâatli kullarına ALLAH'ın ihsân ettiği şu berâber bulunma ecri

(ذاك افضل من الله) Kullarının kazancı değil, ALLAH'tan bir fazl ve bir lütüftur. (وكفى بالله علما) Ve ALLAH, bilici olarak kullarına kâfi oldu. İtâat eden kimseleri, kimin fazla ehl olduğunu, fazlın mikdârını bilir, ona göre takdir ve ihsân eder. Onlar bu derecelere itâatlarıyla değil, ancak ALLAH'ın rahmet ve fazıyla nâil olurlar.

Ebû Hüreyreden rivâyet ediliyor. Sallellâhü aleyhi ve sellem: «Elbette sizden birinizi ameli Cennete idhaal etmez.» buyurdu. Bunun üzerine eshab: «Ey ALLAH'ın Rasûlü! Seni de mi?» dediler. Hazreti Rasûl cevâben: «ALLAH'ın zâtinden bir fazl ve rahmetle hifzetmesi başka. Evet beni de.» buyurdular. Yâ'ni: Amelim beni de cennete idhal etmez. Ancak, ALLAH azze ve celle fazlu rahmetiyle beni yargılar ve cennetine koyar; buyurmuşlardır.

(يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا خُذُوا حِذْرَكُمْ) Ey Mü'minler! Silâhınızı alınız, düşmana karşı hazırlık yapınız ve düşmandan hazer ediniz. (فَانْزِلُوا إِلَيْهَا) Serriyye olarak, ufak cemaatlar hâlinde düşmana karşı çıkınız. (وَأَوْارُوا جِبَا) Yâhut hepiniz birden seferber olarak toplanınız. Peygamberinizle beraber çıkınız. Düşmanlarınızı kaşılayınız ve gerekirse savaş yapınız. Düşmanlar sizi gaafil avlamasınlar. Her zaman uyanık ve hazırlıklı olunuz.

Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, yukarıki âyeti celilelerde ALLAH'a ve Rasûlüne itâat beyân ettikten ve düşmana karşı hazırlıklı bulunmanın lüzûmunu bildirdikten sonra, savaşa ve savaş hazırlığına karşı betaa-et gösteren kimselerin durumlarını beyân etmek üzere buyuruyorki:

وَأَزِّنْكُمْ

لَنْ لِيُطَيَّرَ فَإِنْ أَصَابَتْكُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوا قَدْ نِعِمَّ اللَّهُ عَلَيْنَا

إِذْ لَمْ أَكُنْ مَعَهُمْ شَهِيدًا ﴿٦﴾ وَلَنْ أَصَابَكُمْ فُضْلٌ مِنَ اللَّهِ لِيَقُولُوا

كَأَن لَّمْ تَكُنْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُ مَوَدَّةٌ يَا لَيْتَنِي كُنْتُ

مَعَهُمْ فَأَفُوزَ فَوْزًا عَظِيمًا ﴿٧﴾

HİKMETLİ ANLAMI :

Zâti ecel ve â'lâma yemin ederim, Sizden savaşa ağır davranan bâ'zı kimseler vardır. Size bir musibet isâbet ederse «o kimse»: «Onlarla beraber hasır olmadığım zamanda, hakikaten ALLAH bana in'am etti.» der. Yemin olsun, ALLAH'tan size bir fazi isâbet ederse, sanki çokkiden aistimle onun arasında bir münâsebet yokmuş gibi: «Ne olaydı onlarla beraber olaydım da büyük dünyah'ğa ben de nâil olaydım.» der.

SEBEBİ NÜZÛL: Âyeti celilenin münâfıklar hakkında nâzil olduğu rivâyet edilmiştir. Münâfıklar, dilleriyle mü'min olduklarını ikrâr ederler; mü'minler içerisinde bulunurlar, mü'minlerle berâber oturur kalkarlar; mü'minlerle berâber bâ'zı iyi ameller yaparlar; küfre imân

ederler ve ellerinden geldiği kadar küfürlerini gizlemeye çalışırlardı. Bununla berâber öyle zamanlar olurki, bu kadar gayretlerine rağmen küfürlerini gizlemeye muvaffak olamadıkları zamanlar olurdu. Bil-hassa savaş zamanlarında münâfık oldukları kendiliğinden meydâna çıkardı. Harb tehlikesi görüldüğü anlarda bunlar: Ya, savaşa çıkmaz geride kalır, yâhut savaşa çıkarlar savaş yerine varmadan geri dönerler, yâhut savaş başladıktan sonra, güçlükler çıkarmağa, bozgunluk yaratmağa çalışırlardı. Geride kalanlar savaşın sonucuna göre, ya sevinirler veya müteessir olurlardı. Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, münâfıkların bu durumlarını bildirmek üzere bu âyeti celîleleri inzâl buyurdu.

(وان منكم من ليبطن) Âyeti celîledeki (küm) zmîrinin yukarıki âyette geçen (يا ايها الذين آمنوا اذروا اخداكم) lâfzına raaci olduğu tefsîri kebirde beyân edilmiştir. Çünkü münâfıklar her nekadar kâfir iselerde, mü'minler meyânında olmaları, mü'min kadınlarla evlenmeleri, kendilerine mü'min muâmelesi yapılması yönlerinden mü'min sayıldıklarından dolayı zamir mü'minlere tevcih edilmiş bulunmaktadır.

Mâ'nâ: Eymü'minler! Zâtî ülühiyyetime yemin ederimki: İçinizde savaşa çıkmak istemeyip hazırlık yapmakta betaaet gösteren, ağır davranan, savaştan kaçınan bâ'zı münâfık kimseler vardır. Bu münâfığın, münâfıkların başı Abdullah bini Ubeyy bini Selûl olduğu tefsirlerde zikredilmektedir. Bütün münâfıklar aynı durumda iselerde ayrıca bunun zikredilmesi, diğer münâfıkların bunun sözlerini dinlemeleri ve ekseriyâ savaştan geri kalmıya sebebin bu olması hasebiyle tefsirler. (men) kelimesini Abdullah bini Ubeyy ile tefsir etmişlerdir. Bütün münâfıklarda bu meyânda dâhildir.

(فان اصابتكم مصيبة) Ey mü'minler! Size savaşlarda, katl, yaralanma, hizmet. gibi bir musîbet isaabet ederse (ولقد اقمنا لكم مصيبتا) O münâfık: «Savaşta onlarla berâber olmadığım zamanda ALLAH bana in'am ve ihsanda bulundu,» der de savaşa iştirak etmeyip geride kaldığına sevinir, tedbirini beğenir, öğünür ve ferahlanır. (واثبتنا اصابك فضل من الله) Yemin olsun, size ALLAH'tan bir fazl, bir feth ve bir ganîmet isaabet derse o zaman geride kalıp savaşa iştirak etmediğine nedâmet eder de (ساء لك ما كان لعلك تكتن بئكم وبن مودة) bir ilgi, hiç bir münâsebet ve mevveddet yokmuş gibi davranırda (يا ايها كنت معهم) Ah! . Ne olaydı da, savaşta ben de onlarla beraber bulunaydım da (فافوز فوزا عظيما) o ganîmetten bol bol nasîbimi alaydım, der ve kaçırdığı fursata yanarda hasretle âh, vah çeker durur. İşte nifak böyle çirkin ve böyle kötü bir dert, bir belâki, buna yakalananlar kolay kolay yakalarını kurtaramazlar. ALLAH korusun!

Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, savaşa hazırlıkta betaet gösteren münâfıkların durumlarını beyân ettikten sonra, âhireti dünyâya değışen kâfirlerle, savaş yapmak husûsunda mü'minleri ikaz ve irşâd etmek üzere buyuruyorki:

فَلْيُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ
يَشْرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا بِالْآخِرَةِ وَمَنْ يُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ
فَيُقْتَلْ أَوْ يَغْلِبْ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا

YÜKSEK ANLAMI :

Âhiretle dünyâyı satın alan şu kimselerle, ALLAH yolunda mukaatele etsinler! Bir kimse ALLAH yolunda mukaatele eder de öldürülür, yahut üstün gelirse, yakında ona büyük ecr vereceğiz.

SEBEBİ NÜZÛL: Âyeti celilenin yukarıda geçen âyeti celileye sıkı bağllığı dolayısıyla, o âyeti celilede zıkrleri geçen münâfıkları ihlâsa dâ' vet husûsunda nâzil olduğu mâ'nâdan anlaşılıyor. Şöyleki:

(فَلْيُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ) Hitabın biri münâfıklara diğeri mü'minlere aid olmak üzere iki türlü tefsir beyân edilmiştir. Birinciye göre mâ'nâ: Münâfıklar, imânlarını ihlâs ederek ALLAH yolunda mukaatele yapsınlar. İkinciye göre mâ'nâ: Mü'minler ALLAH yolunda mukaatele yapsınlar.. (الَّذِينَ يَشْرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا بِالْآخِرَةِ) öbür dünyâda mü'minler için vâ'dedilen cennet ile dünyâ hayatını satın alan şu kâfirlerle mukaatele etsinler, çarpasınlar, öldürsünler ve öldürülsünler.

(وَمَنْ يُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ) Ve bir kimse ALLAH yolunda mukaatele eder, dövülür (فَيُقْتَلْ) de öldürülür, şehid olur. (أَوْ يَغْلِبْ) Yahud düşmana gaalib gelir, zafer kazanırsa, (فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا) her iki halde de ona büyük ecr veriz. Yâ'ni: Şehid olursa âhirette ona akl ve hayâla gelmedik büyük ecirler, cennet ve ni'metler ihsân edeceğiz. Mukaatele yapan mü'min şehid olamaz da düşmana gaalib gelirse; ona zafer ve ganîmetle beraber, gaazilik pâyesi vererek, onu hem dünyâ ve hem âhret ni'metlerine garkedeceğiz.

Buhaarî ve Müslimin ittifâkıan rivâyet ettikleri bir hadisi şerifte Sallelâhü aleyhi ve sellem: «ALLAH azze ve celle, yolunda savaşa çıkan bir kinseyi tezammun etti, de: «onu evinden ancak, yolumda cihad, bana îmân ve peygamberlerimi tasdik çıkardı. Onu cennete koymaklığımâ yâhut, nâil olacağı ecre ve ganîmete nâil olduktan sonra onu çıktığı meskenine döndürmekliğe ben ona kefilim.» buyurdu; demiştir.

Temiz îmâne saahib olup ta kâfirlerle savaşa çıkan her mü'min çin, bu ecr ve mükâfât vardır, Bu hal her asr ve her devirde böyledir. Mü'min gaazilerin âkıbeti böyle rafah ve böyle seâdete nâil olmaktır. Onların gehâdetleri böyle kutlu, gazâları böyle mutlu ve yümünlüdür. ALLAH azze ve celle bütün gaazileri bu şerefe nâil eyesin!

Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, münâfıkları ihlâsa, mü'minleri savaşa terğib ve teşvik ettikten ve bunlar hakkındaki ecri azîmi beyân buyurduktan sonra, hitaabı gaibden muhaataba tevcih ederek, savaşın sebeblerini beyân etmek üzere buyuruyorki:

وَبِأَنكُمْ

لَا تُتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنْ رِجَالِ
وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْ هَذِهِ الْقَرْيَةِ
الظَّالِمُ أَهْلُهَا وَاجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا وَاجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ
نَصِيرًا ﴿١٠﴾ الَّذِينَ آمَنُوا يَتَلَوْنَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا
يَقَالُونَ فِي سَبِيلِ الطَّاغُوتِ فَقَالُوا أُولَئِكَ الشَّيْطَانُ بَارِزٌ
كَيْدَ الشَّيْطَانِ كَانَ ضَعِيفًا ﴿١١﴾

MEÂLÎ MÜNİFÎ : ALLAH yolunda, erkekler, kadınlar ve çocuklardan zayıf olanlar yolunda sizin için mukataale etmemiye sebep nedir? O zayıflar: «Ey Rabbımız! Halkı zaalim şu karyeden bizi çıkar; nezdinden bir yardımcı yap.» derler. İmân eden kimseler, ALLAH yolunda mukataale ederler; küfreden kimseler ise şeytan yolunda mukataale ederler. Öyle olunca ey mü'minler! Şeytanın yardımcıları ile çarpışın. Zıyraa: Şeytanın kuvveti hakikaten zayıf oldu.

SEBEBÎ NÜZÛL: Hicrete kudretleri olmadığından Mekke'de kalmaya mecbur olan ve müşriklerin ezalarına mâ'rûz kalan zayıf mü'minlere yardım uğrunda ve ALLAH yolunda mü'minleri savaşa teşvik hakkında nâzil olmuştur. Bunlar, hicret edemiyen erkekler, kadınlar ve küçük çocuklardı. Müşrikler, bunları dinlerinden çevirmek için çeşitli zulmler ve işkenceler yaptılar. Mekke'de bunları himâye edecek ve müşriklerin ezâlarından kurtaracak kimseleri yoktu. Müşriklerin zulmünden âciz kalan bu bî-çareler Rabbılarına yalvararak: «Ey Rabbımız Ahâlisî zaalim, şu karyeden bizi çıkar, nezdinden bize bir velî ve bir yardımcı kıl..» diye düâ ederlerdi. Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, hem onların durumlarını mü'minlere bildirmek, hem de onlara yardım etmek için mü'minleri savaşa teşvik etmek üzere bu âyeti cillîleri inzâl buyurmuştur. Şöyleki:

(وَمَا لَكُمْ لَا تقاتلون فِ سَبِيلِ اللَّهِ) Âyeti cillîde zayıf mü'minleri kurtarmak için, cihâdın mü'minler üzerine vâcib olduğuna delâlet vardır, denilmiştir.

Mâ'nâ: Ey mü'minler! Müşrikler tarafından, Mekke'de bulunan zayıf din kardeşlerinize yapılan ezâ bu, haale geldikten sonra Allah yolunda cihâdı terketmenizde sizin için bir özür yoktur. (وَالْمُسْتَغْفِرِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ)

Erkekler, kadınlar ve çocuklardan ezilmekte olan şu zavalılar yolunda İbni Abbas: Bunlar, erkekler, kadınlar ve çocuklardan meydâne gelen bir kavm idilerki: Bunlar düşmanlar tarafından Mekke'de hapsedilmiş, çeşitli işkencelere dâ'îr olmuş zavalılardı, âyeti cillîden murad bunlardan ezâyı men'etmektir; demiştir. Yine İbni Abbastan rivâyet ediliyor. İbni Abbas: «Ânnem ve ben âyeti cillîde zikredilen ziflerden idik.»

demislerdir. İbni Melikenin rivâyetinde İbni Abbas: (الْمُسْتَغْفِرِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ) âyeti cillîsini okumuş, annem ve ben, ALLAH'ın âyeti cillîsinde hicretten mâ'zûr gördüğü kimselerden idik, ben vildandan, annem de kadınlardan idi, demiştir.

Vildan, kelimesi küçük sabî anlamına gelen velid kelimesinin çoğuludur. Sabî çocuklar demektir.

Mâ'nâ: Ey mü'minler! ALLAH yolunda; erkek, kadın ve çocuklardan zayıf olanlar yolunda savaş yapmakta sizin için ne mânî, vardır. Onlar şu zavalılarki, gece gündüz: «Ey Rabbımız! Halkı zaalim şu mekke kar-

yesinden bizi çıkar. (واجعل لنا من لدك وليا) Kendi kütünden bizi müşriklerin zulmünden kurtaracak bir velî kıl. (واجعل لنا من لدك نصيرا) Ve yine kendi yanından düşmanlarımız üzerine bize yardım edecek bir yardımcı ver; diye yalvarıyorlar. Ey mü'minler. Siz, ALLAH yolunda böyle kimselere yardım etmeyip-te başka kime yardım edeceksiniz

Mekke müşriklerinden ezâ ve işkenceye dücâr olan zaif mü'minler; Halâsları husûsunda Rabbîlarına tazarrû ve niyazda bulundular ve Rabbîlarından yardım istediler. Bunun üzerine ALLAH azze ve celle, bunların düâlarını kabul buyurdu da, bir kısmına Mekkedden Medineye hicreti müyesser kıldı. Diğer bir kısmını da Mekkenin fethi günü müşriklerin zulmünden kurtarmak üzere onlara hayırlı bir velî ve en hayıllı bir yardımcı olarak çok sevdikleri nebîlerini «s.a.s.»i verdi. ALLAH'ın Rasûlü onlara velî veyardımcı oldu ve Mekkeyi fethetti; onları müşriklerin ellerinden kurtardı. On sekiz yaşında olan Attâb bini Üseyyidi Mekkeye vâlf ve onlara yardımcı yaptı. ALLAH'ın Rasûlünün vâlisi olan bu zât mazlumlara yardımcı oldu da kavî zaalimlerden zaif mazlumların haklarını almak sûretiyle zaalimleri, zaif mazlumları kavî kıldı.

(الَّذِينَ آمَنُوا يَتَّخِذُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ) İman eden kimseler; ALLAH'a itâatta, kelimesini yükseltmede ve rızasını talebde müşriklerle savaş yaparlar (وَالَّذِينَ كَفَرُوا يَتَّخِذُونَ فِي سَبِيلِ الطَّاغُوتِ) Küfreden şu kimselerde, şeytan yolunda mukatele ederler. Öyle olunca (فَاتَّخِذُوا أَوْلِيَاءَ الشَّيْطَانِ) Ey mü'minler! Şeytanın topluluğu olan kâfirlerle, şeytan ordusu ile mukaatele edin. (إِنَّ كَيْدَ الشَّيْطَانِ كَانَ ضَعِيفًا) Çünkü, şeytanın hilesi, kuvveti, vesvesesi cidden zaif oldu

Şeytan, insan oğlunun ezeli ve ebedî düşmanıdır. İşi gücü âdem oğullarını yoldan çıkarmak, kendisi gibi ALLAH'ın rahmetinden uzaklaştırmaktır. Ordusu kendi zürriyeti, evlâdları, müşrikler, kâfirler; silâhı da hile, tuzak, vesvese ve aldatmaktır. Bundan dolayı keydi ve kuvveti zayıftır. İnsanı sâdece aldatır, bir tehlike karşısında kurtuluşu sıvırmakta bulur. Nitekim, Bedr savaşında durumu bütün açıklığıyla meydâne çıkarmıştır. Bedr savaşında iki ordu karşılaşınca, müşrikler korktular; savaş mahallini bırakıp dönmek istediler. Bu sırada Şeytan, maiyyetinde bir kısım askerle beraber meydana çıkıp; Beni müdlic kabilesi reîsi Süraaka bini Mâlik suretinde görünerek müşriklere: «Bu gün nâstan size gaalib gelecek yok, ben sizinle beraberim.» diye onları savaşa teşvik etti. Bu sırada semâdan bölük bölük meleklerin indiğini ve Cibrîlin de tam karşısına geldiğini görünce; şeytanın eli ayağı tutuştu. Korkudan titremiye başladı. Eli müşriklerden bir kimsenin elinde idi. Hemen elini çekip askeri ile berâber geri döndü. Eli şeytanın elinde olan kimse bunun döndüğü-

nü görünce: «Yâ Sûraaka! Bizi bırakıp ta nereye gidiyorsun?» dedi. Şeytan buna cevâben: «Hakkaten ben, sizin görmediklerinizi görüyor ve âlemlerin Rabbi olan ALLAH'tan korkuyorum. Çünkü, ALLAH'ın azâbı çok şiddetlidir.» dedi. Ve hemen kayboldu. Sonra Bedrde olanlar oldu (Bak . . . واذ زين لهم الشيطان أعمالهم . . .)

İşte: Şeytanın keydi ve hilesi aldatma, yoldan çıkarma; kuvveti ve ordusunun şîârı da başı dara geldiği zamanda, aldattığı insanı yardımsız bırakıp kaçmaktır. Tarihte bunun misalları çoktur. (Bak (أَلَا ان حزب الشيطان هم الخاسرون . . .) Mücâdele sûresi.

Şeytanın aldatması dünyâ işlerinde böyle olduğu gibi mâ'nevî işlerde de böyledir. İnsan oğlunun baba ve dededen düşmanıdır. Her zaman onları yoldan çıkarmaya çalışır. Bu çalışması ölüm zamanına ve hattâ kabre kadar devam eder. Kendine uydura bildiklerini yoldan çıkarır, büyük günahlar işletir. En tehlikeli zamanı ölüm zamanıdır. ALLAH muhaafaza etsin; O zaman çeşitli yollardan mü'minin îmânını almaya çalışır. Kabirde de aynı hileyi yapmak ister. Bunda muvaffak olabilirse, fmandan çıkardığı zavallıyı kendisiyle berâber sonsuz olarak cehenneme sürükler. Bu hileci mel'ûna karşı mü'minlerin çok uyanık olmaları icâbeder. Yoksa ALLAH esirgesin! insan oğlu bunun hilesine kapılırsa sorus hüsranlara düşer olur.

الْمَنْزِلَ الَّذِي فِيهِ قَالَهُمُ

كُفُّوا أَيْدِيَكُمْ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ فَلَمَّا كُتِبَ

عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ إِذْ فَرِقُوا مِنْهُمْ يَخْشَوْنَ النَّاسَ كَخَشْيَةِ اللَّهِ

أَوْ شَدَّ خَشْيَةً وَقَالُوا رَبَّنَا لِمَ كُتِبَ عَلَيْنَا الْقِتَالُ لَوْلَا أَنْتَا

إِلَى أَجَلٍ قَرِيبٍ قُلْ مَتَاعُ الدُّنْيَا قَلِيلٌ وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ لِمَنِ اتَّقَى وَلَا

تُظْلَمُونَ فَيَلَا

MEÂLÎ MÜNİFÎ: Habîbim! Kendilerine savaştan ellerinizi çekiniz. namazı dürrüst kılınız, zekâtı veriniz; denilen şu kimseleri görmedin mi? Üzerlerine kıtal farz olunca, onlardan bir topluluk, ALLAH'tan korkar gibi ve daha şiddetli bir korku ile insanlardan korkuyorlar, da: «Ey Rabbımız! Kıtaalı bize niçin farz kıldın? Onu yakın bir zamana te'hir etmiş olsaydın!» dediler. «Dünyâ metâi azdır.» de.. İttikaa eden kimse için âhirethayırlıdır ve çekirdeğin beni kadar zulmolunmazsınız.

SEBEBÎ NÜZÛL: Âyeti celilenin biri mü'minler, diğeri münâfıklar hakkında nâzil olduğuna dâir iki türlü tefsir beyân edilmiştir.

1 — Âyeti celfle, Abdurrahman bini Avf, mukdat, Kuddâme bini maz'un ve Sâ'd bini Ebî Vakkas haklarında nâzil olmuştur. Buzevat hicret emri gelmezden önce zaman zaman ALLAH'ın Rasûlüne gelirler de: «Ey ALLAH'ın Rasûlü! Müşriklerden şiddetli ezâlara ma'ruz kalıyoruz. Bize izin ver de müşriklerle kıtal yapalım.» derler de kıtal için izin isterlerdi. ALLAH'ın Rasûlü «s.a.s» bunlara: «Ben kıtal ile emrolunmadım, kıtaldan ellerinizi çekiniz, namazı kılınız, zekâtı veriniz. dininizi yapmakla meşgul olunuz.» buyururdu. Zaman geldi, ALLAH'ın Rasûlü ve mü'minlerden bir kısmı Medîneye hicret ettiler. Bedr günü mü'minlere kıtal farz olunca, bâ'zı kimseler kıtal yapmayı kerih gördüler. Bunun üzerine ALLAH azze ve celle Hazretleri bu âyeti celfleyi inzâl buyurdu. İbni Abbastan İkrimenin naklettiği diğerk bir rivâyette; İbni Abbas: Abdurrahman ve arkadaşları, Mekke'de ALLAH'ın Rasûlüne geldiler de: «Ey ALLAH'ın Nebisi! Biz müşrik iken kuvvetli idik. İman edince hakîr olduk.» dediler. Bunun üzerine ALLAH'ın Rasûlü: «Ben affile emrolundum. Kavm ile mukaatele etmeyiniz.» buyurdular. Medîneye hicretten sonra onlara kıtal ile emredince mü'minler kıtaldan çekindiler. Bunun üzerine ALLAH azze ve celle bu âyeti celfleyi inzâl buyurdu.

2 — Âyeti celfle, münâfıklar hakkında nâzil olmuştur. Çünkü, insanlardan ALLAH'tan korkar gibi korkmak veyâ daha fazla korkmak ve: «Ey Rabbımız! niçin bize kıtal yazdın?» diye ALLAH'a i'tirazda bulunmak nifak alâmetleridir, denilmiştir.

Birinci kavle zâhib olanlar, sözlerini söyle isbât etmiştir. Mü'minler, kıtâlî arzû ettiklerinde ALLAH'ın Rasûlü onlara: «Kıtaldan sakının, ben kıtal ile emrolunmadım.» demek zorunda kalmıştı. Kıtâla ancak mü'minler râğbet eder. Öyle olunca Şu durum, âyeti celilenin ancak mü'minler hakkında nâzil olduğuna delâlet eder.» demişlerdir.

Bununla berâber âyeti celilenin yüksek anlamı her iki kavle de şâmilidir. Şöyleki: (أَنْ تَرَى الْقَوْمَ) Habîbim Ahmed, Rasûlüm ya Muhammed! Şu kimseleri görmedin mi? Onlara: (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا) Müşriklerden ellerinizi çekiniz, onlarla kıtal yapmayınız. (وَأَتِمُّوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ) Üzerinize farz olan namazı devam üzere kılınız. Zekâtınızı temâmen edâ edi-

niz. denildiğinde..

Bu âyeti celflede namaz ve zekâtın kıtaldan önce farz olduğuna delil vardır

Sebebi nüzilde adları geçen sahaabe Daha Mekke'de iken müşriklerle savaş yapmak için peygamberden izin talep etmişlerdi. (فَالَمْ يَكُنْ عَلَيْهِمُ) Hicretten sonra kıtal üzerlerine farz kılınıp ta Bedre çıkmak zamanı gelince, (اِذَا قَرِيبٌ مِنْهُمْ) savaş istiyenlerden bir firka, bir topluluk, (يَخْشَوْنَ النَّاسَ كَخَشْيَةِ اللَّهِ) nastan yâ'ni: Mekke müşriklerinden AL-LAH'tan korkar gibi korktular. (أَوْ أَشَدَّ خَشْيَةً) Ve hattâ müşriklerden ALLAH korkusundan daha fazla korktular: (رَبَّنَا لَمْ نَكُتِ عَلَيْكَ الْقَتَالُ) Ey Rabbimiz! Niçin üzerimize kıtalı farz kıldın (لَوْلَا أَخَّرْتَنَا إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ) Cihâdî yakın bir zamana telhir edip te bizi kendi hâlimize terketmiş olseydin da biz de ecelimizle ölseydik, dediler.

Burada Hâzin tefsiri: «Bu sözü söyleyenler münâfiklardır. Çünkü. böyle söz söylemek, mü'minlere lâıyk olmaz.» diyor. Bâ'zıları da: «Bu sözü bâ'zı mü'minler, söylemişlerdir. Fakat onlar, bu sözü i'tikaadan değıl, ölüm korkusuyla söylediler ve bu sözlerine sonra tevbe ettiler.» demişlerdir. Bizce her ikisi de mümkün olmakla berâber münâfikların söylemeleri hem akle ve hem de vâkıfa daha uygun olmuş olur.

(نَالِ مَنَافِئِ الدُّنْيَا قَلِيلٌ) Gerek mü'min gerek münâfik kim olursa olsun onlara: «Dünyâ metâi çok azdır.» de.. Dünyâ mâlı ne kadar çok olursa olsun, âhirete nazaran hem çok az, hem de geçicidir. (وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ لِّمَنِ اتَّقَى) Âhiret sevâbı ise ALLAH'a şirkten ve Rasûlüne mâ'siyetten sakınan kimse için çok hayırlıdır. (وَلَا تَطْلُومُونَ قَبِيلًا) Hem de siz en az bir şeyle olun, zulmolummazsınız.

Din yolunda ve bil-hassa ALLAH yolunda savaşta çektiğiniz zahmet ve meşakkatlerde ecrlerinizi hiç bir şeyde noksan almazsınız. Hepsî size tamı tamına ödenir. Öyle olunca Ey mü'minler! kâfirlerle savastan hiç bir zaman yitiz çevirmeyiniz.

Âhiret ni'metlerinin çokluğu karşısında dünyâ ni'metlerinin pek az olduğu husûsunda vârid olan bir hadîsi şerifin tercemesini vererek bu bahse son verelim. Şöyleki:

İmam müslim, Müstevid bini Şeddattan rivâyet ediyor. Sallallahu âleyhi ve Sellem: «Âhirete nazaran dünyâ ancak, sizden birinizin şu parmağını denize batırması gibidir. Baksın bakalım, o parmak denizden ne ile dönecek?» buyurmuşlardı ki: Bu ölçü dünya varlığının âhirete nazaran değeri denizin suyuna karşı parmağın ucundaki ıslaklık kadar oldu-

şu iki cihan Serverinin gaayet belîğ ve gayet lâtif ifâdeleriyle sâbit ol-
muştur.

Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, yukarıki, âyeti celledede ALLAH'tan
korkar gibi nastan korkup ta: «Ey Rabbımız! Üzerimize kıtalı niğn farz
kıldın..» diyenlerin hallerini beyân ettikten sonra, canlılar için ölümden
kurtulmanın mümkün olmadığını beyân etmek üzere buyuruyorki:

اِنَّ مَا تَكُونُوا يُدْرِكُكُمُ الْمَوْتُ وَلَوْ
كُنْتُمْ فِي رُوحٍ مُّشِيدَةٍ وَاِنْ تُصِيبَهُمْ حَسَنَةٌ يَقُولُوا هَذِهِ
مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَاِنْ تُصِيبَهُمْ سَيِّئَةٌ يَقُولُوا هَذِهِ مِنْ عِنْدِكَ قُلْ
كُلٌّ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ فَاَلَمْ يَكُنْ لَهُ الْاَلَاءُ الْقَوْمِ لَا يَكَادُونِمْ يَفْقَهُونَ
جَدِيثًا ﴿٦﴾ مَا اَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنْ لَّهِ وَمَا اَصَابَكَ مِنْ
سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ وَاَنْ سَأَلْنَاكَ لِلنَّاسِ رَسُوْلًا وَّكَفٰى
بِاللَّهِ شَهِيدًا ﴿٧﴾

TÜRKÇE MEÂLİ :

«Ey nas!» Nerede olursanız olunuz; yüksek kâlelerde «muhkem yer-
lerde» olsanız dahi ölüm size erişir. Eğer onlara bir hasene isâbet eders-
e, «bu ALLAH tarafından» derler. Ve yine onlara bir seyyile isâbet
ederse, «bu senin tarafından» derler. «Her biri ALLAH tarafından»
de. Bu kavmin hâline ne oldu da söz anlamıya yaklaşıyorlar. Ha-
seneden sana isâbet eden şey ALLAH'tandır. Seyyileden sana isâbet eden
şey ise nefisindendir. Seni mâna Rasûl gönderdik. Buna şâhîd yâhuden
ALLAH kâfi oldu.

SEBEBİ NÜZÛL: Âyeti celle, münâfiklar hakkında nâzil olmuştur. Çünkü münâfiklar, Uhud maktûlleri hakkında: «Onlar yanımızda olsalardı, ölmezler ve öldürmezlerdi.» dediler. Bunun üzerine ALLAH azze ve celle, bu âyeti celleyi inzâl ile münâfikların bu inanışlarını reddetti.

Bâ'zıları da: Âyeti celle: «Ey Rabbımız! Bize kıtâlı niçin farz kıldın..» diyenler hakkında nâzil oldu; ALLAH'ü Teâlâ, onların bu itirazları üzerine (أَبْنِ مَا تَكُونُوا يَدْرِكُ الْمَوْتَ) âyeti cellesini inzâl buyurdu da onları reddetti.» demişlerdir. Allahü â'lem.

(أَبْنِ مَا تَكُونُوا يَدْرِكُ الْمَوْتَ) Ey ölümün korkusuyla ALLAH yolunda savaştan kaçanlar! Nerede olursanız olun, ölüm size yetigir. Her yerde yakanıza sarılacaktır, ondan kurtuluş yoktur. Savaşa çıksanız da öleceksiniz, çıkmazsanızda öleceksiniz. Öyle olunca ALLAH yolunda savaşarak ölmek yatak içinde yatarak ölmekten daha hayırlıdır. Çünkü, savaştan ölmek şehâdet rütbesine nâil olarak ölmektir. Böyle ölümler, mü'minlerin ebedî ni'metlere, sonsuz seâdetlere erişmesine bir vesfedir. Akıl saahibleri, elbette böyle ni'metleri elden kaçırmazlar. Nitekim es-hâbın hemen hepsi de savaştan kaçmamışlar, fırsat düştükçe harb meydanlarına atılmışlar, arslanlar gibi çarpışmalar, vâdeleri tamam olanlar şehâdet şerbetini içerek Rabbılarına kavuşmuşlar, hesabsız ni'metlere nâil olmuşlardır.

Evet ey insanlar! Ölüm hepinize erişecektir. (وَلَا كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّنْهُ) Yüksek kalelerin, ulvî köşklerin, sağlam burcları ve muhkem yerlerin içinde olsanız dahi..

(وَأَن تَصْبِرُوا حَتَّىٰ يَأْتِيَ الْبُرْجَانِ) Âyeti celilenin bu kısmı münâfiklar ve yahûdler hakkında nâzil olmuştur. ALLAH'ın Rasûlü Mekkedden göç edip Medîneye geldiği zaman, Medîne bolluk ve ucuzluktu. Münâfikların nifakları, yahûdlerin küfürde inâd ve ısrarları üzerine Teâlâ ve Tekad-düs, Hazretleri; ni'metlerinden bâ'zılarını imsâk için kıtlık yarattı. Münâfiklar ve yahûdler, kendi küfürleri sebebiyle hâsıl olan bu darlığı kendilerinden bilmediler de ALLAH'ın peygamberine atfederek: «Şu rascûl ve arkadaşları Medîneye gelelidenberi ekinlerimiz ve meyvelerimizde noksanlık görür olduk.» dediler. Bunun üzerine ALLAH azze ve celle, onların kötü hallerini bildirmek üzere Âyeti celilenin bu kısmını inzâl buyurdu. da: Yâ Muhammed! Yahûdilere ve münâfiklara bir hasene, bir iyilik, yâ'ni: ekinlerine ve meyvelerine bolluk ve ucuzluk isâbet ederse bu ALLAH tarafından, derler. (وَأَن تَصْبِرُوا حَتَّىٰ) Ve eğer onlara bir seyyie, meyvelere ve narhlara bahahlık isâbet ederse (يَأْتِيَ الْبُرْجَانِ) bu kötülük senin tarafından, senin yüzündendir; derler.

Bâ'zıları: «Hasene ile murad, Bedr savaşı ve Bedr ganimeti; Seyyie ile murad da Uhud katli ve Uhd hezimet-i» demişlerdir. Mâ'nâ: Yâhûdiler ve münâfiklar: Yâ Muhammed Bu katli ve hezîmet senin tarafındandır. Bu savaşı sen bize yükletmese idin, bunlar, bizim başımıza gelmezdi. dediler; demek olur.

Her ne olursa olsun; yahûdiler ve münâfiklar, küfürleri yüzünden kendilerine isaabet eden seyyileri nefislerinden bilmezler de Âhır zaman Nebîsi Muhammed Mustafa sallellâhü aleyhi ve sellemden bilirler ve o zâti şerife uğursuzluk isnâd ederlerdi Halbuki. ALLAH azze ve celle Hazretleri bundan önce geçen peygamberlerin ümmetlerinden küfür üzerende ısıra edenleri de aynı cezâ ile cezalandırmıştı. Ötedenberi devâmı edegelen âdeti îlâhiyye ve sünneti rabbâniyye böyle idi. Fakat, yahûdiler ve münâfiklar, bunu böyle anlamazlar ve anlamakta istemezler.

Bu günkü yahûdilerin dedeleri olan Benî İsrâail de Hazreti Mûsâya aynı iftirayı yapmışlardı. Teâlâ ve 'Tekaddes, bunu peygamberine kur'ânî kerimde bildirmiştir. (Bak. (وَإِذَا جَاءَهُمُ الْحَسَنَةُ قَالُوا لَئِنْ كُنَّا إِلَّا لَنَسْتَأْذِنَ بَعْضُنَا لِبَعْضٍ أَن يَحْبِسَهَا عَلَيْهِمْ) Yine ALLAH azze ve celle, (وَمَا يُرِيدُ إِلَّا لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّيسَ الَّذِي كُنْتُمْ تُكْرِهُونَ) âyeti celîlesinde beyân buyurduğu vechile başka ümmetlere de aynı cezâyı vermiştir.

Çünkü, ma'siyetin cezası seyyie, lââtın cezası ise hasenedir. (وَلَوْ أَنَّهُمْ بِالْخَيْرَاتِ وَالْإِحْسَانِ) kavli şeriflerinin anlamaları bize bu hakikatı bildirmektedirler. Yahûdilerin ve münâfikların da bunları böyle bilmeleri icâbeder. Ne yazıkki, onların küfürleri hakikatların bilinmelerine ve meydâne çıkmalarına mâni'dir.

Bu hakikatler böyle apaçık dururken, onlar tutarlar da bolluk ve ucuzluk gördüklerinde ALLAH tarafındandır, derler, darlık ve pahalılık gördüklerinde «Muhammed ve arkadaşları tarafından.» derler. (نَلِكُ مِنْ) Bu onların hepsi de ALLAH tarafındandır, de.. Yâ'ni: Hasene de, seyyie de bolluk ta, darlıkta; zafer de, hezîmet te; ganimet te, katli de.. hepsi de ALLAH tarafındandır; de.. Yalnız Hasene ALLAH tarafından bir inhsan; seyyie de ALLAH'tan bir ibtilâ ve bir imtihandır. Bunlar böylece birer hakikat iken (فَاَلْهَذَا الْقَوْمُ) şu kavmin haaline ne oldu" da yahûdilerin ve münâfikların hallerine ne oldu da (لَئِكَ لَا يَفْقَهُونَ) bir sözü, bir haadiseyi ve bil-hassa kur'ânî kerimin mâ'nâlarını anlamıya yaklaşıyorlar. Fıkıhları olmuş olsa idi olayları iyi incelerler, sözleri iyi anlarlar, kur'ânî kerimin mâ'nâlarını iyi idrâk ederler de, hayır ve şerrin ALLAH'tan olduğunu bilirler ve ALLAH'ın Rasûlüne «haşa» uğursuzluk isnâdine kakışmazlar. Ve ona îmân ile ibtilâdan nefislerini korurlar da dünya ve âhîret seâdetine nâil olmağa çalışırlardı. Heyhât!.

(مَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ) Yâ Muhammed! ve Ey akl saahibi insan! Sana bir hasene: Bir ni'met ve bir inhsan isâbet ederse. (فَرِحْنَا) bu ALLAH'ın fazlından bir lütuf ve inhsandır. (وَمَا أَصَابَكَ مِنْ رِيْسَةٍ) Ve sana bir beliiye

ve bir musibet isâbet ederse (فَنَفْسُكَ) bu da kendi nefsindendir. Nefsinin ve ellerinin kazancıdır. (Bak.. وما آتاكم من مّصيبة فما كسبتم أديبكم..)

(وَأَرْسَلْنَاكَ لِلنَّاسِ رَسُولًا) Biz seni insanlara elçi olarak gönderdik. Sana lâıyk olan risâleti, nasa tebliğdir. Hasene ve seyyie sana âid değildir. (وَكَفَى بِاللّٰهِ شَهِيدًا) Ve senin peygamberliğine şahid yönünden ALLAH kâff oldu. Yâ'ni: Yâ Muhammed! Biz seni bütün nâsa peygamber olarak gönderdik. ALLAH'ta buna şâhid oldu. Vazîfeni yap, risâleti tebliğ et. Ötesi bize âiddir.

Teâlâve Tekâldes Hazretleri, yukardaki âyeti celfilelerde insanlara isâbet eden hasene ve seyyielerin sebeplerini ve Hazreti Muhammedin peygamber olarak gönderildiğini beyân buyurduktan sonra, ALLAH'ın Nebîsine itâatın ALLAH'a itâat olduğunu beyân etmek üzere buyuruyor ki :

مَنْ يُضِيعِ الرَّسُولَ فَقَدْ ضَاعَ اللَّهُ وَمَنْ تَوَلَّى
فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِظًا ۖ وَيَقُولُونَ ضَاعَتْ فَاذْهَبْزُوا
مِنْ عِنْدِكَ بَيْتَ صَافِيَةٍ مِنْهُمْ غَيْرِ الَّذِي نَقُولُ ۖ وَاللَّهُ يَكْتُبُ مَا
يُبَيِّنُونَ ۖ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ وَكَفَى بِاللَّهِ وَكِيلًا ۖ
أَفَأَمِينَدَبَرُونَ ۖ لَقْرَأْنَا وَلَوْ كُنَّا مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ
أَخْتِلَافًا كَثِيرًا ۖ

HİKMETLİ ANLAMI :

Bir kimse Rasûle itâat ederse ancak, ALLAH'a itâat etmiş olur. Bir kimse tâattan yüz dönerse, Habîbim! Seni onların üzerine muhafız olarak göndermedik. «onlar bir emre» baş üstüne, derler. Fakat, yanın-

dan çıktıklarında, onlardan bir topluluk söylediğin şu ahdın başkasını kurarlar. ALLAH, onların kurdukları hileleri yazar. Öyle olunca onlardan yüz çevir, ALLAH'a güven. Yardımcı olarak ALLAH sana kâfi oldu. Kur'ânı derince düşünmezler mi ALLAH'ın başkasından olmuş olsaydı, onda bir çok bozukluklar bulacaklardı.

SEBEBİ NÜZÛL: Rasûlüllâh Sallellâhü aleyhi ve sellem, bir gün: bir kimse bana itâat ederse, ALLAH'a itaat eder ve bir kimse banama-habbet ederse ALLAH'a mahabbet eder.» buyurmuşlardı. (1) ALLAH'ın Rasûlünün bu hadisini duyan bâ'zı münâfiklar: « nasaaraanın, meryemin oğlu İ'sâyı Rab ittihaz ettikleri gibi, Muhammed de bizim kendisini Rab ittihaz etmemizi istiyor.» dediler. Bunun üzerine Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, bu âyeti celîleleri inzâl buyurdu. Bu hususta Âli İmran sûresinde bilgi verilmiştir. (Bak.. قل أن كنتم تحبون الله فاتبعوني)

(من بطع الرسول فقد اطاع الله) Mâ'nâ: Bir kimse şu Rasûle itâat ederse, ALLAH'a itaat etmiş olur. Çünkü, ALLAH'ın Rasûlü olan bir zât ALLAH'a itâatı emreder; ALLAH'a şirk ve isyandan nehyeder. Öyle olunca ALLAH'ın Rasûlüne itâat, ALLAH'a itâat demek olur. Bu husus, amel işleme esnâsında daha fazla göze çarpar.

İmam Şâfiî Hazretleri: «ALLAH, kitabında oruç, namaz zekât ve hacc gibi her hangi bir ibâdeti farz kıldığında; ALLAH'ın Rasûlünün beyânı olmamış olsaydı, biz nasıl ibâdet edeceğimizi bilemezdik. Ve bizim için dürüst bir ibâdet yapmamız mümkün olmazdı. İşte: ALLAH'ın Rasûlü, bu şerefli menzilde olduğu zamanda, hakikat üzerine ona tâat ALLAH'a tâat olmuş oluyor.» demişlerdirki, hakikatte budur.

(ومن تول) Bir kimse de Rasûle itâatı kabul etmez ve ondan yüz dönerse (فإنا أرسلناك عليهم حفائلا) Habîbim Ahmad! Biz seni onların üzerine amellerini hıfzedici olarak göndermedik; fakat, onların her emirleri ALLAH'adır. Sen onları, ne seyyielerden ve ne de seyyielerin cezasından koruyamazsın.

Müfessirler: Rasûle tâattan yüz çevirme hâli kıtal âyetinden önce idi. Bu âyeti celîle kıtal âyeti ile neshedildi, demişlerdirki: Kıtal âyeti nâzil olduktan sonra, Rasûle itâattan yüz dönenlere, savaş i'lân ediliyordu.

(وتولون طاعة) Bu âyeti celîle, münâfiklar hakkında nâzil olmuştur. Çünkü, münâfiklar, ALLAH'ın Rasûlüne sâdece lisanlarıyla: «Seni tasdik ettik ve sana imân ettik. Bize ne emredeceksen emret, scenin emrine

[1] من الماعنى فقد اطاع الله ومن احنى فقد احب الله..

karşı bize düşen, ancak tâattır, emrini kabul etmektir.» derler. Fakat, Habibim! (يَا أَيُّهَا الْمُهَيَّم) Yanından çıktıkları zamanda, (بِتَاطَاعَتِهِمْ) evlerine çekilirler de, sana verdikleri tâat sözünün aksini kurarlar, şâirin beytler düzdüğü gibi hile düşünür ve tuzaklar kurarlar. diğer bir anlam ile: Söylediğin sözün hilâfını, emrettiğin şey'in aksini yaparlar. Kabûlü değil, reddi, taatı değil isyânı alırlar.

(وَاللَّهُ يَكْتُبُ مَا يُبْذَرُ) ALLAH'ü Azimü-şşan, geceleyin onların evlerinde tasarladıkları kuruntularını, düzenlerini, tezvirlerini, bozduklarını ve değiştirdiklerini yazar; Vahyile sana bildirir, kur'ân âyetlerinde zikreder; amel defterlerine yazdırır; zamanı gelince cezâlarını vermek üzere meleklerle emreder. İbni Abbas: «Nifaktan münâfıkların gizlediklerini yazar.» demiştir.

Öyle olunca Yâ Muhammed! (يَا أَيُّهَا الْمُهَيَّم) Onlardan yüz çevir, yaptıklarına aldırış etme intikam duygusu besleme, sapıklıkları içinde kendi hallerine terket. Çünkü, hakikaten biz onlardan intikâmımızı alacağız. (وَنُكَلِّعُكَ) ve sen ALLAH'a güven, bütün işlerini ona havâle et, ziyraa: Onların yaptıklarına karşı ALLAH sana kifâyet eder ve o münâfıklardan senin intikâmını alır. (وَكُنْ بِأَمْرِ اللَّهِ وَكَيْلًا) ALLAH sana kâfi bir vekil oldu. Yardımcı yönünden ALLAH sana yeter.

(أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ) Tedebbür. aslında işlerin sonlarına nazar etmek ve neticelerini düşünmektir. Sonradan; derin düşünme ve etraflıca mülâhaza etme anlamlarında kullanılmıştır.

Kur'ânı tedebbürün anlamı: ma'nâlarını etraflıca incelemek, hükümlerini tefekkür etmek ve âyetlerde olan incelikleri görmek, demektir.

İbni Abbas: Âyeti celiflenin anlamında: Kur'ânı kerimde olanları tefekkür etmezler mi? Bâ'zısının bâ'zısını tasdikini görmezler mi? Mev'izelerden, zikrden, emrinden, nehidten kur'andan olanları görürler de, halktan bir kimsenin buna kaadir olmayacağını adrâk etmezler mi? diye tefair etmiştir.

Bilginler: Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, kur'ânı ve kur'ânın içindekileri, iyi ve derin düşünmeyi Muhammed «s.a.s» in peygamberliğinin hakikat olduğuna delil yaptı, demişlerdir.

Bu hususta hüccet üç vecihtir. Birincisi: Teâlâ ve Tekaddes: Fesaa-hatinde ve üslûbunda Kur'anın mislini getirmekten halkı âciz kıldı. İkincisi ALLAH azze Ve celle, Kur'ânın gaaibden haber vermesinde halkı âciz kıldı. Teâlâ ve Tekaddes, Peygamberini, münâfıkların hallerine, gizli hile ve hud'alarına, geçmiş milletlerin haberlerinden bir kısmına ALLAH'tan başka kimsenin bilemiyeceği bâ'zı gayblara muttali

kıldı. Üçüncüsü: Kur'ânı kerimin uygunsuzluktan ve âyetlerin birbirini bozmasından sâlim olmasıdır.

Vâcib Teâlânın (ولو كان من عند غير الله لوجدوا فيه اختلافًا كبيرًا) nazmı gerifi ile murad da bu ma'nâdır. Ma'nâ: Bu kur'ânı kerim, ALLAH'tan başkası tarafından olmuş olsaydı, bunda çok uygunsuzluk bulurlardı. İbni Abbas: Kur'an ALLAH tarafından olmamış olsaydı, âyetleri arasında birbirine uymıyan ve birbirlerinin anlamlarını nakzeden âyetler bulunurdu, demiştir. Diğer bir rivâyette İbni Abbas: Kur'an ALLAH'ın yarattıkları tarafından olmuş olsaydı, onda yalanlar ve ihtilâflar bulunurdu. Demidir.

Bâ'zıları da: Kur'an, ALLAH'tan başkası tarafından olmuş olsaydı, onun gaaibden heber verdiği şeylerde çok uygunsuzluk bulunurdu. Çünkü gaybi ALLAH'tan başka kimse bilmez. Kur'an âyetlerinin aralarında ihtilâf ve uygunsuzluk bulunmadığı için, ALLAH tarafından olduğu böylece sâbit olmuş oldu. Anlamı, bu tevcihlerin hepsine şâmilidir.

Bâ'zıları: Kur'an ALLAH'ın başkasından olmuş olsaydı, âyetler ve sûreler arasında fesaahat ve belâgat yönlerinden çok ihtilâf olurdu. Demişlerdir. Buna göre mâ'nâ: Kur'an mahlukların kelâmı olmuş olsaydı; bâ'zısı, fasîh, belîğ, hasen; merdûd, fâsîd, karışık ve kusurlu olurdu. Mâdemki, fesaahat ve belâgat yönlerinden Kur'anın hepsi de güzel ve hepsi de bir düzen üzerindedir. Öyle olunca kur'anın ALLAH tarafından olduğu sâbit olmuş oldu.

ANLAMIN ÖZETİ: Kur'anın lâfzında ve ma'nâsında tefekkür etmezler mi? Tefekkür etmiş olsalardı, onda bozukluk olmadığını, gayıbdan verdiği haberlerin doğru olduğunu bilirler ve ALLAH'tan başkası tarafından olan kelâmın bozukluk ve ihtilâftan haali olmadığını idrâk ederlerdi. Mademki kur'anda tezaad ve ihtilâf yoktur. Öyle olunca başkasının kaadir olamayacağı şey'e kaadir olan ve başkasının bilemeyeceği şeyleri bilen zâtî ecel ve â'lâ tarafından olduğunda da şüphe yoktur.

Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, yukarıki âyeti cilllelerde Rasûle itâatın ALLAH'a itâat olduğunu, yahûdilerin ve münâfıkların ALLAH'ın Rasûlüne: «Emrimiz ve şânımız sana itâattır.» dedikleri halde yanından çıktıktan sonra, söylediklerinin aksini yaptıklarını ve fessad çıkarmak için çalıştıklarını, onların yaptıklarını ALLAH'ın yazdığını, yahud ve münâfıkların kur'an üzerinde düşünmediklerini, kur'an ALLAH kelâmı olmamış olsaydı, tenâkuzlar bulunacağını beyân ettikten sonra, münâfıkların diğer fâsîd emellerini beyân etmek üzere buyuruyorki:

وَإِذَا جَاءَهُمْ أَمْرٌ مِّنَ الْأَمْرِ وَلِئَعْلَهُمُ

أَدْعَاوُهُمْ وَلَوْ رَدُّهُ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَى أُولِي الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلَّهُمْ

الَّذِينَ يَسْتَنبِطُونَ مِنْهُمْ وَلَوْ لَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ

لَا تَبْعُثُ الشَّيْطَانَ إِلَّا فُلْيَا

TÜRKÇE ANLAMI :

Emniyet veya korkudan onlara bir haber geldiği zamanda onu ifşâ ederler. O haberi şu Rasûle ve kendilerinden olan emr saahiblerine havâle etmiş olsalardı, onlardan hüküm çıkaran kimseler onu bilirlerdi. Üzerinize ALLAH'ın fazl ve rahmeti olmamış olsaydı, azanız haarîç, hepiniz şeytâna tâbi olurdunuz.

SEBEBİ NÜZÛL: Âyeti celîlenin sebebi nüzûlüne âid rivâyetleri bâ'zı farklarla kur'an dili tefsîrinden aynen naklediyoruz. Şöyleki:

Münâfıklar, fırsat buldukça yalanlar uydururlar ve çirkin haberler yayarlardı. Zaif müslümanlardan bir kısımları da peygamber «s.a.s»in gönderdiği seriyyelerin ahvâline dâir acılı veya sevinçli haberleri duydukları zaman doğru veya yanlış olduğunu incelemeyen; önünü veya sonunu düşünmeden ifşâ ederler ve bu saygısızlıktan bâ'zı fesadlar haasıl olurdu. Mufessirlerin ekserisi bu âyeti celîlenin bundan dolayı nâzil olduğunu beyân etmişlerdirki: Bu sûrette sebebi nüzûl ahvâli harbiyye ve askeriyyenin ifşâsı olmuş oluyor; demektir.

Diger taraftan sahihi müslimin İbni Abbas tarikiyle Hazreti Ömerden rivâyet ettiği hadîsi şerife göre: Hazreti Rasûl «s.a.s» hanımlarından ayrı bulunduğu sırada Hazreti Ömer mescidde eshaabın «Hazreti Rasûl kadınlarını boşamış» diye teessürle konuştuklarını görmüş ve bunu havsalası olmadığından derhal koşup izin isteyerek Rasûlüllâhin huzûruna girmiş. Biraz konuştuktan sonra bir vesîle bularak ALLAH'ın Rasûlünden: «kadınlarını boşadın mı?» diye sormuş. «Hayır!» cevâbını alınca çıkıp: «Ma'lûmunuz olsun! Rasûlüllâh kadınlarını boşamadı.» di-

ye nidâ etmiş. Bu âyette bunun üzerine nâzil olmuşturki: Bu rivâyet, Hazreti Ömerin hakikatı istinbâtına işâretle onun senâsını da ihtivâ etmektedir. Buna göre sebebi nüzûl, Sürei nisânın esas i'tibâriyle ihtivâ ettiği âile hükümlerine bir alâkayı da haazir. Fakat, âyeti cellienin terbiyevî hükmü umûmî olduğundan daha ziyâde harbe âid halleri ve siyâsî terbiyeyi istihdâf eder bir şekilde irad buyrulmuştur. Çünkü, bunlarda boşboğazlık daha çok yayılır ve bu boşboğazlıklar daha zararlıdır.»

(واذا جاءهم امر من الامم او الخوف) Münâfıklara veya zâif mü'minlere, emniyetten «feth ve ganimetten» yâhut korkudan, yenilme ve öldürülmeden bir haber geldiği zamanda (اذاعوا) aslına esâsına hakikat veya hîlâfına bakmıyarak, önünü ve sonunu gözetmiyerek, iyilik ve kötülüğünü, mazarrat ve men'featını nazar i'tibâra almıyarak halk arasında yayarlar. Bundan da islâm dîni ve müslimanlar aleyhine büyük zararlar doğar ve fesadlar zuhûr eder. Halbuki, onlar böyle yapmasalar da (ولوردوه الى الرسول والى اولى الامر منهم) böyle bir şey duydukları zaman, onu ifgâ etmeseler de ALLAH'ın Rasûlüne, kendilerinden olan Ebû Bekr, Ömer, Osman ve Ali gibi rey ve basîret saahibi emirlerine veyahut, se-riyye kumandanlarına havaale etmiş olsalardı (لعله الذين يستنبطونه منهم) onlardan akl ve tecrübe saahibleri, ilm ve mâ'rifet erbaası, harb hülelerine ve siyâsete vâkif bilgi saahibleri kimseler onu bilirler ve ondan mâ'nâlar çıkarırlardı. Sizler, bunları gözetmeden gelici güzel ifgâllarınla bir çok zararlara ve huzursuzluklara sebep oldunuz. Günahlar işlediniz. Bu haalinize göre:

(ولولا فضل الله عليكم ورحمته) ALLAH azze ve celle Hazretlerinin, Muhammed «s.a.s.»i peygamber olarak göndermesi, kur'anı kerîmî ona insâl buyurması fazl, tevfiik ve hidâyeti olmamış olsaydı (لا تبتم الشيطان الا قلابا) azınız haaric; çoğunuz şeytâna uyar, küfür ve dalâlet üzerinde kahr ediniz. Şeytâna uymaktan istianâ edilen bu zatler: Zeyd bini Amr bini Nüfeyl, Varaka bini Nevfel ve Kays bini Sâid.. gibi bir takım kimselerdiki: Bunlar, peygamberin bâ'sinden önce akileri ile imân etmiş ve hidâyete ermişlerdir.

Şeriatte kıyâsın hüccet olduğuna, âyeti cellide delil vardır. Yine âyeti cellide: Nassile bilinmiyen olayların hükümlerinde, istinbât ile bilineceğine; istinbaatın bir hüccet olduğuna; olayların hükümlerinde bilinmiyen üzerine alimleri taklidin vâcib olduğuna; Nebî aleyhisselâmın ve ül-ül emrin hüküm istinbâtıyla mükellef olduklarına delil vardır.

Yine Âyeti cellile, şeytaana tâbi olan şu kimseleri ALLAH'ın fazl ve rahmetiyle men'ettiğine delâlet de eder. Allâhü a'lem!

Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, yukarıki âyeti celîlede, mü'minleri da terğib ettikten, münâfıkların cihada râğbetlerinin azlığını mü'minleri savaştan geri koymak için münâfıkların sarfereceği bildirildikten sonra, mü'minleri cihâda teşvik ve terğib etmeye uyaruyorki:

فَقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ

لَا تُكَلِّفُ لِنَفْسِكَ وَحَرْصِ الْمُؤْمِنِينَ عَسَى اللَّهُ أَنْ يَكْفِ

بِأَسْرَارٍ لَّذِينَ كَفَرُوا وَلِلَّهِ شَدَّ بَأْسًا وَأَشَدُّ نَجْمًا

MEÂLİ MÜNİFİ: Yâ Muhammed! ALLAH yolunda mukararak nefsinle mükellefsin; mü'minleri «harbe» teşvik et. Küfranselerin fitnelerini «şiddetlerini» men'etmeğe ALLAH yakfALLAH kuvvetçe çok şiddetli ve ukûbet yönünden de çok şiddetli.

SEBEBİ NÜZÛL: Âyeti celîle, Hazreti Rasûlün Bedri Suğraa mak üzere Ebû Süfyan ile va'dleşmesi üzerine nâzil olmuştur. (Hud savaşının sonunda Ebû Süfyan: «Yâ Muhammed! Bedr meistersen seninle bir daha görüşebiliriz.» demiş, Bunun üzerine aleyhi ve sellem: «ALLAH dilerse, sizinle bizim aramızda, lirtmişti. (Bak... الذين قال لهم الناس ان الناس) Bedri Suğraa f

l Ka'de ayında olurdu. ALLAH'ın Rasûlü Ebû Süfyan ile burmak üzere vâ'dleşmişti. Panayır zamanı yaklaşınca, ALLAH ü «s.a.s» Bedri suğraaya çıkmak üzere eshaabına hazır olmalarını verdi. Sahaabeden bir çokları buraya gitmekten çekinmişlerdi rine bu âyeti celîle nâzil oldu. Âyet nâzil olunca ALLAH'ın almız başıma olsam, düşmana karşı yine çıkarım.» dedi. Mai miş sahabe ile berâber Bedri Suğraaya hareket etti. ALLAH le Hazretleri müşriklerin kalblerine korku bıraktı. Ebû Süfyan le berâber yolda, «Merr-üzzahran» denilen yerden geri döndü ü Süfyaanın yoldan geri dönmesine çok müteessir oldu da b suna; kavut helvası yiyen ordu anlamına «Ceyş-üssevîk» adı ALLAH'ın Rasûlü ve arkadaşları Bedri Suğraaya geldiler, K nseye rastlamadılar, yanlarında ticâret metaası vardı. Orada s ldılar, alış veriş ettiler, çok para kazandılar, sağlam ve zengî dîneye döndüler.

ALLAH'ın Rasûlü «s.a.s» Rabbısına güvenerek, hiç kimseden yerek yetmiş sahaabe ile, Bedri Suğraaya kadar gittiği ve orac net ve selâmetle döndüğü gibi, onun vefâtından sonra, birinci l n Ebû Bekr «r.a», de zekâtı vermekten imtinâ eden mürtedler ni şekilde hareket etmiş, her tarafa ordular göndermiş, on bir a ıcı peygamberle savaş yapmış, ALLAH'ın yardımıyla hepsini etmiş, iki sene gibi kısa bir zamanda Arabistan yarım adasını yyeti tamamen haakim kılmıştır. Ve böylece ALLAH'ın Ras lîfelîğine lâıyk olduğunu isbât etmiştir. (R.A)

Ey nebîler Serveri Habîbim! Nas, seni terk etse de yalnız d n, ALLAH yolunda cihaddan kalma, müşriklerle mukaate لا تكف الانك) Sen ancak, nefsinle mükellefsin ve sen ancak n sorumlusun Başkalarının düşünce ve hareketlerinden mes' u, Kendi başına dahi olsan kat'ıyyen kimseden çekinme, Cih inkü ALLAH, senin yardımcındır. başkaları değil. Böyle olmak r (وحرص المؤمن) Mü'minleri de harbe teşvik ve savaba ter ü'minler için tergip ve teşvik kâfidir, onları kutaala zorlama. عسى الله أن يكف بأس الدين كفرو) ALLAH azze ve celle Hazretleri, k mselerin şiddet ve kuvvetlerini men'etmeğe yakın oldu. Hakka du. Ebû Süfyan askerîyle (Merr-üzzahran)a geldiğinde ALLAH rin kalblerine korku attı ve onları yoldan geri çevirdi. ve böyle ne zafer ihsân etti. (والله أشد بأساً) ALLAH'ü Teâlâ kuvvet ve k stinden Kureys müşriklerinden ve bütün kuvvet saahiblerind ıvvetli ve daha şiddetlidir. (وأشد تكبلاً) Tenkil yönünden zab ve ukûbet cihetinden, zâlimleri ezmek ve susturmak, rezil v mek yönünden de çok şiddetlidir Kimse onun kuvvetine kar az.

فَالَكُمْ فِي الْمُنَافِقِينَ فِتْنَةٌ وَاللَّهُ أَرْكَنُهُمْ
يَا كَسْبُوا أَرِيدُونَ أَنْ يَهْدُوا مَنْ أَضَلَّ اللَّهُ وَمَنْ يُضِلِّ اللَّهُ فَلَنْ
يُجِدَ لَهُ سَبِيلًا ۚ وَذُوالْوَلَدَيْنِ كَمَا أَهْرَأْتُمْ كُونُوا
سَوَاءً فَلَا تَخْذُوا مِنْهُمْ أَوْلِيَاءَ حَتَّى يَهَابُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ
فَإِنْ تَوَلَّوْا فَعُدُّوهُمْ وَأَقْتُلُوهُمْ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ وَلَا تَخْذُوا
مِنْهُمْ أَوْلِيَاءَ وَلَا نَصِيرًا ۝

TÜRKÇE ANLAMI :

Ey mü'minler! münâfiklar hakkında üki fırkaya ayrılmanız size lâ-yık değil; ALLAH onları kazandıkları küfür sebebiyle ters çevirdi. AL-LAH'ın daâlette kaldığı kimseyi hidâyette bulmakını istersiniz? ALLAH bir kimseyi daâlette bulursa, elbette sen ona bir hidâyet yolu bulamaz-sın. Münâfiklar, kendileri küfrettikleri gibi; sizin de küfredip onlarla be-raber olmanızı arzû ederler. Öyle olunca ALLAH yolunda hicret edinciye kadar onlardan veliler ittihaz etmeyin. İslâm dininden yüz çevirirlerse, hemen onları yakalayın; bulduğunuz yerde onları öldürün. Hem de on-lardan velî ve yardımcı ittihaz etmeyin!

SEBEBİ NÜZÛL: Âyeti cillilelerin sebep nüzûlleri hakkında tefsirlerde çeşitli rivâyetler beyân edilmiştir.

I — Âileleriyle berâber müsâliman olarak ALLAH'ın Rasûlüne ge-len bir kavim hakkında nâzil olmuştur. Bunlar, Medîneye geldikten sonra ALLAH'ın dilediği kadar Medînede kaldılar. Sonra; «Ey ALLAH'ın Ra-sûlü! Medînenin havası bize ağır geldi, hasta olduk, sahraaya çıkmak is-tiyoruz, bize izin ver.» dediler. ALLAH'ın Rasûlü, onların sahraaya çık-malarına izin verdi. Bunlar, Medîneden çıktılar, merhale merhale göçerek müşriklere katılıncıya kadar gittiler. Onlar gittikten sonra mü'minler,

bunlar hakkında söz ettiler, Bir kısım mü'minler: «Bunlar bizim gibi müslüman olsalardı, bizimle berâber kalırlar, bizim sabrettiklerimize sabrederler, Medîneyi bırakıp gitmezlerdi.» dediler. Diğer bir kısımları da: «Onlar da bizim gibi müslimandırlar, Medîneden mâ'zeretleri olduğu için çıktılar. Durumları meydâne çıkıncıya kadar onları küfre nisbet etmemiz doğru değil.» dediler. Bunun üzerine Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, bu âyeti celîleleri inzâl ile onların münafık olduklarını meydâne çıkardı.

2 — Tefsîri Kebir de ve Haazin tefsîrinde beyân edildiği vechile âyeti celîleler, Mekkede islâm olduklarını izhaar den bir kavm hakkında nâzil olmuştur. Bu kavm islâm dînine girdiklerini açığa attıkları halde, hem Medîneye hicretetmemişler, hem de müslümanlar aleyhine müşriklerle yardımda bulunmuşlardı. Müslümanlar bunların dinleri hakkında ihtilâfa düştüler. Bir kısım mü'minler bunlar hakkında: «müslümandır.» dediler. Bir kısım mü'minler de: «Bunlar münâfıktır?» dediler ve çekiştirdiler. Bunun üzerine ALLAH azze ve celle, bu âyetleri inzâl buyurdu. Bu rivâyet, Katâde ve İbni Abbasın kavlidir.

3 — Uhud günü ALLAH'ın Rasûlü «s.a.s» ile berâber savaşa çıkma-
yıp ta geride kalan münâfıklar hakkında nâzil olduğu da rivâyet edilmiştir. Uhud savaşına çıkmıyan münâfıklar: mü'minlere: «Uhudda savaş olacağını bilmiş olsaydık, sizinle berâber savaşa çıkardık.» dediler. Onların bu sözleri üzerine eshaabı Rasûl ihtilâfa düştüler. Bir kısımları: «Ey ALLAH'ın Rasûlü! Bunları öldür, çünkü bunlar münâfıklardır.» dediler. Diğer bir kısmı da: «Onları affet, ey ALLAH'ın Rasûlü! Ziyraa : Bunlar, islâm kelimesini söylediler.» dediler. Bunun üzerine Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, bu âyeti celîleleri inzâl buyurdu. Bu rivâyet Zeyd bini Sâbitin kavlidir.

Zeyd bini Sâbitten diğer bir rivâyet. . ALLAH'ın Rasûlü, Uhud savaşına çıktığı gün, onunla berâber çıkanlardan bir kısmı geri döndüler. Eshaabı Rasûl, bunlar hakkında iki firkaya ayırdı. Bir kısmı: «Onları öldürürüz.» dediler. Bir kısımları da: «Öldürmeyiz.» dediler. Bu âyet bunlar hakkında nazil oldu. Bunun üzerine ALLAH'ın Rasûlü «s.a.s»: «Medîne temizdir. Kõrüğün demirin pasını temizlediği gibi, bu da erkekleri temizledi.» buyurmuştur. (I)

4 — Dalâlete düşen bir kavm hakkında nâzil olduğu da rivâyet edilmiştir. Bu kavm, imanlarını izhâr ettikten sonra, müslümanların mallarını alıp Yemâmeye gittiler. mü'minler, bunlar hakkında ihtilâfa düştüler. Bunun üzerine bu âyeti celîle nâzil oldu; diye de rivâyet edilmiştir.

[1] قال رسول الله ﷺ إنها طيبة تلقى الرجال كما تلقى الكبر خث الحديد.

5 — Ureyneliler hakkında nâzil olduğu da rivâyet edilmiştir. Onlar zulm yaptılar. ALLAH'ın Rasûlünün âzadlı kölesi olan Yesâri öldürdüler. Mü'minler bunlar hakkında ikiye ayrıldılar. Bu âyeti celîle nâzil oldu.

6 — Hazreti Âişeye iftira olayını çıkaran Abdullah bini Übey ve onun arkadaşları hakkında nâzil olduğu da rivâyet edilmiştir.

Bunlardan başka Haazin tefsirinde şu rivâyetlerde beyân edilmiştir.

A — Mügriklerden bir kavm, Medîneye gelerek ALLAH'ın Rasûlünün huzurunda islâmı izhar ettiler. Medînede biraz kaldıktan sonra: Mekke'de sermayeleri olduğunu, sermayelerini getirip Medînede ticâret yapacaklarını bahane ederek ALLAH'ın Rasûlünden izin istediler. İzin aldıktan sonra, Medîneden çıkıp Mekkeye gittiler ve orada yerleşip kaldılar. Bunların durumları hakkında müslümanlar ihtilâfa düştüler. Bir sözcü: «Bunlar, münâfıklardır.» dedi. Diğer biri: «Hayır! Bunlar mü'minlerdir.» cevabını verdi. Bunun üzerine bu âyeti celîle nâzil oldu.

B — Kureysten bir topluluk hakkında nâzil olduğu da rivâyet edilmiştir. Bunlar, Medîneye gelip müslüman oldular. Sonra nedâmet ettiler. Tenezzühe çıkar gibi Medîneden çıkıp gittiler. Biraz uzaklaşınca ALLAH'ın Rasûlüne «a.s.s.» bir mektup yazdılar ve: «Biz, senden ayrıldığımız din ve imân üzerinde duruyoruz. Lâkin, Medînede hasta olduk, şiddet ve meşakkate düştük, yurdumuzu özledik onun için çıktık.» dediler. Bir müddet sonra Şama ticârete çıktıkları duyuldu. Bu haber müslümanlara erişince, bâ'za kimseler: «Çıkar, onları öldürürüz, berâberlerinde neleri varsa alırız. Ziyra: Onlar, dinimizden döndüler.» dediler. Diğer bir kısım mü'minler «Yurdlarını bırakıp Medînede kalmadılar, diye dininiz üzerinde olan bir kavmi nasıl öldürürsünüz » dediler. Bu münâkaşa, ALLAH'ın Rasûlünün huzûrunda oluyordu. Buna rağmen ALLAH'ın Rasûlü susuyor iki taraftan birine hiç bir şey söylemiyordu. Bunun üzerine Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri bu âyeti celîleyi inzâl buyurdu. Şöyleki:

(فَا لَكُمْ وَالْمُنَافِقِينَ) FIET, kelimesi mâ'ser ve topluluk anlamındadır. Fieteyn, iki topluluk haaline gelmek demektir. Mâ'nâ: Ey mü'minler topluluğu! Münâfıklar hakkında iki fırkaya ayrılmanız size lâıyk olmadı. Bu iki fırkadan biriniz münâfıkları müdâfea ediyor ve onlara mü'min diyor. Diğer ise, sebebi nüzûllerde beyân edildiği üzere Medîneyi terkedip gidenlerin dinden döndüklerini ve küfür üzerinde olduklarını söylüyor. Hakikaten, onlar, münâfıklardır. Mü'minlerin münâfıklar hakkında ikiye ayrılmaları doğru değildir. (وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا كَانُوا) ALLAH onları çirkin amelleri, kötü fiilleriyle kazandıkları küfürleri üzerine reddetti. Ters yüzü çevirdi. Onları kâfirlerin tâbi oldukları hükümlere tâbi tuttu. Ey

mü'minler küfür ve irtıdatları meydânda iken: (توبدون اهل من اصل الله) ALLAH'ın hidâyetinden uzaklaştırıp dalâlette kıldığı şu münâfıkları hidâyetle kılmak mı istiyorsunuz ? (ومن ضل الله) ALLAH bir kimseyi hidâyetinden ayırır da dalâlette kılsa (فان جدله - يلا) elbette sen ona; hak ve hidâyete götürür doğru bir yol bulamazsın.

Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, dilleriyle îmân ettiklerini söyleyip te ALLAH'ın Rasûlünü ve eğleştiği şehri bırakıp müşriklere iltihak edenlerin küfür üzerinde olduklarını beyân buyurdu da mü'minlere onları öldürmekle emretti.

Medîne'de sıkıldıklarını bahana ederek ALLAH'ın Rasûlünü bırakıp ta müşriklere iltihak eden münâfıklar hakkında mü'minlerin ikiye ayrılma olayı gibi, yakın târîhimizde böyle bir olay da İstanbul'da vukû bulmuştur. Şöyleki:

İstanbul'da bir doktor, islâm dîni, islâm peygamberi ve onun eshaabı aleyhinde uzun zaman yazılar yazmış. İslâmî dînini ve müslümanları kötülemek için elinden ne geldiyse hepsini yapmış. Hattâ birinci cihan savaşının sonuna doğru, Türklerde neslin zafladığını, bunun islâmı gerektiğini, bunun için de macaristandan tohumluk erkekler getirilerek Türk neslinin arılaştırılması icâbettığını yazacak kadar cür'et göstermişti. Netice: Günlerden bir gün bu küfürbaz doktorun eceli sona erdi. Hakkın emri gelip çattı. Azraailin pençesine teslim oldu. Çeşitli küfürlerle dolu rûhu gideceği yere gitti. Cesedi ortada kaldı, fakat iş bununla bitmedi. Asıl fırtına cesedi üzerinde koptu.

İstanbul âlimleri, bu cesedin kaldırılıp kaldırılmaması üzerinde ikiye ayrıldı. Bir kısmı: «Bu adam kâfirdir, ALLAH'ın Rasûlü, onun kıymetli eshaabı ve islâm dîni aleyhine yazdığı yazılarla küfrünü isbât etti. Bundan dolayı bu adamın namazı da kılınmaz ve müslüman kabrine de defnedilemez.» dediler. Diğer bir kısmı: «Evet, islâm dîni ve müslümanlar aleyhine çeşitli yazılar yazdığı mâ'lûm; fakat, Adının islâm adı olması, küfrünü de açıktan meydaana atmaması; bununla berâber şimdi bu cesedi yahûdîlerin ve hıristiyanların kabûl etmiyeceği cihetle cesedin ortada kalıp halkı ızzar edeceği; islâm dîni ise müsâmaha dîni olduğundan cesedin kaldırılması lâzım geldiğini» ileri sürmüşler. Neticede cesedin defnine karar verilmiş, cenâze hazırlığına başlanmıştır.

Bir hârika ve bir ibret dersi: Cesed, yıkamıp hazırlandıktan sonra, ölünün kaldırılması için Belediyeden telefonla bir cenâze arabası isteniyor. Belediyeden: «cenâze arabalarının hepsinin meşgul olduğu, boş araba bulunmadığı haber veriliyor. Bu durum karşısında çar nâ çar patrik haaneden bir cenâze arabası istenmek zorunda kalınıyor. Patrik haaneye telefon ediliyor, oradan bir araba gönderiliyor. Kostiyi yük-

nen araba geliyor, adı müslûman olan doktorun cesedini yükleniyor ve kabristan götürüp bırakıyor.

Mü'minler için işte bir nümûne ve bir ibret dersi. Sanki Teâlâ ve Tekaddes, Ey mü'minler! Fîl ve yazılarıyla küfrünü isbât etmiş olan bu doktor hakkında sizin iki fırkaya ayrılmanız lâıık değildir. Onun durumu meydandadır. Gönderilen araba onun nasıl bir mahluk olduğunu meydana koymuştur. Bunun üzerinde mücâdeleye lüzum yoktur.» buyuyor.

Peygamber «s.a.s» zamanında olan hâdisenin hemen hemen aynı ve ya benzeri olan bu olayı düşünüp te hayrân olmamak elden gelmiyor. Bin üç yüz küsür sene önce nâzil olan bu âyeti celfle, bu olay karşısında hemen bu gün nâzil olmuş ve hatta bu olay hakkında nâzil olmuş gibi tâze lüğini ve açıklığını izhaar ediyor.

[1] سبحانه من تحير بضمه القول سبحانه من قدرته بضمه القول [1]

(ودألو تكفرون كما كفروا) Ey mü'minler! İmânı bırakıp küfre dönenler, yâ'ni: İrtidâd ile Medîneyi terkedip müşriklere iltihak edenler; kendilerinin küfrettikleri gibi sizin de küfretmenizi istiyorlarki: (تكونون سواء) Siz de onlarla berâber olasınız. (فلا تأخذوا منهم أولياء) Öyle olunca ey mü'minler! Kâfirlerden velîler, yardımcıları ittihaz etmeyin, (حتى يهاجروا) Onlar islâm olupta ALLAH yolunda sizinle berâber hicret edene kadar..

Müfessirler, hicreti üçe ayırmışlar. Birincisi: İslâmın ilk zamanlarında mü'minlerin yalnız başlarına Mekkedden Medîneye hicret etmeleridir. İkinci: Mü'minlerin hülûsu kalb ile sabırlı olarak ve sevâbını hesab ederek peygamberleriyle beraber Medîneye hicret etmeleridir. ALLAH asme ve cile - bu âyeti celfle ile, islâm dînini kabûl edip hicret edinceye kadar, mü'minleri münâfiklara dostluk ve muhabbetten men'etmiştir. Üçüncüsü ALLAH'ın nehyettiği şeylerden mü'minlerin uzak durmalarıdır. Her üç hicrette çok önemlidir.

(فانصروا) Ey mü'minler! Münâfiklar islâmdan yüz çevirir de küfür üzerinde kalmayı ihtiyar ederlerse, (فانصروا) aman vermeyin, hemen onları yakalayın. (وانصروا حيث وجدتموهم) Ve onları hilde ve haremde, nerede bulursanız orada öldürün. (ولا تأخذوا منهم وليا) ve üzerinde bulundukları şu küfür halleri içinde onlardan velî tutmayın. (ولا نصرا) ve onlardan yardımcı da tutmayın Yâ'ni: Düşmanlarınıza karşı bize yardım etsinler diye münâfiklardan bir yardımcı da almayın, Çünkü, onlar da diğer kâ-

(1)Sun'ile akılleri hayrette barakan şu zâtü tenzih ederim: kudretü ile kuvvetlileri âcz koyan zâtü noksanlardan beri kılalım.

firler gibi mü'minlerin düşmanlarıdır. Düşmandan yardım istemek ise hem mü'minlere, hem de islâm dinine zararlıdır.

Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, nerede bulursanız orada öldürünüz, diye mü'minleri kâfirlerle kıtâla teşvik ve tergib ettikten sonra, bu öldürülmeden bâ'zı kâfirleri istisnâ etmek üzere buyuruyorki:

إِلَّا الَّذِينَ يَصِلُونَ إِلَى قَوْمِ بَيْنَكُمْ
وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ وَجَاءُوكُمْ حَصِرَتْ صُدُورُهُمْ أَنْ يَقَاتِلُوكُمْ
أَوْ يَفْتَنَالُوا قَوْمَهُمْ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَسَلَّطَهُمْ عَلَيْكُمْ
فَلَقَاتَلُوكُمْ فَإِنْ غَرَبْتُمْ عَنْهُمْ فَلَمْ يَفْتَنَالُوكُمْ وَالْقَوَّالِيكُمْ
السَّلَامَ فَمَا جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ عَلَيْهِمْ سَبِيلًا ﴿٦﴾

YÜKSEK ANLAMI:

olan

Şu vasıfta olan kimselere dokunmayinki, onlar sizinle aralarında misak bir kavme ulaşırlar. Yâ'hut, sizinle mukaatele etmeyi, yahut kavimleriyle mukaatele etmeyi, akılları kabul etmedi de size geldiler.. Eğer ALLAH dilemiş olsaydı, onları size musallat kılar da sizinle mukaatele ederlerdi. Eğer onlar, sizden uzlet ederler de sizinle mukaatele etmezler ve size inkıyad ederler ve sulh yaparlarsa, onlar aleyhine ALLAH sizin için bir yol kılınmadı.

SEBEBİ NÜZÜL: Yukarıki âyeti celilede Teâlâ ve Tekaddes, başlıca iki hüküm beyân buyurmuştur. Bunlardan biri mü'minlerin buldukları yerde müşrikleri öldürmeleri; diğeri, müminlerin kâfirleri velî ve yardımcı ittihaz etmemeleridir. Bu âyeti celiledeki istisnâ, kâfirleri dost tutmadan istisnâ değil; öldürmekten istisnâdır. Çünkü, her ne zaman olursa olsun, mü'minlerin kâfirleri velî ve yardımcı tutmaları câiz değildir. Fakat, mü'minlerin anlaşmaları olan kavimleri ve ferdlerini ve

onlarla andlaşmaları onun kavmlerin ferdlerini öldürmeleri câiz değildir. Hataen kıtal vukû ıda öldürülenin diyyeti verilir.

Öldürülmekten istisnâ edilenlerin kimler ve hangi kavmler olduğu üzerinde bir kaç rivâyet beyân edilmıştır.

1 — İbni Abbas : Öldürülmeden istisnâ edilen kimseler, sizinle aranızda andlaşma bulunan bir kavme ilticâ eden kimselerdir, demıştır. Şöyleki: ALLAH'ın Rasûlü, Mekkededen çıkacağı sırada Hilâl bini Uvey-mir-el Eslemî ile: «birbirlerine leh ve aleyhte yardımda bulunmamak; Hilâle vasul olan ve ona ilticâ eden bir kimse için, Hilâl kavmine olan himâye ve riâyetin ona da olması üzere bir andlaşma yapmıştı. Âyeti celîle, bu vasıfta olan kimselerin öldürülmemeleri hakkında nâzil olmuştur.

2 — Yine İbni Abbastan rivâyet ediliyor. Âyeti celîledeki istisnâ edilenlerden murad, Benî Bekr bini Zeydi Menat kabilesidir. Bunlar, sulh ve andlaşma içinde idiler.

3 — Bâ'zıları: Sizinle onlar arasında andlaşma bulunanlarla murad, Hüzâa kabilesi, demişlerdir. Âyeti celîlenin anlamı hepsine şâmilidir.

Her ne sûretle olursa olsun, âyeti celîle, mü'minlerle aralarında andlaşma bulunan her hangi bir kavme ilticâ ile o kavmin himâyesine sığınan kimselerin mü'minler tarafından öldürülmemeleri hakkında nâzil olmuştur. Şu haale göre, mü'minlerle andlaşmaları olan bu kavimler, her hususta müslümanların taarruzlarından emin oldukları gibi, o kavmlere sığınan müşrik ve münâfiklar da öldürülmekten emindirler. Öyle olunca müslümanların ahdlarında bulunan kavimlere ilticâ eden ve o kavimlerle ahdları olan kimselerde mü'minlerin ahdlarına dâhil olmuş oluyorlar, demektir.

Mâ'nâ: Ey mü'minler! İslâmdan yüz çeviren ve küfür üzerinde ısrar eden kâfir, münâfik ve mürtedleri, nerede bulursanız yakalayın ve öldürün. Ancak (الَّذِينَ يَبُغُونَ إِلَىٰ نَوْمٍ يَتُكَّمُونَ وَهُمْ فِي مِثَاقٍ) sizinle aralarında anlaşıma bulunan bir kavme ilticâ eden veya o kavim ile andlaşması bulunan kimseler başka.. Aranızda muâhede bulunan kavmlere dokunmadığınız gibi... Dostunuz olan kavim ile andlaşması olan veya dostunuz olan kavme ilticâ eden kimselere de dokunmayın ve öldürmeyin! (أَوْ جَاؤُكُمْ حَضَرْتُ مَدْرُومًا) Yâ-hut, kalpleri daralarak size gelen kimseleri de öldürmeyin. Müslüman olduğunuz için sizinle kıtal yapmaktan kalpleri daralan, akrabaları olduğu için kendi kavimleriyle de savaş yapmak istemiyen kimseleri de öldürmeyin, Bu kavim Benî müdlic kabilesi idi. Bunlar, kıtal yapmamak üzere müslümanlarla andlaşmışlar ve ayrıca müşriklerle de muâhede yapmışlardı. Her ikisi ile de iyi geçinmek ve sulh içinde yaşamak niyyetinde idiler.

Onlar öyle bir kavimki: (أَنْ يَبُغُوا) aranızda andlaşma olduğu için

sizinle mukaatele yapmaktan kalpleri sıkışıyor. (أَوْ تَأْتُوا فَوْقَهُمْ) Yâhud kendi kavmleriyle kıtal yapmaktan sıkıntı duyarlar. (وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَهَطَمَهُمْ عَلَيْكُمْ) Halbuki, ALLAH dilemiş olsaydı, onları üzerinize musallat eder, de (فَتَأْتِيَهُمْ) onlar da sizinle mukaatele ederlerdi. Yâ'ni: sizinle mukaatele edecek kuvvetleri de vardı. (فَنَاصِرُواكُمْ) Onlar sizden uzak dururlar, size tearruz etmezler, (فَلَمْ يَأْتِيَهُمُ الْفَتْحُ وَالْفَتْحُ الْيَوْمَ) sizinle kıtal yapmazlar, size inkiyad ve itaat ederlerse (فَا جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ عَلَيْهِمْ سَبِيلًا) onlar üzerine ALLAH size kıtala bir yol vermedi.

Ba'ma müfessirler; bu âyeti celile kıtal ayeti ile mensuhtur, demişlerdir. Diğer bâ'zıları Âyeti Celileyi andlaşması olan iki kavme hamlettiğimizde nehih naml mümkün olur? demişlerki: Eshahholan da budur.

سَيِّدُونَ

اٰخِرِيْنَ يَرْيَدُوْنَ اَنْ يَّامَنُوْكُمْ وَيَاْمَنُوْا قَوْمَهُمْ كُلٌّ مَا رَدُّوْا اِلَى
الْفِتْنَةِ اَرْكَسُوْا فِيْهَا فَاِنْ لَّمْ يَعْزَلُوْكُمْ وَيُلْقُوا اِلَيْكُمْ السَّلَامَ
وَيَكْفُوْا اَيْدِيَهُمْ فَخُذُوْهُمْ وَاَقْلُوْهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوْهُمْ
وَءَاوِلَ اِيْنِكُمْ جَعَلْنَا لَكُمْ عَلَيْهِمْ سُلٰطٰنًا مُّبِيْنًا ۝۱۰

TÜRKÇE ANLAMI :

Ey mü'minler! Sizden emin olmak ve kavmlerinden emin olmak murad eden başkalarını da bulacaksınız. Ne zaman küfre çağırırlarsa hemen oraya döndürürler. Eğer onlar, size kıtaldan çekinmezler, size sulh ilka etmezler ve «sizden» ellerini çekmezlerse hemen onları yakalayın ve nerede rastlarsanız öldürün! İst bu vasıfta olanlar aleyhine kıtala sizin için açık bir delil kıldık.

BEBEBİ NÜZÜL: Âyeti celilenin sebebi nüzûlü hakkında çeşitli rivâyetler vardır.

İbni Abbas, Böyle iki yüzlü harekette bulunanlar, Esed ve Gafan kabilelerinden birer kavmdir, demiş. Bunlar Medineye geldikleri zamanda islamlarını izhar ederler ve muâhede yaparlar. Maksadları müslümanların ellerinden, dillerinden ve taarruzlarından emîn olmalarıdır. Kavmlerine döndükleri zamanda küfrederler ve ahdlarını bozarlardı. Böyle yapmaktan garazları da kavmlerinin tesallütünden kurtulmaktır. Bu hareketleriyle nifak içinde iki taraflı bir siyâset tâ'kib ederlerdi. Kavmi onlardan birine: «ne gibi bir şeye îmân ettin» dediğinde, o kimse «ALLAH esirgesin.» Hazreti Rasûlî kasederek: «Şu maymuna, şu ak-rebe, şu pis böceğe îmân ettim.» derdi. ALLAH'ın Rasûlünün arkadaşlarına kavuştuğu zamanda: «Biz sizin dininiz üzereyiz ve sizinle beraberiz.» derlerdi. Böyle münâfıklık yapmakla da her iki taraftan emîn olmak isterlerdi. Âyeti celîle bunların bu durumlarını bildirmek üzere nâzil olmuş ve mü'minler, bunlara aman vermeden nerede rastlarılarsa onları öldürmekle emrolunmuşlardır.

İbni Abbastañ diğeri bir rivâyette: Âyeti celîle, Beni Abdüddâr oğulları hakkında nâzil olmuştur. Böyle yapmak Abdüddâr oğullarının âdetleri idi; demistir.

Kur'an dili tefsirinde beyân edildiğine göre; âyeti celîle Nüaym bî-ni Mes'ûd-ül Eşcaî hakkında nâzil olmuştur. Bu adam müslüman olduğu halde, kavmi ile müslümanlar arasında emîn bi halde bulunmak için ALLAH'ın Rasûlî «s.a.s» ile müşrikler arasında söz taşırdı. Âyeti celîle bunun durumunu bildirmek üzere nâzil olmuştur. (Bak. ..الان قال لهم الناس) Mâ'nâ birdir. Sebebi nüzüller arasında bir mugaayerette olmadığından hepsi hakkında nâzil olması daha umumî ve daha uygundur.

(سيجدون آخرين) Ey mü'minler! Öylelerine de rastlıyacaksınız ki :

(ويأمنوا قومهم) Sizlerden emîn olmak istiyebilecekler.

kavimlerinden de emîn olmak istiyebilecekler. Kendileri ni emîn bir halde bulundurmak için: Mü'min ile mü'min, kâfir ile kâfir olacaklar. Yalan söyleyecekler, hile yapacaklar ve böyle yapmakla her iki tarafı da aldatarak elde tutmak istiyebilecekler. Bununla berâber (كلما ردوا إلى الفتنة) Her ne zaman fitneye dâ'vet edilir ve şirke çağırılırsa, (اركسوا فيها) hiç tereddüt etmeden ona atılacaklar. - Kavmleri onları müslümanlarla kıtaala çağırıldığında, hemen onlara itâat ederek, mü'minlerle kıtâle koşacaklar. Esed ve Gafatandan olan kavmin âdeti böyle idi.

(فان لم يعزلكم) Ey mü'minler! Eğer onar, sizinle kıtaldan sakınmazlar, (ويلقوا اليكم السلم) Şize sulh talebinde bulunmazlar, (ويكفوا أيديهم) hemen onları yakalayın, esir edin. (فخذوهم) Ve onları yetiştığınız yerde yakalayın, öldürün.

Bundan önceki âyette geçtiği üzere: Bu sıfatta bulunan kimseler, mü'minlerle kıtaldan çekinir, sulh teklifinde bulunur, mü'minlere ezâdan ellerini çekerlerse, onlarla kıtalda bulunmak câiz olmaz.

Bu âyeti celilelerin benzerleri: El-mümteherine sûresindeki (وَدُّنَا وَسَبِيلَ اللَّهِ الَّذِينَ يَهْتَدُونَ) âyeti ile (لَا يَهْتَدُونَ) âyeti celfesi ve Berâetün sûresindeki (إِنَّمَا يَهْتَدُونَ) âyeti celileleridir Bu âyetlere bakılsın.

Ey mü'minler! Nifak içinde bulunan bu kavmler, sizden uzak durmaz, size sulh teklif etmez ve sizden ellerini çekmezlerse, onları yakalayın ve rastladığınız yerde öldürün. (وَأُولَئِكَ هُمُ الَّذِينَ يَرْتَابُونَ) İşte onların üzerine sizin için kıtâlî açık bir delil kıldık.

«Sultaanı mübîn» hakkında tefsirlerde iki türlü mâ'nâ beyân edilmiştir.

Birinci mâ'nâ: Bu vasıfta bulunan kimselerin katli için, açık delil meydana çıkmıştır. Bu delil, bu vasıfta bulunan kimselerin küfürde ısrarları, müslümanlara karşı olan adâvetlerinin meydana çıkması, ehli islâma gadr ve zararlıdır.

İkinci mâ'nâ: «Sultaanı mübîn», ALLAH'ü Teâlânın mü'minlere bu vasıftaki kâfirlerin öldürülmeleri husûsunda vermiş olduğu izindir. Yâ'ni Âyeti celilelerin anlamlarıdır.

ALLAH azze ve celle Hazretleri, mü'minleri kıtâle teşvik ve tergihten sonra, kıtâle tealluk eden ba'zı hükümleri ve bilhassa hataen katillerin hükümlerini beyân etmek üzere buyuruyorki:

وَمَا كَانَ

لِمُؤْمِنٍ أَنْ يَقْتُلَ مُؤْمِنًا إِلَّا خَطَاً وَمَنْ قَتَلَ مُؤْمِنًا خَطَاً فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ
رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَدِيَّةٌ مُسَلَّمَةٌ إِلَى أَهْلِهِ إِلَّا أَنْ يَصَّدَّقُوا فَإِنْ
كَانَ مِنْ قَوْمٍ عَدُوٍّ لَكُمْ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَخَرِّرْهُ رَقَبَةً
مُؤْمِنَةً وَإِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُم مِيثَاقٌ فَلْيَدِيهِ
مُسَلَّمَةً إِلَى أَهْلِهِ وَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فِضْلًا
شَهْرَيْنِ مُتَابَعِينَ تَوْبَةً مِنَ اللَّهِ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٦٠﴾

HİKMETLİ ANLAMI :

Bir mü'min için diğer mü'mini öldürmek lâyük olmadı. Hataen öldürmek başka. Bir kimse bir mü'mini hataen öldürürse, mü'min bir köle âzâd etmek ve öldürülenin ehline teslim edilmek üzere diyyet vermek, tiserine vâcib olur. Öldürülenin ehli tesadduk ederse başka. Öldürülen kimse düşmanınız olan kavmden olur ve kendisi de mü'min olursa, mü'min bir köle âzâd etmek vâcib olur. Öldürülen kimse, sizlerle onlar arasında misâk olan bir kavmden olursa, ehline Verilmek üzere diyyet ve mü'min bir köle âzâd etmek vâcib olur. «Hataen öldürülen kimse» rakabe ve diyyet bukmazsa, ALLAH'tan bir tevbe olarak birbiri ardından iki ay oruç tutmak vâcib olur. ALLAH bütün işlere alim ve hakim bulunmaktadır.

SEBEBİ NÜZÛL: Âyeti celilenin sebebi nüzûlü hakkında müfessirler, çeşitli rivâyetler beyân etmişler.

I — Urve bini-el Zübeyr'den rivâyet ediliyor. Huzeýfe bini-el Yeman, Uhud savaşında ALLAH'ın Rasûlü ile berâberdi. Savaşın şiddetlendiği ve mü'minlerin hezîmete uğradığı kargaşalık esnâsında müslümanlar, şaşırđılar, kâfiri, mü'mini seçemiyecek hâle geldiler. Hüzeyfe'nin babasını küffardan biri sanarak kılınc darbeleriyle öldürdüler. Mü'minler, arkadaşları Yemânîyi öldürecekleri sırada Hüzeyfe: «O babamdır.» diye bağırması ise de onun sözünü duymadılar, ancak öldürdükten sonra haberleri oldu. Eshab bu feci' olaya çok üzüldüler. Buna karşı, Hüzeyfe arkadaşlarına: «ALLAH, sizi mağfîret etsin! O erham-ürrahimin dir?» diye onları teselli etti. ALLAH'ın Rasûlü «s.a.s», bu haberi duyduğu zaman Hüzeyfe yanında bulunuyordu. Hazreti Rasûlün huzurunda Hüzeyfenin teessürü arttı Bunun üzerine Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri bu âyeti celîleyi inzâl buyurdu.

2 — Âyeti celîlenin Eb-üdderdâ hakkında nâzil olduğu da rivâyet edilmiştir. Eb-üdder dâ ALLAH'ın Rasûlünün gönderdiği bir seriyye içinde bulunuyordu. Abdest bozmak üzere seriyyeden ayrıldı. Koyunlarının başında bulunan bir adam gördü. kılınc ile üzerine saldırdı. O kimse «Lâ ilâhe illellâh» dediği halde emân vermeyip öldürdü ve koyunlarını sürdü. Eb-üdderdâ gelip vak'ayı ALLAH'ın Rasûlüne anlatınca Sallellâhü aleyhi ve sellem: «Ha kalbini yaraydın?» diye onu tekdîr etti. Eb-üdderdâ, yaptığına pişman oldu. Bunun üzerine ALLAH azze ve celle Hazretleri, bu âyeti celîleyi inzâl buyurdu.

3 — Âyeti celîlenin, Ebû Cehlîn ana bir kardeşi olan Ayyaş bini Rabîa hakkında nâzil olduğu da rivâyet edilmiştir. Ayyaş bini Rabîa, islâm dînini kabul ettiği halde, Mekkede islâmîyyetini izhar etmekten korktu ve Medîneye geldikten sonra kendini muhaafaza için kalelerden yüksek bir yere yerleşti. Ayyaşın Medîneye hicret ettiğini duyan annesi feryâdu fığaana başladı. Diğer Oğulları Ebû Cehlî ile Hars bini Hişâama: «Siz, onu bana getirinciye kadar çatı altına girmiyeceğim; yiyecek ve içecek tatmıyacağım.» diye yemîn etti. Bu iki kardeş Ayyaş aramağa çıktılar, Hars bini Zeyd bini ebî Enisede onlarla beraber çıktı. Üçü birden Medîneye kadar geldiler ve Ayyaş kalenin burcunda yerleşmiş buldular. Ebû Cehlî ile Hars bini Zeyd aşağıdan Ayyaş ile konuşmağa başladılar: «Ey Ayyaş! Muhammed seni sılai rahme teşvik etmiyor mu? İn oradan, Sen geldikten sonra annen eve girmez oldđ. Sen Mekkeye dönünciye kadar yemek yemiyeceğine, su içmiyeceğine ymîn etti. ALLAH'ın ahdi üzerimize olsun! Seni hiç bir şeye icbâr etmiyeceğiz, dîninle arana perde olmayacağız.» diye yemîn ettiler ve diller dökerek Ayyaş kandırdılar. Ayyaş, annesinin durumunu düşündü, berikilerin kendisine vermiş oldukları ahdi ve yemîni hatırladı, bulunduğu yerden yanlarına indi. Onu yanlarına alıp Medîneden çıkardılar, sonra kolan ile sıkı sıkı bağladılar. Bunlardan her biri Ayyaş'a yüz dernek celde yap-

ular. Ve elleri kolları bağı olarak Mekkeye annesinin yanına getirdiler. Annesi ona: «İmân ettiğin dine küfredinceye kadar Vallâhi senin bağıni çözmem.» dedi. Ayyaşın annesinin sözünü tutmadığını görünce, onu bağı olarak güneşin altında bıraktılar. Ayyaş, bir müddet güneşin altında kaldıktan sonra, onların istediklerinin bâ'zısını yaptı. Bunun üzerine Hars bini Zeyd geldi de: «Ey Ayyaş! ALLAH'a yemin ederim, üzerinde bulunduğun din doğru dahi olsa elbette onu terkedeceksin ve sapık dahi olsa bizim dinimiz üzerinde kalacaksın.» dedi. Bunun üzerine Ayyaş Harsin sözünden gazaba geldi de: «Sana tenhâda rastlarsam, elbette seni öldüreceğim.» dedi Bu vak'adan bir müddet sonra, Ayyaş yeniden müslümanlığını izhâr ederek Medîneye, ALLAH'ın Rasûlüne hicret etti. Sonradan Hars bini Zeyd de müslüman olarak Medîneye geldi. ALLAH'ın Rasûlünün huzûrunda islâm dînini kabûl ederek şehâdet getirdi. Harsın islâmîyeti kabûl ettiği gün AYYAŞ orada yoktu. Bundan dolayı Harsın müslüman olduğunu bilmiyordu. Zahrî Kubaada yürüdüğü sırada ansızın Hars bini Zeyde rastladı. Eski yemini üzerine aman vermeden üstüne hücum etti ve hemen Harsi öldürdü. Müslümanlar bunu duydular. Hars Medîneye gelince nas ona: «Harsi ne yaptında öldürdün. Muhakkakki, o islâma girmişti.» dediler. Bu sözleri duyunca Ayyaş, nedâmet etti ve hemen Rasûlüllâha geldi de: «Ey ALLAH'ın Rasûlü Benimle Hars arasındaki iş, bildiğin gibi oldu. Harsi ben öldürdüm, fakat öldürdüğüm zaman onunmüslüman olduğunu bilmiyordum.» diye, özür diledi. Bunun üzerine Cibril aleyhisselâm bu âyeti celîle ile nâzil oldu da, onu ALLAH ın Rasûlüne okudu. Şöyleki :

(وما كان يؤمن أن يقتل مؤمناً خطأ) Hataa ile öldürmek haaric; Bir mü'minin diğcr mü'mini öldürmesi katiiyyen muvâfık değildir, haramdır. Hataa: kasıdsız işlenilen işe denir. Burada hataen katil bir mü'minin ava attığı silâhla veya bilmiyerek diğcr bir mü'mini öldürmesine ve bunlara benzeyen hallerde vukû bulan katil haadislerine denirki: hükümleri âyeti celîlenin ağı tarafında izah edilmektedir.

(ومن قتل مؤمناً خطأ) Bir mü'min bir mü'mini hataa sebebiyle kasıdsız olarak öldürmüş olsa (فحترير رتبة مؤمنة) kaatil mü'min üzerine, bir köle âzâd etmek vâcib olur. (ودية مسلمة الى اهله) ve aynı zamanda maktûlün âilesine ve vereselerine teslim edilmek üzere bir de diyyet lâzımgelir. (الا ان يصدنوا) Maktûlün vereseleri kaatil üzerindeki hakları olan diyyeti, kaatille tesadduk edip affetmeleri başka. . Bu da kaatil için bir hak değil, maktûlün ehlinin şefkati ve âlicenablığıdır. فان كان قوم عدولكم وهو (Öldürülen kimse, mü'min olur ve düşmanınız olan bir kavmden olursa kaatil olan mü'min de maktûlün mü'min olduğunu bilmiyerek öldürmüş ise, (فحترير رتبة مؤمنة) böyle hallerde kaatil üzerine diyyet lâzım gelmez; mü'min bir köle âzâd etmek üzerine vâcib olur. Düşman bir

kavmden mü'min olarak hataen öldürülen maktûl hakkındaki hüküm de budur.

(فان من كان قوم بينكم وبينهم ميثاق) Maktûlün kavmi ile aranızda andlaşma bulunur; maktûlde ahdli kâfir veyâ zimmi olursa, (فدية مسلمة الى اهله) Maktûlün ehline verilmek üzere kaatile diyyet vâcib olur. (وتحرير رقبة مؤمنة) Bir de mü'min köle âzâd etmek lâzım gelir.

Yukarda izâh edildiği üzere her üç halde hataen katli yapan (فان لم يجد) mü'min kimse, köleye mâlik olmaz veyâ köle almiya mâlî kudreti bulunmazsa (فصيام شهرين متتابعين) köleye bedel olarak o kimse üzerine biri biri ardınca iki ay oruç tutmak vâcib olur. (توبة من الله) ALLAH tarafından kabûle lâayık bir tevbe veb ir rahmet olarak. Yâ'ni: ALLAH azze ve celle, bu iki ay oruç ile hataen adam öldüren kimsenin tevbesini kabul eder. Diger bir tâ'bir ile Teâlâ ve Tekaddes, bu iki ay orucu hataen katli yapan kimse için meşrû kıldı. Hataen adam öldüren kimseler üzerine bu orucu tutmak vâcibdir. Bilhassa zamanımızda kölenin bulunmadığına göre «ALLAH esirgesin.», hataen katli yapanlar bu orucu mutlaka tutmalıdırlar. (وكان الله عليا) ALLAH azze ve celle, hataen katli yapanların durumlarını ve bunlar hakkında farz kıldığı emirleri bilip durmaktadır. (حكيم) ALLAH, hakim oldu. Hataen adam öldürenin ve öldürülen kimsenin vereseleri hakkında takdir ettiği diyyet, köle âzâdı ve iki ay oruç tutma gibi hükümlerinde, türlü türlü hikmetleri vardır. Hiç bir varlık onun hikmetine akl erdiremez. Beşerin mahdud aklı, onun sonsuz ve hudutsuz kudretinin hikmetini idrâk edemez.

HÜLÂSA: Hataen öldürülen kimse, ya mü'min olur veyâ kâfir olur. Öldürülen mü'min de ya müslüman hükûmeti idâresinde olur veyâ kâfirler içinde bulunur.

1 — İslâm idâresinde bulunan mü'mini hataen öldüren mü'min üzerine biri ALLAH'ın hakkı olarak köle âzâd etme; digeri, verese hakkı olan diyyet olmak üzere iki türlü hüküm vâcib olurki, bu diyyet öldürülenin vârislerine verilir:

2 — Kâfir hükûmet idaresinde olup ta mü'min tarafından öldürülen mü'min için, kul hakkı bulunamayacağından, öldüren mü'min üzerine ancak ALLAH'ın hakkı olarak bir mü'min köle âzâd etmek vâcib olur. Gerek diyyet, gerek köle âzâdı ve gerekse tutulan iki ay oruç, hataen adam öldüren mü'minin günâhına keffaret olur.

3 — Bir mü'minin hataen öldürdüğü kimse, müslümanlarla aralarında andlaşma olan bir kavme mensûb bir kâfir veyâ bir zimmi ise, aradaki andlaşmanın bozulmaması için ilkönce ölenin âilesine verilmek üzere

diyyet verilmesi, sonra da köle âzâd etmesi hataen öldüren mü'min üzeri-
ne vâcib olur. Bu da mü'minin günahına keffâret olur.

Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, bir mü'minin diğer mü'mini hataen öldürmesine andlaşmalı bir zımmının bir mü'min tarafından öldürülme-
sine âid hükümleri beyân ettikten sonra, bir mü'mini amden katleden
kimsenin mâ'nevî cezasını bildirmek üzere buyuruyorki:

وَمَنْ قَتَلَ مُؤْمِنًا خَطَاً فَدِيَّتُهَا لِلسَّامِيَةِ وَدِيَّتُهَا مِثْلُ قِيَّتِهِ
وَعِزُّ اللَّهِ عَلَيْهِ وَلَعْنُهُ وَآدُلُهَا عَذَابًا عَظِيمًا

HİKMETLİ ANLAMI :

Bir kimse bir mü'mini amden öldürürse, onun cezası içinde ebediol-
duğu halde cehennemdir. ALLAH ona gazab eder, ona lânet eder ve onun
için büyük bir azab hazırlar.

SEBEBİ NÜZÜL: Âyeti cellîe, önce imân edib sonradan küfre dö-
nen Mikyes bini Dabaabe hakkında nâzil olduğu rivâyet edilmiştir. Şöy-
leki:

Mikyes, kardeşi Hışam bini Dabâbe ile berâber müslüman olmuşlardı.
Mikyes, bir gün kardeşi Hışamı Beni neccâr içinde ölü olarak buldu. AL-
LAH'ın Rasûlü'ne gelerek vak'ayı anlattı. ALLAH'ın Rasûlü Beni fihr
kabilesinden Zübeyr bini İyâzı Fihriyi çağırdı. Ona: Beni Neccâra
git, onlara selâm söyle. «ALLAH'ın Rasûlü emrediyor. kaatili biliyorsanız
kısas edilmek üzere Mikyese teslim edeceksiniz. Kaatili bilmiyorsanız,
Mikyese öldürülenin diyyetini ödeyeceksiniz.» diye emr buyurdu. Zübeyr
Beni Neccâra giderek Hazreti Rasûlün emrini onlara tebliğ etti. Onlar:
«ALLAH'ın Rasûlünün emrini duyduk ve itaat ettik. Kaatili bilmiyoruz
ve lâkin maktûlün diyyetini veririz » dediler ve derhal Mikyese kardeşi-
nin diyyeti olarak yüz deve teslim ettiler. Zübeyr ile Mikyes develeri al-
dılar ve Medineye doğru yola çıktılar. Medine ye yaklaşıncâ şeytan gelip
Mikyese vesvese verdi de: «Kardeşinin diyyetini alıp ta ne yapacaksın,
sonra başına kâkineç olur, Fihriyi öldür, can yerine can olsun, develer de
sana kâr kalın?» dedi. Bu vesvese üzerine Mikyes Fihrinin gafletini gö-
zetmiye bağladı. Nihâyet gafletini buldu. Haberi yok iken büyük bir taş

başını parçalıyarak öldürdü. Sonra bir deveye bindi, diğer develeri önüne katarak sürdü. Ve:

سراة نى النجار ارباب قارع (1)
وكننت الى الاصنام اول راجع

كنت به نهراً و حملت غفله
وأدركت نارى واضططحت موددا

Beytleri söyliyerek Mekkeye döndü ve müşriklere iltihak etti.

Bu vak'a üzerine Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri bu âyeti cellileyi inzâl buyurdu.

Mekkenin fethi günü ALLAH'ın Rasûlü «s.a.s» in emândan istisnâ ettiği on âki kışından biri de Mikyes bini Dabâbe idi. O gün, Kâ'benin örtüsüne sarıldığı halde mü'minler bu mürteddi yakalayıp emân vermeden, Fihre kısas olarak öldürdüler.

(ومن يقتل مؤمناً متعمداً) Her hangi bir kimse, mü'min olsun, kâfir olsun kasd ve niyyet ile amden bir mü'mini öldürmüş olsa, (لجزاؤه جهنم) cinâyeti sebebiyle kaatilin cezası cehennemdir. (خالد فيها) Hem de orada ebedî olarak, dâimî ve sonsuz. Bu kadarla da kalmaz, (وغضب الله عليه) ALLAH azze ve celle, ona eder de ondan intikamını alır. (ولنته) Ona lâ'net eder de rahmetinden uzaklaştırır. (واعدله عذاباً عظيماً) Ve onun için cehennemde büyük bir azâb hazırlar.

Âyeti cellilede zikredilen, mü'minin kaatilinin ebedî cehennemde kalacağı hükmü çok mühimdir. Şöyleki:

Amden bir mü'mini öldüren kimse, kâfir ise vekâfir olarak ta ölmüş ise, o kimse kâfir olduğu için cehennemde zaten sonsuzdur. Ancak mü'mini öldürdüğü için azâbı şiddetlidir. Bunun üzerinde başka söz yoktur.

Mü'mini öldüren kimse, küfür haalinde öldürmüş ve sonradan iman etmiş ise (الاسلام يجب ما قبله) (2) hadisi şerifi gereğince geçmiş günahları ma'fûvdur. (Bak. ان الله لا يغفر ان يشرك به فخرمادون .)

Mü'min kardeşini amden öldüren mü'min. öldürürken veyâ öldürdükten sonra küfreder ve bu küfrü üzerinde ölürse, bu da kâfir hükmüne tâbî'dir ve azâbı ebedîdir. Mikyes bini Dababe de bunlardan biridir.

(1) Onun yerine Fihri katlettim ve diyetini yüklettim

Benî Neccar eşrafına, pıgır deve sahiblerine

Öcümü aldım ve dayanıp yan geldim

İlk evvel putlara rücu ' eden de ben oldum.

Hamîş : Bu tercüme Kur'an dili tefsirinden aynen alınmıştır.

(2) İslâm, önceki yapıları keser, «kaldırır.»

Mü'mini öldüren kimse mü'min olur, mü'mini öldürdükten sonra imânında sebât eder ve imân üzere ölürsa, bu kaatil mü'minin sonsuz olarak cehennemde kalıp kalmıyacağı hususunda tefsir, hadis ve akaaid kitaplarında uzun fzhahlar yapılmıştır. Biz burada hem kısa, hem de müfid olan kaadî tefsirindeki beyânâtı alıp bir de özet yapacağız. Şöyleki:

«Âyeti celflede büyük tehdid vardır. İbni Abbas radiyallâhü anhümâ: «Mü'mini katleden mü'minin tevbesinin kabul olacağı» rivâyeti de vardır. Cumhûrun kavli «mü'mini öldüren kimsenin ebedî cehennemde kalacağı» hükmünün tevbe etmeden önce ölen kaatile mahsûs olduğu üzerinde toplanmıştır. Vâcib Teâlânın (وَاقِ قَاتِلَ بْنِ نَبِ) kavli şerifi ve buna mümâsıl Âyeti celflelerin hükmü bunu icâbeder. Bu hüküm bizim indimide, İkrime ve başkalarının zikrettikleri gibi, mü'minin öldürülmesini halâl i'tikad eden kimseye mahsustur. Âyeti celfilenin mürted, Mikyes bini Dabâbe hakkında nâzil olması da bunu te'yid eder. Yâhut, ebedî azâb ile murad, kaatil mü'minin uzun müddet cehennemde kalması, demektir. Ziyra: Müslümanların âşîlerinin azâbının devam etmiyeceği üzerinde, bir birini te'yid eden deliller çoktur. denilmektedir.

Kaadî tefsirinin beyânâtı burada bitiyor.

Yukardaki fzaaha nazaran: Bir mü'mini öldüren diğer bir mü'minin sonsuz olarak cehennemde kalıp kalmıyacağı üç hüküm üzerinde toplanmaktadır.

1 — Cumhûru müfesssîrînin kavlidirki: Mü'mini öldüren kaatil mü'min, tevbe etmeden ölecek olursa, ebedî cehennemde kalacak, demek olur. ALLAH'ü a'lem.

2 — Mü'mini öldüren mü'min; mü'minin öldürülmesini halâl i'tikad ederek öldürürse, bu kimse cehennemde sonsuz olarak kalacak, kavlidirki: Harâmı halâl i'tikad ettiği için kâfir olmuş olur. Kâfirin azâbı ise mâ'lûm olduğu üzere sonsuzdur. Sonradan tekrar imân etmemiş ise..

3 — Bu kavle göre, ebedî ile murad, uzun müddet anlamadırki: Cehennemde nekadâr çok kalırsa kalsın, bir zaman gelir Cehennemden çıkar, demektir. (اَقَامَ عِرَادَهِ وَاسْرَارَ كِتَابِهِ)

Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, hataen ve amden yapılan katller hakkındaki maddî ve ma'nevî hükümleri beyân buyurduktan sonra, imân alâmetleri görülen kimsenin hakîkî durumu iyice tedkîk edilip anlaşılmağıkça, bu gibi kimselerin öldürülmemelerini beyân etmek üzere buyuruyor:

الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا ضَرَبْتُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَتَبَيَّنُوا وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ أَلْفَ
إِلَيْكُمْ السَّلَامَ لَسْتَ مُؤْمِنًا تَنْفَعُونَ عَرَضَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا
فَعِنْدَ اللَّهِ مَغَائِمٌ كَثِيرَةٌ ۖ كَذَلِكَ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلُ فَمَنَّ اللَّهُ
عَلَيْكُمْ فَتَبَيَّنُوا إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿٦٠﴾

YÜKSEK ANLAMI :

Ey imân eden şu kimseler! ALLAH yolunda yürüdüğünüz zamanda «işin anlaşılması için» iyice araştırınız. Dünyâ hayatının metâmını almak için size selâm veren kimseye «mü'min değilsin!» demeyin. Zıyraa: ALLAH'ın indinde çok ganîmetler vardır. Bundan önce siz de öyle idiniz de ALLAH size hîdâyet ihsân etti. Öyle ise «hakîkatı» iyi araştırınız. Çünkü, Hakîkaten ALLAH azze ve celle, işlediğiniz amellere haberdâr olmaktadır.

SEBEBİ NÜZÛL: Âyeti celîlenin sebebi nüzûlü hakkında bir çok rivâyetler vardır. Mühimlerinden bir kaçını beyân edelim.

I — Fedek halkından Mirdâs bini Nehiyk hakkında nâzil okluğu rivâyet edilmiştir. Fedek halkı arasında bundan başka islâm dînini kabul eden kimse yoktu. ALLAH'ın Rasûlü Yahuddan olan bu kavme bir Serîyye gönderdi. Serîyyenin kumandanı Gaalib bini Fudâle idi. Serîyyenin geldiğini görünce bütün Fedekliler kaçtı. İslâmdaki doğruluğuna güvenerek yalnız Mirdâs kaldı. Athları gördüğü zaman, davalarını dağın sarp bir yerine çekti.

Serîyye ile kavuştuklarında esnab tekbir aldı, Mirdâs ta tekbir alarak dağdan indirdi. Onların yanına geldiğinde: «Lâ ilâhe illallah Muhammedün Rasûlüllâh; Esselâmü aleyküm ve rahmetüllâh.» diye hem islâm olduğunu bildirdi, hem de islâm selâmıyla verdi. Fakat Üsâme bini Zeyd, bunları nazar i'tibâra almayarak Mirdâsı öldürdü ve koyunlarını sürdü.

Sonra gelip hâdiseyi ALLAH'ın Rasûlü «s.a.s.»e haber verdi. Bunu duyunca Cenâbı Rasûl çok kederlendi, de «Yanımda bulunan mallarımı almak için öldürdünüz.» diye Usâmeyi takdîr etti. Ve bu âyeti celileyi sonuna kadar okudu. Durumun ağırlığını anlayan Usâme: Ey ALLAH'ın Rasûlü! Bana istiğfâr et.» diye arz hâl etti. Bunun üzerine iki cihân serveri salâllâhü aleyhi ve sellem: «Lâ ilâhe illellâh, dediği halde nasıl olur?» buyurdu ve bu sözlü tekrarlama devâm etti. Usâme: «ALLAH'ın Rasûlü, bu sözlü o kadar tekrarladığı, bu hal karşısında, bundan önce islâm olmayıp ta bu gün islâm olmaklığımı çok arzû ettim. Sonra bana istiğfâr etti de bir köle azâd et, buyurdu.» diye rivâyet etmiştir.

2 — Âmir bini, el-Ezbatının kaatili, Muhalllem bini Cüsâme hakkında nâsıl olduğu da rivâyet edilmiştir. ALLAH'ın Rasûlü «s.a.s.», İzam tarafına bir seriyye göndermişti. Bu seriyye içinde Muhalllem bini Cüsâme de vardı. İzam deresinde Muhalllem Âmir bini Azbatıye rastlamış. Âmir ona islâm selâmı ile selâm verdiği halde, Câhiliyyeden kalma bir kin yüzünden okunu atarak âmiri katletmişti. Haadiseyi duyan ALLAH'ın Rasûlü «s.a.s.» Muhalleme gazab etti de onun istiğfâr ricâsine karşı «ALLAH, seni mağfîret etmesin.» (1) dedi. Bu hadiseden sonra yedi gün geçmeden Muhalllem merakından vefât etti. Kabre defnettiler. Cesedini toprak üç defa dışarı etti. Bunun üzerine ALLAH'ın Rasûlü: «Bu toprak ondan daha şerîllerini kabûl eder amma: ALLAH azâze ve celle, katli günâhının büyüklüğünü göstermek murad ediyor.» buyurdu ve kabrinin üzerine büyük taşlar konulmasını emretti. Bundan sonra toprak cesedi bir daha dışarı atmadı. Böylece kapanıp gitti.

3 — Mikdad bini Esvedin de Usâmenin vak'asına benzer bir vak'asın oldu. Mikdad hâdiseyi şöyle anlatıyor. Rasûlüllaha geldim: «Ey ALLAH'ın Rasûlü! bir kimse ile karşılaştım, kılıcı ile ellerimden birine vursa, sonra bir ağaca sığınsa da: «ALLAH için müslüman oldum.» (2) dese; bu sözden sonra ben bu adamı öldüreyim mi? Ne buyuruyorsunuz?» dedim. ALLAH'ın Rasûlü «Onu öldürme!» dedi. Ben: «Ey ALLAH'ın Rasûlü! O benim elimi kesti.» dedim. Rasûlüllah: «Onu öldürme! Eeğer sen onu öldürürsen; o, senin onu öldürdükten sonraki menzilinde olur, sen de onun o kelimayı söylemeden önceki menzilinde olursun.» buyurdu.

Yâni sen onu öldürürsen sen onun küfür halîge, o da senin islâm halâline geçmiş olur, demektir.

4 — Hasan'dan rivâyet ediliyor. Eshabı Nebî bir gün Medîne haricine çıkmış, geziyorlardı. Gezdikleri yerde müşriklere rastladılar, onların üzerine hücum edip boğuna uğratıldılar. İçlerinden biri şiddet gösterdi. mü'minlerden biri bunun arkasına düşüp ta'kib etti. Onu öldürmek ve yanındaki eşyasını almak istiyordu. Sıngı ile onu yakalayınca:

(1) لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ (2) استغفرك

iki defa: «Ben müslimim, ben müslimim?» dedi. Beriki onun sözüne inanmadı, süngüsünü batırıp onu öldürdü ve az olan eşyasını da aldı. Haber Hazreti Rasûle ulaşınca, ALLAH'ın Rasûlü: «müslim olduğunu zû'mettiğin halde öldürdün haa!» dedi. Kaatil: Ey ALLAH'ın Rasûlü! O bu sözü korunmak için söyledi.» dedi. Cenâbı Rasûl: «Kalbini yarmadın mı? yaraydın da bakaydın, yalancı mıdır, doğru mudur?» dedi. Kaatil: Yâ Râsûlellah! Ben bu kadar bile bildim.» dedi. ALLAH'ın Rasûlü: «Yazıklar olsun, sana! O diliyle açıkladı da sen bilmedin.» dedi. Bu olaydan sonra kaatil çok yaşamadı, öldü. Toprağa defnolundu. Sabahleyin, cesedi kabrin yanına atılmış bulundu. Sonra derin bir çukur kazdılar, tekrar gömdüler, sabahleyin yine kabrin yanına atılmış buldular. Bu hal bir kaç kerre tekerrür etti. Toprağın cesedi kabul etmediği görüldüncə onu götürüp bir vâdfye attılar. Orada çürüyüp dağıldı, kurtlar yedi.

Bunun üzerine ALLAH azzeve celle Hazretleri, bu âyeti celfleyi inzâl buyurdu.

Hadîsin raavisi Hasan «r.a»: Toprak bundan daha şerhillerini kabûl eder, amma: ALLAH azze ve celle, bir daha yapmasınlar, diye bu kavme va'zediyor.» demiştir.

5 — İbni Abbastan rivâyet ediliyor. Beni selimden bir kimse, Eshabı Rasûlden bir cemâata uğradı, yanında davar da vardı, onlara selâm verdi. Eshab: «Bu sizden korunmak için selâm veriyor.» dediler. Onun üzerine durup öldürdüler ve davarlarını alıp Hazreti Rasûle geldiler. Bunun üzerine Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, bu âyeti celfleyi inzâl buyurdu

Âyeti ielâlenin sebebi nüzûlü hakkında bu rivâyetlerden başka, rivâyetler de vardır. Kaffal rahimehüllâh; Bu rivâyetler arasında uygun-suzluk yoktur. Bu olaylar yekdiglerine yakın zamanlarda vukû'bulmuş, âyeti celfle de bu sıralarda nazîl olmuş, bundan dolayı her şahıs, kendi olayını âyeti celflenin sebebi nüzûlü addetmiş olsa gerektir; demiştir. ALLAH'ü â'lemü bimuraadîh.. Âyeti celflenin yüksek anlamı hepsine şâmilidir...

Mü'minim, diyen bir kimseyi öldürmenin ağırlığına dâir olan şu hadisi şerifin tercemesini aldıktan sonra âyeti celflenin tefsirine geçelim. Ebû Übeydeden rivâyet ediliyor. Hazreti Rasûl «s.a.s»: Sizden biriniz, süngüsünü uzatıp düşmanın gırtlığına dayadığı anda, o düşman (Lâ ilâhe illallah) derse hemen süngüsünü ondan kaldırsın » buyurmuştur ki: mü'minim diyen bir kimsenin öldürülmemesi hususunda ALLAH'ın Rasûlünün ne kadar, dikkatli olduğunu bir delildir. Bundan dolayı sebebi nüzûllerde geçtiği üzere: Hataen adam öldüren kimselerin affı için ALLAH'ın Rasûlü istiğfaretmiş; menfeati için adam öldürenlere istiğfar etmemiş ve onlar da hafta içinde helâk olmuşlardır.

(يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا ضَرَبْتُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ) Ey îmân eden şu kimseler! ALLAH

yolunda yürüyüp savaşa çıktığınız zamanda (فتبوا) işin açığa çıkması ve hakikatin anlaşılması için araştırma yapınız. (فتبوا) okuduğuna göre mâ'nâ: İhtiyatlı olunuz, acele etmeyiniz, mü'mini kâfirden ayırmaya kadar sabrediniz. (ولا تقولوا لمن أتىكم السلام أنت مستؤمن) ve size mü'min selâmı ile selâm veren kimseye «sen, mümin değilsin» demeyiniz. Sen bunu bizden kurtulmak için söyledin, diye kılıca sarılmayınız. Onun söylediği sözün hakikat olup olmadığı meydâna çıkıncaya kadar ondan elnizi çekiniz. Diğer bir anlam ile: Size boyun eğip teslim olan kimseye «Sen emanda değilsin.» demeyiniz. (تبغون عرض الحبوة الدنيا) Dünâyâ hayatının metâmı taleb ederek, dünâyâ malına tamâ' ederek.. Yâ'ni: Bir kimse size: «Ben müslimim.» diye îmânını izhar ettiği halde yanındaki metâmı almak için «sen mü'min değilsin» diye onu öldürmeyiniz, esir edinizki: Zamanla onun ne olduğu size mâ'lûm olsun.

Âlimler: «Gaazîler, gittikleri yerlerde: Bir beldede, bir köyde veya bir kabîle de islâm şîârına dâir bir emmârê ve bir alâmet gördüklerinde, O kavmlerle kıtal yapmamaları ve onlardan el çekmeleri üzerlerine vâcib olur.» demişlerdir. Ziyraa: Sallellâhü aleyhi ve sellem: «Bir yere bir asker veya seriyye gönderdiği zaman, onlara: «Bir yerde bir mescid gördüğünüz veya bir ezân sesi duyduğunuz zaman o kavmden bir kimseyi öldürmeyin.» buyurmuşlardır, diye bu hadîsi şerifi delil getirmişlerdir

Yahud ve Nasaarâya gelince: Fukahaa, bu hususta ihtilâf etmişlerdir. Şöyleki:

Ekser fukahâ: Bir yahud veya bir nasrânın «Ben mü'minim » demesi ile onun îmânına hükmolunmaz. Çünkü o : «ben mü'minim.» sözü ile üzerinde bulunduğu kendi dîninin îmânını iddiâ etmiş olur. Hattâ bâ'zı ulemâ dininde onlardan; Yahud ve nasrânın birinin «Lâ ilâhe illellâh Muhammedün Rasûlüllah» demesi ile dahi islâmına hükmedilmez, meğkerki, üzerinde bulunduğu dînin batıl olduğunu i'tiraf ile ondan sıyrılıp ta islâm dînini kabul etmiş ola; demişlerdir.

Bâ'zı yahûdîler, bil-hassa bu günün yahud ve Nasaaraasından bir çoğu: «Muhammed, hakikaten bir nebîdir, fakat araba mahsus bir nebîdir. Bizim peygamberimiz değildir. Onun dini de haktır, bizim dinimizdeî haktır.» diye iddiâ ederek Muhammed «s.a.s» in peygamberliğini tahdid ile umûma olan irsâlini inkâr ederler. Böyle olanlar da bu cihetten kûfredederler. Onun için bunlara da mü'min denemez. Tâki. Hazreti Muhammedin peygamber olarak gönderildiğini, âhır zaman peygamberi olduğunu ve bundan sonra peygamber gelmiyeceğini kabul etmedikçe îmânları sahih olmaz. Yâ'ni Muhammedin dînini kabul etmedikçe müslüman olamaz.

Mâ'nâ: Ey mü'minler! Az ve zavâlî çabuk olan üç günlük dünâyâ malına aldamp ta size islâm selâmı ile selâm veren kimseleri öldürmeyiniz.

(ذنبدالله منام كثره) Çünkü, ALLAH'ın indinde çok ganimetler vardır. Dünyâ menfeati için adam öldürmekte acele etmeyip te durumu iyice araştırıp tedkik ederek neticeye göre hareket edenler, o ganimetlere sahib olurlar. ALLAH azze ve celle, ganimetlerini böyle kimselere ihsân eder. Öyle ise Ey mü'minler! Size imanlarını ızhâr edenleri ve imân ile size sığınanları öldürmeyiniz.

(كذلك كنتم من قبل) Çünkü, bundan önce siz de böyle idiniz. Siz de onlar gibi islâmınızı açıktan söylediğiniz halde, henüz iman kalbinize yerleşmiş değildi. Sizler de mallarınızı ve canlarınızı sırf ağızdan şehâdet kelimesi getirmek suretiyle kurtardınız. Kimse sizin kalbinizdeki gizli halinize muttali' olmya kalkmadı ve hiç bir kimse de size «müslûman değilsiniz.» demedi. Onlar acele etmediler, teennî ile hareket ettiler, sonunu gözettiler de, (فوالله عليكم) ALLAH'ta size iman ve hidâyetle ihsanda bulundu. Sonradan imânınız kuvvet buldu ve islâmınız da güzel oldu. Her yönden terekki ve tekâmüle mazhar olup yükseldiniz.

(فتنبوا) Öyle ise ey mü'minler! siz de, başkalarına; size yapılan muâmele gibi muâmele yapın. Mü'min, diyen kimseyi öldürmede acele etmeyin. Metânetli ve iradeli olun Neticeyi gözetmeden harekete geçmeyin. Çünkü, (والله كان ناعملون خيرا) ALLAH azze ve celle, işlemekte olduğunuz bütün amellerinize haberdâr olup durmaktadır. Nerede ve hâangi zamanda olursa olsun, hiç bir ameliniz ALLAH'ın vukûfunun kudreti dışında kalmaz.

Mü'min öldürmeyi önemsiz saymayınız. ALLAH'ın indinde o çok büyük günahdır. ALLAH'a şirkten sonra en büyük günah, mü'mini öldürmektir. Mü'minim, diyen kimseyi öldürmekten sakınmaz. Amden mü'mini öldürmek, insanı dünyâ ve âhîret helâk eder. Her yerde ve bil-hassa savaşlarda ihtiyath olunuzki, ALLAH'ın asâbından masun kalasınız.

Âyeti celflenin sebebi nüzülleri, tefsiri ve bu husûsa dâir olan hadisi şeriflerin mealleri burada bitmiş bulunuyor. Ancak, son zamanlarda vuku'bulmakta olan konu ile ilgili bâ'zı olayları buraya dercederek, uyanmak şânından olan mü'minleri ikâaz ve irşâd etmek üzere bâ'zı bilgiler vermeyi faydalı ve münâsib görüyoruz. Teflik ve hidâyet ALLAH tandır.

1 — Son senelerde ve bil-hassa son günlerde bâ'zı kimselerin, gerek cehâlet sâikası, gerek maddi menfeât te'mini, gerek zümre gaaye ve maksatlarıyla; islâm içinde büyüyor. mü'min olan, mü'min ameliy-

le amel eden ve hattâ kendileriyle berâber omuz olmuza ALLAH'ın huzuruna duran müslümanlara varıncaya kadar, ağızlarını açarak pervazsızca küfür savurdıklarını görüyor, işitiyor ve duyuyoruz. Daha garibi, bâ'zı vâız ve hatibler, sanki kürsî ve minberlerde söylenecek başka bir şey yokmuş gibi, her dersinde ve her hûtbesinde mü'minlere küfür isnâd etmekte, tefrika yaratmakta ve bunları sakız çiğner gibi âdeta iş güc edinip durmaktadırlar.

Bâ'zı kimselerde her yerde ve her mecliste fırsat buldukça bir kısım mü'minlere küfür etmekte ve mü'minler arasında ikilik yaratmağa çalışmaktadırlar. Bâ'zı tarikat ehlinin de tarikat ehlinde olmyanlara veyâ kendi tarikatına intisâb etmiyen mü'minlere küfür isnâd ettikleri görülp duyulmaktadır.

Her kim olursa olsun, kimsenin kimseyi küfre nisbet etmeğe vebâkalarının eksiklerini arayıp bulmağa hakkı ve salâhıyeti yoktur. ALLAH azze ve celle kullarından hiç bir kimseye, hatta peygamberine bile böyle bir selâhiyyet vermemiştir. (وَلَا تَجْرُوا) âyeti celilesi ile kullarını bu gibi hareketlerden nehyetmiştir. Yalnız mü'minlerin bilgi öğrenmelerini ve bilgili olanların da âyet ve hadislerle halkı irşâd etmelerini emretmiştir. Bununla berâber kimsenin kimseyi imâna ve amele zorlamağa hakkı ve yetkisi de yoktur. Bunun içindirki, ALLAH azze ve celle Hazretleri Nebisine «Sana düşen ancak tebliğdir ve hesapları bize âiddir.» buyurmuşlardır. (1) İslâm dîni ihtiyâridir, akl ve mantık dînidir. Zorba ve cabbar dîni değildir.

Telââ ve Tekaddes hazretleri, mevzûumuz olan âyeti celilede savaş meydanında islâm selâmı ile selâm veren ve mü'min olduğunu dîli ile ikrar eden kimseyi «mü'min değilsin.» demeden nehyettiği; Âhır zaman nebisi savaş esnâsında mü'minin kolunu kesip te ağacı siper alarak: «Ben müslimim.» diyen kimseyi öldürmekten nehyettiği; saraahatle sabit iken, bizler e ne oluyor da ALLAH'ın kitabına, peygamberin hadis ve hareketlerine muhâlif olarak, her hangi bir sebeble muğber olduğumuz kimselere dilimizin dönebildiği kadar küfür atıyoruz. Ne büyük gaflet, ne galiz cür'ettir bu???

O korkuç günde, ALLAH'ın huzûrunda bu hareketlerimizden sorumlu olacağımızı hiç bir zaman unutmamalıyız. Ziyraa: O büyük günde bizi sorumlu olmaktan kurataracak hiç bir kimse yoktur. Allah'tan başka sığınacak bir melce'de yoktur

Şu da unutulmamalıdır ki, İslâm vurdunda doğup büyüyen bir kimseye: «Ben dinimi değiştirdim» sözü lisaanında duyulmadıkça, ağızından şehadet kelimesi duyulmasa dahı onun küfrüne hükmedilmez. Ziyraa:

وَلَا تَجْرُوا (1)

İslâm içinde doğup büyümesi, hilâfı görülmedikçe onun müslim olduğunu hüküm vermeğe kâfidir. Kaldığı: Lisânından şehâdet kelimeleri duyulan, islâm ameli ile amel eden kimselere dahı küfr isnâd edilmektedir. (Bak... **وَأَشِدُّوا أَمَانًا وَأَتَمُّوا حُرْمَةَ بَيْتِ الْحَرَامِ**)

Her hangi bir sebeple başkalarını tekfire cür'et eden bu cür'etkârlar, acebâ: Kendilerinin ALLAH'ın indindeki durumlarını biliyorlar mı Hiç tereddüt etmeden bu soruya: «Hayır!» cevabını verebiliriz. Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, Peygamberi Muhammed Mustafa sallallahü aleyhi ve sellem'e: «Yâ Muhammed! Rabbin tarafından bana ve size ne gibi bir muâmele yapılacağını bilmem, de.» diye emrettiği halde Bu cür'etkârlar, bu cesâreti nereden alıyorlar da hem kendilerini selâmette buluyor; hem de başkalarına küfür isnad ediyorlar. Bu cür'et ve cesâret o günün azamet ve şiddetini idrâk edememekten ileri gelse gerektir. (Bak... **وَمَا أَدْرِ مَا يُفْعَلُ بِكُمْ**.) ALLAH azze ve celle cümlemizi gaflet uykusundan uyandırın.

Şurası da hatırdâ tutulmalıdırki, akaaid kitaplarında küfre rızâanın küfür olduğu, yâ'ni: Başkalarının kâfir olmasına razî olan kimselerin kendilerinin kâfir olacağı, ve ehli kibleyi tekfir edenin küfre varacağı açıkça beyân edilmiş iken, akşamlara kadar ağızlarından mü'minlere söylemedik küfür bırakmayan bu küfürbazların haali, huzûru ilâhiyyede ne olur? bilmem. Bu ciheti bir kerre olsun, düşünmek faydalı olur:

Mü'minlere küfretmenin ne kadar ağır ve ne kadar tehlikeli olduğunu mü'min kardeşlerime faydalı olabilmek için elimden geldiği kadar izaha çalıştım. Mü'minlerin bunları okuyarak durumun, ağırlığını idrak etmeleri ve mü'min kardeşlerine küfür savurmaktan vazgeçerek hallerini islâha çalışmaları; geçmişte işlediği günahlara ve sarfettiği küfürlerle tevbe ve istiğfar ederek dünyâ ve ahiret seâdetini elde etmeğe gayret etmelidirler. Yoksa başkalarına küfür isnâd etmek hâli, hepimiz için çıkar yol değildir. Bizler böyle yapmakla hem kendimizi helâke götürüyoruz, hem de mensûp olduğumuz topluluğu fitneye ve felâkete sürüklüyoruz. Söyliyeceğimiz sözleri bilerek ve düşünerek söylememiz icâbeder. Her şahıs kendi durumunu idrâk etse, kusurlarını bilse ve onları islâha çalışsa, ne vâ'za, ne nasihate, ne de irşâda lüzum kalmaz. ALLAH tevfik versin!

2 — ALLAH azze ve celle Hazretleri, Kur'ânı keriminde amden bir mü'mini öldüren kimsenin ebedî cehennemde kalacağını bildirmesine rağmen, bir takım kimseler, çeşitli sebeplerle mü'minleri amdan katletmekten çekinmemektedirler. Maal'esef bu gibi haller her zaman duyulmakta ve görülmektedir. Hem mü'min olup ta hem de mü'min kardeşini öldürmek ne kadar acı ve ne kadar büyük bir cürmdür.

Kıtıl fiilinin başlıca sebepleri: Dini mançların zayıflığı, din bilgisi-
nin ve sorumluluk duygusunun noksanlığı, şariat hükümlerinin uygu-
lanmaması, kanunların kifâyetliliği kaatillerin sık sık affedilmeleri. gibi
sebeplerdir.

Bunların hepsinin üstünde, mâ'nevî mes'ûliyyet duygusunun zayıf
olmasıdır. O dehşetli günde, büyükler büyüğü, ulular ulusu, cezâ günü-
nün mâliki, kâinatın hâliki huzûrundaki, ağır mes'ûliyyeti idrâk eden
bir mü'min, adam öldürmeyi değil, bu işi hâtırına getirmekten bile ih-
tiras eder.

Ey mü'minim, diyen kimse! Öldükten sonra dirilmeye îmân ediyor-
san, o günün mes'ûliyyetine inanıyorsan, o gün mazlûmların zalimlerden
haklarını alacağına îmânın varsa, o gün seni sorumlu duruma sokacak
her türlü hareketten kendini koru. Bil-hassa adam öldürme cinâyetini
baatırına bile getirme Sakın, sakın!.

Telââ ve Tekkaddes hazretleri, mü'minleri savaşa terğib ve teşvik
ettikten, müslimin müslimi hataen ve amden öldürmesine âid hükümleri
beyân buyurduktan, müslümanların bir birlerini öldürmelerini şiddetle
nehyettikten sonra, savaşa çıkan mü'minlerle savaşa çıkmıyan mü'min-
ler arasındaki fazilet derecelerini beyân etmek üzere buyuruyorki:

لَا يَسْتَوِي

الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرَ أُولِي الضَّرَرِ وَالْجَاهِدُونَ فِي
سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فَضَّلَ اللَّهُ الْجَاهِدِينَ بِأَمْوَالِهِمْ
وَأَنْفُسِهِمْ عَلَى الْقَاعِدِينَ دَرَجَةً وَكَأَلَا وَعَدَ اللَّهُ الْحُسْنَى
وَفَضَّلَ اللَّهُ الْجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ جَزَاءً عَظِيمًا ۝ دَرَجَاتٍ
مِنْهُ وَمَغْفِرَةً وَرَحْمَةً ۖ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ۝

YÜKSEK ANLAMI :

Özür saahibi olanlar başka, mü'minlerden oturanlarla, mallarıyla, canlarıyla ALLAH yolunda savaşırlar müsâvi olmazlar. ALLAH azze ve celle, mallarıyla, canlarıyla savaşırları, oturanlar üzerine derece ile üstün kıldı. Ve ALLAH'ü Teâlâ her birine cennet vâ'detti. Ve yine ALLAH'ü Teâlâ savaşları oturanlar üzerine büyük derece ile tafdil etti. Kendi tarafundan dereceler, mağfiret ve rahmetle... Çünkü, ALLAH gafur, rahîm oldu'

SEBEBİ NÜZÜL: Âyeti celilenin sebebi nüzülü hakkında bir kaç rivâyet beyân edilmiştir.

Zeyd bini sâbitten rivâyet ediliyor. (لا يأتى القاعدون من المؤمنين ، المجاهدون) Ayeti celilesi nâzil olduğu zaman ALLAH'ın Rasûlû «s.a.s»in yanında idim. ALLAH'ın Rasûlû (غياثي الضر) nazmı serifini okumadı. Bu sırada â'mâ olan İbni Ümmi Mektûm: «Ben körüm. gözüm görmüyor, bu nasıl olur?» diye haalini arzetti. Bu sırada mecliste ALLAH'ın Rasûlûne vahî baygınlığı geldi. Uyluğumun üzerine dayandı. Diğer bir rivâyette: ALLAH'ın Rasûlûnün uyluğu uyluğumun üzerinde idi. Nefsim yedi kudretinde olan Zâti ecel ve â'lâya yemin ederimki: vahyin ağırlığı ile Cenâbı Rasûl uyluğum üzerine öyle tazyık yaptiki, oranın ezilip parçalanmasından korktum. Sonra açıldı da: «Yaz!» diye emretti. Ben de (لا يأتى القاعدون من المؤمنين غياثي الضر) âyeti celilesini yazdım.

Berrâdan rivâyet ediliyor. Hazreti Rasûl «s.a.s», Berrâya: Zeydi bana çağır ve ona söyle! Kalem, divit ve levh ile gelsin.» buyurdu. Berrâ gidip Zeydi çağırdı. Zeyd geldi. Rasûlüllâh Zeyde: «Yaz!» diye emretti ve (لا يأتى القاعدون من المؤمنين والمجاهدون ..) âyeti celilesini okumaya başladı. Â'mâ olan İbni Ümmü mektûm: «Gözlerim kör, Ey ALLAH'ın Rasûlû!» diye arzı hal etti. Daha oradan ayrılmadan (غياثي الضر) nazmı şerfi nâzil oldu. Ve araya yazıldı.» demistir.

İbni Abbasdan rivâyet ediliyor. Bedr savaşından sonra, savaşa giden gaazîlerle geride kalan mü'minlerin derecelerine dâir olan (لا يأتى القاعدون من المؤمنين والمجاهدون) âyeti celilesi nâzil oldu. Bunu duyan Abdullah bini Ümmü mektûm, İbni çahş bini Kays-el Esedî ile berâber geldi de ALLAH'ın Rasûlûne: «Ey ALLAH'ın Rasûlû! Biz â'mâyız, bize bir ruhsat yok mu?» dediler Bunun üzerine غياثي الضر âyeti celilesi nâzil oldu.

لا يأتى القاعدون من المؤمنين غير أولي الضرر والمجاهدون وسبيل الله بأمونهم وأنفسهم

Özür saahibleri başka, mü'minlerden savaşa gitmeyip te geride kalanlarla, mallarıyla, canlarıyla ALLAH yolunda savaş yapanlarla müsâvi olamazlar. Ancak: körlük, kütrümlük, sakatlık, hastalık ve beden za'fiyeti gibi zarar saahibleri ve özürlü olanlar başka. Bunlar tamâmen de-ğilse bile kısmen olsun, savaşa gidenlerle kıyas edilebilirler. Çünkü, on-

ları savaştan özürleri alıkoymuştur. Bu hususta rivâyet edilen şu hadîsi şeriflerin tecemelerini de alalım.

İmam müslim Câbir «r.a» den rivâyet ediyor. Câbir: «ALLAH'ın Rasûlü ile berâber bir gazâda bulunuyorduk. ALLAH'ın Rasûlü: «Medîne'de öyle kimseler vardırki, bir yol yürümezsiniz, bir vâdî geçmezsiniz, onlar ancak sizinle berâberlerdir. Çünkü, onları hastalık bırakmamıştır.» buyurdular) demiştir. (1)

İmam Buhaârî Enesten rivâyet ediyor. Enes «r.a»: Hazreti Rasûl ile berâber Tebükk seferinde bulunuyorduk. Rasûlüllâh. «Arkada Medîne'de bıraktığımız kimseler. dağ açmayız, vâdiden geçmeyiz, onlar bizimle berâberlerdir. Onları Medîne'de özürleri alıkoymuştu.» buyurdu, demiştir. (2)

Âyeti celle ve hadisi şeriflerden anlaşıldığına göre. Savaşa girmek arzûsunda olup ta her hangi bir özürden dolayı, cihâda iştirak edemiyenler, savaş sevâbından tamamen mahrum olmayıp kısmen olsun ecrî sevâbda gaazîlerle kıyas edilebileceklerdir. Fakat, bu da tamamı tamamına değildir. (فضل الله المجاهدين بأموالهم وأنفسهم على القاعدین درجه) Yine de ALLAH azze ve celle, mallarıyla ve canlarıyla ALLAH yolunda dövüşenleri, özürleri sebebiyle geride kalan özür sahibleri üzerine bir derece tafdîl etti. Cihâda gidenler, âhirette özür sahiblerinden bir derece yüksek olacaklardır. Çünkü, mücâhidler. Savaşa niyyet etmişler, mallarıyla canlarıyla cihada mübâheret etmişler, Çarpışmışlar, yorulmuşlar, dövüşmüşler, ölmüşler, öldürmüşler. Bil-fil islâm dininin yükselmesini sağlamışlar. Halbuki, zarar sahibleri olan özürliüler: Sadece niyyet etmişler, azmetmişler ve fakat, bu azimleri kalblerinde kalıp kuvveden fiile çıkmadığı için diğerlerinden bir derece aşağıda kalmışlardır. Bunlar, savaşın sevabına ortak olmuşlar, derecesine, değil!. Bununla berâber (وكلا وعد الله الحنفي) AL-LAH azze ve celle, bunlardan her birerlerine cennet vâ'detti. Yâ'ni: Savaşa iştirak edenlerle, oturanlardan her birine cennetler vâ'dedetti. Bununla berâber (فضل الله المجاهدين على القاعدین اجرا عظيما) ALLAH azze ve celle, ALAH yolunda çarpışanları, özürsüz savaştan kalanlar üzerine büyük ecr ve çok sevab ile tafdîl etti. O ecri azımkı, (درجات منه) ALLAH'tan dereceler, insan aklının idrâk edemeyeceği menziller ve mertebelerle tafdîl etti.

Bu dereceler hakkında çeşitli rivâyetler vardır. Katâde: «İslâm için

[1] م. عن جابر قال كنا مع رسول في غزاة فقال رسول الله ار بالمدينة رجلا ما سرتهم ميرا ولا

قطعة وادما الا كانوا معكم حبسهم الررس

[2] م. عن أنس قال رجعا من غزوة بنو نضل مع انس فقال ان اتقوا ما حثنا بالمدينة ما سكتنا شعا

ولا وادبالا وحم معنا حبسهم العذر

bir derece, ALLAH yolunda hicret için bir derece, hicretten sonra cihâd için bir derece. Cihâdda ölme ve öldürme için bir derece vardır.» demiştir.

İbni Zeyd: «Berâetün, sûresinde zikredildiği vechile yedi derece vardır.» demiştir. (Bak. . . ذَاتِ نَاهٍ لَا يَحْمِلُهُمْ اللَّهُ وَلَا يَكُونُ لَهُمْ فِيهِ حِسَابٌ وَلَا يَكُونُ لَهُمْ فِيهِ حِسَابٌ وَلَا يَكُونُ لَهُمْ فِيهِ حِسَابٌ وَلَا يَكُونُ لَهُمْ فِيهِ حِسَابٌ وَلَا يَكُونُ لَهُمْ فِيهِ حِسَابٌ وَلَا يَكُونُ لَهُمْ فِيهِ حِسَابٌ). Savaşa iştirâk edenlerle oturanlar arasında derece farkları olduğu gibi.. ALLAH'a ve Rasûlü Muhammede iman eden bütün mü'minler arasında da derece farkları vardır. Bû farklar âyeti celile ve hadisi şeriflerle sabittir.

Hülâsa: Bil-fiil savaşa iştirak edenlerle, özürlerinden dolayı savaşa gidemiyenler arasında bir derece; cihâda gidenlerle özürsüz cihâda gitmiyenler arasında bir çok derece ve fazilet farkları vardır. Hattâ savaş yapanlar arasında dahi fzilet ve derece farkları mevcuddur. İşte bunlar ALLAH'tan çeşitli derecelerdir. (وَفَرَّةٌ وَرَحْمَةٌ) Bunlardan başka bir de mağfiret ve rahmet vardır. ALLAH azze ve celle ALLAH yolunda savaş yapan mü'minlerin geçmiş günahlarını örter. O günahları mücâhidlerden sormaz. Eski günahları sormadığı gibi.. fazl-u kereminden onlara bol bol ecrler ve tükenmez sevablar da ihsân eder. Çünkü, (إِنَّهُ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا) hakikaten Teâlâ ve Tekaddes, yarılıgayıcı ve esirgeyici olup durmaktadır.

NETICE: Âyeti celile, bizzat cihad yapanlarla savaşa gitmiyenlerin kıyas edilemeyeceği hakkında nâzil olmuştur. Savaşa iştirak etmiyenler, iki nev'e ayırır. Bunlardan bir kısmı: Abdullah bini Ümmü Mehtüm gibi kör hasta, sakat ve zaif olanlardır ki bunlar özürleri yüzünden savaşa gidememişlerdir. Savaşa bizzat iştirak edenlerle kıyas edilebilirler. Yine de aralarında bir derece fark vardır. Özürsüz savaşa iştirak etmiyenlerin de çeşitleri vardır. Şahsi, malî, âilevî ve ihmalleri yüzünden gitmiyenlerden tut ta nifakları yüzünden gitmiyenlere kadar çeşitleri vardır. Bunlarla gâziler arasında derece farkları çok olduğu gibi, nifak dolayısıyla savaşa gitmiyenler hem mü'minlere zararlı oldukları ve hem de münâfık ve kâfir olmaları dolayısıyla, tevbe etmeden ölürlerse cehennemdedirler, Hem de cehennemin en aşağı katında en şiddetli âzab ile sonsuz azâb olacaklardır.

Bütün bular böyle olmakla berâber, bil-fiil savaşa iştirâk etmeğe de arkadan savaşa yardımında bulunanlar da vardır. Böyle olanlar, bizzat savaşa iştirâk edenler arasında derece alabilecekleri gibi, en yüksek dereceleri kazanacaklar da olacaktır. Durum sahâbe zamanında böyle olduğu gibi, bu gün dahi böyledir.

Şimdi dereceleri bildirir bir kaç hadisi şerifin tercemesini alarak diğer âyeti celileye geçelim.

İmam Müslim Ebû Sâidî Hudrîden rivâyet ediyor. Rasûlüllâh salîlâhü aleyhi ve sellem: «Bir kimse ALLAH'ın Rab olduğuna, İslâmın dîni

olmasına ve Muhammedin Rasûl olmasına razı olursa ona cennet vâcib olur.» buyurdu. Ebû Said buna teaccüb etti de: «Ey ALLAH'ın Rasûlü! Bunu bana tekrar et.» niyâzinde bulununca hadisi tekrâr etti de sonra :« Başka bir daha var. ALLAH onunla kulunu yüz derece kaldırır, her bir derecenin arası yer ile gök arası kadardır.» buyurdu. Ebû Said: «Nedir bu amel? Ey ALLAH'ın Rasûlü!» diye sordu. Bunun üzerine ALLAH ın Rasûlü «s.a.s» «ALLAH yolunda savaştır.» cevâbını verdi.

İmam Buhaarî Ebû Hüreyreden rivâyet ediyor. Sallellâhü aleyhi ve sellem: «Bir kimse ALLAH'a ve Rasûlüne îman eder, namazı kılar, zekâtı verir, ramazanda oruç tutar ve haccı ifâ ederse onu cennetine idhal etmek ALLAH üzerine hakkoldu. İster ALAH yolunda savaş yapsın yahut, doğduğu toprakta otursun.» buyurdu. Bunun üzerine Ebû Hüreyre: Sözlünüzü nasa müjde edelim mi?» dedi. ALLAH'ın Rasûlü devamla: «Cennette yüz derece vardır. ALLAH azze ve celle, bunları ALLAH yolunda savaşılanlar için hazırlamıştır. Her derecenin arası yer ile gökün arası kadardır. ALLAH'tan istediğiniz zamanda ondan Firdevsi â'lâyı isteyin, ziyraa: O cennetin ortası en yükseğidir. Arşı Rahmânın üstündedir ve ondan Cennet ırmakları kaynar» buyurmuşlardır. Şu hadîsî geriflerden anlaşıldığına göre, ALLAH yolunda savaşılanların derece ve mertebeleri çok yüksek olacaktır. ALLAH'ü â'lem.

Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, ALLAH yolunda savaşılan mü'minlerin derece ve faziletlerini beyân buyurduktan sonra, ALLAH yolunda hicret etmeyip savaşılan katılmıyanların ve küfür diyârında oturmıya razı olanların âhiretteki durumlarını beyân etmek üzere buyuruyorki:

اِنَّ الَّذِيْنَ تَوَفَّيْهُمْ الْمَلٰٓئِكَةُ ظَالِمِيْۤ اَنْفُسِهِمْ قَالُوْا فِمْ كُنْتُمْ
 قَالُوْا كُنَّا مُسْتَضْعِفِيْنَ فِي الْاَرْضِ قَالُوْا الْمَنْ كُنْ
 اَرْضُ اللّٰهِ وَاَسِعَةٌ فَبَاجِرُوْا فِيْهَا قَالُوْا لَكَ مَا وِیْهِمْ جَهَنَّمُ
 وَسَاۤءَتْ مَصِيْرًا ۝۱۰۸ اِلَّا الْمُسْتَضْعِفِيْنَ مِنْ رِّجَالٍ وَ
 النِّسَاءِ وَالْوِلْدٰنِ لَا يَتَّبِعُوْنَ حِلَّةً وَلَا يَهْتَدُوْنَ سَبِيْلًا
 ۞ قَالُوْا لَكَ عَسٰی اللّٰهُ اَنْ يُغْفِرَ عَنْهُمْ وَكَانَ اللّٰهُ

عُفُوًا غَفُوْرًا ۞

YÜKSEK ANLAMI :

Melekler, nefislerine zulmeden şu kimseleri öldürdüklerinde: onlara: «Ne halde idiniz?» diyecekler, onlar: Arzda zaff idik, cevâbını verecekler. «Melekler»: «ALLAH'ın arzı geniş olmadı mıydı?. Oraya hicret edeydiniz!» diyecekler. İşte onlar, varacakları yer cehennemdir. Ne fenâ oldu, o cehennem?! Lâkin, erkeklerden, kadınlardan ve çocuklardan, hicrete taaskata olmıyan ve yol bilmiyen zaiflar «azâbdan» müstesnâdır. İmdi onlar, ALLAH'ın onları affetmesi umulur. Çünkü ALLAH affedici ve yargılayıcı oldu.

SEBEBİ NÜZÛL: Âyeti celîlenin, Mekke halkından imân ettiklerini söyleyip te hicret etmiyen bir takım kimseler hakkında nâzil olduğu rivâyet edilmiştir. Kays bini, el Fâkih bini-el Muğîre, Kays bini-el Vâlid bini-el Muğîre ve bunların benzerleri kimselerdir. Bunlar müslûmanlardan çekinerek imânlarını izaar ettiler. nifaklarını gizlediler, hicret

etmediler. Bedr günü müşriklerle berâber, müslümanlara karşı savaşa çıktılar. Diğer müşriklerle berâber bedrde katlolundular. Melekler onları öldürürken yüzlerini ve arkalarını döverek, âyeti celfilede zikredildiği vechile tekdir ederek öldürdüler.

İbni Abbastan rivâyet ediliyor. İbni Abbas bu âyeti celfleyi okudu da: «Bunlar, müslümanlardan bir takım kimselerdi. Müşrikler arasında mü'minlere karşı savaşa çıktılar da, onlarla berâber öldürüldüler. Bunun üzerine ALLAH azze ve celle, bu âyeti celfleyi inzâl buyurdu.» demiştir.

(ان الذين نودهم الملكة ظالمى انفسهم) Teveffâ, kelimesi 'mâzî veya müzâri olarak tefsir edilmiştir. Mâzî olduğuna göre: Âyeti celfle, belli ve geçmiş kimselerden haber vermiş olurki: birincî sebebi nüzûlde beyân edildiği vechile onlar yaşamışlar, öldürülmüşler ve melekler tarafından dövülerek azâb edilmişlerdir. (Bak. فكيف اذا نودهم الملكة يضربون وجوههم .)

Teveffâ kelimesi, muzâri olduğuna göre: Tâ'nun biri yâ'ni: Muzâri tâ'm hazfedilmiş olup buna göre, âyeti celfilenin anlamı; geçmişte ve gelecekte bu vasıfları kendinde bulunduran bütün kimselere şâmil olur. (Zaa-limi enfüsihim) izaafeti lâfzıyye olup tahfif için cemi nûnu hafzedilmiştir. Bu nazmı şerif, gerek nifak yapan, gerek imânından sonra irtidâd eden ve gerekse kudreti olduğu halde hicret etmeyip kâfirler içinde kâlanların hepsine şâmilidir.

Mâ'nâ: Dilleriyle imanlarını izhar edip te hicret etmeyen ve müşrikler içinde kalmak sûretiyle nefislerine zulmeden kimseleri melekler öldüreceklerinde (قالوا ذم كنتم) hangi dinde idiniz, derler.

Âyeti celfledeki, melâkelerden murad, Ölüm meleki olan Azrâil ve onun yardımcıları ile tefsir edilmiştir, yardımcı melekler altı tânedir. Üçü rahmet meleği, üçü de azâb meleğidir. Azrâil mü'minlerin ruhlarını kabzedeceğinde rahmet melekleriyle gelir. Kâfirlerin ruhlarını kabzedeceğinde azâb melekleriyle gelir. Azrâil kâfirlerin canlarını alacağında azâb melekleri ona yardım ederler ve kâfirlerin canlarını azâb ile alırlar. Bir kavle göre: kâfirlerin yüzlerine ve arkalarına vurarak canlarını alırlar. Diğer bir kavle göre de, bu azâb mahşer yerinde olur. Bu mâ'nâyâ göre, âyeti celfledeki melâkeden murad, zebâniler olmuş olur.

Bâ'zıları da: «Hazreti Rasûl «s.a.s.», Mekkedden Medîneye hicret ettikten sonra, imân edenlerin hicret etmedikçe imanları sahih değildir. Fetihden sonra hicret yoktur ve lâkin cihad ve niyyet vardır» (1) hadisi şerifi ile bu âyet neashedildi.» demişlerdir.

Bâ'zıları da: «Nefislerine zulmedenlerle murad, Bedr günü Müşrik-

(1) انذرت ما كان في وجهه من النار

lerle berâber savaşa çıkıp ta müşrik ordusunu artıran kimselerdir.» demişler. Mâ'nâ, aynidir.

Melekler nefislerine zulmeden kimseleri öldüreceklerinde onlara: «hangi halde, hangi dinde idiniz. Mü'minler fırkasından mı, yoksa müşriklerden mi idiniz?» derler. Onlar bu azar ve bu tevbih karşısında kendilerini korumak için (قُلُوا كُنَّا مِنْكُمْ فِي الْأَرْضِ) Bizler, yer yüzünde zayıf idik, ezilmeden korktuk, mukaavemet edemediğimiz için hicret edemedik.» derler. Melekler onların bu özürlerini kabul etmezler de (قُلُوا إِنْ كُنْ أَرْضُ اللَّهِ وَابِعَةً فَهِيَ جُورًا) ALLAH'ın arzı geniş olmadı mıydı? ki oraya hicret edeydiniz. Diğer mü'minlerin yaptıkları gibi Habeşistana veya Medîneye hicret edeydiniz; derler.

Hakkaten bu vasıfta olan kimseler, yâ'ni: iman ettik, zayıf olduğumuzdan bir tarafa gidemedik, müşrikler içinde kaldık ve onlara katıldık diyen kimseler, (قُلُوا كُنَّا مِنْكُمْ فِي الْأَرْضِ) işte onlar, (أُولَئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ) onların me'vâları, varacakları yer cehennemdir. (وَسَاءَتْ مَصِيرًا) Onların varacakları yer ne kötü oldu? Ne fenâ yerdir, o cehennem?

ALLAH'ın Rasûlü «s.a.s» ile berâber hicret etmiyen veya hut onun hicretinden sonra imân ettik deyip te hicret etmiyenlerin cezâları işte budur. Halbuki, gerek ALLAH'ın Rasûlü ile ve gerekse sonradan iman edip hicret edenler hakkında bir çok müjdeler vardır.

Bu hadîsi şeriflerden biri. Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem «Bir kimse dîni için bir yerden diğer bir yere hicret etse ve bu «yerde» arzdan bir karış olsa, o kimse için cennet vâcib olur ve o kimse babası İbraahime ve nebisi Muhammed «s.a.s»e arkadaş olur.» buyurmuşlardır. (2). Din yolunda hicretin meziyyet ve fazîleti bu kadar yüksek ve bu kadar kıymetlidir.

Müslümanın deyip te hicret etmiyenlerin me'vâları cehennemdir. Ne kötü oldu, o cehennem? Gücü yetip te hicret etmiyenlerin hâli bu. Lâkin (الْأَمْسُفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْبُلْدَانِ) erkeklerden, kadınlardan ve çocuklardan zayıf olanlar başka. Onlar azabdan müstesnâdırlar. O zayıfları: (لَا يَسْتَطِيعُونَ حِيلَةً) Mekke'den çıkıp hicret etmek için, hileye, nefakaya ve kuvvete kaadir değiller, âcizlerdir. (وَلَا يَتَذَكَّرُونَ) Mekke'den Medîneye gidecek yolu bilmezler. Her şeyleri tamam olsa bile yolu bulup ta gidecek durumda değiller! (قُلُوا كُنَّا مِنْكُمْ فِي الْأَرْضِ) İşte özür sahibi olan

(2) مَنْ فَرَّ بِدِينِهِ إِلَى أَرْضٍ وَإِنْ كَانَ شِبْرًا مِنَ الْأَرْضِ اسْتَوْجِبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ وَكَانَ رَفِيقًا لِإِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ

bu zaif kimseler, (عسى الله ان يفيو عنهم) Fazl-u ihsâniyle Teâlânın, onların suçlarından geçmesi karib oldu.

(ASÂ) kelimesi, her nekadâr tamâ ettirmek anlamına gelir ise de bu, ALLAH tarafından olduğunda vâcib ifâde eder. Ziyârâ: Kerim olan zâtî ecel ve â'lâ, kullarını tamâ ettirdiğinde mutlakaa icâbını yapar.

(وكان الله غفورا غفورا) Çünkü, ALLAH affedici ve yargılayıcı oldu.

İbni Abbas: «Ben ve annam, ALLAH'ü Teâlânın kitabında öziirlerini bildirdiği zaif kimselerden idik. ALLAH'ın Rasûlü «s.a.s», namazlarda bu zaifler için düâ ederdi.» demişlerdir.

Buhaarî ve Müslim, müttefikân Ebû Hüreyreden rivâyet ediyorlar. ALLAH'ın Rasûlü, ikinci rek'atte başını kaldırdığı zamanda: «ALLAH'ım! Velid oğlu Velidi, Hişam oğlu selmeyi, Ebî Rabîa oğlu Ayyaş ve Mekke'de bulunan zaifleri necâtta kıl. ALLAH'ım! Mudar « kabilesi » üzerine baskın şiddetlendir. ALLAH'ım! Onların üzerine seneieri, Yûsufun seneleri gibi «kuthık» yap! . (1) diye düâ ederdi.

ALLAH azze ve celle, Rasûlünün düâsı hürmetine Mekkenin fethi günü, bu zaif mü'minleri müşriklerin zulm ve ezâlarından kurtardı.

Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, hicret edip etmiyenler hakkındaki bâ'zı hükmleri beyan ettikten sonra, ALLAH yolunda hicret edip te hicret yerine ulaşmadan yolda ölen bâ'zı kimselerin ecrlerini, beyân etmek üzere buyuruyorki:

وَمَنْ يَهَاجِرْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يَمُوتْ فِي الْأَرْضِ
مَرَاتِمًا كَثِيرًا وَسَعَةً وَمَنْ يَخْرُجْ مِنْ بَيْتِهِ يَهَاجِرْ إِلَى اللَّهِ
وَرَسُولِهِ يُدْرِكْهُ الْمَوْتُ فَقَدْ وَقَعَ أَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ وَكَانَ
اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا

MEÂLİ KERİMİ: Ve bir kimse, ALLAH yolunda muhâcir olursa yer yüzünde çok gidecek yer ve çok genişlik bulur. Ve bir kimse de AL-

(1) «ق» عن أبي هريرة قال لما رفع رسول الله صلى الله عليه وسلم رأسه من الركعة الثانية قال اللهم اجع الوليد بن الوليد وسلمة بن هشام وعياش بن أبي ربيعة والسفصعين بكة أشدد وطأتك على مضر اللهم اجعلها عليهم سنين كئني يوسف

LAH ve Rasûlüne muhâcır olarak evinden çıkar, sonra da ölüm ona ulaşsa, onun ecri ALLAH'a lâîk olur. ALLAH yarılgaıcı ve esirgeyici oldu.

SEBEBİ NÜZÛL: Âtaa İbni Abbastan rivâyet ediyor. Abdurrahman bini Avf; haklarında nâzil olan kur'an âyetlerini Mekke halkına haber verirdi. (ان الذين توفاهم الملائكة طائفة منهم) âyeti celîlesi nâzil olunca, bunu yazdı ve Mekkelilere gönderdi. Mekke'de bulunan müslümanlar bu âyeti celîleyi okuyunca, çok ihtiyâr ve âciz şeyhi fânî olan Cündeb bini damrat-el leysî adındaki mü'min oğullarını yanına çağırarak: «Ben ne zaiflerden ne nede yol bilmiyenlerden değilim. Beni yükleniniz, yemîn olsun ben bu gece Mekke'de yatmam.» dedi. Babalarının azmî karşısında oğulları onun dediğini yapmak zorunda kaldılar. Bir sal getirip onu yüklediler ve Medîneye doğru yola çıktılar. Ölmek üzere olduğu bir sırada «Ten'im» denilen yere gelmiş bulunuyorlardı. Orada sağ elini sol elinin üzerine koydu da: ALLAH'ım! Şu senin ve şu da Rasûlün Muhammed içindir. Onun elinin sana bîat ettiği hak üzere ben de sana bîat ediyorum, dedi ve hamd'ü senâ ederek rûhunu Rabbısına teslim etti. «Radiyallahü anh.»

Bu zâtın yoldaki ölüm haberi Medîne'de duyulunca, eshaabı Rasûl: «Cündeb, Medîneye gelmiş olsaydı, ecr tam olurdu» dediler. Bunun üzerine ALLAH azze ve celle Hazretleri, bu âyeti celîleyi inzâl buyurdu da onun ecrinin tam olduğunu bildirdi.

İkrîmeden rivâyet ediliyor. Mekke'de bir takım kimseler vardı. Bunlar, islâm dînini kabûl etmişler, fakat hicrete güçleri yetmemişti. Onlar Bedr günü müşrikler tarafından zorla savaşa götürüldüler ve müşrikler arasında Bedr'de öldürüldüler. Bunun üzerine (ان الذين توفاهم الملائكة ..) âyeti celîlesi nâzil oldu. Medîne'de bulunan mü'minlerden bir kimse bu yâeti celîleyi Mekke'de bulunan bir müslümana yazdı. Bunun üzerine Beni Bekr'den bir kimse hasta olmasına rağmen: «Beni Ravhaya çıkarın.» dedi. Bu zâtın ısrarı üzerine onu Mekke'den çıkardılar. Yolda gelirken «Has-has» denilen yere geldiklerinde orada vefât etti. Bunun üzerine ALLAH azze ve celle Hazretleri bu âyeti celîleyi inzâl buyurdu.

(ومن يهاجر في سبيل الله يجد في الارض مراعاً كثيراً ونعمة) Muhâcır kelimesi, ayrılmak ve bir yerden diğer yere intikal etmek anlamına gelen «Muhâceret» maaşdarından ismi faildir. Türkçe terimle göçmen anlamındadır. Hicret, göç etmek demektir.

Bir kimseyi hicretten iki sebep men'edebilir. Biri: Hicret edecek kimse, vatanında kendine göre az, çok bir rafâh içindedir. Vatanından ayrıldığında şiddet ve meşakkate düşme ve malîyet darlığı korkusu içinde

kalır Hicret ettiğinde eski durumunu gaybetme endişesiyle hicretten vaz geçer. Allah azze ve celle buna (ومن هاجر في سبيل الله يجد في الأرض) âyeti cellesi ile cevap vermiştir. İkincisi: Hicret edecek olan kimse bir gaaye uğrunda hicret etmek ister. Hicret ettiğinde bu gaayeye ulaşmış- yacağını kesin olarak bilmez. Nâil olması şüpheli olan bir emel uğrunda eldeki hazır rafâhı fedâ etmek istemez ve sonu mechûl olan hicretten vaz geçer. Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, buna da (ومن يخرج من بيته مهاجرا إلى الله)

âyeti cellesi ile cevap vermiştir. Şöyleki:

(ومن هاجر في سبيل الله) Bir kimse, dininin, imânının, nâmus ve gere- finin selâmeti için ALLAH yolunda hicret ederse, (يجد في الأرض مراغما كثيرا) yer yüzünde çok gidecek yer, sığınacak melce barınacak vatan, icâbında düşmanı kahredecek yer ve genişlik bulur. Binâenaleyh: Başta din olmak üzere: Gerek rızık; gerek rafâh, gerekse her hangi bir darlıktan kurtul- mak için hicret görüldüğü zaman, bundan vaz geçmek bir mü'mine lâ- yık olmaz. Bil-hassa, kâfirlerle çarpışmak için hicreti terketmek ve mü' minlere zararlı olmak yukarda izah edildiği vechle ALLAH'ın azâbını mücib olur. Bundan dolayı ALLAH yolunda hicretin fazîlet ve ulviyye- tini idrâk eden ve mes'ûliyyetinden korkan selef, ALLAH yolunda hic- retten hiç bir zaman çekinmemişler ve elden gelen fırsatı hiç bir zaman fevt etmemişlerdir.

ALLAH yolunda hicret eden kimseler; istedikleri kadar gidecek yer ve genişlik bulacaklar. (ومن يخرج من بيته مهاجرا إلى الله ورسوله) Ve bir kimse, ALLAH ve Rasûlüne muhaacir olarak evinden çıkarda, (ثم يدرك الموت) Sonrada hicret yerine varmadan, ona ölüm erişirse, (فقد وثق أجره على الله) Onun hicret ecri ALLAH üzerine vâki olur. Yâ'ni: Onun hicret ecirini vermek ALLAH'ın vâ'dine muvâfık ve şanına lâayık olur. Teâlâ ve Tekaddes, kulunun o ecir hak ettiğinden değil, onun şanı- na lâayık olan fazl-u kereminden ihsân eder de hicretin ecirini tamamlar. Öyle olunca, icâb ettiği zaman şunu bunu bahane edib de ALLAH yolun- da hicretten kaçınmamalıdırki, va'dolunan ecire nâil olunsun!

Âlimler, bu âyeti celileden istinbat ederek: «Bir kimse, bir tâata niy- yet eder, sonra da onu tamamlamadan âciz kalırsa, ALLAH azze ve cel- le, o tâatın sevâbını ona tamamen yazar.» demişlerdir. Bâ'zıları da: «İg- lediği kadarının sevâbını alır, işlemediği tâatın sevâbını alamaz.» demiş- ler, se de essaholan önceki kavldir. Çünkü âyeti celle: Hicret edib de hicret yerine varmadan ölen kimseler hakkında nâzil olmuş ve bunların ecirlerinin tam olarak verildiğini bildirmiştir. Binaenaleyh: Hicret se- vâbı böyle olduğu gibi diger amellerin sevâbının da böyle olması gerekir.

ALLAH'ü Te'â'ının fazl-u kereminin böyle olması icâbeder. Âyeti kerime ve hadîsi şeriflerin anlamları bunu gösterir. Çünkü, (وكان الله غفورا رحباً) ALLAH azze ve celle, kullarının kusurlarını örtücü ve kullarını rahmetiyle yarılgaıcı bulunmaktadır.

Medârik tefsiri: «İlimtalebi, yâhut hac, yâhut cihad, yâhut tâatinin, kanâatının, yâhut zühdünün ziyâdeleşmesi, yâhut güzel rızık talebi için bir beldeye yapılan her hicret; işte o hicret ALLAH ve Rasûlü yolunda hicrettir. O kimseye yolda ölüm erişirse, onun ecri ALLAH üzerine vâki; olur dediler.» denilmektedir. (Bak... ان الذين آمنوا وعملوا الصالحات لهم اجر غير ممنون...)

Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, ALLAH yolunda hicret edenlerin faziletlerini beyân ettikten sonra, düşman karşısında ve korku zamanlarında mücâhidlerin namazlarının durumlarının keyfiyyetini beyân etmek üzere buyuruyorki:

وَإِذَا ضَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ
جُنَاحٌ أَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلَاةِ إِنْ خِفْتُمْ أَنْ يَفْتِنَكُمُ الَّذِينَ
كَفَرُوا إِنَّ الْكَافِرِينَ كَانُوا لَكُمْ عَدُوًّا مُبِينًا

TÜRKÇE ANLAMI :

Ey Mü'minler! Arz üzerinde sefere çıktığınız zamanda, küfreden şu kimselerin sizi fitnelemesinden korkarsanız, namazdan kısaltmanızda üzerinize günâh olmadı. Çünkü, kâfirler, hakikaten sizin için açık düşman bulunmaktadır.

« (وَإِذَا ضَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ) Âyeti celilede (fi-sebillillâh) kaydı olmadığına göre: Anlamı, cihâd, hicret ticâret ve sâire. . gibi yapılan bütün seferlere şâmil olmakla berâber, âyetin aşağısından anlaşılacağı vechile, düşman korkusu ve fitne kayıdlarından savaş ve hicret zamanlarına âid olması daha zaahirdir.

Mâ'nâ: Ey mü'minler! Yer yüzünde sefere çıktığınız zamanda (فليس عليكم جُنَاحٌ أَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلَاةِ إِنْ خِفْتُمْ أَنْ يَفْتِنَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا) kâfirlerin sizi fitneye düşürmesinden, tuzakla size bir kötülük yapmalarından korkarsanız, namazı kasretmenizde üzerinize günâh olmadı. Yâ'ni Düşmanın tuzağına düşmemek için, nasıl kolayınıza gelirse öyle kılabilirsiniz. Gerekirse düşman korkusu zamanında kazaya da bırakabilirsiniz.

Namazı kasr hükmünde üç kavl vârid olmuştur. 1 — Zaahiriyye âlimleri: Namazı kasretmek namazın rekâtlerini azaltmak. Yâ'ni: Dört rek'atlı namazları, iki, rek'ate indirmek, demektir, demişler. 2 — Bir kısım müfessirler de: Namazın kasrı, sayısında değil; kılınışındadır. Yâ'ni: Kıyâmda, demişlerdir. 3 — Kasrda habs mâ'nâsı da bulunduğundan «namazda kasrdan» murad düşman korkusu zamanında bâ'zı namazların kazaya bırakılmasıdır, denilmiştir.

İmam Şâfi, birinci tefsiri kabul etmiş ve: «Hangi seferde olursa olsun, seferde bulunan bir kimse, dört rek'atlı namazları dilerse iki, dilerse dört rek'at kılabilir. Ancak, dört rek'at kılmak evlâdır, hükmünü vermiştir.

İmam A'zam Ebû Hanîfe Hazretleri ise, Âyeti celilenin her üç mâ'nâya da ihtimâli olduğunu kabûl etmekle berâber ikinci tefsiri tercih ederek kasrın, namazların kılınma durumunda olduğuna kaail olmuştur. Esâsen namazın kısaltılması bütün namazlarda bulunmadığı, sabah ve akşam namazlarının bu hükümden haaric kaldığı mâ'lumdür. Buhaarî gerifte de beyân edildiği vechile islâmın ilk zamanlarında namazlar ikişer rek'at olarak farz kılınmış, ALLAH'ın Rasûlü «s.a.s» ve eshaabı ilk zamanlarda, hizada ve seferde namazları ikişer rek'at kılmışlar; sonraları namazların aslları sefere hasredilmiş; hizada ise ikişer rek'at daha ilâve edilerek öyle, ikindi ve yatsı namazları dörder rek'ate iblâğ edilmiş ve böylece hizada dört, seferde ikişer rek'at farz olarak kararlaşmıştır.

Binaenaleyh: Seferde ikişer rek'at kılınan dört rek'atlı namazların bir kasr demek olmayıp, namazın tamamı demek olduğu; bu hüküm ise kitab ile değil, sünnet ile sâbit olduğu; bu âyetin salâti havfe âid olup bundan seferi bir hüküm çıkarmanın doğru olmayacağı; ilm ve mantık icâbı olduğundan âyeti celiledeki kasrın adedine kasr olmayıp keyfiyetinde kasr olduğu hükmüne varılmıştır. Bu tefsir İbni Abbas ve Tavustan rivâyet edilmeyti. ALLAH'ın Rasûlü «s.a.s», gerek korku, gerek emniyet hâlinde seferde namazları ikişer rek'at olarak kılması icâbeder. Fıkıh kitaplarına bakılsın!..

NETİCE: Düşman karşısında korkunun derecesine göre namazın keyfiyyetinde, yâ'ni: Erkânında, kıyam ve kıraetinde kısaltma yapılabileceği gibi, icâbında hayvan üzerinde, yürüyerek, imâ ile kılınabileceği gibi, bunlar da yapılmadığı takdirde kazaya bırakılması dahi câiz olur. (Bak..... فان خفتم فرجالاً وركباناً) El-Bakara sûresi.

Bâ'zıları, (..... ان خفتم ان يفتنكم الدين كفروا) âyeti celilesinin önceki âyetlerden ayrı olup, bundan sonra gelecek olan salâti havf âyetine müteallik olduğunu beyân etmişlerdir.

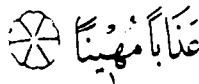
Ebû Eyyûb-el ensaariden rivâyet ediliyor. Ebû Eyyûb «r.a.»:

(واذا ضربتم في الارض فليذكر عليكم جناح) âyeti celilesi nâzil oldu. Aradan bir sene geçtikte: sonra, bu âyeti celilenin mâ'nasından sordular, bunun üzerine (ان ختم ان يفتنكم الذين كفروا....) nazmı şerifi nâzil oldu; demiştiki, bu kavle ebû Hanîfe Hazretlerinin kavlini te'yid eder, diğer bir delildir. Çünkü (ان ختم ان يفتنكم الذين كفروا...) nazmı şerifi (واذا ضربتم في الارض ...) âyeti celilesinin hem şartı, hem de tefsiridir. Düşman korkusu olmadığında namazda kasra ruhsat yoktur. Ziyra: Şart bulunmayınca meşrut bulunmaz.

Mâ'nâ: Ey ümmeti Muhammed! küfreden şu kimselerin size zarar ve meşakkat vermelerinden korkarsanız, namazı kasretmenizde üzerinize günâh yoktur. (ان الكافرين كانوا لكم عدوا مبينا) Çünkü, kâfirler sizin için açık düşman bulunmaktadırlar. Sizi gaafil avlamak, size fenâlık yapmak, başınızı belâyâ sokmak, islâmiyyeti yok etmek için geceli gündüzlü fırsat gözetmektedirler. Bunların zararlarından korunmak için sizin de çok dikkatli ve uyanık olmanız icâbeder. Kâfirlerin şerhlerinden korunmanız için, gereken tedbirlerinizi alın ve hazırlıklarınızı vaktinde yapın, icâbında düşmanlarınızı tepelemeğe haazır olun. Hattâ bu hususta en önemli ibâdetiniz olan namazı bile kasredebilirsiniz.

Teâlâve Tekaddes Hazretleri, düşmanın fitnesinden korkulduğu zamanlarda, mü'minlere namazlarının kasrına âid ma'lûmâtı beyân ettikten sonra, düşman karşısında salâti havfin nasıl kılınacağını beyân etmek üzere buyuruyorki:

وَإِذْ كُنْتَ فِيهِمْ فَأَقَمْتَ لَهُمُ الصَّلَاةَ فَلَمَّا تَرَأَوْهُمُ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ
 مَعَكَ وَلِيَأْخُذُوا بِسِلَاحِهِمْ فَادَّبَ سَاجِدُونَ فَلْيَكُونُوا مِنْ
 وَرَائِكُمْ وَلَئِنْ طَائِفَةٌ أُخْرَىٰ مَا يُصَلُّوا فَلْيُصَلُّوا مَعَكَ
 وَلِيَأْخُذُوا بِحِذْرِهِمْ وَاسْلُجْنِهِمْ وَدَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ تَغْفُلُونَ
 عَنْ سِلَاحِكُمْ وَمَتَعْيِكُمْ فَيَمِيلُونَ عَلَيْكُمْ مَيْلَةً وَاحِدَةً
 وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ كَانَ بِكُمْ أَذًى مِنْ مَطَرٍ أَوْ كُنْتُمْ
 مَرْضَىٰ أَنْ تَضَعُوا أَسْلِحَتَكُمْ وَخُذُوا حِذْرَكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَذِيبُكَ أَوْيَا

HİKMETLİ ANLAMI :

İçlerinde olup ta onlara namaz kıldırıldığında, onlardan bir taaiife
 seninle beraber kalsın, silâhlarını alsınlar. Secde ettikleri zamanda ar-
 kamada olsunlar, namaz kılmıyan diğer topluluk gelsin, seninle beraber
 kalsın, silâhlarını alıp hazırlıklı olsunlar; küfreden şu kimseler silâhları-
 nızdan ve metâllarınızdan gaafil olmanızı temenni ederler de üzerinize bir
 hamle ile yüklenmek isterler. Eğer size yağmurdan bir ezâ olur, yahut
 hasta olursanız, silâhları koymanızda üzerinize günâh yoktur. Yine de ha-
 zırlıklı bulunun, Çünkü, hakikaten ALLAH azze ve celle, kâfirler için ihâ-
 net edici bir azâb hazırlamıştır.

SEBEBİ NÜZÛL: Âyeti celilenin sebebi nüzülü hakkında bir kaç
 rivâyet vardır.

İbni Abbas ve Câbirden rivâyet ediliyor. Müşriklerle karşı karşıya bulundukları bir zamanda, ALLAH'ın Rasûlü «s.a.s.», eshabı ile berâber cemâatle öyle namazını kılmışlardı, Bunu gören müşrikler, namaz kıldıkları esnâda mü'minlerin üzerine yüklenip te imhâ etmediklerine pişman olmuşlardı. İçlerinden bâ'zıları: «Bırakın onları, kendi hallerine! Biraz sonra onların yine namazları var. Namaz onlar için ana ve babalarından daha kıymetlidir. Namaza durduklarında üzerlerine yüklenir ve onları imha ederiz.» dediler. Bunun üzerine Cibril nâzil oldu da: «Yâ Muhammed! Bu salâti havftir. ALLAH azze ve celle, böyle buyuruyor.» dedi ve bu âyeti celileyi sonuna kadar okudu. ALLAH'ın Rasûlüne salâti havfi tâ'lim etti. İkinci vaktı olunca ALLAH'ın Rasûlü «s.a.s.», Cibril'in öğrettiği gibi kıldı. Namaz kılma işi müşriklerin gözetledikleri gibi olmadı. ve elleri boşla çıktı.

Ebû Ayyaş Merzûkiden rivâyet ediliyor. Ebû Ayyaş: «Biz Hâlid bini Velid ile berâber Asfan savaşında bulunuyorduk. Müşrikler Hâlid bini Velid vardı. Biz öyle namazını kılmıştık. Müşrikler bulunduk, namaz kılarlarken ansızın bir baskın yapsak ta üzerlerimize düşerlerdik, onları imha ederdik.» dediler. Bunun üzerine öyle ile ilâhî arasında bu âyeti celile nâzil oldu, demıştır. Şöyleki:

(واذا كنت فيهم فاقت لهم بالصلاة) Yâ Muhammed! Sen savaşta ümmetin için de bulunup ta salâti havfi kıldırдыңın zamanda (فانهم طائفة منهم منك) Onlardan bir tâife seninle beraber kalkıp namaza dursun! Yâ'ni: Ümmetini iki kısma ayır. Bir kısmı seninle berâber namaza dursun (وياخذوا اسلحتهم) Bir kısmı da silâhlarını alıp düşman karşısına gitsin!

Âyeti celilede ALLAH'ın silâhlarını almalarıyla emrettiği kimseler hakkında müfessirler ihtilâf etmişlerdir. Bâ'zıları: Bunların ALLAH'ın Rasûlü ile berâber, namaza duracak kimseler olduklarını, bunların namaza mâni' olmayacak silâhlarını yanlarına almalarıyla emrolunduklarını, söylemişlerdir. Bâ'zıları da: Bunların düşman karşısında duracak olan mü'minler olduklarını ve silâhlarını yanlarına alarak bekçilik yapmakla emrolunduklarını beyân etmişlerdir. Diğer ba'zıları da Âyeti celiledeki emrin her iki firkaya da ihtimâli olduğunu ve bu hareketin ihtiyâta daha yakın olduğunu beyân etmişlerdir. Mâ'nânın her üçüne de ihtimâli olmak berâber, salâti havf için ikinci mâ'nânın ve düşmana karşı ihtiyatlı olmak için üçüncü mâ'nânın daha uygun olduğu zaahir bulunmaktadır.

Mâ'nâ: Yâ Muhammed! Düşman karşısında eshaabına salâti havf kıldırдыңın zamanda, onlardan bir tâife seninle berâber namaz kılsın, diğer tâife de silâhlarını alıp düşman karşısında dursun! (فاذا سجدوا فبكروا) (وقاتلوا طائفة اخرى لم يصلوا) Düşman karşısında

olup ta seninle berâber birinci rek'atı kılınayan tâife gelsin (طایفوا معك) seninle berâber ikinci rek'atı kılın! (وبأحدوا أحدهم واسلمتم) Bunlar silâh-larını alarak ihtiyatla düşman karşısına gitsinler. (ووالذين كفروا الموفون عن) Çünkü, küfreden kimseler, sizin silâhlarınızdan ve metâ'ları-nızdan gaflet ettiğinizi ve unuttuğunuzu isterler. Eğer onlar silâhınızdan gaflet ettiğinizi ve metâ'nızdan uzak olarak namazla meşgul olduğunuz bir zamanınızı bulurlarsa (فيديون عليكم مئة واحدة) üzerinize öyle bir hamle ile hamle yapmak isterlerki, hepinizi kılıçtan geçirsinler. (ولا جناح عليكم ان كان)

Eğer yağmurdan size bir ezâ gelir, yahut hasta olursanız, silahlarınızı koymanızda üzerinize günâh yoktur.

İbni Abbas: ALLAH azze ve celle, onlara yağmur ve hastalık halle-rinde silâhlarını koymalarına ruhsat verdi. Zîyrâ: Silâh şu iki halde insa-na siklet verir; demiştir.

(وخذوا حذرکم) Ey mü'minler! Her zaman tedbîrinizi alınız, ihtiyatlı olunuz. Düşmana gaafil avlanmamak için dâimâ uyanık olunuz. Hattâ namaz vakitlerinde dahi düşmandan ihtirazı elden bırakmayınız ki, düş-man sizi gaafil avlamasın!..

Âyeti celîlenin bu fıkrası, Hazreti Rasûl «s.a.s», hakkında nâzil ol-muştur. Şöyleki Kelbiden rivâyet ediliyor. ALLAH'ın Rasûlü «s.a.s», eshaabı ile Benî Muhârib ve Benî Enmar kabilelerine savaşa çıkmıştı. Gittiler, bir vâdiye indiler. Düşmanlardan hiç kimseyi görmediler. Es-hab üzerlerinden silâhlarını çıkarıp koydular. Cenâbı Rasûl de silâhını çıkarıp, razâyı haacet için eshabdan ayrıldı, vâdiyi öbür tarafa geçti. Ha-va hafif yağmıyordu. Vâdi ALLAH'ın Rasûlü ile eshaabı arasına hâil oldu. Hazreti Rasûl abdest bozmak için oturdu, Gavres bini-el Hars-el Muhârib adındaki müşrik yukardan onu gördü.

«Ben seni öldürmezsem, A L L A H Beni öldürsün!» dedi. Hemen dağdan sür'atle koşarak indi. Kılıcını çekip ALLAH'ın Ra-sûlünün başı üzerinde durdu. Hazreti Rasûlün bundan haberi yoktu. An-cak onun yalın kılıç başının üzerinde durduğunu gördü. Gavres: «Yâ Muhammed! Şu anda seni benden kim kurtarır?» dedi. Hazreti Rasûl, Kemâli tevekkül ile: «ALLAH azze ve celle, cevâbını verdi. Ve arkasın-dan da: «ALLAH'ım! Dilediğin şey ile beni, Gavres bini-el Harsten koru?» diye Rabbısına iltica etti. (1) Gavres ALLAH'ın Rasûlünü öldürmek üzere kılıcı ile saldırdı. Tam bu sırada omuzlarının arasına bir sancı gir-di. Gavres, yüzü üstü kapandı ve kılıcı elinden sıçradı gitti. Bunun üze-rine Hazreti Rasûl yerinden kalktı, kılıcı eline alarak: «Ey Gavres! Şim-di seni benden kim kurtarır.» dedi. Gavres: «Lâ ahad: Hiç bir kimse kurtaramaz.» cevâbını verdi. Âlemlere rahmet olarak gönderilen iki ci-

(1) الله. اكتبى غوث بن الحرث. اشئت

han serveri Sallellâhü aleyhi ve sellem Hazretleri: «Senin: Lâ ilâhe illellâh ve enne Muhammeden abdühü, ve Rasûlühü» demekliğin kurtarır. Ben de sana ozaman kılıcını veririm.» buyurdu. Bunun üzerine Gavres: «Hayır! bunu yapmam. Fakat, seninle ebediyyen kıl at yapmıyacağıma ve senin aleyhine düşmanına yardımında bulunmayacağıma söz veririm» dedi. Gavresin bu ahdi üzerine ALLAH'ın Rasûlü kılıcını Gavrese verdi. Bu büyüklük karşısında Gavres: «Yâ Muhammed Vallâhi sen benden çok hayırlısın.» dedi: Hazreti Rasûlde buna cevaben: «Ona ben senden daha lâyıkımdı.» buyurdu. Gavres, kılıcı aldıktan sonra arkadaşlarının yanlarına döndü. ALLAH'ın Rasûlü ile aralarında geçen vak'ayı onlara anlattı. Onlardan bâ'zıları imân etti.

Biraz sonra vâdi durdu. ALLAH'ın Rasûlü «a.s.s»,eshâbının yanlarına döndü. Gavres ile aralarında geçen vak'ayı onlara haber verildi. Bunun üzerine Teâlâ ve tekaddes hazretleri bu âyeti celileyi (وخذوا حذرکم) nazmı şerifini inzâl buyurdu.

Mü'min kardeşlerime faydalı olur amacıyla bu vak'aya benzer bir vak'ayı da Tecridi Sarıh tercemesinden aynen alıyorum. Şöyleki:

Câbir bini Abdullah radiyallahü anhümâdan rivâyete göre, Câbir, (zâtürrikâ' seferinden sonra Rasûlüllâh sallellâhü aleyhi ve sellem ile berâber Necid tarafına gazaya gitmişti. Rasûlüllah bu gazadan döndüğü zaman Câbir de onunla berâber dönmüştü. Dönüşte (Muz ve sakız ağacı gibi) ulu ağacı çok bir vâdide Rasûlüllah, kaafileyile gün ortası sıcağı orıkmekle, istirahat için rahilesinden indii. Sefer halkı da ağaç altında gölgelemek üzere meşcere içine dağılmışlardı. Rasûlüllah da bir sakız ağacı altına inerek kılıcını o ağaca asmıştı. Cabir derki: Biraz uyumuştuk ki: Rasûlüllahın bizi çağırıldığını işittik ve hemen yanına geldik. Bir de ne görelim? Rasûlüllahan yanında «müşriklerden» bedevî bir arab oturuyor. Bunun üzerine Rasûlüllah sallellâhü aleyhi ve sellem «bedevinin halini anlatarak» buyurdu ki: Şu bedevî arab ben uyurken «gelmiş», kılıcımı alarak kınından çekmiş. Bu sırada hemen uyandım, kılıç, kınından sıyrılmış olarak bunun elinde idi. Bu halde bana bedevî:

— Şimdi benden korkar mısın? diye sordu. Ben: Hayır, korkmam! dedim. Bedevî:

— Benim tecâvüzümden şu anda seni kim koruyabilir? dedi. Ben de:

— Allah korur! dedim. Bu sırada Cibril bunun göğsüne bir yumruk vurmuştu da kılıç elinden düştü. Bunun üzerine Rasûlüllâh kılıcı eline alarak Â'râbiye:

— Şimdi seni benden kimkurtarabilir? buyurdu. Bedevî:

-- Hiç bir kimse kurtaramaz! diye cevap verdi. Rasûlüllah sonra bize:

— Eshabım bakıp iberet alınız! Bu vak'anın kahramanı şu oturan bedavidir! Buyurdu. Sonra Rasûlüllah Sallellehü aleyhi ve sellem onu cezalandırmadı.

Şu iki vak'a ayrı seferlerde olmakla berâber her ikisi de birbirine çok benzer ikisi de düşman karşısında mü'minlerin çok dikkatli ve çok uyanık olmaları gerektiğini bildirmek üzere birer ibret dersidir. Rasûlüllahın vak'anın sonunda ibret alın, buyurması da bu'nâyı ifâde eder. Bunun içindirki, her yerde ve her zaman mü'minlerin uyanık olmaları icâbeder. Savaş ve din işlerinde böyle olduğu gibi, dünyâ işlerinde dahi mü'minlerin uyanık ve tedbirli olmaları ve her işte sebebine sarılmayı elden bırakmamaları, ondan sonra ALLAH'a mütevekkil olmaları lâzım gelir. Diğer bir rivâyette:

İbni Abbas; Abdurrahman bini Avf yaralı idi. (رسموا اسحتكم وخدموا واحدكم) nazmı şerifi onun hakkında nâzil oldu, dediği de rivâyet edilmiştir.

Mâ'nâ Ey mü'minler! Düşmanlarınıza karşı her zaman hazırlıklı ve tedbirli olunuz. Sakın sizi gaafil avlamasınlar! Çünkü (ان الله أعد للكافرين) ALLAH azza ve celle, kâfirler için zelil kılıcı ve hakaret edici bir azab hazırlamıştır. Siz hazırlıklı olursanız, ALLAH size yardım eder, siz de onlara mu'aka-galehe edersiniz.

Âyeti celîlenin tefsiri burada bitmiş oluyor. Şimdi Salâti havf hakkında bâ'zı bilgiler verdikten sonra, diğer âyeti celîlenin tefsirine geçelim.

Salâti havf: İnsan veyâ hayvandan olan düşman karşısında, sel baskını ve yâhut yangın zamanı gibi tehlikeli anlarda kılınır.

Salâti havfin, yâ'ni: korku namazının, nasıl kılınacağı hakkında ihtilâf edilmmiştir. Biz burada imamı â'zam kavlini alarak bâ'zı mâ'lûmat vereceğiz. İmâmı Â'zam bütün fikhî kaaidelerini İbni Mes'ûda istinâd ettirir. Sâlâti havfi de ona istinâd ettirerek beyân etmiştir. Şöyleki:

Düşman karşısında bulunan komutan askerini iki firkaya ayırır. Fırkanın birini düşman karşısına gözcü olarak gönderir. yanındakilerle namazın bir rek'atını kılar. Onlar, bir rek'atı kılanlar, Silâhlarıyla düşman karşısına gider, oradakiler gelirler. komutan ikinci rek'atı da gelenlerle kılar. Selâm verir. Cemaat selâm vermeden silâhlarıyla düşman karşısına giderler. Düşman karşısında bulunanlar gelirler Kiraatsız olarak namazlarını tamamlarlar. Sonra bunlar düşman karşısına gider dururlar, oradakiler isterlerse namazlarını oldukları yerde tamamlarlar. İsterlerse imamın namaz kıldığı yere gelerek namazlarını orada tamamlarlar. Böylece her iki taaifede namazlarını komutanla beraber kılmış olurlar.

Salâti havf, askerinin komutanla berâber biz kılacağız diye ihtilâf ettikleri zamanda kılınır. İhtilâf olmayın yerde asker ikiye bölünür. Bir kısmı bir imamın, diğer bir kısmı da başka bir imamın arkasında kılarlar.

ALLAH'ın Rasûlü «sa.s.»: (Salâti havfî): «Zât-ürrikâ» savaşında kıl-
mıştır.

ALLAH'ın Rasûlünün vefâtından sonra, salâti havfin kılınıp kılın-
mayacağı üzerinde imamlar ihtilâf etmişlerdir.

İmam Ebû Yûsuf: Salâti havfin ALLAH'ın Rasûlüne mahsus oldu-
ğuna, Ondan başka hiç bir kimsenin salâti havf kılamayacağına, böyle
bir hal karşısında en az iki imamın mü'min ordusuna namaz kıldırabile-
ceğine kaail olmuştur. İmam Mâlikin mezhebi de budur. Fakat, cumhûri
ülemâ: ALLAH'ın Rasûlüne hitâbın ümmetine hitâb olduğuna, bundan
dolayı âyeti celîledeki hitâbın Rasûlüllahtan sonra gelecek olan imamlara
ve komutanlara da şamil olduğuna, böyle bir hal karşısında imamlar
ve komutanlarda isterlerse salâti havfi kılabilirlerine kaail olmuşlar-
dır. Nitekim Said bini As «Taberistan» savaşında salâti havfi kılmak
istemiş, maiyyetinde bulunanlara «İçinizde ALLAH'ın Rasûlü ile berâ-
ber salâti havfi kılan var mı?» diye sormuş Huzeyfet-el Yemanî askerinin
arasından çıkarak salâti havfi tâ'rif etmiş. Said Hazretleri de onun ta'ri-
fine göre salâti havfi kılmıştır. Bundan başka Bâbil topraklarında sa-
vas yapmakta olan Abdullah bini Semrede maiyyetinde bulunan askere
aynı vechile salâti havfi kıldırmıştır. Bunlar böyle olmakla berâber, as-
ker arasında ihtilâf olmadıkça mutlaka salâti havf kılınacaktır, diye bir
kayıt yoktur. Duruma göre en az iki veyâ daha ziyâde imamlar tarafın-
dan müteaddid cemâatler hâlinde namaz kılınması daha uygun ve daha
elverişli olur kanaatindeyiz.

Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, Salâti havften sonra, ibâdet husûsun-
da mü'minlerin nasıl bir yol tâ'kib etmeleri gerektiğini beyân etmek üze-
re buyuruyorki:

فَإِذَا قُضِيَتْ الصَّلَاةُ فَادْكُرُوا اللَّهَ

فَيَا مَأْمُورًا وَعَلَى جُنُوبِكُمْ فَإِذَا احْمَأْنَنْتُمْ فَأَقِيمُوا

الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْفُورًا

MEÂLÎ MÜNİFÎ : Ey mü'minler! Namazdan «salâti havften» fâriğ
olduğunuz zamanda, ayakta, oturarak ve yanınız üzerinde yatarak AL-
LAH'ı zikrediniz. Emin olduğunuz zamanda, namazınızı kusursuz kılınız.
Çünkü namaz, mü'minler üzerine vakit vakit farz olmuştur.

SEBEBİ NÜZÜL: Bu âyeti cülile, yukardaki âyetle berâber nâzil olmuş ve onun anlamını tamamlamış bulunmaktadır. Yâ'ni: Salâti havfi kıldıktan sonra, mü'minlerin namazları nasıl kılacaklarını ve ALLAH'ı nasıl zikredeceklerini beyân etmek üzere inzâl edilmiştir.

(فَاِذَا قُضِيَتِ الصَّلٰوةُ) Ey ümmeti Muhammed! Salâti havfi kılıp, ondan fâriğ olduktan sonra (فَادْكُرُوا اللَّهَ) ALLAH'ı zikredin. ALLAH'ı zikr : Tesbih, hamd-ü senâ, tehlil ve tekbir ile tefsir edildiği gibi. namaz ile de tefsir edilmiştir.

Mâ'nâ: Ey mü'minler! Salâti havfi kıldıktan sonra: Tesbih «süb-haanellâh» ile, tahmid «elhamd-ülillâh» ile, tehlil «Lâilâhe illellâh» ve Tekbir «ALLAH'ü ekber» ile ALLAH'ı zikredin. (قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِكُمْ)

Ayakta, oturduğunuz yerde, yanınız üzerine yattığınız halde ALAH'ı anın. Yâ'ni: salât: havfi kılıp korkudan emin olduğunuz zamanda, her hal ve durumda ALLAH'ı zikretmek, ona tezarrû ve niyazda bulunmak, size lâıyk olan en güzel ibâdet şeklidir. Sizi her korkudan emin kılan büyük haalika karşı üzerinize düşen vazife, her zaman onu anmak, ona şükran ve minnette bulunmak, işte size yakışan en güzel vazife budur.

Mü'minlerin ALLAH'ı zikretmeleri, hem vazifeleri, hem de ALLAH'a karşı minnet borçlarıdır. Mü'minlerin bunu nasıl ve ne zaman yapmaları gerektiğine gelince: Nelerle zikretmeleri yukarda beyân edilmiş olup, ne zaman yapmaları icâbettüğünü de şu hadisi şerif ile inceliyelim.

Buhaari ve Müslim Hazreti Âişeden ittifâkan rivâyet ediyorlar. Hazreti Âişe «r.a.»: «Rasûlüllâh, bütün vakitlerde ALLAH'ı zikrederdi.» demişlerdir. Bu hadisi şerife göre ALLAH'ı zikrin bir zamanı ve bir mekânı yoktur. Öyle olunca, bir mü'min vaktini bulduğu zaman dilediği gibi Rabbisini zikredebilir. Böyle yapmakla ham peygamberlerinin sünnetini işlemiş olur, hem de huzuru kalb ile Rabbisini anmış olur.

Bâ'zıları âyeti celledeki zikrden murad, namazdır, demişlerdir. Buna göre mâ'nâ: Ey ümmeti Muhammed! Salâti havfi kılıp düşman karşı-sından çekildikten sonra, her hal ve durumda namaza devâm ediniz. Kaadır olduğunuzda ayak üzerinde, kıyamdan âciz olduğunuzda oturarak, oturmaktan da âciz olduğunuzda yanınız üzerine yatarak namazlarınızı edâ ediniz. (فَاِذَا كُنْتُمْ) Korkudan emin olup, kalbler sükûnet bulup, ruhlar huzra kavuştuğu zaman da (فَاقِيْمُوا الصَّلٰوةَ) namazı tam, dürtüst ve devâm üzere kılın. Bütün mü'minler birleşerek cemâatle beraber kılın. Namazda kasr yapmayın tam kılın, namazın rukuunu, sücûdunu ve bütün rükünlerini tamâmen yerine getirin, (اِنَّ الصَّلٰوةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِيْنَ كِتَابًا مَّوْقُوتًا) Çünkü; hakikaten namaz, mü'minler üzerine vakit vakit farz olmuştur. Bu vakıtlar ise beştir. Öyle olunca namazları vaktından sapıtmamalıdır.

Hazarda dörder ve seferde ikişer rek'at kılmalıdır Aynı zamanda namazları vakit girmeden de kılmamalıdır. Çünkü, namazın şartlarından biri de vakittir. Namazı vaktinde kılmaııp kazaaya koymak nasıl büyük günah ise, vakit girmeden namaz kılmak ta öyledir, Yâ'ni: Vakitsiz kılınan namaz, namaz değildir. Vakit girdikten sonra o namazı tekrar îade etmek lâzımdır. Ziyraa: Vakitsiz namaz kabul olmaz. Dört mezhebin dördü de bunda müttefiktir. Aralarında bâ'zı ufak farklar vardır; amma, esasta berâberlerdir.

Zamanımızda bir çok kimseler, bilhassa gençler, namaza gereken değeri vermeyip namazları kazaya bıraktıkları gibi.. Bâ'zı câhil kimselerin de sahih olur zû'miyle namazları vakit girmeden kıldıkları duyulmaktadır. Vakit girmeden kılınan namazların vakit girdikten sonra, tekrar îadeleri lâzım gelir. Bâ'zı hatiplerin de vakit girmeden önce cum'a namazlarını kıldıkları duyulmaktadır. Bunların hepsi cehâlet sebebiyle yapılmaktadır. Bilginlerin böyle kimseleri ikaz etmeleri îcâbeder. Gerekirse alâkadar makamlara haber verilmesi her mü'minin dîni vazifesidir. Söz buraya intikal etmiş iken salâlar hakkında da bir kaç söz söylemeyi faydalı buluyoruz. Bâ'zı müezzinlerin ALLAH'a ve «Mevlânâya» salâ verdikleri mâ-al esef duyuluyor. ALLAH'a salâ verilmez, çünkü, ALLAH salâya ve düâya muhtac değildir. Salâ ancak âhır zaman peygamberine verilir. Ondana başka hiç bir kimseye salâ vermek şer'an câiz değildir. Çünkü, böyle, yapılrısa ALLAH'ın kullarını peygamber mevkiine yükseltmek olurki, bu büyük günahdır. Böyle kimseleri ikâz etmek mü'minler üzerine vâcibdir.

Namazın vakitler üzerine farz olduğu bu âyeti celile ile sâbit olmakla berâber, bir günde kaç vaktin farz olduğu bu ayette olmadığından, bu cihetide beşvakit namaza delâlet eden diğer âyeti celilelerden inceliyelim. Şöyleki:

(وسبح بحمد ربك قبل طلوع الشمس وقبل غروبها ومن آنأولالليل فمبح واطراف النهار)
(اقم الصلوة طرول النهار وزمان الليل) . (اقم الصلوة لدلوك الشمس الى غسق الليل وقرآن الفجر)
(فسمبحان الله حين تمسون وحين تصبحون وله الحمد والاسماء والارض وحين تطهرون)

Nazmı şeriflerinin delâletleri ile mü'minler üzerine günde beş vakit namaz farz kılınmıştır. Bu âyeti celilelerden başka, beş vakit namazın farziyeti ayrıca sünnet ile de sâbittir. Ziyraa; Beş vakit namaz mi'rac gecesini farz kılınmış, o günden bu güne kadar bütün sahaabe, tâbiin, ve onları ta'kib eden bütün mü'minler, kadar beş vakit namazı peygamberden kaldığı gibi kılmış, muhafaza etmiş ve el'anda etmektedir. Yâ'ni: Beş vakit namaza âid olan hadîs, tevâtür hükmünü almış olduğundan kur'an derecesinde kuvvetli ve o derece de ihticâca saalihtir. Beş vakit namaz hadîsi, âdetleri pek az olan mütevâtir hadislerde de biridir. Bundan dolayı kuvvetli delillerle sâbit olan beş vakit namazın vacibi kibri küfretmiş olur.

Ümmeti Muhammed üzerine farz kılınan beş vakit namazın maadî ve mânevî bir çok sebep ve hikmetleri vardır. Bunlardan biri olarak Elmahlı merhûmun Tefsiri kebirden naklettiği anlaşılan aşağıdaki bilgiyi bâ'zi farklarla buraya almayı faydalı buluyoruz.

«Âlemin yaşama durumunda her şey beş mertebe geçirir. Birincisi: Haadis olma ve vücûda gelme mertebesidir. Nitekim insan da doğar ve bir müddet büyüme ve açılma devresi yaşar. Bu müddete «neşv-ü nemâ» yaşı denir. İkinci mertebe tevekkuf devridirki, bir müddet artıp eksilmiyerek olduğu kemâl üzere kalır ve bu müddete «sinni şebâh» denir. Üçüncü mertebe kâhillik devridirki, gizli bir noksan yüz gösterir ve bu müddete «sinni kühûlet» denilir. Dördüncü mertebe kocalık devridirki, insanda açıktan açığa bir takım noksanlar görülmeğe başlar. Ve ölünciye kadar gider. Buna da «Sinni şeyhûhat «ihtiyarlık» denir. Beşinci mertebe öldükten sonra bir müddet eserleri bâki kalıp sonra, bu eserler gerek insanda ve gerek sair hayvan ve nebatta veyâ haadiselerin hepsinde zâî olur ve arkada nâm-ü nişânı kalmaz, İşte âlemde bu beş mertebe her şeyde cereyân eder. Doğup batmasına nazaran güneş te bu beş hâl ile alâkalıdır Doğudan doğduğu sıradaki haali insanın doğduğu zamandaki haalini andırır. Yavaş yavaş yükselir, nûru kuvvetlenir, sıcaklığı artar, nihâyet semânın ortasına gelir. Orada bir lâhza tevekkuf geçirir, sonra inmeğe başlar ve gizli noksanlarla yavaş yavaş ikindiye kadar gider. Sonra noksanları tezaahür eder. Işığı, sıcaklığı zayıflar, inmesi ve alçalması artar ve sür'atle batıya doğru ilerler, battıktan sonra, batı tarafında şafak denilen ba'zı izler kalır, sonra bu da silinir, sanki güneş âlemde mevcûd değilmiş gibi bir hâle gelir. Herkesin her şeyde görebileceği bütün bu haller, ALLAH'tan başka hiç bir kudretin haakim olamayacağı, acib işler olduğu için ALLAH'ü Teâlâ bu beş halden her birini bir emri ilâhîye alâmet kılarak, her birinde bir namaz farz kılmuş ve bu beş vakit namazı âlemde hergün görülen değişikliklerle tâ'yin etmiş, ve bunları beş vakit namazın naazımı gibi kılmıştır. Bunun içindirki, mü'minlerin namazları ne kadar muntazam olursa, halleri de o kadar muntazam olur. Namaz hem bir intizam vesilesi, hem de sonucu sevince varan birgükran vazifesidir. Korku halinde ümidi, emniyyet halinde şevki artırır.» Bundan dolayı bir mü'minin namazı ne kadar dürüst, ne kadar düzgün ve ne kadar olgun ise, o mü'min de her yönden okadar meziyyet ve fazilet sahibi olmuş olur. Bununla berâber dine âid vazifelerin namazları hüsnü edâ ile edâden ibâret olmadığı ve mü'minlerin daha başka vazifeleri de bulunduğunu unutmamalıdır. Şöyleki:

Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, salâti havfi beyândan sonra, mücâhidlere âid bâ'zı hükümleri beyân etmek üzere buyuruyorki:

وَلَا تُبَيِّنُوا بُيُوتَ الْمُشْرِكِينَ كَمَا كُنْتُمْ تُبَيِّنُونَ بُيُوتَ الْمُسْلِمِينَ
 كَمَا كُنْتُمْ تُبَيِّنُونَ بُيُوتَ الْمُسْلِمِينَ كَمَا كُنْتُمْ تُبَيِّنُونَ بُيُوتَ الْمُسْلِمِينَ
 عَلِيمًا حَكِيمًا

HİKMETLİ ANLAMI :

Ey Ümmeti Muhammed! «Düşman» kavmi kovuşturmada zâ'fiyyet göstermeyin. Eğer elemlemiş iseniz; Hakikaten sizin elemlendiğiniz gibi, onlar da elemlemişlerdir. Ve onların ümid etmediklerini siz ALLAH'tan ümid ediyorsunuz. Ve ALLAH azze ve celle bilgili ve hikmetli hulunmaktadır.

SEBEBİ NÜZÛL : Âyeti celîle, müminlerin Ebû Süfyân ve arkadaşlarını tâ'kibleri hakkında nâzil olmuştur. Şöyleki: Uhud savaşından sonra, Ebû Süfyan müşrikleri alarak Mekkeye dönmüştü. ALLAH'ın Rasûlü «s.a.s» mü'minlere müşrikleri tâk'ib etmeleri için emir vermişti. Eshab çok yorgun, yaralı ve dermansızdı. Peygamberlerine, yaralarından ve elemlerinden şikâyet ettiler. Bunun üzerine Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, bu âyeti celîleleri inzâl buyurdu.

(وَلَا تُبَيِّنُوا بُيُوتَ الْمُشْرِكِينَ) Ey mü'minler! Düşmanlarınızın arkasını tâ'kib etmekte usanç getirmeyin zayıflık göstermeyin. (اِنْ تَكُونُوا تَأْلَمُونَ) Eğer sizler, yaralı, yorgun, taakatsız ve elemli iseniz, (فَانَّهُمْ بِأَلَمِكُمْ كَمَا تَأْلَمُونَ) onlar da sizin gibi yaralı, yorgun ve taakatsızlardır. Sizde bulunan ağrı, sızı, zahmet ve meşkkat onlarda da vardır. Ziyraa: savaş karşılıklıdır. Savaşın bütün zahmet, meşakkat ve ızırları iki tarafa da isâbet etmiştir. Onlar da sizin gibi elemli ve ızırlıdır. (وَتَرْجُونَ مِنَ اللَّهِ مَا لَا يَرْجُونَ)

Şu fark ileki, Onların ALLAH'tan ümid edmediklerini siz ümid ediyorsunuz. Bu cihetten siz onlardan üstünsünüz. Sîz, öldükten sonra dirilmeye, sevab ve azâba inanıyor, orada mükâfatlanacağınızı ümid ediyorsunuz. Müşrikler de ise bu ümid de yoktur. Böyle olunca onlar için dünyâ hayatından başka güvenecek, dayanacak hiç bir şeyleri yoktur. Ümitsiz ve imansız kâfirler, elem ve yorgunluk gibi sebeplerle savaştan sakınmıyorlar da siz neden kaçınıyorsunuz. Müşriklerden üstün olan şu meziyyetlerinizle asıl sizlerin savaştan ve düşmanı tâ'kibden kaçınmamanız icâbeder.

Yâ Muhammed! Biz azîmî zî-şân! ALLAH'ın gösterdiği yol ile hükmedesin, diye şu kitabı hak ile sana indirdik. Hâinlere müdâfeacı olma. Ve ALLAH'a istiğfar et. Çünkü, ALLAH azze ve celle, hakikaten yarıl-gayıcı ve esireyiçi bulunmaktadır.

SEBEBİ NÜZÛL: Âyeti celîlenin ensardan Benî Zafer kabîlesinden Tû'me bini Übeyrik hakkında nâzil olduğu rivâyet edilmiştir. Tû'me, komşusu Katâde Nû'mandan bir zırh çalmış, bir un dağarcığına koymuş, bunu götürüp yahûdîlerden Zeyd bini-el Semîn adında birinin evine saklamıştı. Dağarcığın yırtığından gittiği yerlere un dökülmüştü. Sonra zırh saahibinin haberi oldu. Aramağa çıktılar ve bulamadılar. Başka bilen de yoktu. Tû'meye muracaat ettiler; O da zırhı almadığına yemînetti. Arayanlar Tû'meyi bırakıp dökülen unu takip ederek doğru yahûdînin evine geldiler ve zırhı orada buldular. Yahûdî onlara zırhı Tû'menin koyduğunu söyledi. Yahûdîlerden bir kaç kişi de buna şahid oldu. Bunun üzerine Tû'menin akrabası olan Benî Zafer Hazreti Rasûle gelerek; «Zırhı Tû'menin çalmadığını, Yahûdîlerin çalıp Tû'me üzerine atfettiklerini, İslâmiyet nâmına Tû'menin bundan kurtarılması gerektiğine» şehâdet ettiler. ALLAH'ın Rasûlü «s.a.s», Benî Zaferin şehâdetine inandı ve bunların istediklerini yapmaya meyletti. Bunun üzerine Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, bu âyeti celîleleri inzâl buyurdu.

Rivâyet olunduğuna göre: Tû'me hâdise üzerine Mekkeye kaçtı ve irtidât etti. Sonra Mekke'de hırsızlık yapmak için bir evin divarını delerken divar üzerine göçtü, Tû'me divarın altında kalarak öldü. Başka bir rivâyette; Mekke'den ve Beni Selmeden Haccac bini Alât adında bir kimsenin evine indi. Onun evini delerken deldiği yere bir taş düştü. Ne içeri girmeye, ne de dışarı çıkmaya kaadir olamadı. Ev saahibi onu 3 kaladı, öldürmek istedi. Etraftan: «Bırak bunu, sana sığındı. diye şefâat eder. Onu ölümden kurtarıp Mekke'den dışarı çıkardılar. Kuzaa'kabilesinin Şama giden Tâcirlere iltihak etti. Gecelemek için bir yere indiler. Onları uyuttuktan sonra pırtılarını çalıp kaçtı. Mal saahibleri onu yakaladılar. Taşlarla recmederek öldürdüler.

Bir rivâyete göre Tû'me, bununlada ölmedi, Ciddeye gitti, orada bir gemiye bindi, yolda giderken gemide, içinde altın bulunan bir kese çaldı. Gemidekiler bunu yakaladılar ve denize attılar, denizde boğularak öldü. Hırsız ve mürted Tû'manın feci akıbeti de böylece sona eridi.

(يَا أَيُّهَا الْمَدِينَةُ) Yâ Muhammed! ALLAH'ın kitabı olduğunda şüpheli olmıyan şu kitabı sana hak ile inzâl ettik. Gerek ALLAH ile kullar arasında. Gerek ferdler, gerek cem'iyetler arasındaki hakların aslını, esasını ihtivâ eden, her türlü noksan ve eğrilik şâibelerinden berî. sırf hidâyet ve adâlet kaynağı olan bu hak kitâbı sana in-

dürdükki: (لتحكم بين الناس بما أراهم الله) ALLAH'ın sana gösterdiği ilmi hak ve açık vahyile nâs arasında hükmedesin diye.. Yâ'ni: Hiç bir millet, hiç bir din ve mezhep farkı gözetmeksizin, kim olursa olsun hakkı saahibi-ne veresin, diye inzâl ettik. Bunu da ALLAH azze ve celle Hazretlerinin sana ihsan buyurduğu vahyi mübin ile yapasın, diye.. Çünkü, kur'an ve vahiden başka hüküm sebeplerinin hepsi zâhîrî ve sathîdir. Kur'an ve vahyile bildirilen hüküm sebepleri ise hakka uygun ve aynı haktır.

Bu âyeti celileden anlaşılan; Haakimin biricik ödevi hakkı bulmak, hakka tâbi olmak ve hak ile hükmetmektir. Bu da şunun bunun re'yi ve arzularıyla değil, yakinen bildiği hakka uymakla olur. Bu da şahidlerin şehâdet ve vak'anın cereyânından anlaşılması icâbetmekle beraber, Haakimin de kanaat ve vicdânına uygun olması gerekir. Yoksa vak'anın hakikatı zâhir iken, ALLAH huzûrunda elbette mes'ullerdir. Öyle zamanlarda şüpheli şahidlerin ve uydurma belge ve beyyinelerin nazara alınmaması lâzım gelir. Çünkü, hükümlerde esas; hakkı bulmak ve hakkile hüküm vermektir. Yoksa: Tarafların yalan ve uydurma ifâdeleri, şahidlerin hakikata uymayan ifâdeleriyle değil?. Âyeti celilede avukatlar ve dâ'vâ tâ'kib edenlere de açık bir tâ'rîz ve şiddetli bir tehdit vardır. Onların da bile bile haksızlığı savunmaları, ne dine, ne vicdana, ne de hukuk ahlâkına uymayan haksızlıklardır ve zulümdür. Haksızlığı savunanlar elbette bundan sorumlulardır.

Ey haakimler, ey dâ'vâ ta'kib edenler! Bil-hassa ey îmânî olanlar! Bulduğunuz mevki ve vazîfe çok nâzık ve çok tehlikelidir. O büyük günde mes'ûliyyetten kurtulmak için çok dikkatli ve çok i'tinalı olmanız lâzımdır. Kendinize ona göre çeki düzen veriniz.

Habîbim Ahmed! ALLAH'ın sana indirdiği vahyile hükmet. (ولا تكن للخاصين خصما) Tû'me ve kavmi gibi hâinler lehine husûmette bulunma. Onlar namına avukatlık yapma. Hangi dinden ve hangi millettense olursa olsun, hâinlerin ve haksızların yardımcısı olma. Velevki bunlar kendi ümmetlerinden olsalar dahi. Kaldiki, sana telkin yapmak isteyenlerin çoğu münafık ve yalancılardır.

Onları savunmaya kat'îyyen meyletme. (واستغفر الله) Hem de Beni Zaferin şahidliğine inanarak Tû'meye meykinden dolayı ALLAH'a istiğfar et. (ان الله كان غفورا رحيما) Çünkü, ALLAH gafur ve rahim bulunmaktadır. Kullardan istiğfar edenleri yarılgaıcı ve esirgeyicidir. İstiğfar eden kullarının günahlarını örter. Fazl-u kereminden onlara bol bol ecrler verir.

Bu âyeti celîle, ALLAH'ın Rasûlünün «s.a.s»in zâhire bakarak Tû'meyi haklı görmesi, yahûdiye tecziyeye meyletmesi sebebi ile, ALLAH'ü Teâlânın Habîbine istiğfar ile emretmesi çok derin ve çok ince

bir belâgâtî tezammün etmektedirki: Akıl saah'bleri için büyük bir ibret dersidir. Ufak bir meyl sebebi ile peygamber aleyhisselâm istiğfar ile emrolunursa, akşamlara kadar bir sürü günahlar irtikâp etmekte olan bu günün günahkârlarının hâli acaba nasıl olur? İşte bu durum bizler için bir ibret dersi olmalıdır.

HULÂSA: Yakınlık, dostluk, akrabalık, men'feat, hatır, korku ve baskı gibi her hangi bir sebepten dolayı, başkalarının iğfâli ve kendi arzûlarıyla hakkın hilâfına ve adâletin aksine hüküm veren hakimlere, bilir kişilere, haksız olduğunu bilerek mahkemelere düşen hakâzılara.

her nevi' hak ile meşgu olanlara öyle bir tehdit, öyle bir inzar vardırki, bunun karşısında akıl saahiplerinin eriyip yok olmaları îmanlarının icâbıdır. Bundan dolayı âhirete inanan mü'minler, bütün kudretleriyle hakkı korumaya çalışmışlardır. Ne yazıkki bunu yapacak îman sahipleri yok denecek kadar azdır. Belkide yoktur.

Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, Nebîler serveri Habîbine Nas arasında hak ile hükmetmesini beyân ettikten sonra, ıkaz ve irşâda devam ederek buyuruyordı :

وَلَا تَجَادِلْ عَنِ الَّذِينَ

يَخْتَاؤْنَ أَنْفُسَهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ خَوَّانًا أَثِيمًا

TÜRKÇE ANLAMI:

Ey Rasûller Sultanı! Nefislerine hiyânet eden şu kimselerden «cî-nâyeti» def'etme. Ziyrâ: ALLAH azze ve celle, çok hâfî ve çok günâh-kâr olan kimseyi aslâ sevmez.

(وَلَا تَجَادِلْ عَنِ الَّذِينَ يَخْتَاؤْنَ أَنْفُسَهُمْ) Bu âyeti celfilede Tû'me ve kavmi hakkında nâzil olmuştur. Âyeti celfiledeki ismi mevsul ve zamirlerin çoğul olarak getirilmesi, Tû'me ile berâber Beni Zaferden Tû'meye yardım edenleri gösterir. Çünkü, zırhı çalan her nekadardır Tû'me ise de kavminden bir takım kimselerin, suçun Tû'meden kaldırılması için yalan yere şahidlik yapmak sûretiyle yardımda bulunduklarından cemi' sığasının içine girmişlerdir ki, kötü bir cürüm?

İkinci bir tefsire göre, Bu zamirler Tû'me gibi hırsızlık irtikâp eden bütün hırsızlara şâmil olduğundan zamirler cemi' sığasıyla irad rulumtur.

Nefislerine hiyânet tâ'bîrine gelince: Bir kimse başka birine her ne sûretle olursa olsun bir kötülük, bir hakaret, bir zarar ve bir zulüm

yaparsa, o zulmün zararı kendi nefsine döner. Çünkü zaalim, yaptığı zulm sebebiyle hem nefsini sevabdan mahrum bırakır, hem de nefsini ızâba sürükler. Böylece bir parça dünyalık elde edeyim derken zâlim kendisini iki türlü zarara i'ka' etmek sûretiyle kendi nefsine zulmün en ağırını yapmış olur. Neûzü Billâ..

Habibim Ahmed! Rasûlüm Yâ Muhammed! Başkalarına zulm etmek sûretiyle nefislerine hiyânet eden şu kimselerin görüşlerine inanıp ta onlar nâmına hiyâneti müdâfa etme. (إِنَّكَ لَا تَجِدُ كَذَّابًا إِلَّا هَوًّا أَيْمًا) Çünkü, ALLAH azze ve celle, çok haasın ve günahkâr olan kimseyi kat'iyen sevmeyiz. Tû'me zırhı çaldığı için hâin olmuş; kendini kurtarmak için hiyânetini yahûdiye atmağa teşebbüs ettiğinden dolayı da âsim olmuştur. Aynı zamanda hiyânet ve ism kelimelerinin sıfatları (خَوَاتِيمًا) terkibinde mubâlâğa sığasıyla irâd buyrulmuştur. Çünkü, Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, Tû'menin hiyânetteki ifraatını, irtikâb ettiği günahların katlarını ve bu husustaki tuğyanlarını çok iyi bilir. Âyeti celflelerin sebebi nüzûlünde beyân edildiği vechile, Tû'menin âkibeti ve feci ölümü de onun hiyânet ve tuğyanının çokluğuna delâlet eder.

Tû'me, zırhı çalmak sûretiyle Medînede fitne ve fesad çıkarmış, hırsızlığın meydâna çıkmasıyla tevbe ve istiğfar edeceği yerde kolunun kesilmesinden korkmuş ve dininden irtidat ederek Mekkeye kaçmış ve müşriklere iltihak etmiş ve orada Haccâc bini Â'lâtın evine misâfir olmuştu. Misâfir olduğu ev saahibine hiyânet etmiş, evden hırsızlık yapmak için divarı delerken üzerine bir taş düşmüş, ne içeri girebilmiş, ne dışarı çıkabilmiş ve böylece sabaha kadar habsolup kalmış. Sabah olunca halk gelmiş, Tû'mayı divarın altından kurtarmışlar. sonra Mekkedden dışarı çıkıp serbest bırakmışlar, Şama giden bir kervana rastlanmış, onlara boyun eğip ilticâ etmiş, yolcular bunu hayvana yükleyip götürmüşler, akşam olunca kervan bir durakta gecelemiş. Tû'me onları uyuttuktan sonra bir şeyler çalıp kaçmış, yolcuların haberi olmuş, hayvanlara binerek aramıya çıkmışlar, yakaladıktan sonra recmederek öldürmüşlerdir. İşte böyle hiyânetler yapan ve cinâyetler işliyen, işlemekte olan ve işlemek azminde bulunan bir zâlim için, ALLAH azze ve celle kur'anı azminde mubâlâğa sığasıyla (خَوَاتِيمًا) buyurmuştur.

Bâ'zıları da: «Bir kimse, bir kimseye bir kötülük yaptığında, bilâneliki onun yanında o kötülüğün bir çok kardeşleri de bulunur.» demişlerdir.

Rivâyet olunduğuna göre: Hazreti Ömer, hilâfeti zamanında bir hırsızın elinin kesilmesi için emir verdiği zaman, hırsızın annesi ağlıyarak geldi de: «Ey mü'minlerin emiri! Bu hırsızlık oğlumun ilk hırsızlığıdır, onu affedin'z.» diye yalvardı. Hazreti Ömer; kadına cevâben: «Yalan söyledin, ziyrâ: ALLAH azze ve celle Hazretleri, ilk def'a işlediği bir

suçtan dolayı kulunu kat'iyen muâhaza etmez.» cevâbını vermiş ve emri infaz edilmiştir.

ALLAH'ü Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, Nebisini nefislerine hiyânet edenleri müdâfaadan nehyettikten sonra, ALLAH'tan korkmayıp ta insanlardan korkanların durumlarını beyân etmek üzere buyuruyorki:

يَسْتَحْفِزُونَ مِنَ النَّاسِ وَلَا يَسْتَحْفِزُونَ مِنَ اللَّهِ وَهُوَ مَعَهُمْ أَدْ
بُيُوتُونَ مَا لَا يَرْضَى مِنَ الْقَوْلِ وَكَانَ اللَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطًا

TÜRKÇE ANLAMI :

Yaptıklarını Nâstan gizlerler de ALLAH'tan gizlemezler. Halbuki, ALLAH sözden raazî olmadığı şey'i kurduklarında onlarla beraberdir. Ve ALLAH işlemekte oldukları şeyi ihaata edici oldu.

SEBEBİ NÜZÛL: Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, Kıymetli Rasûlünü nefislerine hiyânet edenlerin iğfâline karşı ikaz ve irşâd buyurduktan sonra, Tû'menin kavminin ahvâlini beyân etmek üzere bu âyeti cillleyi buyurmuştur. Şöyleki:

(يَسْتَحْفِزُونَ مِنَ النَّاسِ) Onlar yaptıkları işleri nâstan gizliyerek yaparlar. Tû'menin kevmi olan Beni Zafer, Tû'meyi kurtarmak için kurdukları düzeni gerek utandıklarından, gerekse korktuklarından dolayı nâstan gizlemeye çalıştılar ve nâstan gizli olarak yaptılar. Bunlar böyle yapmakla hem Tû'menin yaptığı hırsızlığı kapatmak, hem de bunu yahûdiyye yükliyerek onun üzerine kışlatmak istediler ve bu uydurma düzene de kendileri şahid oldular. Bunun en kötü tarafı da, bu hiyâneti islâmiyyet nâmına yapmak istediler ve buna da ALLAH'ın Rasûlünü vâsita yapmağa teşebbüste bulundular. Böylece birbirinden üstün olan suçlar ve cürümler yekdiglerini tâ'kib etti.

Evet bunlar, bu cinâyet ve kabaahatlarını nâstan gizlediler de

(وَلَا يَسْتَحْفِزُونَ مِنَ اللَّهِ) ALLAH'tan gizlemediler. AALLH'tan gizlemiş olsalardı; çevirdikleri entrikalara ALLAH'ın vâkif olduğunu bilirler, yalanlar uydurmağa ve iftiralar düzenlemeğe alsâ yanasmazlardı. Tû'me ve Beni Zafer bunu bilmediler, münâfıklığa giriştiler, ALLAH'ta onları âlem içinde rezil ve rüsvây eyledi.

Onlar yaptıkları ve yapmakta oldukları hiyânet ve cinâyetleri nas-

tan gizlerler ve ALLAH'tan gizlemezler. (وهو سر) Hlbuki, ALLAH azze ve celle, her yerde ve her zaman onlarla beraberdir. İlimiyle, kudretiyle onların hâllerine ve işlerine vâkıf olup duruyor. Onlar hiç bir zaman Teâlânın ilminden ve kontrolundan kurtulamazlar ve kudreti dışında kalmazlar. (اذ بيتون ما لا يرى من القول) Şu zamandaki: ALLAH'ın raazî olmayacağı sözler uyduruyorlar ve fitneler düzüyorlardı.

Tebyit kelimesi, beyt veya beytutet kelimelerinden alınmış olabilir. Beyt kelimesinden, alındığına göre, bir işi gecenin karanlığında yapmak geceleri tedbir almak, gecelemek anlamlarına gelir. Beyt kelimesinden alındığına göre; beyt düzmek, şiir uydurmak gibi uğraşip yapmak, nazım haline getirmeğe çalışmaktır.

Rivâyet olunduğuna göre: Tû'menin kavmi de böyle yapmıştır. Tû'me zırhı çaldıktan sonra, bunu Tû'menin üzerinden atmak için geceleyin bir araya toplanmışlar. ALLAH'ı hatırlarına getirmiyerek, nastan gizlemeye çalışmışlar ve beyt yapar gibi uğraşmışlar, şiir düzer gibi yalanlar uydurmuşlar da: «Sabahleyin biz bu işi Hazreti Rasûle söyleriz. O Tûm'enin sözlerini dinler, çünkü, Tû'me müslimdir. ALLAH'ın Rasûlü buna inanır. Yahûdînin sözünü dinlemez, Çünkü, o kâfirdir. Biz de buna şehâdet ederiz. Böylece hırsızlık yahûdînin üstünde kalır. Tû'mede bundan kurtulur.» dediler. Sabahleyin gelip ALLAH'ın Rasûlüne böylece anlattılar. Ve isâmîyyet namına suçun Tû'meden kaldırılmasını ulu peygamberden rica ettiler. ÁLLAH'ın Rasûlü de bunların şehâdetlerine inanarak sözlerine meyil gösterdi. ALLAH azze ve celle, onların uydurmuş oldukları bu yalanlara raazî olmadı, bu âyeti celifeleri inzâl ile Rasûlînî bunların hiyânetlerine muttali, kıldı da Tû'meyi ve onun yordakçılarını rüsvây eyledi.

İşte, Tû'menin kavmi gibi geceleri husûsî yerlerde toplanıp fitne ve yalanlar düzenler, tezviraat kuranlar, ALLAH'ın raazî olmayacağı sözleri uyduranlar, ALLAH'ın kendileriyle berâber olduğunu unuturlar, ALLAH'tan gizlemeyi düşünmeyip te nastan çekinenler bu âyeti celfenin anlamında dâhillerdir. Zamanımızın fitne ve fesad kaynağı olan müfsidler bu âyeti celfelerin anlamını tefekkür etsinler de kendilerini toplansınlar ve Rabbımız ALLAH'ü Azîm-üşşândan korksınlar da böyle fesadlıklardan sakınsınlar.

Onlar, nastan gizlerler de ALLAH'tan gizlemezler. Halbuki, onlar gecenin karanlığında ALLAH'ın raazî olmayacağı sözleri düzerlerken ALLAH onlarla berâberdi. (وكان الله بما يعملون محيطا) Aynı zamanda ALLAH azze ve celle, ilmi ve kudretiyle onların yaptıklarını her yönden kaplamış bulunuyordu. Onun üzerine hiç bir şey gizli değildi. Bütün sırlara olduğu gibi Beni Zaferin sırrına da tamamen vâkıftı. Beni Zafer münâfıkları bun-

ları bilmiyordu. ALLAH'ü Teâlâ, onların çevirdikleri dolaplarını, hile ve hud'alarını başlarına geçirdi de neye uğradıklarını, bunun nereden geldiğini bilemediler. ALLAH korusun!.

Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, nefislerine hiyânet edenlerin durumlarını ve sonuçlarını beyân ederek bir ders verdikten sonra, mü'minleri ikâz ve irşad sadedinde buyuruyorki:

لَا تَكُن مِّنَ الْغَايِبِينَ
يَوْمَ تَأْتِي سَائِرُ الْبَنِيَّانِ
فِي الْحُجَّةِ الْكُبْرَىٰ
وَيَوْمَ تَكُونُ الْأَشْيَاءُ
أَنفُسًا تُدْخِلُ الْأُنْفُسَ
فِي الْأَنْفُسِ فَتَهْلِكُ فِيهَا
الْأَنفُسُ فَتَهْلِكُ فِيهَا
الْأَنفُسُ فَتَهْلِكُ فِيهَا

YÜKSEK ANLAMI :

Haa, sizler şu kimselersinizki: Dünyâ hayatta onları müdâfaa ettiniz, kıyâmet günü ALLAH'ın huzurunda onları kim müdâfaa edecek? Yoksa onlara bir kimse veldi mi oluyor ?

(ما اتم هؤلاء) Dikkat edin, sizler nefislerine hiyânet eden, kendilerini aldatan şu kimselersinizki, (جاد اتم عنهم في الحيرة الدنيا) şu fânî dünyâda nefislerine hiyânet edenleri iltizâm ile onları müdâfaa ettiniz. Onlarla beraber oldunuz da cinâyetlerini başkalarına atmaya çalıştınız.

Âyeti celfledeki hitab, biri mü'minlere, diğeri Tû'menin kavmine âid olmak üzere iki türlü tefsir edilmiştir. Birinci tefsire göre gaaib zamîri Tû'menin kavmine râci' olmak üzere (anhüm) olarak îrâd edilmiş. İkinciye göre Tû'meye râ'ci' olmak üzere (anhü) kıraat edilmiştir.

Birinciye göre mâ'nâ: Ey mü'minler! Dünyâ hayatta Tû'menin kavmini müdâfaada bulundunuz. Kıyâmet günü ALLAH'ın huzûrunda onları kim müdâfaa edecek?

İkinci tefsire göre mâ'nâ: Ey nefislerine hiyânet eden Benî Zafer ! Dünyâ hayatta Tû'meden hırsızlığı def'etmek için hüsûmete kalktınız ve Peygamber nezdinde «s.as.», onu müdâfaa ettiniz. (فمن يجادل الله عنهم يوم القيامة) Kıyâmet günü ALLAH'ın azâbı yakaladığında onları kim, müdâfaa edecek ve ALLAH'ın azaâbından korumak için kim çalışacak? (أم من يكون عليهم وكيلا)

Yâhut onlara kim vekil olacak? Yâ'ni: ALLAH'ın azâbı beyinlere indiği zaman, onları kim himâye edecek ve avukatlığını kim yapacak? O gün herkes kendi derdi ile meşgul, kimse, kimseye yardım edecek durumda değildir. Öyle ise o günün şiddet ve dehşetini idrâk edin de dünyâ hayatta haksız yere birbirinizi müdâfaya kalkışmayın! Bir zaalime yardım

edelim derken sonra ALLAH'ın azâbı hepinizi sarar da yakayı kurtarmazsınız! Dikkatli ve uyanık olunuz.

ALLAH azze ve celle Hazretleri, Tû'meye ve ona yardım eden kavmine ve onları iltizam edenlere âid vaidini beyân ettikten sonra, bu hatayı işliyenleri tevbeye teşvik ve tergib sadedinde, durumu üç vech üzere beyân ile buyuruyorki:

وَمَنْ يَعْمَلْ سُوءًا وَيَنْهَ نَفْسَهُ فَرِيضَةً لِّنَفْسِهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا
رَحِيمًا . . . وَمَنْ كَسِبَ ذُنُوبًا فَإِنَّ كَيْبَهُ عَلَى نَفْسِهِ وَكَانَ اللَّهُ
بِكُلِّ شَيْءٍ حَكِيمًا ﴿٢٠٠﴾ وَمَنْ كَسِبَ خِطِيئَةً أَوْ ذَنْبًا أَوْ مَرِيضَةً يَأْتِيَتْ
بِجَمَلٍ بَشَرًا مَّا مُيَسِّرُوا لِلْعَذَابِ

HİKMETLİ ANLAMI :

Bir kimse, bir kötülük işler, yahut nefsine zulmeder de sonra ALLAH'a istiğfar ederse, ALLAH'ı yarılgaıcı ve esirgeyici olarak bulur. Bir kimse bir günah kazanırsa, onu ancak nefsinin aleyhine kazanmış olur. ALLAH hâkî ve hâkûm bulunuyor. Bir kimse bîr hatîe, yahut bir günâh keşbeder de sonra kendisini kurtarmak için onu başkasının üstüne atarsa, ancak bir iftirâ ve açık bir vebal yüklenmiş olur.

SEBEBİ NÜZÛL: Âyeti cillelerinin Tû'meyi tevbeye teşvik ve tergip hakkında nâzil olduğu rivâyet edilmiştir. Diğer bir rivâyette hırsızlık cürmünü Tû'meden kaldırmak için çalışan Tû'menin kavmi hakkında nâzil oldu, denilmiştir.

Bâ'zıları da: Âyeti cillelerinin anlamları her cürüm işliyene, her kötülük yapana şâmilidir. Ziyraa: Sebenin hassolması hükümün umûma şâmil olmasına mani' değildir, demişlerdir.

(وَمَنْ يَعْمَلْ سُوءًا أَوْ يَظْلِمْ نَفْسَهُ) Tefairlerde beyân edildiği vechile, «SÛ» kelimesi, zararı başkalarına geçen kötülüktür. Tû'menin zırh çalması, bunu da yahûdiye atması gibi. Nefse zulm de, zararı; işliyen kimsenin kendinde kalan suçtur. Bir kimsenin yalan yere yemîn etmesi gibi.

Mâ'nâ: Bir kimse zararı başkasına ulaşan bir cürüm yapar, yâhut zararı nefsinde kalan bir suç işler de nefsine zulmederse (ثُمَّ يَسْتَفْرِاهُ) sonra da bu günahların yarılğanması için ALLAH'a istiğfar ederse (بِحَدَّثِهِ غُفُورًا رَحِيمًا) ALLAH'ı gafur ve Rahim olarak bulur.. Yâ'ni: ALLAH'ı günahlarını yarılgayıcı ve fazl-u keriminden bol sevâblar verici olarak bulur.

Âyeti celile başlı başına iki hükme delâlet eder. 1- âyeti celile, küçük büyük bütün günâhların istiğfarı kabul olunacağına delâlet eder. Velevki bu günâhlar; Küfür. amden katl ve mal gasbı gibi en büyük günâhlar olsa bile.. Çünkü âyeti celiledeki süitü' ve nefse zulm» suçları günâhların hepsine şâmindir.. 2 — Âyetin zâhiri; günâhların affına istiğfârın kâfi geleceğine delâlet eder. Ba'zıları da istiğfar tevbe ile Mukayyedir. Günâha ısrar ile istiğfar menfaat vermez, demişlerdir. Ve bununla «ısrar ile küçük günâh olmaz, istiğfar ile de büyük günâh olmaz» hadis-i şerîfine işaret etmişlerdir: (1)

(وَمَنْ يَكُفِّرْ) tefsir-i kebirde beyân edildiği veçhile «kisb» menfeaatı çeken, yâhut mazarratı defeden iş ve harakâta denir. Bunun için-dirki Teâlâ ve Tekaddes hazretlerini «kisb» ile vasıflamak caiz olmaz. Bundan gaye âsî kulları istiğfar etmeye tegviktir.

Mâ'nâ : Bir kimse bir cürüm işler, bir günâh kazanırsa onu ancak nefsi için kazanır. Vebâli ve azâbı ancak nefsine âiddir. Sanki Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri Kullarına: «Senin vizr ile huzûrumuza geleceğin günâhın vebâli ve zararı ancak nefsine âiddir. Ondandır bize bir eşy terettüb etmez. İşlemiş olduğun amellerin fayda ve zararları ancak kendinedir. Öyle olunca, nefsini zarardan kurtarmak için, işlemiş olduğun günâhlara hemen tevbe et; vakit geçirmeden tevbeyle sür'at eyle. Çünkü, biz Azîmi zî-şân tevbe ve istiğfar eden kullarımızı elbette mağfîret ederiz.» diyor.

(وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا) Şunu da bilinki, ALLAH her şeye alim bulunmaktadır. Onun bilmediği hiç bir şey yoktur. Zırhı çalanı bildiği gibi, kalbinde tevbe olanı ve tevbe üzerinde bulunanı da bilir. (حَكِيمًا) Hem de o hakimdir. Her şeyde bir hikmeti vardır. Onun hikmet ve rahmeti tevbe eden kulunuun günâhından geçmesini iktizaa eder. Çünkü ALLAH kulu-nun istiğfar ve tevbesini kabul eder. Şu hâle göre bu âyeti celile, Tü'meyi tevbeyle teşvik için nâzil olmuştur. Ne yazık ki, Tü'me ve arkadaşları bundan faydalanamamışlardır.

(وَمَنْ يَكُفِّرْ خَطِيئَتَهُ أَوْ آثِمًا) Bir kimse de bir hatie veyâ bir günâh kazanır da' (ثُمَّ يَرْجِعْهُ رَبُّهُ) sonra da kendisini kurtarmak için bunu başkasına

[1] لَا صَفِيرَةَ مَعَ الْأَصْرَارِ وَلَا كِبِيرَةَ مَعَ الْإِسْتِغْفَارِ

atmak isterse (قد احتل بها) bu kimse ancak bir iftira ve açık bir günâh yüklenmiş olur.

Hatîe ve ism, kelimeleri hakkında üç türlü tefsir vârid olmuştur. 1 — Hatîe küçük ve ism büyük günâhtır. 2 — Hatîe, vebâli işliyen kimsenin üzerinde kalan günâh; ism ise zararı başkalarına geçen günâhtır. Zulm' ve katl fiilleri gibi. 3 — Hatîe, amden yâhut hataen yapılması lâıyk olmıyan günâh; ism ise kasdile hâsıl olan günâhtır. Öyle olunca:

Gerek büyük, gerek küçük; gerek ağır, gerek hafif bir suçu veya bir günâhı başkalarına yüklemek bühtandır, iftirâdır. Bühtan ve iftirâ ise günâhların en büyüğü, vebâlların en ağıridir. Bil-hassa iftirâcı bu günâhı kendi işler de onu da başkalarına atmak isterse bu daha ağırdır. İşte Tû'menin yüklediği vebâl bu son vebaldır. Çünkü Tû'me hem başkasının malı olan zırhı çalarak ağır günâhı yüklenmiş, hem de onu yahûdiye yüklemek istemesiyle ikinci ağır bir iftirâyı da ârtikâbederek büyük bir suç daha işlemiştirki, bu durum vizir üzerine vizir. vebal üzerine vebaldır. İşte (قد احتل بها) nazmı şerifi bu katmerli günâhın ve bu katlanmış vizrin vebâllının ağırlığını bütün açıklığıyla ifâde etmiş oluyor. Bînaenaleyh: şu üç âyeti celfilede zikredilen günâhlara, bilhassa son âyeti celfilede beyân edilen iftirâadan son derece sakınmalı, işlenilen günâhlara da hiç vakit geçirmeden hemen tevbeye koşmalı, insanların sebebi felâketi olan günâhlara istiğfar etmede gecikmemelidir. Ziyrâ: istiğfarda müâsaha zararlıdır. Hiç bir kimse ne zaman öleceğini ve istiğfara vakit bulup bulamayacağını bilemez, onun için acele etmelidir.

Tekâlf ve Tekaddes Hazretleri, bu âyeti celfilelerde Tû'me ve benzerlerini üç suretle tevbeye teşvik buyurmuştur. Birinci âyeti celfilede, AL-LAH azze ve celle, kötülük işliyen ve nefesine zulmeden, sonradan AL-LAH'a istiğfar eden kimsenin günâhlarını ALLAH'ın mağfiret edeceğini ve rahmetiyle yarlıgıyacağını bildirmiştir. İkinci âyeti celfilede: Günâh işliyen kimsenin işlediği günâhın zararının kendisine râci' olduğunu, tevbe ve istiğfar etmediği takdirde, ALLAH'ın bütün günâhları bilip sahiplerini azâp edeceğini ve bunun hikmeti icâbi olduğunu bildirmiştir. Üçüncü âyeti celfilede ise bir hatîe işleyip veya bir günâh kazanıpta bunu başkasına yükleyen veya yüklemek istiyen kimsenin ağır bir iftira ve açık bir vebal yüklenmiş olduğunu belîğ bir ifade ile kullarına bildirmiş olup her üç halde de tevbe kapılarının açık olduğunu, tevbe-kârların günâhlarından halâs olacaklarını, tevbeden kaçınanların günâhları karşılığı azab göreceklerini ve azaplarının da ALLAH'ın hikmetinin iktizası olduğunu beyân buyurmuştur.

Bu âyeti celfilelerin nüzûllerine sebep, her nekadâr Tû'me vak'ası ve onu himâye eden kavmi olmuş ise de ne yazıkki, T'ime îmân etmemiş,

yukarıda beyân edildiği vechile irtidât etmiş ve hırsızlık yaparken küfr üzerine öldürülmüş, hasir-eddünyâ velâhure olup gitmiştir. Beşeriyet iktizası âyeti celîlelerde zikredilen günâhları işliyen ve işlemekte olan yirminci asrın Tû'meleri, Tû'me ve emsâlinin feci' âkâbetlerinden ders alarak haramdan mal toplamayı hemen terk edip tevbe ve istiğfara koşmalı, Âhır zaman peygamberinin ümmetinin sebebi felâketi olan haramdan ve dünyâ prestlikten kurtulmağa sâ'yü gayret etmelidir.!

إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ
وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ ضَلَّ
ضَلَالًا بَعِيدًا

MEÂLİ MÜNİFİ: Teâlâ ve Tekaddes, Zâtî şerifine şirk kogulmayı affetmez. Dilediği kimse için şirkten aşağı olan bütün günâhları mağ-firet eder. Bir kimse ALLAH'a şirk koşarsa, muhakkak uzak bir dalâ-lette kalmış olur.

SEBEBİ NÜZÛL: Bu âyeti celîlenin bir benzeri, ehli kitab hakkın-da sûrenin yukarısında geçmiştir. (Bak!) Burada ise Tu'me ve emsâli mürtedlerle, mtisrikler hakkında irâd buyrulmuştur. Bununla berâber âyeti celîlenin sebebi nüzûlü hakkında mürted olarak ölen Tû'me binî Übeyrikten başka İbni Abbastan şu rivâyette beyân edilmiştir.

İbni Abbas: (Âyeti celîle, bedevî arablardan bir ihtiyar hakkında nazil oldu. Bu ihtiyar Sallellâhü aleyhi ve selleme geldi de: «Ey AL-LAH'ın Nebîsi! Ben günâhlara düşmüş bir kocayım. Yalnız ALLAH'ı tanıyıp imân edâidenberi ona şirk koşmadım ve ondan başka bir vef tutmadım. ALLAH'a cür'etimden dolayı günâhlara düştün değilim. Onu âciz bırakmayı hiç hatırıma getirmedim. Şimdi günâhlara çok plıgmanım, tevbe ve istiğfar ediyorum. ALLAH'ın indinde benim hâlim ne olur?» diye ALLAH'ın Rasûlüne derd yandı. Bunun üzerine ALLAH azze ve cel-le Hazretleri bu âyeti celîleyi inzâl buyurdu.) demıştır.

(إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ) ^{kendisine} Hakikaten Teâlâ ve Tekaddes, şirk isnâd edil-mesini kat'iyen mağfiret etmez. Âyeti celîlenin zâhiri, bir kimse AL-LAH'a şirk isnâd ederse ona ortak bulduğuna delâlet eder. Bu kimse yahûdiler ve nasrânîler gibi tevhidden ayrılmış olur. Bunun üzerinde üfür-

se sâhibi, kat'îyyen mağfiret olunmaz. Bununla berâber müşrik bir kimse şirkinden vaz geçer de îmân ederse tevbesi kabul olunur. Şirk zamanında işlediği bütün geçmiş günahları da mağfiret olunur. Çünkü Âhır zaman Nebîsi salîellâhü aleyhi ve sellem: «İslâm mâkablini keser.» buyurmuşlardır. (1)

Teâlâ ve Tekaddüs Hazretleri, şirki aslâ mağfiret etmez. (وبقدر ما دون ذلك) Şirkîn dînünde kalan, yâ'ni: Şirkten aşağı olan bütün günahları bağışlar, sâhibini azâb etmez. Fakat, bu bağışlama mutlak değil, (لمن يشاء) tevhid ehlinde «ALLAH bir, Muhammed onun kulu ve peygamberidir.» diyenlerden dilediği kimsenin günâhlarını örter, bağışlar. Dilemediği kimseyi bu lûtfüne nâil buyurmaz. Âlimler: «Teâlâ'nın tevbe ve îmân ile şirki mağfiret edeceğini haber verince; şirkten aşağı olan günâhları tevbe ile affedeceğini daha iyi anladık.» demişlerdir.

Şu âyeti celfilede zikredilen meşîyyete bağlı mağfiret, tevhid ehlinde olup ta günâhlarına tevbe etmeden ölen mü'minler hakkındadır. Öyle olunca gerek küçük gerek büyük günâh sâhibi olan bir mü'min günâhlarına tevbe etmeden ölecek olursa, bu kimsenin günâh durumu ALLAH'ın dilemesine bağlıdır. Dilerse ALLAH o kulunun bütün günâhlarından geçer, mağfiret eder ve cennetine koyar, dilerse günâhlariyle onu hesâba çeker, azâb eder. Kimse işine karışamaz. Günâhı miktârı dilediği kadar cehennemde azâb ettikten sonra rahmetiyle onu cehennemden çıkarır, cennetine koyar. Yine de o kimse ebedî olarak cennette kalacaktır. (وهو الذى يقبل التوبة من عباده ويصرفهم عن السيئات . Bak.) şûraa sûresi.

(ومن يشرك بالله) Ve bir kimse de ALLAH'a şirk koşar, tarîkı haktan çıkar, hidâyet yolundan uzaklaşır, sapar da sapar. Bu kimse şirk üzerinde öldüğü zaman, bütün hayırlardan mahrum olur. Onun için bütün ümid kapıları kapanır, sonsuz azâblara, bitmez tükenmez elemlele, dayanılmaz ızdıraplara dâ'îr olur. Neûzü billâhi minhâ.

(1) الإسلام يجب ما قبله

لَيْسَ بِإِمَانِيَكُمْ وَلَا أَمَانِي أَهْلَ كِتَابٍ
مَنْ يَعْمَلْ سَوْأً يُجْزَئْهُ وَلَا يَحْذِلْهُ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِنَا وَلَا نَصِيرًا

TÜRKÇE ANLAMI :

«ALLAH'ın vâ'dettiği» sevâb, sizin kuruntularınız gibi değil; ehli kitabın kuruntuları gibi de değil. Bir kimse bir kötülük işlerse onunla cezâlanır. «Ve o kimse kendisi için ALLAH'tan başka, ne bir ve-
rî ve ne de bir yardımcı bulamaz.

SEBEBİ NÜZÛL: Âyeti celflenin sebebi nüzûlü hakkında birkaç iki rivâyet vardır.

1 — Ebû Saalih'ten rivâyet ediliyor. Ehli kitab: Yahud ve Nasârâ diğer dinlere mensub olanlarla toplandılar. Her din ehli kendi dinini hak görerek kargısındakine: «Bizim dinimiz haktır, biz sizden hayırlıyız.» diyorlar ve hepsi de kendilerinin hak üzerinde olduğunu iddiâ ediyorlardı. Bunun üzerine Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri Bu Âyeti celfleyi insâl buyurdu. Bu rivâyete göre Âyeti celfledeki hitab islâm dîminin dışında olan bütün din sahiblerine aiddir. MÂ'nâ Ey kâfirler! Hakikat, sizin ve ehli kitabın kuruntuları gibi değildir, demek anlamınadır.

2 — Mesruk ve katâdeden rivâyet ediliyor. Müslümanlarla ehli kitab bir arada toplandılar. Dinler üzerinde münâkaşaya başladılar. Ehli kitab:

— Biz, sizden ziyâde hidâyet üzerindeyiz. Nebîmiz, sizin Nebînizden önce, kitabımız kitabınızdan evvel, böyle olduğu için biz, sizden ALLAH'a daha yakınız, dediler.

Ehli kitabın bu iddialarına karşı müslümanlar da :

— Biz, sizden daha ziyâde hidâyet üzerindeyiz ve ALLAH'a daha fazla lâyıkız. Çünkü, Nebîmiz nebîlerin sonu, kitabımız kendinden önce geçen kitâbların üceti ve o kitâblara hâkimdir, dediler.

Bunun üzerine Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, bu âyeti celîleyi inzâl buyurdu. Sonra da (ومن من من ماصحات من دكر اوائى ..) âyeti celîlesini inzâl buyurarak müslümanların delillerini takviye ile felâhta olduklarını izhar; ehli kitabın delillerini red ve ibtâl etti. Şöyleki:

(ليس بما ينم) «LEYSE» kelimesi, naakıs fiillerdendir. Bunun ismi yukarda geçen sevâbe, vaz'i dîne, sevâb ve ikâbe raaci gizli zamirdir. «Biemâniyyiküm» hitâbı, putperestlere veyâ ehli kitâb ile münâkâşa eden mü'minleredir. Birinciye göre mâ'nâ:

Ey haşre ve neşre sevâp ve ikaaba inanmıyanlar! Ey putların gefâat-ıyle ALLAH'ın azâbından kurtulacaklarına inanan putperestler; hakikat sizin kuruntularınız gibi olmadı. (ولا تأمنوا أهل الكتاب) Ve ehli kitabın kuruntuları gibi de değil. Yâ'ni: Bizler ALLAH'ın oğulları ve dostlarıyız, cennete ancak biz gireceğiz, diyen yahud ve nasârânın kuruntuları gibi de değil! . anlamınadır.

İkinci tefsire göre mâ'nâ: «Ey mü'minler! İş, sizin ALLAH günâhı kebirleri mağfiret eder» dediğiniz gibi değil; yahud ve nasârânın dedikleri gibi de değil! . Çünkü:

(ومن يعمل شراً يجر به) Bir kimse bir kötülük işlerse, onunla cesâlanır.

Âyeti celîlenin bu fıkrasının tefsiri husûsunda çeşitli kaviller boyân edilmiş ve bir çok hadisi şerifler vârid olmuştur. Şöyleki:

Dahhâk: Temennî ettiğiniz şey sizin dediğiniz gibi olmadı. Ehli kitabın temennileri de onların kuruntuları gibi olmadı. Lâkin bir kimse bir kötü amel işler, şirk yapar ve bu şirk üzerinde ölürsse o kimse ebedî olarak ateşte cezalanır, demiştir.

Hasan: Bu âyeti celîle hassatan kâfirler hakkındadır. Ziyrâ: Kâfirler küçük ve büyük bütün günahlarıyla cezalanacaklar ve hepsinin azâbını çekecekler. Mü'minler ise kıyâmet günü, kötü amelleriyle cezalanmayacaklar, onların günahlarından geçilecek ve lâkin en güzel amelleri ile cezalanacaklardır. Çünkü, (ولا يجد له من ذرأته ولبا ولا نصيراً) nazmı celîli bunu te'yid eder. kıyâmet günü mü'minin velisi ve yardımcısı vardır, demiştir.

Başkaları: Âyeti celîle, mü'min kâfir ve ehli kitabdan kötü amel işleyen herkes hakkındadır, demişler.

İbni Abbas: Âyeti celîle, kötü amel işleyen her kese şâmilidir, ancak ölümünden önce tevbe edenler başka. ALLAH onların tevbeelerini kabûl eder, demiştir. Yine İbni Abbastan rivâyet ediliyor. Bu âyet nâzil olduğu zaman mâ'nâsı mü'minler üzerine meşekkat verdi. Onlar: «Ey ALLAH'ın Rasûlü! Senden başka hangimiz kötü amel işlemez, bu cezâdan haalimiz

ne olur? dediler. Bunun üzerine sallellâhü aleyhi ve sellem: «Ey ümmetim! Teâlâ ve Tekdâdes, bir tâata on sevâb ve bir ma'siyete bir günâh yazar. Bir kimse bir kötü amel ile cezâlanırsa, on sevabdan biri eksilir, dokuzu ona kâr kalır. Birleri onlarına galebe eden kimselere yazıklar olsun / buyurdular.

Bu âyeti celile nâzil olduğu zaman, mü'minlerden saadır olan şikâyet âmiz sözler, ALLAH'ın Rasûlüne erişince, Sallellâhü aleyhi ve sellem eshâbına: «Yaklaşın ve yolu doğrultun, mü'mine isâbet eden her zarar mü'minin günahına keffârettir. Mü'mine meşakkat veren şiddet, mü'minin vücûduna batan dikene varasıya kadar, günahına keffâret olur.» buyurmuştur.

Ebû Bekir «r.a.» den rivâyet ediliyor. Sallellâhü aleyhi ve sellem'in yanında bulunuyorduk. Bu âyet nâzil oldu. Bunun üzerine ALLAH'ın Rasûlü: «Ey Ebû Bekir! üzerime nâzil olan bir âyeti sana okuyayım mı?» buyurdu. Ben de: «Evet, ey ALLAH'ın Rasûlü!» dedim. Cenâbı Rasûl bu âyeti celileyi bana okuyunca ne olduğumu bilemedim. Arkamda bir kırıklık duydum ve geredim. Rasûlüllâh bu hâlimi görünce: «Ne oldu sana, ey Ebû Bekir?» buyurdu. Ben: «Anam babam sana kurban olsun ey ALLAH'ın Rasûlü! Hangimiz kötü amel işlemeyiz. Öyle olunca muhakkak biz amellerimizle cezâlanırsınız.» dedim. Benim bu üzüntüme ALLAH'ın Rasûlü: «Ey Ebû Bekir! sen ve mü'minler, amellerinizle dünyada cezâlanmıyor musunuz? ALLAH'a kavuşuncıya kadar dünyada amellerinizle imtihan olunuz. O zamana kadar üzerinizde hiç günâh kalmaz.» buyurdu / demmiştir.

Diger bir rivâyette, bu âyet nâzil olunca Ebû Bekir: «Bu âyetten sonra azabdan nasıl kurtulunur?» diye sızlandı. Bunun üzerine Rasûlüllâh: ALLAH seni yarılğasın, ey Ebû Bekir! hasta olmadın mı? Sana bir ezâ isâbet etmedi mi işte bunlar, günâhların cezâsıdır. buyurdular.» demmiştir.

Hazreti Âişeden rivâyet ediliyor: Bir kimse bu âyeti celileyi okudu da: «Biz, her işlediğimiz günâh ile cezâlanırsak, muhakkak helâk olduk. dedi. Bu kimsenin sözü ALLAH'ın Rasûlüne erişince, Rasûlüllâh: «Mü'min dünyada cesedine isâbet eden müsibetle veya ezâlandığı şeyle cezâlanır.» buyurdu, demmiştir.

Ebû Hüreyre «r.a.» den rivâyet ediliyor: Bu âyeti celile nâzil olunca hepimiz mahzûn olduk. ağladık ve: «Ey ALLAH'ın Rasûlü! Bu âyeti celile bize bir şey bırakmadı. dedik. Bunun üzerine Rasûlüllâh «s.a.s.»: «Seviniz, Çünkü sizden birinize dünyada bir müsibet isâbet etmez ancak ALLAH azze ve celle, o ezâ ile o mü'minin günâhını keffâret kılar. Mü'minin ayağına batan bir dikene varuncıya kadar. buyurmuşlardır.

Âyeti celîlelerin tefsiri meyânında Türkçelerini yukarıya dercetmiş olduğumuz hadîsi şeriflerden çıkarılan hükümler:

1 — Kâfirlerin işlemiş oldukları küçük ve büyük günahlarından hiç biri affedilmez. İşlemiş oldukları iyi amellere gelince, îmansız kâfirlerin sevâbları olamayacağından, iyi amellerinin mükâfatlarını dünyâda görürler. onlar için âhirete hiç bir şey kalmaz.

2 — Mü'min sağlığında tevbe ve istiğfar ederse, günahları mağfiret olunur.

3 — Mü'minin malına, canına, ehline isâbet eden her türlü ezâ, meşakket ve üzüntü gibi bütün musibetler, vücûduna batan bir dikene ve ayağının sivrimesine kadar mü'minin günahına keffârettir.

4 — Mü'minin işlediği her tâata on sevab, işlediği her mâ'siyyete bir günâh yazılır. Buna göre mü'min, bir sevâbe karşılık olarak on günâh işlemeliki, mü'min için tehlike baş gösterebilir. Bir sevâb karşılığı on günâh işliyen mü'minlere de, peygamberimizin buyurdukları gibi. . Birleri onların üstün gelen mü'minlere de yazıklar olsun!

5 — Bütün bu müjdelerle berâber, eshab gibi bizim endişelenmemiz ve onlar gibi bütün günahlardan korunmaya çalışmamız lâzımdır.

Âyeti celîlenin aşağı tarafının tefsirine devâm edelim.

İş ve hakikat sizin ve ehli kitâbın kuruntuları gibi değil. Bir kimse bir kötülük işlerse onunla cezalanır. (ولا يجد له من دون الله وليا ولا نصيرا) kötü amel işliyen kimse ALLAH'ın dînunda bir velî ve bir yardımcı bulamaz.

Âyeti celîlenin tefsirinde İbni Abbas: Günahkâr günahı kendisinden men'edecek bir velî ve yardım edecek bir yardımcı bulamaz, demişlerdir.

Bu âyeti celîle, kâfirlere has olduğuna göre mâ'nâ açıktır. Çünkü kâfir, mutlakaa küfrü ile cezâlanacak ve küfrü de kâfiri cehennemde ebedî kılacaktır. Fakat, âyeti celîle, mü'min k â f i r , her kötü amel işliyene teşmil edildiğine göre mâ'nâ : **Yâmet günü hiç bir kimse ALLAH'ın berisinde hiç bir velî ve yardımcı bulamayacak. Mü'minler için de ALLAH'tan başka bir velî ve bir yardımcı olmayacak. Bununla berâber ALLAH azze ve celle, mekândan münezze olarak mü'minlerin velîsi ve yardımcısı olacaktır. Yine ALLAH'ın izniyle bütün şefâatçılar, mü'minlerin şefâatçısı olacaklardır.**

HÜLÂSA: Âyeti celîle, çeşitli dinlere mensûb insanların kendi dinlerinin hak olduğunu iddîaları üzerine nâzil olmuştur. Halbuki, hak ve hakıkt onların kuru iddîaları ve delilsiz kuruntuları gibi değildir. Her kötülük işliyen kimse yaptığı kötülükle cezâlanacaktır.

Âyeti celîlenin hükmü, kâfirler hakkında olduğuna göre mâ'nâ: Her kâfir küfründen dönüp tevbe etmez ve küfr üzerine ölürsa, onun cezası sonsuz cehennemdir.

Âyeti celilenin hükmü, mü'minlere teşmil edildiğine göre günahkâr bir mü'min için biri dünyâda, diğeri âhirette olmak üzere iki türlü hükmü vardır. 1 - Dünyâda mü'mine isâbet eden her ezâ ve musibet mü'minin günahına keffârettir. Buna göre mü'min işlemiş olduğu her kötü amelin cezasını âhirete kalmadan dünyâda çekmiş oluyor, demektir. 2 — Âhirette olacak cezâ: Mü'min işlemiş olduğu kötü amelin cezasını dünyâda çekmemiş te âhirete kalmış ise, bu günâhlar mü'minin sevablarıyla karşılaştırılır. Bu günâhlar, mü'minin dünyâda işlemiş olduğu iyi amellerin on mislinden yenli gelirse mü'min felâh bulup ebedî seâdete kavuşur.. Mü'minin günâhının ağırlığı, işlemiş olduğu sevabların on mislinden ağır gelirse mü'min o zaman azâbı hak etmiş olur. Yine de cehennemde ebedî kalmaz, günâhı mikdarı azâb olduktan sonra cehennemden çıkar. imânı sayesinde cennete gider orada ebedi kalır.

Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, Kötülük işliyen kimseyi yaptığı kötülikle cezalandırılacağını, yukarıki âyeti celiide beyân ettikten sonra, mü'minlerle mücadele eden Çeşitli din saahiblerinin delillerini ibtal ve mü'minlerin hak üzerinde olduklarını beyân etmek üzere buyuruyorki :

وَمَنْ يَعْمَلْ مِنْ صَاحَاتٍ مِزْكَرٍ وَهُوَ مُؤْمِنٌ وَبَدَّ
يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ نَقِيرٌ

TÜRKÇE MEALİ: Kadın ve erkekten her hangi bir kimse, mü'min olarak iyi ameller işlerse, işte onlar cennete girer ve onlar hiç zulmolunmazlar.

SEBEBİ NÜZÛL: Mesruktan rivâyet ediliyor. (Bir kimse kötü amel işlerse onunla cezâlanır: (من عمل سوءاً جزى به ..) nazmi şerîfi nâzil olunca, ehli kitab: «Siz de bizimle berâbersiniz. Aramızda hiç bir fark yok. Kötü amel işliyenlerin hepsi de cezâlanacaktır.» dediler. Bunun üzerine ALLAH azze ve celle Hazretleri, bu âyeti kerîmeyi inzâl buyurdu. Şöyleki:

(ومن عمل من الصّاحات من ذكر أو انا) Âyeti kerîmedeki birinci «min» harfi

teb'îziyyedir. Çünkü bir kimsenin bütün iyi amelleri işlemesine imkân yoktur. İyi amellerden bâ'zılarını işliyen kimseler sevâba müstehak olurlar. Bu ameller de işliyenlerin seâdet eermelerine kâfi gelir.

Âyeti celiideki ikinci «min» harfi beyâniyyedirki, âyetin başında zikredilen «men» kelimesinden ibhâmı kaldırmış ve Âyetin kadın ve erkeğe şâmil olduğunu beyân etmiştir.

Mâ'nâ: Kadın ve erkekten her hangi bir kimse, bâ'zı iyi ameller işlerse (وموؤسفاتك بدخلون الجنة) Ve bu amellerini de mü'min olarak yapsa işte onlar, sorusuz ve hesabsız cennete gireceklerdir. (ولا يظلمون شيئا)

Ve onlar en ufak bir şeyle dahi zulmolumıyacaklardır.

«Nekır», çekirdeğin üstünde bulunan ufak çukura denirki, fidan oradan çıkar. Çekirdeğin yarığında bulunan ince ipliğe de «fetil» denildiği gibi, çekirdeğe yapışık ince zarada «kitmir» denir. Bunların her üçü de az ve hakır neaneden kinâyedir. Kelâmda mübâlağa için îrad olunur. Kıymetsiz ve değersiz şey demektir. Yâ'ni: Onlara hiç bir sûretle zulm yapılmaz. Amelleri noksanzı olarak kendilerine ödenir, demektir.

Bâ'zı müfessirler (ولا يظلمون شيئا) nazmi şerîfinin mü'min ve kâfîre şâmil olduğunu beyân etmişler ve kur'ânî kerim âyetlerinden bunu te'vîd eden deliller göstermişlerdir. Nitekim (وما كان الله يظلمهم ولكن كانوا أنفسهم يظلمون) yâ'ni: ALLAH azze ve celle, onlara zulmeder olmadı ve lâkin onlar nefislerine zulmeder oldular, âyeti celilesi bunlardan biridir, demıştır.

Bu tefsîre göre ma'nâ: Âhirette mü'min ve kâfir hiç bir kimseye zulmolummaz. Mü'min imân ve amelinin ücretini eksiksiz olarak alır, cennete gider, Kâfir de küfrünün ve kötü amelinin vizrini eksiksiz olarak alır, da cehenneme gider ve orada ebedî olarak kalır.

Küfürden ve küfrün bütün kötülüklerinden ALLAH'a sığınırız.

Teâlâ ve Tekâdâs Hazretleri, yukardaki âyeti celîlede insanların azâbdan felâh bulup fevz-ü necâta erebilmelerinin imân ile olacağını beyân ettikten sonra, imânın esâsını izah etmek üzere buyuruyorki:

وَمَنْ أَحْسَنُ دِينًا مِّنْ
سَلَامٍ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ وَاتَّبَعَ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ خَيْرًا وَاتَّخَذَ
اللَّهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا

YÜKSEK ANLAMI :

Haseneler işlediği halde nefsini ALLAH'a ihlâs eden ve dost doğru İbrahim'in milletine tâbi' olan kimseden diince daha güzel kim var? ALLAH azze ve celle, İbrahim'i dost edinmişti.

SEREBİ NÜZÜL : Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri'nin İbrâhim aleyhisselâmı, dost ittiâz edip etmemesi hakkında. mü'minler ve ehli kitab arasında söz olmuştu. Bu olayın minâkasa edilmesi üzerine ALLAH azze ve celle, bu âyeti celileyi inzal buyurdu.

(وَمَنْ أَحْسَنُ دِينًا مِمَّنْ أَسَمَىٰ وَجْهَهُ) Özünü, yüzünü, içini, dışını ve bütün varlığını ALLAH'a teslim edip ona has kılan kimseden dince daha güzel kim olabilir? (وَهُوَ سَمِيْعٌ) O kimse bu iyi amelleri yapmıyorsa ihsanda bulunuyor. iyi ameller işlemiş, kötü amellerden sakınmış. Bütün varlığını ALLAH'a has kılmış. ibâdetlerini ALLAH huzûrunda olduğunda bilerek tertemiz yapmış. (إِنَّ مَّا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رُسُلٍ إِلَّا يَكْفُرُونَ) Diğer dinlerden sakınarak dost doğru İbrâhimin milletine tâbi' olmuş. İbrâhim peygambere ümmet olan topluluğa uymuş'tur. (وَغَدَاةَ الْيَوْمِ) Çünkü, ALLAH azze ve celle, İbrâhimi dost ittiâz ediniyordu. ALLAH'ın indinde İbrâhimin mertebesi böylece yüksektir. Ona tâbi' olan ve onun izi üzerinde yürütenler de en azından onun yolunu tutmuş olurlar, demek olur. İşte âhur zaman peygamberi ve onun fîmeti de bu yol üzerindedirler.

Müfessirler, Teâlânın Hazreti İbrâhimi dost edinmesinin sebebi üzerinde ihtilâf etmişlerdir. Şöyleki:

Abdullah bini Ömerden rivâyet ediliyor. Peygamberimiz sallallahu aleyhi ve sellem: Cebraile: «Yâ Cibril! ALLAH azze ve celle, İbrâhimi niçin dost edindi?» diye sordu. Bunun üzerine Cibril aleyhisselâm: «İbrâhimin başkalarına yemek ikram etmesinden.» cevâbını verdi» demiştir.

Abdullah bini Abdürrahman bini-el Nebriden rivâyet ediliyor. İbrahim içeri girdiğinde evinde genç bir adam sûretinde Azrâil gördü de ona: «Buraya kimin izni ile girdin?» dedi. Azrâil: «Bu evin Rabbisinin izniyle girdim.» cevâbını verdi. Bunun üzerine İbrahim aleyhisselâm Azrâil bildi. Sonra Azrâil: «Yâ İbrahim! ALLAH kullarından birini dost ittiâz etti.» dedi. İbrâhim: «Bu kimdir?» dedi. Azrâil: «Ne yapacaksın?» deyince İbrahim: «Ölünceye kadar ona hizmet edeceğim.» cevâbını verdi. Azrâil: «O sensin Yâ İbrahim!» dedi.

İbni Abbastan rivâyet ediliyor. Nâsa kıtlık isâbet etmişti. Çok meşakket ve ıztırab çekmişlerdi. İbrahim aleyhisselâmın kapusu önünde topla nıp yiyecek istediler. İbrahimin Mısır'daki dostundan her yıl ona yiyecek gelirdi. İbrâhim develerle kölelerini Mısır'daki dostuna yiyeceğe gönderdi. Onlar Mısıra gelince, dostu: «İbrahim yiyeceği kendisi için istemiş olsaydı, yüklerini doldururdum. O nâs için istiyor. Halbuki, onlara isâbet eden kıtlık bize de isâbet etti.» dedi ve kervanı boş olarak cevirdi. Bunlar geri döndüler. Yolda gelirken ufak kumlu, büyük bir vâdiye uğradılar. Birbirlerine: «Biz Mısıra yiyecek için gelmiştik, Şimdi boş olarak

dönüyoruz. Develerimiz boş olarak onlara uğramaktan utanırız. Şuradan yüklerimize kum dolduralım, öyle gidelim.» dediler. Çuvalları ufak kumla doldurup yola çıktılar. İbrâhim aleyhisselâma geldiler. Sâre uyuyordu. Kõleler durumu İbrâhim aleyhisselâma anlattılar. O nâsın hâline bakarak müteessir oldu. Biraz sonra gözlerini uyku bastı ve uyudu. Sâre uyandı, yüklerin yanına geldi. Çuvalı açıp baktı, bir de ne görsün! Yükler kar gibi bembeyâz unlarla dolu idi. Sevindi, hemen ekmekçilere emir verdi. Ekmek yaptılar ve nâsı doyurdular. İbrâhm aleyhisselâm uyandı, Burnuna taze ekmek kokusu geldi. Hanımına: «Yâ Sâre! Bu koku neredendir?» diye sordu. Sâre: «Mısırdaki dostundan geldi.» cevabını verdi. Bunun üzerine İbrahim aleyhisselâm: «Hayır Mısırdaki dostumdan değil, Halîlim ALLAH'tan geldi.» dedi. Bu hâdise olduğu gün Teâlâ ve Tekaddes- Hazretleri, İbrâhim aleyhisselâmı dost edinmişti. İbni Abbasın beyânı budur. İbni Mes'udden diğeri bir rivâyette Hazreti Rasûl: «Dost itihaz etmiş olsaydım. Ebu Bekri dost edinirdim. Lâkin o benim kardeşim ve arkadaşımdır. ALLAH, Sâhibinizi dost edindi.» (1) buyurdu. İbni Ebî Ümâmeden rivâyet ediliyor. Peygamber efendimiz «s.a.s»: ALLAH azze ve celle, İbrâhimi dost edindiği gibi.. Beni de dost edindi. Bir nefî için de ancak, bir dost olabilir. Dikkat edin, cidden benim dostum da Ebû Bekrdir.» buyurmuştur.

Ebû Hüreyreden rivâyet ediliyor. Hazreti Rasûl «s.a.s»: «ALLAH. İbrâhimi halîl, Mûsâyı Kelim ve beni de Habîb edindi. Sonra da: «Zâtı ecel ve a'lâma kasem ederimki, Habîbimi, Halîlim ve kelîlim üzerine elbette tercih ederim.» buyurmuştur. Nitekim, bu hadîsi şerifin yüksek anlamı mi'rac gecesi en yüksek makamda tehakkuk etmiştir. O gece ALLAH'ın Habîbi, Mûsâyı altıncı semâda; İbrahimi yedinci semâda görmüş; onlarla selâmlaştıktan sonra Cibrilin makamı olan Sidre-i Münte-hâya varmışlar. Cibrîli orada bırakıp «Refref» ile geçmişler, onu da orada bırakmış yalnız başına giderken en ileri bir makama erişmiş zaman ve mekândan ârî olan bu yüksek makamda Rabbîsıyla hemhâl olup konuşmuş orada Rabbısının en büyük alâmetlerini görmüş, alacaklarını almış ve aynı gece dönüp gittiği yerden geri gelip hareme girmiştir. (Bak.. *الفصل من آيات ربه العظمى* vennecm sûresi.

ALLAH'ın Habîbinden başka o makama hiç bir kimse erememiş ve eremeyecektir. Âhır zaman Nebîsinin ALLAH nezdinde kıymeti bu kadar yüksek ve derecesi bu kadar âlîdir.

Şu bir kaç hadîsi şerifin tercemelerini vererek âyeti cellînin tefsîrini bitirelim.

[1] عَنِ ابْنِ سَعِيدٍ الْحَارِثِيِّ عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ لَمَّا كُنْتُ بِبَنِي إِسْرَءِيلَ لَا تَخْذُلُونِي ابْكَرُ خَلِيلًا وَلَكِنَّهُ ابْنِي وَصَاحِبِي وَقَدْ اخْتَلَا اللَّهُ صَاحِبَكُمْ خَلِيلًا. ائْتِجِدُوا بِهِ.

Sallellâhü aleyh ve sellem, bir hadisi şeriflerinde: «ALLAH azze ve celle, Taamını nâsa yedirdiği, selâmını herkese ifşâ ettiği ve nâs uyurken geceleri namaz kıldığı için İbrâhimi dost edindi.» buyurmuşlardır.

Diğer bir hadisi şeriflerinde sallellâhü aleyhi ve sellem: (Semâdan erkek sûretinde bir melek indi. Yanık ve ince bir sesle İbrahime ALLAH'ın ismi şerifini zikretti. İbrâhim aleyhisselâm: «ALLAH'ın ismi şerifini bırdaha zikret, ne olur?» diye, meleğe boyun eğdi. Melek: «bedâva olmaz.» dedi. Bunun üzerine İbrahim aleyhisselâm: «Malımın hepsi senin olsun.» diye malından sıyrıldı. Melek öncekinden daha ince ve daha yanık bir sesle ALLAH'ın ismini tekrar zikretti. İbrahim peygamber meleğe: »«Üçüncü bir defa daha zikret, evlâdlarım senin olsun!» diye ricada bulundu. Bunun üzerine melek: «Müjde saha yâ İbrâkim Ben meleşim. Senin malına ve evlâdına muhtac değilim, ancak seni imtihan için geldim.» dedi.) buyurmuşlardır. Vaktâki İbrahim, ALLAH'ın zikrini duymak için malını ve evlâdını bezletti ise ALLAH azze ve celle Hazretleri de onu Halil «dost» ittihaz edindi. denilmiştir.

Teâlâ ve Tekaddes Hazretlerinin İbrâhimi dost ittihaz etmesi hususunda bunlardan başka, bir çok rivâyetler daha vardır. Bunlar şöylece hülâsa edilebilir. İbrâhim aleyhisselâm'ın, nefsi ateşe atıluncaya kadar ALLAH yolunda uzun müddet müşriklerle mücâdele etmesi, ALLAH rızası için ciğer pâresi oğlunu kurban etmesi, misâfirleri ve nâsı doyurmak için malını bezletmesi, nâs uyurken namaz kılması ... gibi hiç bir kimsenin yapamıyacağı fedâkârlıklardır.

Sebeb ne olursa olsun, Teâlânın kulu ve nebisi İbrâhimi Halil ittihaaz etmesinin hakikat okluğudur. Bu da âyetler ve hadisi şeriflerle sabittir. Peygamberimiz Hazreti Muhammed «s.as» de, ALLAH'ın Habîbi «sevgilisidir.» Mûsâ peygamberde «Kelimidir.» Habib ise hepsinin şerefli ve afdahdır. Bizi de o zâtî Şerife Ümmet kılmak şerefiyle şerefyâb eyliyen Rabbımıza binlerce yüzbinlerce, hamdii senâlâr olsun!

وَيَسْتَفْتُونَكَ فِي نِسَاءٍ قَالَهُنَّ

يُفْسِكُمْ فِيهِنَّ وَمَا يُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فِي كِتَابٍ فِي يَمِينِ نِسَاءٍ

تَأْتِيَنَّ لَا تَوَدُّنَّ أَنْ تُنْكِحَهُنَّ لَكُمْ لَهْنٌ وَنَزَعٌ لَكُمْ فِي كِتَابِكُمْ

وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّبَاذِ وَالنَّسَوِيِّينَ لِكِتَابِ الْفِتْنَةِ

وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا

YÜKSEK ANLAMI: Habibim Ahmed! Kadınlar hakkında senden fetvâ soruyorlar. «Onlar hakkında ALLAH size fetvâ veriyor.» de. Onlar için yazılan hakkı kendilerine vermediğiniz ve nikâhlarına rağbet ettiğiniz yetim kadınlar, çocuklardan zaif olanlar ve yetimler için doğrulukla kaatm olmanız hakkında üzerinize okunan âyetler şu kitabdadır. Ve hayırdan işlediğiniz şey, imdi ALLAH âzze ve celle, ona alim bulunmaktadır.

SEBEBİ NÜZÛL: Âyeti celilenin sebebi nüzûlü hakkında başlıca iki kavl beyân edilmıştır.

Birinci kavl: Sürenin başında zikredildiği vechile zamanı câhiliyye-de arablar, kadınlara ve çocuklara mîrastan bir şey vermezlerdi. Bu âyeti celile, çocuklar ve kadınların da ölenlerin mallarına vâris olmaları hakkında nâzil olmuştur.

İkinci kavl: Mehirlerin tam olarak verilmesi hakkında nâzil olduğu da rivâyet edilmiştir. Şöyleki:

Câhiliyye devrinde bir kimsenin yanında yetim bir kız bulunur. Kendi güzel, malı da olursa o velî bu kızla evlenir. Mehrini tam vermez, hem de ölüncye kadar onun malını yerdî. Yetim kızın malı olur ve kendisi de hor olursa, onu hem kendisi almaz, hemde başkasına varmaktan men'eder, böylece kızcağzın mâline vâris olur, ölüncye kadar onu yer-

di. Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, mü'minleri bu cahiliyye âdetinden men etmek üzere bu âyeti celileyi inzâl buyurdu.

İbni Abbas, bu âyeti celilenin, kıssaları sürenin başında geçen ÜM-MÜ Kehhanın kızları hakkında nâzil olduğunu rivâyet etmiştir. Şöyleki:

(وَيَسْتَفْتُونَكَ فِي النِّسَاءِ) İstiftâ, fetvâ istemektir. Yâ'ni: Ahkâmı şer'iyeden müşkil bir mes'elenin beyânını taleb etmektir. Müfessirler, Peygamberden sordukları fetvânın, kadınların mîrası olduğunu söylemişlerdir. Sebebi nüzûlde de beyân edildiği vechile, zamanı câhileyye arabaları kadınlar ve küçük oğlan çocuklarını ölünün malına vâris kılmazlardı. Bu âyeti celle nâzil olduğunda bir takım kimseler geldiler de: «Ey ALLAH'ın Rasûlü kadınlar ve çocuklar, ölünün mâline nasıl vâris olurlar.» dediler. Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, onlara (قُلْ اِلٰهُ يَفْتٰىكُمْ فِيْهِنَّ) nazmı celil ile cevap verdi.

Mâ'nâ: Yâ Muhammed! Onlara: ALLAH azze ve celle, kadınlar hakkında size fetvâ veriyor, de. (وَمَا يَنْتَظِرُ عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ) Teâlâ ve Tekaddes, istenilen fetvânın bir kısmını bu zamana kadar beyân buyurdu. Bir kısmı da kur'ânî kerimde bu âyeti celilede üzerinize okunacaktır.

Diğer bir anlam ile: ALLAH azze ve celle, yukarda ve aşağıda size fetvâ veriyor. üzerinize okunan fetvâlar levhi mahfuzda yazılıdır.

Üçüncü bir anlam ile: Üzerinize okunan âyetlere kâsem ederimki: Teâlâ ve Tekaddes, yukarıda ve aşağıda fetvâ verip duruyor. Şöyleki:

(فِي تِلْكَ النِّسَاءِ) Yetim kadınlar ve kadınların yetimleri hakkında ki (اَللّٰهُ لَا يُوَفِّيْهِمْ مَا كَتَبَ لِهِنَّ) onlar için farz kılınan ve kitabda yazılı olan mîras haklarını ve mehrlerini vermezsiniz. Bununlada kalmaz. (وَرُوْعِيْدٌ) Ve aynı zamanda malı ve güzelliği için az mehrle onların nikâhlarına râğbet edersiniz.

Diğer bir anlam ile: Yetim kızların malları hoşunuza gider, çirkin oldukları için nikâhlarını arzu etmez, mallarına tamâ' ederek onları kocaya varmaktan men'edersiniz.

Âyeti celilenin bu fikrasının sebebi nüzûlü yukarda Hazreti Âişe hadîsinde geçmiştir. (وَأَنْ خَفَمَ الْاَتَّسَطُوا فِي الْبَنَاتِ .) (Bakılınsın!)

Yetim kızların haklarını tam veriniz. Aldığınızda tam mehr ile alınız. Almadığınızda onları kocaya varmaktan men'etmeyiniz. Taleb edilen fetvâlardan biri bu. Biri de (وَالْمُسْتَضْعِفِينَ مِنَ الْوِلْدَانِ) zaif sayılan oğlan çocukları hakkındadır. Onların haklarını dâveriniz. Jâhiliyye arabaları, çocuklara mîrastan hak vermezlerdi. ALLAH'ü Teâlâ onları bu durumdan men'etti de (وَمِصْكُمُ اِلٰهُ فِيْ اَوْلَادِكُمْ ..) âyeti celilesi ile mü'minlere onların haklarını vermelerini emretti. İşte istenilen fetvânın biri de bu. Biri

de (وَأَنذَرُوا بَنِي إِسْرَءِيلَ) ALLAH'ü Teâlâ Hazretleri, bütün yetimler hakkında doğrulukla kaa'im olmanızda fetvâ veriyor. Yetimlerin mehirlerinde ve mirasta olan haklarında âdâ'îli olmanızı fermân buyuruyor. Bu da yukarıda (وَأَنذَرُوا بَنِي إِسْرَءِيلَ) nazmı şerifi ile beyân buyurulmuştur. (وَمَا تَعْدُوا مِنْ خَيْرٍ) Gerek kur'anı kerimde zikri geçen ve gerekse zikredilmeyen hayırlardan işlediğiniz ve işliyeceğiniz hayrı ALLAH azze ve celle (فَآلَهُ كَانَ بِهِ عِلْمًا) hakikaten o hayrı bilip durmaktadır. Muhakkak ki, hayırların mükâfatını elbette verecektir

Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, kadınların mehrini ve mîrastaki haklarını beyân buyurduktan sonra, kadınların âile haklarına dâir bâzı durumlarını beyân etmek üzere buyuruyorki:

وَأَنذَرُوا بَنِي إِسْرَءِيلَ

مِنْ بَنِي إِسْرَءِيلَ وَأَوْرَءَا فَلَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ يُصْلِحَ بَيْنَهُمَا
صُلْحًا وَالصُّلْحُ خَيْرٌ وَأُحْضِرَتِ الْأَنْفُسُ الشُّحَّ وَأَن تَحْسَبُوا تُقَرَّبُوا
فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا

MEALİ MÜNİFİ: Ve eğer bir kadın kocasının nefretinden, yahut yüz çevirmesinden korkarsa, karı ve koca, aralarını bir sulh ile islâh etmelerinde üzerlerine bir günâh yoktur. Sulh hayırlıdır. Nefisler, buhile hazırlandı. Ey mü'minler! İyilik yapar ve kadın haklarından korunursanız, ALLAH azze ve celle, işlemiş olduğunuz amellere haberdâr olup durmaktadır.

SEREBİ NÜZÜL: Âyeti celilenin sebebi nüzülü hakkında tefsiri kebirde üç kavl beyân edilmiştir. Şöyleki:

1 — Said bini Cübeyr, İbni Abbastan rivâyet ediyor. Âyeti celîle, İbni Ebi-el Sâib hakkında nâzil olmuştur. Ebi Sâibin karısı biraz ihtiyarca idi, bu kadından doğma çocukları da vardı. Adam bu kadını boşamak istedi. Bunu anlıyan kadın: «Beni boşama, kendi hâlime bira!»

çocuklarının işleriyle meşgul olayım, dilersem her ay bana bir kaç gece ayır, dilemezsen ayırma.» dedi. Kadının bu teklifi üzerine Ebi sâib: «İş böyle olunca bu benim için daha iyidir.» dedi ve kadını boşamadan vazgeçti. Bunun üzerine bu âyeti celile, nâzil oldu.

2 — Hazreti peygamberin «s.a.s» in hanımlarından Sevde binti Zem'a hakkında nâzil olduğunu Tirmizî İbni Abbastan ihrâc ediyor. İbni Abbas: «Sevde binti Zem'a Rasûlüllâhın kendisini boşamasından korktu da: ALLAH'ın Rasûlüne: «Beni boşama, hanımın olarak kalayım da nevbetime Âişeye vereyim.» dedi. Hazreti Rasûl, hanımın dediğini yaptı. Bunun üzerine bu âyeti celile nâzil oldu. Bundan sonra ALLAH'ın Rasûlü, biri Sevdenin diğeri kendisinin olmak üzere Âişeye iki gece nevbet ayırdı.

3 — Hazreti Âişeden rivâyet ediliyor. Bir erkeğin nikâhı altında bulunan bir kadın hakkında nâzil olmuştur. Erkek karısını boşayıp başka bir kadın almak istiyordu. Kadın: «Beni boşama, başka bir kadınla evlen, nefeka ve taksimden bana da bir hissa ayır. dedi. Erkek buna râzî oldu.

Bunlar ve daha başka sebebler üzerine bu âyeti celile nâzil olmuştur. Şöyleki:

(وان امرأة خافت من بعلها نفورا) Bir kadın kocasının nüfûzünden, yâ'ni: Yanına gelmemesinden, nefekasını vermemesinden, kötü söz söylemesinden (أو اعراسا) yâhut yaşlılığı, çirkinliği, kötü huyu, melâli ve başka kadınlara tamâi sebebiyle yüz çevirmesinden korkarsa, (فلا جناح) (فلا جناح عليهما ان يتصافيا بينهما صلحا) karı ve koca aralarında bir sulh ile sulh yapmalarında veya taksim ve nefakada aralarında bir sulh ile islâh etmekte üzerlerine günâh ve güçlük yoktur. Geçimsizliği önlemek, aralarındaki nefreti kaldırmak, kocasını hoşnud etmek için kadının kocası üzerindeki bâ'zı haklarından ve meselâ: Gecelik hakkının tamamından veya bâ'zısından; yâhut mehrinin hepsinden veya bâ'zısından yâhut nefekasından geçmek ve kocasına hibe ederek evlâdlarının başında kalmak ve kocasının nikâhı altında bulunmak üzere anlaşmaya varan karı koca üzerine bir güçlük ve bir günâh yoktur. Karı koca arasında bu şekil hareket câizdir. ALLAH azze ve celle, bu âyeti celileyi bunlar için inzâl buyurmuştur.

(والصلح - بر) Çünkü sulh, ayrılmaktan, geçimsizlikten ve husûmetten hayırlıdır. Diğer bir anlam ile sulh; hayırlardan bir hayırdır. Nitekim husûmet te şerlerden bir şerdir. Şu ciheti de göz önünde tutarak icâbebedarki, (واحضرت الانفس الشح) nefisler buhl için hazırlanmıştır, nefislerbuhle meyyaldır, buhl ise nefislerin ikinci tabiati hâline gelmiştir. Böyle olduğu için kadın, nevbetinden müsâmahaya yaklaşmaz, erkek te

kadına yü z çevirdiği zaman aralarında sulh te'mini zorlaşır. O zaman durum ALLAH korusun. vahim bir haal alır.

(وان تحسبوا وتقوا) Ey mü'minler! Sizler nefislerinizin buhlünü yener, suhbet ve muâşerette iyilikte bulunur ve kadınların hakkına riâyette ALLAH'tan korkarsanız-ki, korkmanız lazım; çünkü kadınlar yanınızda size ALLAH'ın birer emânetidir. (والله كن بنا معلمون خير) Teâlâ ve Tekaddes, ihsan ve takvâdan işlemiş olduğunuz amellere haberdâr olup durmaktadır. Sizi amellerinize göre cezâlandırır. İyi amel işliyenlerinize mükâfat verir, kötü amellerinizle de sizi azâb eder. Öyle olunca: Kadınlar hakkında hayırlı olmaya gayret edin!.

HÜLÂSA: Topluluk hayâtının esâsı olan ve âilenin temelini teşkil eden karı kocadan her biri ufak tefek anlaşmazlıklara, gönül kırgınlıklarına müsâmaha etmeli, çocuklara, âile ferdlerine, komşulara ve muhite kötü örnek olmaktan sakınmalı, kurulan ve kurulmakta olan âile yuvasının devâmı ve inkişâfı için çalışmalı ve bu hususta lâzım gelen gayreti elden bırakmamalıdır. Bunun için her iki taraf mümkün olan sabr ve metâneti göstermeli, bulundukları hâle şükrederek dünyâ ve âhîret seâdetini elde etmiye çalışmalıdır. Buraya âile hayâtının seâdetini ihtivâ eden bir kıssayı nümüne olarak derc ile âyeti celîlenin tefsîrini bitirelim. İmrân-el Hâricî adında bir kimse vardı. Âdem oğullarının en siyahı ve en çirkini idi. Karısı da çok güzel ve çok ahlaklı bir kadındı. Bu kadın bir gün kocasına baktı da: «Seni ve beni ehli cennet olarak yaratan ALLAH'a hamd-ü senâlar olsun!» dedi. Karısının âğzından ehli cennet sözünü duyan kocası: «Bu nasıl olur, karıcığım?!» diye sordu. Zekî kadın: «ALLAH sana benim gibi güzel bir kadın verdiği için ona şükredersin; Ben de senin gibi esmer bir kocanın nikâhı altında bulunduğuma sabrederim. Cennet ise, ALLAH tarafından şükreden kimse-lerle, sabreden kimselere va'dolunmuştur.» cevâbını verince durumu koca da idrak etti. Her ikisi de hallerinden memnûn olarak ALLAH'a şükrederek eski yaşayışlarına devam ettiler

Bu hikâye, âile hayatının rafâhı, her iki dünyâ seâdetinin kazanılması için, karı ve kocalara güzel bir nümüne ve bir ibret dersidir. ALLAH tevîk versin!

مَنَّان

يُرِيدُ ثَوَابَ الدُّنْيَا فَيُعْذَرُ اللَّهُ ثَوَابَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَكَانَ اللَّهُ

سَمِيعًا بَصِيرًا

TÜRKÇE ANLAMI:

Bir kimse dünyâ varlığını murâd ederse, dünyâ ve âhiret sevâbı ALLAH'ın nezdindedir. ALLAH işitici ve görücü olmuştur.

SEBEBİ NÜZÛL: Âyeti celilenin, arab müşrikleri hakkında nâzil olduğu rivâyet edilmiştir. Müşrikler, ALLAH'ın kendilerinin haalîki olduğuna inanırlar, kıyâmet günü dirilip yeniden bâ'solunacaklarına inanmazlardı. Bundan dolayı, kendilerine dünyânın hayrından çok versin ve kendilerinden dünyânın şerrini def'etsin için ALLAH'a yaklaşmak isterler ve bunun için de putları araya vasıta yapmak zû'münde bulunurlardı. Bunların inançlarını reddetmek için Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri bu âyeti celileyi inzâl buyurdu.

Bâ'zıları da âyeti celilenin münâfıklar hakkında nâzil olduğunu rivâyet etmişlerdir. Ziyrâ: Münâfıklar, insanların yeniden dirileceklerine inanmazlar, hayâtın ancak, dünyâ hayatından ibâret olduğuna inanırlar, bunun için de bütün kudretleriyle dünyâ varlığını kazanmaya çalışırlardı. ALLAH'ın Rasûlü «s.a.s» ile berâber, savaşa ALLAH rızası için değil. Ganimet malı almak için çıkmak isterlerdi

Âyeti celile, bunlardan biri veyâ her ikisi hakkında nâzil olmuştur. Mâ'nâ: birdir. Sırf dünyâ hayatını kazanmak için çalışanların hepsine şâmilidir. Anlamında mü'minler de dâhildir.

(من كان يريد ثواب الدنيا) Bir kimse yapmış olduğu işle yalnız dünyâ sevâbı, dünyâ hayrı ve dünyâ malı isterse, o kimse iyi bilme liki, فعند الله (ثواب الدنيا والآخرة) Dünyâ ve âhiret sevâbının her ikisi de ALLAH'ın in-dindedir. Dünyâlık istiyene dünyâ sevâbı verir; âhiret sevâbı isteyen kimseye de âhiret sevâbı ihsân eder. Öyle olunca çok ve sonsuz olan âhiret sevâbını bırakıpta az ve geçici olan dünyâ malını istemek ve meselâ: Ganimet malı toplamak gaayesiyle savaşa çıkmak akl kârı değildir. ALLAH'ın kur'anı keriminde beyân ettiği ve peygambe-

rimizin yaptığı gibi dünyâ ve âhiret havrını ikisini birden talep etmelidir. (Bak.. **وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ مِّنَ الْأُولَىٰ**)Dünyâ ve âhiret sevabları karşılaştığı zamanda, âhireti dünyâyâ tercih etmelidir. Dünyâ varlığını âhiret üzerine tercih edenler her zaman âlemlenmişlerdir. En az ikisini bir. elde etmelidir. (Bak. **مَنْ عَمِلْ عَمَلًا مِّثْلَ حَبِّ ذَرَّةٍ جَاءَ بِهِ** şûraa süresi).

Âhireti dünyâyâ tercih etmek tâ'birinden, âhiret sevâbı istiyenlerin fakr-u zarûret içinde yaşadıkları veya yaşayacakları anlaşılmasın! Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, âhiret sevâbı murad eden kimseleri, ayrıca bol dünyâ ni'metleri ile de rızlandırmaktadır. Nitekim ALLAH rızası ve âhiret sevâbı için cihada çıkan mü'minler, hem âhiret ecrine nâil olmakta, hem de savaştan ganimet malı ile dönmekte ve böylece dünyâ ve âhiret sevâbına nâil olmaktadırlar. Hakikat, böylece meydana iken, âhireti bırakıp ta himmet ve gayreti yalnız dünyâ varlığına sarfedip te âhirette ALLAH'ın huzûruna yüz karasıyla çıkıp varmak hamâkatın en ağır, bedbahthğın en kötüsüdür. Bu hamâkat ve bu betbahthlığa ancak, kalbinde imânı olmayan derbeder kâfirlerle, hilekâr iki yüzlü münâfiklar düşerler.

Bunlarla berâber şu ciheti de unutmamak icâbederki, **وَكَانَ اللَّهُ سَمِيعًا** (ALLAH azze ve celle Hazretleri, işitici ve görücü olup durmaktadır. ALLAH onların sözlerini işitir, dünyâ varlığını talep için gizledikleri aurlarını duyar. ALLAH görücüdür, işlerinde gizledikleri zamirlerini görür. Gerek duyma ve gerekse görme işlerine tealluk eden ne varsa, Teâlâ ve Tekaddes, hepsini hem duyar ve hem de görür. Herkesin niyyet ve ameline göre mükâfatını yapar ve cezâsını verir. Dünyâ sevâbı ve dünyâ malı, istiyenlerin cezalarını verdiği gibi, âhiret sevâbı istiyenlerin sözlerini duyar, maksadlarını görür, niyyet ve amellerine göre mükâfatlarını verir.

Âyeti celîle, mü'minlere vâ'di ve müjdeyi; kaâfir ve münâfiklara vâ'di ve azâbı ihtivâ etmektedir.

Su hâle göre, hakîki imân saahibi olan mü'minler, niyyet ve amelleriyle, dünyâ ve âhiret sevâbını berâber kazanmağa veya âhiret sevâbını talep etmiye gayret ile dünyâ ve âhiret hayatını elde etmiye çalışmalıdırlar. Zamanımızın insanların bir çoklarında olduğu gibi âhireti bir tarafa atarak yalnız dünyâ için çalışanlar hemen akıllarını başlarına alarak hem dünyâ, hem âhiret için çalışmağa geyret ederek hem dünyâyı elde etmeli ve hem âhiret azâbından korunmalıdır. Tefvik ALLAH'tandır.

Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, yukarda geçen âyetlerde karı koca haklarını, dünyâ hayrı için çalışanların durumlarını beyân etikten sonra, bütün işlerin hak veadâletle ve doğru şehadetle kaaim olacağını beyân etmek üzere buyuruyorki:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ
بِالْقِسْطِ شُهَدَاءَ لِلَّهِ وَلَوْ عَلَىٰ أَنْفُسِكُمْ أَوِ الْوَالِدِينَ وَالْأَقْرَبِينَ
إِنْ يَكُنْ غَنِيًّا أَوْ فَقِيرًا فَاللَّهُ أُولَىٰ بِهِمَا فَلَا تَتَّبِعُوا الْهَوَىٰ
أَنْ تَعْدِلُوا وَإِنْ تَلَوْا أَوْ تَعْرِضُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانُ بِمَا تَعْمَلُونَ
خَيْرًا

YÜKSEK ANLAMI :

Ey o imân edenler! ALLAH için şahitler olarak doğrulukla kaaim olunuz. Velevki, bu şahitlik yakın akrabalarınız, ana, ve babanız ve nefsinizin aleyhine olsa dahi! Şâhit olduğunuz kimse zengin yâhut fakir olursa ALLAH onlara daha lâyıktır. Haktan dönmeniz için havâyâ tâbi olmayın Ve eğer «şâhitlikte» dilinizi burar, yâhut yüz çevirirseniz iyi bilin ki ALLAH azze ve celle işlediğiniz şeylere haberdar olup durmaktadır.

SEBEBİ NÜZÜL: Âyeti celilenin bir fakir ile bir zengin hakkında nazil olduğu süddîden rivâyet edilmiştir. Bir gün sallallâhü aleyhi ve selleme bir fakir ile bir zengin muhaakeme olmaya geldiler. ALLAH'ın Rasûlünün düşüncesi fakire mâil idi. O zâtî Nebî, fakirin zengine zulmetmeyeceğini zannediyordu. Bunun üzerine Teâlâ ve Tekaddes hazretleri bu âyeti celileyi inzâl buyurdu da fakir ve zengin kim oluras olsun kıst ile kaaim olunmasını emir buyurdu.

Bâ'zıları: Âyeti celilenin Tû'me bini Ubeyrik kıssasına mütealîk olduğunu hıtabın Tû'me için mücâdele eden ve onun hakkında yalan şahitlikte bulunan Tû'menin kavmine âid olduğunu söylemişlerdir. Buna göre mâ'nâ ALLAH azze ve celle onlara her hal ve her durumunda doğrulukla kaaim olmalarını ve ALLAH için şahidlik yapmalarını emir buyurdu, demek olur.

(كُونُوا Ey iman sıfatıyla muttasıf olan şu kimseler! يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا) Doğrulukla kaaım olarak ALLAH için şahidler olunuz, âdaletten ayrılmayınız, zulum ve cevirden sakınınız (وَلَوْ عَلَى أَنْفُسِكُمْ) VeleVKi: Yapmakta olduğunuz şahidlik nefsinizin yahud ana ve babanızın ve yakın akrabanızın zararına dahi olsa... Hakkı söyleyiniz ve ALLAH için şehâdetten ayrılmayınız. (أَنْ يَكُنْ غَنِيًّا أَوْ فَقِيرًا) Aleyhine şahidlik yaptığınız kimse zengin yahut fakir olsun. Zenginin zenginliğine mehabbet, fakirin fakirliğine merhamet duyguları sizi doğruluktan ayırmasın. (فَاللَّهُ أَوْلَىٰ بِهَا) Çünkü ALLAH onlara daha evlâdır. Zengini ve fakiri rahmetiyle yarıl gamaya ALLAH daha lâıyk ve daha yakındır. Öyle ise ey mü'minler! (فَلَا تَتَّبِعُوا الْهَوَىٰ) Haktan meylile nefis ve hevâya tâbi' olmayınız. Şehadeti edâ ederken Allahtan korkunuz. Âdâlet yapıyoruz zannıyla hissinize kapılarak nefsinizi, yakın akrabanızı başkalarına; fakiri zengine veyâ zengini fakire tercih ile şehâdette cevır, adâlette zulum etmeyiniz. (وَأَنْ تَلَوْا) Ve ey mü'minler! Eğer şehâdette dilinizi burar, ağzınızı eğerek ve bükerek şehâdeti ketmeder, hakki ikâme etmezseniz, (أَوْ تَرْمُوا) yahut haktan veyâ şehâdetten temâmen i'raz eder ve yüz dönerseniz, bilinizki: (فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا)

ALLAH azze ve celle işlemekte olduğunuz amellere haberdar olup durmaktadır. Gizli açık ne yaparsanız hepsinden haberdârdır ve hepsinin künhüne vâkıftır. Bu bilgisine göre iyi kimseleri iyilikleriyle, kötüleride kötülükleriyle cezalandıracaktır.

Âyeti celflede hâkimlere, avukatlara, âmirlere, memurlara, şahidlere, hak ve adâletle meşgul olan bütün insanlara şiddetli ihtar ve acı tenbihler vardır.

Mü'minlerin, insan haklarında doğruluk ve adâletle öyle kaaım ve öyle müstekim olmaları lâzım gelir ki: Şahidlik ve hüküm kendi nefisleri, ebeveyni ve en yakın akrabaları aleyhlerine olsa dahi hakkı söylemekten, doğru şehâdet ve doğru hükümden aslaa çekinmemelidir. Zenginin hatırı için hakkı gizlemekten, fakirin giddet ve zaruret hali için şehâdetten kaçınma gibi hareketlerden şiddetle sakınmalıdır. Nefsi havasına ve harici duygulara uymamalıdır. Şehâdet sırasında gerek yakınlık ve gerek akrabalık ve gerek nefsi için beşerî duyguların te'siri altında kalarak dili burmak, dudakları bükme, sözü ağızda gevelemek gibi hakkı ketmedecek ve ziyaa uğratacak hareketlerden kat'i olarak sakınmalıdır. Bu babam, bu annem ve bu akrabam gibi şefkat ve merhamet duygularına kapılarak ve za'iflik göstererek şehâdeti ikameden ve delilleri

meydâna çıkarmadan asla yüz çevirmemelidir. Hakkın üstünde hiç bir kuvvet olmadığını ve haktan â'î hiç bir ulviyyet bulunmadığını takdir etmeli; bütün ALLAH rızasının hakta ve hakkı ikamede olduğunu idrak ederek ve ALLAH'tan başka hiç bir kuvvet ve varlıktan çekinmiyerek, hiç bir kimseden korkmıyarak göksü gere gere, elini vicdan üzerine koyarak islâm imanının icabına göre şehadette bulunmalı ve hakkı izhar etmelidir.

İşte: İslâm dîni bu kadar ulvî esaslara ve bu kadar derin hakikatlara dayanır. Bu dîni samimiyetle kabûl eden ve bu esasları kalplerine ve dimağlarına sindiren mü'minler de bu kadar âlî ve bu kadar ilâhî varlıklardır. Bu mertebelere eren ve bu derecelere yükselen mü'minler de, melekler kadar nezih ve ALLAH'ın indinde o kadar sevgili kullardır. Bu ulviyete mazhar olan mü'minler asrı saadette ve onu tâ'kip eden asırlarda çok bulunduğu gibi... az dahi olsa sonraki asırlarda da bulunmuşlardır. Zaman zaman icab ettikçe zâlimlerin karşısında korkmadan çekinmeden, titremeden, hiç fütûra kapılmadan nefisleri aleyhine dahi olsa hakkı söylemişler ve hak uğrunda her fedakarlığı yapmışlar ve hak uğrunda canlarını vermekten çekinmemişler ve böylece sonsuz saadete kavuşmuşlardır.

ALLAH azze ve celle hepsine geniş rahmetiyle rahmet cylesin!.

7-12-1956 Cuma akşamı saat 20. evimde

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا بِاللهِ وَرَسُولِهِ وَالْكِتَابِ
الَّذِي نَزَّلَ عَلَى رَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي نَزَّلَ مِنْ قَبْلُ وَمَنْ
يَكْفُرْ بِاللهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَقَدْ
ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا

HİKMETLİ ANLAMI :

Ey o imân eden kimseler! ALLAH'a ve Rasûlüne ve Rasûlî üzerine indirdiği şu kitaba ve bundan önce indirilen şu kitaplara imân ediniz. Bir kimse ALLAH'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine ve âhret gününe küfrederse, uzak bir dalâlette kalmış olur.

SEBEBİ NÜZÛL: Âyeti celîlenin ehli kitâb hakkında nâzil olduğu İbni Abbastan rivâyet edilmiştir.

Âyeti celîle, Abdullah bini Selâm, Esed, Üseyd bini Kâ'b, Sâ'lebe bini Kays, Abdullah bini Selâmın kız kardeşinin oğlu Selâm, oğlan kardeşinin oğlu Selem, Yâmin oğlu Yâmin haklarında nâzil olmuştur. Bunlar yahûdilerden âhır zaman peygamberine îmân eden kimselerdi. Hazreti Rasûle geldiler de: «Ey ALLAH'ın Rasûlü! Biz sana inzâl olunan şu kur'âna; Mûsâya ve ona indirilen Tevrâta ve Uzeyre îmân ettik. Bunlardan başka, diğer Rasûl ve kitablara îmân etmeyiz.» dediler. Bunlara cevâben Sallellâhü aleyhi ve Sellem: «Hayır! ALLAH'a, ALLAH'ın Rasûlü Muhammede, Kur'âna, Kur'ândan önce indirilen bütün kitaplara îmân; ediniz.» buyurdu. Onlar: «Hayır! İmân etmeyiz.» dediler. Bunun üzerine ALLAH azze ve celle Hazretleri bu âyeti celîleyi inzâl buyurdu. Bunlar âyeti celîleye tâbî' olarak hepsine imân ettiler, imânları da güzel oldu. ALLAH raazî olsun!.

(يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا) Ey Muhammede ve Kur'âna, Mûsâ ve Tevrâta îmân edenler! (وَالْكِتَابِ الَّذِي) ALLAH'a ve Rasûlü Muhammede, (آمَنُوا بِالرَّسُولِ) ALLAH'ın Rasûlü üzerine Yirmi üç senede inzâl buyurduğu şu kitaba, Kur'ânı kerime (وَالْكِتَابِ الَّذِي أَنزَلَ مِن تَبِيلٍ) ve kur'ândan önce indirdiği kitâbların hepsine imân ediniz. Bâ'zısına imân edip te bâ'zısına îmân etmezlik yapmayınız. Hepsine îmân ediniz, aralarında fark gözetmeyiniz. Hepsi de ALLAH'ın kitâblarıdır.

Âyeti celîledeki hitâbın, yahud ve nasaaraya; bunlarla berâber münâfıklara; gündüzün evvelinde îmân edip sonunda küfreden dönemlere putlara tapan müşriklere âid olmak üzere Fahri Raazî tefsiri kebirinde dört vecih beyân etmiştir.

Birinci tefsire göre mâ'nâ: Ey Mûsâ ve Tevrâta, İsâ ve İncile îmân eden yahud ve nasaarâ! Muhammed ve Kur'âna da îmân ediniz.

İkinciye göre mâ'nâ: Ey yalnız dilleriyle îmân eden münâfıklar! Kalblerinizle, vicdanlarınızla da îmân ediniz.

Üçüncüye göre mâ'nâ: Ey gündüzün evvelinde îmân edip te sonunda küfreden dönemler! İmân şartından olan esaslara, her zaman îmân ediniz ve îmânınızı hülûs ile yapınız.

Dördüncü tefsire göre mâ'nâ: Ey Lât ve Üzzâya inanan müşrikler! Putlara inancı bırakınız da ALLAH'a ALLAH'ın Rasûllerine ve kitâblarına ve bilhassa şu şanlı Nebîye, Hazreti Muhammede îmân ediniz... Demektir.

Âyeti Celîledeki hitâbın bu tevcihlerin hepsine ihtimâli olmakla beraber, ekser bilginler birinci kavli, yâ'ni: Hitâbın yahud ve nasârâya olduğunu tercih etmişlerdir.

Ey îmân şânından olan kimseler! Îmân edecekseniz hepsine îmân ediniz. Çünkü: (ومن يكفر بالله والملكه وكتبه ورساله وايوم الآخر) Bir kimse: ALLAH'a, meleklerine kitaplarına, peygamberlerine ve âhîret gününe küfrederse, (فقدضل ضلالا مبدا) o kimse çok uzak bir sapıklıkla sapıtmuş olur. Yolunu sapıtmış, hidâyetten uzaklaşmış, beyâbanda gaybolmuş, bir derbeder olur.

Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, âyeti celîlenin îmân fikrasında mü'minlere ALLAH'a, Rasûlüne, kitaplara îmân etmeleriyle emrettiği halde; âyeti celîlenin küfrü beyân eden fikrasında, ALLAH'a, meleklerle, kitablara, Rasûllere, yevmi âhirete küfür, diye îmân esasına melekleri ve âhîret gününü de ilâve ederek küfrü beşe iblâğ etmiş; aynı zamanda, melekleri, kitapları, rasûlleri çoğul olarak îrâd buyurmuş olup, bununla da meleklerin ve âhîret gününün ALLAH'a ve Rasûlüne îmân da dâhil olduğunu beyân buyurmuştur. Bu beş esastan her hangi birinin tamamına veya bir kısmına küfrün, hepsine küfür olduğunu sarâhaten bildirmiş bulunmaktadır. Şu hale göre mü'minin deyip de ALLAH'ı veya sıfatlarından birini veya bir kaçını, rasûllerinden birini veya birkaçını, meleklerini veya meleklerinden bâ'zılarını, cin veya şeytandan her hangi birini, kitaplarından birini veya bir kaçını, âhîret gününü veya âhîret safhalarından bâ'zılarını inkâr etmekte küfürdür. Mü'minlerin bu gibi hareketlerden sakınmaları îmânları icâbıdır. Neyazıkkı, zamanımızda bu gibi kimseler, hiçte ekisk değildir. Cehâlet yüzünden gün geçtikçe âdetleri de artmaktadır. Mü'minin iddiâsında olup ta kur'an hükümlerini inkâr edenler veya kendi arzûlarına göre te'vil edenler dahi maalesef mevcuddur. Daha da ileri gidenler de vardır. ALLAH muhâfaza etsin. bunlar küfür içindedirler.

Mü'minler, keskin zekâlî olmalıdırlar. Akıllarının kavrayamıyacağı dînî mes'eleleri hemen inkâra kalkmamalı, tetkik etmeli, iyice araştırmalı, hakikatı anladıktan sonra hükmü öyle vermelidir. Yoksa bu din ve îmân mes'eleleridir, ihmal ve kayıtsızlığa gelmez!.

Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, yukarıki âyeti celîlede îmânın esaslarını beyân ettikten ve îmânı eksik olanların uzak bir dalâlette olduklarını beyân ettikten sonra, imanlarında sebât etmeyenlerin durumlarını beyân etmek üzere buyuruyorki:

إِنَّا لَنَدْعُوهُمْ لَنَكْفُرُوا وَنَكْفُرُوا لَهُمْ

نَكْفُرُوا لَهُمْ لَنَكْفُرُوا لَهُمْ لَنَكْفُرُوا لَهُمْ

نَكْفُرُوا لَهُمْ لَنَكْفُرُوا لَهُمْ لَنَكْفُرُوا لَهُمْ

TÜRÇE MEALİ: Şu kimselerki, imân ettiler, sonra küfrettiler, sonra iman ettiler, sonra küfrettiler, sonra küfrü ziyâde ettiler hakikaten ALLAH onları mağfired eder olmadı ve doğru yola hidâyet edecek te değil. Onlar için azâbı elim olduğunu münâfıklara müjdele!. Yâ Muhammed!.

SEBEBİ NÜZÛL: İbni Abbas: Âyeti celile yahûdiler hakkında nâzil oldu, demiştir. Şöyleki :

Yahûdiler ilk önce Mûsâya imân ettiler, sonra buzağıya tapmakla küfrettiler. Mûsâ Tûru sinâdan döndükten sonra tekrar imân ettiler. Sonra İsâya ve İncile küfrettiler, daha sonra, Hazreti Muhammed ve kur'âna küfrile küfürlerini ziyâde ettiler. Onların bu hallerini bildirmek üzere bu âyeti celle nâzil oldu.

Diğer bir rivâyette, yahûdiler, Mûsâya imân ettiler, Musâdan sonra küfrettiler, sonra Dâvûda iman ettiler, sonra İsâya küfrettiler, sonra da Hazreti Muhammed'i inkâr ile küfürlerini ziyâde ettiler, âyeti celle, onların bu hallerini bildirmek üzere nâzil olmuştur..

Münâfıklar hakkında nazil olduğu da rivâyet edilmiştir. Münâfıklar önce iman ettiler, sonra küfre saptılar, sonra imanlarını dilleriyle ikrar ettiler, tekrar küfre döndüler ve ölünceye kadar küfür üzerinde kaldılar.

Diğer bir rivâyette, Bunlar bir kavmdilerki, önce imân ettiler, sonra küfpettiler, sonra imân ettiler, sonra tekrar irtidat ettiler, sonra da ölünciye kadar küfür üzerinde kaldılar. Âyeti cellenin bu kavm hakkında nâzil olduğu da rivâyet edilmiştir.

Kim olursa olsun. Önce imân eden, sonra küfreden, sonra imân eden, sonra tekrar küfredip küfür üzerinde karar kılan ve küfür üzerinde ölen c kimseler, hakikaten onlar. (كَذِبًا يَكْفُرُونَ) ALLAH onları mağfired eder olmadı ve onları doğru yola sevkedici olmadı.

ALLAH onların istiğfar ve tevbelerini kabul etmez ma'nası anlaşılmaz. Onların mağfiret ve doğru yola hidâyet olunmaları, imânlarında sebat etmeleri, küfrü imâna tercih etmemeleri ve küfür üzerinde ölmeleridir. Yoksa imânlarında sebat edip tevbe ve istiğfar etseler de imân üzerinde öselerdi, elbette Allah onları da mağfiret ile doğru yola sevkederdi. Onlar kötü niyyetleri üzerinde ölüncüye kadar ısrar ettiler, ölecekleri zaman imân etmiş iseler de, imânı yeis makbul olmadığından, o zamanki imânları kabul olunmamış ve hapsi de hüsrân içinde helâk olup gitmişlerdir.

Böyle olan kimselerin hakikaten imân edip etmedikleri üzerinde ihtilâf edilmiştir. Haazın tefsirinde, hiç bir zaman bunların kalblerine imânın vâki' olmadığı, vâki' olmuş olsaydı, imanlarından dönmelerine imkân bulunmayacağı, imânın makarrı olan kalbin küfürde ısrar etmesinin mümkün olamayacağı beyân edilmiştir. Hakikî imân saahibi olan mü'minler, dinî istihzâ demek olan bugibi hareketlere kat'iyyen yanaşmazlar. Bir def'a hataya düşmüş olsa bile ikinci def'a bir daha düşmemek üzere elinden gelen bütün gayreti sarfederek bir daha ona düşmeğe çalışırdı.

Din ile oynayan bu gibi kimselerin imânlarının kabul olmayacağı hususunda Hazreti Ali «r.a». Böyle bir kimsenin tevbesi kabul olmaz, din-den döndüğü zaman katlolunur.» demiştir

Bununla berâber ekser ülemâ, bunların tevbelerinin kabulüne kaail olmuşlardır. Ziyra islâm dinî tevbe ve nedâmet dinidir. Suçunu bilip tevbe eden kimseler için, bu ilâhî dinin kapuları herkese ve her zaman açıktır. Fakat, ne yaptığını bilmeyen, gömlek değiştirir gibi ikiye bir din değiştiren kimselerin dinlerine itibâr olunmaz. Bunlar hakkında verilecek hüküm son durumlarıdır. Hangi din üzerinde ölürlerse itibâr onadır. Nitekim âyeti celîlede beyân edildiği vechile küfür üzerinde ısrar edenleri, **ALLAH** azze ve celle, hidâyete sevk etmeyeceğini açıkça beyân etmiştir.

Bunların durumları, münâfik durumu; tavr-ı hareketleri münâfik hareketleridir. Öyle olunca, bunlara yapılacak muâmele de nifak muâmelesidir. (بِسْمِ الْمُنَافِقِينَ يَا أَيُّهَا الْمُنَافِقُونَ) Yâ Muhammed! Münâfikları, kendilerine elem verici bir azâb ile müjdele.

Âyeti celîlenin baş tarafı, küfürden imâna. imândan küfre dönen ve küfür üzerinde karar kılan ferdleri ve cem'iyyetleri bildirdiği ve onlar hakkın da nâzil olduğu halde, âyeti celîlenin bu fikrâsında, hitab münâfiklara tevcih edilmiş, ve münâfiklar elemli bir azâb ile tehsir edilmiştir. Çünkü, küfürden imâna, imândan küfre dönen kimselerin bu durumları münâfikların durumlarına benzemektedir. Ziyra: Münâfiklar, iman etmedikleri halde imanlarını izhar ederler, küfürlerini gizlerler. Ötekiler gi-

bi bularında kâfir veya mü'min oldukları belli olmazdı. Her ikisi de küfür üzerinde helâk olur giderdi. Ne oldukları belli olmadıkları ve küfür üzerinde helâk olmaları noktalarından birbirlerine benzediklerinden her ikisi de aynı muâmeleye tâbi' tutulmuşlar ve aynı azâb ile tebşir edilmişlerdir Bir de münâfiklara azâbı elim ile haber verilmesi gerekirken, tebşire tâbi' tutulmaları istihzâ ve tahkir içindir. İslâm dinini alay ve eğlenmeye alan kimselere yakışan en uygun cezâ da budur. Yâ'ni: Azâb ile müjde etme cezasıdır.

Şurasını da unutmamak gerektirki, İslâm dinini dünyâ emel ve gaa-yelerine âlet edenlerin durumları da tehlikelidir. Endülüs toprakları Emevîlerin ellerinden çıktığı zaman, dünyâ menfeatini elden kaçırmamak için hıristiyanların korkusuyla irtidât eden mü'minler, ümid ettikleri dünyâ emellerine nâil olamamışlar ve hepside kâfirlerin, bilhassa papasların işkenceleri altında helâk olup gitmişlerdir. Nitekim, hâlen içimizde de dünyâ menfaatlerini te'min etmek için islâm dinini bir koz olarak kullananlar da eksik değildir. Onlar da umduklarına elbette nâil olamayacaklar ve münâfik muamelesine tâbi' tutulacaklardır. Mü'minlerin bu gibi hareketlerden şiddetle ihtiraz etmeleri, hem islâm dîni, hem de kendi menfaatleri noktalarından lâzım ve zarûridir. ALLAH korusun!.

Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, münâfikları ve durumlarını, onlara benziyen bâ'zı kâfirlerin hallerini beyân ettikten ve dūcâr olacakları azâbları tebşir ettikten sonra, mü'minleri bırakıp ta kâfirlerden velî ve yardımcı tutan münâfikların diğer vasıflarını beyân etmek üzere buyuruyorki:

الَّذِينَ يَخَذُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ
يَبْتَغُونَ عِنْدَهُمُ الْعِزَّةَ فَإِنَّ الْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا

HİKMETLİ ANLAMI: Şu münâfiklarki, mü'minlerin berisinde kâfirleri velîler ittihaз ederler. Onların nezdinde izzetini ararlar? Hakikaten izzet, tamamen ALLAH'a mahsustur.

Münâfiklar, Mü'minlere önem vermezler de: «Muhammed, elbette tuttuğu işi tamamlayamaz.» derler. Yahûdîlere güvenirler, onlardan yardım ve kuvvet talep ederlerdi. Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, münâfikları reddetmek için bu âyeti celileyi inzâl buyurdu. Şöyleki:

Azâbı elim ile müjdelenen münâfiklar, الَّذِينَ يَخَذُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ (su kimselerki, mü'minleri bırakırlar da, müslümanlar aleyhine

Münâfıklar, yahûdilerden izzet ve kuvvet talep ediyorlar. (. أَبْغَوْا فِي الدِّينِ أَمْوَالَهُمْ) . Münâfıklar, yahûdilerin nezdinde bir izzet ve bir kuvvet mi arıyorlar? Şuna dikkat edilmelidirki, (. فَإِنَّ الدِّينَ جَمِيعًا) . Hakikaten bütün kuvvet ve izzet, ALLAH'a hastır, ALLAH'ın nezdindedir. Ondaki başka izzet ve kuvvet saahibi yoktur. ALLAH'tan başkasından izzet ve kuvvet talep etmek küfürdür, hüsrandır. ALLAH azze ve celle has kullarına ve taat ehline yardım eder. Mü'minlere galebe etmek için, kâfirlerden yardım talep etmek hamâkat ve dalâlettir. Çünkü, izzet ALLAH'ın Rasûlünün ve mü'minlerindir. Hakiki ALLAH'ın izzetidir. ALLAH izzetiyle Rasûlüne ve mü'min kullarına yardımda bulur. ALLAH bu yardımını ancak mütteki kullarına yetiştirir. Bu yardım ise kıyâmete kadar bâkidir, (Bak... . وَلِلَّهِ الدِّينُ وَلِلرَّسُولِ وَلِلَّذِينَ آمَنُوا...

Teâ . ve Tekaddes Hazretleri, münâfikların diğer vasıflarını beyân etmek üzere buyuruyorki:

وَقَدْ نَزَّلَ
تِلْكَ فِي الْكِتَابِ إِذَا سَمِعْتُمْ آيَاتَ اللَّهِ يُكْفِرُ بِهَا
وَيَسْتَهْزِئُ بِهَا فَلَا تَقْعُدُوا مَعَهُمْ حَتَّى يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ
أَنَّهُ إِذِ مَسَّاهُمْ أَنَّ اللَّهَ جَامِعُ الْمُنَافِقِينَ وَالْكَافِرِينَ
فِي جَهَنَّمَ جَمِيعًا

TÜRKÇE MEÂLİ: Hakikaten kitabda üzerinize indirdiki: ALLAH'ın âyetlerine küfredildiğini ve onlarla alay olduğunu duyduğunuzda başka söze dalıncıya kadar onlarla beraber oturmayınız. Böyle olursa siz de onların benzeri olursunuz. Cidden ALLAH azze ve celle, münâfikları ve kâfirleri, hepsini cehennemde toplayıcıdır.

SEBEBİ NÜZÛL: Müfessirler, mü'minleri kur'an âyetlerine küfredildiği ve kur'anla alay olunduğu meclislerde oturmaktan men'i hakkında nâzil olduğunu rivâyet etmişlerdir. Hicretten önce Mekke müşrikleri bir

araya toplanırlar, kur'ânı kerimi çekiştirmeye dalarlar, kur'ân âyetleriyle alay ederlerdi. Bunun üzerine ALLAH azze ve celle, En'âm sûresinde gelecek olan (Bak. واذا رأت الذين يخوضون في آياتنا فأعرض عنهم حتى يخوضوا في آياتنا) âyeti celilesini inzâl buyurdu. Hicretten sonra, Yahud âlimleri de aynı Mekke müşriklerinin yaptıkları gibi toplanırlar, kur'ânı kerimle ve kur'ân âyetleriyle alay ederler, Münâfiklar da yahûdilerle berâber otururlar, onların sözlerini dinlerlerdi. Teâlâ ve Tekaddes Hazetleri, münâfiklara hitâben bu âyeti celileyi inzâl buyurdu. Şöyleki:

(وتنزل عليكم في الكتاب.) Âyeti celile her ne kadar münâfiklar hakkında nâzil olmuş ise de, hitabın biri münâfiklara, diğeri mü'minlere olmak üzere iki türlü tefsir vârid olmuştur.

Birinciye göre mâ'nâ: Ey münâfiklar! Teâlâ ve Tekaddes, Şu kitabda, «kur'ânı kerimde» üzerinize şunu da inzâl ediyorki, (ان اذا سمعتم آيات الله يكفر بها ولا تعدوا معها حتى يخوضوا في حديث غيره) onlar kur'ânın gayrı bir söze dalıncaya kadar, küfür ve istihzâyı terkedinciye kadar onlarla berâber oturmayınız. (انكم اذا مثلهم) ALLAH'ın âyetlerine küfür ve istihzâ edilirken, onlarla berâber oturursanız, siz de onlar gibi olursunuz. İmânlarınızı ihlâs edin de kâfirlerle berâber olmayın.

Hitabın mü'minlere olduğuna göre mâ'nâ: Ey mü'minler! ALLAH'ın âyetlerine küfreden ve onlarla alay eden kâfirler, başka söze dalıncaya kadar onlarla berâber oturmayın, Böyle yaparsanız siz de onlar gibi olursunuz. Demektir.

Âyeti celilenin zâhirine nazaran: ALLAH'ın âyetlerine küfür ve istihzâ olunurken, böyle meclislerde bulunan mü'minlerin kâfir olacakları anlaşılıyorsa da ehli ilim, bu hususta şu izaahı veriyorlar. Bir kimse küfre raazî olarak bu gibi meclislerde oturur ve onlarla berâber olursa, o kimsede küfre iştirak etmiş olur. Yine bir kimse görmekte olduğu bir münkerin ehline karışırsa, münkere mübâşeret etmese dahi günâhta mübâşeret edenlerle berâber olur ve onların günahlarına iştirak etmiş olur. Bu vükûmler âyeti celiledeki misl lâfzından istihrac edilmiştir. Öyle olunca kur'ânı kerim ile istihzâ edilen bir mecliste bulunan kimse, küfre ve istihzâyaya raazî olursa, o da küfretmiş olur. Küfre ve münkere raazî olmaz da onların sözlerine gazab ederek korku veyâ kurunma sebebiyle oturursa, küfre varmaz ve münker günâhına da ortak olmuş olmaz. Mekke'de kur'âna ta'n eden müşriklerin yanlarında bulunan mü'minlerin durumları böyle idi. Onlar imânlarında saadık idiler. Halbuki, Medîne'de bulunan münâfikların durumları Mekke'deki mü'minlerin tamamen aksi idi. Çünkü, Medîne'deki mü'minlerin yahûdilerden asla korkuları yoktu. Yahûdi-

ler mü'minlerin yanında kur'âna açıktan ta'n edemezlerdi. Onlar kendi meclislerinde ta'n eder ve bu sırada da onların yanında bulunup sözlerini dinleyenler de ancak münâfıklardı. Münâfıklar da böyle yapmakla tamâmen yahûdilerin küfürlerine iştirak etmiş oluyorlardı. Bundan dolayı ALLAH azze ve celle, bu âyeti celileyi inzâl ile münâfıkları, bu hareketlerinden vaz geçmeleri için ihtar ve tehdit etmiş, mü'minleri de münâfıkların hareketlerinden sakınmaları için ikâz ve irşad buyurmuştur.

Mekke müşriklerinin yanlarında oturan mü'minlerle, yahûdilerin meclislerinde bulunan münâfıkların arasındaki fark: müslümanların müşriklerle zarûret zamanlarında oturmaları, münâfıklar ise yahûdî kâfirlerin yanlarında ihtiyarlarıyla oturmaları ve onların küfürlerine raazî olmalarıdır. Bunun içindirki; münâfıklar yahûdîlerle berâber küfürde müşterek olmuşlardır.

ALLAH'ın âyetleriyle alay edildiğini duyduğunuz zamanda, başka söze geçinciye kadar onlarla berâber oturmayın. Çünkü, siz de onlar gibi olursunuz. (ان الله جامع المنافقين والكافرين في جهنم جميعا) Kakikaten ALLAH azze ve celle Hazretleri, münâfıkları ve kâfirlerin hepsini cehennemde cem'edecektir. Onlar dünyâda iken küfürde ve ALLAH'ın âyetlerini alay etmede nasıl toplanmışlar ise, ALLAH ta onları kıyâmet günü Cehennem azâbı içinde öylece tophyacaktır.

Biz mü'minler, nifak ve küfürden, münâfıkların ve kâfirlerin fîl ve hareketlerinden sakınır ve ALLAH'a sığınırız.

Tilki huylu münâfıkların, hîle ve hud'alarını ve vasıflarını da şu âyeti celîlelerden inciliyelim

الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ بِكُمْ فَإِنْ كَانَ لَكُمْ
 فَتْحٌ مِنَ اللَّهِ قَالُوا لَمْ نَكُنْ مَعَكُمْ وَإِنْ كَانَ لِلْكَافِرِينَ
 نَصِيبٌ قَالُوا لَمْ نَنسَحْذُ عَلَيْكُمْ وَنَمْنَعُكُمُ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فَاللَّهُ
 يُمِيزُكُمْ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَلَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ
 عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا ﴿٦٠﴾ إِنَّا لَنَافِضِينَ يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَهُوَ
 خَادِعُهُمْ وَإِذَا قَامُوا إِلَى الصَّلَاةِ قَامُوا كُسَالٍ يُرَآؤُنَ
 النَّاسَ وَلَا يَتَذَكَّرُونَ اللَّهَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٦١﴾ مُذَبِّبِينَ بَيْنَ ذَلِكَ
 لَا إِلَى هَؤُلَاءِ وَلَا إِلَى هَؤُلَاءِ وَمَنْ يُضِلِلِ اللَّهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ سَبِيلًا

YÜKSEK ANLAMI:

Münâfiklar, şu kimseleri, sizi gözetirler ALLAH'tan size fetih olursa: «sizle beraber değil mi idik?» derler. Kâfirlere bir nasib olursa: «Sizi gaalib kıldık mı ve sizi mü'minlerden menetmedik mi?» derler. Öyle olunca kıyâmet günü ALLAH aranızda hükümünü verecek. ALLAH azze ve celle, kâfirler için mü'minler üzerine elbette bir yol kılmadı. Münâfiklar, ALLAH'a hile yapmaya kalkarlar. O da hilelerini bağlarına geçirir. Münâfiklar, namaza kalktıklarında istemiyerek kalkarlar, mâna götürürler ve ALLAH'ı pek az zikrederler. İkisinin arasında çalıcadır kalırlar, ne onlara ve ne de onlara? ALLAH'ı Teâlâ bir kimseyi zişâl ederse elbette sen ona bir yol bulamazsın!

SEBEBİ NÜZÛL: Bu âyeti celileler de münâfiklar hakkında nâzil olmuştur. Yukarıdaki âyetlerin devâmı ve onların tamamlayıcısıdır. Şöyleki:

(الَّذِينَ يَرْتَابُونَ) Terabbus: İntizar etmek ve gözetmek anlamına gelir. Hıtab, ALLAH'ın Rasûlü ile berâber mü'minlerdir.

İn mü'minler! Münâfiklar Hayır ve şerden size isâbet edecek olan hâdiseleri اَعْيَا eyip duruyorlar. Şöyleki: (فَإِنْ كَانَ كَمَنْ فَتَحَ مِنْ اللَّهِ) ALLAH' tan size bir fetih gelir de düşmanınıza galebe eder, bir ganîmet alırsanız. (قَالُوا أَمْ لَكُمْ مَعَكُمْ) münâfiklar size: «Biz, sizinle berâber değil mi idik! Biz de sizin dininizdeyiz, ganîmetten aldığınız hayırdan bize de ayırın!» derler.

(وَإِنْ كَانَ لِلْكَافِرِينَ نَصِيبٌ) Savaşta sizin aleyhinize kâfirlere bir galebe nasib olur da size üstün gelirlerse, (قَالُوا أَمْ تَأْمُرُونَ بِالْعَدْوِ عَلَيْنَا) Bu def'a kâfirlere dönerler de: «Mü'minlere gaalib gelmeyi size biz te'min etmedik mi?» (وَنَنْتَعِمُ مِنَ الْإِيمَانِ) Ve sizi mü'minlerden biz men'etmedik mi, sizi mü'minlerin namazlarından ve dinlerinden uzak tutan biz değil miyiz, onların haberlerini size duyuran, sırlarını size ifşa eden biz değil miyiz? Onlara isâbet ettiğiniz nasıbdan bize de ayırın» derler. Böylece iki taraflı dönecek bir siyâsetle her iki topluluğu da aldatmağa çalışırlar. Halbuki, ancak kendileri aldaniyorlardır.

Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, mü'minlerin zaferlerine «feth» tesmiye etti de dünyâ ve âhîret şânlarını yükseltti. Çünkü, mü'minlerin galebesi öyle ilâhî bir galebe, öyle büyük bir zaferki: Bunun şaânını ta'zım için semâların kapıları açılır.

ALLAH azze vecelle kâfirlerin zaferine ise kıymetinin değer-sizliğini, geçici ve fanî olduğunu beyân etmek için «Nasib» tesmiye etti. Çünkü, kâfirlere nasib olan galebe azdır ve geçicidir. Onun kıymet ve değeri belli zamana mahsustur. Ölüm anından itibaren âhîrette onları şiddetli azablar beklemektedir. Mü'minlerin zaferi böyle değildir. Mü'minlerin zaferlerinin hem dünyâ, hem de âhîrette değeri tahmin edilemeyecek kadar büyük ve sonsuzdur. Bundan dolayı mü'minler, dünyâ ve âhîret seâdetini zaferlerle elde etmişlerdir. Onun içindirki, ALLAH azze ve celle, mü'minlerin zaferlerine «FETH» adını vermiş, kâfirlerin zaferine ise «nasib» buyurmuştur.

Münâfikların, mü'minler aleyhine yapmadıkları kötülük, çevirmedikleri dolap ve dalâvere kalmamıştır. Öyle olunca, (فَالْحُكْمُ بِكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ) Ey mü'minler Teâlâ, kıyamet günü mü'min, kâfir, münâfik toplulukları arasında hükmünü verecek, hangisinin haklı ve hângisinin haksız olduğunu meydâna çıkaracaktır.

Dünyâ'da mü'minlere, münâfiklar aleyhine kılıç çekme emri verilmedi. Bu hal münâfikların keraametlerinden ve doğru yolda olduklarından değil; azablarının bütün kâfirlerin azablarından şiddetli olocağı ve azablarının âhirete bırakıldığındandır.

Mâ'nâ: Ey mü'minler ve Ey münâfiklar! ALLAH azze ve celle Hazretleri, kıyâmet günü aranızda hümnü verecek, haklıyı haksızı meydâna çıkaracak, mü'minleri cennete, münâfikları cehennemın en alt kısmına (esfeli sâfiline) gönderecektir.

(وَنَرَىٰ يَوْمَئِذٍ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ بَيَاتًا) Âyeti celilenin tefsirinde müfessirler, iki kavî beyân etmişlerdir. Bunlardan biri, Ali bini Ebî Taalib ile İbni Abbasın kavîdir. Bunlara göre âyeti celilenin anlamı, kıyâmet günü tehakkuk edecektir. Bunun delili de âyeti celilenin kıyâmet gününe âid olan (فَاللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ) nazmı şerîfinin üzerine atfolunmasıdır, demişlerdir. Rivâyet olduğuna göre: Bir gün bir kimse Ali bini Ebî Taalibe geldi ve bu âyeti celilenin anlamından sordu, da: «Yâ Ali! ALLAH azze ve celle, bu âyeti celilesinde mü'minler aleyhine kâfirlere fırsat vermiyeceğini, beyân buyuruyor. Halbuki, kâfirler bizi öldürüyorlar ve zaman zaman bize gaalib geliyorlar, bu nasıl olur?» dedi. Bunun üzerine Ali «r.a.»: Bu âyeti celilenin anlamı kıyâmet gününe âittir. ALLAH, kıyâmet günü mü'minler üzerine kâfirlere yol vermiyecek anlamınadır.» cevâbını vermiştir.

İkinci kavle göre âyeti celilenin anlamının dünyâyâ âid olmasıdır. Bu kavle göre âyeti celileye çeşitli mâ'nalar verilmiştir. Şöyleki:

Dünyâda mü'minlerin hüccetleri kâfirler üzerine her zaman gaalibdir. Hiç bir kâfir hüccet ile mü'mine aslaa gaalib olamıyacaktır. Diğer bir anlam ile: ALLAH azze ve celle, mü'minlerin devletini yok edise ve bir mü'min kalmıyasa kadar mü'minler aleyhine kâfirlere fırsat vermiyecek, demektir. Başka bir anlam ile: ALLAH'ü Teâlâ, mü'minler üzerine, şer' ile kâfirlere yol vermiyecektir. Ziyraa: İslâm şer'iatı kıyâmet gününe kadar zaahir olup kalacak ve hiç bir din ondan üstün olamıyacaktır. Bu son mâ'nâ üzerine bâ'zı fikh mes'eleleri meydâna çıkıyor. Şöyleki: Bundan dolayı kâfir müsleme vâris olamaz. Bu âyetin delîleyle kâfir müs-iimin malını istiyâ ettiği zaman ona mâlik olamaz. Bunun içindirki, kâfir bir kimse müslim bir köleyi satın alamaz. Yine âyetin delâletiyle müslim bir kimse, bir zimmîyi katledemez.

Bunlardan başka münâfikların şu cür'et ve şu küstahlıklarını da inciliyelim.

(إِنَّ الْمُنَافِقِينَ إِشْرَارٌ عَلَىٰ النَّفْسِ) Muhaadea: Birbirini aldatmağa çalışma ve birbirine hilekârlık etme anlamlarına gelir. Münafıklar küfürlerini gizliyerek imanlarını izhar ile ALLAH'ı da aldatmak isterler ve bunda muvaffak olduklarına da inanırlar.

Mâ'nâ: Münâfiklar, ALLAH'a hud'a yapmak ve onu aldatmak isterler. (وهو خادعهم) Halbuki, ALLAH azze ve celle, münâfikları aldatma cezâsıyla tecziye ediyor ve onların hilelerini başlarına geçiriyor.

Muhaade: kelimesi, karşılıklı aldatma anlamına geldiğine göre; bu tâ'bir her ne kadar münâfiklar için câiz ve aldatma vasfı onların nâline uygun gelirse de, bunu ALLAH'a isnâd etmek aslaa câiz olmaz. Böyle olduğu için (وهو خادعهم) Lâfzı şerifi, «ALLAH'ta onları aldatma cezâsıyla tecziye ediyor.» şeklinde te'vil edilmiştir. (Bak... خادعون الله (الذي آتوا))

Bâ'zıları: Kıyâmet günü mü'minlere nur verileceği gibi onlara da verilecek, fakat, mü'minler nurlarından faydalananacak, sıratı geçerek cennete gidecekler. Mühâfikların ise nurları sönüp ortada kalacaklar ve cehenneme yuvarlanacaklardır; demişler. (Bak... يوم يقول المنافقون والمنافقات) Hadid Sûresi

Mâ'nâ: Münâfiklar, mü'minleri aldattıkları gibi haşâ.. ALLAH'ı da aldatmağa çalışırlar. ALLAH'ta onları aldatma cezâsıyla cezalandırır da, âhirette mü'minlere verdiği nurdan onlara da verir, mü'minler o nurdan faydalanarak sıratı geçer ve seâdete ererler. Münâfiklara verdiği nûru söndürür, onları ortada karanlıklar içinde bırakır, şaşırtır ve cehennemin en aşağı tabakasına gönderir. Böylece münâfikları alay cezâsıyla cezâlandırmış olur. Yâ'ni: onlar ALLAH'ı nasıl aldatmak istedilerse, onlarda nûra aldanırlar ve nurları söner de ortada kalırlar. (Bak... يوم يقول المنافقون والمنافقات الذين)

Münâfiklar, ALLAH'a hud'a yapmak isterler. ALLAH azze ve celle de onların hud'alarını başlarına geçirir. (وإذا قام إلى الصلاة) Münâfiklar, namaza kalkdıkları zamanda (قاموا كسالى) keselânlıkla, istemiyerek kalkarlar. Bunun sebebi: Münâfikların imânları olmadığı için, namazın ALLAH'ın emri olduğuna inanmazlar, bundan dolayı namazın sevâbını ummazlar ve terkinin azâbından korkmazlar. Bunun içindirki, namaza kalkmak onların gücüne gider, onlara ağır gelir, usanç verir, keselânlıkla kalkarlar. Onlar namaza ALLAH için değil (براؤن اناس) nâsa görünmek için kılarlar. Çünkü onlar namazın farz olduğuna kaail değillerdir.

Katâde: ALLAH'a yemin ederimki, insanlar, ya'ni: mü'minler olmamış olsaydı, münâfiklar aslaa, namaz kılmazlardı, demiştir.

Münâfiklar, namaza kalktıkları zamanda istemiyerek kalkarlar, nâsa görünürler. Hem de (ولا يذكرن الله إلا قليلا) ALLAH'ı pek az zikrederler.

İbni Abbas: Münâfiklar, ALLAH'ı az zikrederler ve nâsa duyurmak için yaparlar. Bu az zikirle ALLAH'ın rızasını murad etmiş olsalardı;

onların bu az zikri ALLAH'ın indinde çok olurdu, demiştir.

Bâ'zıları: Çok dahî olsa ALLAH münâfıkların zikirlerini kabul etmez. Bundan dolayı, münâfıklar ALLAH'ı pek az zikrederler, denilmiştir. ALLAH kabul etmiş olsaydı Münâfıkların bu az zikrine de çok denilebilirdi, demişlerdir.

Bâ'zıları da: Zikirle murad namazdır, münâfıklar namazı pek az kılar, demişlerdir.

Mâ'nâ: Münâfıklar namazı pek az kılarlar, Berâberlerinde mü'minlerden biri bulunmazsa kat'iyyen namaz kılmazlar. Namazın külfetine ancak yanlarında mü'minler bulunduğu zaman katlanırlar. Kendi başlarına namaza aslaa yaklaşmazlar.

Kara kalbli, îmânsız münâfıklar, fesâd çıkarmak, fitne koparmak için ellerinden gelen her hile ve hud'aya baş vururlar. Mü'min ile mü'min; kâfir ile kâfir olurlar. Ne küfürlerini izhaar ile kâfirlere iltihak ederler ve ne de îmânlarını ihlâs ile mü'minler arasına karışırlar. (مذبذبين بين ذلك)

îmân ile küfür arasında tereddüt ederler, şaşalar kalırlar. (لا إلى هؤلاء ولا إلى هؤلاء)

(Onlara değil ve onlara da değil. Yâ'ni: müminlerden değillerki, mü'minlere olan onlara da olsun! Kâfirlerden değillerki, kâfirler için alınan tedbirler onlar için de ağınsın! Münâfıkların durumlarını bildiren şu hadisi şerifi de terceme edelim.

Buhaari ve müslim ittifâkan İbni Ömerden, o da Nebî aleyhisselâm-dan rivâyet ediyor. Sallellâhü aleyhi ve sellem: «Münâfıkın meseli, iki sürü arasında kalmış bir koyun meselesi gibidir. Hangisine katılacağını bilmez de iki sürü arasında tereddüt eder, durur.» buyurmuşlardır. (1) Âhır zaman Nebisi bu hadisi şerifinde münâfığı yüksek bir belâgatle tavsif buyurmuşlardır.

Münâfık içi küfür dolu, ne idiği belli olmıyan dalâlette kalmış bir mahluktur.

(ومن يضلل الله فلن تجد له سبيلا)

Elbette onu hidâyete sevkedecek bir yol bulamazsın. İşte münâfık ta böyle hidâyeti mümkün olmıyan mahluklardandır. ALLAH azze ve celle Hazretleri, münâfıkları hidâyet etmediğinden değil, onlarda hidâyet duygusu ve hüsnü niyyet olmadığından ızlâl etmiş ve onlar için hidâyet yolunu kapatmıştır. Öyle olduğu için küfrün vebâli kendilerine râcî'dir.

Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, yukarıki âyeti celîlede münâfıkların geçitli hallerini beyân etmiş bulunmaktadır. Şu haale göre münâfıkların vasıfları tamamen açığa çıkmış durumdadır. Öyle olunca mü'minler de bunlara karşı olan hattı hareketlerini pek âlâ tesbit edebilirler.

(1) عن ابن عمر عن النبي صلى الله عليه وسلم قال مثل المنافق كمثل الشاة العائرة بين الغنمين

تغير إلى هذه ضرة وإلى هذه ضرة (ق)

Mü'minler, âyeti celîlelerde zikredilen münâfikların vasıflarından sakınmalı ve mü'min kardeşlerinde bu halleri gördükleri zaman onları ikâz ve irşâd etmelidir. Kim olursa olsun, insanlar arasında iki yüzlülük yapmaktan ihtiraz etmeli; hileden, hud'adan ve insanlar arasında fitne ve fesâd çıkarmaktan kat'iyyen sakınmalıdır. ALLAH esirgesin! Hele ALLAH'ı aldatmayı hatıra bile getirmemelidir. Amelleri nâsa göstermek için değil, hulûsu kalb ile ALLAH rızası için yapmalıdır. Namazda ke-selânlık şöyle dursun, vakit gelmeden gönül ferahı ile hazırlanmalıdır. Her şahsa ve her topluluğa karşı samimî olmalı, içini dışına uydurarak herkes hakkında hayırhâh olmağa gayret etmelidir. Kimseye zulm yap-mamalı ve zulme meyden kesin olarak sakınmalıdır. ALLAH hepimizi nifaktan korusun!.

Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, yukarıki âyeti celîlelerde münâfik-ların çeşitli vasıflarını beyân ettikten sonra, mü'minleri ikâz ve irşad sadedinde buyuruyorki:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَخَذُوا الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ
دُونِ الْمُؤْمِنِينَ أَتُرِيدُونَ أَنْ تَجْعَلُوا اللَّهَ عُلِيَّكُمْ سُلْطَانًا
مُبِينًا﴾ ﴿إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرَكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ
وَلَنْ نَجْعَدَ لَهُمْ نُصِيرًا﴾

TÜRKÇE ANLAMI:

Ey o imân edenler! Mü'minleri bırakıp ta kâfirlerden veliler tutmayın ALLAH hakkında aleyhinize açık delil vermek ister misiniz? Hakkaten münâfiklar, ateşten en aşağı derekededirler. Sen onlar için elbette bir yardımcı bulmazsın.

SEBEBİ NÜZÛL: Medîne'de ensaarın Benî Nadır ve Benî Kurayza yahûdilerinden dostları, sevdikleri ve süt kardeşleri vardı. Ensar: «Ey ALLAH'ın Rasûlü! Kime dönelim, kimleri dost edinelim» dediler. Bunlara vevâben ALLAH'ın Rasûlü: «Muhâcirlara!» buyurdu. Bunun üzerine

ALLAH azze ve celle Hazretleri, bu âyeti celileyi inzâl buyurdu.

Teâlâ ve Tekaddes, yukarıki âyeti celilelerde münâfıkları kötü vasıflarla zemmettikten sonra, mü'minleri münâfıkların kötü ahlâkından men'etmek üzere bu âyeti celileyi inzâl etti de buyurduki:

(الَّذِينَ يَخْدُونَ انْكَافِرِينَ اُولَآءِ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ) Ey mü'minler! Kendi dininizi, kendi milletinizi bırakıp ta kâfirler tarafına dönmeyiniz, kâfirleri dost edinmeyiniz. Kâfirleri dost ittihâz ederseniz münâfıklar üzerine vâcib olan ates, sizin üzerinize de vâcib olur. ALLAH sizi kâfirleri veli tutmaktan nehyetti. (اَتَرَبَدُونَ اِنْ نَعْمَ اِلَآهُ عَلَيْنَا مِثْلَ الْبَاطِلِ) Ey kâfirleri velî tutmak isteyenler! Mü'minleri bırakıp ta kâfirleri velî ittihaaz etmek sûretiyle, ALLAH hakkında aleyhinize açık delil vermek ister misiniz? Böyle yapmakla bu hücceti, kendi elinizle kendiniz vermiş oluyorsunuz. kâfirleri velî yaparsanız, çelîli kendiniz vermiş olur ve bununla da ateşi üzerinize vâcib kılmış olursunuz. Çünkü mü'minleri bırakıp ta kâfirleri velî tutmak münâfıklığın açık delilidir. Ziyraa: Bu durum, ALLAH'ın düşmanları olan münâfıklarla berâber olmak, Haşâ ALLAH'a düşman olmak demek olduğu gibi; mü'minlerin sırlarını münâfıklara vermekle mü'minlerin zararına, münâfıklara yardım edilmiş olunacağından islâm esaslarında rahneler açacağı için bu da ayrıca sorumluluğu mûcib günâhlarıdır. Bundan dolayı mü'minlerin hiç bir sûretle kâfirlere ve münâfıklara yanaşmamaları icâbeder.

(اِنَّ اَشَدَّ بَأْسًا مِنْ النَّارِ) Ziyraa: Hakîhaten münâfıklar, cehennemnin en aşağı tabakasındadırlar. Çünkü, münâfıklar kâfirlerin en gâlib ve en sefilidirler. En sefil ve en alçak olan mahluklara yaraşan da, azâbın en ağır ve en sefilidir.

Birbirlerine ulaşarak yekdiglerini tâ'kib ettikleri için Cehennemin tabakalarına «derekât» tesmye edilmiştir. Bir biri üzerinde yedi derekedir. Münâfıkların yeri, azâbın en ağır ve en şiddetlisi olan aşağı kattır. Münâfıkların küfrü kâfirlerin küfrünün benzeri olduğu halde, onların azâbı, niçin kâfirlerin azâbından şiddetli oluyor? denilemez. Çünkü, evet münâfıkın küfrü de kâfirin küfrüne benzer. Fakat, münâfık küfrüne küfrün diğer nev'inden en habisini ilâve etmiştir. Bu da islâm dîniyle, müslümanlarla alay etmek, müslümanların sırlarını kâfirlere nakl ve ifşâ etmek'tir. Bu sebebdan dolayı ALLAH azze ve celle, münâfıkların azâbını kâfirlerin azâbından şiddetli kılmıştır.

Teâlâ ve Tekaddes, mü'minleri münâfık amellerinden korumak için onları kâfirleri velî tutmaktan nehyetti. Sallellâhu aleyhi ve sellem de bir hadisi şeriflerinde: «üç şey bir kimsede bulunursa işte o münâfıktır Her nekad oruç tutsa, namaz kılsa ve müslüman olduğunu zû'metse dahi. Bu, söylediği zaman yalan söyleyen, va'dettiği zaman hulfeden, emânet edildiğinde hiyânet eden kimsedir.» buyurmuşlardır.

Şu hasletler, münâfıkların hasletleridir. Bir kimse bu hasletleri işlerse, münâfıklara benzemiş olduğundan böyle kimsenin azâbından korkulur. (وَلَئِنْ خُدَّ لَهُمْ نُصْرًا) Yâ Muhammed! Şu münâfıklar için, ALLAH'ın azâbına karşı yardım edecek bir yardımcı bulamazsın. Lâkin, Nifâkımdan tevbe edip, amellerini islâh eden dinlerini ALLAH'a has kılanlar başka.. İşte nifâklarından tevbe edenler cennette mü'minlerle berâberdirler. Yakında âhirette ALLAH azze ve celle, mü'minlere büyük ecr ve-recektir. Hem de şükreder, imân ederseniz ALLAH sizi Azâb etsin de ne yaparsın?. ALLAH, sizin ne yaptığınızı bilici ve şükrettiğiniz üzerine sizi güzel ceza ile cezalandırıcı oldu.

HÜLÂSA: Mü'minlerin kâfirleri velî ittihaz etmekten şiddetle sakımmaları icâbederki, azâbların en ağır olan ve münâfıklar için hamlanan dereke-i esfelden korunabilsinler. Münâfıklar da imanlarını ihlâs ve amellerini islâh ile ALLAH'a şükreder kullar olmaları, böylelikle onlar kendilerini ebedî azâbdan kurtara bilsinler..

(14/II/1966/saat : 21 — Konya)

لَا يُحِبُّ
 اللَّهُ الْجَهْرَ بِالسُّوءِ مِنَ الْقَوْلِ إِلَّا مَنْ ظَلَمَ وَكَانَ اللَّهُ سَمِيعًا
 عَليمًا ﴿٦﴾ إِنْ تُبْدُوا خَيْرًا أَوْ تُخَفُّوهُ أَوْ تُقْفُوا عَنْ سُوءٍ فَإِنَّ
 اللَّهَ كَانَ عَفُوًّا قَدِيرًا ﴿٧﴾

YÜKSEK ANLAMI :

ALLAH azze ve celle, kötü sözün açıklanmasını sevmez. Zulmolan kimse başka.. ALLAH işitici ve bilici oldu. Eğer hayrı izhaar eder, yahut onu gizler, yahut kötülüğü affederseniz. ALLAH'ü Teâlâ kudretlî, çok affedici bulunmaktadır.

SEBEBİ NÜZÛL: Âyeti cellenin sebebi nüzûlü hakkında başlıca iki kavî vardır.

1 — Mukaatil, âyeti celîle Ebû Bekr hakkında nâzil oldu, demiştir. Şöyleki:

ALLAH'ın Rasûlü «s.a.s»in de hazır bulunduğu bir mecliste bir kimse Ebû Bekr «r.a»e şetmiyordu. Sözünü bir kaç def'a tekrar ettiği halde Ebû Bekr susuyor, cevâb vermiyordu. Sonra dayanamadı sözünü reddetti. Bunun üzerine ALLAH'ın Rasûlü «s.a.s» ayağa kalktı. Ebû Bekr: «Ey ALLAH'ın Rasûlü! O bana şetmederken susuyordunuz. Ben ona cevâb verince ayağa kalktınız. Hikmeti nedir?» şeklinde arzı hal etti. Bunun üzerine Sallellâhü aleyhi ve sellem: «O kimse sana kötü söz söylerken, bir melek senin tarafından ona cevâb veriyordu. Siz kendiniz sözün karşılığını verince melek gitti, şeytan geldi. Şeytan gelince ben de oturmadım, kalktum.» buyurdu. Bu hâdise üzerine bu âyeti celîle nâzil oldu.

2 — Bir kimse bir kavme misâfir oldu. Kavm onu misâfir edip ihsanda bulunmadı. Misâfir bu halden şikâyet edince, kavm onu azarladi. Bunun üzerine bu âyet nâzil oldu. Şöyleki:

(لا يحب الله الجهر بالسوء من القول) ALLAH'ü Azîmüştân kötü sözün cehredilmesi aslaa sevmez. Hattâ açıktan çirkin söz söylüyenlere gazâb eder. Teblâ ve Tekaddes, açık olsun, gizli olsun çirkin sözlerin hepsini sevmez. Bunların hiç birinden raazî olmazsa da, Bilhassa halk içinde bağıra bağıra kötü sözler söyleyen, fenâ lâkırdılar sarfeden kimselerden kat'iyen hoşlanmaz. Böyle kimselerin edebsiz ve hayasızca sözlerfinden raazî olmadığı gibi onlara gazâb eder. (الامن ظم) Ancak, başkaları tarafından zulme uğrıyan ve nakaaretlere mâ'ruz kalan gazabı ilâhiyyeden müstesnâdır. Zulmolan kimselerin, kendilerine söylenilen çirkin sözlerden, kendilerine yapılan hakaaret ve zulmden şikâyet etmiye, mâ'ruz kaldıkları zulmü açıktan açığa söylemiye, halka ilân etmiye ve hattâ zalimlerin yaptığı zulm ve iskencelere mukabele etmiye hakları vardır. ALLAH mazlûmları verdikleri karşılıktan dolayı azâb etmez. Nitekim sebebi nüsûllerde beyân edildiği vechile, Ebû Bekr «r.a»i ve Kavmin ikram ve ihsanda bulunmadığı misâfiri ademi mahabbetten istisnâ etmiş te, onların karşılık vermelerini meşrû kılmıştır. Bunlar böyle olmakla berâber, zalimin zulmuna sabredib te şikâyetle bulunmamak ta evlâdır. Ebû Hüreyreden rivâyet edilen bir hadîsi şerifte sallellâhü aleyhi ve sellem: «iki kimse birbiriyle atırsa vebâl öncekinin üzerinedir.» buyurmuşlardır. (Başlıyan daha zaalimdir: البادى أشم) hadîsi şerifi de bunu te'yid eder.

Bu hadîsi şeriflerden şu hükûmler meydâne çıkıyor: Zaalim, zulmünden sorumludur. Mazlûm zaalime misli ile karşılık verdiği zaman affedilir. Bununla berâber mazlûmun sabretmesi evlâdır. Mazlûm karşılık ver-

mede haddini aşar da mütecâviz haalini alırsa, o da sorumludur. Fakat başlıyan daha zalimdir.

(وَكَانَ اللَّهُ سَمِيعًا عَلِيمًا) ALLAH ıstıcı ve bilici bulunuyor. Zaalimin söylediği kötü sözleri duyar, yaptıkları kötülükleri bilir. Ona göre cezasını verir. Mazlûmun şikâyetini duyar, acıklı hâlini bilir ve onun için gereğini yapar.

(اَوْفُوا بَعْدَ مَا بَعَدْتُمْ) Yapmış olduğunuz hayrı izhâr eder, (اَوْفُوا بَعْدَ مَا بَعَدْتُمْ) yâhut onu gizlerseniz (اَوْفُوا بَعْدَ مَا بَعَدْتُمْ) yâhut kötülüğü affederseniz, (فَانِ اللَّهُ كَانَ عَنَّا نَدِيرًا) ALLAH azze ve celle, kaadir olduğu halde affedici bulunmaktadır. Yâ'ni: İntikaama kudreti olmakla beraber af saahibidir, effetmiye devâm eder. Ey mü'minler! Size zulmeden kimseyi siz de affedin ve ALLAH'ın sünnetine uyun da, ALLAH da sizi kıyâmet gününde affetsin!.

Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, Mazlûm olan kimselerin şikâyete hakları olduğunu beyân ettikten ve mü'minlere affı tavsiye ettikten sonra, kâfirlerin bâ'zı vasıflarını beyân etmek üzere buyuruyorki:

إِنَّا لَذَرَّ يَكْفُرُونَ بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ
وَيُرِيدُونَ أَنْ يُفَرِّقُوا بَيْنَ اللَّهِ وَرُسُلِهِ وَيَقُولُونَ نُؤْمِنُ مِنْ بَعْضِ
وَنَكْفُرُ مِنْ بَعْضٍ وَيُرِيدُونَ أَنْ يَتَّخِذُوا بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا
أُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ حَقًّا وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا

مُهْنًا

TÜRKÇE ANLAMI :

Hakikaten ALLAH'a ve Rasûllerine küfreden, ALLAH ile Rasûlleri arasını ayırmak isteyen, bâ'zısına imân eder ve bâ'zısına küfrederiz. » deyen ve buikisi arası bir yol tutmak isteyen şu kimseler; İşte onlar, hakikaten kâfirlerdir. Kâfirler için hakaaret edici bir azâb hazırladık.

SEBEBİ NÜZÛL: Müfessirler, âyeti celilenin biri yahûdiler; diğeri yahud ve nasâra hakkında nâzil olduğuna dâir iki rivâyet beyân etmişlerdir. Şöyleki:

Yahûdiler, Mûsâ ve Tevraata îmân ettiler; İsâ ile İncile; Muhammed ile kur'ana küfrettiler. Nasaarâ da Mûsâ ile Tevraata, İsâ ile İncile îmân ettiler de Muhammed «s.a.s» ile Kur'ânı kerime küfrettiler. Her iki zümre de böylece îmân ile küfrü karıştırarak ikisi arası bir yol tutmak istediler ve bunun da hakîkî iman olduğuna kaail oldular. Bunun üzerine Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri bu âyeti celîleleri inzâl buyurdu.

Bu âyeti celîlelerden yer yüzünde üç şekil küfür olduğu anlaşılacaktır :

1 — (اِذَا لَمْ يَكْفُرْ بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهِ) Hakikaten şu kimseler ALLAH'a ve ALLAH'ın Rasûllerine küfrediyorlar. Yâ'ni: Hem ALLAH'ı hem de ALLAH'ın Rasûllerini inkâr ediyorlar.

2 — (وَيُرَدُّوْنَ اَنْ يَّرْجُوْا بَيْنَ اِلٰهِ وَرَسُوْلِهِ) Bir kısım kimseler de ALLAH ile Rasûlleri arasını tefrik etmek isterler. Yâ'ni: bu kısım kâfirler ALLAH'ın varlığını kabul ederler de, ALLAH'ın peygamberlerini tanımazlar. Peygamber diye bir varlığa inanmazlar.

3 — (وَيَقُولُوْنَ نُوْمِنُ بِبَعْضٍ وَنَكْفُرُ بِبَعْضٍ) bir kısımları da Rasûllerin aralarını tefrik ederler de: «Bâ'zısına îmân der, bâ'zısına küfrederiz.» derler. (وَيُرَدُّوْنَ اَنْ يَّرْجُوْا بَيْنَ اِلٰهِ وَرَسُوْلِهِ) ve bu ikisi arasında bir yol tutmak isterler. Yâ'ni: Bu kısım kimseler, ALLAH'ın Rasûllerinden bâ'zısına inanıp bâ'zısına küfrederek ikisi arası bir yol tutarlar ve bununla da hak din üzerinde olduklarını iddiâ ederler. Ehli kitab olan, bu günün yahud ve nasarâsının îmânları böyledir. Yahûdiler, İsâ ve Muhammed «s.a.s» in peygamberliklerini kabul etmedikleri halde kendilerinin hak din üzerinde olduklarını iddiâ ederler. Nasaarâlar da Hazreti Muhammed «s.a.s» in âhır zaman peygamberi ve kur'ânı kerimin de ALLAH kelâmı olduğunu kabûl etmedikleri halde hak din üzerinde olduklarını iddiâ ederler. Ekserisi Avrupa ve Amerika'da bulunan ve sayıları bir buçuk milyarı aşan hristiyan milletlerinin hepsinin i'tikadları bu merkezdedir. İhtidâ edip islâm dînini kabûl edenlerden başka hepsi de helâk ve hüsrân içindedirler.

Yukarda kısaca vasıfları beyân edilen kâfirler, (اُولٰٓئِكَ هُمُ الْكَافِرُوْنَ حَقًّا)

hakikaten bunların hepsi de kâfirlerdir. Gerek ALLAH'a ve ALLAH'ın Rasûllerine inanmıyan, gerek ALLAH'a inanmış ve ALLAH'ın rasûllerinin bir kısmına inanıp ta bir kısmına inanmıyan kâfirlerin hepsi de küfürde birdir. Bir kimsenin hakkaa mü'min olabilmesi için, ALLAH'a ve ALLAH'ın Rasûllerinin hepsine ve bunların beyân ettikleri esaslara iman etmek zorundadır. Peygamberlerin bâ'zısını veya getirdiklerinin hepsini

veyâ bâ'zını inkâr küfürdür. Küfür ile imân arasında başka bir imân yolu yoktur.

Yukarda vasıfları zikredilen toplulukların hepsi kâfirdir. (واعدنا للكافرين عذابا مهينا) Ve biz azîmi zî-şân, kâfirler için hakaaret edici bir azâb hazırlamış bulunuyoruz. Akliselim sahibleri, âyeti celllelerde zikredilen küfürlerden sakınıp hemen tam bir imân ile imân etmelidirler. ki, kâfirler için hazırlanan ihânet edici azâbdan kurtula bilsinler!

Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, küfrün çeşitlerine âid vasıfları beyân ettikten sonra, yahûdilerin bâ'zı acâib küfürlerini beyân etmek üzere buyuruyorki :

يَسْأَلُ أَهْلَ الْكِتَابِ أَنْ تُنَزِّلَ عَلَيْهِمْ كِتَابًا
مِّنَ السَّمَاءِ فَقَدْ سَأَلُوا مُوسَىٰ أَكْبَرَ مِنْ ذَلِكَ فَقَالُوا أَرِنَا اللَّهَ
جَهْرَةً فَأَخَذَتْهُمُ الصَّاعِقَةُ بِظُلْمِهِمْ ثُمَّ اتَّخَذُوا الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِ
مَا جَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ فَعَفَوْنَا عَنْ ذَلِكَ وَإِنَّا مُوسَىٰ سُلْطَانًا
مُّبِينًا

TÜRKÇE ANLAMI :

Habîbim Ahmed! Ehli kitab, semâdan kendilerine «toptan» bir kitap indirmeni istiyorlar. «onlar», Musaadan bundan daha büyüğünü istemişler de: «ALLAH'ı bize açıktan göster.» demişlerdi. zülmümleri sebebiyle onları yıldırım çarpıvermişti. Sonra kendilerine beyyineler geldikten sonra, buzağıya tapmışlardı da bundan onları affetmiştik. Ve mûsâyâ da açık bir saltanat vermiştik.

SEBEBİ NÜZÛL: Âyeti cellle, yahûdiler hakkında nâzil olmuştur. Yahud âlimlerinden Kâ'b bini Eşref ve Finhas bini Azûraa, Hazreti Muhammede geldiler de: Yâ Muhammed! Eğer sen hakkaa peygamber isen, Mûsânın getirdiği gibi, bize semâden topu birden bir kitap getir deseni

tasdik edelim.» dediler. Bâ'zı yahûdiler de bu kitabın kendilerine mahsus olmasını istediler. Diğer bâ'zıları da kitabın üzerinde «Bu kitab, fülâna ve fülâna.» diye yazılı olsun, hem de kitab semâdan inerken biz onu görelim» dediler. Bâ'zı yahûdiler de: «kitab levha hâlinde olsun ve levhanın üzerinde de Muhammed ALLAH'ın Rasûlüdür, diye yazılı olsun.» dediler. Bunun üzerine ALLAH azze ve celle, yahûdilerin istediklerini vermedi de, onları reddeden bu âyeti celîleyi inzâl buyurdu.

Evet, ALLAH'ü Teâlâ: Yahûdilerin taleb ettikleri mû'cizeleri reddetti. Çünkü, yahûdiler isteklerinde samimî değillerdi. Yahûdiler bu talepleri irşâd ve tâat gayesiyle yapmamışlar, Peygamberi küçültmek ve meşakkate düşürmek için yapmışlardır. Ziyraa: Yahûdiler, Hazreti Muhammed «s.a.s.»in âhır zaman peygamberi ve kur'ânın da ALLAH kelâmı olduğunu pek â'lâ blirlerd. Onların bu talepleri ALLAH'ın Rasûlû «s.a.s.»i ilzâm içindi. Teâlâ ve Tekaddes, yahûdilerin içlerinin bozuk olduğunu bildiği için onların taleplerini is'af buyurmadı da, onların geçmişte yapmış oldukları teannut ve sapıklıkları ifşâ ile âlem içinde rûsvay etmek üzere bu âyeti celîleyi inzâl buyurdu. Bununla hem yahûdileri red hem de sevgili Nebîsini tesellî etti.. Şöyleki :

(يٰٓاَيُّهَا اَهْلُ الْكِتَابِ اَنْ تَزِلَّ عَنْهُمْ كِتَابُ مِا السَّمَاءِ) Ey Nebîler serveri! Senin Nebîliğine inanmıyorlar da kendilerine cisim hâlinde yazılı olarak topu birden semâdan bir kitab indirirne istiyorlar. Bunu da sırf inad ve küfürlerinde ısrarlarından dolayı yapıyorlar; bununla da çeşitli küfürler işliyorlar:

Evvelâ: Kitabın ALLAH tarafından gönderilmesini değil; senin indirirni istiyorlarki, bu hal onların sana karşı olan kin ve garazlarına delâlet eder.

Sâniyen: kitabın kendilerine hitaaben gelmesini ve peygamberliği nefisleriyle müşâhede etmek istiyorlarki, bu da kendilerinden başkalarının peygamberliğe lâayık olmadığı inancından ve kendilerini herkesten üstün görme küstâhıklarından ileri gelir.

Sâlisen: Kitabın vahyile değil, levha hâlinde yazılı olarak getirmeni istiyorlar. Bu da yahûdilerin vahyile kitabın nâzil olacağına inanmadıklarına ve Mûsânın kitabından başka kitablara kabûl etmiyeceklerine delâlet eder. Haali hazırda bulunan yahûdilerin i'tikadları da böyledir.

Habîbim! Yahûdilerin bu acib ve garib isteklerine üzülmek. Çünkü, (فَقَدْ سَأَلُوا مُوسَى اَكْبَرُ مِنْ ذَلِكَ) onlar, bundan önce Mûsâdan daha büyüğünü istemişlerdi.

Bu âyeti celîlede Nebî aleyhi-sselâmı tesellî, yahûdileri tevbih ve tâ'zir vardır. Çünkü yahûdiler bu isteği, mû'cize ve irşâd gaayesiyle değil; teannüt ve ilzâm kasdıyla istemişlerdir. Mâ'nâ: Yâ Muhammed! Yahûdilerin senden istediklerini çok görme! Ziyraa: onlar bunu cehhlerinin üstünlüğünden ve ALLAH'a karşı cür'et ve küstâhıklarından dolayı yapmışlardır.

Onlar Mûsâdan; senden istediklerinin daha büyüğünü istediler de, (فَقَالُوا إِنَّا نَالَهُ جَبْرًا) ALLAH'ı bize açık olarak göster de onu görelim, demişlerdi. de (فَأَخَذْنَاهُمُ الصَّاعِقَةَ بَظُلْمِهِمْ) zulmleri sebebiyle bir yıldırım onları yakalayı vermişti. Şöyleki:

Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, Mûsâ peygambere kavmiyle berâber Tûri Sînâya gelerek günâhlarına özür dilemelerini emretti. Mûsâ aley-hisselâm kavminin ileri gelenlerinden yetmiş kişi seçti. Oruç tutunuz, temizleniniz ve temiz elbiseler giyiniz, diye emretti. hepsi berâber mîkâa-ta gitmek üzere yola çıktılar. Yolda giderken mûsâya: «Yâ Mûsâ! Rab-bın ile konuştuğun zaman biz de duyalım ve dinliyelim.» dediler. Mûsâ: «Bunu yapayım.» dedi. Dağa yaklaştıklarında semâdan bir bulut indi, dağı kapladı, Mûsâ ile onlar arasına perde oldu. Mûsâ Rabbı ile konuştu. Rabbı ona emr ve nehillerde bulundu. Onlar bunu duydular ve dinle-diler. ALAH'ü Teâlâ: «Benden başkasına ibâdet etmeyiniz.» diye emretti. Mûsânın yüzünde parlak bir nur vardı, Mûsâ Rabbı ile konuşma-dan fârîğ olunca dağı kaphyan bulut sıyrıldı. Mûsâ yanlarına döntünce onlar: «Yâ Mûsâ Rabbını bize açıktan göster, biz onu görmedikçe sana kat'iyyen inanmayız.» dediler. Yahûdilerin bu inad ve talepleri üzerine onları, yıldırım çarptı da hepsi birbirine bakarak ölekaldılar. Mûsâ bu durumdan müteessir oldu da: «Yâ Râb! Bunlar kavmimin hayırlı kimse-leri idi. Ben bunlarsız gidersem Benî İsrâile ne diyeceğim?» şeklinde, ALLAH onları dirildinciye kadar Rabbısına niyazda bulundu. Onlar, bir gün bir gece ölü olarak yattıktan sonra, Teâlâ ve Tekaddes, hepsini bir-er birer diriltti. Birbirlerine baka baka öldükleri gibi, yine birbirlerine bakarak dirildiler. Nasıl dirildiklerini görüp duruyorlardı.

Habîbim Ahmed! görüyorsunki, Benî İsrâail işte böyle nankör bir kavmdir. ALLAH'ı bize göster de görelim, diyecek kadar küstahlardır. Senden istedikleri Mûsâdan istediklerindên küçüktür. Müteessir olacak bir şey yoktur.

Yahûdilerin küfür ve Sapıklıkları bununla da kalmadı. (فَأَخَذُوا الْعِجْلَ مِنْ بَيْنَمَا جَاءَهُمُ الْيَنَاتُ) Sonra Mûsâ peygamber vâsıtasıyla ken-dilerine (asaa, yedi beyzaa, denizin yarılıp yol vermesi, taştan pınarlar kaynaması, Tûfân, çekirge, bit kurbağa ve suların kan olması. .) mû'ci-zeleri geldikten sonra, tuttular da Sâmirinin altundan yaptığı buzağıyı ilâh ittihaz ederek ona taptılar. (فَمَلَأْنَا عَنْ ذَاكَ) Yine Rahmâni Rahîm olarak onların bu büyük günâhını da affettik ve onları azâb etmedik.

Habîbim! Yahûdilerin küfür ve inadları ötedenberi böyledir. Senden topu birden bir kitab indirme, taleplerini çok görme! Onlar bütün Nebi-

lere böyle tehakküm etmek istemişlerdir. Hattâ bir çok Nebileri öldürmüşlerdir. Mûsâya sana yaptıklarından daha ağırını yapmışlar ve ondan daha büyüğünü istemişlerdir. Bununla berâber yahûdilerin bu teannüt ve tehakkümleri onlara hiç bir fayda te'min etmemiştir.

Biz yardımında bulundukta (وَأَنبَا مَوْسَىٰ - اٰطَاا مينا) Mûsâya açık beyineler, vâzih deliller, büyük mu'cizeler verdik. Mûsânın düşmanlarını kahrile mağlûb ederek dinimizi meydana çıkardık. Bir gün olacak, senin muârzıların ve düşmanların haak ile yeksân olacak ve huzûrunda başlarını yerlere eğecekler. Sen ve snin getirdiğin din de meydâna çıkacak, bütün nurlarıyla tecelli edecek ve kâinâtı aydınlatacak (اظهره)
(على الدين كله) nazmı şerifinin sırrı ilâhisi tecelli edecektir. Nitekim Mekkenin fethi günü bütün müşrikler, huzûru nebîde boyunlarını eğip eman dilemişler ve bundan sonra da islâm dini yer kürenin bütün ufuklarına yayılmaya başlamış çok geçmeden dünyânın her tarafını aydınlatmıştır.

اَنَا وَجِئْنَا بِكَ كَمَا وَجِئْنَا
إِلَىٰ نُوحٍ وَالسَّيِّئِينَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَوْجِئْنَا إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ
وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطَ وَعِيسَىٰ وَأَيُّوبَ وَيُوشَعَ وَ
هُرُونَ وَسُلَيْمَانَ وَأَيُّوبَ وَأَيُّوبَ

YÜKSEK ANLAMI :

Yâ Muhammed! Biz azîmi Zî-şân! Nûha ve Nûhdan sonra gelen nebîlere vahyettiğimiz gibi, sana da vahyettik. Ve: İbrahîme, İsmâile, İshâka, Yâ'kuba ve evlâdlarına; İsâ'ya, Eyyûbe, Yûnûse, Hârûna ve Süleymana da vahyettik. Daavûda da Zebur adındaki kitaba verdik.

SEBEBİ NÜZUL: İbni Abbastan rivâyet ediliyor. Bir gün yahûdilerden sikkîn ve Adî bini Zeyd Hazreti Rasûle geldiler de: «Yâ Muhammed! Biz, ALLAH'ın Mûsaadan sonra beşer üzerine bir şey inzâl ettiğini bilmiyoruz.» dediler. Bunun üzerine ALLAH azze ve celle Hazretleri bu âyeti celfleyi inzâl buyurdu. Yahûdiler, bunu bilmiyoruz.» Sözleriyle

bütün semâvî kitâbları inkâr ediyorlar ve Tevrat'tan başka kitâblara inanmadıklarını ilân ediyorlar

İbni Abbâsın sebebi nüzûl hakkındaki rivâyeti bu olmakla berâber, Asıl sebebi nüzûl yukarıki âyeti celfile geçen, Hazreti Rasûlden yahûdîlerin topu birden bir kitab indirilmesini istemeleri, daha zâhirdir. Zıy-raa: Yahûdîler: vahyile kitabın indirileceğine inanmadıkları gibi, pey-derpey indirileceğine de i'tikad etmemektedirler. İşte Teâlâ ve Tekad-des Hazretleri bu âyeti celfile ile yahûdîleri reddetmiş; onların imân et-tikleri neblîlere nasıl vahyetmiş ve vahyile nasıl kitab vermiş ise, âhır zaman peygamberine de aynı şekilde vahyettiğini ve vahyile kitab inzâl ettiğini beyân buyurmuştur. Şöyleki

(انا اوحينا اليك كما اوحينا الى نوح وانبين من بعد) Mâ'nâ: Ey Yahud topluluğu! Siz, ALLAH'ın âyeti celfile zikrettiği neblîlere vahyettiğine inanıyorsa-nuz da, peygamberi Muhammede Kur'ânı kerîmi vahyettiğine niçin inan-mıyorsunuz? ALLAH bu neblîlere nasıl vahyetmiş ve bâ'zısına «hepsi birden değil»; nasıl vahyile kitab inzâl etmiş ise, Habîbî ve Edîbî Mu-hammed «s.s.» de öyle vahyetmiş ve Kur'ânı kerîmi de peyder pey yir-mi üç senede inzâl buyurmuştur. Bu ALLAH'ın dilemesi ve hikmetidir. (Bak.. (وقال الذي كذبوا لاولئ ان عليه القرآن) Fûrkan sûresi

Teâlâ ve Tekad-des Hazretleri, bu âyeti celfile ilkönce Nûh pey-gamberi zikrile başladı. Çünkü, şîrk üzerine nezir olarak gönderilen ilk neblî ve şeriatle gönderilen ilk peygamber Nuh aleyhisselâmdır. ALAH asse ve celfile, ona on suhuf inzâl etmiştir. Dâ'vetini reddettiği için üm-meti azab olan ve düâsıyla ehli arz helâk olan ilk peygamber bu zattır. (Bak.. (وقال نوح رب لا تدعني على الارض) Nûh suresi.

Tûfanda yer yüzündeki bütün insanlar helâk olup, imân edenlerle kendisi kaldığı ve bundan sonra gelen insanların kendi evlâdlarından üredığı için Nuh aleyhi-sselâma Beşerin ikinci babası denilmiştir. Nebî-lerin en çok yasayan bu zattır. Bin seneden fazla yaşamış, ne kocamış ve ne de yaşında noksanlık görülmemiştir. Uzun müddet kavminin ezâ sına tehammül etmiş ve sonunda kâfirler için bed düâ etmiş, tûfan ol-muş ve kavmi de helâk olmuştur.

Biz azîmi Zî-şân, Nûha ve ondan sonra gelen neblîlere vahyettiğimiz gibi sana da vahyettik.

(و اوحينا الى ابراهيم واسماعيل واسحاق ويعقوب والاسباط ويعسى وأيوب ويونس وهارون وسليمان) İbraahîme, İsmâîle, İshâka, Yâ'kûba, oğullarına, İsâya, Eyyûbe, Yûnusa, Hârûne ve Süleymâne da vahyettik. ALLAH'ü Teâlâ bu âyeti celfile ile yahûdîlerin vahî hakkındaki iddiâalarını rad ve ibtal etti, de bütün neblîlere emr ve nehlîleri vahyettiğini beyân buyurdu.

(وآتينا داود زبوراً) Ve zebûru da Dâvûda ihsan ettik. Yâ'ni: Zebur

adlı kitabımızı da vahyile inzâl ettik. Rivâyet olunduğuna göre: Zebûr yüz

elli sûre idi. İçinde ne hüküm ve ne de halâl ve harâama âid âyetler yoktu. Hepsi; tesbih, takdis, temcid ve senâdan ibâretti. Dâvûd aleyhi-selâm bir yere çıkar; ayak üzerinde durur, Zebûru okumaya başlar, İsrâil oğullarının âlmleri onun arkasına durur, nâs ta onların ardında durur, cinler de nâsın ardında, şeytanlar da cinlerin ardında durur, hayvanlar da gelir, Dâvudun önünde durur, kuşlar da nâsın balğarı üzerinde toplanırlar, kanatlarını çırparak ve hepsi birden Dâvûdun okuduğunu hayran hayran dinlerler ve teaccüb ederlerdi. (Bak وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُدَ) Sebe'Sûresi.

Biraside kuran hakkında vârid olan bâ'zı hadisleri inceliyelim.

Buhârî ve Müslim ittifakan Ebû Mûsâ-el Eş'ariden rivâyet ediyorlar. Bir gün Hazreti Rasûl «s.a.s» Ebû Mûsâ-el Eş'arî «r.a» e: «Ey Ebû Mûsâ! Dün ben senin okuduğun kur'anı dinlerken, beni görmüş olsaydın? Sana âli Dâvûdun nağmelerinden bir nağme verilmiştir.» buyurunca Ebû Mûsâ: Ey ALLAH'ın Rasûlü Senin dinlediğini bilmiş olsaydım, Vellâhi Kur'anı azimi senin için daha güzel okurdum.» diye cevap vermiştir.

Bu gün müslümanlar arasında Dâvûdî, diye bir makam vardırki, bu nunla Dâvûd aleyh-selâmın sesi ve nağmeleri murad edilir. Kur'anı kerimin hangi makam ve hangi güzel sesle okunduğu zaman, hepsi de vecd içinde dinlenir, hepsi de dinliyenleri mestederse de, Dâvûdî makam ve Dâvûdî nağmelerle okunan Kur'an bence daha muhrık, daha müessir ve daha şâzûddür.

Cennette Dâvûd peygamberin kur'an okuyacağı, cennetin her tarafından duyulacağı ve mü'minlerin bunu dinliyecekleri rivâyet edilir. Rab-bumuz bütün mü'minlere nasf eylesin

Yer yüzünde her milletin kendi duygusuna göre birer mûsikisi vardır. her millet kendi mûsikisinden zevk alır, alışmadığı, ünsiyet etmediği diğer milletlerin mûsikisinden zevk duymaz. Fakat, ALLAH'ın kelâmı olan mubarek kur'an öyle değildir. Onun milleti ve ünsiyeti yoktur. MÂ'nâsını anlasın veyâ anlamasın bütün milletler: Onun ilâhi nâğmelerinden, kudâs duyuluşlarından ve sonsuz feyzlerinden haz duyarlar, vecd ve istiğrak içinde bayıla bayıla dinlerler. İki yıl önce bir camide hristiyan seyyahlarından bir kadın ve bir erkeğin, güzel sesli bir hâfızın makamla okuduğu Kur'anı kerimi vecd içinde dileyip kendilerinden geçtiklerini gördüm ve müşâhede ettim. Buna dâir ru'yete dayanan hikâyeler çoktur.

Telââ ve Tekaddes Hazretleri, dünyâ ve âhirette bütün mü'minleri Kur'anı kerim ile haşr ve neşreylesin!.

★
(انا اوجينا اليك كما اوجبتا..) Âyeti celilesi nâzil olduğu zaman, yahûdiler: «Mûsâ için ne var da bu âyeti celledede ismi zikredilmedi.» diye i'tirazda bulundular da bunun üzerine Teâlâ ve Tekaddes şu âyeti celileyi inzâl buyurdu.

وَرُسُلًا قَدْ
قَصَصْنَاهُمْ عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُ وَرُسُلًا لَمْ نَقْصُصْهُمْ عَلَيْكَ
وَكَأَلَّمَ اللَّهُ مُوسَى تَكْلِيمًا ﴿٦٠﴾ رُسُلًا مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ
لِّنَّالَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ وَكَأَنَّ اللَّهَ
عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٦١﴾

YÜKSEK ANLAMI:

Bir kısım Rasûllere de vahyettikki, bundan önce onların isimlerini sana haber verdik ve bir kısmının adlarını da sana haber vermedik. ALLAH mûsâ ile konuştu. Müjdeleyici ve korkuducu olan şu Rasûllere de vahyettikki, Rasûllerden sonra Nâs için ALLAH üzerene bir delil olmasın! ALLAH aziz ve hakim oldu.

(ورسلا قد قصصناهم عليك من قبل) Ve bir çok Rasûllere de vahyettikki, onlardan bir kısmını bundan önce sana haber verdik ve isimlerini zikrettik.

(ورسلهم قصصهم عليك) Ve bir takımlarının isimlerini de sana haber vermedik. Yahûdiler yukarıki âyeti celledede Mûsânın isminin neden zikredilmediğini soruyorlar. Nebîlerin zikredildiği her âyeti celledede Mûsânın isminin zikredilmesi lâzımgelmez. (وكلّم الله موسى تكليما) ALLAH mûsâ ile vâsitasız olarak konuştu ve ona vâsitasız hitabda bulundu. Mûsâ ALLAH'ın kelâmını şeksiz olarak konuştu ve ona vâsitasız hitabda bulundu. Mûsâ ALLAH'ın kelâmını şeksiz olarak duydu. Âyeti celledede mutlak mef'ul olarak irâd edilen «Teklîmen» lâfzı şerifi, Mûsânın hakikaten vâsitasız

olarak ALLAH'ın kelâmını duyduğuna delâlet eder. Bu konuşmanın nasıl cereyân ettiğini beyân için, Taberînin Kâ'b bini Ahbardan senediyle rivâ yet ettiği hadis şerifin tercemesini alalım. Şöyleki:

Kâ'b bini Ahbar: (Teâlâ ve Tekaddes, Mûsânın kendi lisânına gelinceye kadar ona bütün lisânlarla söyledi. Mûsâ kendi lisânına gelinceye kadar ALLAH'ın diğer lisânlarla söylediği sözlerden bir şey anlamadı da: «Anlamadım, Yâ Rab!» diye arzı halde bulundu. ALLAH, mûsâya kendi lisânıyla söylediği zaman Mûsâ: «Yâ Rab! bu senin sözündür.» dedi Bunun üzerine Teâlâ: «Yâ Mûsâ! Sen benim sözümü hakîkî vechesiyle duymuş olsaydın. yok olurdun. Yâ'ni, dayanamaz helâk olurdun, buyurdu. İmdi Mûsâ: «Yâ Rab! Yarattıklarında senin sözüne benzeyen bir ses var mı?» diye istifsâr etti. Mûsânın bu istifsârına Teâlâ ve Tekaddes: Hayır, Yâ Mûsâ! yok. Ancak, yarattıklarından sözüme en yakın olan ses, halkın yıldırımlardan duyduğu sesin en şiddetli olanıdır.» buyurdu.) demıştır. Şu hadisi şerife göre ALLAH azze ve celle, kelimî vasfını hâiz olan peygamberi Mûsâya hakîkî vechesiyle söylemiş değildir. Ziyraa: O sese hiç bir varlık tehammül edemez, helâk olur.

HÜLÂSA: Teâlâ ve Tekaddes Hazretlerinin, peygamberi Mûsâya vasıtasız olarak bütün lisânlarla konuştuğu, Mûsânın kendi lisânından başka diğer lisânlardan bir şey anlamadığı, hakîkî durumuyla. ALLAH'ın sesini beğerin duyamayacağı, duyduğu takdirde helâk olacağı, ALLAH'ın konuşmasının yarattıklarının seslerinden hiç bir sese benzemediği, ancak ALLAH'ın sözüne müşâbih olan en yakın sesin, halkın yıldırımlardan duyduğu seslerin en şiddetlisi olduğu bu hadisi şeriften çıkarılan faydalar cümlesindendir.

Bâ'zı ulemâ: Teâlâ ve Tekaddes, Kelâmı Mûsâya tahsis etti de onu «kelim» şerefiyle şereflendirdi, bu durum diğer nebîler için bir noksan olmadı. Yine böylece Mûsâya Tevraatı levhalar halinde birden inzâl buyurdu da, diğer nebîler üzerine tefrikalar halinde zaman zaman inzâl buyurması da onlar için bir noksan olmadı, demişlerdir.

Âyeti cilllelerde bâ'zı peygamberlerin isimleri zikredilirken dımağlarda bunların adetleri, nevî'leri, kaçının rasûl ve kaçının nebî olduğu hakkında bilgi edinme tecessüsleri haasıl olabilir. Bu tecessüsleri tatmin için; Medârik tefsirlerinde senedsiz ve mahreksiz olarak rivâyet edilen bir hadisi şerifi terceme edelim.

Bir gün Ebû Zer «r.a.» Hazreti Muhammed «s.a.s.e» gelerek nebilerin adedinden sordu. Cenâbı Rasûl: «yüz yirmi dört bin.» cevâbını verdi. Ebû Zer bukerre «onlardan kaç rasûldur.» diye sordu. ALLAH'ın Rasûlü «s.a.s.» :Üç yüz on üçü rasûldür. bunların evveli Hazreti Âdem, ahırî Muhammed aleyhimüsselâmdır. Bunlardan dördü (Hûd, Saalih, Şuayb ve Muhammed) «s.a.s.» arabdandır. cevâbını vermiştir. Bundan başka ri-

vâyetler de vardır. Peygamberlerin adedi ihtiafıdır. Sayılarını ancak ALLAH bilir.

Âyeti celîle, Peygamberleri isimleriyle berâber aynen bilmenin imânın şartından olmadığına delâlet eder. Çünkü, peygamberlerden her birinin bilinmesi imânın şartından olsaydı, ALLAH azze ve celle, Kur'ânı keriminde hepsini bize haber verirdi.

Şu izaaha göre, nebîlerin hepsini isimleriyle berâber aynen bilmenin imânın şartından olmadığı; fakat, hepsine birden inanmanın, imânın suhhatinin şartından olduğu anlaşılmış olur.

Mâ'nâ: Yâ Muhammed! Nuha ve Nuhtan sonraki nebîlere vahyettiğimiz gibi sana da vahyettik. O nebîlerden (رسل مبشرين ومنذرين) müjdeleyici ve korkutucu rasûller gönderdik. O rasûller, bana itâat ile emrime tabî' olan rasûllerimi tasdik eden kimseleri bol cennet sevâbı ile müjdelediler. Bana isyân ile emrime muhaalefet eden ve rasûllerimi tekzib eden kimseleri de cehennemde elem verici bir azâb ile korkuttular.

Şu haale göre rasûllerin gönderilmesinden maksad ve gaaye: Halkı ALLAH'ı bilmiye, bir ALLAH'a imâna ve ibâdetle meşgul olmaya ırsad; buna muhâlefet edenleri de inzardır. Bunun te'mini için ALLAH tarafından bir kitabın inzâl edilmesi lâıyk olur. Bu da tevrât gibi ya hepsi birden veyâhut Kur'ânı kerimde olduğu gibi peyder pey inzâl olunur. Bunun her ikisi de câizdir. Evlâ olan peyderpey indirilmesidir. Çünkü peygamberler gönderilmeden önce nâs ibâdet husûsunda bir şey bilmez ve hem de ibâdete ünsiyet etmiş değillerdir. Bütün teklifleri haavî kitab birden indirildiği zaman bu teklifler bâ'zı kimselere ağır gelir, bir çoklarında nefret uyandırır ve bir kısımları da teklifleri kabul etmeyebilirler. Nitekim Tevrât nâzil olduğunda da aynı hal zuhûr etmiştir. Mûsâ peygamber Tûrusînâda nâzil olan Tevrâtı, levhalar halinde İsrail oğullarına getirdiği zaman: onlar «Biz bunu kabul etmeyiz.» dediler. Bunun üzerine Teâlâ ve Tekaddes, kocâ dağları üzerlerine kaldırdı da: «Size verdiğimiz kuvvetle alınız.» dedi. ALLAH'ın emirlerini dağın üzerlerine yıkılması korkusuyla kabul ettiler. Bu hikmete mebnî Kur'ânı kerim li hikmetin gerektikçe yirmi üç yılda peyder pey nâzil olmuş. Böylece her hususta hem kabûlü, hem öğrenilmesi hem de imân ve ameli kolay olmuştur.

(Bak Â'raf suresi. (واذنقنا الجبل فوقهم كانه ظلة وظنوا)

Nebîlerden müjdeleyici ve korkutcu rasûller gönderdik (وَاذْهَبْ إِلَى الْإِسْلَامِ)

(عَلَى الْإِسْلَامِ) Rasûller gönderildikten sonra, ALLAH üzerine nas için hüccet olmasın. Yâ'ni: Rasûller gönderildikten, kitaplar indirildikten sonra, İmân etmiyen kimseler için, i'tiraz edecek bir yol kalmaması ALLAH bize bir rasûl gönderseydi, bir kitab indirseydi, biz de İman ederdik, demeye hakları kalmaması için!.

Âyeti celilede, rasûller göndermedikçe, ALLAH azze ve celle Hazretlerinin kullarını azâb etmeyeceğine delil vardır. Nitekim, İsrâa sûresinde (وما كنا معذبين حتى نبعث رسولاً) Biz Azîmi zî-şân rasûller gönderinceye kadar onları azâb edici olmadık, buyurmıştır.

Yine âyeti celilede, ehli sünnet mezhebine göre, ALLAH'ı bilmenin duymakla sâbit olacağına delil vardır. Çünkü, (ألا يكون للناس على الله حجة بعد الرسل) lâfzı şerifine göre: Rasûller gönderilmezden evvel, tâat ve ibâdeti terkettiklerinde nâsın ma'zûr olduğuna delâlet vardır.

Gerçi insanlar, aklı ve nâzarî delillerle ALLAH'ın varlığını ve birliğini bilmekle mükellef iseler de, ibâdet ve tâata aid hükûmleri aklı ile idrâk edemeyeceklerinden, bir de sakınılması icâbeden kötülüklerin nelerden ibâret olduğu ve bunlardan nasıl korunulabileceği idrâk edilemeyeceğinden, kullar bundan ma'zûrlerdir. Bundan dolayı Teâlâ ve Tekaddes, bunları kullarına tâ'lim etmek üzere lütfu keremiyle peygamberler göndermiştir.

Sayısız minnet ve şükranlar..

Peygamber gönderilmeyen kavimlerin ve kulların ALLAH indinde ma'zûr olduklarını bildiren şu hadisi şerifi de buraya dercedelim

Buhaarî ve müslim Muğîre binî Şu'beden ittifâkan rivâyet ediyorlar. Muğîre: (Sa'd.bini Ubâde: «Karım ile berâber bir erkek görmüş olsaydım, hiç aman vermeden kılıç ile boynunu vururdum.» dedi. Bu söz ALLAH'ın Rasûlüne erişince, cenâbı Rasûl: «Sâ'din gayretine şaşıyor musunuz? Vallâhi ben ondan daha gayretliyim. ALLAH benden daha çok gayretlidir. ALLAH'ın gayretinin eclindendirki, ALLAH azze ve celle; fuhuşların açık olanını da, gizli olanını da şiddetle haram kıldı. Özü; nezdinde mahabbeti olan ALLAH'tan başka kimse yoktur. Bunun içindirki, ALLAH kullarına korkutucu ve müjdeleyici Rasûller gönderdi. Medhîndinde kıymetli ALLAH'tan başka kimse yoktur, bunun için ALLAH kullarına cennet vâ'detti, Buyurdu.) demiştir.

Şu hadisi şerifin beşinci fıkrasında, ALLAH'ın Rasûlünün beyân ettiğine göre, ALLAH azze ve celle, mâ'zereti olan kullarının özürlerini sever ve kabul eder. Bunun için yarın mahşer yerinde kullarının özür beyân etmemeleri için onlara peygamberler göndermiştir. Hadisi şerifin altıncı fıkrasında ise, Cenâbı Rasûl «s.as.», ALLAH'ın medhü senâya mahabbeti olduğunu; bundan dolayı kullarını medh için onlara en kıymetli ve en değerli bir makam olan cenneti vâ'dettiğini beyân buyuruyor. Şu duruma göre kıyâmet günü kulların Rabbîlarına i'tiraz edip özür diliyerek mâ'zeretleri kalmamış oluyor. Çünkü ALLAH, kullarının hi-dâyete ermeleri ve doğru yolu bulmaları için gereken irşâdları yapmış, nebîler göndermiş ve onlara kitab ve şeriatler vermiştir. Şurası eksik-

tir, bu olsaydı ben îmân ederdim, diyecek cihet kalmamış ve hepsi ikmâl edilmiştir. Vakit geçmeden aklı başında olanlar hemen her şeyi bırakıp hidâyet yolunu tutmalıdırlar. (ومن الله التوفيق)

(و كان الله عزرا) ALLAH Azze ve Celle, aziz oldu. Emrine muhâlif olan ve râsûllerine isyân eden kimselerden intikâmını almada kavîdir. Kimse ona mâni' olamaz. (حكما) ALLAH hakîm oldu, korkuducu ve müjdeleyici rasûller göndermesinde hikmetleri vardır. Hiç bir kimse onun hikmetine karşıamaz ve ona i'tiraz edemez!.

Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, nebîlerine ve bunlara inzâl buyurdu-ğu kitablara dâir bâ'zı bilgiler verdikten sonra, inzâl ettiği kitablara biz-zat kendisinin ve meleklerin şâhid olduklarını beyân etmek üzere buyu-ruyorki:

لَٰكِنَّا لَشَٰهِدٌۢ بِمَاۤ اَنۡزَلۡنَاۤ اِلَيْكَ اِنۡزِلَہٗ
بِعِلۡمِنَاۤ وَٱلۡمَلَٰئِكَةُ يَشۡہَدُوۡنَ وَكُفٰۤیۤ بِاِلٰہِ شَہِیۡدًا

TÜRKÇE ANLAMI:

Lâkin sana indirdiği kitaba ALLAH, şâhidlik ediyor. ALLAH onu ilmiyle inzâl etti. «Kur'ânın ALLAH kelâmı olduğuna.» Melekler de şâhidlik ediyorlar. Bununla berâber şâhid yönünden ALLAH kâfi oldu.

SEBEBİ NÜZÛL: İbni Abbastan rivâyet ediliyor. Yahûdîlerden bir cemaat Hazreti Rasûlün huzûruna girdiler. ALLAH'ın Rasûlü onları görürnce: «Ey yahud topluluğu ALLAH iyi bilir; hakikaten siz benim AL-LAH'ın Rasûlü olduğumu bilirsiniz!» buyurdu. Buna cevâben yahûdîler: «Hayır, bilmiyoruz!» dediler. Yahûdîlerin bu inkârları üzerine Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, bu âyeti celfleyi inzâl buyurdu.

Yine İbni Abbastan rivâyet ediliyor. Mekke uluları Hazreti Rasûl «s.a.s»e geldiler de: «Yâ Muhammed! Biz; senden ve senin sıfatlarından yahûdîlere sorduk. Onlar, seni bilmediklerini söylüyorlar.» dediler. Bu-nun üzerine ALLAH azze ve celle Hazretleri bu âyeti celfleyi inzâl buyurdu.

(لَٰكِنَّا لَشَٰهِدٌۢ بِمَاۤ اَنۡزَلۡنَاۤ اِلَيْكَ) Yâ Muhammed! Şu yahûdîler ve Mekke müşrikleri seni inkâr ediyorlar ve sana indirdiğimiz kur'ana küfrediyor-lar da: «ALLAH azze ve celle, Muhammed üzerine bir şey inzâl etmedi.» diye seni yalanlıyorlar. Bunların îmân etmediklerine ve seni tekfîllerine

müteessir olma. Çünkü, senin nebi oduğuna ve sana indirdiği kur'âna, mekândan münezzehtir olarak ALLAH, şahidlik ediyor. ALLAH şahid olunca başkalarının şehâdetine lüzûm yoktur. Kur'an ALLAH'ın kitabıdır. (اِنَّهُ بِكُمْ) Onu ilmiyle, hikmetiyle. inzâl etti. Bunun, yâ'ni: Kur'ânı kerimin ALLAH kelâmı olduğuna başka delile, başka şehâdet ihtiyac yoktur. (وَاللَّهُ يَشْهَدُونَ)

Kur'ânın ALLAH kelâmı olduğuna melekler de şahidlik ediyorlar. Yâ'ni: Kur'ânı kerimin, ALLAH'ın senin üzerine inzâl ettiğine ve senin hakkaa peygamber olduğuna meleklerde şehâdet ediyorlar. Bununla beraber (وَكَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا) şahid cihetinden ALLAH'ın şahid olması kâfi oldu. Senin peygamberliğine ve kur'ânın ALLAH kelâmı olduğuna ALLAH şahid olduktan sonra, başka hiç bir kimsenin şahid olmasına ne lüzûm ve ne de ihtiyac yoktur.

Âyeti celîlede ehli kitabın Hazreti Rasûlü «s.a.s»i inkâr etmelerinde ALLAH'ın Rasûlünü teselli vardır. Çünkü, bir kimsenin doğruluğuna ALLAH ve melekleri ve bilhassa ALLAH şahid olursa, başka hiç bir varlığın şehâdetine lüzûm yoktur. O şehâdet ona kâfidir. Başkalarının şehâdetine ihtiyac yoktur. En büyük şehâdet ALLAH'ın şehâdetidir.

(El - En'am sûresi. (قل أي شيء أكبر شهادة قل الله شهيد بيني وبينكم . Bak.)

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ
وَلَا تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ الْإِلْحَاقَ إِنَّمَا مَسِيحُ عِيسَى بْنُ مَرْيَمَ رَسُولُ
اللَّهِ وَكَلِمَةً نَّقِيَّةً إِلَىٰ مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِنْهُ فَآمِنُوا بِاللَّهِ
وَرُسُلِهِ وَلَا تَقُولُوا ثَلَاثَةٌ انْهَوْا خَيْرًا لَّكُمْ إِنَّمَا اللَّهُ إِلَهٌ وَاحِدٌ
سُبْحَانَهُ أَنْ يَكُونَ لَهُ وَلَدٌ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي
الْأَرْضِ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ وَكِيلًا

HİKMETLİ ANLAMI :

Ey ehli kitab! Dininizde haddi tecâvüz etmeyin. «Aşırı gitmeyin.» ALLAH üzerine haktan başka bir şey söylemeyin. Çünkü, hakikaten: Meryemin oğlu İsa Mesih, ALLAH'ın Rasûlü ve kelimesidir; Onu Meryeme ilkaa etmiştir. İsa ondan «ALLAH'tan» bir ruhtur. ALLAH'a ve Rasûllerine imân ediniz ve «ALLAH» üçtür, demeyiniz. Bundan vaz geçiniz sizin için hayırlı olur. Ziyrâ: ALLAH, ancak tek ilâhtır. Onun için o zâtî ecel, veledi olmaktan münezzehtir. Göklerdeki olan şeyler ve yerdeki olanlar hepsi onundur. Vekîl yönünden ALLAH kâfi oldu.

SEBEBİ NÜZÛL: Yukarıki âyeti celfilelerde Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, Yahûdîlerin nübüvvet, Kur'an ve İsa hakkında, aşırı duygu ve inkârlarına cevab verdikten sonra, bu âyeti celfile ile de nasaaranın ifratlarına cevab vermiştir. Ma'nâ umûmî olmakla beraber bu âyeti celfile, nasaradan «İsa ALLAH'ın oğludur.» diyen bir tâife hakkında nâzil olduğu rivâyet edilmiştir.

Âyeti celfilenin mâ'nâsının iyi anlaşılma bilmesi için nasârâ hakkında bâ'zı bilgiler vermek icâbediyor. Şöyleki:

Nasaaraa topluluğu, yâ'ni: İsa «a.s.»a tâbi olan bütün hristiyanlar Yâ'kûbiyye, Melekâniyye, Nastûriyye ve Merkûsiyye olmak üzere beş kısıma ayrılır. Yâ'kûbiyye ve Melekâniyye mezheplerine sâlik olanlar «Neûzü billâh» İsa peygamberin ALLAH, olduğuna i'tikad ederler. Nastûriyye mezhebinde olanlar, İsa'nın ALLAH'ın oğlu olduğuna inanırlar. Merkûsiyye mezhebinde olanlar ise, İsa nebîye: «üçün üçlülâh» derler. Yâ'ni: İsa üç ALLAH'tan biridir. derler. Böylece hristiyan mezheplerinin hangisi olursa olsun, üç itikad üzere olup üçü de şirk içinde dirler. Nasârâdan bir kısmı da «İsa üç uknûmun birinci cevheridir.» derler.

(Uknûm) kelimesi, rumcadan arab lisânına geçme olup, asl anlamına gelen bir kelimedir. çoğulu «ekaanım» gelir. Esas, asl ve cevher, demek te olur.

Hristiyanlar, üç uknûma, yâ'ni: Üç asla i'tikad ederler. Bunlar; baba uknûm, oğul uknûm ve rûh-ül kudus uknûm, dürlar. Nasaraalar: Baba uknûm ile ALLAH'ın zâtini, oğul uknûm ile İsa'yı, rûh-ül kudus uknûm ile de İsa'daki hayâtı murâd ederler. Böyle olduğu için bunların içinde ilâh üç tâne olmuş oluyor. Bâ'zıları da İsa'da biri insanlık, diğeri

ilahlık olmak üzere iki cevher olduğunu; insanlığın, ilâhlığın «HASÂ» babası ALLAH'tan geldiğine i'tikad ederler. Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, Hristiyanların isnâd ettikleri şirk ve küfürden berî ve âridirler Meryem sûresinin sonuna bakılsın.

Yahûdiler olsun, nasaaraa olsun. Muhammed «s.a.s.»in nebîliği, Kur'ânı kerim ve İsâ «s.a.s.» haklarında sapıklık vâdisinde, birbirlerine zıd ve hakka aykırı şîrk, küfür ve dalâlet içindedirler.

Vâcib-ül vücûd Hazretleri, yukarıki âyeti celilelerde, yahûdilerin küfrî inâdîlerine tekdir ve tevbih ile cevâb vermiş; Nasaaraaya ise bu âyeti celile ile cevap vermek üzere buyuruyorki:

(يَا هَٰؤُلَاءِ الْكُتَّابِ لَا تَخْلَوْا فِي دِينِكُمْ) Ey nasaaraa topluluğu! Yahûdilerin, hased ve inadlarından dolayı Hazreti Muhammed ve Kur'ânı kerime düşman olmakla ve İsâ peygambere «veledi zinâ» demekle tefrîta düşerek küfrettikleri gibi, siz de dininizde gulûvv yaparak haddi aşmayınız.

Yahûdiler: Bâkir Meryemden doğan İsâ hakkında o kadar tefrîta düştülerki, ALLAH'ın kulu ve Rasûlü olan o zâta «veledi zinâ» diyecek kadar ileri gittiler ve küstahlık yaptılar. Ey Hristiyanlar! Siz de yahûdilerin tam aksine olarak, İsâyı yükseltmek gayesiyle ifraata kaçmayın. Bir fânîye Lâyık olduğu mevki verin. ALLAH'ın kulu ve Rasûlü olduğu inancından ileri giderek haddi tecâvuz etmeyin. İsâ hakkında ALLAH'ın oğludur, ALLAH'tır, üçün üçüncüsüdür; gibi her biri şîrk ifâde eden ifratlara sapmayın. (وَلَا تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ الْإِلَٰهَ) ve ALLAH hakkında haktan başka bir söz söylemeyin. Haşaa, ALLAH'ın çocuğu ve ortağı var, demeyin. ALLAH'ı insan beşenine hulûl ile vasıflandırmayın. Teâlâ ve Tekaddes Hazretlerini ilâhlık şânına yakışmayan her türlü şîrkten tenzih edin.

(إِنَّمَا الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ رَسُولٌ) Çünkü, Meryemin oğlu İsâ Mesih, ancak ALLAH'ın Rasûlüdür. Bu zâtın; Rabbısı ALLAH ile ne ilâhlık ortaklığı ne de neseb birliği yoktur. O ancak, ALLAH'ın kulu ve Rasûlüdür. Bundan başkasına inanan kimse kim olursa olsun, ALLAH'a şîrk koşmuş olur.

Evet İsâ ALLAH'ın kulu ve Rasûlüdür. (وَكَأَنَّهُ) Ve ALLAH'ın bir kelimesidir. Bu kelime (KÜN) emridir. Kâinâtın biricik Hâhki olan Teâlâ ve Tekaddes, İsânın yaratılmasını murad etti de onun için (KÜN: OL) dedi. O da bâkir, Meryem ananın rahminde onun emri ile oluverdi. (إِنَّمَا هِيَ إِلَهُ الْمَرْيَمِ) Onu kün emri ile Meryeme ilkaa etti. Yâ'ni: ALLAH aze ve celle, Cebrâaile İsâyı yaratacağını haber verdi ve ona Meryemin yakasına üfürmesini emretti. Cebrâail ALLAH'ın emri ile Meryeme üfürtüncü, Meryemin rahminde cenin teşekkül etmiye başlayıverdi de (إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَن يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ) nâzımı şerifinin yüksek anlamı tehakkuk etmiş oldu. Teâlâ ve Tekaddes durumu melekleri vasıtasıyla meryeme müjdelemiştir. (وَادْعَاكَ إِلَهُكَ يَا مَرْيَمُ ..) .

Ey Nasaaraa topluluğu! İsânın yaratılışı budur. ALLAH'ın kulu ve Rasûlü olan İsâ, ne yahûdün dediği gibi, veledi zinâdır ve ne de sizin

dediğiniz gibi «Haşâ» ne ALLAH ve ne de ALLAH'ın oğlu değildir. ALLAH'ın kelimesidir. (روحه) ve ALLAH'tan bir ruhtur.

Âyeti celîledeki (RUH) kelimesi hakkında müfessirler bir kaç vecîh beyân etmişlerdir.

Bâ'zıları: Ruh, Cebraîlin üfürmesidirki: Meryemin gömleğinin yakasına üfürdü de ALLAH'ın izniyle Meryem isâyâ gebe oldu, demişlerdir.

Bâ'zıları: İsâyâ ruh denildi. Çünkü isâ ALLAH'ın izniyle ölüleri diriltirdi, demişler.

Bâ'zıları da isâ peygamber, küfrile dolmuş olan ölü kalbleri irşâd ve îmân ile ihyâ ettiği için, ona ruh denildi, demişlerdir.

Bâ'zıları da: Ruh'tan murad vahîdir. ALLAH Meryeme müjde ile vahyetmiştir, demişler.

Diger bâ'zıları da: İsâ menîden değil, nefhile yaratıldığı için Ruh denildi, demişler.

Bu tefsirlere göre mâ'nâ: İsâ; ALAH'tan bir ruh, bir nefha, bir diltici, bir vahî, bir rahmettir.

Öyle olunca, Ey ehli kitab, ey nasaaraa topluluğu! (يَا مَعْشَرَ الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينًا) ALLAH'ın birliğine, ortağı ve benzeri olmadığına; Rasûllerine ve ALLAH tarafından hak ile gönderildiklerine îmân ediniz. Şirk ile îmânı karıştırmayınız. Bil-hassa ALLAH'ın kulu ve Rasûlü olan Meryemin oğlu isâyâ ALLAH'ın Rasûllerinden bir Rasûl olarak îmân ediniz. İsâyâ ALLAH'a nisbet etmeyiniz ve ona ilâh demeyiniz. (وَلَا تَقُولُوا لَهُ) Ey nasaaraa topluluğu! ALLAH'a hâşâ üçtür, üç uknümnden meydâna gelmiş bir cevherdir, demeyin. Çünkü, üç uknümnden meydâna gelen bir varlık mürekkebdir. Cüzlere ayrılma ve cüzlerden meydâna gelme, mahlukların vasıflarındandır. ALLAH cisim değildirki, uknümnden meydâna gelsin ve cüz'lere ayrılsın. Zâti Bâriye karşı bu isnâdların hepsi şirk ve hepsi de küfürdür.

Bunun içindirki, ey hristiyan âlemi (يَا عِيسَى) Teslisten, üç ilâh inancından vaz geçiniz. Üç ilâh i'tikaadından vaz geçerseniz (خَيْرًا لَكُمْ) bu sizin için çok hayırlıdır. Nasârâlar, İsâyâ ALLAH'ın oğlu ve ALLAH dedikleri gibi Meryeme de «haşâ» ALLAH. derlerdi. Teâlâ ve Têkaddes Hazretleri, nasârânın bu inançlarını. (يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّخَذُوا دِينَ الْيَهُودِ) (Bak. ائمة الناس اتخذوا دين اليهود) âyeti celîleleri ile beyân buyurmuştur. Bu mâ'nâya göre teslis «üç ilâh ittihâzı. ALLAH'ın Zâtı. Meryemin oğlu isâ ve Meryemden meydâna gelmiş oluyor Biz mü'minler, Zâtı ekdes Hazretlerini her türlü şirk ve küfür şâibelerinden tenzih ve takdis ederiz. (وَتَعْبُدُونَهُ)

Vâcib-ül vücûd Hazretleri, Nasârânın dinlerindeki taşkınlıklarını, Meryem ve oğlu isâ hakkındaki sapık inanışlarını, ALLAH'ın

rasûllerine nasıl inanılması icâbettigini ve üç ilâh i'tikaadını şiddetle nehyettikten ve üç ilâh inancından sakınmalarının nasara için çok hayırlı olacağını beyân buyurduktan sonra, Zâtî Ecel ve A'lâsını küfür ve şirkten tenzih etmek üzere buyuruyorki:

(انا الله واحد) Ey nâs, ey ehli kitab! İyi bilinizki: ALLAH azze ve celle, ancak tek ilâhtır. Birincidir. İkincisi yoktur. Karısı, oğlu, ortağı ve benzeri yoktur. Bir ilâhlık onun mümtaz vasfıdır. Bunun ötesi ALLAH'a iftiraa ve şirktir. (سبحانه ان يكون له ولد) ALLAH azze ve celle Hazretleri kendisi için veled olmaktan berîdir. Ziyraa: Doğmak ve doğurmak, sonradan olanların ve yaratıkların vasfıdır. Doğmak ve doğurmak fânî olanların nesillerinin devâmı icâbıdır. Varlıkları başkalarının varlıklarına muhtac olan yaratıklara mahsustur. Bunların hepsi noksan, hepsi de aczin neticeleridir. ALLAH ise ebedî ve sonsuzdur. Sonradan olmadan «hudüsten», cüzü'lere ayrılmadan ve başkalarına muhtac olmaktan berîdir. O; Zâtında, vasıflarında ve fiillerinde hiç bir varlığa muhtac değildir.

(له ما في السموات وما في الارض) Gökler ve yerler ve bunların içinde bulunan bütün varlıkların hepsi onundur. Hepsi onun mülkü ve mahlukudur. Mahlukatı üzerinde kayıdsız, şartsız Hâkim ve mutasarrıftır. Hiç bir varlık onun mülkünde ortak değildir. ve olamaz. ALLAH'a karşı böyle inâd surf iftiraa ve şirktir.

Bütün varlıklar onun yaratığıdır. Bunlar meyânında Meryem ve oğlu İsâ da ALLAH'ın mülkü ve mahluklarıdır. Mahluktan hiç biri bundan öte gidemez. İlâhlık mertebesine yükselmek kimsenin haddi değildir. Hepsi ALLAH'ın kudreti altında ve tahti tasarrufundadır. Hiç biri ALLAH'ın kudret kabzasından hâric kalamaz. Mahluktan biri ona ortak olmak, şerik olmak şöyle dursun, bir sâniye dahi olsun onun emr ve irâdesinin dışında kalamaz. Onun izni ve irâdesi olmadan yaratıklardan hiç biri bir harekette bulunamaz. Irâdesi tealluk etmeden mahluklarından hiç biri bir harekette bulunamayacağı gibi, izni ilâhî olmadan bir kuş dahi olsa kanadını kımlıdatabilir. Akli selimi, iz'an ve vicdanı olan bir kimsenin buna böyle inanması zarûridir. Buna böyle inanmayanlar bil-hassa yahud ve nasaaraa şirk ve dalâlet içindedirler. ALLAH'a karşı oğul, karı ve ortak tutmak, büyük cür'et ve açık bir iftirâdır. Papazlar, büyük bir küstahlıkla ALLAH'tan korkmadan, utanmadan, Büyük hâlîka iftiraa ediyorlar. Cehennem kütükleri olan papazlar, böyle sapık i'tikadlarla kendilerini mahvettikleri gibi, dünyâ menfaatına aldanarak yapılan telkinlerle bütün hristiyan alemini de izlâl etmek sûretiyle hem dal, hem mudil oluyorlar, bunun içindirki Papazlar hem kendi günâhlarını yükleniyor, hem de milyonlarca câhil halkın vebâlını da omuzlarına almaktan korkmuyorlar. Yazıklar olsun, onlara!

Maddeten medeniyet âleminde, önemli ilerlemeler gösteren batı dünyası, ne yazık ki, mâ'neviyyât âleminde en ufak bir terakkî dahi gösterememişlerdir. Gerek madde ve gerek din bilginli olsun, ilk çağların basit inançları olan şirk ve dalâletlerinden hâlen kendilerini kurtaramamışlardır.

Müşrikler ve kâfirler, ne derlerse desinler, (وَكُنْ لَهُ رَكِيبًا) Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, bütün halkı idârede, evirip çevirmede kâfi oldu. Kâinâtı idârede kimseye ihtiyâcı yoktur Bütün mahlûkatı ona muhtacdır. İster istemez hepsi onun emrine boyun eğmeğe mecburlardır. ALLAH azze ve celle, hepsinden ganîdir. Bir gün gelecek elbette mü'minin mükâfâtını ve kâfirin cezasını verecektir.

(سُبْحَانَ وَهَالِ عَمَا بِشْرُكَونَ)

Teâlâ ve Tekaddes, bütün müşriklerin inançlarından beridir.

★

Vâcib-ül vücûd Hazretleri, huristiyanların baatıl i'tikadlarından bir kısmını beyân buyurduktan sonra, diğer bir kısmını beyân etmek üzere buyuruyorki:

لَنْ يَسْتَكْفِرَ الْمَسِيحُ
أَنْ يَكُونَ عَبْدًا لِلَّهِ وَلَا الْمَلَائِكَةُ الْمُقَرَّبُونَ وَمَنْ يَسْتَكْفِرْ
عَنْ عِبَادَتِهِ وَيَسْتَكْبِرْ فَسَيَحْشُرُهُمُ إِلَهُ جَمِيعًا

HİKMETLİ ANLAMI :

İsâ Mesih ALLAH'a kul olmaktan elbette âr etmez. Melâikei Makarrabin de öyle. Bir kısım ALLAH'a ibâdetle âr eder ve büyükleme ALLAH onların hepsini yakında huzûrunda tophıyacak.

SEBEBİ NÜZÛL: Rivâyet olunduğuna göre, Necran vefdi (1) Medîneye geldiklerinde Hazreti Rasûl «s.a.s»e: «Saahibimize niçin ayb isnâd ediyorsun?» dediler. ALLAH'ın Rasûlü: «Saahibiniz kimdir?» buyurdu. Onlar: «İsâdır.» dediler. Cenâbı Rasûl: «Ne demişim?» buyurdu. Necranlılar: «Ona ALLAH'ın kulu ve Rasûlüdür, diyorsun!» dediler.

(1) Bu hususî, Âli imran sûresinin başında bilgi verilmektedir. Bakınız.

Bunun üzerine Sallallâhu aleyhi ve sellem: «ALLAH'a kul olmak ar değildir.» buyurdular. Onlar: «Evet!» dediler. Bunun üzerine Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri bu âyeti celîleyi inzâl buyurdu. Şöyleki:

(ن سَنَكْفُ الْمَسِيحَ أَنْ يَكُونَ عَبْدًا) Meryemin oğlu İsâ Mesih ALLAH'a kul olmakta, kulluk vazifesi olan ibâdet ve tâatı yapmakta elbette âr etmez. ALLAH'a kul olmak, ona tâat ve ibâdetle bulunmak, kullar için âr ve zillet değil; bir şeref ve bir meziyyettir. Hem de şereflerin en yükseği, meziyyetlerin en kıymetlisidir.

Nasârâ, İsânın babasız yaratılmasını, ALLAH'ın izniyle bâ'zı ölüleri diriltmesini, anadan, doğma kör ve topalları tedâvî etmesini, ALLAH'ın bildirdiği bâ'zı gaaibleri haber vermesini basit dimağlarına sığdıramadılar da, bunu i'zam ederek ona beşer üstü kudretler isnâd ettiler ve ilâhlık derecesine yükselttiler de: «ALLAH'ın oğlu, üçün üçüncüsü ve ALLAH'dır.» gibi her biri birer şirk olan pâyeler verdiler. Böylece ALLAH'ın yarattığı fânî bir kulu ilâhlıkla tavsîf ederek Kâinâtın haalîkına şirk koşuyorlar. Ve İsâya ALLAH'ın kulu ve Rasûlü demeyi aklı kasırlarınca ar şelekî ediyorlar.

Halbuki, İsâ «a.s» annesinin kucagında henüz üç günlük çocuk iken «Ben ALLAH'ın kuluyum, bana kitab verdi ve nebî kıldı.» (1) demekle ALLAH'ın kulu ve Rasûlü olduğunu etrâfında toplanan yahûdîlere sevinçle i'lân etmişti. Hristiyan âlemi, bil-hassa papazlar, bu hakikatı pek iyi bildikleri halde eski şirk ve küfürleri üzerinde inâd ve ısrar ediyorlar da Büyük hahka karşı bu korkunç iftiraayı isnâd etmekten sakınmıyorlar.

ALLAH'ü Azîm-üşşân kur'ânı keriminde ALLAH'a kul olmanın âr olmadığını bütün dünyâya i'lân etmekte ve şöyle ferman buyurmaktadır.

«Ey İsâya ilâhlık pâyesi veren nasaara müşrikleri! Meryemin oğlu İsâ ALLAH'a kul olmakta âr etmez. (وَلَا الْمَلَائِكَةُ الرُّوحُ) Ve mukarrabûn olan melekler deALLAH'a kul olmakta âr etmezler. Bütün varlıkların haalîk ve mâlikî bir kudrete ibâdet, âr-değil; bir fazîlettir.

(melâike), melek'in çoğuludur. melekler anlamına gelir. (mukarrabin) yaklaştırılmışlar mâ'nâsınadır. (Melâikei mukarrabîn) terkibi hakkında müfessirler çeşitli tefsirler beyân etmişlerdir. Bunlar: Cebbrâil, Mikâil, Azrâil, İs râfil; Arşî a'lâyî omuzlarında taşıyan melekler, Arşın etrâfında bulunan ve «Kerûbiyyûn» denilen meleklerdirki, bunlar pek çoklardır. Adetlerini ancak ALLAH bilir.

Âyeti celîlede «melâikei mukarrabîn»in zikri nasâraayı i'caz ve tevbih içindir. Çünkü, nasârâ, ALLAH'ın İsâya bir mû'cize olarak ihsân ettiği; İsânın ölüleri diriltmesi, körleri, hastaları ve kötürümleri tedâvî et-

[1] قَالَ اِنِّى عَبْدَاللهِ اَتَانِى الْكِتَابُ وَجَعَلَنِى نَبِىًّا.

mesi ve ALLAH'ın bildirdiği bâ'zı gaaibleri haber vermesi gibi.. Bâ'zı ilâhî mevhibeleri dimağlarında büyüterek: isâya ALLAH'a kul ve Rasûl olmayı ayb telâkkî etmişler de ilâhlaştırmışlardır.

Halbuki: ALLAH'ü Teâlâ ve Tekaddes Hazretlerinin, isâ peygambere vermiş olduğu bâ'zı vasıflar, melâikei mukarrabîn,e vermiş olduğu vasıf ve kuvvetlerin yanında pek cüz'î kalır. Cebrailin, Azrâilin ve yukarda zikredilen meleklerin, bütün azametiyle Arş'ı a'lâyı omuzlarında taşıyan meleklerin, gayblara muttali olan ve bil-hassa levhî mahfûza nazar eden melekler'in kuvvet ve kudretçe isâdan çok Nebîden üstün oldukları muhakkaktır. Bununla berâber bu gün isânın bulunduğu makam, bu meleklerin bulunduğu makamdan çok geridir. Çünkü onların eğleştiği yer, semâların üstünde, Arşın altında ve etrâfındadır. isâ ise Arzda yaşamış ve ikinci semâyı kaldırılmıştır.

Bütün bunlara rağmen, Ey hristiyanlar! Melâikei mukarrabîn AL-LAH'a kul olmakta âr etmezlerki; ALLAH'ın kulu ve Rasûlü olan Mesih âr etsin?.

isâ Nebî ve Melekler, ALLAH'a kul olmakta âr etmezler. Bununla berâber, (ومن يستخف عن عبادته ويستكبر) bir kimsé ALLAH'a ibâdetten âr eder ve ALLAH'a huşû ve hudû'dan âr eder de büyüklense, (فسبحنهم إليه جميعا) ALLAH azze ve celle, yakında onların hepsini hesâba çekmek üzere huzûrunda tophıyacak ve hesaplarını görecektir. Mû'tezile bu âyeti celîle ile, melâikenin beşerden afdal olduğuna istidlâl etmek istemişlerse de, ehli sünnet âlimleri, çeşidli delillerle mû'tezilenin iddialarını reddetmişlerdir.

Ehli sünnete göre havâssı beşer (peygamberler), havâssı melâike-den (meleklerin rasûllerinden afdal); Havâssı melâike, mü'minlerin avâmından afdal; mü'minlerin avâmı da meleklerin avâmından afdaldır.

يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللَّهُ يُفَيِّكُمُ فِي كَلَامِهِ
 إِذَا مَرُّوا هَٰذَا لَبِيسَةً وَلَدَوْهُ خَتًّا فَلَهَا نِصْفُ مَا رَكَ
 وَهُوَ يَرْتَبَانِ مَنْ يَكُنْ لَهَا وَدُّ فَإِنَّ كَانَا اثْنَيْنِ
 فَلَهُمَا اثْنَتَانِ مِمَّا رَكَ وَإِنْ كَانُوا خَوْدَةً رَجُلًا
 وَنِسَاءً فَلِلَّذَكَرِ مِثْلُ حِصَّةِ الْأُنثَيَيْنِ إِنَّ لِلَّهِ لَكُمْ
 أَنْ تَصَلُّوا وَلِلَّهِ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٦﴾

TÜRKÇE MEÂLİ: Habîbim Ahmed! Sana fetvâ soruyorlar. Kelâle hakkında ALLAH size fetvâ veriyor, de. . Çocuğu olmıyan ve bir kız kardeşi olan bir kişi ölüirse, terkettiğı maldan kızkardeşi için nısıf vardır. Halbuki, çocuğu olmıyan kız kardeşe, oğlan kardeş tamâmen vâris olur. Eğer kız kardeş iki olursa, ölenin terkettiğı maldan üçte ikisi onlarındır. Onlar kadınlı erkekli kardeşler olursa, erkek için kadın hissasının iki misli vardır. Şaşırmayasınız, diye ALLAH size beyân ediyor. ALLAH her şeye alîm bulunmaktadır.

Rivâyet olunduğuna göre: Sürenin başında geçen (وَأَن كَانَ رَجُلٌ يُورَثُ كَلَامَةً) âyeti celîlesi kış mevsiminde nâzil olduğı ve bu âyeti celîle ise o senenin yaz mevsiminde nâzil olduğı için ona kış âyeti mâ'nâsına «Âyet-üssaitâ» ;bu âyeti celîleye de yaz âyeti anlamına gelen «âyet-üssayf» denilmiştir. Yine bu yaz (وَأَن كَانَ رَجُلٌ يُورَثُ كَلَامَةً) âyeti nâzil olmuş; Nâs vedâ hacına gitmek üzere hazırlık yaparken veya Medîneden çıktuktan sonra yolda giderken bu âyetin nâzil olduğı rivâyet edilmiştir.

En son nâzil olan sûrenin «Beraac» sûresi olduğı ve en son nâzil olan âyetin de bu âyeti celîle olduğı Berrâ bini Âzibden rivâyet edilmiştir.

Bu âyeti celilenin en son nâzil olan âyetlerden olduğu da eshaabın çoğundan rivâyet edilmiştir.

SEBEBİ NÜZÛL: Buhârî ve Müslimin Câbir bini Abdullahtan itti-fâkan rivâyet ettiklerine göre âyeti celile, Cabir hakkında nâzil olmuştur.

Cabir: (Şiddetli hasta idim, bir ara bayılmışım. Hazreti Rasûl ile Ebû Bekr beni iyâdete gelmişler. ALLAH'ın Rasûlü «s.a.s» abdest almış abdest suyunu yüzüme serptiğinde ayıktım. Baktım Hazreti Rasûl «s.a.s» yanımda duruyordu. Ben: «Ey ALLAH'ın Rasûlü! Malımı ne yapayım ve kime vereyim » dedim. Cenâbı Rasûl miras âyeti «bu âyet» nâzil olun-cıya kadar bana bir şey söylemedi. Sonra (.. يستوفوك) âyeti nâzil ol-du, diye bu âyeti okudu.) demiştir.

Ebû Dâvuddan diger bir rivâyette: Câbir bini Abdullah: (Hasta idim. Yedi tâne kız kardeşim vardı. Hazreti Rasûl yanıma girdi, yüzüme üfürdü, ayıktım: «Ey ALLAH'ın Rasûlü! Malımın üçte ikisini kız kardeşlerime vasiyyet" edeyim mi?» dedim. ALLAH'ın Rasûlü: «Güzel!» buyurdu. Ben: «Yarısını.» dedim. ALLAH'ın Rasûlü: yine: «Güzel.» bu-yurdu. Ve çıkıp gitti. Sonra geri geldi de: «Yâ Câbir! Seni bu hastalık-tan ölü görmüyorum. ALLAH senin hakkında âyet inzâl etti de kız kardeşlerinin hakkını beyân buyurdu, Malının üçte ikisi onların hakkıdır.» buyurdu. Bu âyeti celile benim hakkında nâzil oldu.) demiştir.

Bu hususta ufak tefek farklarla başka rivâyetler de vardır. Âyeti celile, hernekadar Câbir hakkında nâzil olmuş ise de mâ'nâ umûmîdir. Kelâle olarak ölenlerin hepsine şâmilidir.

(يستوفوك) Habîbim Ahmed, Rasûlüm yâ Muhammed! Sana fet-vâ soruyorlar. (قل الله بفتحكم والكلالة) ALLAH azze ve celle, kelâle hakkın-da bu âyeti celile ile bervechi âfî size fetvâ veriyor, de

Kelâle, hakkında çeşitli kaviller beyân edilmiş ise de Ebû Bekr «r.a»: «Kelâle, ana ve babası ve çocuğu bulunmıyan kimsedir.» diye tâ'rif et-miştirki, esahh olan da budur. Âyeti celileden anlaşılan mâ'nâ da bunu ifâde eder. (Bak. وان كان رجل بورت كلالة.)

(ان امرؤ هلك ليس له ولد) Çocuğu ve babası olmıyan bir kimse vefât ederse, (ولها نصف مارك) o kimsenin de bir kız kardeşi olursa, (لها نصف مارك) ölenin terkettiği malın yarısı o kız kardeşindir. Bu kız kardeş, ana baba bir kız kardeş olabileceği gibi, bu bulunmadığı takdirde baba bir kız kardeş te olur. Hemşire malın yarısını aldıktan sonra, asaba varsa bâkiyi asaba alır. Asaba yoksa, diger yarı da reddeden yine kız kardeşe verilir. Ölenin oğlu varsa kız kardeş şâkkıt olur. Ölenin kızı bulunursa, kız kardeş asaba olarak bâkiyi alır.

Ölenin babası bulunursa, kardeşler saakıt olur, bütün mal babaya kalır, O zaman kardeşler mirastan bir şey alamazlar. Ölenin çocuğu olmaz da ana ve babası bulunursa, Malın üçte ikisi babanın, biri annenin olur. Ölenin babası olmaz da anne ve kardeşleri olursa anne altıda birini alır, bâkî kardeşlerin olur. (Bak. . وان كان له اخوة فلامه النديس .)

Bir kız kardeş, kelâle olan ölünün malının yarısına vâris olur. Halbuki, (وهو يرثها ان لم يكن لها ولد) Kelâle olarak ölen kadın olursa «çocuğu ve babası olmaz da» bir oğlan kardeşi olursa, O ölenin malının tamamına vâris olur. Çocuksuz ölen kimsenin babası ve oğlan kardeşi bulunursa, oğlan kardeş saakıt olur, baba malın hepsine vâris olur. Ölenin kızı bulunursa, oğlan kardeş bâkiyi alır.

(وان كانت اثنتين) Kelâleye vâris olan kız kardeş, iki veyâ daha ziyâde olursa (فلها اثنتان مما تركت) ölenin terkettiği maldan üçte ikisini onlar alırlar. Asaba varsa bâkî asabanın olur. Asaba yoksa, bâkî reddin yine kız kardeşlere verilir. (وان كانوا اخوة رجالا ونساء) Ve eğer kardeşler, kadınlı erkekli olurlarsa, (فلذلك مثل حظ الاثنتين) bir erkek için kadının iki hissesi olmak üzere aralarında taksim ederler. (بين الله لكم ان تضلوا)

ALAH azze ve celle, şaşırmanızı istemediği için size böyle beyân ediyor. Diger bir anlam ile, ALLAH'ü Teâlâ şaşırmyasınız, diye size beyân ediyor.

(والله بكل شيء عليم) ALLAH'ü Azîm-üşşân, gizli açık, haazır ve gaâib her şeyi bilib durmaktadır. Sizin hayat ve memâtınıza âit bütün hükümleri size bildiriYorki: Onlarla amel edip dünyâ ve âhîret seâdetine nâil olasınız! ALLAH, cümlemize nasîb eylesin, âmîn!

19/VI/1957 — KONYA

ÜÇÜNCÜ CİLDİN SONU

A

LÜGATLER

ANLAMLARI

Adâlet	: Denk anlamına olup her kesin hakkını vermek anlamıdır
Adâvet	: Husûmet, düşmanlık, kin, garaz, buğz
Adem-i mahabbet	: Sevgi yokluğu, sevmemek
Adl	: Her kesin hakkını verme, doğruluk
Âid	: Hass, mahsus, onun anlamlarına gelir
Âğuş	: Kucak
Ahd	: Söz verme, üzerine alma, akd vaid
Akd	: Bağlama, raptetme, kararlaştırma, ahd altına alma
Akdes	: Çok mübârek çok mukaddes
Âkıbet	: Son nihâyet, encâm
Akl-i selim	: Doğru akl, sağlam akl, kâmil akl.
Al-el âde	: Âdet üzere, olduğu gibi
Âri	: Azâde, hatâdan berî, çıblak
Ârız	: Sonradan olan, vukûa gelen
Âti	: Gelen, gelecek olan, gelecek zaman
Atiyye	: Hediye, bahşış, hibe, vergi
Âsân	: Kolay
Asaba	: Mîrasta belli hakkı olmıyan, vereseden artan malı alan kimsedir. Cem'i asabât gelir
Asil	: Nesebi belli, kökzâde, soyu soppu belli necib ve temiz kimse
Azamet	: Büyüklük, Ululuk, yükseklik ve celâl

B

Bahil	: Cimri, hasis, tamâ'kâr
Bahtiyar	: Bahtli, tali'li, mes'ud
Bâkî	: Fenâ bulmıyan, arda kalan, dâimi olan
Berat	: Kurtulmak, temize çıkmak, imtiyas verilme
Beyt-ül mâl	: Devlet malı, milletin hazinesi

Bid'at	: Peygamberden sonra meydâne gelen şeyler, yeni olaylar
Bil-hassa	: Özel olarak, husûsiyle
Bi muradla	: İzni ile, muraadı ile
Binaen	: Dayama, isnâd etme, kurma, te'sis
Binefsihi	: Kendi nefsi ile, zâti ile
Bini	: Oğlu, oğul
Bint	: Kız, kızı
Bittaka	: Küçük kâğıt parçası, kumaşın bahasını yazıp kumaş içine koydukları kâğıt parçası
Butlan	: Baatıl olan, hakikatı olmıyan şey

C

Câh	: Rutbe, mensûb, kadr, derece.
Cedd	: Dede, çoğulu ecdâd, gelir.
Cedde	: Nine, çoğulu ceddât
Celde	: Şeriate aykırı hareket edenlere cezâ olarak vurulan denyek
Cevr	: Zulm, haksızlık, gadr, ezâ, cefâ
Cezm	: Azm, niyyet, karar, hükm.
Cibt	: Put, kâhin, sihirbaz, tapılan şey.
Cimâ'	: Bir araya gelmek, kadına yakınolmak.
Cism	: Cesed, cüsse, büyüklük, küçüklük.
Cisr	: Köprü.
Cütlüb	: Vücûdun murdar hâle gelmesi, cimâ'dan meninin immesinden hayızdan, nifastan olur.
Cü'yye	: Parça, bütünü cüzlere ayrılması.

D

Dâr-i harb	: Harb sâhası, savaş yeri, harb edilen hükûmet
Darb	: Dövmek ,vurmak.
Deale	: Hile, hud'a, dalevere.
Deyn	: Borç, ödenmesi gereken para.
Dinâr	: Eski zamanın bir nevi altın parası. liranın dörtte biri
Divân	: Büyük meclis, mahkeme huzûrunda divan. durma

E

Ebeveyn	: Ana, baba, vâlideyn de denir.
Ecnebi	: Yabancı, misafir, tağrah
Ecâ nib	: Ecnebiler, yabancılar.
Ecri - azim	: Büyük ecr, çok mükâfât
Ehakk	: Çok haklı.
Ehavât	: Kız kardeşler, uht kelimesinin çoğulu
Ekseriyyet	: Çokluk, büyük kısım.
Esâm	: Şiddetli azâb, Cehennemde bir vadî
Eshaab-ı ferâiz	: Ölünün terkettiği maldan belli husları olan kimseler
Eshaab-ı irs	: Ölünün terkettiği maldan belli hisseleri olan
Erham-urrahimin	: Allah'ın sıfatlarından olup, merhametlilerin en merhametlisi anlamındadır.

F

Fâş	: Gizli iken duyulup yayılan, şâyi, olan.
Feraiz	: Ölenin malının hak saahiblerine bölümünü bildiren ilim.
Fevz-i azim	: Büyük kurtuluş büyük necât.
Firâset	: Zekâ, fetânet, akil, çabuk anlama.
Fıkra	: Kitabda, kıssa ve hikâyede işaret edilen kısım. Bir hükmün parçası.
Firak	: Ayrılık, ayrılma.
Firkat	: Ayrılmak.
Fürû'	: Bir bütünün parçaları çocuklar ve torunlar.

G

Galiz	: İri, kalın, ağır.
Gıpta	: İmrenme, başkasında olan iyi bir şeyin kendisinde de bulunmasını temenni etme.
Gayr-imevcût	: Mevcûd olmayan, yok olan.

H

Haalet-i nezi'	: Canın hulkuma geldiği an, ölüm zamanı.
Haamil	: Yüklenen, yüklü olan.

Haavûs	: Beşinci.
Haasul-ı kelâm	: Kelâmın hülâsası, sözüün özeti.
Habâset	: Kötüük, fenâhık şerlik, murdarlık.
Habir	: Haber alan, haberdâr olan.
Habt	: Susturma, mağlup ve ilzâm etme.
Hakem	: Bir dâvâyı halletmek için iki taraftan seçilen kimse, Hâkim anlamına.
Hakiki	: Sahih ve doğru olan sahte olmıyan.
Halâşkâr	: Kurtarıcı.
Halel	: B. zukluk. eksiklik noksan.
Halil	: Koca zevce.
Halile	: Karı, zevce.
Halvet	☞ Tenha kalma, yabancı bulunmama.
Haneîi	: İmama â'zam mezhebine mensûb olan.
Hased	: Kıskanma, çekememe. Başkasında gördüğü bir eşyın zevâhını isteme
Hasis	: Âdi, bayağı, cimri, değersiz.
Hassastan	: Bir şeye mahsûs olan
Havâle	: Biri üzerine çevirme, sipariş etme, terk etme,
Havas	: İbâdetle ilei gitmiş, seçilmiş kimseler
Hayat	: Yaşama, dirilik, canlılık.
Hazer	: Sakınma, kaçınma, ihtiraz etme.
Hezâ	: Sıra olma, düzene girme.
Hıcr	: Başkasının idâresinde bulunma.
Hiffet	: Hafiflik, yenilik, akil zaifliği.
Hilkat	: Yaratış, yaratılış, yaratma.
Himâye	: Koruma, hifzetme.
Hıssa	: Pay, nasib, sehm.
Hıtan	: Tenâsül âletinin sünnet yeri, kadın ve erkekte olur.
Hibe	: Bağışlama, bedâva verme.
Hudâ	: Allah, Tanrı.
Hudûs	: Ârız olan, sonradan meycâne gelen olay.
Hulkum	: Boğazda kiçukurluk.
Hulûs	: Doğruluk ve saimîmiyyet.
Hurâfe	: Uydurma, düzme, yalancı.
Hutbe	: Aslında söz ve konuşma anlamına olup hatîbin minberde okuduğu söz.
Hücre	: Küçük oda, Canlı varlıkların uzvu.
Hülâsâ	: En sâf, en temiz, özet.
Husnâ	: En güzel şey anlamına olup cennet mâ'nâsını ifâde eder.

I İ

İdl	: Tazyik, zulm ve işkence.
İ'tiraf	: Bir şeyi ikrar etme, hakkı teslim etme.
İzarar	: zararlandırma, ziyana sokma.
İbtıla	: Düşkünlük, belaya sokulma, imtihan
İblis	: Şeytan insanını en büyük düşmanı.
İcât	: Gerektirme sebep olma, iktizaa ettirme.
İdâre	: Evirip, çevirme, döndürme.
İddet	: Kocasız kalan bir kadının tekrar kocaya vara- bilmesi için beklemeye mecbûr olduğu, zaman.
İfrat	: Haddi tecâvüz etme, ileri gitme.
İğvâ	: Aldatma, hataaya düşürme.
İhaale	: Bir işi başkasının uhdesine verme
İhtiraz	: Sakınma, çekinme, ictinâb etme.
İhtiyat	: Tedbirlî ve basiretli olma.
İhtizar	: Can çekişme, ölmek üzere olma.
İkab	: Azâb, ceza, sorumlu olma.
İkbal	: Bahatlı ve tâlî'li olma, gelecek.
İlm	: Bilgi, mâ'lumat.
İmân	: İnanma, dinî itikad.
İmân-ı Yeis	: Ölüm geldiği zamanda yapılan imân.
İmtihan	: Deneme tecrübe etme.
İnâbe	: Günahı terk ile Allah'a dönme, pişman olma.
İnde	: Yanında nezdinde.
İnfaz	: Bir emri yerine getirme ve icraa etme.
İrcâ'	: Geri çevirme geri verme, tekrar getirme.
İrâde-i cüz'îyye	: İnsanın dilemesi ve sebebe sarılması.
İ'raz	: Yüz çevirme, kaçınma.
İs'af	: İş bitirme, birinin istek ve ricasını kabul etme.
İsâl	: Ulaştırma, yetiştirme eriştirme.
İstihdâl	: Değiştirme, bir şeyin yerine diğerini isteme.
İsti'fâf	: Fenâlıktan sakınma, iffetli olma.
İstifsâr	: Sorma, bir şeyin izaahını isteme.
İstihhâb	: Sevmek ve sevgi gösterme.
İst'hdâf	: Hedef tutma, hedef isteme.
İstihrac	: Çıkarma, çıkartma, hüküm çıkarma.
İstinbât	: Dayanma, güvenme.
İstinad	: Bir söz veya hareketten bir şey anlama veya manâ çıkarma.
İstirdâd	: Geri alma, geri isteme.

İshâd	: Şahid getirme, şahidlik ettirme.
İştirâ	: Satın alma mübâyaa etme.
İ'tna	: Verme, bahsetme.
İtham	: Bir adama töhmet ve kabâhat isnâd etme.
İ'tinâ	: Dikkat ve ihtimâm etme. Özenme.
İtlâk	: Sahverme, koyu verme, umûmî olarak kullanma.
İzmihlâl	: Dağılıp mahvolma, yok olma, gaaib olma.

K

Kabz	: El ile tutma, avuç içine alma, kavrama, tutma, tasarrufuna geçirme.
Karîn	: Yakın, yakın arkadaş, hısım, eş.
Kasr	: Kısmı, kısaltma, rabdetme, sağlam yapma, kaviye bağlama.
Kavli sedîd	: Doğru söz.
Kayyim	: Bir şey üzerinde durup idâre eden.
Kazıyye	: İş, maslahat, hüküm, cümle.
Kebâir	: Büyük günahlar.
İ'timâd Kemâl-i	: Yorgunluk, bıkmak. usanmak.
İ'timâd	: Çocuğu, çocukları ve babası olmıyan.
Kemâl-i	: Tam güvenme ile güvenmek.
Kesret	: Çok, çokluk.
Kıntar	: Çok para, çok mal.
Kısmet	: Hissa, sehm, nasib.
Kıyam	: Kaaim olmak idâre etmek.
Kinâye	: Bir sözü, münasib olan diğer bir sözün yerinde kullanma.
Kisve	: Esvab, elbise, giyecek şey.
Kurb	: Yakın olma, yaklaşma, yakınlık.
Kut	: Gıda, besin, yiyecek madde.
Kut mikdârı	: Ölmeyecek mikdârı yiyecek.

L

Lâfz-i Celâl	: ALLAH kelimesi, yüksek söz anlamına.
Lâfz-ı şerîf	: Şerefli söz, şerefli kelime.
Lâhza	: Bir an, az zaman.
Lâ şey	: Bir şey değil.
Lân	: Döl, söz. Bir kavmin kullandığı söz.

M

Mâdûn	: Alt, bir şeyin alt yanı.
Mahrem	: Gizli, herkesin görmesi, bakması haram olan.
Mal-ı	: Zamanı câhiliyyede övey anneye kıyılan nikâh.
Makî	: Bu n.kâhtan doğan çocuk.
Masraf	: Bir şeyi elde etmek için sarfedilen para.
Mâ yebkaa	: Geriye kalan, bâkî.
Mâ'şer	: Topluluk, alay.
Mazhar	: Nail olma, elde etme.
Mazkime	: Haksızlık, adâelt olmıyan, zulmler, insafsızlıklar.
Mebguz	: Buğzolanun dümanlık yapılan.
Meblâğ	: Para mikdarı.
Mecbûriyyet	: Mecbur olma, zorlama.
Mecûsî	: Ateşe tapmaya uyan, kimse.
Melek-ül mevt	: Ölüm meleği, Azraail.
Merdûd	: Koğulmuş, reddolunmuş.
Mesh	: El ile sıvama; İsâ Peygamberin adı.
Meserret	: Sevinç sevinme.
Mes'ûliyyet	: Sorumluluk, sorulmak.
Meşcere	: Ağaçlık yer.
Meshûr	: Şöhret bulmuş nam kazanmış.
Metbû'	: Kendisine tâbi olunmuş uyulmuş.
Me'vâ	: Yurt, mekân, mesken.
Mevhibe	: Vergi, ihsan Atiyye.
Mevrus	: Mîras kalan.
Mevsuf	: Vasıflanan.
Meyyit	: Ölen kimse, Ölü.
Meyl-i azîm	: Büyük meyl.
Me'yûs	: Ümidi kesilen ümitsiz.
Mezniye	: Zinâ olunan kadın, zinâ edilmiş.
Miftâh	: Anahtar.
Miftahdar	: Anahtar sâhibi.
Milk-i yemîn	: Elde bulunan milk.
Minber	: Camilerde hatıbin hutbe okuduğu yer.
Muâhaze	: Azarlama, birinci suçuna karşı itab etme
Muâhede	: Devletlerin ve kralların aralarında yaptıkları andlaşma.
Muâyene	: Gözle bakıp inceleme, tedkik etme.

Muaccol	: Vadesiz, mühletsiz, acele olarak ödenen.
Muahhar	: Tehir edilen, geriye bırakılan geciken.
Muayyen	: Belli edilmiş tâyin ve tesbit edilmiş.
Muâşeret	: Birlik yaşayıp hoş geçinme.
Mubâlağa	: Abartma, haddini aşırma.
Mubârek	: Bereketli, yumünlü, kutsal saygılı.
Mudill	: Baştan çıkararak, doğru yoldan çeviren.
Muhaasib	: Hesap yapan, hesap işlerinde mâhir olan
Muhakkik	: Bir şeyin hakikatini arayan tahkik eden.
Muhit	: Çeviren, ihaata eden.
Muhsanat	: Haramdan şakınan namuslu ve kocalı kadınlar.
Mukim	: İkamet eden bir yerde eğleşen.
Muktedir	: Güçlü, kuvvetli, kadir olan.
Musallat	: Üzerine düşen rahat yüzü göstermiyen.
Musannif	: Kitab telif eden, kitab yazan.
Muslih	: Islâh eden iyi duruma koyan.
Mûris	: Mîrâs mal koyup giden.
Mûsi	: Vasiyyet eden.
Mû'taa	: İ'tâ olunan, verilen.
Muvakkat	: Belli ve geçici.
Mübâdele	: Biriyle bir şey değişme, tebdîl etme.
Mübâlat	: İhtimâm, i'tinâ etme, boyun eğme.
Müdlâhene	: yumuşaklık, iki yüzlülük etme, yağlı ballı olma
Müccel	: Te'hir edilen, peşin olmiyan geleceğe bırakılan.
Mühim	: Önemli, ehemmiyetli.
Mühin	: İhânet eden, hor ve hakir kılan.
Mühlik	: Helâk eden, tehlikeye koyan.
Mülâzemet	: Sık sık gitme, devamlı olma, ayrılmama.
Mümâsil	: Benziyen, müşâbih olan.
Münâdi	: Bir şeyi i'lân eden, bağırıp çağıran, nidâ eden.
Münâferet	: Bir birinden nefret etme, zıd gitme.
Münezzeh	: Fenâ şeyden uzaklaştırılmış, eksiklerden beri.
Münhasır	: Haskılunan sıkışıp kalan, kuşatılan.
Münif	: Yüksek, yüce, âli.
Mürüvvet	: Lütufkârlık, yiğitlik, mertlik.
Müsâid	: Uygun ve elverişli olan yardım eden.
Müsâvî	: Bir birine eşit ve aynı derecede olan..
Müsebbib	: Sebeb ve vesile olan, kuran vücude getiren.
Müsrif	: Boşa ve beyhûde yere malını harcayan.
Müstaid	: Kabiliyyetli, becerikli, istidât sahibi.
Mû't'a nikâh	: Câhiliyye devrinde yapılan muvakkat nikâh.

Mütenebbih	: Dikkatli ve uyanık olma, aklını başına alma.
Müvekkel	: Vekil tâ'yn olunan. Bir işe memûr edilen.
Müvekkil	: Bir işi için birini vekil tâ'yn eden.
Müyesser	: Kolaylıkla husûle gelen sonu hayırlı olan.

N

Nâhak	: Hakka aykırı, haksız.
Nâfiz	: Nüfûz eden, geçen, nüfûzlu, tesirli.
Nâka	: Dişi deve.
Nakıl	: Taşma, götürme, rivâyet etme.
Nasb	: Dikme, tâ'yn etme.
Nazaaret	: Bakma, gözetme.
Nâzır	: Bakan, gözetken gören.
Nemâ	: Büyüme, çoğalma, artma.
Nezâhet	: İffet, pâklik, temizlik.
Nısıf	: Yarı, yarım.
Nikâh	: Evlenmeden önce karı ile koca arasında yapılan akid.
Nikâh-ı fasid	: Sahih olmıyan nikâh.
Nikâh-ı tîb	: İyi ve temiz nikâh.
Nüşûz	: İtâatsizlik, terbiyesizlik, dik kafalık.

Ö

Örfü-şerî	: Şeriat hükmü, şeriate uygun

R

Raabian	: Dördüncü.
Rabibe	: Övey kız
Raiyye	: Bir hükümete tâbi olan veya âile fertleri.
Raahile	: Uzun seyâhate yarıyan göç hayvanı.
Rahne	: Yıkık yer, gedik, açıklık.
Rakûb	: Bekliyen, gözetliyen, üstün gelmiye çalışan.
Randevü	: Buluşulacak yer. Sözleşme.
Refaakat	: Arkadaş olma, arkadaşlık etme.
Rızâ'	: Süt emme, süt kardeşlik.
Rubû	: Dörtte bir

S

Sadr-ı evvel	: İslâmiyetin ilk zamanları
Said	: Bahtiyar, uğurlu, mübârek.
Sâir	: Başkası, diğeri.
Sâlâh	: İyi hal, ahlâk güzelliği
Sâlih	: Yarayışlı, elverişli, yakışır.
Sâlisin	: Üçüncü.
Salât-ı havf	: Düşman karşısında korku ile kılınan namaz.
Saltanat	: Kuvvet, kudret, devlet, hükûmet.
Sâniyen	: İkinci.
Sarfıyyât	: Harcanılan paralar. Sarfolunan şeyler.
Sayf	: Yaz mevsimi.
Sefh	: Akılsızlık, âdilik alçaklık.
Sekerât	: Ölümün yaklaşmasıyla hasıl olan sersemlik
Sekir	: Sarhoşluk.
Serd	: Tertip etme, düzene koyma, beyân etme.
Server	: Bir topluluğun başı, ileri geleni.
Sevk	: Öne doğru itme, sürme, ulaştırma.
Sığar	: Küçüklük, zillet, hakaret.
Sicil	: Bir kişinin geçmiş zamanına ait yazılar.
Sinn	: Yaş, ömür, dış.
Sinn-i ruşd	: Akıl yaşı.
Sitem	: Zulm, haksızlık, başa kakma, muâhaze.
Sû-i istimâl	: Kötüye kullanış.
Sübûl	: Yollar, çâreler, tarikler.
Südlis	: Altıda bir.
Sû-i kasd	: Kötü kasd, kötü muâmele.
Sülûsân	: Üçte iki
Sümün	: Sekizde bir

Ş

Şaki	: Bedbaht, tali'siz, haydut, âsi.
Şehâdet	: Şâh'dlik yapma.
Şer'an	: Şeriate tevfiikan.
Şeriat	: Allah'ın koyduğu kanun.
Şetm	: Sövmeye, sebbetme.
Şığar	: Kızını veyâ kız kardeşini vererek, başkasının kızını veyâ kız kardeşini mehirsiz olarak alma-

Şii	: Alevî mezhebine mesûb olan.
Şıta	: Kış, kış mevsimi.
Şuur	: Zekâ, idrâk, fehm, anlama.

T

Taagut	: Kâhin, put, şeytan.
Izrar	: İki şeyden birini değerine katark söyleme. Ay-ile güneşe kamereyn.. denmesi gibi.
Tahsil	: Alma, ele geçirme, vergi toplama, öğrenme.
Takbîh	: Çirkin görme, beğenmeme.
Takrir	: Yerleştirme, karar kıdırma anlatma.
Takvâ	: Günâhtan sakınma, koruma.
Tanzim	: Dizme, sıralama, düzene koyma, tertib etme.
Tatbîk	: Uygulama, uydurma, kararlaştırma.
Tâ'yin	: Belli etme, gösterme, sınırlama.
Tâ'zir	: Azarlama takdir etme, kötüleme.
Teaccüb	: Hayret etme, şaşma.
Teaddi	: Tecâvüz etme, zulm ve haksızlık yapma.
Teallük	: İlişik olma, alâkalanma, münâsebet kurma.
Teannüt	: İnât ve ısrar etme, dediğinden dönmeme.
Tebrie	: Kurtarma, beri kılma, sâlim yapma.
Tedkik	: Yoklama, inceden inceye araştırma.
Teenni	: Acele etmeme, yavaş davranma, temkinli olma.
Tefrit	: İhmâl, israf, aşağı düşürme
Tekellûm	: Söyleme, konuşma.
Tekfin	: Ölüyü kefene sarma kefenleme
Tekaddüm	: ileri geçme ilerde bulunma.
Tekdir	: Azarlama, bulandırma.
Telâfi	: Fevt olan şeyi yerine getirme
Temâyül	: Bir tarafa eğilme, yana yatma
Temiz	: Pak olan, kirli, pash olmıyan
Tenâkuz	: Bir birini bozup harâb etme, ırd olma.
Tenkid	: Başkasının eserini beğenmeme, yanlışlıklarını söyleme
Tenkil	: Başkalarına ibret olacak cema verme.
Terabbus	: Gözetme.
Tereke	: Ölüntünün bıraktığı esya.

Tergîb	: Teşvik etme, arzû ve istek verme.
Tesallût	: Sataşma, Cebri muamele rahatsız etme.
Tesmiye	: Ad verme, isim koyma.
Tesâül	: Karşılıklı soru sorma, birbirinden isteme.
Teşhir	: Şöhretlendirmek, bildirme, ilân etme.
Teşmîl	: Her kese yayma, umumlaştırma.
Tevbe	: Günâhtan dönme, bir daha işlememe - neyyet etme.
Tevvâb	: Tevbey, çok kabûl eden, çok tevbe eden.
Tezadd	: Birbirinin zıddı ve aksi olma.
Tezevvüc	: Evlenme, nikâhlı karı alma.
Tezkiye	: Temizleme, ayıbdan beri kılma.
Tezyid	: Artırma, çoğaltma ziyâdeleştirme.
Tezammün	: Hâvi ve şamil olma, içine alma.
Tib	: Koku, güzel koku.
Töhmet	: suç, zan ve yehm altında olma.

U

Ukûbet	: Cezâ, azâb, eziyet.
Uknüm	: Asıl, esâs, cevher.
Usûl	: Üslûb, tarz, yol.

Ü

Üht	: Kız kardeş, hemşire.
Ül-ül, emr	: islâm hükûmetini idâre eden en büyük amîr
Üm	: Ana, çoğlu Ümmehât

V

Vâfi	: Bol, tam, mükemmel.
Vâlideyn	: Ana ve baba
Vâsî	: Geniş, enli, bol.
Vatî	: Basma, Çigneme cima etme
Vekîl	: Başkasının işini gören
Velâyet	: Allaha yakınlık
Velî	: Allaha yakın olan zat
Vülâ	: Valiler, veliler.

Y

Yetim	: Babası ölmüş oğlan çocuğu
Yetime	: Babası ölen kız çocuğu
Yetâmâ	: yetimler, babasızlar.

Z

Zamir	: Gizli olan şey
Zâni	: Zinâ eden erkek
Zâniye	: Zinâ eden kadın
Zarfiyet	: Zarf olan kelime
Zât-i kibriyâ	: Allahın Sıfatı, Azamet sahibi
Zat-ül Celâl	: Büyük ve ulu
Zekâ	: Akıl, fikir, zihn.
Zevc	: Eş, karının kocası.
Zevce	: Kocanın karısı
Zev-il erham	: verese olamayan akrabalar
Zeyîl	: Ashnda etek anlamında olup kitabın sonundaki ilave..
Zıyâ	: Aydınlık, ısk, nur.
Zuhûr	: Görünme, meydana çıkma, vücûde gelme